

СЕРГІЙ КОКУРІН – ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВОЇН, ЩО ЗАГИНУВ ВІД
РУК РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ В 2014 ПІД ЧАС СУТИЧОК В СІМФЕРОПО
ЛІ 26 ЛЮТОГО 2 ЛЮДИНИ ЗАГИНУЛИ, 35 ОТРИМАЛИ ТРАВМИ З'ЯВИЛОС
ВІДЕО ВИКРАДЕННЯ В КРИМУ ЧЛЕНА МЕДЖЛІСУ ЕРВІНА ІБРАГІМОВА
ЗНИКЛИЙ БЕЗВІСТИ ЕДЕМ АСАНОВ БУВ ЗНАЙДЕНИЙ МЕРТВИМ В ЄВПА
ТОРІЇ СЛІДКОМ РФ ЗАТРИМАВ ОДНОГО З ЛІДЕРІВ МЕДЖЛІСУ АХТЕМ
ЧИЙГОЗА СУД РФ ЗБІЛЬШИВ ДО 15 РОКІВ ТЕРМІН ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ ЗЕЙТУЛЛАСВУ СЕРВЕРА КАРАМЕТОВА ЗАТРИМАЛИ ЗА ОДИНОЧ
НИЙ ПІКЕТ НА ПІДТРИМКУ ЧИЙГОЗА В КРИМУ ЗНИК БЕЗВІСТИ ЩЕ
ОДИН КРИМСЬКИЙ ТАТАРИН ПО-ЗВІРСЬКИ ВБИТОГО КРИМСЬКОГО ТА
ТАРИНА ЗВАЛИ РЕШАТ АМЕТОВ, ТРОЄ НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ
СТАЛИ СИРОТАМИ ОЛЕГУ СЕНЦОВУ ДАЛИ 20 РОКІВ СУВОРОГО РЕЖИМУ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ РЕПРЕСІЙ В КРИМУ З МОМЕНТУ ОКУПАЦІЇ РОСІЄЮ

ВБИВСТВА НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВА
НЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНЕ
І НЕЗАКОННЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНО
ГО ЗАКОНОДАВСТВА ТОРТУРИ ТА НЕГУМАННЕ ПОВОДЖЕННЯ ВБИ
ВСТВА НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНЕ
КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНЕ І
НЕЗАКОННЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТОРТУРИ ТА НЕГУМАННЕ ПОВОДЖЕННЯ ВБИВСТ
ВА НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНЕ КРИ
МІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ПОЛІТИЧНО ВМОТИВОВАНЕ ІА НЕ
ЗАКОННЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗА

Громадська організація «КримSOS»

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ РЕПРЕСІЙ В КРИМУ З МОМЕНТУ ОКУПАЦІЇ РОСІЄЮ

II том

Звіт

Київ, 2019
КримSOS

Звіт містить фактологічну інформацію про порушення прав людини в окупованому Росією Криму з 20 лютого 2014 року по 31 грудня 2018 року. Огляд стосується наступних порушень: незаконні і свавільні затримання, неправомірне проникнення в житло фізичних осіб і на територію власності юридичних осіб з мотивів політичної, етнічної та релігійної дискримінації, порушення права на свободу слова та інформації, на свободу зібрань та асоціацій, релігійних свобод, розповсюджених порушень міжнародного гуманітарного права та права на самовизначення кримськотатарського народу.

Авторський колектив: Євгенія Андреюк, Анастасія Моїсеєва, Марія Квіцинська, Дмитро Коваль, Анастасія Донець.

Збір та верифікація фактів і інформації: Юлія Аносова, колектив ГО «КримSOS».

Коригування та переклад: Денис Савченко, Таміла Ташева, Людмила Шевченко, Ольга Шкарупа, Ірина Даценко.

Редактура: Таміла Ташева, Людмила Шевченко, Юлія Давидова.

Верстка та дизайн: Тетяна Кабакова

© Всі права захищені.

При повному та частковому використанні матеріалів даного звіту посилання на «КримSOS» є обов'язковим.

Це дослідження підготовлене в рамках проекту за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. Зміст цього дослідження є виключно відповідальністю ГО «КримSOS».

КримSOS 2019

II том Енциклопедії репресій в Криму від моменту окупації Росією створений для систематичного представлення тенденцій та форм порушення прав людини окупаційною владою в Криму. Цей звіт – продовження видання «Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією», презентованого ГО «КримSOS» в 2017 році. Зазначене видання 2017 року містить фактологічну інформацію за п'ятьма категоріями порушень прав людини: вбивства, насильницькі зникнення, тортури і негуманні види поводжень і покарань, політично мотивоване кримінальне та адміністративне переслідування. В даному звіті представлені розділи, які через великий обсяг зібраної інформації не увійшли до видання 2017 року – незаконні і свавільні затримання, неправомірне проникнення в житло фізичних осіб і на територію власності юридичних осіб з мотивів політичної, етнічної та релігійної дискримінації, порушення права на свободу слова та інформації, на свободу зібрань та асоціацій, релігійних свобод, розповсюджених порушень міжнародного гуманітарного права та права на самовизначення кримськотатарського народу.

Структурно звіт складається з аналітичних оглядів порушень цих прав і коротких описів самих випадків порушень. Джерелами для аналітичної частини звіту є база міжнародних правових документів, українське та російське законодавство, а також законодавство так званої Республіки Крим. Матеріал підготовлений переважно на основі даних з відкритих джерел: власні інформаційні та аналітичні матеріали ГО «КримSOS», матеріали інших правозахисних організацій і правозахисників, засобів масової інформації, дані кримських громадських активістів, а також власні джерела – опитування жертв порушень і активістів, які надавали їм допомогу або фіксували порушення. Хронологічно звіт охоплює період від моменту окупації півострова Росією – до 31 грудня 2018 року.

Авторська команда дослідження висловлює подяку всім людям, які займаються збором, документуванням і інформаційним висвітленням фактів порушень прав людини в Криму, особливо тим, хто здійснює цю діяльність на території окупованого півострова з ризиком для власної фізичної безпеки і безпеки своїх близьких. Ми хочемо окремо подякувати колегам з правозахисних організацій, особливо з Кримської польової місії з прав людини і Кримської Правозахисної Групи, за їх копітку працю і детальні звіти, які багато в чому допомагали під час збору інформації. Дякуємо адвокатам і юристам, які працюють з жертвами порушень прав людини і політичних переслідувань в Криму. Хочемо також висловити вдячність професійним та громадянським журналістам, які працюють в Криму і засобам масової інформації, які спрямовані на висвітлення ситуації в Криму – Крим.Реаліі, Кримське Агентство Новин (QNA), телеканал АТР, новинний сайт «15 хвилин», Центр журналістських розслідувань

і інші. Також ми хочемо відзначити всіх громадських активістів, які з ризиком для своєї свободи і безпеки, присутні під час обшуків і затримань, знімають все, що відбувається і повідомляють про це.

Автори висловлюють особливу вдячність кримським активістам за надану інформацію та визначну силу духу, українській та міжнародній спільноті за сподвижництво у боротьбі за деокупацію Криму, і кожному читачеві цього звіту за приділену увагу до прав людини.

Це дослідження не було б можливим без підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

ЗМІСТ

Огляд II тому Енциклопедії репресій в Криму від моменту окупації Росією	8
Незаконні і свавільні затримання	26
Індивідуальні затримання	35
Масові затримання	70
Неправомірне проникнення в житло	113
Обшуки і огляди в оселях фізичних осіб	124
Обшуки в приміщеннях юридичних осіб	209
Порушення права на свободу слова та інформації	227
Порушення права на свободу зібрань та асоціацій	374
Порушення релігійних свобод	460
Порушення міжнародного гуманітарного права	544
Примусове громадянство Російської Федерації	546
Призов та пропаганда служби в збройних силах РФ	554
Переміщення населення: з і на територію Криму	561
Право на самовизначення	591
Порушення прав представників національних інститутів кримських татар	618
Майнові права Меджлісу та інших національних інститутів кримських татар	651
Інші порушення прав представників національних інститутів кримських татар	655
Переслідування кримськотатарських ЗМІ	676
Обмеження у використанні кримськотатарської мови	685
Списки джерел в кінці кожного розділу	

ОГЛЯД II ТОМУ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ РЕПРЕСІЙ В КРИМУ ВІД МОМЕНТУ ОКУПАЦІЇ РОСІЄЮ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В кінці лютого 2014 збройні сили Російської Федерації за участю неофіційних парамілітарних формувань почали військову операцію по окупації Автономної Республіки Крим (АРК). Російські кадрові військовослужбовці в камуфляжній уніформі без розпізнавальних знаків за кілька днів захопили державні установи АРК і почали блокування українських військових частин. У ніч на 27 лютого в Сімферополі були захоплені будівлі Парламенту та Ради Міністрів Криму. 16 березня 2014 року на території АРК та м. Севастополь відбувся так званий "референдум", за підсумками якого президент Росії Володимир Путін підписав "договір про прийняття" Республіки Крим "в Російську Федерацію". Всупереч заявам російських посадових осіб військова операція супроводжувалася жертвами як з боку Збройних сил України, так і з боку цивільного населення, яке відкрито виступило проти окупації Росією. Відповідно до указу Президента України датою початку тимчасової окупації Криму українська держава вважає 20 лютого 2014 року. Міжнародна спільнота не визнала окупацію і анексію Криму і регулярно відзначає погіршення ситуації в області прав людини на півострові. В тому числі, це зафіксовано в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, доповідях Офісу Уповноваженого ООН з прав людини та Організації Безпеки і Співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи.

У період гібридної військової операції, пов'язаної з масштабними інформаційними інтервенціями, порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права використовувалося де-факто владою Криму і підконтрольними їм воєнізованими суб'єктами для придушення будь-яких форм громадянського опору окупації і усунення активістів і журналістів, які своєю діяльністю показували неправдивість російської пропаганди. Після встановлення ефективного контролю протягом п'яти років окупації системні порушення прав людини тривають.

В період з 20 лютого 2014 року по 31 грудня 2018 року ГО "КримSOS" зафіксовано не менше 144 випадків **політично мотивованого кримінального переслідування** стосовно жителів Криму і кримчан,

які вимушено залишили півострів, в тому числі не менше 66 осіб перебувають у місцях несвободи; не менше 15 людей, піддані насильницьким зникненням, до сих пір не знайдені; не менше 20 людей були вбиті або загинули внаслідок дій де-факто влади; не менше 290 чоловік піддані тортурам та іншим формам жорстоких, нелюдських і таких, що принижують гідність видів поводження і покарання; не менше 349 осіб стали жертвами **політично мотивованого адміністративного переслідування**. Авторами звіту зафіксовано не менше 372 випадків **незаконних і свавільних затримань**, а також не менше 340 політично мотивованих **обшуків і оглядів в оселях фізичних осіб і щодо власності юридичних осіб**.

Посягання на свободу слова та інформації в Криму розпочалося паралельно з початком військової атаки Російської Федерації.

Для вчинення акту агресії та виконання операції з окупації Криму російські військові та підконтрольні їм озброєні формування чинили тиск протягом лютого-березня 2014 року на всі незалежні медіа. Робота непідконтрольних ЗМІ блокувалась, журналістів не допускали на місця подій, їх затримували, їм погрожували, їхнє обладнання вилучалося. Це стосувалося і місцевих, і іноземних журналістів. Ці утиски проводилися, аби не допустити об'єктивного висвітлення подій під час воєнної операції.

Першим організованим етапом зачищення інформаційного поля в Криму стало витіснення українських ЗМІ протягом 2014–2015 років. Так, спершу відбулося захоплення Радіотелевізійного передавального центру АРК, підрозділу Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення України. У такий спосіб було отримано контроль над мовленням на території півострова. Це уможливило відключення від мовлення українських каналів на початку березня 2014 року. Водночас із відключенням українських телеканалів відбулося їх заміщення російськими. Також на початку квітня 2014 року більшість радіостанцій були відключені від мовлення. В червні 2014 року відбулося відключення українських каналів з кабельних мереж.

В листопаді 2014 року Держдума РФ ухвалила закон, відповідно до якого всі ЗМІ на території півострова мали пройти перереєстрацію до квітня 2015 року або припинити свою діяльність. Таку перереєстрацію змогли пройти 232 ЗМІ, з-поміж яких 25 – новостворені. До окупації на території півострова офіційно діяли близько 3 тисяч ЗМІ. [1] Деякі ЗМІ намагалися перереєструватися понад 3 рази і щоразу

отримували відмову з формальних причин.

Водночас офіси тих медіа, які продовжували працювати у 2014–2015 роках неодноразово обшукувались та захоплювалися представниками де-факто влади. Також обшуки проводилися у співробітників медіа, журналістів, що змусило їх виїхати з Криму.

З осені 2015 року Роскомнадзор (Федеральна служба з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій) починає блокування доступу до сайтів новинних ресурсів та інформаційних агенцій. З-поміж зазначених причин цього рішення вказувалося те, що той чи інший матеріал просуває заборонений у РФ контент або закликає до суспільних безладів і прояву екстремізму, є пропагандою проти РФ і президента В. Путіна, має заклики до екстремістської діяльності, агітує українців і кримських татар до війни з РФ.

Другим і, можна сказати, паралельним етапом придушення свободи слова та інформації на території Криму стало переслідування професійних журналістів.

З-поміж методів впливу застосовувалися незаконні затримання, профілактичні бесіди, обшуки в приватних оселях журналістів та їхніх родичів, подекуди – адміністративне та кримінальне переслідування. Зокрема, низку кримінальних справ було відкрито проти журналістів за їхні матеріали, які нібито порушували ст. 280 (публічні заклики до екстремістської діяльності) та ст. 281 (диверсія) КК РФ. Ключовим моментом остаточного придушення професійної журналістики в окупованому Криму можна вважати знищення мережі журналістів «Радіо Свобода» на півострові. У квітні 2016 року окупаційна влада провела обшуки у журналістів та співробітників «Крим.Реалії», проекту «Радіо Свобода», які були пов'язані зі справою відкритою проти журналіста Миколи Семени, звинуваченого в публічному заклику до дій, спрямованих проти територіальної цілісності РФ (ст. 280.1 (2)) КК РФ за свою статтю, опубліковану на «Крим.Реалії». Організоване стеження, встановлення шпигунських програм на електронні пристрої журналіста і, врешті-решт, засудження до 2-х років позбавлення волі умовно та заборони займатись професійною діяльністю, на думку авторів звіту, поклали край незалежній журналістській діяльності в Криму.

Наступним етапом, після придушення діяльності професійної журналістики на території Криму, стала боротьба окупаційної влади з громадськими журналістами. В умовах позбавлення професійних

журналістів можливості висвітлювати події на півострові, громадські активісти та інші небайдужі взяли на себе функції журналістів і почали висвітлювати в соціальних мережах політичні новини, обшуки, суди над політичними в'язнями тощо. Таким чином громадські журналісти стали фактично єдиним джерелом розповсюдження інформації і для місцевого населення, і для іншої частини української та міжнародної спільноти. З огляду на це окупаційна влада почала активну боротьбу з такою діяльністю. З-поміж інструментів тиску застосовувалися затримання та обшуки. В межах боротьби зі свободою слова та інформації окупаційна влада також активно використовує російське антиекстремістське законодавство, зокрема ст. 205(2) КК РФ (публічні заклики до терористичної діяльності, вчинені за використання мережі Інтернет) та ст. 282(1) КК РФ (розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності), під які, через їхні надто широкі формулювання, легко підвести будь-яке вираження свободи слова та інформації.

Варто зазначити, що антиекстремістське законодавство (і кримінальне, і адміністративне) активно використовується для боротьби зі свободою слова та інформації в інтернеті. Тенденцію притягнення до відповідальності пересічних громадян за пости, репости чи коментарі в соціальних мережах можна назвати загальноросійською. Менше з тим, в Криму цей інструмент використовується зокрема для придушення проукраїнської чи антиросійської позиції (ст. 282 КК РФ) чи переслідування за релігійними мотивами (ст. 282 КК РФ і ст. 20.3 КпАП РФ). До того ж приводом для відкриття справ стають записи зроблені 3–4 роки тому, а подекуди й до окупації півострова – до встановлення окупаційною владою російського законодавства.

Замахи на свободу слова не обмежуються журналістською діяльністю та активністю в соціальних мережах, а зачіпають також і приватне життя та спілкування.

Наприклад, ст. 282 КК РФ використовується для переслідування осіб за коментарі зроблені у приватних бесідах; ст. 319 КК РФ (образя представника влади) – для викорінення будь-якої критики влади, адже будь-який вияв невдоволення діями окупаційної влади і, зокрема, її правоохоронними органами, може трактуватися як така образа. Неодноразово родичі політичних в'язнів чи переслідуваних осіб звинувачувалися у порушенні цієї статті. За покарання визначалися штрафи та виправні роботи. З огляду на економічну

ситуацію на півострові, штрафи є дуже ефективним механізмом впливу.

Наразі ми можемо говорити про тотальний контроль над усім інформаційним полем півострова. Останні події демонструють, що такі утиски свободи слова та інформації призводять до катастрофічних наслідків. Приміром, всі кримські ЗМІ приховували суспільно важливу інформацію про екологічну катастрофу в Армянську доти, доки де-факто влада не визнала факту проблеми. Так, придушення будь-якої незалежної думки призводить до руйнівних наслідків, які безпосередньо впливають на життя пересічних мешканців півострова.

Погіршення ситуації з правом на свободу зібрань та асоціацій в Криму відбулося автоматично з введенням в дію російського законодавства.

Причина полягає в докорінній відмінності регулювання двома державами проведення мирних зібрань: в Україні законодавством встановлено, що організатори акції мають завчасно сповістити державні органи про майбутню подію; в Російській Федерації – організатори мають отримати дозвіл на проведення акції, без якого будь-яке масове зібрання стає незаконним.

Для того щоб остаточно встановити контроль у цій сфері вже з літа 2014 року на федеральному та регіональному рівнях ухвалюються ініціативи, спрямовані на посилення тиску на організаторів публічних зібрань та їх учасників. Зокрема було ухвалено низку законів та постанов, якими передбачається суворіше покарання за порушення правил проведення масового заходу і непокору представнику силових структур, зменшення терміну подачі сповіщень про проведення публічного заходу, обмеження в проведенні мирних зібрань в часі та локаціях (наприклад, з 717 дозволених раніше локацій для зборів залишилося 360).

У такий спосіб окупаційна влада може повністю контролювати хто і з якими гаслами виходить на вулиці Криму. На півострові діє негласна заборона на проведення проукраїнських чи кримськотатарських зібрань. Винятком є зібрання кримськотатарських організацій, створених окупаційною владою чи лояльних до неї. Як і в регіонах Росії, в окупованому Криму майже не дають дозвіл на проведення мітингів опозиції чи лояльних верств населення, які незадоволенні окремими політичними ініціативами.

Водночас здійснюється тиск на організаторів та учасників зібрань. Відомі численні факти затримання, викрадення, арештів, «профілактичних» бесід з організаторами та учасниками акцій з боку де-факто правоохоронних органів, так званої «прокуратури», ФСБ, насильницькі дії представників провладних організацій на кшталт «кримської самооборони». Доволі часто з цією метою застосовуються штрафні санкції (до 40 годин примусових робіт, грошові штрафи близько 5–20 тис. рублів та ін.), погроза або реальне звільнення з роботи, складання протоколів про адміністративне порушення, проведення допитів і зі складанням відповідних процесуальних документів, і без їхнього оформлення, взяття зразків ДНК, перевірка мобільних телефонів, примус до підписання визнання щодо своєї провини за участь у недозволеному заході тощо.

Також усталеною практикою щодо відомих активістів стало застосування заборони на в'їзд в Крим або примусові заходи щодо виїзду з півострова, попередження щодо неприпустимості проведення несанкціонованих масових заходів, «застереження щодо неприпустимості порушення законодавства про протидію екстремістській діяльності та законодавства про збори, мітинги, демонстрації, ходи і пікетування».

В таких умовах єдиним варіантом реалізувати свої права стало проведення одиночних пікетів, адже, дотримуючись обмежень щодо відстані між учасниками одиночних пікетів, така форма протесту не вимагає попереднього дозволу на проведення з боку влади.

Менше з тим, російська влада не залишила таку форму спротиву без уваги. Учасників одиночних пікетів на території Криму затримують, звинувачують у проведенні одного масового несанкціонованого мітингу і, як наслідок, в порушенні статті 7(1; 1.1) Федерального Закону РФ «Про збори, мітинги, демонстрації, ходи і пікетування» та статті 2(1) Закону так званої Республіки Крим «Про забезпечення умов реалізації права громадян Російської Федерації на проведення зборів, мітингів, демонстрацій і пікетувань в Республіці Крим». Де-факто суди накладають на затриманих адміністративне покарання у вигляді грошового штрафу. Варто зазначити, що ЄСПЛ вважає такі дії втручанням в реалізацію законних прав.

Ще однією специфічною формою вираження свого права на зібрання стали так звані «спонтанні зібрання» – зібрання людей без попередніх

домовленостей, зініційовані подією, яка потребує негайної реакції. В кримських реаліях явище набуло поширення через регулярні обшуки вдома у кримських татар, які проводяться де-факто владою. Кримські татари здебільшого проживають скупчено, а тому, коли обшуки проводяться в одній родині, інші мешканці сіл та поселень приходять на місце обшуку, аби надати моральну підтримку. Учасників таких зібрань переслідують в адміністративному порядку за нібито участь у несанкціонованих зібраннях, хоча Венеціанська Комісія чітко постановила, що зібрання такого типу не потребують попереднього повідомлення і, якщо проходять мирно, не можуть бути розігнані. [2]

Щодо права на свободу асоціацій, то більшість правозахисних груп виїхали з Криму після початку окупації.

Це було або вольове рішення, або рішення ухвалене під тиском, зокрема з боку нової де-факто влади або пов'язаних з нею парамілітарних структур, на кшталт «Кримської самооборони». Так, голови та члени громадських організацій отримували погрози, їх викрадали. Відомі випадки депортації з території Криму. Низку громадських організацій було ліквідовано або оштрафовано. Суттєвим фактором впливу стало позбавлення громадських організацій майна, яке їм належить, розірвання договорів на оренду приміщень, відмова у визнанні права власності на окрему нерухомість.

Як і у випадку зі ЗМІ, усі громадські організації, які хотіли продовжити свою діяльність на півострові, мали пройти перереєстрацію. Так, протягом 2014 року лише 396 громадським організаціям вдалося здійснити таку перереєстрацію. На вересень 2017 року таких організацій було 1852. До окупації на півострові офіційно діяло понад 10000 таких утворень. Відомі випадки, коли організації так і не змогли пройти перереєстрацію.

Перепорою на шляху для діяльності організацій стали й ухвалені Росією закони про «небажані організації» та так званих «іноземних агентів». Через них деякі організації вирішили не проходити перереєстрацію, інші – відмовитися від іноземного фінансування. Варто зазначити, що фінансування з України також вважається іноземним, з огляду на функціонування російського законодавства в окупованому Криму.

Більшість правозахисних ініціатив, які представляють інтереси політичних в'язнів та переслідуваних осіб, і розпочали свою діяльність вже після окупації півострова, відмовляються від реєстрації і

набуття будь-якого офіційного статусу. Це пов'язано з бажанням уникнути дії репресивного російського законодавства та тиску з боку окупаційної влади. З-поміж таких правозахисних об'єднань можна назвати платформу «Кримська солідарність», «Крымская контактная группа», «Крымская идея» тощо. Так, наприклад, 30 липня 2018 року «Крымская идея» заявила про намір активізувати свою діяльність, а вже 1 серпня до одного з засновників руху прийшли співробітники де-факто поліції опитати щодо ініціативи.

З огляду на наведені факти, автори енциклопедії констатують, що російська влада від початку окупації Криму веде цілеспрямовану боротьбу проти громадського сектору та особливо правозахисної діяльності. Метою такої боротьби може бути бажання придушити будь-яку активність на території півострову, імітуючи відсутність іншої, окрім лояльної до окупаційної влади, позиції.

Свобода думки, совісті та релігії – ще один комплекс громадянських прав і свобод, який зазнає утисків в окупованому Криму.

Через законодавство, а також механізми залякування та пропаганди окупаційна влада в Криму обмежує свободу віросповідання, утискає служителів і створює умови для зменшення кількості релігійних громад.

Законодавча база, якою послуговується де-факто влада в окупованому Криму, є надбанням російського законодавства, відпрацьованого на прикладах багатьох російських регіонів з різними релігійними традиціями. Попри факт забезпечення на рівні російського законодавства релігійних свобод, а також заявлену відокремленість релігійних організацій від держави і її структур, регулювання релігійних прав все ж дуже політизоване і в умовах окупованого Криму політика щодо релігійних організацій є дискримінаційною і злочинною.

В умовах окупації де-факто влада на законодавчому рівні намагається витіснити будь-які релігійні інститути, які є непідконтрольними, або неафілійованими до окупаційних владних структур. Так, станом на січень 2014 року в Криму діяло 2220 релігійних організацій, з яких 1546 були зареєстровані. Станом на 30 червня 2018 року в Криму та Севастополі було зареєстровано 853 релігійні організації. [3] Зменшення кількості релігійних громад обумовлюється і законодавчим тиском, і незаконним тиском безпосередньо на служителів та представників

громад. При цьому, за російським законодавством діяльність незареєстрованих релігійних громад є забороненою.

Законодавчий тиск відбувається у двох площинах. Перша площина – це афіліація релігійних структур до де-факто влади. Так відбулося з Духовним управлінням мусульман Криму (ДУМК) – релігійною інституцією, під чиїм впливом перебуває абсолютна більшість кримських мечетей та 350 громад. Раніше ця структура співпрацювала з Меджлісом кримськотатарського народу, муфтії мусульман Криму, якого призначав Курултай кримськотатарського народу, Еміралі Аблаєв, був членом Меджлісу. Від початку окупації де-факто влада чинила тиск на Меджліс і пов'язані з ним структури, враховуючи той факт, що світська і релігійна організації кримських татар тісно пов'язані між собою. Через різні форми тиску – особистий тиск на Аблаєва, створення так званого «Таврійського муфтіату», постійні обшуки в мечетях та медресе, – окупаційна влада намагалася встановити контроль над інститутом ДУМКу. Зрештою, керівництво ДУМКу і зокрема муфтії вирішили піти на співпрацю з де-факто владою і перереєструватися за російським законодавством. Внаслідок цього мусульманські громади, афілійовані з ДУМКом стали підконтрольними де-факто владі окупованого Криму. Що прикметно, одразу припинилися незаконні обшуки в кримських мечетях та місцях збору громад. Членство Аблаєва у Меджлісі кримськотатарського народу було призупинене. Після афіліації з владою, ДУМК постановив потребу реєстрації кожного імама (особа, яка проводить молитву в мечеті). Це рішення вочевидь продиктоване потребою де-факто влади прицільно контролювати кожну громаду, втім воно суперечить основам ісламу, де будь-хто, хто знає Коран, може прочитати молитву.

Менша за обсягами в Криму юдейська громада також була переведена під контроль де-факто влади. У жовтні 2017 року головним рабином Сімферополя (цей статус прирівнюється до головного рабина в Криму, бо саме в Сімферополі – найбільша юдейська громада) став Йехезкель Лазар – син Берла Лазара, головного рабина Росії, наближеного до президента РФ В. Путіна. Попередній головний рабин Сімферополя, Михайло Капустін, через проукраїнську позицію та тиск влади, був змушений виїхати з Криму. Відтак, призначення Йехезкеля Лазара – це спроба встановлення законної монополії на духовне життя юдеїв Криму.

Інша площина законодавчого тиску – це витіснення так званих екстремістських організацій.

Так, в російському законодавстві прописано 60 заборонених за екстремізм організацій, з яких – 25 релігійних. З-поміж цих організацій три – Хізб ут-Тахрір, Таблігі Джамаат і Свідки Єгови, – представлені громадами в Криму. При цьому, за українським законодавством ці релігійні організації не є дискримінованими. Відтак, з початку окупації Криму вони зазнають утисків через арешти, незаконні затримання та обшуки. Протягом осені 2018 року дуже посилилися утиски членів організації «Свідки Єгови». Важливою особливістю застосування російського антиекстремістського законодавства в окупованому Криму є факти притягнення активістів або ж звичайних осіб за нібито членство в зазначених організаціях. За нібито членство у Хізб ут-Тахрір в Криму позбавлені волі 30 осіб. У такий спосіб російське законодавство перетворюється на механізм, через який окупаційна влада чинить тиск на вільнодумство і громадський активізм.

Ще один формат утисків релігійних свобод – це утиски в позазаконні способи.

Через обшуки, незаконні затримання, побиття, адміністративний тиск та відбирання локацій для служб де-факто влада чинить значний тиск на громади Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП), греко-католицькі, римо-католицькі, протестантські громади. Через цей тиск багато служителів виїжджали з Криму, що далось взнаки у функціонуванні цих громад – багато з них розпалися, прихожани через страх перестали відвідувати зібрання.

Важливо розуміти одну тенденцію в діях окупаційної влади, спільну для всіх релігійних громад в Криму: через потребу контролю над будь-яким зібранням (див. детальніше «Свобода зібрань та асоціацій») де-факто влада в Криму намагається або поставити під свій контроль релігійні громади, або витіснити ті, які не можна контролювати.

Так, більшість мусульман в Криму – кримські татари. Іслам у сповіданні кримських татар є дуже прив'язаним до національних традицій, що робить його сповідання доволі централізованим. Афілійовавши центральний орган релігійної влади (ДУМК), а також оголосивши через нього потребу ліцензуватися імамам, де-факто влада намагається отримати контроль над кожним зібранням (всупереч релігійним канонам, як було зазначено вище). Утиски громад УПЦ КП передбачає неможливість контролювати їх, через афілійованість цих громад з Київським патріархатом. Так само неможливість контролю призводить до утисків греко-католицьких та римо-католицьких громад – їхня афілійованість до Ватикану;

протестантських громад – їхня афілійованість до асоціацій євангельських та баптистських церков, часто закордонних або українських, а також проведення у лютеранських громадах служби німецькою.

Відтак, не боятися утисків у Криму в умовах окупації можуть виключно члени громад, підпорядкованих ДУМК, прихожани Російської православної церкви Московського патріархату, або члени юдейських громад, які підтримують нового головного рабина Сімферополя. Будь-яка релігійна громада, на яку не може бути розповсюджений контроль де-факто влади, зазнає утисків; служителі та місіонери переслідуються за кримінальним та адміністративним законодавством, зазнають незаконних обшуків та нападів, що часто змушує їх виїжджати з Криму. А це у свою чергу послаблює релігійні громади, і з часом немало з них припиняє своє існування.

До розділу про порушення міжнародного гуманітарного права увійшли три типи порушень, які мають розповсюджений характер, тобто своєю дією зачіпають широкі верстви населення: примусове громадянство Російської Федерації, призов до збройних сил РФ, переміщення населення з і на територію Криму.

Згідно зі ст. 5 «Договору між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим і утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів», всі особи, які постійно проживали на території півострова автоматично визнавалися громадянами РФ. Таке примусове присвоєння громадянства може бути прирівняне до примусової присяги на вірність державі-окупанту, а тому є порушенням норм міжнародного гуманітарного права. [4]

Автоматичний перехід в громадянство негативно вплинув на всі верстви населення в Криму: тих, хто не хотів змінювати громадянство; тих, хто автоматично не набував громадянство РФ і, як наслідок, де-факто ставав іноземцем у себе вдома; тих, хто змінив громадянство і, як наслідок, отримав низку зобов'язань за російським законодавством.

Щодо першої групи, то процес відмови від отримання нового громадянства був надзвичайно ускладнений, правила подачі таких заяв декілька разів змінювались, а кількість пунктів приймання цих

заяв, як і час їхньої роботи, були обмеженими. Водночас окупаційна влада та підпорядковані їй угруповання чинили тиск на тих, хто виявив бажання відмовитись від російського громадянства, зокрема приходили до цих осіб додому та залякували їх.

В особливо важкому становищі опинилися особи, які перебувають в закритих установах – вони просто не мали можливості відмовитися від громадянства. Те саме стосувалося і дітей-сиріт, яких автоматично перевели в російське громадянство.

Примусова зміна громадянства була зафіксована і в низці політичних справ: так, Російська Федерація відмовляється допускати консула та інших посадових осіб України до українських в'язнів з Криму, мотивуючи це тим, що вони отримали російські паспорти.

Українці, які не мали «кримської прописки» на момент окупації, але проживали в Криму, не підпадали під критерії отримання російського громадянства, а тому автоматично стали де-факто іноземцями з можливістю перебування на півострові не більше 90 днів на півроку.

Таким чином ті українці, які відмовилися від російських паспортів або не мали можливості їх отримати, виявилися іноземцями на місці свого постійного проживання, обмеженими в низці прав.

Так, безкоштовна медицина на території Криму доступна лише для громадян РФ; для прийняття на роботу особи без російського громадянства потрібно отримати «трудові патенти»; отримання банківських послуг для таких осіб значно ускладнилось. Відомі випадки звільнення за відсутність російського громадянства.

Водночас ті особи, які автоматично стали громадянами РФ, виявилися пов'язаними низкою зобов'язань, які часто суперечать їхніми бажаннями та намірами. Одним з таких зобов'язань є служба в армії РФ, що є порушенням міжнародного гуманітарного права, адже окупаційна держава не може примушувати населення окупованих територій до служби в лавах своєї армії. [5]

В Криму йде масштабна агітаційна кампанія про проходження військової служби в російській армії: така агітація проводиться як де-факто державними діячами, так і представниками ЗМІ.

Перший призов кримчан до російської армії відбувся восени 2015 року. Усього з 2015 року до першої половини 2018 року службу в

лавах російської армії пройшли близько 12 тисяч жителів Криму. З 2017 року кримських призовників почали відправляти на службу в підрозділи за межами Криму. Відомі випадки участі кримчан в російських воєнних операціях в Сирії. Варто зазначити, що повістки для проходження служби в армії окупаційної держави приходять і тим громадянам, які виїхали з Криму через анексію.

Тих хто відмовляється проходити службу, переслідують в судовому порядку. Авторам звіту відомо про щонайменше 35 випадків переслідування у кримінальному порядку осіб, які відмовилися служити в лавах окупаційної армії. Таких призовників карають штрафами від 7 до 80 тис. рублів, відомо про один випадок покарання у вигляді позбавлення волі строком на 8 місяців.

Ще одним важливим порушенням міжнародного гуманітарного права, яке відбувається на території окупованого Криму, є зміна складу населення півострова. [6]

З моменту окупації РФ активно проводить політику переміщення населення, спрямовану на витіснення нелояльного населення з території півострова через депортації, заборони на в'їзд і створення умов неможливих для проживання на території півострова. У разі порушення міграційного законодавства одним з покарань, які застосовуються, стали депортації або видворення. Так, особа, яка до окупації постійно проживала в Криму, мала там майно і родину, може бути просто депортована з території Криму після 2014 року.

Переміщення з Криму в багатьох випадках зумовлене порушенням прав людини. Окупаційна влада здійснює тиск на цивільне населення через політично мотивовані переслідування, допити, обшуки, викрадення і неофіційні погрози. Така політика призвела до того, що політичні лідери, громадські активісти та незалежні журналісти були змушені масово виїхати з території Криму. Водночас поширеною є практика заборони на в'їзд на територію РФ, а відповідно і до окупованого Криму для цих груп осіб.

До того ж кримські діти-сироти були вивезені з півострова на територію Росії. Окупаційна влада також активно етапує українських в'язнів в місця несвободи на території Росії.

Станом на вересень 2018 року, згідно з офіційними даними російських статистичних служб, з Криму виїхало 35068 осіб. За неофіційними даними ця цифра варіюється між 50 і 100 тис. осіб.

Також РФ активно заохочує переселення свого населення на територію Криму. Так, за офіційними даними РФ протягом 2014–2017 року на півострові зареєструвалися 102898 росіян. Автори звіту вважають цю цифру заниженою, з огляду на розуміння владою РФ, що вона скоює воєнний злочин. За іншими даними лише за перші три роки від початку окупації на територію Криму переїхало понад 200000 осіб.

Така тенденція до переїзду в Крим пов'язана з впровадженням економічних пільг, наданням недорогого житла та інших вигідних умов для проживання російським громадянам. Так, закон про вільну економічну зону на території Криму і Севастополя вводить особливий пільговий режим терміном на 25 років. Водночас збільшується кількість військовослужбовців і чиновників, які прибувають з території Росії; російські бізнес-структури активно входять на кримський ринок через низку інвестиційних проектів.

Так, від початку окупації Криму Російською Федерацією, остання цілеспрямовано порушує норми міжнародного гуманітарного права. Ці порушення зачіпають всіх жителів Криму без винятку і мають на меті, на думку авторів звіту, замінити українське населення півострову для унеможливлення деокупації. Такі дії держави-агресора кваліфікуються як воєнні злочини.

Від початку окупації Російська Федерація систематично порушує право на самовизначення кримських татар як корінного народу.

Це право передбачене системою міжнародного права і містить в собі право народу на встановлення і реалізацію свого політичного статусу через вільний вибір форм самоврядування, а також свободу в забезпеченні свого економічного, соціального і культурного розвитку. Через утиски національних інститутів кримських татар, чия діяльність орієнтована на політичне представництво, самоврядування, забезпечення релігійного життя, а також культурного і соціального розвитку, Росія прямо порушує право на самовизначення кримських татар.

До проведення «референдуму» російська влада намагалася домовитися з лідерами кримських татар – Меджлісом кримськотатарського народу. Тоді ж їм було обіцяно низку привілеїв: офіційний статус кримськотатарської мови, квота 20% в так званій Верховній Раді «Республіки Крим» та органах місцевого

самоврядування, визнання офіційним представницьким органом кримських татар.

Попри обіцянки, кримські татари брати участь у «референдумі» 16 березня 2014 року відмовились. У відповідь окупаційна влада розпочала цілеспрямовану політику з витіснення частини нелояльного кримськотатарського населення півострова і встановлення тотального контролю над іншою, політику утисків кримськотатарської мови та переслідування членів представницьких органів кримських татар, їхніх сімей та афілійованих структур. Переслідування відбувалося у двох напрямках: з одного боку – знищення чинних національних представництв кримських татар, з іншого – заміщення їх новими підконтрольними органами.

Одним із напрямків репресивної політики окупаційної влади стало застосування положень кримінального кодексу РФ за сфальсифікованими справами.

До таких випадків належать кримінальні справи, у яких фігурантами ставали і групи людей (справи «3 травня», «26 лютого» «справа диверсантів»), і окремі особи. Об'єктами таких переслідувань ставали члени Меджлісу та його регіональних представництв. Так, кримінальні справи були відкриті проти лідерів Меджлісу – Мустафи Джемільєва, Рефата Чубарова, Ахтема Чийгоза та Ільмі Умерова. Також їм формально чи офіційно було заборонено в'їжджати на територію півострова.

Для боротьби з національними інститутами кримських татар Росія використовує антиекстремістське законодавство. Так, з осені 2015 року розпочинаються перевірки Меджлісу на причетність до екстремістської діяльності. Окрім офіційних російських органів, з проханням щодо такої перевірки звертається низка новостворених «кримськотатарських» організацій. Завершується цей процес 29 вересня 2016 року, коли Верховний Суд РФ остаточно забороняє діяльність Меджлісу, визначаючи її екстремістською організацією.

Міжнародні організації, включно з Європейським парламентом, засудили таке рішення. 19 квітня 2017 року Міжнародний суд ООН видав Наказ про тимчасові заходи за позовом України проти Російської Федерації, в якому вказав, що Російська Федерація повинна відмовитися від чинних або утримуватися від введення нових обмежень права кримських татар мати свої представницькі установи, включно з Меджлісом. Варто відзначити, що Росія

відмовилася виконувати Наказ і заборону з Меджлісу не зняла.

Другий спосіб тиснути на органи самоуправління кримських татар – застосування Кодексу адміністративних правопорушень. Від заборони Меджлісу щодо членів цієї організації стало можливим застосування ст. 20.28 КпАП РФ (участь у діяльності громадського або релігійного об'єднання, щодо якого ухвалене рішення про зупинення його діяльності). Відтак, під загрозою опинилися 33 члени Меджлісу та близько 2500 членів регіональних меджлісів.

Усього проти представників політичних органів кримських татар та їхніх родичів було зафіксовано надзвичайно велику кількість репресивних дій, включно з кримінальним та адміністративним переслідуваннями, незаконними обшуками, затриманнями, викраденнями, тортурами та негуманним поведженням, залякуванням, викликами до правоохоронних органів, звільненнями тощо.

Обмеження майнових прав – ще один вид утисків представників кримськотатарського народу, до яких вдається окупаційна влада.

Від 2014 року на території всього півострова відбувалися напади парамілітарних угруповань (представників «кримської самооборони», невідомих осіб у військовій формі тощо) на приміщення національних інститутів кримських татар. Симптоматичними є форми цих нападів – пошкодження майна та обладнання, встановлення «кримського» прапора замість українського та побиття співробітників організацій. У вересні 2014 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя заборонив Благодійній організації «Фонд «Крим» (президент – Мустафа Джемільєв) користуватися своїм майном, включно із будівлею, де впродовж 15 років знаходився центральний офіс Меджлісу. Після заборони Меджлісу у квітні 2016 року в Криму почалося захоплення приміщень організації. Так сталося з Сімферопольським регіональним офісом.

Варто окремо зазначити, що утисків від окупаційної влади зазнає не лише Меджліс та його представники, а й пов'язані з ним національні структури – вже згаданий «Фонд «Крим», Ліга кримськотатарських жінок тощо.

Ще одна сфера тиску російською владою на кримськотатарські інститути саморепрезентації – ЗМІ. Через неможливість пройти перереєстрацію, більшість кримськотатарських медіа були

змушені зупинити свою діяльність в Криму. Так, у квітні 2015 року припинилося офіційне мовлення єдиного у світі кримськотатарського каналу – АTR (канал продовжує функціонувати в режимі підпілля). Те саме трапилося і з кримськотатарськими газетами, журналами, інформаційними агенціями.

Окремо тиск чинився на співробітників та/або власників медіа. Зокрема, їх викликали на бесіди до де-факто прокуратури, ФСБ, вони отримували попередження про заборону вдаватися до екстремістської діяльності, фіксувалися випадки заборони в'їзду на територію Криму, обшуків, адміністративного переслідування, затримань.

Мова, як один з центральних способів самовизначення, також зазнає значних утисків.

У дитячих садках закриваються групи з кримськотатарською мовним режимом, що не дозволяє дітям належним чином підготуватися до навчання в кримськотатарських школах. У школах спостерігається значне скорочення викладання кримськотатарської мови: оскільки предмет «кримськотатарська мова і література» не внесений до навчальних планів, цей предмет можна вивчати лише в позанавчальний час – 7–8 уроком. До того ж викладання кримськотатарської мови не зараховується до педагогічного стажу вчителів. Також, попри те, що кримськотатарську мову визначено однією з «державних» у так званій Республіці Крим, її вивчення відбувається згідно із законодавством РФ про вивчення мови меншин, тобто забезпечується лише в 1–9 класах. В старшій школі всі предмети викладаються російською мовою. Відзначається значне скорочення викладання кримськотатарської мови в університетах: із навчальних планів було вилучено понад 300 годин. Наразі кримськотатарська мова викладається тільки на філологічних спеціальностях, а на інших – по одному або по половині курсу. Наслідком такої мовної політики окупаційної влади стало зменшення кількості людей, які визнають кримськотатарську мову рідною: за даними соціопитувань 2008 року кримськотатарську мову назвали рідною 9,4% кримчан, а у 2017 році – 8,7%.

Автори звіту констатують, що посягання на право кримських татар на самовизначення з боку окупаційної влади є системним і реалізовується не лише через переслідування окремих національних інституцій, їхніх учасників та членів їхніх сімей, але й через тиск на інформаційну свободу кримських татар та одну з найвизначніших

національних ознак – мову. Метою таких дій є встановлення контролю над нелояльною групою населення, яка не підтримала окупацію у 2014 році, та асиміляція кримських татар.

ДЖЕРЕЛА:

1. Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Бюро з демократичних інститутів і прав людини і Верховний комісар у справах національних меншин. Звіт Місії з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Криму (6-18 липня 2015 року). – С. 39. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/180606?download=true>
  2. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Compilation of Venice Commission Opinions Concerning Freedom of Assembly (revised July 2014). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2014\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2014)003-e)
  3. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Доповідь щодо ситуації з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна) 13 вересня 2017 року – 30 червня 2018 року. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_UKR.pdf
  4. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. Ст. 45. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222
  5. Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни. Ст. 51. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
  6. Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни. Ст. 49. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154
- Усі лінки перевірено 01.08.2019

НЕЗАКОННІ І СВАВІЛЬНІ ЗАТРИМАННЯ

Після окупації кримського півострова з лютого 2014 року незаконні затримання використовуються де-факто владою Криму як один з найпоширеніших інструментів політично, етнічно та/або релігійно вмотивованого переслідування. З огляду на ступінь інтенсивності впливу на особу, яку атакують, незаконні затримання не є настільки грубими порушеннями як тортури, насильницькі зникнення, політично мотивоване кримінальне переслідування. Втім, зважаючи на масовий і системний характер, незаконні затримання поряд з іншими тяжкими порушеннями прав людини є одним з ключових елементів російської репресивної політики в Криму.

За період з 20 лютого 2014 по 31 грудня 2018 року авторами звіту зафіксовано щонайменше 372 факти незаконних затримань. Слід зазначити, що ця цифра покриває лише верифіковані випадки індивідуальних затримань, а також масові затримання, щодо яких відома точна кількість затриманих. Водночас ця цифра не є повною, оскільки за період окупації відбувалися чисельні випадки масових затримань, коли кількість затриманих осіб фіксувалася лише приблизно (за наявними даними жертвами таких незаконних затримань стали щонайменше 945 осіб). Оскільки встановити точне число потерпілих під час таких масових затримань не є можливим, в цьому розділі подібні інциденти вважаються як один факт порушення.

В межах цього звіту поняття «незаконні затримання» розглядатиметься в широкому сенсі, який йому надають Рада з прав людини ООН, робоча група ООН з довільних затримань і ЄСПЛ (Європейський суд з прав людини). Це означає, що до цієї категорії відноситимуться не лише випадки затримання, здійснювані з порушенням національного законодавства РФ як держави, що здійснює ефективний контроль, але також всі види довільних затримань, як вони визначені міжнародними стандартами в галузі прав людини, і зокрема, в ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) та ст. 5 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ). Вибір останніх міжнародних інструментів обумовлений тим, що ратифікувавши їх, РФ взяла на себе зобов'язання щодо їхнього дотримання. До того ж, відповідно до ст. 15 (4) Конституції РФ загальноновизнані принципи і норми міжнародного права та міжнародні договори РФ є складовою її правової системи, і якщо міжнародним договором РФ встановлено правила, відмінні від передбачених федеральним законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 9 (1) МПГПП і стаття 5 ЄКПЛ захищають як від незаконного

так і довільного затримань. [1] Термін «затримання» трактується досить широко і охоплює будь-яке фізичне затримання, внаслідок якого людина на якийсь час позбавляється волі. [2] «Незаконне» затримання – це затримання, яке не відповідає прописаній в законі процедурі або є неприпустимим за законом. [3] З таким висновком погоджується і ЄСПЛ. [4] Підстави для затримання мають бути прописані в законі максимально конкретно. [5] Так, перебування особи з 10 ранку до 10 вечора в поліцейській дільниці без дотримання процедури, передбаченої національним законодавством, визнається незаконним. [6]

«Довільне» затримання не обмежується не відповідністю закону, а трактується ширше, охоплюючи «елементи неприйнятності, несправедливості, непередбачуваності і недотримання процесуальних гарантій». [7] Відтак, довільним може вважатися затримання за реалізацію особою своїх законних прав за МПГПП, наприклад, права на вільне вираження (стаття 19), свободу зібрань (стаття 21), свободу релігії (стаття 18) тощо. [8]

ЄСПЛ при ухваленні рішення про те, чи було особу позбавлено волі в межах визначення в статті 5, розглядає конкретні обставини справи, а саме: вид заходу, який застосовувався, його термін, наслідки та порядок застосування.

Якщо обставини справи свідчать про позбавлення волі, відносно короткий термін затримання не є значимим. Так, перебування особи в поліцейській дільниці протягом 45 хвилин трактувалося Судом як порушення статті 5 Конвенції, тому що особа була змушена туди поїхати після погроз з боку поліції. [9]

Водночас ця глава не включає затримання, за якими послідувало відкриття провадження у кримінальному чи адміністративному порядку (випадки політично мотивованого кримінального переслідування і переслідування в межах адміністративного законодавства розглянуті в Главі 4 та Голові 5 звіту «Енциклопедія репресій в Криму з моменту окупації Росією. Частина 1»). Також ця глава не включає незаконні затримання на термін понад 48 годин без подальшого висунення обвинувачення, якщо при цьому наявні елементи насильницьких зникнень (розглянуті в Главі 2 звіту «Енциклопедія репресій в Криму з моменту окупації Росією. Частина 1»).

Автори звіту включили в цю главу затримання з метою доставлення в відділення де-факто правоохоронних органів для допитів, що здійснюються після проведення обшуків, базуються на дискримінації. Такий підхід обумовлений тим, що ці дії здійснюються примусово, а подекуди із застосуванням сили. За своєю суттю такі дії є приводом (примусовим доставлянням). Згідно зі ст.113 і 188 КПК РФ привід з метою допиту може здійснюватися тільки в межах кримінального процесу на основі відповідної постанови і тільки щодо підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка, а також тільки в разі неявки за викликом без поважних причин. Відтак, примусові доставляння є незаконними з точки зору російського законодавства, оскільки здійснюються за відсутності прописаних законом підстав, з порушенням процесуального порядку і в принципі не оформлюються як привід. Слід також зазначити, що відповідно до ст. 6 Федерального закону РФ «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено такий оперативно-розшуковий захід як опитування. Російське законодавство не регламентує порядок запрошення на опитування, проте очевидно, що примусове доставлення не може вважатися законним і в цьому випадку, оскільки воно прямо не передбачено законодавством як дію, обмежує права і свободи в межах оперативно-розшукової діяльності.

Значна частина незаконних затримань, зафіксованих в цій главі, були здійснені саме після обшуків житла.

У випадках, описаних нижче, основний акцент робиться на порушеннях прав безпосередньо при затриманнях і подальших процесуальних діях в де-факто правоохоронних відомствах. Детальніша інформація про порушення при проведенні незаконних обшуків викладена в окремому розділі цього звіту.

Ця глава складається з двох розділів: індивідуальні затримання, які передбачають незаконні короткострокові випадки позбавлення волі від 1 до 2 чоловік, і масові, які передбачають подібні неправомірні дії щодо трьох і більше осіб.

Більшість фактів незаконного обмеження свободи, які описані в цьому розділі, ґрунтуються на дискримінації за політичною, етнічною чи релігійною ознаками. Незаконні затримання як інструмент переслідування застосовуються щодо кількох груп громадянського населення: 1) політичні та релігійні активісти; 2) незалежні журналісти; 3) члени представницьких органів кримських татар (Меджліс, Курултай); 4) представники дискримінованих в Криму етнічних і

релігійних груп, які не є активістами (кримськотатарський народ, етнічні українці, мусульмани, що практикують обряд, представники УПЦ КП (наразі ПЦУ) та інші). Також було зафіксовано кілька випадків незаконних затримань адвокатів, які виступають захисниками в політично мотивованих кримінальних справах. Щодо переслідувань активістів необхідно відзначити, що незаконних затримань найчастіше зазнають представники таких активістських груп: прихильники територіальної цілісності України, члени Українського культурного центру, кримськотатарські активісти, активісти організацій, що надають допомогу родичам жертв порушень прав людини і виконують правозахисні функції (напр., «Кримська солідарність»), російські антикорупційні активісти, активісти лівого руху, мусульманські релігійні активісти.

Необхідно також відзначити, що протягом всього періоду окупації значна кількість незаконних затримань (не менше півсотні) були спрямовані на професійних журналістів і громадських журналістів, блогерів.

Переслідувань зазнають всі журналісти, які висвітлюють події на півострові не в тезах російської пропаганди (представники редакцій з материкової частини України, російських опозиційних видань, іноземних ЗМІ, а також кримські громадські активісти, які виконують журналістські функції). Водночас затримання українських журналістів, які приїжджають до Криму за редакційними завданнями, відбуваються з метою залякування і примусу якнайшвидше залишити півострів. Безумовно, такі практики свідчать про сплановану політику де-факто влади Криму, спрямовану на інформаційну ізоляцію півострова, приховування фактів порушень прав людини і досягнення максимального ефекту від пропаганди.

З початком російської військової операції в Криму незаконні затримання поряд з насильницькими зникненнями, нападами, політично мотивованими кримінальними справами були спрямовані, перш за все, на проукраїнських активістів і журналістів. Перші власною присутністю на півострові спростовували тези російської пропаганди про те, що населення Криму одностайно підтримує анексію, другі – транслюючи правдиву інформацію, перешкоджали створенню інформаційного фону, необхідного для проведення гібридної військової операції. У цей період незаконні затримання проводилися переважно так званою «кримською самообороною» – парамілітарним формуванням, підконтрольним де-факто владі.

Характерною особливістю більшості затримань цього періоду є високий ступінь насильства і застосування тортур до затриманих.

З літа-осені 2014 року і дотепер більшість незаконних затримань здійснюються співробітниками де-факто поліції Криму, спецпідрозділів ОМОН і «Беркут» в складі Федеральної служби військ національної гвардії РФ (далі – Росгвардія), а також співробітниками спеціальних служб РФ («ФСБ Росії по Республіці Крим і м. Севастополю», «Центр з протидії екстремізму МВС по Республіці Крим», Прикордонне управління ФСБ РФ по «Республіці Крим»). У низці випадків російські правоохоронці, які проводять незаконні затримання, не мають розпізнавальних знаків на уніформі або одягнені в цивільний одяг, що не дозволяє ідентифікувати структуру, до якої вони належать.

Від цього ж часу розпочинаються системні практики незаконних затримань релігійних активістів і просто мусульман, що практикують обряд, а також членів представницьких органів кримськотатарського народу та інших кримськотатарських активістів.

З 2014 року авторами звіту зафіксовано щонайменше 210 фактів незаконного короткочасного позбавлення волі кримських татар – це практично кожен другий випадок незаконного затримання (цифри надані без урахування масових затримань кримських татар, коли неможливо було точно встановити число затриманих).

З них 21 затримання було здійснено щодо делегатів Курултаю, членів Меджлісу кримськотатарського народу та їхніх близьких родичів. Варто зазначити, що незаконні затримання членів центрального і регіональних меджлісів, а також Курултаю здійснюються в контексті загальної політики, спрямованої на знищення системи представницьких органів кримськотатарського народу через переслідування і заборони діяльності Меджлісу (ухвала винесена Верховним судом РФ у вересні 2016 року).

У низці випадків незаконні затримання були пов'язані зі слідчими діями у політично мотивованих справах, коли де-факто правоохоронці затримали активістів як свідків або без роз'яснення процесуального статусу, а також відмови від пред'явлення підозр або звинувачень. Так, в 2014 році щонайменше 7 осіб зазнали незаконних затримань за «справою 3 травня». У 2015 році не менше 4 осіб за так званою справою 26 лютого. З 2016 року щонайменше 22 затримання були

пов'язані зі слідчими діями у так званій справі Хізб ут-Тахрір. Низка затримань була проведена в межах кримінального провадження щодо активістів лівого руху, а також щодо кримськотатарського мецената Ресуля Веліляєва.

У 2016-2017 роках відбулося кілька затримань адвокатів, які виступають захисниками у політично мотивованих кримінальних справах.

Зокрема, в 2016 році Еміль Курбедінов і Едем Семедляєв без пояснення причин були три рази затримані співробітниками прикордонної служби ФСБ РФ на адміністративному кордоні Криму і материкової частини України. 27 січня 2017 Миколу Полозова, який на той момент був адвокатом заступників голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза та Ільмі Умерова, затримали співробітники ФСБ і примусово доставили в управління відомства в Сімферополі для допиту як свідка у справі його підзахисного. Подібні дії суперечать п. 2 ч. 3 ст. 56 КПК РФ, яким встановлено, що адвокат не підлягає допиту як свідок за обставинами, що стали йому відомі у процесі надання юридичної допомоги.

В контексті огляду незаконних затримань необхідно також виділити окрему категорію порушень, коли затримання здійснювалися без будь-яких навіть формальних підстав і процесуальних документів, проходили таємно, були пов'язані із застосуванням психологічного та фізичного насильства і тортур (Енвер Крош, Еміль Мухтеремов, Ринат Параламов, Петро Бородін, Ахтем Мустафаєв). Під час таких інцидентів де-факто правоохоронці схиляли жертв до співпраці через передачу інформації про діяльність релігійних громад, а також через обмови і надання неправдивих свідчень проти релігійних і кримськотатарських активістів. Самі жертви сприймали такі дії як насильницькі зникнення.

Поширеною практикою в окупованому Криму є незаконні затримання під час масових заходів та одиничних акцій протесту. Варто зазначити, що до окупації в Криму відповідно до вимог українського законодавства діяв порядок сповіщення про проведення масових заходів, а не дозвільний, як в РФ. Таким чином, застосування російського законодавства істотно погіршило ситуацію з дотриманням прав людини у межах відповідальності за організацію та проведення масових заходів, які де-факто влада забороняє за формальними підставами. Перш за все це стосується масових заходів російських опозиційних активістів. Одиничне пікетування, учасники

якого також піддаються незаконним затриманням, не вимагає дозволу або сповіщення де-факто влади і захищене ст. 31 Конституції РФ. До того ж, були зафіксовані численні факти превентивних затримань українських і кримськотатарських активістів напередодні пам'ятних або траурних дат і заходів, а також свавільні затримання за появу в ці дати в публічних місцях з національною символікою або за покладання квітів (напр., День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу, День народження українського поета Тараса Шевченка). У ці дні були затримані щонайменше 128 осіб, з них – щонайменше 115 під час акцій і заходів, присвячених Дню пам'яті жертв депортації. З-поміж затриманих неодноразово виявлялися журналісти, які виконували редакційне завдання. Де-факто правоохоронці найчастіше проводять затримання, мотивуючи це участю в нібито несанкціонованих акціях.

Формальним приводом для обмежень свободи з подальшим приводом в де-факто правоохоронні органи часом ставала нібито необхідність встановлення особи.

При цьому затримування відбувалося навіть після надання співробітникам де-факто поліції документів, що засвідчують особу. Зафіксовані випадки, коли затримання слідувало після надання паспорта громадянина України.

Потенційно небезпечним місцем, де співробітниками прикордонної служби ФСБ РФ здійснюються індивідуальні та масові незаконні затримання, є адміністративний кордон Криму і материкової частини України (КПВВ «Армянськ» і «Джанкой»). Перший такий випадок був зафіксований 1 липня 2014 року, проте з 2015 року ця практика стала використовуватися ширше. Незаконних затримань на в'їзді і виїзді з Криму піддаються українські та кримськотатарські активісти, родичі політичних в'язнів, мусульмани, що практикують обряд, футбольні вболівальники та інші особи, яких представники російських спецслужб з яких-небудь підстав підозрюють в нелояльності до окупації півострова. У багатьох випадках у затриманих вилучаються документи, переписуються дані мобільних телефонів, протягом декількох годин вони утримуються під приводом перевірки на прикордонних пунктах, часто в умовах непередбачених для утримання затриманих осіб. У листопаді 2017 року на КПВВ «Армянськ» було затримано сім дружин кримських політичних в'язнів (фігурантів так званої справи Хізб ут-Тахрір), які поверталися додому після візиту на материкову частину України. Під час затримання кільком жінкам стало погано. Небезпека таких інцидентів полягає також в тому, що,

за повідомленнями потерпілих, в деяких випадках затримання на виїзді з Криму відбувалися після проходження паспортного контролю на російському КПВВ в так званій нейтральній зоні. Слід зазначити, що в березні 2015 року імовірно на адміністративному кордоні насильницькому зникненню був підданий кримчанин Федір Костенко (його доля і місце перебування невідомі досі).

До того ж, незаконні затримання, наведені в цьому розділі, здійснюються за відсутності законних підстав, більшість з них пов'язані з серйозними процесуальними порушеннями. Водночас існує проблема відсутності повноцінної фіксації і документування процесуальних порушень: російські ЗМІ навмисне не висвітлюють їх, громадянські журналісти і адвокати часто не мають доступу до потерпілих або потерпілі не мають можливості оперативно повідомити про інцидент. Втім, з огляду на наявні дані, співробітники де-факто правоохоронних органів Криму нехтують як міжнародними стандартами, так і законодавством РФ щодо процесуальних гарантій. У більшості випадків при затриманнях де-факто правоохоронці не представляються і не роз'яснюють причину затримання, що суперечить Федеральному закону РФ «Про поліцію».

Норми міжнародного і російського права також порушувалися під час допитів в правоохоронних відомствах.

Зокрема, в Криму фіксуються випадки перешкоджання доступу адвоката до підзахисного і заборони на телефонний дзвінок. Це також є порушеннями Федерального закону «Про поліцію». Крім того існує практика примусового проведення дактилоскопії і збору зразків ДНК. Такі дії порушують ст. 9 (1) (ж) Федерального закону «Про державну дактилоскопічну реєстрацію в Російській Федерації», згідно з якою подібній процедурі підлягають виключно особи, підозрювані, обвинувачені, засуджені за вчинення злочину, піддані адміністративному арешту, а також ті, хто вчинили адміністративне правопорушення, якщо іншим способом встановити їхню особу неможливо. Відповідно у випадках розглянутих в цьому розділі, такі дії є порушенням російського законодавства. Найімовірніше, метою незаконного збору біологічних даних є створення баз даних осіб, які надалі можуть бути притягнуті до відповідальності за сфабрикованими кримінальними або адміністративними справами.

Кілька характерних особливостей мають масові незаконні затримання, які проходять щодо трьох і більше осіб. Так,

найпоширенішими місцями масових затримань є ринки, мечеті, нічні клуби, а також адміністративний кордон. Масові затримання на ринках і в нічних клубах здійснюються за принципом етнічного профілювання, коли російські правоохоронці під різними приводами затримують осіб «неслов'янської зовнішності». Перший такий випадок був зафіксований 24 травня 2014 в нічному клубі селища Зуя Білогірського району. Тоді було затримано кілька осіб. 15 листопада 2014 на ринку «Локомотив» в Сімферополі було затримано понад 60 осіб. Аналогічні затримання пройшли ще на кількох ринках Сімферополя, а також в Євпаторії та Керчі. У 2016 році почалися масові затримання в мечетях під час обшуків, під час яких було затримано не менше 110 мусульман, що практикують обряд. Приводом для таких дій ставали нібито скарги на проведення в релігійних установах екстремістських зборів або пошук забороненої літератури. Зазвичай такі затримання проходять у форматі спецоперацій із залученням великої кількості спецтехніки та екіпірованого, збройного особового складу, що лише підсилює ефект залякування громадянського населення.

Масовими затриманнями супроводжувалися також заходи до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу.

Так, у 2015 році близько 60 осіб було затримано під час автопробігу, присвяченого цій даті. Поряд з адміністративним переслідуванням масові незаконні затримання застосовуються до кримських татар, які на знак солідарності з жертвами переслідувань були присутні біля житла своїх сусідів, у яких проводився обшук, а також проводили одиничний пікети в публічних місцях і біля будівель державних органів.

Варто також згадати прецедент, коли в січні 2018 року в Судаку на черговому засіданні громадської ініціативи «Кримська солідарність» було затримано близько 200 осіб, з-поміж яких родичі жертв політично мотивованого кримінального переслідування, адвокати і юристи, які виступають захисниками в цих справах, активісти, які надають допомогу сім'ям політичних в'язнів. Попри те, що за кілька годин всі затримані були відпущені, такі практики є надзвичайно небезпечним сигналом, оскільки мають на меті знищення цивільних ініціатив, спрямованих на захист осіб, які постраждали від порушення прав людини.

Таким чином, незаконні затримання використовуються і як реакцію

де-факто влади Криму на будь-які непідконтрольні їм прояви політичного, громадянського чи релігійного активізму, і для атаки на певні, дискриміновані в Криму і Російської Федерації за етнічною чи релігійною ознакою, групи населення. У порівнянні з іншими важчими порушеннями прав людини незаконні затримання мають меншу ступінь негативного впливу на переслідувані групи. Втім, попри це, вони не лише сприяють закріпленню загальної атмосфери страху в кримському суспільстві, але в деяких випадках призводять до вельми серйозних наслідків (смерть ветеранки кримськотатарського національного руху Веджіє Кашка в результаті спецоперації ФСБ в листопаді 2017 року; політична міграція активістів, схильних до незаконних затримань). Незаконні затримання, що відбуваються в окупованому Криму, порушують не тільки власне право на свободу та особисту недоторканність, заборону незаконних і свавільних затримань (ст. 9 МПГПП, ст. 5 ЄКПЛ), але також і право на життя (ст. 6 МПГПП, ст. 2 ЄКПЛ), право на свободу зібрань та асоціацій (ст. 22 МПГПП, ст. 11 ЄКПЛ), свободу інформації (ст. 19 (2) МПГПП, ст. 10 ЄКПЛ), свободу релігії (ст. 18 МПГПП, ст. 9 ЄКПЛ), свободу пересування (ст. 12 МПГПП, ст. 2 Протоколу 4 ЄКПЛ), а також право на самовизначення (ст. 1 МПГПП) кримськотатарського народу. Водночас, російська влада Криму не провела ефективного розслідування, не встановили і не притягли до відповідальності винних за жодним з фактів незаконних і свавільних затримань, представлених у цьому розділі.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАТРИМАННЯ

1. 4 березня 2014, незаконне затримання Геннадія Балашова, м. Сімферополь

4 березня 2014 в Сімферополі люди в камуфляжній формі з пов'язками «Дружинник» і представники так званої «кримської самооборони» побили київського підприємця Геннадія Балашова, який різко критикував в соціальних мережах дії президента РФ Володимира Путіна. Невідомі з натовпу на мітингу на площі Леніна накинулися на Балашова, після чого його затримали так звані «дружинники», вдаривши по обличчю і вибивши з рук камеру. На місце інциденту прибула міліція, підприємця відвезли в де-факто РВВС м. Сімферополя. Як повідомили пізніше співробітники де-факто міліції, Балашов досить швидко залишив відділення після затримання. За даними джерела, представники «самооборони», що стежили за ним, затримали Балашова після того, як він вийшов з РВВС. Протягом дня

його возили з мішком на голові і били, забрали телефон, паспорт і гроші. До вечора того ж дня Балашова відпустили. Після інциденту він покинув Крим. [10]

2. 15 березня 2014, незаконне затримання Євгена Мельничука, м. Сімферополь

15 березня 2014 в Севастополі люди в масках у військовій формі з автоматами зламали двері в квартиру українського активіста Євгена Мельничука. За стрічками та іншою атрибутикою на формі нападників Мельничук встановив, що це представники «штабу народної самооборони Севастополя». Мельничука побили, а потім із застосуванням сили затримали. Після цього активіста спробували вивезти. Однак в цей момент приїхали співробітники де-факто міліції, які забрали його до відділку, де він написав заяву про розбійний напад. Увечері, коли Мельничук в супроводі співробітників міліції повернувся в квартиру, побачив, що члени «самооборони» розграбували квартиру, винесли звідти всі цінні речі і зіпсували майно. На наступний день 16 березня нападники приїхали знову. Вони почали погрожувати пістолетом батькам Євгена Мельничука. На самого Мельничука наділи наручники, кинули в машину обличчям на підлогу і відвезли в штаб «самооборони». У штабі Мельничука били, в т.ч. в область геніталій, наступали ногами на обличчя, вибили щелепу. При цьому у нього питали, де він «сховав людей з «Правого сектора». Увечері того ж дня активіста відпустили. Після звільнення він одразу ж покинув територію Криму. [11]

3. 1 квітня 2014, незаконне затримання Олексія Куніцина, м. Сімферополь

1 квітня 2014 вдень у Сімферополі на території залізничного вокзалу представники «кримської самооборони» затримали сина народного депутата від партії «УДАР», экс-постійного представника президента України в АРК Сергія Куніцина – Олексія Куніцина. Члени формування вимагали у Куніцина пред'явити документи, після чого його затримали. Імовірною підставою затримання є політична діяльність його батька. Куніцина відвезли в управління ФСБ, де на нього чинився психологічний тиск. Його відпустили після тривалого допиту в той же день пізно ввечері. [12]

4. 6 травня 2014, незаконне затримання Абдураман Егіза, м. Сімферополь

6 травня 2014 в Сімферополі особи, які представилися «кримською самообороною», вимагали у члена Меджлісу Абдураман Егіза пред'явити документи. Після того, як Егіз відмовився і запропонував викликати співробітників де-факто поліції, члени «самооборони» наділи на нього наручники і зробили спробу вивезти в свій штаб. Абдураман Егіз почав чинити опір. В результаті його і осіб, які його підтримали, побили представники «самооборони». У нападі

брали участь близько 20 осіб у військовій формі. Після кількох ударів Абдураман Егіз змушений був показати свій паспорт. Члени «самооборони» відпустили його, переконавшись в тому, що у потерпілого кримська прописка. [13]

5. 18 травня 2014, незаконне затримання Артура Морякова, м. Сімферополь

18 травня 2014 в Сімферополі співробітники ОМОНу затримали оператора інтернет-проекту «Реальність» Артура Морякова під час того, як він здійснював знімання ходи кримських татар, присвячену 70-річчю депортації. В де-факто відділенні поліції щодо Морякова провели дактилоскопію і зробили огляд його речей. Також затриманого допитали, взяли пояснення і після роз'яснювальної бесіди, через чотири години відпустили, не висунувши звинувачень. [14]

6. 19 травня 2014, незаконне затримання Петра Рузавіна, м. Сімферополь

19 травня 2014 в Сімферополі представники «кримської самооборони» затримали кореспондента російського телеканалу «Дождь» Петра Рузавіна. Члени парамілітарного формування в камуфляжі підійшли до журналіста, коли той вів знімання на центральній площі Сімферополя. Вони вимагали видалити записи з карти пам'яті відеокамери, пояснивши це тим, що потрапили в об'єктив. Журналіст підкорився їхнім вимогам. Після цього його відвезли в штаб «кримської самооборони», де побили і зламали акумулятор камери. Потім журналіста допитали в одному з кабінетів штабу, переписали паспортні дані, після чого відпустили. [15]

7-8. 2 червня 2014, незаконне затримання Сергія Мокрушина і Владлена Мельникова, м. Сімферополь

2 червня 2014 в 20.00 в Сімферополі на вулиці Севастопольській біля Будинку Профспілок, де знаходиться редакція «Центру журналістських розслідувань», представники так званої «кримської самооборони» незаконно затримали співробітників Центру – редактора і журналіста Сергія Мокрушина і режисера Владлена Мельникова. За словами представників «самооборони», журналісти нібито ображали честь і гідність вищих посадових осіб РФ. Потім затриманих доставили в так званий «штаб самооборони», де до них застосовувалося фізичне насильство. За дві години журналістів з «штабу самооборони» перевезли в де-факто центральне РВВС Сімферополя. Співробітники поліції взяли у затриманих пояснення, однак, ніяких звинувачень їм пред'явлено не було, протокол про затримання також був складений. У відділенні поліції Мокрушин написав заяву про незаконне обмеження свободи і побиття бійцями «самооборони». Пізніше у журналіста діагностували сильне забиття грудної клітки з ймовірними тріщинами в ребрах. [16]

9-10. 22 червня 2014, незаконне затримання Тетяни Козиревої і Карена Арзуманяна, м. Севастополь

22 червня в Севастополі під час прямої трансляції з мітингу на Нахімовській площі співробітники де-факто поліції затримали журналіста українського каналу «Громадське ТБ» Тетяну Козиреву і телеоператора Карена Арзуманяна. Увагу де-факто правоохоронців привернула критика учасників мітингу на адресу журналістів, нібито за неправильне освітлення подій в Криму. Де-факто правоохоронці супроводили журналістів в Ленінське РУВС Севастополя, де їх опитали співробітники відділу по боротьбі з екстремізмом. Опитування тривало дві години, в ході якого журналісти давали пояснення про їхню роботу і причетність до екстремізму, після чого їх відпустили без пред'явлення звинувачень і протоколу про затримання. [17]

11. 24 червня 2014, незаконне затримання Айдера Османова, м. Сімферополь

24 червня 2014 в селі Кольчугіно Сімферопольського району близько 30 озброєних людей в масках і камуфляжній формі увірвалися в медресе з обшуком. В цей час в будівлі перебували 13 учнів і двоє викладачів. Силовики не надали документів, що дають право проведення слідчих дій. Обшук тривав близько п'яти годин. В ході обшуку були оглянуті особисті речі, література, вилучені кілька комп'ютерів і завдано шкоди будівлі (вбиті вікна і виламані двері). Співробітники ФСБ затримали заступника директора медресе Айдера Османова та відвезли в управління де-факто МВС по Криму, де його допитували півтори години. Після того як силовики не знайшли в навчальному закладі нічого підозрілого, Османова відпустили без пред'явлення звинувачень. [18]

12-13. 24 серпня 2014, незаконне затримання Віктора Неганова і Сергія Корнієнка, м. Севастополь

У день незалежності України 24 серпня 2014 в Севастополі співробітники ГІБДД РФ затримали двох активістів євромайдан в Севастополі – Віктора Неганова і Сергія Корнієнка (голови екологічної організації «Зелений Фронт»), які разом з ще 6 активістами вийшли з прапорами України до постаменту, який був встановлений замість пам'ятника українському гетьману П. Сагайдачному. При затриманні силовики вилучили паспорти і ключі від автомобіля. Потім активістів доставили в де-факто Гагарінський РВВС. Під час затримання Корнієнку стало погано, проте співробітники поліції ігнорували його прохання про медичну допомогу. Медиків викликали після того, як затриманий знепритомнів. Крім того, за словами Віктора Неганова, йому погрожували фізичною розправою і чинили психологічний тиск. Після трьох годин затримання активістів випустили без пред'явлення звинувачень. [19]

14. 4 вересня 2014, незаконне затримання Руслана Параламова, с. Дворіччя, Нижньогірський район

24 вересня 2014 о 7:40 ранку в рамках кримінальної справи за фактом перекриття траси в Армянську 3 травня слідчі і близько 15 озброєних співробітників «Беркута» провели обшук в сім'ї Руслана Параламова в селі Дворіччя Нижньогірського району на підставі рішення Сімферопольського суду. Судячи з документа, силовиків цікавили зброя і боєприпаси, предмети, вилучені з громадянського користування і заборонена література. Під час обшуку були вилучені кримськотатарська атрибутика, релігійна література і періодична преса, відрізки білої і чорної тканини з арабською в'яззю. Після обшуку, який тривав дві години, Параламова відвезли в де-факто Нижегородський РВВС на допит, в ході якого його запитували про події 3 травня, знайомих, які могли в них брати участь, про те як у нього виявилися вилучені книги, а також чому він вивчає арабську мову. Також із затриманим провели процедуру дактилоскопії і взяли зразок волосся. Після цього його відпустили, не висунувши звинувачень. [20]

15. 4 вересня 2014, незаконне затримання Іси Нурлаєва, с. Почетне, Красноперекоський р-н

4 вересня 2014 в будинку Іси Нурлаєва, глави меджлісу села Почетне Красноперекоського району, близько 40 озброєних силовиків провели обшук. Свої посвідчення силовики не показали, але зачитали постанову про обшук де-факто Київського районного суду Сімферополя. В результаті була знайдена тротилова шашка. Іса Нурлаєв заявив, що її підкинули. Обшук тривав близько чотирьох годин, після чого Нурлаєва доставили в де-факто Центральний слідчий відділ Сімферополя. На допиті слідчі не торкалися теми знайденої раніше тротилової шашки, їх цікавила можлива участь Нурлаєва в громадянській акції в Армянську 3 травня 2014. Після допиту його відпустили. [21]

16. 8 вересня 2014, незаконне затримання Лізи Богуцької, м. Сімферополь

8 вересня 2014 в Сімферополі в квартирі проукраїнської кримської активістки, блогерки Лізи Богуцької пройшов обшук. Де-факто правоохоронці зачитали постанову слідчого про проведення обшуку. Вони нібито шукали наркотики, зброю, боєприпаси, заборонену літературу. Не знайшовши нічого з перерахованого вище, вони вилучили комп'ютерну техніку, USB-накопичувачі, фотоапарат, навігатори від автомобіля. Після обшуку Богуцьку затримали і доставили в «Центр протидії екстремізму», де допитували 6 годин. Питання стосувалися нібито екстремістської діяльності активістки, а також нібито розпалювання нею міжнаціональної ворожнечі.

Адвоката Еміля Курбедінова на допит пустили не відразу. При появі адвоката слідчий припинив допитувати Богуцьку про її екстремістську діяльність і заявив про те, що вона проходить як свідок у справі про зустрічі кримських татар з Мустафою Джемільєвим в Армянську 3 травня 2014. Після допиту Богуцьку відпустили, вилучивши мобільний телефон. Побоюючись подальших переслідувань, на наступний день Ліза Богуцька покинула територію Криму. [22]

17-18. 10 вересня 2014, незаконне затримання Екрема Аметова і Нарімана Аметова, с. Кам'янка, Ленінський р-н

10 вересня 2014 близько п'ятої години ранку російські силовики прийшли з обшуком до будинку братів Екрема і Нарімана Аметова в селі Кам'янка Ленінського району. Службових посвідчень силовики не пред'явили. Так само братам забороняли дзвонити адвокату і робити копію постанови де-факто суду про обшук. Під час слідчих дій вилучили два ноутбуки, мобільний телефон і дві книги – «Фортеця мусульманина» і «Лікування за ісламом». Де-факто правоохоронці визнали це забороненою літературою. По завершенню обшуку Екрема і Нарімана Аметова затримали і доставили до Сімферополя в «Центр протидії екстремізму. Там їх допитували до 6 години вечора, а також взяли розписку про те, що моральної та фізичної шкоди їм не заподіяли. Після допиту їх відпустили. Ноутбуки затриманим не повернули. [23]

19. 10 вересня 2014, незаконне затримання Алі Озенбаша, КПВВ «Армянськ»

10 вересня 2014 при виїзді з Криму на КПВВ «Армянськ» співробітники прикордонної служби РФ незаконно зняли з поїзда «Сімферополь – Львів» і провели затримання голови ревізійної комісії Курултаю Алі Озенбаша. Він прямував до Львова для зустрічі з лідером кримськотатарського народу Мустафою Джемільєвим. Підстав для таких дій прикордонники не назвали. При затриманні до Озенбаша застосовували силу, внаслідок чого він отримав травму руки. Потім його допитали і залишили в приміщенні, що нагадує КПУ. Під час допиту прикордонники провокували затриманого, намагалися вивести на конфлікт. За 3 години Озенбаша відпустили, не надавши протоколу про затримання. [24]

20. 16 вересня 2014, незаконне затримання Мустафи Асаба, Білогірський р-н

16 вересня 2014 о 6:45 ранку співробітники ФСБ провели обшук в будинку Мустафи Асаба, голови Білогірського регіонального меджлісу. Вони пред'явили постанову суду про проведення обшуку в зв'язку з подіями «3 травня». За підсумками обшуку були знайдені одна брошура на релігійну тематику і чотири про кримськотатарський

національний рух. По завершенню слідчих дій чоловіка затримали і відвезли на допит, під час якого співробітники де-факто поліції цікавилися наявністю у нього російського паспорта і ставленням до Росії. Пізніше Асаба відпустили без пред'явлення звинувачень. [25]

21. 17 вересня 2014, незаконне затримання Аліма Ібришева, с. Кольчугине, Сімферопольський р-н

17 вересня 2014 в селі Кольчугине Сімферопольського району в будинку сім'ї Ібришевих де-факто правоохоронці провели тригодинний обшук, нібито в межах кримінальної справи за фактом бійки в с. Кольчугине між односельцями півроку тому. За підсумками обшуку, були вилучені мобільні телефони і три книги релігійного характеру, які нібито заборонені в РФ. Після обшуку Аліма Ібришева відвезли в де-факто райвідділ поліції для з'ясування обставин, де протримали весь день. Ближче до вечора його відпустили. [26]

22. 21 вересня 2014, незаконне затримання Гаяне Юксель, КПВВ «Джанкой»

21 вересня 2014 російські прикордонники без пояснення причин зсадили з поїзда «Київ-Севастополь» Гаяне Юксель, членкиню Меджлісу кримськотатарського народу, директорку інформгентства ҚНА. Після затримання її 3 години утримували в спеціальному приміщенні на вокзалі в Джанкої. Під час бесіди, яка тривала 15 хвилин, прикордонники записали її особисті дані і намагалися з'ясувати мету візиту до Києва. Після опитування Юксель відпустили, так і не надавши офіційних документів про причини затримання. Раніше, 9 серпня 2014 року, її чоловікові Ісмету Юксел заборонили в'їзд до Криму. [27]

23. 2 жовтня 2014, незаконне затримання Олега Батурина, м. Джанкой

2 жовтня 2014 в Джанкої на вокзалі співробітники де-факто поліції затримали члена Незалежної медіа-профспілки України, кореспондента херсонської газети «Новий день» Олега Батурина. Російські силовики почали вимагати в Батурина пред'явити документи, проте попри виконання ним цієї вимоги, журналіста все одно затримали нібито з метою перевірки «справжності» документів. Після восьмигодинного допиту його відпустили, не висунувши жодних звинувачень. Наступного дня, коли він з'явився в відділок поліції, щоб забрати свої документи і особисті речі, йому повернули тільки закордонний паспорт і телефон, а внутрішній паспорт громадянина України нібито відправили на перевірку на предмет вірогідності. Попри це Батурина вдалося виїхати з території Криму по закордонному паспорту. У 2016 ЄСПЛ прийняв позов Батурина до РФ у зв'язку з незаконним затриманням і обмеженням свободи пересування співробітниками поліції і ФСБ РФ. [28]

24. 19 січня 2015, незаконне затримання Еміне Авамільєвої, КПВВ «Армянськ»

19 січня 2015 на пропускному пункті «Армянськ» при в'їзді в Крим представники російської прикордонної служби без підстав затримали члена Меджлісу кримськотатарського народу, делегата Курултаю Еміне Авамільєву. Російські силовики провели бесіду і двічі особистий огляд, а також вилучили у Авамільєвої паспорт, телефон і флешку. Крім того, двічі провели огляд особистого автомобіля. Через дві години її відпустили і дозволили проїзд, вилучені речі повернули. [29]

25-26. 23 січня 2015, незаконні затримання Ескендера Барієва і Абмеджіта Сулейманова КПВВ «Армянськ»

23 січня 2015 вночі російські прикордонники при виїзді з Криму затримали активіста кримськотатарського національного руху, колишнього члена Меджлісу, делегата Курултаю Сінавера Кадирова разом з членами Меджлісу Ескендером Барієвим і Абмеджітом Сулеймановим. Всі троє були координаторами Комітету із захисту прав кримськотатарського народу. Треба відзначити, що у всіх затриманих були українські паспорти. Прикордонники допитували кожного окремо протягом години. По завершенню допиту Сулейманова і Барієва відпустили, а Сінавера Кадирова звинуватили нібито в порушенні терміну перебування на території РФ. Того ж дня де-факто суд Армянська, посилаючись на ст. 18.8 КоАП РФ (Порушення іноземним громадянином або особою без громадянства правил в'їзду в Російську Федерацію або режиму перебування), прийняв рішення про депортацію Кадирова з території РФ і штраф у дві тисячі рублів. Детальніше – у розділі «Порушення міжнародного гуманітарного права в Криму». [30]

27. 4 лютого 2015, незаконне затримання Асана Чебієва, смт Советський сел. чи Советський

4 лютого 2015 в сел. Советське за «Справою 26 лютого» співробітниками правоохоронних органів РФ був затриманий Асан Чебієв, який доводиться близьким родичем одного з координаторів Комітету із захисту прав кримськотатарського народу, члену Меджлісу Абмеджіту Сулейманову. Його відвезли до Сімферополя на допит як свідка у межах кримінальної справи, порушеної за ст. 109 КК РФ – заподіяння смерті з необережності (під час подій 26 лютого). Після допиту його відпустили. [31]

28. 13 березня 2015, незаконне затримання Наталії Кокоріної, м. Сімферополь

13 березня 2015 в Сімферополі пройшов обшук у квартирі батьків Наталії Кокоріної, журналістки «Центру журналістських розслідувань».

Слідчі дії проходили за місцем її прописки. Близько 8 ранку Кокоріній зателефонував чоловік, представився дільничним Київського району і повідомив, що двері квартири, в якій прописана журналістка і де живуть її батьки, розкрита. Прибувши на місце, Кокоріна виявила, що в квартирі насправді проводять обшук співробітники ФСБ. В допуску адвоката Кокоріній відмовили. Після обшуку журналістку затримали і доставили в управління ФСБ. Там її допитували понад 6 годин, нібито як свідка, ймовірно у кримінальній справі, порушеній проти журналістки Анни Андрієвської (ст. 280.1 КК РФ, публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності РФ, за матеріал на сайті «Центру журналістських розслідувань»). У Кокоріної також вилучили особистий ноутбук. Після допиту її відпустили. Представникам ЗМІ, які зібралися біля будівлі ФСБ під час допиту Кокоріної, співробітники де-факто Київського РВВС Сімферополя заборонили знімання, а також попросили пред'явити документи і почали переписувати особисті дані. [32]

29. 9 квітня 2015, незаконне затримання Тетяни Гучакової, м. Ялта

9 квітня 2015 близько 7.45 ранку в Ялті співробітники ФСБ провели обшук в будинку журналістки, члена Національної спілки журналістів України, колишнього заступника головного редактора новинного сайту BlackSeaNews Тетяни Гучакової. Обшук тривав більш як 10 годин. Після обшуку її затримали і відвезли на допит в ФСБ. Після допиту пізно ввечері Гучакову відпустили. [33]

28. 11 квітня 2015, незаконне затримання Амета Умерова, м. Сімферополь

11 квітня 2015 в Сімферополі співробітники «Центру з протидії екстремізму» провели обшук в будинку колишнього відеооператора телеканалу АTR Амета Умерова. Причиною обшуку могли стати висловлювання Умерова в соціальній мережі, в яких він критикував дії окупаційної влади. Обшук тривав близько години, після якого Умерова затримали і відвезли на допит в «Центр з протидії екстремізму». Крім Умерова, туди привезли ще шість осіб, у яких конфіскували комп'ютери і відеотехніку. Їхні особи не відомі. Співробітники центру запитували Умерова про дружбу в соціальній мережі з людиною, яка вчинила самогубство. Також ставилися питання особистого характеру. Після допиту його відпустили. [34]

29. 14 квітня 2015, незаконне затримання Мустафи Асаба, Білогірський р-н

14 квітня 2015 російські силовики провели обшук в будинку голови Білогірського регіонального меджлісу Мустафи Асаба. Обшук проходив в межах «справи 26 лютого». Під час обшуку було знайдено 13 патронів. На думку кримського татарина, патрони були йому підкинуті. Після обшуку Асаба затримали і відвезли в де-факто Слідчий комітет на допит, після якого відпустили. [35]

30. 14 квітня 2015, незаконне затримання Ремзі Веліляєва, м. Білогірськ

14 квітня 2015 в рамках розслідування «справи 26 лютого» в Білогірську російські силовики провели обшуки в будинках бізнесмена і мецената, экс-депутата Верховної Ради Криму Ресуля Веліляєва і його брата, колишнього депутата Білогірської міськради Ремзі Веліляєва. В результаті чого Ремзі Веліляєва затримали і відвезли на допит в де-факто Слідчий комітет. Пізніше його відпустили. Веліляєва допитували в статусі свідка у вищезгаданій справі. [36]

31. 20 квітня 2015, незаконне затримання Еміра-Усеїна Куку, м. Ялта

20 квітня 2015 по дорозі на роботу в смт Кореїз невідомими в камуфляжній формі без розпізнавальних знаків був затриманий представник Контактної групи з прав людини в Ялтинському регіоні Емір-Усеїн Куку. Його доставили додому в м. Ялта, де провели обшук, в ході якого вилучили два ноутбуки, мобільний телефон, кілька книг, що не входять в список забороненої літератури, після чого його відвезли на допит. За словами Куку, в машині його били, в результаті чого він отримав забій нирок. Пізніше в той же день його відпустили. Пізніше УМВС Росії по Ялті відмовило активісту в порушенні кримінальної справи стосовно співробітників ФСБ за побиття. У 2016 році Куку став фігурантом «справи Хізб ут-Тахрір» (ч. 2 ст. 205.5 КК РФ «Участь в діяльності терористичної організації», ст 278 КК РФ «Насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади»). [37]

32-33. 18 травня 2015, незаконне затримання Катерини Лисенко і Олексія Руських, м. Сімферополь

18 травня 2015 в Сімферополі співробітники де-факто поліції затримали журналістів видання «За права людини» Катерину Лисенко і Олексія Руських, які знімали сюжет біля пам'ятного знака жертвам депортації кримських татар і готувалися взяти інтерв'ю у голови ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва. Крім редакційного посвідчення, яке журналісти відразу пред'явили, де-факто правоохоронці вимагали «акредитацію на знімання в місті» (хоча в таких випадках ніякого подібного дозволу не потрібно). Затриманих доставили в Залізничне РВВС Сімферополя, нібито для встановлення особи, де журналістів допитав співробітник першого відділу російської поліції майор В'ячеслав Демешко. Зокрема, його цікавили причини знаходження журналістів з відеокамерою на бульварі Леніна, інформація про місце роботи, способи передачі інформації в центральний офіс в Москві, датою працевлаштування, способах отримання заробітної плати, шляхи отримання редакційних завдань. Також журналістів попросили надати дані осіб, які ставлять робочі завдання. Крім того, співробітники де-факто поліції з'ясовували причини зустрічі з Заїром Смедляєвим і інформацію, яку журналісти

планували у нього отримати під час зустрічі. Стосовно затриманих хотіли провести дактилоскопію, однак, адвокат не допустив цього. Після допиту журналістів сфотографували, а отриману інформацію пообіцяли передати в ФСБ. Через три години їх випустили, не надавши протоколу про затримання і не пред'явивши звинувачень. [38]

34. 11 червня 2015, незаконне затримання Ленура С., смт Молодіжне

11 червня 2015 в селищі Молодіжному Сімферопольського району в будинку кримського татарина Ленура С. (прізвище не розголошується) російські силовики (структура не уточнюється) провели обшук, в ході якого не було знайдено нічого протизаконного. Ленур С. відомий серед місцевих жителів тим, що займається будівництвом мечеті в селищі, а також є релігійним активістом. Згодом кримського татарина відвезли імовірно в «Центр з протидії екстремізму». Про подальший перебіг справи інформації немає. [39]

35. 11 червня 2015, незаконне затримання співробітниці ЗМІ, КПВВ «Армянськ»

11 червня 2015 на КПВВ «Армянськ» російські прикордонники затримали співробітницю ЗМІ (прізвище не розголошується). В ході обшуку співробітники прикордонслужби порушили цілісність комплектації автомобіля. Дівчину утримували на пропускному пункті кілька годин, після чого відпустили. [40]

36-37. 11 червня 2015, незаконне затримання сім'ї кримських татар, КПВВ «Армянськ»

11 червня 2015 на пункті пропуску «Армянськ» російські прикордонники затримали автомобіль з кримськими номерними знаками марки Geely, в якому перебувала сім'я кримських татар. Дітей і жінку похилого віку, які знаходилися в транспортному засобі, пропустили, а подружжя, без пояснення причин, затримали, після чого був проведений огляд автомобіля, в ході якого була видерта обшивка транспортного засобу, завдано матеріальних збитків. Ніяких заборонених предметів виявлено не було. Затриманих відпустили. Силовики мотивів своїх дій не обґрунтували. [41]

38. 3 серпня 2015, незаконне затримання 16-річного підлітка (особа невідома), м. Сімферополь

3 серпня 2015 в Сімферополі на залізничному вокзалі представники так званої «кримської самооборони» спільно з де-факто поліцією затримали 16-річного підлітка, на якому була майка із зображенням герба України, а також наліпки із закликами про повернення Криму Україні і популяризації діяльності батальйону «Азов». Після вилучення проукраїнської символіки підлітка відпустили. [42]

39. 14 серпня 2015, незаконне затримання Ірини Горелікової, м. Севастополь

Вранці 14 серпня 2015 в Севастополі додому до блогерки Ірини Горелікової прийшли співробітники ФСБ і вручили їй повістку на допит. Після чого її примусово відвезли в управління ФСБ по Севастополю. Підставою для затримання і допиту стала новина з прес-конференції Мустафи Джемілева, якою Горелікова поділилася на своїй сторінці в Facebook. В ході допиту співробітники ФСБ з'ясовували ставлення Горелікової до цілісності РФ, до президента РФ Володимира Путіна, а також причини розміщення статті про Джемілева в особистих соціальних мережах. У ФСБ на Горелікову також чинили тиск з метою змусити покинути Крим. Після допиту в ФСБ її відвезли на допит в де-факто Ленінський РВВС, після чого відпустили без пред'явлення звинувачень. Офіційної інформації від управління ФСБ по Севастополю за даним інцидентом немає. [43]

40-41. 24 серпня 2015, незаконне затримання Юлії Крючкової та Віталія Зятковського, м. Сімферополь

24 серпня 2015 в Сімферополі під час знімання в парку ім. Шевченка співробітники де-факто кримської поліції затримали співробітників телеканалу «Інтер» Юлію Крючкову та Віталія Зятковського, після чого відвезли в де-факто Центральний РВВС Сімферополя нібито для встановлення особи. Перевіряти документи на місці силовики відмовилися. За півгодини після затримання журналістів відпустили без складання протоколу. [44]

42. 25 вересня 2015, затримання оператора телеканалу АТР, (особа невідома), м. Сімферополь

25 вересня 2015 на церемонії, присвяченій початку будівництва Соборної мечеті в Сімферополі, співробітниками російської поліції був затриманий оператор телеканалу АТР і доставлений в де-факто місцевий РВВС. Пізніше його відпустили. Офіційних коментарів поліції і керівництва телеканалу АТР немає. [45]

43. 17 листопада 2015, незаконне затримання Олександра Денисова, м. Сімферополь

17 листопада 2015 біля будівлі де-факто Київського районного суду Сімферополя був затриманий громадський активіст, член російського об'єднання «Русь сідящая» Олександр Денисов, який був присутній в цей день в приміщенні суду на засіданні у справі Ахтема Чийгоза. Під час суду на ньому була футболка з написом «Русь сідящая». В кінці засідання він прокричав «Слава Україні!» і покинув зал, після чого Денисова затримали співробітники де-факто поліції і доставили в

«Центр з протидії екстремізму» за адресою: вул. Декабристів, б. 19. Після допиту його відпустили. [46]

44-45. 18 листопада 2015, незаконне затримання студентів (особи невідомі), м. Керч

18 листопада 2015 в Керчі співробітники ФСБ затримали двох кримських студентів (імена не розголошуються) за підозрою в тому, що вони обливали білборди із зображенням президента Росії В.Путіна чорною фарбою. За заявою окупаційної влади, після затримання силовиками, студенти дали свідчення. Подальша доля цієї справи невідома. Однак 21 листопада 2015 в Керчі був зафіксований новий випадок псування зображення В.Путіна чорною фарбою. [47]

46. 23 листопада 2015, незаконне затримання Іси Халілова, с. Лохівка Советський район

23 листопада 2015 в селі Лохівка Радянського району співробітники ФСБ затримали кримського татарина Ісу Халілова за нібито нелояльне ставлення до влади на підставі скарги де-факто голови сільської ради. Інцидент стався, коли Халілов стояв в черзі за молоком. Люди, які знаходилися поруч, почали звинувачувати його і кримських татар в цілому у відмиканні електроенергії. Халілов висловив свою позицію, що ще більше розлютило людей, які згодом звернулися до голови сільради. Після допиту, Халілов підписав протокол допиту і його відпустили без пред'явлення звинувачень. [48]

47. 23 листопада 2015, незаконне затримання Ільяса Халілова, с. Роздольне Советський район

23 листопада 2015 співробітниками ФСБ був затриманий житель села Роздольне Советського району Ільяс Халілов нібито після «доносу» місцевих жителів. Свідки стверджують, що озброєні люди в масках і камуфляжі затримали його в той час, як Халілов пас баранів. За словами Ескандера Барієва – члена Меджлісу кримськотатарського народу, затримання Халілова могло бути пов'язано з участю в мітингу 26 лютого 2014 біля Верховної Ради Криму. Після допиту співробітниками ФСБ про його погляди на поточні події в Криму, Халілов був відпущений. [49]

48. 24 листопада 2015, незаконне затримання Вельдара Шукурджієва, КПВВ «Армянськ»

24 листопада 2015 на пункті пропуску «Армянськ» при в'їзді в Крим співробітники ФСБ Росії і прикордонної служби затримали Вельдара Шукурджієва, активіста Українського культурного центру Криму. О 22:00 прикордонники зупинили Шукурджієва, який прямував до Криму на особистому авто, для огляду транспортного засобу.

Близько 23:00 Шукурджієва затримали без пояснення причин. У нього вилучили мобільний телефон, паспорт і документи на машину, також переписали контакти з мобільного телефону, після чого його допитав лейтенант ФСБ і старший зміни прикордонної служби ФСБ РФ капітан Герасимов і старший лейтенант ФСБ, який представився Владиславом. В ході допиту йому погрожували заборонаю на в'їзд на територію Криму до 2030 року. Його відпустили через 7 годин після затримання, повернули документи, телефон і автомобіль. [50]

49. 16 грудня 2015, незаконне затримання Енвера Кроша, Джанкойський район

16 грудня 2015 співробітники де-факто поліції під вигаданим приводом завели 24-річного кримського татарина Енвера Кроша в будівлю де-факто Джанкойського РВВС, де його передали співробітникам ФСБ. Силовики схилили затриманого підписати договір про співпрацю, при цьому надходили погрози на адресу родини Кроша, застосовувалися тортури електричним струмом і шантаж. У його куртку підкинули пакет з невідомим вмістом, нібито наркотики, після чого, з'явилися поняті, нібито покупці. Підписати згоду про співпрацю Крош відмовився, після чого його відпустили, проте, запропонували ще раз подумати над пропозицією. [51]

50. 23 грудня 2015, незаконне затримання матері священника УПЦ КП Сергія Клімакіна, м. Сімферополь

23 грудня 2015 на вулиці в Сімферополі двоє людей в цивільному зупинили мати священника УПЦ КП Сергія Клімакіна, що проживає на території материкової частини України. Відносно Клімакіна раніше було порушено кримінальну справу за участь в діяльності екстремістської організації за ч. 2 ст. 282.2 КК РФ. Жінку доставили в де-факто Залізничний РВВС на допит, під час якого її запитували про діяльність сина, його місце знаходження, його професійних і дружніх контактах, після чого через кілька годин відпустили. [52]

51. 15 січня 2016, незаконне затримання блогера Заїра Акадірова, м. Сімферополь

15 січня 2016 біля будівлі де-факто Верховного суду Криму в Сімферополі співробітник МВС РФ затримав блогера, колишнього головного редактора інтернет-видання «Аргументи тижня – Крим», Заїра Акадірова. Акадірова, разом з багатьма іншими представниками ЗМІ, в цей день не пропустили в зал де-факто суду на засідання у «справі 26 лютого», аргументуючи це браком місць. Через що Акадіров, серед інших журналістів, очікував новин за результатами засідання в фойє будівлі суду. До блогера підійшов співробітник «Центру з протидії екстремізму» Руслан Шамбазов,

який запропонував вийти на вулицю і відповісти на кілька запитань. Після чого Шамбазов зажадав від Акадирова пройти разом з ним на допит в «Центр з протидії екстремізму», а коли той відмовився, вказавши на відсутність законних підстав для допиту, його схопили бійці ОМОНу і посадили в машину, де погрожували застосуванням фізичного насильства і притягненням до відповідальності за опір співробітникам поліції. Акадирову вдалося вийти з машини. Дії ОМОНу стосовно журналіста привернули увагу громадськості, люди стали знімати те, що відбувається на відео і вимагати пояснення від силовиків. В результаті, Шамбазов зажадав від Акадирова пройти не в «Центр з протидії екстремізму», а в де-факто Залізничний РВВС нібито для з'ясування особи, хоча Акадиров надавав документ, що засвідчує особистість, раніше. У РВВС Акадирова допитували про місце його проживання і професійної діяльності. Свій підвищений інтерес до його персони силовики пояснили тим, що його часто бачили на попередніх засіданнях суду. Через годину блогера відпустили, не висунувши жодних звинувачень. Надалі він оскаржив відповідні дії «правоохоронців» в де-факто прокуратурі Криму, на що отримав відповідь про те, що відомості про його затримання співробітниками поліції прокуратура не має. Також відомство залишило без уваги факти погроз журналісту, і те, що Акадиров надав документ, що засвідчує особистість, отже не було необхідності у встановленні його особи у відділенні. [53]

52. 28 січня 2016, незаконне затримання матері настоятеля Свято-Покровського храму УПЦ КП Сергія Клімакіна, с. Перевальне, Сімферопольський район

28 січня 2016 в с. Перевальне російська поліція затримала матір настоятеля Свято-Покровського храму УПЦ КП Сергія Клімакіна. Її доставили в де-факто Залізничний РВВС Сімферополя з метою допиту для встановлення місця перебування її сина. На той момент Клімакін проживав на території материкової частини України, в Дніпропетровській області. Відносно Клімакіна де-факто влада Криму порушила кримінальну справу за ч. 2 ст. 282.2 КК РФ (участь в діяльності екстремістської організації). У 2014 році Клімакін брав участь в організації «Народний рух України», однак, остання не значиться в списку екстремістських організацій, заборонених на території РФ, що робить дане кримінальне переслідування безпідставним. Після допиту, який тривав кілька годин, жінку відпустили. Раніше, 23 грудня 2015 мати Сергія Клімакіна також була незаконно затримана співробітниками російських спецслужб, а 22 грудня 2015 в будинку батьків Клімакіна російські силовики провели обшук. [54]

53. 5 лютого 2016, незаконне затримання Вельдара Шукурджиева, КПВВ «Армянськ»

5 лютого 2016 на КПВВ «Армянськ» російські прикордонники, не показавши службових посвідчень, затримали проукраїнського активіста Вельдара Шукурджиева. Російські прикордонники і співробітники ФСБ проводили допит понад 3 годин, під час якого у затриманого намагалися з'ясувати мету поїздки, інформацію про попутників і сім'ю, а також переконували відмовитися від українського громадянства на користь російського. Крім того, Шукурджиеву при свідках і фіксації на відеокамеру вручили повідомлення про заборону на в'їзд в РФ (також окупований РФ Крим) до 2030 року, однак, через кілька хвилин прикордонники забрали повідомлення, але повідомили, що пускають його в Крим востаннє, і для подальшого перебування на території півострова він повинен отримати російський паспорт. Після цього його відпустили і пропустили на територію Криму. [55]

54. 8 травня 2016, незаконне затримання Грема Філліпса, м. Керч

8 травня 2016 в Керчі під час факельної ходи, присвяченої Дню перемоги, був затриманий проросійський журналіст Грем Філліпс. Причиною затримання стало використання квадрокоптера для відеознімання, що заборонено в період святкових заходів. За словами журналіста, затримання тривало лише 15 хвилин, після чого його відпустили. [56]

55. 11 травня 2016, незаконне затримання Ігоря Бурдиги, м. Сімферополь

11 травня 2016 репортер РБК-Україна Ігор Бурдига за завданням редакції виїхав на територію АРК для висвітлення затримань, які почастишали, і переслідувань кримських татар напередодні Дня депортації кримських татар. Близько 11 години ранку журналіст прибув до будівлі де-факто Верховного Суду Криму в Сімферополі, де був присутній як вільний слухач на процесі по «чорним ріелторам». Під час перерви журналіст вийшов з будівлі суду на вулицю, де до нього підійшли двоє поліцейських в штатському. Вони перевірили у Бурдиги документи, а потім обманним шляхом попросили його разом з ними пройти в будівлю де-факто Залізничного РВВС, заявивши, що зовні Бурдига виглядає схожим на чоловіка, який незадовго до цього пограбував магазин поблизу. У відділі репортера відвели в кабінет на допит до співробітника ФСБ. Останній погрожував Бурдигі арештом у зв'язку з нібито його членством в «Правому секторі» (журналіст робив репортаж про діяльність «Правого Сектора» на Євромайдані). Потім Бурдигу стали допитувати про його журналістську діяльність в гарячих точках, зв'язках з кримськими активістами, його репортажі про громадську блокаду Криму, звинувачували в шпигунстві. На допиті, змінюючи один одного, були присутні чотири слідчі. У

Будриги взяли відбитки пальців, підшов взуття і зразок слини. Його відпустили близько 20.00, за 7 годин після незаконного затримання. У ФСБ заявили, що немає підстав, які б забороняли журналісту перебувати на території окупованого Криму. Однак після цього інциденту журналіст виїхав з Криму. [57]

56. 14 травня 2016, незаконне затримання Абдулли Ювашева, с. Піонерське Сімферопольський район

Вранці 14 травня 2016 в будинку Абдулли Ювашева в селі Піонерське під Сімферополем російські озброєні люди в масках провели обшук, після чого Ювашева доставили в де-факто головне управління МВС по Криму. За словами глави ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва, силовики мотивували затримання «чи то підозрою в економічному злочині, чи то в убивстві». За дві години Ювашева відпустили, не висунувши звинувачень. Де-факто правоохоронці також відзначили, що затримання відбулося нібито помилково. [58]

57. 30 травня 2016, незаконне затримання Алі Озенбаша, КПВВ «Джанкой»

30 травня 2016 під час проходження прикордонного контролю на КПВВ «Джанкой» російські прикордонники затримали голову ревізійної комісії Курултаю, члена виконавчої ради Світового конгресу кримських татар Алі Озенбаша. Співробітники прикордонної служби сказали чекати співробітника ФСБ, після чого до Озенбаша підійшов чоловік у формі без розпізнавальних знаків і, не представившись, провів допит. Далі він вимогав оглянути особисті речі Озенбаша. Коли той відмовився, пославшись на те, що дана людина не представилась і не надала підстав для таких дій, силовики, в присутності понятих, провели особистий огляд Озенбаша, перевірку його паспорта і склали акт огляду, в якому було зазначено, що огляд пройшов, попри заперечення. Через три години його відпустили. [59]

58. 30 травня 2016, незаконне затримання блогера Заїра Акадірова

30 травня 2016 на адміністративному кордані з Кримом співробітники ФСБ Росії затримали журналіста, блогера Заїра Акадірова. Після проведення «бесіди» його відпустили. Раніше, 15 січня 2016 року, журналіста вже незаконно затримували співробітники ОМОНу біля будівлі де-факто Верховного суду Криму, а 19 квітня 2016 в його будинку провели обшук. [60]

59. 2 червня 2016, незаконне затримання Наталії Ващенко, м. Керч

2 червня 2016 в місті Керч співробітники ФСБ провели обшук в будинку волонтера з Дніпра Наталії Ващенко, яка за кілька днів до цього приїхала до Криму, щоб відвідати матір. О 8 ранку шість співробітників ФСБ в цивільному зайшли в будинок матері Наталії,

пред'явивши постанову де-факто Керченського міського суду на огляд квартири. Під час обшуку в квартирі виявили два сувенірних українських шеврони, один з них – УПА, і маленький прапорець «Правого сектора» (забороненої в РФ організації). Також вилучили ноутбуки і жорсткі диски. По завершенню обшуку Ващенко затримали і відвезли в ФСБ, де її допитували понад дві години. Силовиків цікавила інформація про її волонтерську діяльність в АТО, роботу в військовому госпіталі, про її ставлення до факту окупації Криму, про друзів в фейсбуці, які є військовими-кримчанами. Потім Ващенко в усній формі, без видачі офіційних документів, заборонили залишати територію Криму, і відпустили. Після цього жінка виїхала з території Криму. Пізніше вона повідомила, що окупаційна влада порушила проти неї кримінальну справу. [61]

60. 5 червня 2016, незаконне затримання Смаїла Мустафаєва, с. Червоний Мак, Бахчисарайський район

5 червня 2016 в селі Червоний Мак під Бахчисараєм близько тридцяти російських силовиків, включаючи озброєних співробітників ОМОНу в балаклавах, після обшуку в будинку затримали 54-річного місцевого жителя, колишнього лісника Смаїла Мустафаєва. Чоловіка доставили в РОВД «Північний» під Севастополем. Підставою для затримання стало нібито незаконне вирубування лісу в 2012 році. Варто відзначити, що кримінальну справу проти Мустафаєва за даним фактом було дійсно порушено українськими правоохоронними органами в 2012 році, проте потім було закрито, оскільки з'ясувалося, що вирубка відбулася не на його ділянці і він до неї відношення не мав. Після допиту Мустафаєва відпустили під підписку про невіїзд. Проти нього було порушено кримінальну справу за ч. 3 ст. 260 КК РФ за незаконну вирубку лісу та заподіяння державі збитків в значному розмірі. Однак пізніше справу закрили за закінченням терміну давності. [62]

61. 27 червня 2016, незаконне затримання журналіста й оператора ТК «Крим 24», м. Гурзуф

27 червня 2016 в Гурзуфі на пляжі «Гурівські камені» співробітник де-факто поліції, який представився Володимиром Олександровичем, затримав журналіста і оператора телеканалу «Крим 24» (прізвища не встановлені). Інцидент стався після запису коментарів місцевих активістів, які виступають проти урядової програми з розширення території табору «Артек». Попри аргументи співробітника редакції про право виконувати свої професійні обов'язки відповідно до завдання редакції, російський правоохоронець затримав знімальну групу і доставив у відділення де-факто поліції для свідчення. Необхідно відзначити, що після того, що сталося, сюжет журналістів не вийшов в ефір. [63]

62-63. 5 серпня 2016, незаконні затримання в кафе «Диван», м. Сімферополь

5 серпня 2016 в Сімферополі в кримськотатарському кафе «Диван» шість співробітників ОМОНу провели обшук в рамках «відпрацювання антитерористичних операцій». В результаті, силовики затримали і відвезли до відділку двох клієток (прізвища дівчат невідомі), за словами власника закладу, для перевірки документів. [64]

64-65. 11 серпня 2016, незаконні затримання Іллі Большедворова і Сергія Акімова, м. Сімферополь

11 серпня 2016 року під час одиничних пікетів в Сімферополі біля пам'ятника «Вежливим людям» і на площі Леніна співробітниками де-факто поліції для опитування були затримані проросійський активіст, голова «Кримського антикорупційного комітету» Ілля Большедворов і отаман Кримського козацтва Сергій Акімов. [65]

66. 12 серпня 2016, незаконне затримання Рефата Мазалова, м. Бахчисарай

12 серпня 2016 о 7 ранку в Бахчисараї в будинку кримського татарина Рефата Мазалова співробітниками ОМОНу був проведений обшук. Варто відзначити, що Мазалов аполітичний і не перебуває в будь-яких релігійних організаціях. Підстав для відповідних процесуальних дій правоохоронці не висунули. Після обшуку Мазалов був затриманий і доставлений в супроводі силовиків в де-факто відділення поліції Бахчисарая на допит. До того ж силовики попросили видалити матеріал, який зафільмували очевидці під час затримання. Пізніше його відпустили. Треба відзначити, що Мазалов не перебував у жодній релігійній організації або партії.

67. 10 вересня 2016, незаконне затримання прихильника партії «Справедлива Росія», м. Алушта

10 вересня 2016 співробітники передвиборного штабу партії «Справедлива Росія» на площі Советській в Алушті розмістили агітаційний куб на підтримку зареєстрованого кандидата в депутати «Держдуми РФ» Олени Грицак. При собі у представників кандидата були необхідні дозвільні документи. Протягом декількох хвилин на місце приїхали співробітники поліції, розібрали рекламну конструкцію і відвезли з собою в невідомому напрямку. При цьому «правоохоронці» затримали і доставили в де-факто міський відділ поліції прихильника партії (особа не встановлена), який агітував городян відвідати зустріч Олени Грицак з виборцями. [67]

68. 16 вересня 2016, незаконне затримання активіста Сергія Васильченка, м. Євпаторія

16 вересня 2016 двоє поліцейських прийшли в будинок активіста

лівого руху з Євпаторії Сергія Васильченка. Один з так званих правоохоронців представився співробітником карного розшуку Сергієм Бойцовим. Після вимоги співробітників поліції пред'явити документи, що посвідчують особу, Васильченко надав їм російський і український паспорти, які згодом де-факто правоохоронці вилучили. Далі без пояснення причин Васильченка примусово доставили у відділення поліції, де провели дактилоскопію і сфотографували. Піддаючи психологічному тиску і застосовуючи погрози, затриманого допитали з приводу появи в різних містах Криму трафаретних написів, які закликають бойкотувати вибори в Держдуму РФ. Васильченку пропонували зізнатися в тому, що це він розписав місто відповідними написами. Після допиту силовика разом з Васильченком вирушили проводити повторний обшук в його житлі, в ході якого були вилучені ноутбук, шість флеш-накопичувачів, електронна книга, два жорсткі диски, особистий блокнот і два закордонні паспорти. Понятих запросили лише для підписання протоколу. Увечері цього ж дня силовика повернулися і повторно відвезли Васильченка в відділення. Погрозами його змусили дати свідчення на відеокамеру за заздалегідь підготовленим текстом, після чого його відпустили. Наступного дня Васильченко покинув своє місце проживання на кілька місяців, побоюючись переслідувань. Варто відзначити, що 3 листопада 2016 року, де-факто Євпаторійський міський суд анексованого Криму визнав Васильченка винним у скоєнні адміністративного правопорушення згідно ст. 20.29 КоАП РФ за нібито розміщення в соціальній мережі «ВКонтакте» аудіозаписів La Vida Cuesta Libertades – Чорний Терор і La Vida Cuesta Libertades – Прощай, Капіталізм!, які внесені в список екстремістських матеріалів. Де-факто суд призначив Васильченко покарання у вигляді адміністративного арешту строком на 10 діб. [68]

69. 18 вересня 2016, незаконне затримання журналістки Марини Резникової, м. Сімферополь

18 вересня 2016 співробітники російської поліції затримали і доставили в де-факто Центральне РУВС Сімферополя журналістку «Російської газети» Марину Резникову. Імовірною підставою послужила її професійна діяльність, зокрема фотографії будинку Сергія Аксьонова, які робила журналістка. Після допиту Резникову відпустили, вона заявила, що претензій до поліції не має. [69]

70-71. 22 вересня 2016, незаконне затримання Еміля Курбедінова і Едема Семедляєва, КПВВ «Джанкой»

22 вересня 2016 вночі на адміністративному кордоні при виїзді з Криму російські прикордонники без пояснення причин затримали адвокатів Еміля Курбедінова і Едема Семедляєва. Адвокати прямували до Києва, звідки повинні були вилетіти на щорічну конференцію ОБСЄ.

Їх затримання тривало близько години. Прикордонники цікавилися цілями і деталями поїздки, посилаючись на якийсь наказ керівництва. При поверненні, 29 вересня, їх затримали знову та ставили ті ж самі питання. Курбедінов пов'язує це з професійною діяльністю. [70]

72. 11 жовтня 2016, незаконне затримання громадянина України, КПВВ «Джанкой»

11 жовтня 2016 на КПВВ «Джанкой» прикордонне управління ФСБ РФ в Криму затримало 34-річного громадянина України (ім'я не розголошується), який був пасажиром на легковому автомобілі Fiat. З-поміж його речей нібито була виявлена книга – збірник лекцій екстремістського змісту. Інформації про подальший перебіг справи немає. [71]

73. 18 жовтня 2016, незаконне затримання Шевкета Веліляєва, КПВВ «Джанкой»

18 жовтня 2016 на адміністративному кордоні з Кримом на пункті пропуску «Джанкой» близько 12.00 співробітники ФСБ РФ без пояснення причин затримали кримського татарина Шевкета Веліляєва. При затриманні у нього вилучили мобільний телефон і документи. За чотири години Веліляєва відпустили. Протокол про затримання складено не було. [72]

74-75. 19 жовтня 2016, незаконне затримання Архієпископа Сімферопольського і Кримського УПЦ КП Климента, КПВВ «Джанкой»

19 жовтня 2016 російські прикордонники на КПВВ «Джанкой» при в'їзді в Крим більше ніж на годину, без пояснення причин, затримали Архієпископа Сімферопольського і Кримського УПЦ КП Климента. За його словами, 27 вересня він виїхав з Криму на паломництво до Ізраїлю, і тоді прикордонники також не відразу його випустили, здійснюючи особливу перевірку, яка тривала близько години. [73]

76-77. 30 листопада 2016, незаконні затримання Еміля Курбедінова і Едема Семедляєва

30 листопада 2016 ввечері при виїзді з Криму адвокати Еміль Курбедінов і Едем Семедляєв були затримані на адміністративному кордоні з Кримом. Затриманих відвели в окреме приміщення на місці паспортного контролю і близько півтори години допитували. Російські прикордонники пояснили такі дії нібито проведенням спеціальної операції. Після допиту адвокатів відпустили. [74]

78-79. 8 грудня 2016, незаконне затримання Еміля Курбедінова і Едема Семедляєва

8 грудня 2016 на адміністративному кордоні з Кримом російські

прикордонники затримали адвокатів Еміля Курбедінова і Едема Семедляєєа. Затримання тривало близько години, потім адвокатів відпустили. [75]

80. 16 грудня 2016, незаконне затримання активіста Ігоря Мовенка, м. Севастополь

16 грудня 2016 в Севастополі співробітники ФСБ затримали і побили проукраїнського активіста Ігоря Мовенка по дорозі на роботу. Крім того, силовики чинили на нього тиск для отримання зізнань в екстремізмі. Під час затримання було вилучено робочий комп'ютер, після чого Мовенко був доставлений додому для проведення обшуку. Силовики зачитали постанову де-факто суду на проведення обшуку, при цьому на прохання дружини Мовенко видати копію цієї постанови, відповіли відмовою. Під час обшуку вилучили комп'ютер, робочий ноутбук, жорсткі диски, сім-карти і мобільний телефон. По завершенню обшуку активіста відвезли в севастопольське ФСБ, де у нього взяли пояснення і ввечері того ж дня відпустили без пред'явлення звинувачень. Сам Мовенко через подальші погрози йому і членам його сім'ї не став подавати скарги на незаконні дії співробітників правоохоронних органів. 7 травня 2018 де-факто Гагарінський районний суд Севастополя засудив обвинуваченого в екстремізмі Ігоря Мовенка до 2 років ув'язнення в колонії загального режиму за кілька коментарів в групі «Крим – Україна» в соцмережі. Однак пізніше, 26 червня, суд пом'якшив вирок на один рік умовно з випробувальним терміном. [76]

81-82. 12 січня 2017, незаконне затримання Наталії Харченко і Андрія Виноградова, м. Сімферополь

О 7 ранку 12 січня 2017 в Сімферополі співробітники ФСБ провели обшук квартири і надалі затримання української активістки Наталії Харченко та її чоловіка, активіста Українського культурного центру Андрія Виноградова. В ході обшуку було вилучено комп'ютер. По завершенню слідчих дій Наталю Харченко та Андрія Виноградова затримали і доставили в місцеве ФСБ Сімферополя, де протягом чотирьох годин проводили допит. Зокрема представників ФСБ цікавила інформація про проукраїнські пости і фотографії з українським прапором в соціальній мережі «ВКонтакте», її зв'язках з «Правим сектором» і діяльності в зоні АТО. Допит, за словами Харченко, проводився в грубій формі слідчим ФСБ Ігорем Скрипкою, на неї чинився психологічний тиск у відсутності адвоката. Під час допиту Харченко стало погано. Слідчий хотів взяти пояснення також і в Андрія Виноградова, але той говорити відмовився, пославшись на статтю 51 Конституції РФ (про право не свідчити проти себе). Перед тим, як випустити Харченко, у неї взяли підписку про нерозголошення

інформації. Як пізніше з'ясувалося, у відношенні Наталії Харченко проводилася дослідча перевірка за ч. 2 ст. 280 (публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності, здійснені з використанням засобів масової інформації або інформаційно-телекомунікаційних мереж, в тому числі мережі «Інтернет») КК РФ. Надалі кримінальної справи проти Харченко не порушували, хоча ще кілька разів викликали на допит в ФСБ. Через постійний психологічний тиск та для уникнення подальшого кримінального переслідування подружжя змушене було покинути Крим. [77]

83. 25 січня 2017, незаконне затримання Миколи Полозова, м. Сімферополь

25 січня 2017 співробітники ФСБ затримали в Сімферополі московського адвоката Миколу Полозова, який на той момент був адвокатом заступників голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза та Ільмі Умерова. Полозова примусово доставили на допит в управління ФСБ. Слід зазначити, що допит адвоката як свідка у справі його підзахисного, відповідно до російського законодавства, виключає можливість продовження виконання ним функцій захисника у відповідній справі. Спроби допитати Полозова як свідка у справі Умерова почали здійснюватись співробітниками ФСБ ще в вересні 2016 року. Тоді слідчий ФСБ Ігор Скрипка клопотав про допит адвоката в де-факто Київському районному суді Сімферополя, з метою отримати відомості про посаду Умерова в Меджлісі кримськотатарського народу. Де-факто суд відхилив клопотання слідчого. Після цього представник ФСБ подав апеляцію, яку 8 листопада було задоволено, а справу повернуто до суду першої інстанції. 13 грудня де-факто Київський районний суд Сімферополя задовольнив клопотання про проведення допиту. 22 грудня Полозов подав апеляцію на цю постанову. На момент затримання Полозова і примусового приводу на допит, тобто 25 січня 2017, апеляція Полозова розглянута не була, а значить відповідне рішення не вступило в законну силу і формальних підстав для затримання і допиту не було. На допиті Полозов відмовився відповідати на питання силовиків, пославшись при цьому на ст. 8 ФЗ «Про адвокатську діяльність і адвокатуру в РФ» від 31.05.2002 № 63-ФЗ (адвокатська таємниця) і п. 2 ч. 3 ст. 56 КПК РФ (адвокат не підлягає допиту як свідок за обставинами, що стали йому відомі у зв'язку з наданням юридичної допомоги). Після незаконного затримання та спроби допиту, 25 січня Полозов подав у де-факто Київський районний суд Сімферополя скаргу на дії слідчого, а також відправив заяви російському омбудсмену Тетяні Москальковій, в Федеральну палату адвокатів (ФПА) і Адвокатську палату Москви. 15 березня в Головному слідчому управлінні СК РФ по Криму підзахисного Полозова, Ільмі Умерова, допитали у справі його

адвоката. 24 березня де-факто Київський райсуд Сімферополя залишив скаргу Миколи Полозова на незаконний допит Умерова без задоволення. 27 квітня де-факто Верховний суд Криму підтвердив рішення суду першої інстанції. В кінцевому підсумку Полозов був примусово переведений зі статусу захисника в статус свідка у справі Умерова. Подібні незаконні заходи спрямовані на позбавлення Умерова захисту. [78]

84-85. 6 лютого 2017, незаконне затримання Іллі Большедворова і Сергія Акімова, м. Сімферополь

6 лютого 2017 в Сімферополі поліцією був затриманий, проросійський активіст, голова «Кримського антикорупційного комітету» Ілля Большедворов. Де-факто поліція затримала активіста під час одиночного пікету, в якому він стояв з плакатом «Вкрадений Сімферополь» з вимогою відставки російського глави міської адміністрації Сімферополя Геннадія Бахарєва. Большедворов простояв у пікеті не більше 15 хвилин. Разом з ним був затриманий Сергій Акімов, який знімав пікетника на камеру. Після затримання їх доставили в місцеве відділення де-факто поліції, де взяли пояснення і склали протоколи про затримання. [79]

86-87. 7 лютого 2017, незаконне затримання Юрія Белова і Сергія Акімова, м. Сімферополь

7 лютого 2017 біля будівлі прокуратури в Сімферополі співробітники де-факто поліції затримали проросійського активіста Юрія Белова, який після припинення пікету Большедворова 6 лютого російськими де-факто правоохоронцями, вирішив провести власний пікет з вимогою звернути увагу прокуратури на незаконні дії правоохоронців Сімферополя з припинення публічних заходів. Сергій Акімов, як і 6 лютого, вів знімання, за що також був затриманий. Спочатку проведенню пікету намагалися перешкоджати представники так званої «кримської самооборони». Потім Белов припинив пікет, отримавши обіцянку від співробітників російської поліції допустити його 8 лютого на зустріч з прокурором Криму. Однак після цього співробітники поліції затримали Белова і Акімова і доставили їх в де-факто Центральний РВВС. У Акімова в відділенні зняли відбитки пальців. Він, в свою чергу, написав заяву на представників так званої «кримської самооборони», які робили спроби перешкоджати проведенню пікету і незаконно перевірити документи. Згодом затриманих відпустили. [80]

88. 15 березня 2017, незаконне затримання Еміля Мухтерємова, м. Феодосія

15 березня 2017 кримський татарин Еміль Мухтерємов був

незаконно затриманий у Феодосії співробітниками ФСБ у Ялті. Під час затримання силовики були в цивільному, але показали посвідчення. Мухтерємова доставили в місцеве відділення ФСБ, де стали розпитувати про фігурантів «ялтинської справи Хізб ут-Тахрір», його друзів і знайомих, ставили багато питань особистого характеру. Після того, як Мухтемеров відмовився давати свідчення, співробітники ФСБ забрали у нього мобільний телефон, вивезли в поле недалеко від селища Зибін Ічкінського району, і змусили копати яму, погрожуючи закопати в ній затриманого. Крім того, на адресу Мухтерємова надійшло безліч інших неоднозначних погроз, в т.ч. такі, які сприймалися потерпілим як прямі погрози фізичного насильства і загрози життю. Потім чоловіка завели на територію покинутої будівлі поблизу поля і знову схилили до співпраці. Після чергової відмови представники ФСБ уїхали, залишивши його там без зв'язку. Протягом всього часу примусового утримання на Еміля Мухтерємова чинився сильний психологічний тиск. [81]

89. 13 квітня 2017, незаконне затримання Ахметхана Умерова біля будівлі Бахчисарайського суду, м. Бахчисарай

Вранці 13 квітня 2017 силовики ОМОНу проводили обшуки в будинках Сейдамета Мустафаєва і Мідата Муждаби. Біля обшукуваних будинків зібралися сусіди. Періодично у присутніх і силовиків відбувалися конфлікти. По завершенню обшуків силовики затримали Мустафаєва та Муждабу. Ще чотирьох зібравшихся біля будинку Мустафаєва затримали і доставили в будівлю де-факто Бахчисарайського суду, де в цей же день вони були визнані винними та притягнуто до адміністративної відповідальності у вигляді арештів і штрафів. Безпосередньо біля де-факто Бахчисарайського суду затримали Аметхана Умерова та Азіза Азізова, які прийшли підтримати затриманих. Умерова пізніше відпустили без пред'явлення звинувачень і складання протоколу про затримання. Азізова суд заарештував на 10 діб. [82]

90. 21 квітня 2017, незаконне затримання Абібе Решатової, с. Піонерське, Сімферопольський район

21 квітня 2017 російські силовики затримали багатодітну матір Абібе Решатову у відділенні пошти. Правоохоронці показали документи, проте через сильний шок жінка не пам'ятає, що там було написано. Решатова проживає в с. Піонерське Сімферопольського району. Після затримання жінку допитали прямо в автомобілі, надівши їй мішок на голову. Після цього її відвезли в «Центр з протидії екстремізму», де також ставили питання. Силовиків цікавив чоловік Абібе, а також чи належить вона до забороненої в Росії організації Хізб ут-Тахрір. Коли Абібе відповіла на питання, один із силовиків, які проводив допит,

зійнався, що їм надійшов помилковий сигнал. Решатову відпустили через кілька годин. Абібе Решатова повідомила, що після події була в шоківому стані, не могла говорити, а також, що її мати і діти були вкрай налякані інцидентом. [83]

91. 4 травня 2017, спроба незаконного затримання Тофіка Абдулгазієва, м. Сімферополь

4 травня 2017 в Сімферополі в будинку торговця тканинами Тофіка Абдулгазієва дев'ять співробітників «Центру з протидії екстремізму» провели обшук. У постанові де-факто суду було зазначено, що обшук проходить у зв'язку зі справою про зникнення кримчанина на прізвище Меметов, який імовірно знаходиться в Сирії, де нібито воює на боці ІДІЛ. За версією адвоката Едема Семедляєва, це була формальна причина. Нічого не знайшовши, силовики поїхали. Однак через півгодини Абдулгазієва викликали на допит в «Центр з протидії екстремізму», де йому запропонували сфотографуватися і здати відбитки пальців, але він відмовився. Також Абдулгазієв відмовився давати свідчення, пославшись на ст. 51 Конституції РФ (право не свідчити проти себе). Фактичною причиною обшуку Абдулгазієва могла стати спроба залякування через його активності в підтримці сусідів, у яких проходять обшуки. [84]

92. 11 травня 2017, незаконне затримання Різи Ізетова, с. Строгонівка, Сімферопольський район

11 травня 2017 року з 7 до 9 ранку в будинку кримськотатарського активіста Різи Ізетова в селі Строгонівка представники російської поліції, Росгвардії і ФСБ провели обшук, в ході якого були вилучені ноутбук і планшет. Після слідчих дій в будинку, Ізетова затримали і доставили для допиту в «Центр з протидії екстремізму», але він відмовився давати свідчення, пославшись на ст. 51 Конституції РФ. Адвоката Ізетова до підзахисного не допустили. Через годину Ізетова відпустили. Співробітники «Центру Е» пояснили проведення процесуальних дій пошуком документів, що мають відношення до зниклого в 2016 році Енвера Меметова, який нібито воює в Сирії. Однак на допиті серед іншого у Ізетова запитували про його ставлення до релігії. [85]

93. 22 травня 2017, незаконне затримання Надіра Мамбетшаєва, селище Леніно, Ленінський район

22 травня 2017 о 7 ранку більш як 10-12 співробітників де-факто поліції в супроводі двох осіб в штатському провели обшук в будинку Надіра Мамбетшаєва, який проживає в селищі Леніно. Підставою для обшуку став пошук якогось Енвера Рустемовича Меметова, який зник безвісти. По завершенню обшуку правоохоронці

доставили Мамбетшаєва на допит в де-факто Ленінське РУВС, де провели дактилоскопію, взяли зразки ДНК і допитали. Після чого Мамбетшаєва відпустили. [86]

94. 15 червня 2017, незаконне затримання Тохтара Акімова с. Присивашне, Советський район

15 червня 2017 о 8 ранку в селі Присивашне Радянського району близько 15 силовиків зі службовою собакою, в балаклавах провели обшук із застосуванням сили в будинку родини місцевого мешканця Тохтара Акімова. По завершенню слідчих дій Тохтара Акімова доставили в Сімферополь в де-факто головне управління МВС, де його допитали і взяли підписку про нерозголошення. За словами Акімова, під час допиту слідчий поведився коректно. Через декілька годин Акімова відпустили. [87]

95. 10 липня 2017, незаконне затримання Петра Бородіна, Феодосійський район

Увечері 10 липня 2017 житель селища Леніно, мусульманин Петро Бородін, отримав дзвінок, що з ним нібито хоче зустрітися якийсь давній друг. Бородіну запропонували сісти в автомобіль, який зупинився біля його будинку. У машині співробітники силових структур, особи яких залишилися невстановленими, допитали Бородіна, почали ображати та погрожувати йому. Після відмови Бородіна відповідати на питання, погрожуючи пістолетом, його відвезли на пустир в сторону Феодосії. На пустирі силовики запитували у нього про організацію, яка йому невідома, змусили написати заяву, що він не перебуває в жодних організаціях. Все це супроводжувалося залякуванням: Бородіну погрожували, стріляли в повітря. За три години затриманого відвезли додому. Потерпілий припускає, що мав справу зі співробітниками ФСБ. [88]

96. 20 серпня 2017, незаконне затримання Бекіра Умерова, с. Біла Скеля, Білогірський район

20 серпня 2017 в селі Ак'-К'ая (Біла Скеля) в Білогірську на кінній базі «Ковбой» було заплановано проведення заходу на честь 30-річчя масових мітингів кримських татар на Красній площі в Москві влітку 1987 року. Однак співробітники ОМОНу не дали провести даний захід, перекривши вхід в базу, через повідомлення про нібито наявність боєприпасів. Силовики погрожували застосуванням сили в разі якщо присутні на заході не розійдуться протягом 10 хвилин. ОМОН затримав одного з організаторів заходу – Бекіра Умерова, який є братом заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерова нібито через «образу посадової особи держави». Бекіра Умерова доставили до відділку поліції, де у нього взяли відбитки

пальців і збиралися допитати, однак, Умеров відмовився, пославшись на статтю 51 Конституції РФ. Пізніше його відпустили, не висунувши звинувачень. [89]

97-98. 24 серпня 2017, року незаконне затримання Галини Балабан і Олени Попової, м. Сімферополь

24 серпня 2017 на залізничному вокзалі в Сімферополі російські силовики затримали двох активісток Українського культурного центру Галину Балабан і Олену Попову, мотивуючи це тим, що на Балабан і Попову є орієнтування, згідно з яким вони нібито «займаються незаконною діяльністю». Затриманих доставили в де-факто Залізничний РВВС. Відносно Балабан провели дактилоскопію і опитали. У Попової оглянули речі при понятих, просили здати відбитки пальців, але вона відмовилася. Через три години Балабан і Попову відпустили, не висунувши. [90]

99. 30 серпня 2017, незаконне затримання Алі Озенбаша

30 серпня 2017 на адміністративному кордоні при виїзді з Криму співробітники ФСБ затримали голову ревізійної комісії Курултаю, члена виконавчої ради Світового конгресу кримських татар Алі Озенбаша. Без пояснення причин затримання, прикордонники утримували його півтори години, після чого відпустили. [91]

100. 13 вересня 2017, незаконне затримання Рената Параламова, смт Нижньогірський, Нижньогірський район

Вранці 13 вересня 2017 в кримському селищі міського типу Нижньогірський в будинку Рената Параламова пройшов обшук, в ході якого були вилучені книга і ноутбук. Потім люди в масках і без розпізнавальних знаків на формі, які, як пізніше з'ясувалося, були співробітниками ФСБ, відвезли Параламова в невідомому напрямку. Пізніше стало відомо, що його доставили в управління ФСБ в Сімферополі, де до нього застосовували тортури – жорстоко побили, катували електричним струмом. На нього наділи маску, зняли одяг і спідню білизну, за допомогою дротів пускали струм до сідниць, ставили на коліна, стискали голову затягнутим ремнем, погрожували згвалтуванням. Параламова змусили підписатися під двома протоколами, в одному з яких він зізнався, що в 2014 році в лісосмузі знайшов тротил, патрони і запали, переховав їх у себе вдома в смт Нижньогірському, а потім біля Сімферопольського водосховища. В іншому – він зізнався, що нібито є членом Хізбут-Тахрір і організовував поширення інформації в Інтернеті, зокрема в соцмережі «ВКонтакте». Його змусили обмовити знайомих і незнайомих йому людей, сказати текст, написаний раніше, на камеру. Протягом доби сім'я Параламова не знала нічого про його

місцеперебування і стан, де-факто правоохоронні органи Криму ніяк не коментували ситуацію. 14 вересня на автовокзалі Сімферополя Ренат Параламов був знайдений зі слідами тортур у важкому стані, він не міг говорити. Родичі та адвокати відвезли його в місцеву лікарню, проте, там йому відмовили в наданні медичної допомоги та в проведенні медичної експертизи. Пізніше родичі Параламова впізнали одного з викрадачів в людині, поміченій ними в будівлі ФСБ. Через те, що сталося і страх подальших переслідувань, Параламов вимушено покинув Крим. В даний час він знаходиться на території материкової частини України. В кінці червня 2018 російська влада порушила проти Рената Параламова дві кримінальні справи за ст. 222 та 222.1 за нібито незаконне зберігання боєприпасів і вибухових речовин. [92]

101-102. 11 жовтня 2017, незаконне затримання під будівлею ФСБ

11 жовтня 2017 на бульварі Франка в Сімферополі російські де-факто правоохоронці затримали Нурі Ібрагімова (жителя смт Октябрське) та Максуда Аблякімова (м. Судак). У цей день під будівлею ФСБ вийшли родичі та друзі жителів Бахчисараю, яких вранці затримали в рамках кримінальної «справи Хізб ут-Тахрір». Ібрагімова і Аблякімова відвезли в де-факто Київський РВВС Сімферополя. Пізніше їх відпустили, не висунувши звинувачень. [93]

103. 1 листопада 2017, незаконне затримання Ебазера Куку, Ялтинський район

1 листопада 2017 співробітники де-факто поліції прийшли в будинок Ебазера Куку, брата політичного в'язня у «справі Хізб ут-Тахрір», правозахисника Емір-Усеїна Куку. Вони сказали йому взяти паспорт, одягнутися і поїхати з ними. Його доставили в управління МВС по м. Ялта. Підстав для затримання поліція не повідомила. У Куку взяли аналіз ДНК і сфотографували. Також у нього хотіли взяти відбитки пальців, але за порадою адвоката, він відмовився. Потім у нього взяли докладні письмові пояснення про його місце знаходження 31 жовтня 2017, транспортні засоби, що перебувають у власності, а також кого він знає з учасників заборонених в РФ організацій. Після цього його відпустили, не висунувши звинувачень і не склавши протокол про затримання. [94]

104. 19 листопада 2017, незаконне затримання Руслана Беялова, м. Сімферополь

19 листопада 2017 співробітники де-факто поліції затримали громадянського журналіста, члена об'єднання «Кримська солідарність» Руслана (Алімдара) Беялова. Приводом для затримання стало нібито те, що його автомобіль стоїть на обліку

як викрадений. Пізніше автомобіль Беялова помістили на штрафмайданчик, а його самого відпустили. При затриманні у Беялова вилучили документи. Варто відзначити, що за кілька днів до затримання, 8 листопада, російські силовики провели обшук в будинку Беялова в місті Старий Крим. [95]

105. 23 листопада 2017, незаконне затримання Юрія Баранова, с. Южне

23 листопада 2017 співробітники ФСБ РФ і де-факто поліції провели обшук в будинку проукраїнських активістів Ельміри Газієвої-Баранової та Юрія Баранова в селищі Южному. Вулицю, де знаходиться будинок активістів, оточили силовики. Після цього Юрія Баранова затримали і відвезли до Сімферополя в Центр з протидії екстремізму. Після затримання зв'язок з ним зник. Як пізніше з'ясувалося, його доставили в Центр з протидії екстремізму для допиту, після чого відпустили. [96]

106. 30 листопада 2017 незаконне затримання кримчанина, м. Керч

30 листопада 2017 о 19.00 співробітники де-факто кримської поліції телефоном вимагали у жителя Керчі (особа не встановлена) прибути для огляду особистого автомобіля. Коли той приїхав на місце зустрічі, силовики обшукали його машину, але нічого не знайшли. Потім вилучили його паспорт, водійські права, документи на автомобіль і доставили в де-факто районне відділення поліції №2. У поліції від чоловіка вимагали зізнатися в крадіжці авто, але він відмовився, після чого його стали бити ногами, ображати і вибивати зізнання. О 3 годині ночі наступного дня його відпустили. Чоловік звернувся зі скаргою в де-факто прокуратуру. Інформація про результати її розгляду відсутня. [97]

107. 12 грудня 2017, незаконне затримання Рустема Османова, с. Урожайне, Советський район

12 грудня 2017 вранці силовики без розпізнавальних знаків, в балаклавах провели обшуки в двох сусідніх будинках в селі Урожайне Советського району Криму, в результаті яких був затриманий син кримськотатарського активіста, голови Урожайненського регіонального меджлісу Ібраїма Османова (в цей час знаходився в Києві) – Рустем Османов. За даними кримськотатарського активіста Заїра Смедляєва, у Османова шукали наркотики. Його доставили в де-факто Київський РВВС Сімферополя на допит. Після допиту Османова відпустили. [98]

108. 26 грудня 2017, незаконне затримання Діляри Місіратовой, м. Сімферополь

26 грудня 2017 о 6.30 ранку в Сімферополі російські силовики

провели обшук в будинку шкільного психолога Асене Місіратової, яка є колишньою дружиною активіста «Правого сектора», колишнього члена кримськотатарського руху Марлена Місіратова і його матері Діляри Місіратової. Підставою стала спроба з'ясувати можливу причетність Марлена Місіратова до підриву газопроводу в Алушті в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 2017 (за даним фактом порушені три кримінальні справи за ч. 1 ст. 281 КК РФ (диверсія)). Після обшуку в будинку Діляри Місіратової її затримали і доставили для допиту до будівлі управління де-факто Слідчого комітету Криму. Пізніше жінку відпустили. [99]

109. 6 лютого 2018, незаконне затримання Фахрі Муратова, м. Джанкой

6 лютого 2018 у Джанкої невідомі люди в формі співробітників ОМОНу зупинили машину Фахрі Муратова, сина члена Ревізійної комісії Курултаю кримськотатарського народу Ремзі Муратова. Без пояснення причин зупинки, невідомі витягли Муратова з машини, повалили на землю, завдали ударів в область живота і ніг, після чого обшукали його автомобіль і зникли з місця події. Родичі потерпілого викликали на місце події де-факто поліцію. Правоохоронці припустили, що була «операція по затриманню наркоторговців», а кримського татарина могли «з кимось переплутати». [100]

110-111. 25 лютого 2018, незаконне затримання Ольги Борисової та Олександра Софеева, м. Керч

25 лютого 2018 шестеро співробітників де-факто поліції затримали учасників російської панк-рок-групи Pussy Riot Ольгу Борисову і Олександра Софеева, які приїхали до Криму, щоб провести акцію на підтримку українського режисера, політв'язня Олега Сенцова. Їх зупинили при виході з порома в Керчі шість співробітників де-факто поліції і доставили в управління ФСБ по Криму і Севастополю нібито для профілактичної бесіди. У затриманих забрали мобільні телефони, взяли відбитки пальців. Через кілька годин профілактичної бесіди Борисову і Софеева відпустили, не пред'явивши звинувачень. [101]

112-113. 26 лютого 2018, незаконне затримання Ольги Борисової та Олександра Софеева, м. Сімферополь

26 лютого 2018 російська поліція в Криму вдруге за добу затримала учасників російської групи Pussy Riot Ольгу Борисову і Олександра Софеева. Затриманих відвезли в наркологічну клініку для медобстеження, після чого їх доставили в де-факто Залізничний РВВС Сімферополя, де взяли пояснення про цілі приїзду в Крим. Адвоката Еміля Курбедінова до затриманих не допускали. Пізніше Борисову і Софеева відпустили. [102]

114. 26 лютого 2018, незаконне затримання Марії Альохіної, м. Сімферополь

26 лютого 2018 вранці російські імовірно співробітники де-факто поліції затримали учасницю групи Pussy Riot Марію Альохіну відразу після прибуття в Сімферополь. Альохіна довгий час не виходила на зв'язок. Пізніше стало відомо, що її доставили в де-факто Залізничне відділення поліції в Сімферополі і через деякий час відпустили. [103]

115-116. 1 березня 2018, незаконні затримання Ігоря Панюти і Олексія Присяжнюка, м. Севастополь

1 березня 2018 у Севастополі співробітники де-факто поліції провели обшуки і затримання активістів Ігоря Панюти і Олексія Присяжнюка в зв'язку зі справою затриманого в Євпаторії в лютому 2018 лівого активіста, анархіста Євгена Каракашева. По завершенню слідчих дій Панюту доставили у відділення поліції, де протягом 5-6 годин допитували, після чого відпустили. Адміністратора групи «Анархісти Севастополя» Присяжнюка також доставили у відділення поліції, але, після нетривалого допиту у «справі Каракашева», відпустили. Слід зазначити, що Присяжнюк, Панюта і Шестакович 1 березня мали подати в міськадміністрацію повідомлення про проведення 10 березня мітингу проти участі у виборах під назвою «Пост президента – атавізм монархії». [104]

117. 8 березня 2018, незаконне затримання Абдули Ібрагімова, КПВВ «Армянськ»

8 березня 2018 о 13:00 на в'їзді до Криму на КПВВ «Армянськ» співробітниками ФСБ РФ був незаконно затриманий 24-річний житель Євпаторії, кримський татарин, мусульманин, який дотримується обряду, Абдула Ібрагімов. О 18:00 телефонний зв'язок з ним зник. Зателефонувавши на гарячу лінію прикордонної служби ФСБ, родичі Ібрагімова дізналися, що Абдулу затримали при перетині кордону, вилучили телефон і нібито забрали до відділку де-факто поліції Армянська. Після розмови з оператором гарячої лінії ФСБ, батько постраждалого разом з юристом Рустемом Кямілевим зустрілися зі старшим зміни російського КПВВ «Армянськ». Стало відомо, що Ібрагімов перетнув адмінкордон 8 березня о 14:40 і нібито ніким не був затриманий. Після цього батько потерпілого попрямував у відділення поліції м. Армянська, де йому повідомили, що Ібрагімов до них не надходив. Пізно вночі Ібрагімов дістався на автобусі додому. Виявилося, що весь цей час, тобто близько 12 години, він утримувався співробітниками ФСБ на пункті пропуску «Армянськ» і піддавався фізичному і моральному тиску. Силовики застосовували до нього силу: били по голові гумовим кийком, били по обличчю, роздягали до спідньої білизни, не давали води. Погрожуючи кримінальним переслідуванням, силовики чинили тиск на Ібрагімова з метою

отримання свідчень проти земляків і одновірців. Однак чоловік відмовився. [105]

118-119. 17 квітня 2018, незаконне затримання Айдера Юрдама та Едема Ваджипова, с. Степне, Первомайський район

17 квітня 2018 у селі Степне силовики (структура невідома) провели обшуки в кримських татар Айдера Юрдама та Едема Ваджипова. По завершенню слідчих дій, чоловіків затримали і доставили у відділення де-факто поліції смт Роздольне, де їх допитали, взяли відбитки пальців, після чого відпустили. Обшуки і затримання були нібито пов'язані з подією, яка сталася в 2015 році, втім детальніша інформація не надається. [106]

120-121. 10 травня 2018, незаконні затримання сім'ї Сейтосманових, с. Байдари

10 травня 2018 вранці в селі Байдари (Орлине) Балаклавського району Севастополя будинок братів Ернеса та Енвера Сейтосманових, в якому також перебувала їхня мати Гульнара, оточили силовики. Після обшуку всіх трьох затримали і доставили в Севастопольське управління ФСБ. Пізніше співробітники ФСБ вивезли для обшуку Гульнару Сейтосманову в с. Садове Нижньогірського району в будинок, де вона постійно проживає, а також де зареєстрований її молодший син Енвер. Пізніше Гульнару Сейтосманову та Ернеса Сейтосманова, який до 16:00 залишався в будівлі управління ФСБ на допиті, відпустили. 11 травня 2018 де-факто Ленінський районний суд Севастополя заарештував Енвера Сейтосманова за підозрою в участі в організації «Хізб ут-Тахрір». Його звинувачують за ч. 2 ст. 205.5 КК РФ («участь в діяльності терористичної організації»). [107]

122. 23 травня 2018, незаконне затримання Асана Егіза, с. Піонерське, Сімферопольський район

23 травня 2018 у районі села Піонерське Сімферопольського району був незаконно затриманий делегат Курултаю кримськотатарського народу Асан Егіз. Близько 15:00 Егіза зупинили люди в формі співробітників ДПС, за його словами, крім відповідної форми, у них були палиці та інші атрибути. Після того як Егіз вийшов з авто і показав документи, співробітник ДПС викликав когось по рації. Протягом нетривалого проміжку часу під'їхав автобус Volkswagen, куди люди в формі запропонували пройти Егіза нібито для перевірки особистості. Після того, як він відповів відмовою, ззаду підбігли кілька людей, скрутили руки Егіза за спиною, наділи наручники, мішок на голову і посадили в машину. Постраждалого півтори години били і возили по місту, а потім вивезли в ліс за межами міста. Поблизу селища Партизанське в лісі на трасі Сімферополь-Бахчисарай, знявши

наручники і мішок з голови, нападники кинули його обличчям в землю і зникли. Асан Егіз дістався до близьких на громадському транспорті, після чого родичі відвезли його в сімферопольську міську лікарню №6. В управлінні ФСБ Росії в Криму затримання Егіза заперечують. Потерпілий звернувся в де-факто поліцію і до Слідчого комітету Росії із заявою про викрадення людини. 29 вересня 2018 з'явилася інформація, що інцидент перевіряє де-факто військовий слідчий відділ Слідчого комітету Росії в Криму. Крім того адвокат Егіза подав запит з вимогою надати інформацію про порушення кримінальної справи за результатами перевірки. [108]

123. 18 червня 2018, незаконні затримання Назіфе Сейтумерової, м.Старий Крим

18 червня 2018 у Старому Криму в будинку кримських татар Юнуса Сейтумерова і його дочки Назіфе Сейтумерової російські силовики провели обшук. Особи, які проводили слідчі дії, не представилися і не надали постанову суду про проведення обшуку, крім того, невідомі вели незаконну відеофіксацію під час обшуку будинку. Після цього Назіфе Сейтумерову затримали і доставили на допит в де-факто сімферопольський РВВС. Юнуса Сейтумерова не затримували, але він поїхав разом з дочкою. Приводом стало листування в телефоні Назіфе Сейтумерової з чоловіком, який перебуває на материковій частині України. Силовиків цікавили рід діяльності, місце роботи і мечеть, яку відвідують затримані. Після допиту Назіфе Сейтумерову відпустили, не висунувши їй звинувачень. [109]

124. 20 червня 2018, незаконне затримання Наджіє Кайданової, м. Алупка

20 червня 2018 у Алупці співробітники ФСБ провели обшук в будинку кримської татарки Наджіє Кайданової, під час якого була вилучена вся техніка, включно із телефоном матері Кайданової. По завершенню обшуку Наджіє Кайданову затримали і доставили в управління ФСБ. З метою безпеки Кайданової, з нею поїхав чоловік. Окремо до будівлі ФСБ виїхав батько затриманої. Після допиту в управлінні ФСБ Кайданову відпустили. У 2016 році в будинку родини вже проходив обшук, в результаті якого були вилучені планшет і телефон. [110]

125-126. 28 червня 2018, незаконне затримання Ахтема Мустафаєва і його батька, м. Бахчисарай

28 червня 2018 у 6-му мікрорайоні Бахчисарая озброєні силовики в балаклавах (імовірно ОМОН) в супроводі співробітників ФСБ провели обшук в будинку Ахтема Мустафаєва, який є водієм дружини Мустафи Джемільєва – Сафінар Джемільєвої. Сам Мустафаєва під час слідчих дій був відсутній, в будинку перебували його батьки. Копію протоколу про обшук родичам не надали. Адвоката Едема Смедляєва, який

приїхав через дві години після початку обшуку, в будинок не пустили. Після обшуку силовики затримали батька Мустафаєва і відвезли в невідомому напрямку, однак, за кілька годин його доставили додому. В цей час самого Ахтема Мустафаєва затримали люди у військовій формі без розпізнавальних знаків біля будинку Мустафи Джемілева. Погрожуючи вогнепальною зброєю, його змусили його вийти з власного автомобіля, після чого на нього наділи наручники, мішок на голову і посадили в «Мерседес Спринтер». Кримського татарина доставили в Бахчисарайський відділ ФСБ, де протягом цілого дня троє чоловіків у масках проводили допит з використання поліграфа. До того ж Мустафаєву погрожували, застосовувалися тортури і фізичне насильство. Таким чином його змушували дати свідчення щодо підпалу будинку кримського муфтія Еміралі Аблаєва, запитували про помічника Мустафи Джемілева Ерола Велієва, підриві опор ЛЕП в Алушті, вимагали надати пароль від особистого смартфона. Після цього Мустафаєву запропонували укласти угоду про співпрацю. Він сказав на камеру все, що від нього вимагали, включно із тим, що до нього не застосовували фізичної сили. Ближче до вечора з мішком на голові Мустафаєва привезли в Головне управління ФСБ в Сімферополі, де також допитали про Ерола Велієва, після чого відпустили. Мустафаєв був допитаний в статусі свідка у справі про «екстремістську групу», нібито створеної помічником Мустафи Джемілева Еролом Велієвим і учасником якої нібито є Олександр Стешенко (засуджений за політично мотивованою кримінальною справою). Побояючись подальших переслідувань, Ахтем Мустафаєв змушений був виїхати на материкову частину України. [111]

127. 25 серпня 2018, незаконне затримання Сервера Девлетшаєва, КПВВ «Армянськ»

25 серпня 2018 у 7 ранку на виїзді з Криму на КПВВ «Армянськ» співробітники прикордонслужби ФСБ затримали жителя Києва, сина делегата Курултаю Учкуна Девлетшаєва – Сервера Девлетшаєва. Він прибув з сім'єю в Крим 19 серпня на святкування мусульманського свята Курбан-байрам. Його утримували протягом 18 годин і випустили тільки о 1:30 ночі наступного дня. Дружину і трьох дітей, які перебували разом з ним, прикордонники пропустили відразу. [112]

128. 27 серпня 2018, незаконне затримання Решата Медінова, КПВВ «Армянськ»

27 серпня 2018 близько 4 години ранку на виїзді з Криму на КПВВ «Армянськ» співробітники прикордонслужби ФСБ затримали кримського татарина Решата Медінова. Його кілька годин тримали в Красноперекопському управлінні ФСБ Росії. Після допиту Медінова відпустили. [113]

129. 8 листопада 2018, незаконне затримання Абляліма Аблямітова, смт Азовське, Джанкойського району

8 листопада о 6:00 в смт Азовське Джанкойського району співробітники де-факто поліції провели обшук в будинку Абляліма Аблямітова. Дії поліції були пов'язані нібито зі справою щодо дівчини, оголошеної в міжнародний розшук, з якої Аблямітов спілкувався в 2013 році. По завершенню обшуку силовики відвезли Абляліма Аблямітова в де-факто управління МВС. Його вагітна дружина поїхала з ним, але в іншій машині. Щодо до неї не застосовувалося жодних процесуальних дій. Де-факто правоохоронці взяли в Аблямітова пояснення, після чого його відпустили. [114]

130. 28 листопада 2018, незаконне затримання Еміра Муртазаєва, с. Кам'янка, Сімферопольський район

28 листопада о 14:30, в селі Кам'янка Сімферопольського району, 8 осіб у цивільному в супроводі двох понятих провели обшук в будинках братів Еміра та Руслана Муртазаєвих. Руслана на момент обшуку не було вдома. На прохання його дружини назвати себе і пред'явити постанову про проведення обшуку силовики відповіли відмовою, пояснюючи це тим, що вже нібито зачитали постанову Еміру Муртазаєву. Обшук проводили в зв'язку з оперативною інформацією, згідно з якою Руслан Муртазаєв нібито пов'язаний з наркообігом. В будинку Еміра Муртазаєва силовики нібито знайшли пакетики з незрозумілим вмістом. Після обшуку чоловіка затримали і доставили в де-факто Сімферопольський МВС для допиту. О десятій годині вечора того ж дня його відпустили не пред'являючи звинувачень. [115]

МАСОВІ ЗАТРИМАННЯ**131 – 133. 17 травня 2014, незаконне затримання Вацлава Радзивиновича, Миколи Семени і Леньяри Абібупаєвої, м. Симферополь**

17 травня 2014 співробітники ФСБ РФ затримали в Сімферополі власного кореспондента польської Gazeta Wyborcza в Москві Вацлава Радзивиновича, колишнього кореспондента московської газети «Ізвестія», пізніше кореспондента київської газети «День» в Криму, Миколу Семену та кримського фоторепортера Леньяру Абібупаєву. На момент затримання журналісти перебували в сімферопольському кафе «Диван». Попри надані співробітникам ФСБ на місці необхідні документи (паспорт, акредитація МЗС РФ, прес-карту і довгострокову візу в РФ), силовики звинуватили журналіста в незаконному перетині кордону Росії. При цьому співробітники спецслужб заборонили журналістам зробити телефонний дзвінок в

посольство Польщі в Москві і в МЗС. Після чого журналістів відвезли в місцеве управління ФСБ, де протягом 6 годин поодиноці допитували, а потім відпустили. [116]

134-139. 18 травня 2014, незаконні затримання 5 журналістів і 1 перехожого, м. Сімферополь

18 травня 2014 в центрі Сімферополя в день роковин депортації кримських татар, під час траурних заходів дев'ять представників «кримської самооборони» (семеро в камуфляжі, двоє в цивільному) затримали кримськотатарського журналіста Османа Пашаєва, турецького оператора Дженгіза Кизгина, журналістку Інну Шинковську, а також ще 2 журналістів і одного перехожого, які заступилися за них. Від журналістів вимагали дозвіл на знімання біля так званої Ради Міністрів Криму. Затриманих 4 години незаконно утримували в приміщенні штабу «кримської самооборони» (вул. Кірова, 26). Їх тримали обличчям до стіни, били по ногах, чинили психологічний і фізичний тиск. До Інни Шинковської не застосовували фізичного насильства, проте, принижували на релігійному ґрунті. Частина техніки і речей на загальну суму близько 70 тисяч гривень були вкрадені. Пізніше затриманих доставили до районного відділу де-факто поліції, де кілька годин проводився допит. Адвоката до них не допустили. Пізніше всіх затриманих відпустили, не висунувши звинувачень. [117]

140. 24 травня 2014, незаконні затримання в нічному клубі, с. Зуя, Білогірський район

Вночі 24 травня 2014 в нічному клубі селища Зуя Білогірського району загін ОМОНу провів обшук особистих речей відвідувачів закладу. Згодом кількох осіб (імена невідомі) доставили в опорний пункт де-факто поліції, де у них взяли свідчення. За словами очевидців, силовики затримували тільки кримських татар. Жодних претензій до власника клубу силовики не пред'явили. [118]

141. 1 липня 2014, незаконні затримання Едема Семедляєва та інших пасажирів потягу, КПВВ «Джанкой»

1 липня 2014 на виїзді з Криму в Джанкої російські прикордонники за наказом старшого лейтенанта Решетнікова без пояснення причин висадили з потяга «Сімферополь-Київ» активіста громадської організації «Правозахисний рух Криму» Едема Семедляєва. Його разом з адвокатом організації Емілем Курбедіновим відвели в окремий вагон, в якому перебували близько тридцяти осіб, яких також без пояснення причин змусили покинути різні потяги протягом дня. У вагоні були неприйнятні санітарні умови, а також температура всередині перевищувала допустимі норми. Пізніше представники

російської прикордонної служби визнали, що висадили Семедляєва нібито помилково. Прикордонники запропонували йому і Курбедінову продовжити слідування іншим поїздом, але в гірших умовах (плацкарт замість купе, в якому правозахисники їхали раніше) і за додаткову сплату 250 гривень з кожного. Прикордонники не надали адвокатам документи, які б пояснювали причину затримання. [119]

142-144. 4 вересня 2014, незаконне затримання Мустафи Салмана та двох його синів, с. Розливи, Нижньогірський район

4 вересня 2014 в селі Розливи Нижньогірського району силовики в масках (імовірно ФСБ) провели обшук в будинку голови Нижньогірського регіонального меджлісу Мустафи Салмана. По завершенню обшуку Салмана і його двох синів затримали і відвезли в місцевий РВВС. Після допиту затриманих відпустили. [120]

145-148. 17 вересня 2014, незаконні затримання в селі Кольчугине, Сімферопольський район

17 вересня 2014 в селі Кольчугине під Сімферополем озброєні силовики, які приїхали на шести поліцейських машинах, провели 2-3 годинні обшуки в чотирьох будинках кримських татар в межах справи щодо подій 3 травня (зустріч кримськими татарами Мустафи Джемілева на КПВВ «Армянськ»). Де-факто правоохоронці шукали зброю, наркотики і екстремістську літературу, втім нічого забороненого знайдено не було. Місцеві жителі повідомили, що після обшуків де-факто поліція затримала чотирьох осіб з різних будинків, де проводилися слідчі дії. Один із затриманих проходив як свідок щодо побутового конфлікту, в якому він нібито міг брати участь «під впливом екстремістської літератури», інших підозрюють в незаконному перетині кордону в Армянську під час подій 3 травня. У відділенні поліції всіх затриманих допитували щодо їхньої можливої участі в подіях 3 травня. [121]

149. 15 листопада 2014, незаконні затримання на ринку «Локомотив», м. Сімферополь

15 листопада 2014 близько 14:00 на ринку «Локомотив» у Сімферополі співробітниками де-факто поліції була проведена операція по затриманню людей, яка здійснювалася на расово-етнічних підставах. В операції брали участь співробітники різних «правоохоронних» органів, зокрема співробітники де-факто поліції, ФСБ і ФМС. Під час півторагодинної операції були затримані близько 60 осіб. Співробітники де-факто поліції з балаклавами на головах, а також кілька людей в цивільному вимагали у продавців «неслов'янської» зовнішності документи, що засвідчують особу, затримували тих, у кого документів з собою не було. По завершенню рейду затриманих

відвезли на трьох автобусах в Центр з протидії екстремізму. З усіма затриманими провели допити, дактилоскопію, взяли аналіз ДНК і сфотографували, після чого відпустили. Деяким із затриманих при цьому видали повістки в ФМС на понеділок наступного тижня. [122]

150. 18 листопада 2014, незаконні затримання в черзі до Державного комітету з держреєстрації та кадастру Криму, м. Сімферополь

18 листопада 2014 об 11-й ранку представники так званої кримської самооборони спільно зі співробітниками російського відділу по боротьбі з економічними злочинами УМВС в Криму затримали близько 20 осіб у багатотисячній черзі в де-факто Державний комітет по держреєстрації та кадастру Криму. Причиною послужило повідомлення про нібито «створення штучного ажіотажу і продажу місць в черзі». Затриманих доставили в де-факто Київський РВВС Сімферополя, проте, співробітники поліції не знайшли законних підстав для подальшого затримання. Пізніше всіх затриманих відпустили. Інформація про притягнення до відповідальності осіб, які вчинили незаконні затримання, відсутня. [123]

151. 21 листопада 2014, незаконні затримання на ринку м. Сімферополя

21 листопада 2014 на ринку в Сімферополі представники Центру з протидії екстремізму спільно з невідомими особами з автоматами в темно-коричневій формі без розпізнавальних знаків в масках провели рейд, в результаті якого затримали понад 100 осіб. Формальною підставою для затримань послужила нібито інформація про замінування будівлі прокуратури. Велика частина затриманих – покупці на ринку, але також затримували продавців. За словами очевидців, затримання здійснювалися на підставі етнічного профілювання. Так, з усіх затриманих лише 15 мали «слов'янську» зовнішність. Всіх затриманих помістили в автобус, де до деяких з них застосовувалося фізичне насильство, після чого відвезли в Центр з протидії екстремізму. Там із затриманими провели процедуру дактилоскопії, взяли зразки ДНК, сфотографували і допитали про співпрацю з радикальними мусульманськими організаціями та читання екстремістської літератури. Адвокатів до них не допускали. Після цього, тих, хто зміг пред'явити паспорти, відпустили. Водійські права як документи, що засвідчують особу, силовики не брали. Тим затриманим, хто залишився, запропонували попросити родичів привезти документи. В результаті всіх затриманих відпустили без протоколів про затримання. Багатьом пропонували підписати документ про те, що вони не мають претензій до правоохоронних органів. Пізніше деяким із затриманих надіслали повістки з ФМС для складання протоколу про порушення порядку перебування в РФ. У ФМС їм вручили протокол про порушення статті 18.8 КоАП РФ

(«порушення іноземним громадянином або особою без громадянства правил в'їзду в РФ або режиму перебування (проживання) в РФ»). [124]

152 - 154. 14 березня 2015, незаконні затримання Леоніда Кузьміна, Олександра Кравченка та Томаша Кулаковського, м. Сімферополь

14 березня 2015 у Сімферополі представники «кримської самооборони» під час інтерв'ю біля пам'ятника Т. Шевченку затримали українських активістів Леоніда Кузьміна, Олександра Кравченка і польського журналіста телеканалу Polsat News Томаша Кулаковського. Приводом для затримання стала наявність у Кравченка української символіки. Активісти викликали де-факто поліцію, проте правоохоронці затримали активістів і польського журналіста і доставили в райвідділ поліції, після чого Кулаковського відпустили, а проукраїнських активістів допитали співробітники Центру з протидії екстремізму і вручили застереження. Причину допиту в Центрі з протидії екстремізму Леоніда Кузьміна, у якого не було при собі української символіки, співробітники де-факто поліції не повідомили. [125]

155. 18 травня 2015, незаконні затримання учасників автопробігу в Сімферополі

18 травня 2015 співробітники ОМОНу в районі автостанції Західна в Сімферополі заблокували автозаками автопробіг з Сімферополя до Бахчисарая, організований кримськими татарами до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Силовики затримали близько 60 осіб (за інформацією окупаційної влади в Криму – 29 осіб) і відвезли в де-факто Залізничний РВВС. За заявою де-факто влади, неповнолітніх учасників автопробігу відразу відпустили. Після двогодинного допиту у затриманих взяли відбитки пальців і відпустили. Згодом щодо 8 осіб були складені адмінпротоколи. Про подальші рішення суду по цих справах інформації немає. [126]

156. 18 травня 2015, незаконні затримання учасників автопробігу, с. Новопавлівка, Бахчисарайський район

18 травня 2015 в селі Новопавлівка Бахчисарайського району пройшли затримання учасників автопробігу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Близько 16:30 де-факто поліція зупинила кілька автомобілів з кримськотатарськими прапорами, які прямували до Сімферополя. Всіх учасників, тобто приблизно 20 осіб, доставили в де-факто Бахчисарайське РВВС, де провели допит затриманих. Російських правоохоронців цікавила інформація про організатора пробігу, маршрути та місце призначення. За чотири години всіх учасників пробігу відпустили, окрім водіїв, яких протримали у відділку ще годину. Протоколів про адміністративне порушення поліцейськими складено не було. [127]

157. 18 травня 2015, незаконні затримання в м. Сімферополь

18 травня 2015 в день пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу в центрі Сімферополя співробітники де-факто поліції затримали кримчанина Нарімана Джемілева, а також дітей і друзів, які були з ним на прогулянці. Причиною став кримськотатарський прапор, який компанія взяла з собою. Співробітники де-факто поліції доставили затриманих до місцевого РВВС. Там їх допитали, виписали попередження, після чого відпустили. [128]

158-164. 21 травня 2015, незаконні затримання 3 журналістів і 4 проукраїнських активістів, траса «Сімферополь – Армянськ»

21 травня 2015 на трасі «Сімферополь – Армянськ» російська поліція затримала трьох журналістів знімальної групи телеканалу «Інтер», з-поміж яких Віталій Зятковській, Юлій Крючков (прізвище третього журналіста невідоме), і чотирьох проукраїнських активістів: Леоніда Кузьміна, Вельдара Шукурджієва (прізвища інших невідомі). Активісти були в українських вишиванках, готувалися давати інтерв'ю на тлі адмінкордону з Кримом до дня вишиванки. Журналісти і проукраїнські активісти їхали в різних транспортних засобах. Правоохоронці оглянули обидві машини, пояснюючи це тим, що вони мають у своєму розпорядженні інформацією про перевезення вибухових речовин. Після огляду машин було складено протоколи, після чого поліція наказала доправити всіх затриманих у відділення де-факто поліції м. Армянська для встановлення особи. Варто відзначити, що за першої ж вимоги поліції всі затримані представили необхідні документи, що засвідчують їхні особи, відповідно необхідність затримання для встановлення їхньої особи не було. У відділенні де-факто поліції затриманим провели дактилоскопію, сфотографували і допитали. За чотири години їх випустили. У протоколах поліції, як причина затримання зазначена необхідність встановлення їх особи. В кінці липня 2015 співробітники де-факто ОМВД РФ по Армянську заявили, що не знайшли складу злочину в діях журналістів знімальної групи телеканалу «Інтер». [129]

165-176 4 червня 2015, незаконні затримання Ризи Ізетова, с. Строганівка, і 12 кримських татар, які прийшли його підтримати, с. Строгонівка, Сімферопольський район

4 червня 2015 о 5.30 ранку в селі Строгонівка Сімферопольського району 8-10 осіб в уніформі і масках без розпізнавальних знаків провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Ризи Ізетова. Силовики пред'явили постанову суду на обшук. Під час двогодинних слідчих дій у Ізетова вилучили книгу «Фортеця мусульманина», журнал «Альван», USB-носій з аудіозаписами лекцій Саїда Бурятського, одного з ідеологів північнокавказького збройного підпілля. Потім Ізетова

примусово доставили в ФСБ, де його збиралися допитати як свідка у справі учасника військового конфлікту на стороні сирійської опозиції, певного Решитова. Однак, через 15 хвилин допиту, співробітникам ФСБ стало зрозуміло, що Ізетов незнайомий із цією людиною, після чого його відпустили. Також під час допиту співробітники «Беркута» (спецпідрозділ у складі Росгвардії) затримали 12 кримських татар, в тому числі тих, які перебували в своїх машинах, більшість з яких є родичами та сусідами Ізетова, які приїхали підтримати його біля будівлі ФСБ. Затриманих доставили в де-факто Київський районий РВВС м. Сімферополя. Підставою для затримання стала нібито необхідність встановлення особи присутніх. При цьому всі необхідні документи у затриманих були при собі. В де-факто РВВС співробітники Центру з протидії екстремізму вимагали від затриманих пояснення про цілі перебування біля ФСБ і можливі наміри проведення несанкціонованого масового заходу. Щодо всіх затриманих провели дактилоскопію, сфотографували, у деяких взяли також зразки на аналіз ДНК. Через три години затриманих відпустили. Протоколи про затримання і притягнення до адміністративної відповідальності де-факто правоохоронцями складені не були. [130]

177-179. 16 червня 2015, затримання Тараса Грицюка та двох його супутників, м. Сімферополь

16 червня 2015 в Севастополі на автобусній зупинці представники «кримської самооборони» затримали жителя Кіровограда (нині Кропивницького) Тараса Грицюка та двох його супутників за інформацією, наданою однією з пасажирок автобуса, в якому їхав Грицюк. Підставою послужила патріотичне татування на нозі Грицюка. Представники «самооборони» запідозрили його в службі у батальйоні «Донбас» і звинуватили в неонацизмі. До того ж представники «кримської самооборони» заявили, що знайшли в соціальних мережах затриманого фотографії з українською символікою. Про подальшу долю затриманих нічого невідомо. [131]

180-182. 24 серпня 2015, незаконні затримання Леоніда Терлецького, Максима Кузьміна і Леоніда Кузьміна, м. Сімферополь

24 серпня 2015 в Сімферополі біля пам'ятника Шевченку співробітники де-факто поліції затримали проукраїнських активістів Леоніда Терлецького, Максима Кузьміна і Леоніда Кузьміна (представники Українського культурного центру) під час покладання квітів до пам'ятника Шевченку. Підставою для затримання стала підозра в проведенні несанкціонованого масового заходу. Терлецького, Максима і Леоніда Кузьмінінх доставили в де-факто Центральний РВВС Сімферополя, не склавши при цьому протоколу про доставлених. У Терлецького при затриманні вилучили фотоапарат. Активістів

допитали в присутності адвокатів, а потім відпустили, повернувши документи і фотоапарат. При цьому копії протоколу допиту де-факто правоохоронці видати відмовилися. За кілька днів Леоніда Кузьміна терміново викликали у відділення де-факто поліції. Після того, як він відмовився приїхати, тому що перебував на робочому місці, до його дому виїхав наряд поліції, був проведений обшук. Пізніше Леонід Кузьмін разом з адвокатом з'явився на допит у відділення поліції, де йому винесли усне попередження і відпустили. [132]

183-185. 5 вересня 2015, незаконне затримання українських військовослужбовців Олександра Юрова, Олександра Орленка та Костянтина Мекшуна на адмінкордоні з Кримом, технологічна дамба через озеро Сиваш

В ніч з 4 на 5 вересня 2015 на адміністративному кордоні з Кримом зникли троє українських військовослужбовців 79-ї окремої аеромобільної бригади ЗСУ Олександр Юров, Олександр Орленко та Костянтин Мекшун. Інцидент відбувся на технологічній дамбі через озеро Сиваш. 7 вересня співробітники прикордонного управління ФСБ Росії повідомили про затримання чоловіків за незаконний перетин кордону РФ. 4 листопада стало відомо, що затриманих військових змогли забрати родичі, заплативши за кожного штраф 2000 рублів. Один із затриманих військовослужбовців заявив, що вони самовільно покинули свою частину і без документів пішли спілкуватися з російськими морськими піхотинцями з мирними намірами. Пізніше чоловіки повідомили, що це було сказано під тиском російських спецслужб. Дані про притягнення їх до адміністративної відповідальності «за незаконний перетин кордону РФ» з боку де-факто кримської влади відсутні. [133]

186-194. 9 жовтня 2015, незаконні затримання кримських татар в межах «розшукових дій» у справі про напад на пункт швидкої допомоги, с. Плотинне (Гавр), Бахчисарайський район

9 жовтня 2015 вранці в межах розшукових дій по затриманню підозрюваного в нападі на пункт швидкої допомоги в Сімферополі, в результаті якого було вбито двоє медиків, силовики оточили село Плотинне (Гавр) Бахчисарайського району. В результаті були затримані і доставлені в де-факто СК Сімферополя 9 кримських татар, з-поміж них і мусульмани, які практикують обряд, і особи з судимістю. У будинках місцевих жителів були проведені обшуки. Як стверджують свідки, жодних дозвільних документів на проведення обшуків представлено не було. В операції були залучені близько 50 машин ОМОНу і де-факто поліції. [134]

195-197. 14 жовтня 2015, незаконне затримання трьох активістів Українського культурного центру

14 жовтня 2015 під час покладання квітів до пам'ятника Богдану Хмельницькому в Сімферополі були затримані троє активістів Українського культурного центру. У затриманні брали участь кілька співробітників де-факто поліції і представники «самооборони». Затриманих доставили в Центр з протидії екстремізму, де у них взяли пояснення, переписали телефонні книги і видалили фотографії з телефонів. Їх також попередили, що Український культурний центр нібито є екстремістською організацією і участь в ній передбачає кримінальну відповідальність згідно зі ст. 282 КК РФ («Розпалення ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності»). Варто відзначити, що насправді ця організація не включена до списку організацій, визнаних російськими судами екстремістськими. За словами одного із затриманих, Леоніда Кузьміна, основною претензією до активістів, озвученої «правоохоронцями», стала спроба проведення несанкціонованого мітингу. За 2 години затриманих відпустили без складання протоколу про доставлення та затримання. [135]

198-207. 11 лютого 2016, незаконні затримання 10 кримських татар у «справі Хізб ут-Тахрір» (Шаміля Ільясова, Нарімана Мамедінова, Даміра Мінадірова, Московського Айдера, Московського Руслана, Рустема Османова, Бахтіяра Топуза, Арсена Халілова, Мусліма Мазманова, Ельдара Селямієва)

11-12 лютого 2016 в різних районах Криму пройшла серія обшуків в 12 будинках кримських татар і мусульман інших національностей. Силовики проводили обшуки за рішенням де-факто суду про нібито причетність до терористичної діяльності. Під час слідчих дій шукали наркотики, зброю і заборонену літературу, однак, за словами затриманих, нічого забороненого не було знайдено. Згодом 10 осіб затримали і кілька годин допитували у ялтинській «справі Хізб ут-Тахрір», після чого їх відпустили. [136]

208. 22 лютого 2016, незаконні затримання чоловіків – кримських татар на КПВВ «Джанкой»

22 лютого 2016 на російському КПВВ «Джанкой» співробітники прикордонної служби ФСБ РФ затримували всіх чоловіків кримських татар, які в'їжджали в Крим. Із затриманих формували чергу на вулиці до спеціального приміщення-контейнера для проведення бесід. Загалом в черзі кожен затриманий проводив близько години. Деяким паспорти повертали без проведення бесіди, інших допитували про причини перебування в Україні. У деяких випадках проводили додаткову бесіду в іншому приміщенні. Згодом всі затримані

були відпущені. У цей день допити влаштовували і чоловікам, які виїжджали з Криму. У них питали про причетність до релігійних течій і причини попередніх виїздів до арабських країн. Після допиту всіх відпускали. [137]

209-211. 29 лютого 2016, незаконні затримання проукраїнських активістів Михайла Батрака, Ірини Данилович і Галини Балабан, КПВВ «Джанкой»

29 лютого 2016 російськими спецслужбами при в'їзді в Крим на КПВВ «Джанкой» були затримані активісти Українського культурного центру Михайло Батрак, Ірина Данилович і Галина Балабан. Їх обшукали, допитали про цілі поїздки в Київ і книги українською мовою, які вони везли з собою. Крім того, у Михайла Батрака переписали контакти із мобільного телефону. Також його спочатку не хотіли пропускати до Криму нібито через те, що він раніше написав відмову від російського громадянства. Активістів протримали на пропускному пункті півтори години, затим відпустили без складання протоколу про затримання. [138]

212. 1 квітня 2016, незаконні затримання в кафе «Багдад», с. Піонерське, Сімферопольський район

1 квітня 2016 в селі Піонерське Сімферопольського району в кафе «Багдад» о 22:30 озброєні люди в масках без розпізнавальних знаків провели обшук приміщення і грубий огляд відвідувачів, не вказавши при цьому підстав для таких дій. Згодом близько 35 осіб затримали, посадили в автобус «Богдан» і відвезли в Центр з протидії екстремізму в м. Сімферополь. Всі затримані – кримські татари. Осіб «слов'янської» зовнішності, які перебували в кафе під час затримання, відразу відпустили. У Центрі з протидії екстремізму всіх затриманих зобов'язали пройти процедуру дактилоскопії і здати слину на аналіз ДНК. Всіх затриманих детально допитали щодо релігійної приналежності і за 4 години відпустили, змусивши підписати документ про відсутність претензій до правоохоронних органів. Дозволів на проведення відповідних оперативних дій співробітники правоохоронних органів не представили. Також не було складено протокол про затримання. За заявою Наталії Поклонської, яка під час інциденту обіймала посаду так званого прокурора Криму, жодних затримань не відбулося, тому що співробітники кримських управлінь де-факто МВС, ФМС і ФСКН нібито проводили «профілактичні заходи» в нічних розважальних закладах та клубах. [139]

213-217. 5 квітня 2016, незаконні затримання в сімферопольській пекарні, с. Мар'їне, Сімферополь

5 квітня 2016 російські збройні співробітники ФСБ в масках, без розпізнавальних знаків увірвалися до невеликої приватної пекарні

в селищі Мар'їне в Сімферополі. В результаті п'ять працівників (всі кримські татари) були затримані. Затримання проводилися в грубій формі, людей клали на підлогу обличчям. Затриманих відвезли в поліцейський відділок, де вони провели кілька годин, після чого всіх відпустили. Співробітники служби безпеки пізніше послалися на проведення перевірки з питань незаконної міграції. [140]

218. 6 квітня 2016, незаконні затримання на центральному ринку, м. Сімферополь

6 квітня 2016 вранці співробітники де-факто поліції спільно з ОМОНОм оточили центральний ринок Сімферополя «Кримський Привоз» і провели масові затримання. Правоохоронці влаштували перевірку документів, які засвідчують особу, і документів на реалізовану на ринку продукцію. Приводом для рейду, за заявою прес-служби де-факто прокуратури, стало повідомлення про те, що на ринку нібито реалізовували продукцію, яка заборонена до ввезення відповідно до російського законодавства, оскільки країнами її походження є європейські країни і Туреччина. Відвідувачів і продавців випускали з території ринку лише після пред'явлення ними документів, що засвідчують особу. За словами очевидців, затримання проходило за принципом етнічного профілювання. Тих, хто надавав російські паспорти, відразу відпускали, при цьому водійські посвідчення, як документ, що засвідчує особу, не приймалися. Всього, за різними даними, затримали близько 40–60 осіб. На думку кримського адвоката Жана Запрути, ймовірною метою такого масового затримання могла стати необхідність формування бази даних для використання силовими відомствами РФ. Затриманих, попри те, що вони на місці змогли пред'явити всі необхідні документи, відвезли в Центр з протидії екстремізму для додаткової перевірки документів. Адвокатів до них не пускали. За дві години всіх затриманих відпустили. [141]

219. 13 квітня 2016, затримання сімферопольців на адмінкордоні з Кримом, КПВВ «Армянськ»

13 квітня 2016 на КПВВ «Армянськ» російські прикордонники на в'їзді в Крим затримали жителів Сімферополя, які провозили з собою книгу, видану забороненою в РФ організацією Хізб ут-Тахрір, а саме – «Основи ісламської Нафсії», надруковану в Бейруті. Подальша доля цієї справи невідома. [142]

220. 15 квітня 2016, незаконні затримання кримських татар с. Морське, Судацького району

В середині квітня в с. Капсіхорі (Морське) Судацького регіону співробітники де-факто поліції затримали кількох кримських татар,

які стояли біля будинку. Правоохоронці обґрунтували затримання відсутністю у кримських татар при собі російських паспортів. Після затримання їх відвезли в місцевий де-факто РВВС, де у затриманих взяли відбитки пальців. Затриманих чоловіків випустили лише після того, як родичі привезли їм документи. [143]

221-222. 19 квітня 2016, незаконні затримання Леньяри Абібугаєвої та Руслани Люманової

19 квітня 2016 російські силовики провели обшуки за сімома адресами в Криму. У тому числі слідчі дії пройшли в будинках щонайменше трьох журналістів – Миколи Семени, Леньяри Абібугаєвої та Руслани Люманової. Хоча в деяких джерелах йдеться про сім обшуків. Слідчі дії проходили в межах розслідування кримінальної справи, порушеної проти журналіста українського видання «Крим.Реаліі» Миколи Семени. За заявою де-факто прокуратури Криму, в Сімферополі та Ялті у співробітників «Крим.Реаліі» вилучалися комп'ютерна техніка та обладнання. Після обшуків Семену, Абібугаєву та Люманову затримали і доставили в управління ФСБ в Сімферополі. Після допиту Абібугаєву та Люманову відпустили. Проти Семени 19 квітня було порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («Висловлювання, спрямовані на порушення територіальної цілісності РФ») за нібито його публікацію у виданні «Крим.Реаліі» про громадянську блокаду постачання товарів до Криму. Семена засуджений до 2,5 років умовно і заборони займатися публічною діяльністю протягом двох років. [144]

223. 22 квітня 2016, незаконне затримання перехожих в межах «антитерористичних навчань», Керч

22 квітня 2015 в Керчі, на вулиці Кірова, поблизу пляжу «Черепашка», озброєні співробітники силових структур в зеленій уніформі без розпізнавальних знаків провели антитерористичні навчання. Під час навчань перехожих, які випадково опинилися на вулиці, вкладали на землю обличчям вниз, попри вік, стать і стан здоров'я, на деяких надягали наручники. З-поміж них були жінки, діти і люди похилого віку. Журналістам заборонили знімати те, що відбувається, а тих, хто опинився всередині периметра, зокрема кореспондента сайту kerch.com.ru, затримували. Люди пережили сильний стрес. [145]

224. 6 травня 2016, незаконні затримання мусульман, с. Молодіжне, Сімферопольський район

6 травня 2016 в селищі Молодіжне Сімферопольського району після п'ятничного намазу співробітники ОМОНу провели обшуки в місцевій мечеті. В операції брали участь від 30 до 50 озброєних силовиків. Мечеть оточили автобуси й автозаки, призначені для масових

арештів. В результаті понад 100 мусульман були затримані і вивезені в невідомому напрямку. Пізніше, затриманих відпустили, давши вказівку самостійно з'явиться в відділення де-факто поліції. [146]

225. 7 травня 2016, незаконні затримання на центральному ринку в Євпаторії

7 травня 2016 в Євпаторії, на центральному ринку і в районі ресторану «Восточка», російські силовики провели масові затримання кримських татар. Підставою стала нібито операція з затримання осіб, які вчинили вбивство сім'ї в Краснодарі, втім де-факто прокурор Криму Поклонська заявила, що цей рейд був «профілактичним заходом» напередодні Дня Перемоги 9 травня. В результаті, затримали і відвезли на допит в міське відділення поліції близько 25 осіб – всі кримські татари. У затриманих взяли відбитки пальців, а потім відпустили. [147]

226. 21 травня 2016, незаконні затримання в севастопольському клубі Butterfly, м. Севастополь

В ніч з 20 на 21 травня 2016 в нічний клуб Butterfly у Севастополі увірвалися близько трьох десятків озброєних силовиків в масках з написом «Беркут» на спині. Зробивши кілька попереджувальних пострілів з автоматичної зброї в стелю, погрожуючи застосуванням фізичної сили, вони змусили всіх, хто перебуває в клубі, – відвідувачів і співробітників, тобто близько 150 осіб, – лягти обличчям в підлогу. Тих, хто повертав голову, били ногами. Пізніше зайшов слідчий у супроводі щонайменше трьох десятків осіб у цивільному, без масок з червоними пов'язками на руках. Вони провели обшук клубу. При цьому, за відсутності фізичного опору з боку відвідувачів, силовики застосовували зброю, били посуд на столах і меблі, застосовували нецензурну лексику і пили продукцію з бару. За офіційною версією, слідство перевіряло інформацію про наявність в клубі наркотичних і психотропних речовин. Відвідувачам не дозволяли залишати будівлю протягом 1,5–2 годин, після чого почали випускати по одному, перевіряючи при цьому документи. Втім п'ятьох людей затримали на довший час. Одній з відвідувачок клубу стало погано, силовики винесли її з клубу і самостійно надали першу допомогу. Чи була викликана швидка допомога – невідомо. До того ж, силовики вилучили і винесли з клубу весь алкоголь на загальну суму понад мільйон рублів і сервери з електронними носіями, на яких зберігалися записи з камер спостереження. Протоколи про вилучення не були складені. На прохання власника клубу надати копію записів з камер, що передбачено законом, відповіли відмовою. [148]

227-249. 26 травня 2016, незаконне затримання Тимура Османова, Артура Халтаєва і Хайсера Халілова, м. Сімферополь

26 травня 2016 вранці в передмісті Сімферополя пройшли обшуки в будинках, а також торгових точках, які належать трьом кримським татарам, бізнес-партнерам Тимурові Османову, Артуру Халтаєву і Хайсеру Халілову. Після обшуків їх затримали і відвезли в Центр з протидії екстремізму в Сімферополі. Там затриманих протримали з сьомої ранку до другої години ночі, після чого відпустили. Весь цей час адвокатів до них не пускали. Підставою для затримання стала підозра у використанні нелегальної робочої сили. Разом з ними затримали співробітників їхніх торгових точок (всього 20 осіб, з них 2 громадянина Узбекистану), пізніше їх також випустили. Жодних документів, які б давали право на затримання, Османову, Халтаєву і Халілову не пред'явили, але пообіцяли пізніше ще викликати на допит. [149]

250-251. 27 червня 2016, незаконне затримання кримських активістів, які вийшли на протест проти передачі пляжу «Гурівські камені» дитячому табору «Артек»

27 червня 2016 в Гурзуфі місцеві жителі вийшли на акцію протесту проти передачі пляжу «Гурівські камені» дитячому табору «Артек». Ситуацію приїхали висвітлювати журналісти каналу «Крим 24». Співробітники де-факто поліції затримали кількох протестувальників, в тому числі вчителя історії Ігоря Скорика та співголову громадського руху «Крим – наш!» Ігоря Баришнікова. Всіх затриманих відвезли в де-факто відділення поліції на допит. Баришнікова і Скорика звинуватили в організації несанкціонованого мітингу. Інформації про притягнення до адміністративної відповідальності немає. [150]

252. 20 серпня 2016, незаконні затримання організаторів акції «Обдурений Крим», м Сімферополь

20 серпня 2016 в Сімферополі перед Палацом профспілок відбувся мітинг «Обдурений Крим», на який зібралося за різними даними від 50 до 200 осіб. Раніше російська влада Сімферополя заборонила проводити мітинг «Обдурений Крим» в центрі міста, але дозволила його проведення на площі перед Палацом профспілок. В результаті, наряд поліції, який приїхав на місце проведення мітингу, заборонив проведення заходу перед Палацом профспілок, попри наявність всіх дозвільних документів. В результаті мітинг не відбувся, а організатори, з-поміж яких був Ілля Большедворов, були затримані співробітниками де-факто поліції. На Большедворова був складений протокол про адміністративне правопорушення, однак 23 серпня 2016 де-факто Київський районний суд м. Сімферополя припинив провадження у його справі. [151]

253 – 258. 29 листопада 2016, незаконні затримання кримськотатарських артистів, які брали участь в гала-концерті в Києві, і осіб, що їх супроводжували (Аліє Дегерменджі, Сейрана Халілова, Ескендера Чаталова, Османа Джемалядінова, Реани Таркової, Айше Абсаїтової)

29 листопада 2016 на адміністративному кордоні з Кримом співробітники ФСБ РФ без пояснення причин затримали кримськотатарських артистів, які брали участь в гала-концерті Vatan Sesli («Поклик Батьківщини») 27 листопада в Києві. Неповнолітніх відпустили відразу. Решту відвели на допит. Зокрема, затримані були Аліє Дегерменджі, мати фігурната «Справи 26 лютого» Мустафи Дегерменджі, учасники групи Hip-Hop Qırım Сейран Халілов, Ескендер Чаталов і Осман Джемалядінов, співачка Реана Таркова, а також Айше Абсаїтова, мати неповнолітньої учасниці концерту Аділе Абсаїтової. Пізніше всіх затриманих відпустили. [152]

259-269. 9 грудня 2016, незаконні затримання в мечеті, с. Орловка, Севастопольський район

9 грудня 2016 в с. Орловка (Мамашай) біля Севастополя в місцевій мечеті відразу після п'ятничного намазу група озброєних людей (імовірно співробітників Центру з протидії екстремізму) затримала 11 кримських мусульман (прізвища невідомі) і доставила їх в де-факто Качинське РВВС. Підставою нібито став розшук деяких підозрюваних. Затриманих без присутності адвокатів допитали, провели дактилоскопію, після чого відпустили. [153]

270-274. 15 грудня 2016, незаконні затримання на сімферопольському ринку «Привоз»

15 грудня 2016 співробітники ОМОНу в балаклавах перекрили вхід до сімферопольського ринку «Привоз» і протягом трьох годин, спільно з невідомими особами в цивільному, перевіряли документи у покупців і продавців на ринку. Силовики відмовилися надати документи або пояснити підстави своїх дій. В результаті, затримали мінімум п'ять чоловік – мусульман і кримчан «неслов'янської» зовнішності, переважно тих, хто був з українськими паспортами. [154]

275-282. 16 лютого 2017, незаконні затримання журналістів біля офісу приймальні Д. Медведєва, м. Сімферополь

16 лютого 2017 біля офісу приймальні російського прем'єр-міністра Дмитра Медведєва на вулиці Карла Лібкнехта в Сімферополі, під час проведення опитувань місцевих жителів, де-факто поліція затримала знімальну групу телеканалу СТБ, зокрема Олену Лунькову, Андрія Шуріна, Сергія Сивко, Віталія Кікотя, а також журналістку «Громадського радіо» Ірину Ромалійську. У них перевірили

документи і відпустили за півтори години, не склавши протоколів про затримання. Протягом візиту журналістів, за ними стежили російські спецслужби. 18 лютого Олену Лунькова, Андрія Шуріна, Сергія Сивко знову затримали співробітники поліції. Журналістів сфотографували, опитали, взяли відбитки пальців, після чого відпустили. [155]

283-289. 25 березня 2017, незаконні затримання активістів, які планували проведення антикорупційного пікету, м. Сімферополь

25 березня 2017 в Сімферополі були затримані семеро активістів, прихильників російського опозиціонера Олексія Навального, з-поміж них Дмитро Кісієв і Олексій Єфремов (прізвища інших активістів невідомі). Раніше вони намагалися організувати в Сімферополі антикорупційну акцію протесту, але отримали відмову. Після цього активісти вирішили організувати серію одиничних пікетів, які не вимагають узгодження з де-факто владою, але були затримані російською поліцією під час зустрічі в місцевому кафе «Верона» ще до виходу на пікети. В кафе активістів затримали співробітники поліції, забрали документи і доставили до де-факто Центрального РВВС Сімферополя. У затриманих відібрали письмові пояснення, провели огляд речей, взяли відбитки пальців і зразки ДНК. Затриманих протримали у відділку не пред'явивши звинувачень більше дозволених трьох годин, після чого відвезли в Кримський науково-практичний центр наркології на вул. Лютневій, 13, де змусили пройти тест на алкогольне сп'яніння. Тест дав негативні результати. Всіх затриманих відпустили після 23:00, так і не пред'явивши звинувачень і не склавши протоколів про затримання. Наступного дня двох активістів, Дмитра Кісієва та Олексія Єфремова, знову затримали і визнали винними в порушенні ст. 19.3 КоАП РФ («непокоря законному розпорядженню співробітника поліції»). Кісієва заарештували на 10 діб, а Єфремова оштрафували на 500 рублів. [156]

290-292. 30 березня 2017, незаконні затримання трьох активістів, які прийшли підтримати Ремзі Бекірова, м Сімферополь

30 березня 2017 в Сімферополі співробітники Центру з протидії екстремізму затримали активістів Ризу Ізетова і Османа Аріфмететова, а також журналіста ресурсу Article20 Тараса Ібрагімова. Ізетов і Аріфмететов прийшли до будівлі «Центру Е», щоб підтримати Ремзі Бекірова, затриманого раніше того ж дня за звинуваченням у порушенні ст. 20.29 КоАП РФ («виробництво і розповсюдження екстремістських матеріалів»). Тарас Ібрагімов здійснював свої професійні обов'язки. У чоловіків забрали документи і тримали в підвалі «Центру Е». Аріфмететова відпустили першим. Ібрагімова та Ізетова допитали про мету перебування біля будівлі Центру з протидії екстремізму. У Ібрагімова взяли письмове пояснення щодо

цілі приїзду в Крим і строки перебування на півострові. Де-факто правоохоронці оглянули його особисті речі і попросили розблокувати телефон, на що Ібрагімов відповів відмовою. За годину їх з Ізетовим відпустили, не висунувши звинувачень. [157]

293-295. 6 квітня 2017, незаконні затримання на центральному ринку Сімферополя

6 квітня 2017 в Сімферополі на центральному ринку співробітники ОМОНу затримали близько 50–100 осіб, включно із Тимуром Ялкабова, українським журналістом Тарасом Ібрагімовим та правозахисником Андрієм Криськом, які знімали операцію силовиків. Затримували переважно осіб «неслов'янської» зовнішності і працівників ринку. Затриманих відвезли в де-факто Центральне РУВС, де їх сфотографували, взяли відбитки пальців і зразки ДНК. Пізніше всіх затриманих відпустили, не склавши протоколи про затримання. При цьому Ібрагімова, Криська і Ялкабова з поліції доставили в Центр з протидії екстремізму. Вони скористалися правом не давати пояснення на підставі ст. 51 Конституції РФ і за дві години Ібрагімова і Крисько відпустили. Ялкабова відпустили ще за три години. [158]

296. 26 квітня 2017, незаконні затримання на радіоринку Сімферополя

26 квітня 2017 співробітники де-факто Залізничного РВВС провели рейд на радіоринку в Сімферополі з-поміж підприємців, які торгують телефонною технікою. Метою рейду було нібито вилучення телефонів, які не пройшли обов'язкову реєстрацію товарів, що ввозяться на територію РФ. Територію ринку оточили. Силовики перевіряли документи у торговців. Варто зазначити, що за документи, які засвідчують особу, приймалися лише паспорти громадян РФ. Відомо, що в результаті рейду був затриманий кримський підприємець Ізет. Ймовірно він надав паспорт громадянина України, після чого був доставлений в місцевий РВВС. У деяких продавців, попри наявність всіх документів, вилучили товар. [159]

297-299. 18 травня 2017, незаконні затримання в Сімферополі в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу

На центральній площі Сімферополя в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу співробітники де-факто поліції затримали кримськотатарських активістів, з-поміж яких були Сервер Караметов, Наріман Джемільєв і Сервер Ізмайлов. Сервер Караметов вийшов на одиничний пікет на площі Леніна з кримськотатарським прапором і портретами своїх батьків, які стали жертвами депортації 1944 року. Сервер Ізмайлов, який має хворобу Паркінсона, був затриманий за те, що вийшов на площу з національним прапором.

Затриманих доставили в де-факто Центральний РВВС Сімферополя, де взяли пояснення і відпустили. [160]

300. 18 травня 2017, незаконні затримання в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу, включно з неповнолітніми, м. Сімферополь

18 травня 2017 в де-факто Центральний РВВС доставили близько 10 молодих людей з кримськотатарськими прапорами. З них як щонайменше двоє – неповнолітні. Обставини і причини їхнього затримання невідомі. У деяких затриманих, в тому числі у неповнолітнього, в РВВС Сімферополя взяли відбитки пальців. 8 осіб відпустили після отримання пояснень. Двох неповнолітніх затриманих залишили у відділенні до прибуття батьків. Пізніше їх також відпустили. [161]

301. 26 червня 2017, незаконні затримання на мітингу в Сімферополі

26 червня 2017 на площі Леніна в Сімферополі відбувся мітинг, в якому брали участь близько 60 осіб – члени кримської профспілки працівників культури. Вони прийшли до будівлі де-факто кримської Ради міністрів, вимагаючи повернення дитячого табору «Салют» в Євпаторії (в 2014 був «націоналізований») профспілці. Напередодні проведення мітингу міська де-факто влада відмовила в узгодженні акції, аргументуючи це тим, що в цей час на площі заплановано інший захід, проте в запланований день учасники таки приїхали на площу і намагалися домовитися з організаторами узгодженого заходу про те, щоби до них приєднатися. На площу Леніна під'їхав наряд де-факто поліції. Силовики на чолі з заступником начальника сімферопольського управління МВС Росії Сергієм Нікітіним затримали близько 15–20 осіб і відвезли їх в де-факто Центральний РВВС. З-поміж затриманих були літні жінки і діти. У райвідділку всіх зібрали в актовій залі, де протягом декількох годин відбирали пояснення. У відділку голові профспілки працівників культури Галіні Лемешко стало погано, і їй викликали швидку допомогу. Після давання пояснень затримані вимагали від співробітників поліції пояснити мету їхнього утримування в відділку, а коли ті не змогли цього зробити, затримані організовано встали і вийшли з райвідділку. Протоколи про проведення неузгодженого масового заходу склали щодо двох чоловіків – активіста Іллі Большедворова і правового інспектора профспілки працівників культури Олександра Трунова. Інформація про їх подальше адміністративне переслідування відсутня. [162]

302. 14 липня 2017, незаконні затримання на речовому ринку в Керчі

14 липня 2017 близько 20 співробітників ОМОНу і особи в камуфляжі без розпізнавальних знаків перекрили вхід до речового ринку в

Керчі. За непідтвердженою інформацією, силовики шукали на ринку нелегальних робітників. В результаті рейду було затримано близько 10 осіб. За слова очевидців, зовнішність затриманих нагадувала азіатську. Втім, як стверджують керченські журналісти, де-факто правоохоронці затримували продавців, у яких не виявилось з собою документів. [163]

303-306 10 серпня 2017, незаконні затримання сім'ї Мірпочаєвих

10 серпня 2017 після обшуку у мусульманській сім'ї громадян Таджикистану Мірпочаєвих в с. Новокленове Білогірського району де-факто силовики затримали чотирьох чоловіків – батька і трьох його синів. Операцію проводили близько 50 силовиків в масках, з-поміж яких були співробітники ФСБ і Центру з протидії екстремізму. Як стало відомо, де-факто правоохоронці оточили весь квартал, до операції були залучені близько 100 озброєних силовиків. Згодом силовики доставили чотирьох чоловіків з мішками на головах у невідоме місце, де до двох з синів Мірпочаєва застосовували тортури. Незабаром двох чоловіків відпустили (батька і одного з братів). До двох інших братів ще протягом доби застосовувалися тортури. Їх прив'язували до стільців, били ногами, катували струмом, зокрема пропускали електричний струм через геніталії. Силовики також погрожували затриманим, щоб ті не розповідали про тортури, вимагали зізнатися в нібито в участі в бойових дій на боці ІДІЛ. Також затримані пройшли процедуру дактилоскопії і перевірки документів. Пізніше одного з братів відпустили, а другого заарештували на 15 діб нібито за напад на співробітника поліції, інших відвезли в Білогірський район і викинули з машини в лісосмузі села Зеленогорськ. По закінченню строку арешту старшого сина випустили. Остерігаючись подальших переслідувань, сім'я виїхала з Криму. [164]

307–315. 14 серпня 2017, незаконні затримання активістів, які вийшли підтримати Сервера Караметова (Османа Аблаєва, Ремзі Аблаєва, Решата Емірсуюнова, Сінавера Німетулаєва, Лілю Гемеджі, Артема Осипова, Сейтумера Сейтумерова, Олександра Дьячкова, Селіма Тейфукова), м. Сімферополь

14 серпня 2017 в Сімферополі кримськотатарські активісти вийшли з одиничними пікетами на підтримку затриманого 8 серпня 76-річного Сервера Караметова, засудженого до 10 діб адміністративного арешту за одиничний пікет на підтримку Ахтема Чийгоза. Де-факто поліція затримала Османа Аблаєва, який проводив пікет біля будівлі МВС, разом з його сином Ремзі Аблаєвим. Їх доставили в де-факто Київський РВВС. Пізніше обох затриманих відпустили. Також були затримані Решат Емірсуюнов, 63-річний Сінавер Німетулаєв, правозахисниця Ліля Гемеджі і Артем Осипов. Емірсуюнов і

Німетулаєв проводили одиничні пікети, а Осипов знімав їх на камеру. Затриманих доставили в де-факто Центральний РВВС. Пізніше, всіх чотирьох також відпустили без складання протоколів. Ще в одному одиничному пікеті неподалік від будівлі де-факто Верховного суду брав участь 64-річний Ярікул Давлатов. Разом з ним були затримані і доставлені в де-факто Залізничний РВВС Сейтумер Сейтумеров, Олександр Дьячков і Селім Тейфук, які знімали те, що відбувається на телефони. За деякий час всіх трьох відпустили. Давлатову присудили 10 тис. рублів штрафу за порушення порядку пікетування (ст.20.2. КоАП). [165]

316-329. 15 вересня 2017, незаконні затримання 13 активістів і журналіста Тараса Ібрагімова, м. Сімферополь

15 вересня 2017 в Сімферополі на бульварі Франка 15–20 співробітників де-факто поліції провели затримання 14 осіб, включно з журналістом Тарасом Ібрагімовим і кримськими активістами Назімом Шейхмамбетовим, Ібраїмом Ібрагімовим, Сулейманом Джепаровим, Сервером Аяром, які прямували на зустріч з главою кримського підрозділу ФСБ Віктором Палагіним, аби подати скаргу щодо незаконного затримання і тортур Рената Параламова 13–14 вересня 2017. Необхідно відзначити, що Ібрагімова затримали під час виконання службових обов'язків, що є перешкоджанням роботи ЗМІ. Причин затримання не повідомили. У міських відділеннях де-факто поліції, куди доставили затриманих, у них намагалися взяти пояснення, провести дактилоскопію і взяти зразки ДНК. Втім більшість затриманих відмовилися давати пояснення, відбитки пальців і ДНК-матеріали. Пізніше, не склавши протоколів про затримання, всіх відпустили. [166]

330. 14 жовтня 2017, незаконні затримання учасників одиничних пікетів

14 жовтня 2017 по всій території Криму на одиничні пікети проти репресій силовиків щодо кримських татар і мусульман вийшло понад 100 осіб. У цей день російська поліція затримала понад 34 пікетувальників, зокрема в Сімферополі, Джанкої, Алушті, Судаку, Феодосії, а також Радянському, Кіровському, Білогірському і Красногвардійському районах. Прес-служба де-факто МВС в РК повідомила про 49 затриманих. При затриманнях фіксувалася велика кількість порушень: затриманим не зачитувалися їхні права, їм не надавали можливості скористатися послугами адвокатів, у них примусово відбирали відбитки пальців. Всіх затриманих доставили в місцеві відділення поліції і пізніше відпустили. Втім пізніше понад 70 осіб зазнали переслідувань в адміністративному порядку. Хоча одиничні пікети не вимагають отримання дозволу, як масові заходи, російські суди уgliedіли в пікетах «колективну публічну акцію,

проведену громадянами 14 жовтня 2017 року період з 10:00 до 13:00 на території Республіки Крим під виглядом одиничних пікетів з використанням плакатів, що містять єдину тематику, об'єднаних єдиним задумом і загальною організацією», через що кваліфікували їх як порушення ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ («порушення учасником публічного заходу встановленого порядку проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування»). 18 грудня 2017 кримські де-факто суди розглянули адміністративні справи 76 осіб, які вийшли на поодинокі пікети 14 жовтня 2017. Усім були призначені штрафи від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У лютому 2018 при розгляді апеляційних скарг учасників пікетів практично в усіх справах рішення судів першої інстанції залишилися в силі. Всього адміністративному переслідуванню у цій справі піддалося мінімум 82 людини, а загальна сума штрафів склала 845 000 рублів. [167]

331-335. 8 листопада 2017, незаконні затримання Асана Зекерьяєва, Аліма Зекерьяєва, Ресуля Абдураманова, Мустафи Ісаєва та Амета Умерова, Старий Крим

8 листопада 2017 в Старому Криму де-факто правоохоронці затримали і доставили в РОВД на допит п'ятьох працівників громадського харчування, які працевлаштовані в активіста кримськотатарського національного руху Алімдара (Руслана) Беялова, зокрема Асана Зекерьяєва, Аліма Зекерьяєва, Ресуля Абдураманова, Мустафу Ісаєва та Амета Умерова. При затриманні силовики не назвалися і не пред'явили підстав для затримання. Пізніше всіх п'ятьох відпустили. У них силою намагалися взяти відбитки пальців і зразки ДНК, але вони відмовилися. Також, того ж дня відбулися обшуки ще у трьох кримськотатарських активістів – Сейтумера Сейтумерова, Алімдара (Руслана) Беялова, Ельдара Кантімірова в селищі Зарічне Сімферопольського району. Сейтумера Сейтумерова після обшуку доставили в де-факто Бахчисарайське РВВС. Там щодо нього склали адмінпротокол за ст. 20.3 КоАП РФ за нібито розміщення символіки «Хізб ут-Тахрір» в мережі «ВКонтакте». Де-факто суд призначив йому штраф у розмірі 2 тисяч рублів. [168]

336-342. 8 листопада 2017, незаконні затримання Фери Абдулаєвої, Аліме Абдулаєвої, Ліани Біялової, Заріни Джепарової, Фатми Ісмаїлової, Мер'єм Куку та Гузель Салідінової, КПВВ «Армянськ»

8 листопада 2017 близько 19:00 на КПВВ «Армянськ» під час повернення з Херсона до Криму російські прикордонники кілька годин утримували сімох жінок – дружин і близьких кримськотатарських політв'язнів (у «справі Хізб ут-Тахрір»), зокрема Феру Абдулаєву, Аліме Абдулаєву, Ліану Біялову, Заріну Джепарова, Фатму Ісмайлову, Мер'єм Куку та Гузель Салідінову. Підстав для затримання прикордонники не

повідомили. Жінок допитували поодиночі. Прикордонників цікавила інформація про їх чоловіків, родичів, матеріальне становище батьків, мету поїздки в Херсон і можливі контакти там з правопорушниками, а також чи є у жінок плани долучитися до ІДІЛ. Під час допиту двом жінкам стало погано, одна з них втратила свідомість. Швидко викликали не відразу. Всього жінок утримували близько 6 годин і відпустили приблизно о 23:45 того ж дня. [169]

343.-345 23 листопада 2017, незаконне затримання Веджіє Кашка, Куртсеїт Абдулаєв, Ельдар Абдуллаєв, м. Сімферополь

Вдень 23 листопада 2017 в Сімферополі російські силовики провели спецоперацію, в результаті якої, в кафе «Медобори» були затримані Бекір Дегерменджи та Казім Аметов, а неподалік від кафе був затриманий Асан Чапух, поруч з яким перебувала ветеранка кримськотатарського національного руху, 83-річна Веджіє Кашка. Під час затримання жінці стало погано, згодом вона померла в кареті швидкої допомоги дорогою в лікарню. Треба відзначити, що пізніше того ж дня невідомі силовики без будь-яких документів вилучили записи з усіх камер відеоспостереження, які могли зафіксувати дії де-факто правоохоронців, які спричинили смерть Веджіє Кашка. Того ж дня був затриманий ще один кримський татарин, активіст Руслан Трубач, колишній член ревізійної комісії Курултаю Куртсеїт Абдулаєв разом із братом Ельдаром. Братів Абдулаєвих відпустили того ж дня ввечері. Проти чотирьох затриманих – Бекіра Дегерменджи, Казима Аметова, Асана Чапуха і Руслана Трубача згодом були порушені кримінальні справи про нібито вимагання за ч. 2 ст. 163 КК РФ. Управління Слідчого комітету РФ в Криму вже двічі відмовлявся відкрити кримінальне провадження за фактом загибелі Веджіє Кашка, а також провести перевірку законності дій співробітників ФСБ під час затримання. За заявою адвоката Миколи Полозова, який провів своє незалежне розслідування, спецоперація із затримання була ретельно спланована ФСБ і затверджувалася на рівні окупаційного МВС Криму генерал-майором поліції Сергієм Абісовим, щоб дискредитувати учасників кримськотатарського національного руху. [170]

346. 27 січня 2018, незаконні затримання на зустрічі «Кримської солідарності», м. Судак

27 січня 2018 у Судаку відбулося щомісячне засідання громадської ініціативи родичів політв'язнів «Кримська солідарність». За словами координатора ініціативи Лілі Гемеджі на зустрічі були присутні близько 200 осіб. У будівлю, де проходило засідання, увірвалися співробітники ОМОНу, де-факто поліції і Центру з протидії екстремізму, які оточили будівлю, стали перевіряти у присутніх документи, і знімати на камеру. Затриманих також хотіли допитати про мету проведення зборів, але

учасники засідання відмовилися надавати пояснення, посилаючись на ст. 51 Конституції РФ. Підставою для своїх дій силовики назвали нібито проведення несанкціонованого масового заходу. За 4 години всіх відпустили. [171]

347. 6 квітня 2018, незаконні затримання в мечеті, с. Павлівка, Джанкойський район

6 квітня 2018 близько 20 екіпірованих співробітників ФСБ, частина з яких була в масках, провели обшук в мечеті с. Павлівка Джанкойського району під час п'ятничного намазу. Очевидці стверджують, що з-поміж силовиків також був присутній прокурор. За підставу для обшуку силовики вказали скарги на екстремістські збори в мечеті. У всіх присутніх (точна кількість затриманих невідомо) перевірили документи і обшукали. Також всіх утримуваних в мечеті змусили підписати незаповнені бланки протоколів. [172]

348. 26 квітня 2018, незаконні затримання на підприємствах Ресуля Веліляєва, м. Білогірськ

26 квітня 2018 у Білогірську була проведена спецоперація в будинках і господарських об'єктах, пов'язаних з кримськотатарським бізнесменом, громадським діячем, меценатом, колишнім делегатом Курултаю кримськотатарського народу Ресулем Веліляєвим. Також обшуки відбулися в помешканні самого Веліляєва, будинках його братів Екрема та Ремзі, синів Айдера і Рустема Веліляєва, а також у сестри Зери Веліяєвої, після чого її доставили в Білогірське управління МВС Росії, а потім відвезли до столичного відділу Слідкома. Під час обшуку на складі ТОВ «КримОпт» співробітники правоохоронних органів утримували 20–30 осіб співробітників з 7 ранку до пізнього вечора проти їхньої волі та без представлення підозр чи звинувачень. Де-факто правоохоронці зобов'язали 20 працівників з'явитися наступного дня з паспортами для перегону машин на штрафмайданчик. Також, цього дня по всьому Криму співробітники МВС і ОМОНу блокували магазини мережі «Гузель», які належить Веліляєву. Під час обшуків були затримані директор ТОВ «КримОпт» Алі Барієв і Ресуль Веліляєв. Чоловіків три години допитували в де-факто управлінні Слідкома Росії по Криму в м. Сімферополь, після чого того ж дня етапували в московське СІЗО «Лефортово». Їх підозрюють в «діяльності з фінансування терористичних і екстремістських організацій» за 2 ст. 238 КК РФ. Їм було обрано запобіжний захід у вигляді утримання під вартою. [173]

349-366. 17 травня 2018, незаконні затримання напередодні Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу, м. Сімферополь

17 травня 2018 увечері в Сімферополі в районі компактного

проживання кримських татар Ак-Мечеть затримали 18 осіб, які проводили акцію «Запали вогонь у своєму серці» до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Спочатку на місце проведення акції прибув невідомий в цивільному, який без дозволу почав знімати на камеру обличчя учасників і номери їхніх машин, що викликало обурення присутніх. Потім під'їхали 5 екіпажів де-факто поліції і автозак, і почалися затримання. Затриманих, з-поміж яких були двоє неповнолітніх, розвезли по трьох де-факто РВВС Сімферополя, де їх допитали, провели дактилоскопію, відібрали відбитки підошов, зразки ДНК, а також вилучили для огляду мобільні телефони. Вночі 18 травня з де-факто Центрального, Залізничного та Київського РВВС Сімферополя відпустили 17 затриманих без жодних звинувачень. 19-річному Сейтасану Асанову, якого доставили в Центральне РВВС, пред'явили звинувачення за ч.1 ст. 19.3 КоАП РФ («непокора законному розпорядженню співробітника поліції»), але до кінця дня «судове» провадження у його справі було припинено. Втім поліція подала на це рішення апеляційну скаргу. 9 липня 2018 де-факто Верховний Суд РК відмовив в задоволенні скарги співробітників поліції і припинив провадження у справі Асанова. [174]

367-369. 26 липня 2018, незаконні затримання Ескендера Абдувелієва, Умера Абдувелієва і Сейтумера Асанова, с. Курське, Білогірський район

26 липня 2018 працівники ФСБ провели обшуки в селищі Курське Білогірського району в будинках кримських татар, зокрема Мустафи Коки, Ескендера Абдувелієва, Ризвана Сейтхалілова, Сейтумера Асанова, а також в селі Холодівка Судакського району у Азіз-Мухаммеда Алієва. У Асанова під час обшуку силовики нібито виявили гільзи. 16-річного Ескендера Абдувелієва з його батьком Умером Абдувелієвим, а також 38-річного Сейтумера Асанова після обшуків затримали і доставили в де-факто Білогірський РВВС. Там затриманих допитали і примусово взяли аналізи для медобстеження, після чого відпустили. [175]

370-372. 13 вересня 2018, незаконні затримання Решата Беялова, Селіма Тейфукова і Ельдара Умерова, м. Бахчисарай

13 вересня 2018 вранці в Бахчисараї в будинку активіста «Кримської солідарності» Османа Беялова співробітники ОМОН, Росгвардії і де-факто поліції провели обшук. Беялова в цей час вдома не було, силовики затримали його батька Решата Беялова і доставили його в районне відділення поліції. Пізніше його відпустили. Також російські силовики затримали Селіма Тейфукова і Ельдара Умерова, які фіксували на мобільні телефони дії російських силовиків під час обшуку будинку Беялова. Їх теж доставили в Бахчисарайський РВВС, де їх сфотографували, взяли відбитки пальців і відпустили.

Самого Османа Беялова наступного дня де-факто Бахчисарайський міський суд визнав винним у порушенні ст. 20.29 і ст. 20.3 КоАП РФ за відеопублікацію в соціальній мережі «ВКонтакте», датовану 2010-2011 рр. та призначив йому покарання в вигляді 5 діб адміністративного арешту. [176]

ДЖЕРЕЛА:

1. HRC, General Commentary 35 (English version), p.3; https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fGC%2f35&Lang=en ; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf, pp.7-9.
2. HRC, General Commentary 35 (English version), p.3; https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fGC%2f35&Lang=en ; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf, pp.7-9.
3. HRC, General Commentary 35 (Russian version), p.4.
4. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf, p.7.
5. HRC, General Commentary 35 (Russian version), p.9.
6. <https://www.legal-tools.org/doc/fd9acb/pdf/> , paras. 64-67.
7. HRC, General Commentary 35 (Russian version), p.4; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf
8. HRC, General Commentary 35 (Russian version), p.4; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf
9. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_RUS.pdf , стр.5.
10. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. - 2017 КримSOS. - С. 156
11. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. - 2017 КримSOS. - С. 153-154.
12. У Сімферополі затримали сина Куніцина. URL: <https://investigator.org.ua/news/123502/>; «Самооборона» Криму затримала в Сімферополі сина Куніцина URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/samooborona-kryma-zaderzhala-v-simferopole-syna-kunicyna-232000/>
13. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. - 2017 КримSOS. - С. 154
14. Оприлюднено відео затримання ОМОНОм оператора, який знімав ходу кримських татар. URL: <https://investigator.org.ua/news/127577/>
15. У Криму затримали журналіста російського телеканалу «Дождь». URL: https://www.bbc.com/ukrainian/rolling_news_russian/2014/05/140520_ru_n_crimea_self_defense
16. Побитих журналістів «Центру» відвезли в ПБВС. URL: <https://investigator.org.ua/news/127577/>

org.ua/news/128755/; Журналістів «Центру» випустили. URL: <https://investigator.org.ua/news/128761/>

17. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (червень 2014 року). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf ; У Севастополі затримали українських журналістів після атаки «агресивних бабусь». URL: <https://www.unian.net/politics/931635-v-sevastopole-zaderjali-ukrainskih-jurnalistov-posle-ataki-agressivnyih-babushek.html>;

18. У Криму після обшуку затриманий заступник директора мусульманської школи (фото). URL: <http://podrobnosti.ua/981857-v-krymu-posle-obyskazaderzhan-zamdirektora-musulmanskoj-shkoly-foto.html>; Затриманого замдиректора ісламського медресе в Сімферопольському районі відпустили. URL: <https://ru.krymr.com/a/25433734.html>

19. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (липень-серпень 2014 року). С. 8. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf ; Віктор Неганов. Севастопольський громадський працівник Сергій Корнієнко: «Мое затримання - це спроба мене залякати». URL: <https://ru.krymr.com/a/26563099.html>

20. Російські силовики залякують кримських татар обшуками URL: <https://ru.krymr.com/a/26569148.html>

21. У будинок голови сільського меджлісу в Криму увірвалися 40 силовиків. URL: <https://hromadske.radio/ru/podcasts/golosy-krymu/v-dom-glavy-selskogo-medzhlisa-v-krymu-vorvalis-40-silovikov>;

22. У Криму після обшуку затримана активістка, яка критикувала російські власті. URL: https://sensor.net.ua/photo_news/301628/v-krymu-posle-obyskazaderjana_aktivistka_kotoraya_kritikovala_rossiyiskie_vlasti_fotoreportaj; Кримська активістка Богуцька розповіла про вчорашній обшук в її будинку, звинуваченнях і допиті. URL: <https://www.unian.net/society/960825-krymskaya-aktivistka-bogutskaya-rasskazala-o-vcherashnem-obyiske-v-ee-dome-obvineniyah-i-doprose.html> ; Крим без правил: Тематичний огляд ситуації з правами людини в умовах окупації. - Випуск №4: Інформаційна окупація. - Гельсінська спілка з прав людини, 2017. С. 32, URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/4Kr_Ru_fin_18.12.2017.pdf

23. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (вересень 2014 року). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf; У Криму почастишали обшуки в будинках кримськотатарських сімей. URL: <https://nv.ua/ukraine/v-krymu-uchastilis-obyski-v-domah-krymskotatarskih-semey-11364.html>

24. Голову ревізійної комісії Курултаю утримують силою російські прикордонники. URL: <https://ru.krymr.com/a/26576434.html>; Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (вересень 2014 року). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf

25. Обшук пройшов і в будинку голови Білогірського меджлісу, його відвезли на допит. URL: <https://investigator.org.ua/news/136850/>; У «поліції» цікавилися

у глави Белгорського меджлісу, чому він так і не отримав російський паспорт. URL: <https://ru.krymr.com/a/26587426.html>

26. Андрій Колокольцев. Обшуки в Криму тривають: взялися за школи і мечеті. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>

27. Окупаційні «Власти» зсадили з поїзда члена Меджлісу URL: https://zn.ua/UKRAINE/okupacionnye-vlasti-ssadili-s-poezda-chlena-medzhlisa-153817_.html

28. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (жовтень 2014 року). С. 17. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf; Український журналіст, у якого «поліція» забрала паспорт, зміг виїхати з Криму URL: <https://ru.krymr.com/a/26619386.html>; Журналіст Батурин кинув рукавичку Кремлю. URL: <https://kherson.net.ua/news/zhurnalist-baturin-brosil-perchatku-kremlju>

29. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (січень 2015 року). С. 11. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_field_mission_report_January_2015_RU.pdf ;

30. На виїзді з Криму прикордонники РФ затримали і не відпускають членів Меджлісу. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/01/23/7056057/>; Барієв: затриманого на кримській «кордоні» Сінавера Кадирова відвезли в суд <https://ru.krymr.com/a/26809134.html>

31. Чебієва по «справі 26 лютого» допитували як свідка. URL: <https://investigator.org.ua/news/148182/>

32. ФСБ проводить обшук в квартирі журналіста «Центру» в Сімферополі <https://investigator.org.ua/news/150791/>; ФСБ затримала журналістку «Центру» Наталію Кокоріну <https://investigator.org.ua/news/150814/>; Співробітнікі ФСБ обшукують квартири кримських журналістів. URL: <https://ru.krymr.com/a/26898841.html>; ФСБ більше шести годин допитувала затриману в Криму журналістку. URL: <https://nv.ua/ukraine/fsb-bolee-shesti-chasov-doprashivala-zaderzhannuyu-v-krymu-zhurnalistku-38936.html>

33. Кримську журналістку Тетяну Гучакову випустили з ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26948258.html>

34. У Сімферополі провели обшук у колишнього оператора АТР. URL: <https://ru.krymr.com/a/26950132.html>; Амет Умеров розповів про причини обшуку http://freecrimea.com.ua/91983/2015/4/11/Amet_Umerov_rasskazal_o_prichinakh_obyska; Колишній оператор АТР: крім мене в «Центр «Е» доставили ще 6 осіб URL: <https://ru.krymr.com/a/26950392.html>

35. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (квітень 2015 року). - С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf; Смедляєв: Криму загрожує нова хвиля арештів. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26955479.html>

36. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (квітень 2015 року). - С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf; Російські силовики нагрянули з обшуками в будинку братів Веліляєва в Криму. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26955486.html>

37. Крымский правозащитник показал фото побоев, нанесенных в ФСБ. URL: <http://gordonua.com/news/crimea/v-krymu-rossiyskie-siloviki-otbilipochku-pravozashchitniku-77499.html>; Крымского политзека Куку вернули в СИЗО после стационарной психэкспертизы. URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.257908.html>; У Криму правозахисника Емір-Усеїна Куку примусово відправили на психіатричну експертизу. URL: https://humanrights.org.ua/material/u_krimu_pravozahisnika_jemirusejina_kuku_primusovo_vidpravili_na_jekspertizu;
38. Журналістів, затриманих кримської поліцією, відпустили. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27023405.html>; Стали відомі подробиці затримання журналістів у Криму. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/155598/>
39. У Криму після обшуку був затриманий кримський татарин. URL: <https://112.ua/obshchestvo/v-krymu-posle-obyska-byl-zaderzhan-krymskiy-tatarin-236514.html>
40. В Крыму после обыска был задержан крымский татарин. URL: <https://112.ua/obshchestvo/v-krymu-posle-obyska-byl-zaderzhan-krymskiy-tatarin-236514.html>
41. Кримська польова місія з прав людини, Короткий огляд ситуації по Криму (червень 2015 року). С. 14-15. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf; Кримське життя в окупації: масові арешти, затримання і навіть вбивства. URL: https://antikor.com.ua/articles/56594-krymskaja_hiznj_v_okkupatsii_massovye_aresty_zaderhanija_i_dahe_ubijstva
42. У Криму затримали неповнолітнього через майки з тризубом. URL: <https://investigator.org.ua/news/160615/>; У кримській «самообороні» заявляють про затримання підлітка з «української агітацією». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27168387.html>
43. В Севастополе ФСБ допросила блоггера после размещения в Фейсбуке ссылки на новость о Джемилеве. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27190752.html>; В Севастополе блоггера допрашивала ФСБ после размещения в Facebook новости с пресс-конференции Джемилева. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/161576/>
44. Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (липень-серпень 2015 року). - С.9. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf; У Сімферополі затримали, а потім відпустили знімальну групу "Інтера". URL: https://lb.ua/society/2015/08/24/314191_simferopole_zaderzhali_potom.html
45. Строительство Соборной мечети в Симферополе стартовало с задержания телеоператора. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27269877.html>
46. Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (листопад 2015 року). С. 5-6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf; У Криму після засідання у «справі Чийгоза» силовики затримували російського активіста Денисова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27371376.html>

47. Аксьонов: У Криму силовики затримали студентів, які псували білборди з Путіним. URL: <https://investigator.org.ua/news/168261/>; У Криму знову зіпсували графіті із зображенням Путіна. URL: <http://news.bigmir.net/ukraine/954031-V-Krymu-snova-isportili-graffiti-s-izobrazheniem-Putina>
48. Кримського татарина Халілова затримали за «нелояльне» ставлення до «влади», - Барієв. URL: <https://www.depo.ua/rus/life/krimskogo-tatarina-halilova-zatrimali-za-neloyalne-stavlennya-26112015163000> ; Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (листопад 2015 року). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
49. Після відключення Криму від електропостачання родичі членів Меджлісу перебувають під тиском ФСБ. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/307132.html>; У Криму безслідно зник ще один кримський татарин. URL: <https://ukranews.com/ua/news/392602-u-krymu-bezslidno-znyk-shhe-odyn-krymskyu-tataryn>
50. Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (листопад 2015 року). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf; ФСБ затримала на 7 годин активіста Українського культурного центру Криму. URL: <https://hromadskeradio.org/ru/news/2015/11/25/fsb-zaderzhalo-na-7-chasov-aktivista-ukrainskogo-kulturnogo-centra-kryma>
51. У ФСБ струмом катували кримського татарина - Джеппаров. URL: <https://investigator.org.ua/news/170363/>; Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. -2017. КримSOS. - С. 163; «Арешт через два роки після тортур»: чому силовики переслідують кримського татарина Енвера Кроша <https://ru.krymr.com/a/29000503.html>
52. Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (грудень 2015 року). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf; У Криму порушено справу про участь священика УПЦ КП в екстремістській організації. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2015/12/d33532/>
53. Маргарита Рассказова. «Справа 26 лютого»: Поклонська проти Полозова і затримання журналіста. URL: <https://ru.krymr.com/a/27490553.html>; Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (червень 2016 року). С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/07/Crimean-Human-Rights-Group_June_2016-RU.pdf
54. Prosecutor General's Office of Ukraine. 4 February 2016. URL: <https://www.facebook.com/gp.gov.ua/posts/630032663801666>; У Криму порушено справу про участь священика УПЦ КП в екстремістській організації. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2015/12/d33532/>
55. ФСБшники затримали на в'їзді в Крим проукраїнського активіста. URL: <http://www.sobytiya.info/news/16/59910>; Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (лютий 2016 року). С. 11. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimean_Human_Rights_Group_February_2016_RU.pdf
56. Прокремлівський журналіст Грем Філіпс підтвердив своє затримання в Керчі URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27724718.html>

57. Ігор Бурдига. Як я був шпигуном: репортер РБК-Україна провів день в ФСБ в Криму URL: <https://daily.rbc.ua/rus/show/poldnya-fsb-eshche-odna-istoriya-akkreditatsiyu-1463131347.html>
58. У Криму силовики заявили, що «помилково» затримали кримського татарина в Піонерському. URL: <https://investigator.org.ua/news/179766/>
59. На виїзді з Криму допитали голову ревізійної комісії Курултаю. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/05/31/7110299/>
60. Чубаров: на в'їзді в Крим затримували журналіста Заїру Акадірова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27765970.html>
61. ФСБшники обшукали будинок матері кримчанки-волонтерки в Керчі, - правозахисники.. URL: <https://112.ua/obshchestvo/fsbshniki-obyskali-dom-materi-krymchanki-volontera-v-kerchi--pravozashhitniki-317838.html>; Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/photos/a.1677121552573479.1073741828.1676669515952016/1739647969654170/?type=1&theater>
62. У Криму силовиками затриманий ще один кримський татарин – журналіст. URL: <https://investigator.org.ua/news/181132/>; В окупованому Криму відпустили затриманого кримського татарина. URL: <https://investigator.org.ua/news/181159/>; Іван Путілов. З дроворуба - в правосекі: кримському татарину «шиють» незаконну вирубку лісу. URL: <https://ru.krymr.com/a/27786993.html>
63. Після протестів про розширення «Артека» учасників мітингу затримала поліція. URL: <https://crimea.mk.ru/articles/2016/06/28/posle-protestov-o-rasshirenii-arteka-uchastnikov-mitinga-zaderzhala-policiya.html>
64. Власник кримського «Дивану» розповів подробиці обшуку. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/vladelets-krimskogo-divana-rasskazal-podrobnosti-obiska/163745/>
65. У Криму затримали активіста з плакатом «Вкрадений Сімферополь». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28284709.html>
66. Затриманий в Криму Рефат Мазалов аполітичний, його місцезнаходження невідоме - Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27916587.html>; Затриманого в Криму Рефата Мазалова відпустили, його сім'я розповіла про обшук (відео). URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27918285.html>; Мазалова, затриманого ОМОН в окупованому Криму, відпустили. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/krym/mazalova-zaderzhannogo-omon-v-okkupirovannom-krymu-otпустили-742401.html>
67. В Алушті поліцейські розігнали агітаційний пікет «Справедливої Росії» (ВІДЕО). URL: <http://www.tvoya-gazeta.com/news-alushta/4287-v-alushte-policejskie-razognali-agitacionnyj-piket-spravedlivoj-rossii-video.html>; В Алушті поліцейські розігнали агітаторів партії «Справедлива Росія» - ЗМІ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27980225.html>
68. Іван Путілов. Розправа за бойкот виборів: євпаторійський активіст заявляє про репресії. URL: <https://ru.krymr.com/a/28007187.html>; Євпаторійський міський суд Республіки Крим, постанова, №5-3147 / 2016, 3 листопада 2016 р. URL: <http://xn--90afdbaav0bd1afy6eub5d.xn--p1ai/21447135/extended>
69. Моніторинговий огляд ситуації зі свободою слова в Криму за друге півріччя 2016 року. URL: <http://detector.media/withoutsection/>

article/122435/2017-01-21-monitoringovi-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/

70. Кримський адвокат розповів про затримання на адмінграніце з Кримом. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28031572.html>

71. Окупанти затримали в Криму українця за «екстремістську літературу». URL: <https://investigator.org.ua/topnews/188793/>

72. На адмінграніце з Кримом затриманий кримський татарин. URL: <http://atr.ua/ru/news/164766-na-admingranice-s-krymom-zaderzhan-krymskij-tatarin;> Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (жовтень 2016 року). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/11/Crimean-Human-Rights-Group_October_2016_RU.pdf

73. Владика Климент про своє затримання на КПВВ «Джанкой»: Я був до цього психологічно готовий. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28063030.html>

74. Адвокати Курбедінов і Семедляев повідомили подробиці затримання на адмінграніце з Кримом. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28148854.html>

75. Російські прикордонники знову затримували кримських адвокатів на адмінкордоні з півостровом. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28165395.html>

76. У Севастополі ФСБ затримала Ігоря Мовенка, раніше побитого за українську символіку. URL: [http://krymsos.com/ru/news/u-sevastopoli-fsb-zatrimala-igorya-movenko-ranisce-pobitogo-za-ukrayinsku-simvoliku/;](http://krymsos.com/ru/news/u-sevastopoli-fsb-zatrimala-igorya-movenko-ranisce-pobitogo-za-ukrayinsku-simvoliku/) Окупанти в Криму відпустили затриманого українського активіста Ігоря Мовенка. URL: [https://investigator.org.ua/news-2/191987/;](https://investigator.org.ua/news-2/191987/) Олександра Сурган. Справа Ігоря Мовенка: умовний термін замість колонії. URL: <https://ru.krymr.com/a/29321851.html>

77. Вікторія Веселова. Перевірка на екстремізм: чим українські активісти «загрожують» Криму. URL: <https://ru.krymr.com/a/28229517.html>; Вікторія Веселова. Втеча від ФСБ: історія кримчанки Наталії Харченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/28586484.html>

78. Іван Путілов. Викрадення Полозова: як заступника голови Меджлісу намагаються позбавити адвоката . URL: <https://ru.krymr.com/a/28239618.html>; Що відбувається в Криму навколо справи Ільмі Умерова. URL: <https://hro.org/node/26002>; Полозов назвав допит в ФСБ викраденням. URL: [https://avdet.org/ru/2017/01/25/nikolaj-polozov-zayavil-o-svoem-pohishhenii/;](https://avdet.org/ru/2017/01/25/nikolaj-polozov-zayavil-o-svoem-pohishhenii/) Полозов має намір оскаржити рішення суду на його скаргу про допит. URL: [http://krymsos.com/ru/news/polozov-namir-oskarzhiti-rishennya-sudu-na-yogo-skargu-pro-dopit/;](http://krymsos.com/ru/news/polozov-namir-oskarzhiti-rishennya-sudu-na-yogo-skargu-pro-dopit/) У Криму Умерова допитали у справі його адвоката. URL: [https://investigator.org.ua/news-2/195752/;](https://investigator.org.ua/news-2/195752/) Суд не задовольнив скаргу Полозова на незаконний допит його слідчим ФСБ. URL: [http://krymsos.com/ru/news/sud-ne-zadovolniv-skargu-polozova-na-nezakonnij-dopit-yogo-slidchim-fsb/;](http://krymsos.com/ru/news/sud-ne-zadovolniv-skargu-polozova-na-nezakonnij-dopit-yogo-slidchim-fsb/) «Верховний суд» Криму визнав законним «викрадення для допиту» адвоката Полозова співробітниками ФСБ РФ. URL: <http://atr.ua/ru/news/171245-verhovnyj-sud-kryma-priznal-zakonnym-pohishchenie-dlya-doprosa-advokata-polozova-sotrudnikami-fsb-rf> ; Полозов не може захищати Умерова в суді. URL: <http://qha.com.ua/ru/obshchestvo/polozov-bolshe-ne-mojet-zaschischat-umerova-v-sude/172100/>

79. У Криму затримали активіста з плакатом «Вкрадений Сімферополь». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28284709.html>; У Сімферополі активісти

забрали в поліцію через одиночного пікету. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-simferopoli-aktivista-zabrali-v-politsiyu-cherez-odinochnii-piket/>

80. У Сімферополі затримали учасників протесту проти заборони на проведення публічних заходів. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28300832.html>; Кримська правозахисна група, Моніторинговий огляд ситуації з правами людини в Криму (лютий 2017 року). С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimea_Field_Mission_Review_February_2017_RU.pdf

81. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. -2017. КримSOS. - С. 166-167

82. Бахчисарайський районний суд Республіки Крим, постанова, 5-183 / 2017, 13 квітня 2017. URL: <http://судебниерешенія.рф/26613470/extended>; Бахчисарайський районний суд Республіки Крим, постанова, 5-185/2017, 14 квітня 2017 р URL: <http://судебниерешенія.рф/26638315/extended>; Іван Путілов. Жертви «зачищеного» четверга: кого затримали в Бахчисараї. URL: <https://ru.krymr.com/a/28431415.html>

83. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. -2017. КримSOS. - С. 168-169; «Посадили в машину і наділи мішок на голову» <https://ru.krymr.com/a/28446975.html>

84. Іван Путілов. «З приходом Росії ми вже спокійно не спимо». URL: <https://ru.krymr.com/a/28470491.html>

85. Затриманого в Криму активіста Різу Ізетова відпустили після допиту. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28479914.html>; Обшук у Ризи Ізетова. Після допиту в центрі «Е» активіста відпустили. URL: <http://krymsos.com/ru/news/obshuk-u-rizi-izetova-pislya-dopitu-v-tsentri--e--aktivista-vidpustili/>

86. Російські силовики після обшуку допитали кримчанина Надіра Мамбетшаєва. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28502075.html>; Після обшуку у Мембетшаєва в поліції взяли відбитки пальців і відпустили - Семедляев. URL: <https://investigator.org.ua/topnews/198340/>

87. У кримському селі Присивашне російські силовики обшукали будинок місцевого жителя - правозахисник. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28559382.html>

88. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. – 2017. КрымSOS. – С. 170-171

89. Силовики не дали крымским татарам провести памятную акцию в Белогорске. URL: https://lb.ua/society/2017/08/20/374390_siloviki_dali_krimskim_tataram.html ; В Крыму силовики отпустили организатора встречи крымских татар, ее участникам приказали разойтись. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/201085/> Задержанного в Крыму при обыске базы отдыха активиста отпустили <https://ru.krymr.com/a/news/28686627.html>

90. В Симферополе задержали активистов Украинского культурного центра. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28693998.html>; Задержанных в Симферополе активисток Украинского культурного центра отпустили без составления протокола – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28694315.html>

91. На админгранице с Крымом сотрудники ФСБ России задержали главу ревизионной комиссии Курултая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28705606.html>

92. Появилось видео задержания пропавшего после обыска в Крыму Рената Параламова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28734037.html>; Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. – 2017. КрымSOS. – С. 172; Крымский татарин Параламов рассказал, как сотрудники ФСБ под пытками заставили его “сознаться” в преступлениях. URL: https://censor.net.ua/news/461551/krymskiyi_tatarin_paralamov_rasskazal_kak_sotrudniki_fsb_pod_pytkami_zastavili_ego_soznatsya_v_prestupleniyah
93. Крымская солидарность. 11 October 2017. URL: https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/upd_30-%D0%A4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB-%D1%81%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8F%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%B3%D0%BE-%D0%B4%D0%BD%D1%8F-/50608901309189-3/; Стало известно еще о двух задержанных крымских татарах. Позже их отпустили (обновлено) URL: <http://ctrcenter.org/ru/news/578-stalo-izvestno-esche-o-dvuh-zaderzhannyh-krymskih-tatarah>; Под зданием ФСБ в Симферополе силовики задержали еще двоих мужчин – активисты. URL; <https://ru.krymr.com/a/news/28787004.html>; На крымского татарина, сообщавшего о похищении и пытках, завели два уголовных дела. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2018/06/30/na-krymskogo-tatarina-soobshchavshego-o-pohishchenii-i-pytkah-zaveli-dva>
94. После сообщения об аварии на газопроводе в Крыму начались незаконные задержания крымских татар. URL: <https://crimeahrg.org/posle-soobshheniya-ob-avarii-na-gazoprovode-v-krymu-nachalis-nezakonnyie-zaderzhaniya-krymskih-tatar/>
95. В Крыму полицейские задержали крымскотатарского активиста Белялова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/203628>; Задержание активиста в Крыму: стала известна судьба противника России. URL: <https://znaj.ua/ru/society/zaderzhanye-aktyvysta-v-krymu-stala-yzvestna-sudba-protyvnyka-rossyy>
96. В Крыму задержанный после обыска Юрий Баранов не выходит на связь. URL: <http://atr.ua/ru/news/175143-v-krymu-zaderzhannyj-posle-obyska-yurij-baranov-ne-vyhodit-na-svyaz>
97. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (декабрь 2017 года). С. 3. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/01/Crimean-Human-Rights-Group_Dec_2017_RU.pdf
98. Задержанного после обысков в Советском районе сына активиста Ибраима Османова отпустили – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28912598.html>
99. В подрыве крымского газопровода заподозрили члена “Правого сектора”. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-42485285>
100. В Джанкое российские силовики избили сына крымскотатарского активиста – Чубаров. URL: <https://ru.hromadske.ua/posts/v-dzhankoe-rossyiskye-sylovyky-yzbyly-syna-krymskotatarsko-ho-aktyvysta-chubarov>; Олег Трохимович. В Джанкое сына крымскотатарского активиста избили и обыскали люди в балаклавах. URL: https://lb.ua/news/2018/02/06/389323-dzhankoe_sina_krimskotatarskogo.html
101. Участники Pussy Riot сообщили, что их задержали в Керчи. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29061667.html> Участники Pussy Riot были задержаны ФСБ в Крыму. URL: <https://www.dw.com/ru/%D1%83%D1%8>

7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8-pussy-riot-%D0%B1%D1%8B%D0%BB%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%8B-%D1%84%D1%81%D0%B1-%D0%B2-%D0%BA%D1%80%D1%8B%D0%BC%D1%83/a-42734537

102. В Крыму задержали участников Pussy Riot. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29063039.html>; Одну из участниц Pussy Riot отпустили из отделения российской полиции в Симферополе <https://ru.krymr.com/a/news/29063306.html>

103. В Крыму задержали участников Pussy Riot. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29063039.html>; Одну из участниц Pussy Riot отпустили из отделения российской полиции в Симферополе <https://ru.krymr.com/a/news/29063306.html>

104. В Севастополе профсоюзного активиста Ивана Маркова отпустили из ИВС. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2018/03/08/v-sevastopole-profsoyuznogo-aktivista-ivana-markova-otпустили-iz-ivs>; В Севастополе левый активист Игорь Панюта подал жалобу на действия полиции при обыске. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29076938.html>; В Севастополе профсоюзного активиста Ивана Маркова отпустили из ИВС. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2018/03/08/v-sevastopole-profsoyuznogo-aktivista-ivana-markova-otпустили-iz-ivs>; Обыски в Севастополе: задержанного анархиста Присяжнюка отпустили после допроса В Севастополе прошли обыски у анархистов – журналист <https://ru.krymr.com/a/news/29071279.html>

105. На админгранице с Крымом сотрудники ФСБ задержали и избili крымского татарина. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/206414/> ; Исчезнувший накануне при въезде в Крым из материковой Украины Ибрагимов нашелся – активисты <https://ru.krymr.com/a/news/29088010.html>; Крымский татарин Ибрагимов подвергся издевательствам при возвращении на полуостров <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.268194.html>

106. По предварительной информации, обыски проводились в связи с событиями, которые якобы произошли еще в 2015 году. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/obiski-v-krimu-okkupanti-zaderjali-dvoih-krimskih-tatar/190814/>

107. Крымская солидарность. 10 May 2018. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/604904186543708>; У Севастополі «суд» заарештував затриманого напередодні ФСБ Енвера Сейтосманова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/208035/>

108. Похищенного в Крыму делегата Курултая Асана Эгиза нашли избитым, его увезли в больницу. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/208420/> <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/610925739274886>; Асан Эгиз о своем похищении: «Скрутили, завели в машину, надели на голову мешок». URL: <https://ru.krymr.com/a/29247897.html>; Российские следователи в Крыму проверяют факт похищения делегата Курултая – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sledovатели-v-krymu-proveryajut-fakt-pohishchenia-delegata-kurultaja/29516580.html>

109. В Старом Крыму прошел обыск у крымских татар – общественный защитник. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29294253.html>; Задержанных в Старом Крыму отпустили – общественный защитник. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29297532.html>; Оккупанты отпустили задержанных утром крымских татар – активист. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/>

okkupanti-otpushtili-zaderjannih-utrom-krimskih-tatar-aktivist/193492/

110. В Алушке оккупанты после обыска в доме задержали крымскую татарку. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/209004/>; В Крыму силовики отпустили задержанную в Алушке крымскую татарку. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/209012/>

111. Иван Путилов. «Сказали, что я потеряюсь навсегда»: водитель Джемилева заявил о пытках со стороны ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/29355499.html>; Крымская солидарность. 28 June 2018. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/634465726920887>; Мустафаева задержали в Бахчисарае из-за следствия по делу помощника Джемилева – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29327645.html>; В Крыму проходит обыск в доме водителя жены Мустафы Джемилева – крымскотатарский активист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29325098.html>

112. “Крымская солидарность”: В пункте пропуска “Армянск” по неизвестным причинам удерживается крымский татарин Сервер Девлетшаев. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/krymskaya-solidarnost-v-punkte-propuska-armjansk-po-neizvestnym-prichinam-uderzhivaetsya-krymskiy-tatarin-server-devletshaev-322152.html>; ФСБ почти сутки не выпускала крымского татарина с оккупированного полуострова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/210631/>

113. Задержанного утром ФСБ крымского татарина отпустили, - Дзелялов. URL: <https://112.ua/obshchestvo/zaderzhannogo-utrom-fsb-krymskogo-tatarina-otpushtili-dzhelyalov-459858.html>; Сотрудники ФСБ России отпустили задержанного на админгранице крымского татарина. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-fsb-rossii-otpushtili-zaderzhannogo-krymskogo-tatarina/29455600.html>

114. Стали известны подробности обыска в джанкойском районе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-stali-izvestny-podrobnosti-obyska-v-dzankoiskom-raione/29589787.html>

115. Оккупанты задержали после обыска крымского татарина Эмира Муртазаева, - адвокат Мамбетов. ВИДЕО. URL: https://sensor.net.ua/video_news/3099559/okkupanty_zaderjali_posle_obyska_krymskogo_tatarina_emira_murtazaeva_advokat_mambetov_video; В Симферополе после обыска задерживали крымского татарина Эмира Муртазаева. URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.274014.html>

116. ФСБ задержала в Крыму московского корреспондента «Gazeta Wyborcza» URL: <https://ru.krymr.com/a/25388773.html>; ФСБ в Крыму на 6 часов задержала корреспондента “Gazeta Wyborcza” из Москвы. URL: http://ipress.ua/ru/news/fsb_v_krimu_na_6_chasov_zaderzhala_korrespondenta_gazeta_wyborcza_yz_moskvi_64989.html

117. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2014 года). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_May_2014_RUS.pdf; Дело Пашаева: журналист требует разобраться с “самообороной”. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140519_ru_s_pashaev_selfdefense; Журналист Пашаев розповів, як його затримала “самооборона Криму”. URL: <https://www.unian.ua/politics/919573-jurnalist-pashaev-rozpoviv-yak-yogo-zatrimala-samooborona-krimu.html>

118. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2014 года). С. 18. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_May_2014_RUS.pdf

119. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июль-август 2014 года). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf; В Джанкое сняли с поезда активиста организации «Правозащитное движение Крыма». URL: <https://ru.krymr.com/a/25442103.html>; Российские пограничники отпустили задержанных в Крыму правозащитников. URL: <https://ru.krymr.com/a/25442175.html>

120. ФСБ проводит массовые обыски в домах крымских татар. URL: <https://www.unian.net/society/959464-fsb-provodit-massovyie-obyiski-v-domah-kryimskih-tatar.html>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf

121. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года) С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf; Под Симферополем провели новые вооруженные обыски в домах крымских татар. URL: <https://www.unian.net/society/985827-pod-simferopolem-proveli-novyie-voorujennyie-obyiski-v-domah-kryimskih-tatar.html>

122. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf; СМИ: в Крыму на рынках «полиция» проводит этнические чистки. URL: <https://ru.krymr.com/a/26693640.html>; В Крыму участились массовые задержания людей. Советы правозащитников крымчанам. URL: <https://ru.krymr.com/a/26708273.html>

123. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf; Эмир Достим. Крымская власть продолжает нарушать права людей, – правозащитники. URL: <https://ru.krymr.com/a/26762691.html>; Крымчане ночуют у здания Госкомрегистра в Симферополе, чтобы занять очередь. URL: <https://www.3652.ru/news/676265/krymchane-nocuut-u-zdania-goskomregistra-v-simferopole-ctoby-zanat-ocered>

124. Емір Достім. У Криму почастишали масові затримання людей. Поради правозахисників кримчанам. URL: <https://ua.krymr.com/a/26709573.html> ; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года). С. 7-8. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf; МВД России просят разобраться с незаконными задержаниями в Крыму. URL: <http://www.sobytiya.info/news/15/50700>

125. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf; Повторно задержанных в Крыму активистов отпустили и вручили предостережение. URL: <https://ru.krymr.com/a/26900964.html>

126. Бальбек: админпротоколы составили на 8 участников крымского автопробега 18 мая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27024935.html>; У задержанных крымской полицией участников автопробега берут отпечатки пальцев, – очевидцы <https://ru.krymr.com/a/news/27023282.html>
127. Под Бахчисараем задержали ещё 20 участников автопробега. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/pod-bahchisaraem-zaderjali-esche-20-uchastnikov-avtoprobega/145122/>
128. В Крыму выписывают предупреждения за крымскотатарский флаг. URL: <https://investigator.org.ua/news/155664/>
129. Задержанных в Крыму журналистов и активистов выпустили из отдела полиции. URL: <https://112.ua/obshchestvo/zaderzhannyh-v-krymu-zhurnalistov-i-aktivistov-vypustili-iz-otdela-policii-230915.html>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf; Задержанным активистам намекнули на обезглавленные трупы, которые находят в Крыму. URL: <https://investigator.org.ua/news/155732/>; «Полиция» Армянска не нашла состава преступления в работе журналистов на акции с вышиванками. URL: <https://investigator.org.ua/news/160120/>; На границе Крыма и Украины задержали съёмочную группу и украинского активиста. Ищут в машине взрывчатку. URL: <https://investigator.org.ua/news/155720/>
130. Ризу Изетова отпустили, а группу его поддержки задержали. URL: <http://atr.ua/news/122736-rizu-izetova-otпустили-a-gruppu-ego-podderzhki-zaderzhali>; Задержанных за поддержку Ризы Изетова отпустили (ВИДЕО). URL: <http://atr.ua/ru/news/122831-zaderzhannyh-za-podderzhku-rizy-izetova-otпустили-video>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2015 года). С. 4-5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf; Задержанных за поддержку Ризы Изетова отпустили. URL: <https://15minut.org/news/122831-zaderzhannyh-za-podderzhku-rizy-izetova-otпустили-video>
131. В Севастополе задержали украинского парня за патриотическую татуировку. URL: <http://www.sobytiya.info/news/15/52925>
132. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf
133. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (октябрь 2015 года). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2015/11/Crimean_Human_Rights_Group_October_2015_RU.pdf; Исчезнувшие на админгранице с Крымом украинские десантники вернулись в Украину – СМИ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27346491.html>; Российские пограничники в Крыму задержали трех украинских десантников. URL: <http://tass.ru/proisshestviya/2242919>; Украинские военные, ходившие в Крым “брататься”, вернулись домой. URL: <https://www.obozrevatel.com/crime/17824-ukrainskie-voennyye-hodivshie-v-kryim-bratatsya-vernulis-domoj.html>; К российским пограничникам в Крыму пришел «брататься» еще один украинский военнослужащий. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/28345>
134. В Крыму российские силовики оцепили и обыскали село в Бахчисарайском районе <https://investigator.org.ua/news/165518/>

135. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (октябрь 2015 года). С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2015/11/Crimean_Human_Rights_Group_October_2015_RU.pdf; В Крыму задержали активистов у памятника Хмельницкому. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/3576513-v-krymu-zaderzhaly-aktyvystov-u-pamiatnyka-khmelnytskomu>
136. В Крыму в пятницу проходит около десятка новых обысков – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27547288.html>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2016 года). С. 3-5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimean_Human_Rights_Group_February_2016_RU.pdf; Иван Путилов. Фигуранты нового дела «Хизб ут-Тахрир»: кого арестовала ФСБ в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/27560631.html>
137. На въезде в Крым российские спецслужбы задерживали молодых мужчин – крымских татар. URL: <https://crimeahrg.org/na-vezde-v-kryim-rossiyskie-spetssluzhbyi-zaderzhivali-molodyih-muzhchin-krymskih-tatar/>
138. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2016 года). С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimean_Human_Rights_Group_February_2016_RU.pdf; Активістів, затриманих на адмінкордоні з анексованим Кримом, звільнили. URL: <https://hromadske.radio/news/2016/02/29/aktyvistiv-zatrymanyh-na-adminkordoni-z-aneksovanym-krymom-zvilnyly>
139. Emil Kurbedinov. 2 April 2016. URL: <https://www.facebook.com/emil.kurbedinov/posts/1084887961575800>; В Крыму в кафе задержали 35 крымских татар – адвокат. URL: http://news.liga.net/politics/news/v_krymu_v_kafe_zaderzhali_35_krymskikh_tatar_advokat; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (апрель 2016 года). С. 3. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/05/Crimean-Human-Rights-Group_April_2016_RU.pdf; Массовое задержание на рынках в Крыму: подробности и мнения. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/krym/massovoe-zaderzhanie-na-rynках-v-krymu-podrobnosti-i-mneniya-706293.html>
140. В Крыму оккупанты совершили нападение на пекарню крымских татар. URL: http://news.liga.net/news/politics/9994237-v_krymu_okkupanty_rovershili_napadenie_na_pekarnyu_krymskikh_tatar.htm; В Крыму оккупанты совершили нападение на пекарню крымских татар. URL: <http://news.bigmir.net/ukraine/991250-V-Krymu-okkupanti-sovershili-napadenie-na-pekarnu-krimskih-tatar>
141. Массовое задержание на рынках в Крыму: подробности и мнения. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/krym/massovoe-zaderzhanie-na-rynках-v-krymu-podrobnosti-i-mneniya-706293.html>; В Симферополе прошли массовые задержания на центральном рынке. URL: https://lb.ua/society/2017/04/06/363227_simferopole_proshli_massovie.html
142. ФСБ задержала на админгранице крымчан за «экстремистскую» литературу. URL: <https://investigator.org.ua/news/177736/>
143. Марина Козырева. «Это запущенный на всю катушку моральный холокост» – из крымских сетей. URL: <https://ru.krymr.com/a/27680231.html>

144. Обыски у троих журналистов в оккупированном Крыму закончились изъятием техники и допросом. URL: <https://nv.ua/ukraine/events/obyski-u-troih-zhurnalistov-v-okkupirovannom-krymu-zakonchilis-izjatiem-tehnik-i-doprosom-111238.html>; В Крыму ФСБ провела обыски и допрашивает крымских журналистов. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/178106/>; В Крыму ФСБ возбудила дело против журналиста за публикацию в "Крым. реалии". URL: <https://investigator.org.ua/news/178093/>; В оккупированном Крыму журналиста Семену приговорили к двум с половиной годам условно. URL: <https://sensor.net.ua/news/456424/v-okkupirovannom-krymu-jurnalista-semenu-prigovorili-k-dvum-s-polovinoi-godam-uslovno>; Суд в Крыму "смягчил" приговор журналисту Семене. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-crimea/2366603-sud-v-krymu-smagcil-prigovor-zurnalistu-semene.html> <https://ru.krymr.com/a/news/27683597.html>

145. В Керчи спецслужбы провели учения на мирных горожанах. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestiya/v-kerchi-spetssluzhbi-proveli-ucheniya-na-mirnih-gorozhanah/158561/>

146. Обыски в Крыму: ОМОН насильно увез из мечети более сотни мусульман. Фотофакт. URL: <https://www.obozrevatel.com/politics/78941-obyiski-v-krymu-omon-nasilno-uvez-iz-mecheti-bolee-sotni-musulman--fotofakt.htm>

147. В Евпатории задержали и допрашивали 25 крымских татар – журналист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27721512.html>; Поклонская: накануне Дня Победы в Крыму усилены меры безопасности. URL: <http://tass.ru/obschestvo/3266024>

148. В сети злорадствуют из-за видео с диким налетом "Беркута" на клуб в Севастополе. URL: <https://apostrophe.ua/news/society/accidents/2016-05-30/v-seti-zloradstvuyut-iz-za-video-s-dikim-naletom-berkuta-na-klub-v-sevastopole/60718>; "Стреляли в стелю, били співробітників і відвідувачів, пили продукцію з бару і розбивали посуд на столах", - окупанти шукали наркотики в нічному клубі Севастополя. ВІДЕО. URL: https://ua.censor.net.ua/video_news/391006/strilyaly_v_stelyu_byly_spivrobitnykiv_i_vidviduvachiv_pily_produktsiyu_z_baru_i_rozbyvaly_posud_na; Хозяйка ночного клуба в Севастополе заявила о возмутительных методах обыска спецназовцами – со стрельбой в потолок и избиением посетителей (ВИДЕО). URL: <http://www.c-inform.info/news/id/39244>

149. В Симферополе и Алупке – обыски у крымских татар. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/05/26/7109729/>; ФСБ отпустила задержанных крымских татар – журналист. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/3688594-fsb-otpustyla-zaderzhannykh-krymskykh-tatar-zhurnalist>; Османов, Халтаев и Халилов на свободе (обновлено). URL: <https://15minut.org/news/160096-dzhelyalov-nochyu-otpustili-timura-osmanova-i-artura-haltaeva>

150. Задержанным на пляже крымчанам грозит штраф 1 млн рублей. URL: http://primechaniya.ru/home/news/iyul_2016/artek_skorik_baryshnikov_plyazh_shtraf/; Полиция задержала жителей Гурзуфа за протесты против изгнания с пляжа. URL: https://primechaniya.ru/home/news/13496/policiya_zaderzhala_zhitelej_gurzufa_za_protesty_protiv_izgnaniya_plyazha/

151. «Обманутый Крым» снова обманули? Разгоны и задержания в Симферополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/27935602.html>; В Симферополе полиция разогнала акцию "Обманутый Крым". URL: <https://112.ua/>

obshchestvo/v-simferopole-policiya-razognala-akciyu-obmanutyy-krym-333351.html; Киевский районный суд г. Симферополя, № 5-3459/2016. URL: http://kiev-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=284103264&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

152. На админгранице с Крымом ФСБ задерживает крымскотатарских артистов, выступивших в Киеве. URL: <https://investigator.org.ua/topnews/191215/>; ФСБ отпустило участников киевского концерта Vatan Sesi. URL: <https://ukranews.com/news/462924-fsb-otpustylo-uchastnykov-kyevskogo-koncerta-vatan-sesi>

153. Правозащитник подтвердил массовое задержание мусульман в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28167448.html>; Оккупанты задержали 11 мусульман вблизи Севастополя, - Смедляев. URL: https://censor.net.ua/news/418692/okkupanty_zaderjali_11_musulman_vblizi_sevastopolya_smedlyayev

154. "Стоять, ваши документы!": Оккупанты устроили облаву на симферопольском рынке, задержав минимум 5 человек с украинскими паспортами. ФОТОрепортаж. URL: https://censor.net.ua/photo_news/419560/stoyat_vashi_dokumenty_okkupanty_ustroili_oblavu_na_simferopolskom_rynke_zaderjav_minimum_5_chelovek

155. В Крыму российские силовики задержали журналистов СТБ и «Громадського радіо». URL: <https://ru.krymr.com/a/28313459.html>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2017 года). С. 9. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimea_Field_Mission_Review_February_2017_RU.pdf; Alyona Lun'kova. 18 February 2017. URL: <https://www.facebook.com/lunkovaalyona/posts/10207097998042783>; Украинский Хельсинкский союз по правам человека, «Крым без правил: Тематический обзор ситуации с правами человека в условиях оккупации». – Выпуск №4: Информационная оккупация. – 2017. С. 90. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/4Kr_Ru_fin_18.12.2017.pdf

156. Оккупанты в Крыму задержали организаторов и участников митингов против коррупции еще до их начала. URL: <http://atr.ua/ru/news/170243-okkupanty-v-krymu-zaderzhali-organizatorov-i-uchastnikov-mitingov-protiv-korruptsii-esche-do-ih-nachala>

157. Ремзи Бекиров вышел на свободу. URL: <http://qha.com.ua/ru/obshchestvo/remzi-bekirov-vishel-na-svobodu/172536>; Задержанных в Крыму активиста и журналиста отпустили на свободу – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28399931.html>

158. В Крыму силовики задержали 70 человек: собирают отпечатки и ДНК. URL: http://news.liga.net/incidents/news/v_krymu_siloviki_zaderzhali_70_chelovek_sobirayut_otpechatki_i_dnk; Задержанные в Симферополе Тарас Ибрагимов и Андрей Крисько находятся в «Центре Э». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28414360.html>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (апрель 2017 года). С. 3. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/06/Crimean-Human-Rights-Group_April_2017_RU.pdf

159. Очевидцы сообщают о рейде силовиков и задержаниях на радиорынке в Симферополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28453058.html>

160. День депортации: в Крыму задержали крымскотатарских активистов. URL: <http://podrobnosti.ua/2178050-den-deportatsii-v-krymu-zaderzhali-krymskotatarskih-aktivistov.html>; Zair Smedlya. 18 May 2017. URL: <https://www.facebook.com/zair.smedlya/posts/1351556218212876>; Сервер Караметов о своем задержании в Крыму: отпустили после трех часов и протокола. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28495707.html>; В Крыму силовики отпустили пожилого Сервера Караметова и пятерых задержанных. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28495499.html>

161. Как прошел день памяти депортации в Крыму. Главное. URL: <http://krymsos.com/ru/news/591d89ca6c303/>; В Симферополе задержали нескольких человек, в том числе несовершеннолетнего. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28495915.html>; В Бахчисарае и Симферополе задерживают крымских татар. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/u_bahchisaraji_ta_simferopoli_zatrimujiut_krimskih_tatar

162. Иван Путилов. Задержание вместо оздоровления: как крымский профсоюз пытается вернуть детский лагерь. URL: <https://ru.krymr.com/a/28582158.html>

163. В Керчи сообщают о рейде ОМОНа и задержаниях на вещевом рынке. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28616299.html>

164. Крым: мусульман, задержанных в Новокленове, пытали током. URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.263584.html>

165. В Симферополи поліція відпустила більшу частину затриманих пікетників. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/200920/>; Железнодорожный районный суд Симферополя, постановление, 5-489/2017, 16 августа 2017. URL: http://zheleznodorozhniy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=573270096&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

166. Задержанных в Симферополе активистов и журналиста Ибрагимова освободили. URL: <http://krymsos.com/ru/news/zatrimanikh-v-simferopoli-aktivistiv-i-zhurnalista-ibragimova-zvilnili>; В оккупованому Криму разом з активістами затримано журналіста Тараса Ібрагімова. URL: <http://detector.media/community/article/129980/2017-09-15-v-okupovanomu-krimu-razom-z-aktivistami-zatrimano-zhurnalista-tarasa-ibragimova>

167. В Крыму на одиночные пикеты вышло больше 100 человек – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28794430.html>; Суд в оккупированном Симферополе отменил штраф участнику одиночного пикета в поддержку крымских татар. URL: https://censor.net.ua/news/3051415/sud_v_okkupirovannom_simferopole_otmenil_shtraf_uchastniku_odinochnogo_piketa_v_podderjku_krymskih_tatar; Проводится проверка по факту несогласованного публичного мероприятия. URL: <https://82.мвд.рф/news/item/11345690>; Большинство задержанных в Крыму участников одиночных пикетов отпустили – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28794674.html>; Симферопольский районный суд Республики Крым, постановление, 5-824/2017, 5 декабря 2017 г. URL: <http://судебныерешения.рф/31714627/extended>; Крымские суды оштрафовали несколько десятков крымских татар за одиночные пикеты 14 октября. URL: <https://www.currenttime.tv/a/28924680.html>; "Судный день" в Крыму: список заседаний по делам 70 крымских татар. URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/quot-sudnii-den-quot-v-krimu-spisok-zasedanii-po-delam-70-krimskih-tatar/184229/>; Anton Naumlyuk. 18 December 2017. URL: <https://www.facebook.com/anton>

naumlyuk/posts/1796066620428270; КрымSOS, Обзор ситуации в Крыму, февраль 2018. URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/oglyad-situatsiyi-v-krimu-lyutii-2018/>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2018 года). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Crimean-Human-Rights-Group_Feb__2018_RU.pdf

168. Крымская солидарность. 8 November 2017. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/517220041978790>; Бахчисарайский районный суд, постановление, 5-391/2017, 08 ноября 2017. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466401689&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1; В Крыму силовики задержали 6 крымских татар после обысков (обновлено). URL: https://lb.ua/society/2017/11/08/381340_krimu_siloviki_zaderzhali_6_krimskih.html; Абдуллах Якубов. URL: <https://www.facebook.com/100009814609227/videos/541880209482461/>

169. На КПП "Армянск" россияне несколько часов удерживают жен крымских политзаключенных. URL: https://lb.ua/news/2017/11/08/381432_kpp_armyansk_rossiyane_neskolko.html; Оккупанты отпустили жен крымскотатарских политузников. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/okkupanti-otпустиli-jen-krimskotatarskih-polituznikov/181976/>

170. Иван Путилов. «Дело Веджие Кашка»: кого ФСБ сделала вымогателями? URL: <https://ru.krymr.com/a/28882467.html>; Оккупанты отказались завести дело по факту гибели ветерана крымскотатарского движения Веджие Кашка, – Полозов. URL: https://sensor.net.ua/news/3068325/okkupanty_otkazalis_zavesti_delo_po_faktu_gibeli_veterana_krymskotatarskogo_dvijeniya_vedjie_kashka; Александр Голубов. Николай Полозов: «Крымским судьям приятно выносить приговоры украинским патриотам». URL: <https://ru.krymr.com/a/polozov-o-dele-vedzhie-kashka-i-krymskih-sudyah/29420348.html>; Задержание Веджие Кашка утверждалось руководством российского МВД в Крыму – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-vedzhye-kashka-smert-rasslelovanie/29414741.html>; Видеозаписи задержания, после которого скончалась Веджие Кашка, изъяли неизвестные силовики – Полозов. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29255094.html>

171. Антон Наумлюк. Крымская действительность vs «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/29003233.html>

172. ФСБ провела обыск в сельской мечети в Крыму по подозрению в "экстремизме". URL: <https://www.currenttime.tv/a/29152801.html>;

173. Гульнара Бекирова. Ресуль Велиляев. В «Лефортово» по абсурдному обвинению. URL: <https://ru.krymr.com/a/29206311.html>; Иван Путилов. «Оптовые» обыски: почему российские силовики нагрянули к крымскотатарскому бизнесмену и меценату. URL: <https://ru.krymr.com/a/29194391.html>; Задержанных после обысков в Белогорске вывезли из Крыма – Чубаров. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29196216.html>; Крымская солидарность. 26 April 2018. URL: https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/%D1%81%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%B8upd_25-%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE-20-%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B6%D0%BD%D1%8B-%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D1%82%D1%80%D0%B0-%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D1%8

82%D1%8C%D1%81%D1%8F-%D1%81-%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF/598537643847029; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (апрель 2018 года). С. 5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/05/Crimean-Human-Rights-Group_Apr_2018_RU.pdf; Мосміський суд розгляне апеляції на арешт кримськотатарських бізнесменів Веліляєва і Барієва – адвокат. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/208635/>; Суд в РФ продовжив арешт Веліляєву і Барієву. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/06/20/7184018/>

174. Крым: прекращение административного дела против активиста Асанова подтверждено. URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.271365.html>; Суд оккупированного Крыма оправдал участника акции памяти жертв депортации. URL: https://ru.espresso.tv/news/2018/07/09/sud_okkupyrovannogo_kryma_opravdal_uchastnyka_akcyu_pamyaty_zhertv_deportacyu

175. Задержанных после обысков в Белогорском районе отпустили домой – активисты. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29392491.html>; Крымская солидарность. 26 July 2018. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/661529924214467>

176. Суд в Крыму арестовал активиста Белялова на пять суток. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-belyalova-arestovali/29490274.html>; Смотреть соборы, обыскивать крымчан – Крым.Реалии Daily. URL: <https://ru.krymr.com/a/sobor-obysk-krym-daily/29488635.html>; Крымская солидарность. 14 September 2018. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/704036333297159>.

Усі лінки перевірено 20/05/2019.

НЕПРАВОМІРНЕ ПРОНИКНЕННЯ В ЖИТЛО

У цьому розділі представлені обшуки, огляди та інші види проникнень в приватні оселі представниками окупаційної влади, мотивовані дискримінацією і переслідуванням нелояльних груп населення в Криму. Такі обшуки проводяться здебільшого в помешканнях кримських татар, мусульман, проукраїнських активістів, а також інших активістів, які сприймаються окупаційною владою нелояльними і небезпечними для де-факто режиму в Криму.

Нижченаведені обшуки і огляди є дискримінаційно мотивованими, оскільки здійснювалися не через заявлені цілі, з порушенням процесуальних гарантій, непропорційним застосуванням сили

Нижченаведені обшуки і огляди є дискримінаційно мотивованими, оскільки здійснювалися не через заявлені цілі, з порушенням процесуальних гарантій, непропорційним застосуванням сили. Такі обшуки в Криму проводяться лише у кримських татар, проукраїнських активістів та інших переслідуваних груп. Водночас ці обшуки широко висвітлюються в контрольованих де-факто владою кримських ЗМІ, які транслюють неправдиву інформацію про те, що обшуки провадилися в помешканнях небезпечних осіб з метою запобігання злочинам. Фактично жоден обшук не призвів до виявлення заборонених предметів, окрім декількох випадків, коли під час обшуків були виявлені патрони або зброя. При цьому обвинувачені заперечували свою причетність до нібито знайдених зброї і/або патронів, стверджуючи, що силовики самі підкинули зброю. З огляду на те, що обшуки провадяться з численними процесуальними порушеннями, підкидання заборонених предметів є доволі ймовірним. В інших випадках, під час обшуків силовики вилучали релігійну літературу і комп'ютерну техніку. Представлення Згідно із представленими у публічному просторі поясненнями, проведення обшуків та оглядів використовується як інструмент репресивної політики супроти нелояльних до де-факто кримської влади груп населення. Висвітлення обшуків у контрольованих ЗМІ, а також представлені де-факто владою у публічному просторі цілі провадження обшуків та оглядів свідчать про те, що вони

використовуються як один з інструментів репресивної політики щодо нелояльного до окупаційної влади кримського населення – з метою придушення і дискредитації громадського активізму. З березня 2014 по вересень 2018 зафіксовано щонайменше 281 випадок політично мотивованих обшуків. Це означає, що політично мотивовані обшуки в Криму проводяться в середньому раз на п'ять-сім днів. Недоторканність приватного житла є міжнародним стандартом і нормою, закріпленою в міжнародних договорах з прав людини, передусім в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 року і Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 (ЄКПЛ). Згідно зі ст. 8 Європейської конвенції, втручання з боку органів державної влади до приватного житла є неприпустимим, окрім випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки та громадського порядку, економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб. Відтак, згідно з ЄКПЛ, обшук повинен визначатися законом (тобто, мають бути дотримані всі необхідні процедури, передбачені національним законодавством), передбачати одну або кілька вищезазначених законних цілей, а також обшук може бути необхідним виключно задля досягнення цих цілей, [1] тобто має бути дотриманий принцип пропорційності та відповідності.

Поняття «житло» в практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) не обмежується виключно приватною власністю фізичних осіб, а розповсюджується також і на офіси й приміщення юридичних осіб.

Поняття «житло» в практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) не обмежується виключно приватною власністю фізичних осіб, а розповсюджується також і на офіси й приміщення юридичних осіб. У практиці ЄСПЛ недоторканність житла є класичною гарантією від втручання держави, і він вимагає від держав суворого дотримання законодавчих норм і гарантій, а також дотримання принципу необхідності й пропорційності. Так, у своїй практиці ЄСПЛ вказує на те, що для дозволу на обшук суд має провести повноцінний розгляд, а не лише схвалювати і підписувати клопотання представників правоохоронних органів. В ордері на обшук, згідно з позицією ЄСПЛ, мають бути детально прописані цілі і завдання, а також необхідні заходи в межах слідчих дій. Також ЄСПЛ у своїх рішеннях дотримується тієї позиції, що обшук має бути крайнім

заходом – при виконанні правоохоронними органами усіх інших заходів задля досягнення поставлених перед ними цілей. Наприклад, щодо принципу необхідності ЄСПЛ визнав порушенням Конвенції вторгнення членів силових структур спеціального призначення в балаклавах з автоматами в денний час до приватного будинку, аби затримати заявника і доставити його в відділ поліції. [2] Кримінальне право РФ, яке де-факто застосовується в Криму з 2014 року, також детально регламентує проведення обшуків. Згідно зі ст. 165 Кримінально-процесуального кодексу РФ, з-поміж слідчих дій, що проводяться правоохоронними органами з дозволу суду, можуть бути обшук, огляд житла, виїмка в житлі, особистий обшук, а також арешт майна. Ця стаття передбачає у деяких випадках можливість проведення слідчих дій на підставі постанови слідчого без судового рішення. [3] Однак поняття «виняткових випадків, які не терплять зволікання» є доволі широким, а самим законом не прописано таких випадків, чим фактично й користуються правоохоронні органи РФ, при проведенні обшуків без рішення суду. Згідно з коментарем до ст. 182 КПК РФ, обшуком вважається слідча дія, яка полягає в примусовому обстеженні приміщень, ділянок місцевості або окремих громадян з метою віднайдення і вилучення приховуваних об'єктів, які мають значення для кримінальної справи. До таких об'єктів зараховуються знаряддя, інструменти та інші засоби вчинення злочину, предмети, документи, особи у розшуку, трупи та цінності. Обшук за своїми цілями подібний до огляду місця події. Однак регламентація провадження цих слідчих дій різниться. Обшук на відміну від огляду є примусовим, рішення про його проведення слідчий ухвалює за власною ініціативою, коли є вдосталь підстав вважати, що в будь-якому місці у будь-якої особи можуть перебувати цікаві для слідства об'єкти. Огляд місця події проводиться тільки в разі отримання слідчим інформації про виявлення ознак злочину. [4] Тобто огляд – це безпосереднє візуальне вивчення і фіксація об'єктів, до яких є вільний доступ. Відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК РФ, у випадках, коли зволікання неможливе, огляд місця події може бути проведений до порушення кримінальної справи. Дозвіл суду на проведення цієї слідчої дії не потрібен, але якщо місцем події є приватне житло, то в цьому випадку огляд передбачає огляд житла, а тому потребує або згоди повнолітніх осіб, які проживають в ньому, або судового рішення. Якщо відповідні особи не дають своєї згоди на огляд, то провести його слідчий може виключно після отримання дозволу суду і лише після порушення кримінальної справи. Проведення слідчих дій у формі огляду чи обшуку має передбачати наявність не лише доказів, а й документальних постанов, які б підтверджували законність вчинених правоохоронцями дій.

Де-факто правоохоронні структури в Криму під час проведення політично мотивованих обшуків порушують і міжнародні стандарти, і російське законодавство.

Де-факто правоохоронні структури в Криму під час проведення політично мотивованих обшуків порушують і міжнародні стандарти, і російське законодавство. Ці порушення стосуються і законності проведених обшуків, і процесуальних гарантій під час їхнього проведення. У багатьох нижченаведених випадках силовики не надавали відповідної документації для обґрунтування проведення слідчих дій, зокрема проникнення до житла або його законних підстав. Тому невідомо чи існувала санкція суду на обшук, і які саме дії були санкціоновані. У випадках, коли представники де-факто влади надавали постанову суду на проведення обшуку, вони часто не давали мешканцям як слід ознайомитися з підставами слідчих дій і не залишали копій постанов. Також, за наявності дозволу на проведення огляду, де-факто правоохоронці переважно проводили обшуки з вилученням предметів, які належали мешканцям, що не передбачено в межах проведення огляду. У кількох випадках де-факто силові структури проводили так звані рейди помешканнями кримських татар під час військових навчань або спеціальних операцій. У таких випадках силовики заходили до будинків і фактично проводили огляди, але жодних документів, які б дозволяли такі дії, вони не надавали. Зазвичай підставою для обшуків є порушена кримінальна справа, яка також є політично мотивованою. При цьому обшуки проводяться і у підозрюваних, і у свідків. Деякі політично мотивовані кримінальні справи, як от «справа 3 травня» або «справа 26 лютого» стали підставами для проведення десятків обшуків в різних помешканнях по всьому Криму. Однак для деяких обшуків підставою ставало побутове кримінальне провадження, до якого особа, яку обшукували, не мала жодного стосунку, але силовики пояснювали проведення обшуку цією справою. Здебільшого де-факто правоохоронні органи в Криму проводять обшуки, рідше огляди. За деякими нижченаведеними випадками неможливо встановити, чи це був обшук чи огляд. У таких випадках автори цього звіту використовують слово «обшук». У випадках, коли точно відомо, щоб було проведено огляд, в тексті вказується огляд.

Політично мотивовані обшуки почалися в травні 2014 року з обшуків фігурантів у кримінальній «справі групи Олега Сенцова». З серпня 2014 року російські силовики стали використовувати обшуки для масових вторгнень в оселі кримських татар. Це мотивувалося іншою політично мотивованою кримінальною справою – «справою

3 травня». 3 травня 2014 року кримськотатарські та інші активісти вийшли на адміністративний кордон Криму і материкової України зустрічати лідера кримських татар Мустафу Джемілева, якому Росія заборонила в'їзд до Криму. Обшуки в межах цієї справи проходять по всьому Криму в помешканнях кримських татар, і російські силовики шукають наркотики, зброю і релігійну літературу. З кінця 2014 – початку 2015 року кримінальною справою, якою пояснювалося проведення масових обшуків стала «справа 26 лютого». Подібно до обшуків за нібито «справою 3 травня», обшуки за «справою 26 лютого» проводяться в помешканнях кримських татар по всьому Криму. З 2015 року кримінальною справою, яка дозволяє проводити масові обшуки і затримання кримських татар стає «справа Хізб ут-Тахрір». У 2017–2018 роках частішими стають обшуки у мусульман, що практикують обряд, зокрема за підозрою у нібито участі в забороненій в РФ організації Хізб ут-Тахрір. Водночас з 2017 року починається цілеспрямований тиск, зокрема і через обшуки, на учасників громадського об'єднання «Кримська солідарність». «Кримська солідарність» – це об'єднання дружин політв'язнів, адвокатів, громадських активістів і громадських журналістів, з метою взаємної підтримки і висвітлення незаконних переслідувань. За останні два роки обшуки пройшли майже у всіх активних учасників об'єднання, на багатьох з них були порушені кримінальні справи. Щодо процесуальних гарантій, то обшуки, огляди та інші проникнення в помешкання в Криму проводяться з непропорційним застосуванням сили, за використання фізичного і психічного тиску. Зазвичай обшуки проводяться рано вранці, о 4-6 ранку, і найчастіше зненацька спіткають осіб, у яких вони проводяться. Часом, як виняток, обшуки проводяться пізно ввечері. Обшуки супроводжуються блокуванням де-факто силовиками цілого кварталу навколо помешкання, де проводиться обшук. В обшуку беруть участь різні де-факто силові структури Криму – Федеральна служба безпеки (надалі – ФСБ), Центр з протидії екстремізму (далі ЦПЕ), Росгвардія, ОМОН і поліція. При цьому силовики діють у повному спорядженні – в шоломах, зі зброєю та закритими обличчями. Деякі співробітники ФСБ і ЦПЕ бувають вбрані в цивільну форму, або форму без розпізнавальних знаків.

Співробітники де-факто правоохоронних органів зазвичай не представляються і не пояснюють причин обшуку. Обшук часто починається з виламування або вибивання дверей, якщо ті, до кого прийшли з обшуком, не відчиняють їх протягом декількох хвилин.

Співробітники де-факто правоохоронних органів зазвичай не представляються і не пояснюють причин обшуку. Обшук часто починається з виламування або вибивання дверей, якщо ті, до кого прийшли з обшуком, не відчиняють їх протягом декількох хвилин. Ціла низка обшуків представлена застосуванням непропорційного насильства: обшукуваних кладуть на підлогу обличчям вниз, надягають наручники, попри відсутність опору з їхнього боку. Зазвичай силовики також привозять з собою понятих і не дозволяють залучати інших незалежних понятих та свідків. Обшукуваним часто відмовляють у телефонних дзвінках і в контактуванні з адвокатом. Також, коли адвокат прибуває до свого підзахисного на місце проведення обшуку, йому часто не дозволяють увійти до приміщення, де проводиться обшук. У багатьох випадках силовики поводитися грубо і зухвало, ображаючи мешканців будинку, і дозволяючи собі дискримінаційні висловлювання або відкриті зневажливі дії і висловлювання щодо етнічної групи або вірувань осіб, у яких проводився обшук. Водночас тим, хто перебував у приміщенні, забороняється залишати його, що стосується також і малолітніх дітей, літніх людей, що часто призводить до погіршення їхнього здоров'я. Нерідко до місця проведення обшуку викликають швидку допомогу для надання медичної допомоги. Діти, які стали свідками обшуків і сцен насильства, надалі нерідко страждають від психологічних травм. З огляду на вибірковість російських силовиків у проведенні обшуків, а також використання необґрунтованого насильства виключно до осіб і груп населення, які зазвичай є нелояльними до де-факто владу, проведення обшуків найчастіше перетворюється на акти залякування цивільного населення. Також подібні агресивні дії силовиків провокують конфлікти з людьми, які приходять підтримати своїх родичів і сусідів, у яких проходить обшук. Так, в квітні 2017 року під час обшуку в Бахчисараї силовики спровокували конфлікт з місцевими жителями і почали стріляти в повітря з вогнепальної зброї. Такі ситуації можуть призвести до масового насильства, спровокованого силовиками. Зазвичай протягом обшуків де-факто правоохоронці конфісковують релігійну літературу, яка визнається екстремістською в РФ або яку силовики підозрюють в тому, що вона може бути екстремістською. Внаслідок обшуків також іноді конфісковують символіку, особливо якщо це стосується національної української символіки, або символіки українських націоналістичних організацій. Протягом обшуків масово конфісковується техніка: мобільні телефони, ноутбуки, жорсткі диски, карти пам'яті. Часом силовики повертають техніку пізніше, іноді в пошкодженому стані. Під час деяких політично мотивованих обшуків російські силовики знаходили зброю, проте господарі приміщень, в яких проводився обшук, заявляли про те, що зброю їм підкинули самі де-факто правоохоронці – часто ці свідчення мають

неспростовні докази. Відкриті політично мотивовані кримінальні справи дозволяють проводити десятки обшуків нібито в межах розслідування цих справ на законних підставах за санкцією суду. Однак важливо відзначити, що конфісковані предмети ніяк не стосувалися кримінальної справи. В межах обшуків не було знайдено ніяких підтверджень нібито планованих терористичних або диверсійних актів, про які заявляли російські правоохоронці.

Відтак неправомірні обшуки тісно межують з іншими порушеннями прав людини – обшуки стають підставою для незаконних кримінального чи адміністративного переслідувань.

Важливо також відзначити часту повторюваність обшуків у тих самих будинках, але за різними підставами. Непоодинокими є випадки, коли під час другого або третього обшуку людей заарештовують у кримінальній або адміністративній справах. Щонайменше в чотирьох політично мотивованих кримінальних справах (справи Олега Сенцова, Володимира Балуха, Олександра Костенко, Ісмаїла Рамазанова) під час обшуків силовики виявили патрони і зброю. У Володимира Балуха це був третій обшук, під час якого нібито знайшли патрони на горищі. Згідно з проведеними експертизами, патрони були виготовлені в Барнаулі, і на них не було виявлено відбитків пальців або інших ознак, які б вказували на їхню приналежність Володимирі Балуху. Під час обшуку в Олександра Костенко було нібито виявлено зброю. Однак цей обшук проходив до порушення кримінальної справи і був зафіксований силовиками як огляд. У протоколі огляду були численні неточності, і неясно чи хтось із мешканців квартири давав згоду на огляд, оскільки сам Олександр був вже затриманий. Такі процесуальні порушення відбувалися і в інших випадках, коли протягом обшуку було виявлено вогнепальну зброю або боєприпаси. Відтак неправомірні обшуки тісно межують з іншими порушеннями прав людини – обшуки стають підставою для незаконних кримінального чи адміністративного переслідувань. Тому незаконне вторгнення в житло може спричинити незаконне позбавлення волі й відмову в справедливому правосудді. Щодо суб'єктів переслідування авторами звіту було виявлено такі тенденції: у 2014–2015 роках де-факто влади проводили масові обшуки у членів Меджлісу кримських татар і регіональних меджлісів. У 2015–2017 масові обшуки також проводилися в помешканнях кримських татар, які є мусульманами, що практикують обряд. У 2018 році спостерігається системний тиск на активістів, родичів політичних в'язнів і правозахисників в Криму.

Порушення прав людини щодо недоторканності житла є доволі неявною темою, оскільки часто жертви бояться повідомляти про таке.

У цьому звіті представлені тільки ті випадки, які відомі правозахисним організаціям, висвітлені в засобах масової інформації і публічно заявлені самими жертвами. Точна кількість неправомірних обшуків є набагато більшою.

Також автори звіту не володіють повною інформацією щодо незаконних обшуків у кримінальних справах, які не вважаються політично мотивованими. Втім тенденційність процесуальних порушень під час проведених слідчих дій дозволяє припускати наявність таких порушень і в інших кримінальних справах, не зазначених у звіті. У звіті також представлені політично і дискримінаційно мотивовані обшуки у юридичних осіб. В цій частині, з огляду на вже зазначені причини, автори не претендують на вичерпний перелік всіх обшуків у юридичних осіб в Криму, які проводяться за дискримінаційними підставами. В цьому розділі зафіксовані обшуки, які проводилися в релігійних установах – мечетях, медресе, церквах, громадських організаціях, незалежних засобах масової інформації, а також в органах системи самоврядування кримських татар. Описувані обшуки є частиною репресивної політики РФ придушення громадянського суспільства в Криму. Відтак, політично мотивовані обшуки проводяться в Криму де-факто владою масово для придушення і переслідування нелояльних до окупаційної влади груп населення, і є одним з інструментів силової політики РФ в Криму, поряд із кримінальним та адміністративним переслідуваннями, незаконними затриманнями та іншими незаконними діями.

Незаконні затримання та обшуки є одними з найбільш поширених інструментів політично, етнічно і / або релігійно мотивованого переслідування в окупованому Криму.

Подібні незаконні дії спрямовані, перш за все, на різних політичних і релігійних активістів (в т.ч. російських опозиційних активістів), незалежних журналістів, членів представницьких органів кримських татар (Меджліс, Курултай), а також представників груп, які дискримінуються в Криму за етнічною або релігійною ознакою

(кримські татари, українці, мусульмани, що практикують обряд, представники Православної Церкви Київського Патріархату та інші). Існують також прецеденти незаконних обшуків і затримань щодо адвокатів, які виступають захисниками в політично мотивованих кримінальних справах. Необхідно відзначити, що протягом усього періоду окупації значна кількість незаконних затримань (не менше півсотні) були спрямовані на професійних журналістів і громадянських журналістів, блогерів. Це свідчать про сплановану політику, спрямовану на інформаційну ізоляцію півострова і приховування фактів порушень прав людини.

З початком російської військової операції в Криму незаконні затримання проводилися переважно так званою "кримською самообороною", при цьому до затриманих застосовувалося насильство і тортури. З літа-осені 2014 року і по теперішній час більшість незаконних затримань, також, як і обшуків, здійснюються співробітниками де-факто поліції Криму, спецпідрозділів ОМОН і "Беркут" в складі Федеральної служби військ національної гвардії РФ, а також співробітниками спеціальних служб РФ. У ряді випадків російські правоохоронці не мають розпізнавальних знаків на уніформі.

З літа-осені 2014 року беруть початок системні практики незаконних затримань релігійних активістів і мусульман, що практикують обряд, а також членів представницьких органів кримськотатарського народу та інших кримськотатарських активістів. З 2014 року авторами звіту зафіксовано не менше 210 фактів незаконного короткочасного позбавлення волі кримських татар, це практично кожен другий випадок незаконного затримання. Слід зазначити, що незаконні затримання членів представницьких органів кримськотатарського народу здійснюються в контексті загальної політики щодо знищення системи кримськотатарського самоврядування.

У ряді випадків незаконні затримання відбувалися після незаконних обшуків в оселях, і були пов'язані зі слідчими діями у політично вмотивованих кримінальних справах. Надзвичайно поширені також незаконні затримання під час масових заходів та одиничних акцій протесту. Разом з тим, одиничне пікетування за російським законодавством не вимагає дозволу або повідомлення де-факто влади.

Крім того, були зафіксовані численні факти превентивних затримань українських і кримськотатарських активістів напередодні пам'ятних або траурних дат і заходів, а також свавільні затримання за появу в ці дати в публічних місцях з національною символікою або за покладання квітів.

Незаконним затриманням на адміністративному кордоні при в'їзді та виїзді з Криму піддаються не тільки активісти, але і родичі політв'язнів, футболісти вболівальники та інші особи. Необхідно також виділити окрему категорію порушень, коли затримання здійснювалися без будь-яких навіть формальних підстав і процесуальних документів, проходили таємно, були пов'язані із застосуванням психологічного та фізичного насильства і тортур. В процесі таких інцидентів де-факто правоохоронці схилили жертв до співпраці через передачу інформації про діяльність релігійних громад, а також через обмови і дачі неправдивих показань проти релігійних і кримськотатарських активістів. Існує також практика масових затримань щодо 3 і більше осіб. Як правило, подібні затримання відбуваються на ринках, в мечетях, нічних клубах, а також на адміністративному кордоні. Масові затримання на ринках і в нічних клубах здійснюються за принципом етнічного профілювання, коли російські правоохоронці під різними приводами затримують кримських татар.

Крім того, що незаконні і свавільні затримання здійснюються за відсутності законних підстав, більшість з них проводяться з серйозними процесуальними порушеннями: де-факто правоохоронці не представляються і не роз'яснюють причину затримання, адвокатам відмовляють у доступі до підзахисних, проводиться примусова дактилоскопія і т.д.

Що стосується незаконних обшуків, вони здійснюються не для заявлених цілей, з порушенням процесуальних гарантій, непропорційним застосуванням сили. У подібній формі обшуки в Криму проводяться тільки у кримських татар, проукраїнських активістів та інших переслідуваних груп. Більш того, дані обшуки широко висвітлюються в провладних кримських ЗМІ з використанням мови ворожнечі, за допомогою чого на кримських татар і активістів навішується ярлик "терористів" і "екстремістів".

У ряді випадків після обшуків люди були арештовані в рамках політично мотивованих кримінальних або адміністративних справ, а підкинуті в процесі обшуку боєприпаси або релігійна література лягали в основу звинувачення.

Обшуки і огляди житла в порушення російського законодавства проводяться без рішення суду. Відповідно до російського законодавства обшук без рішення суду може проводитися тільки

у виняткових випадках, що не терплять зволікання, в той час, як критерії таких випадків не передбачені. Разом з тим, очевидно, що підстав для таких “виняткових заходів” у разі політично мотивованих обшуків немає. Поряд з обшуками практикуються незаконні огляди житла, які російські силовики також проводять без згоди мешканців і власників приміщення і без дозволу суду. У випадках, коли представники де-факто влади, які проводили обшук, надавали постанову суду на проведення обшуку, вони часто не давали мешканцям як слід ознайомитися з основами слідчих дій і не залишали копії постанов. Також, маючи дозвіл на проведення огляду, в більшості випадків де-факто правоохоронці проводили обшуки з вилученням предметів, що належать мешканцям, що не передбачено в рамках проведення огляду. У кількох випадках де-факто силові структури проводили так звані рейди по домівках кримських татар під час військових навчань або спеціальних операцій. Необхідні документи в таких випадках також не надавались.

Що стосується процесуальних гарантій, обшуки, огляди та інші проникнення в оселі в Криму проводяться з непропорційним застосуванням сили і блокуванням цілих кварталів, використовуючи фізичний і психічне вплив. При цьому силовики проводять дії в повному обмундируванні – в шоломах, з закритими обличчями і зброєю. Під час обшуків застосовується насильство і непропорційні заходи: обшукуваних кладуть на підлогу обличчям вниз, надягають наручники, попри відсутність опору з їхнього боку. Зазвичай силовики також привозять з собою понятих, і не дозволяють залучати інших незалежних понятих та свідків. Обшукуваним часто відмовляють в телефонних дзвінках і в зв'язуванні з адвокатом. Також, коли адвокат прибуває на місце проведення обшуку до свого підзахисного йому часто не дозволяють увійти в приміщення, де проводиться обшук. В цілому ряді випадків силовики поведуться грубо і зухвало, ображаючи мешканців будинку, і дозволяючи собі дискримінаційні висловлювання або відкриті неповажні дії і висловлювання щодо етнічної групи або вірувань людей, у яких проходить обшук. При цьому, тим хто знаходиться в приміщенні забороняється залишати його, в тому числі це стосується малолітніх дітей, літніх людей, жінок, що призводить до погіршення їх здоров'я. Діти, які стали свідками обшуків і сцен насильства, в результаті надалі страждають від психологічних травм.

Крім цього, подібні агресивні дії силовиків провокують конфлікти з людьми, які приходять підтримати своїх родичів і сусідів, у яких проходить обшук.

Подібні ситуації можуть в майбутньому призвести до масового насильства, спровокованого силовиками.

Таким чином, незаконні затримання та обшуки використовуються і як реакція де-факто влади Криму на будь-які непідконтрольні їм прояви політичного, громадянського чи релігійного активізму, так і для атаки на певні групи цивільного населення, дискримінованих в Криму і Російської Федерації за етнічною чи релігійною ознакою. Через настільки поширеному характеру і формі, в якій вони проводяться, незаконні обшуки і затримання не тільки сприяють закріпленню загальної атмосфери страху в кримському суспільстві, але в деяких випадках призводять до дуже серйозних наслідків: смерть активістів, подальше порушення кримінальних справ, політична міграція. Незаконні затримання, що відбуваються в окупованому Криму, порушують не тільки власне право на свободу та особисту недоторканність, заборону незаконних і свавільних затримань, але також право на життя, право на свободу зібрань та асоціацій, свободу інформації, свободу релігії, свободу пересування, а також право на самовизначення кримськотатарського народу. Незаконні обшуки крім права на повагу до приватного і сімейного життя також призводять до порушення права на свободу і особисту недоторканність, права на свободу релігії, права на справедливий судовий розгляд і інших. Разом з тим, російська влада Криму не провела ефективного розслідування за жодним із зафіксованих випадків незаконних затримань і обшуків помешкань.

ОБШУКИ І ОГЛЯДИ В ОСЕЛЯХ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1. 9 травня 2014, обшук в помешканні Іллі Зуйкова, м. Сімферополь

Ілля Зуйков – один з підозрюваних у справі про нібито терористичну групу Сенцова-Кольченка. Обшук проходив в межах кримінальної справи, за якою Ілля проходив у якості обвинуваченого. Сам Ілля залишив територію Криму і на момент обшуку перебував у федеральному розшуку. Обшук відбувався 9 травня 2014 о 6:35 ранку в квартирі в Сімферополі, де проживав Ілля з родичами, в присутності матері Іллі Ірини Зуйкової. За даними де-факто правоохоронних органів в квартирі виявлена «дволітрова пляшка з рідиною прозорого кольору із специфічним запахом з-під пива “Крим-Жигулівське”», і кілька пластикових пляшок з розчинником «Вайт-спірит». На кухні в шафі була знайдена феєрверк-петарда («римська свічка») і ще одна пластикова пляшка рідини зі специфічним запахом, на етикетці якої було написано «М'який відбілюючий гель Онікс лимон». У спальні Зуйкова в шафі виявлені протигаз з підсумком, вата, бинт, марля, активоване вугілля та інші ліки; також в його кімнаті зберігалися

пластикова помаранчева будівельна каска, захисні окуляри і наколінники, 13 гільз від патронів калібру 5,45 мм до автоматичної зброї, скляна банка з порошкоподібною речовиною сіро-зеленого кольору, на ній напис – «Ікра з копченим лососем». Також було вилучено жорсткий диск ноутбука. Всі вилучені речі були використані як докази в межах слідства і судового процесу проти Олега Сенцова і Олександра Кольченка. Сам Ілля Зуйков не давав ніяких публічних коментарів про подію. У 2018 інший фігурант цієї кримінальної справи, який зміг виїхати на материкову частину України, Микита Боркін, заявив про причетність Іллі Зуйкова до підпалів офісів «Єдина Росія» і «Русское єдінство». [1]

2. 9 травня 2014, обшук в будинку Олексія Чирнія, м. Сімферополь

Олексій Чирній – один з фігурантів «справи Сенцова». Був затриманий у себе вдома в Сімферополі 9 травня 2014. Після цього в його присутності було проведено обшук. З матеріалів кримінальної справи відомо, що під час обшуку у нього виявили компоненти СВП, шарф із написом «Слава Україні! Героям слава!» і патрони різних калібрів. Все це було конфісковано і використано як докази під час слідства і судового процесу проти Олега Сенцова і Олександра Кольченка. Після тортур Олексій пішов на угоду зі слідством, і дав свідчення проти Олега Сенцова і Олександра Кольченка. 22 квітня 2015 Північно-Кавказьким військовим судом Олексій Чирній був засуджений до 7 років позбавлення волі. [2]

3-4. 9 травня 2014, обшук в будинках Кирила Макарова і Андрія Чернякова, м. Сімферополь

Кирило Макаров і Андрій Черняков, проходили по так званій кримінальній справі «групи Олега Сенцова». Згідно зі свідченнями Олексія Чирнія вони були знайомі з фігурантами справи і «пропонували підірвати мости і ЛЕП». Обидвох було затримано 9 травня 2014 року, після обшуку у них вдома. Під час обшуку, згідно з матеріалами кримінального провадження, російські силовики знайшли у них порох, тротил, патрони і деталі зброї. За словами Чернякова, все це він знайшов під час розкопок, зброя і вибухівка були в неробочому стані. За фактом знаходження зброї проти Чернякова порушили кримінальну справу, яка закінчилася штрафом. Далі по кримінальній справі «групи Сенцова» вони проходили як свідки звинувачення. [3]

5. 9 травня 2014, обшук в будинку Геннадія Афанасьєва, м. Сімферополь

Геннадій Афанасьєв – один з обвинувачених у так званій кримінальній справі «групи Сенцова». Геннадій був затриманий 9 травня 2014 в центрі міста російськими силовиками, затим його відвезли до нього в квартиру для проведення обшуку. Люди, які його затримали, не

представилися, підстав для обшуку йому не пояснювали. У квартирі нікого не було, силовики відкрили двері квартири його ключами, самого Афанасьєва з маскою на голові кинули на підлогу. Невідомо, чи були присутні поняті під час обшуку. За словами самого Геннадія під час обшуку силовики вилучили дорогу фототехніку, комп'ютери.

За матеріалами слідства, під час обшуку у Геннадія були виявлені 24 капсули лопераміду, діазоліну, парацетамолу, спазмалгону, пенталгіну та інших ліків.

Також співробітники де-факто правоохоронних органів знайшли у нього два пістолети, про які Афанасьєв пояснив, що вони страйкбольні і не є вогнепальною зброєю. Геннадій Афанасьєв під час слідства дав свідчив проти Олега Сенцова і Олександра Кольченка. Втім, під час судового процесу над Сенцовим і Кольченком, відмовився від своїх свідчень і сказав, що давав їх під тортурями. Його самого засудили до 7 років позбавлення волі. В 2016 разом з іншим українським політичним в'язнем Юрієм Солошенко в межах процедури помилування і обміну РФ передала його Україні. [4]

6. 10 травня 2014, обшук в помешканні Олега Сенцова, м. Сімферополь

10 травня 2014 українського режисера і активіста Олега Сенцова затримали біля під'їзду його будинку невідомі. Йому одягли мішок на голову і відвезли в будівлю ФСБ, де понад 4 години його допитували і катували. Після чотирьох годин допиту Олега Сенцова відвезли в будинок, де він проживав для проведення обшуку. Лише під час обшуку Сенцов дізнався, що його затримали співробітники ФСБ. Під час обшуку в будинку перебував його неповнолітній син з аутизмом. Під час обшуку в квартирі Сенцова були вилучені гроші на суму 65 000 гривень, 1200 доларів США і 500 євро, а також талони на бензин, які за словами Сенцова, були призначені для зйомки фільму «Носоріг». Також були вилучені DVD з декількома фільмами, серед яких окремо згадуються «Звичайний фашизм» Михайла Ромма і «Третій Рейх в кольорі» BBC, що нібито свідчило про його приналежність до «Правого сектору». Під час обшуку ніяких речових доказів виявлено не було. Пізніше ФСБ провела другий обшук без Олега Сенцова, під час якого в будинку режисера російські силовики виявили пістолет Макарова і гранату, загорнуті в газету Cinemotion про кіноіндустрію.

За версією звинувачення, навесні 2014 року в Сімферополі група Олега Сенцова підпалила двері офісу «Руської общини Крима» і вікна місцевого відділення партії «Єдіная Росія»

А на 9 травня 2014 вони готували підрив монументу «Вічний вогонь» і пам'ятника Володимиру Леніну. Учасники цієї групи, діяли нібито за вказівкою українського «Правого сектора». 25 серпня 2016 російський

Північно-Кавказький окружний військовий суд визнав Олега Сенцова винним в «організації терористичного співтовариства» і засудив його до 20 років колонії суворого режиму. Олег Сенцов – український кінорежисер, активіст Революції Гідності, відкрито виступав проти анексії Криму РФ. 14 травня 2018 Олег Сенцов, перебуваючи в колонії строго режиму оголосив безстрокове голодування з вимогою звільнення всіх політичних в'язнів. [5]

7. 12 травня 2014, огляд в квартирі Наталії Каплан, м. Сімферополь

12 травня 2014 де-факто силові органи провели огляд помешкання – квартири сестри Олега Сенцова Наталії Каплан, де Олег був прописаний. Згідно з матеріалами слідства під час огляду було виявлено килим «з характерним запахом пально-мастильних матеріалів, а також батіг і наручники». Також був виявлений і конфіскований сценарій фільму «Носоріг». [6]

8. 13 травня 2014, обшук в будинку Едема Асанова, м. Сімферополь

Едем Асанов – один з фігурантів у так званій справі «групи Сенцова». Він залишив територію Криму до обшуку і арешту і був оголошений у федеральний кримінальний розшук РФ. Публічних коментарів і заяв щодо кримінальної справи він не давав, його місце перебування невідоме. Згідно з матеріалами кримінальної справи під час обшуку в помешканні Едема Асанова були знайдені і вилучені підсумок для протигазу, протигаз і два налокитника, синьо-жовті стрічки в пакеті, три аерозольних балона, чотири упаковки масок-респіраторів, 15 захисних окулярів, п'ять касок з хрестами та шість помаранчевих касок, різні медикаменти в пакетах, чотири білих футболки із зображенням червоного хреста, а також трафарет у формі хреста, 25 пар рукавичок, вісім прапорів синьо-жовтого кольору, скотч червоного кольору. Також на території ділянки, що належить Едему Асанову, були виявлені гараж і три підсобних приміщення, в одному з них вилучено ємність із в'язкою рідиною (11 літрів) і лійка зі слідами маслянистої рідини. На прибудинковій території виявлено картонну коробку, всередині якої фрагменти пінопласту і ще одна коробка з 50 патронами з маркуванням, а також зав'язаний в шматок тканини магазин з вісьмома патронами і пістолет Макарова, пакет з корпусом гранати РГД-5 і запал. Присутній під час обшуку громадянин Барановський пояснив, що йому виявлені предмети не належать, їх власником може бути Асанов, у якого він знімав частину території. Згідно з висновками експертів, які працювали під час слідства, «походження біологічного матеріалу» на рукоятці і фіксаторі магазину пістолета Макарова, вилученого під час обшуку в оселі Асанова, нібито вказує на Олега Сенцова. Сам Сенцов заявляв, що після затримання його били пістолетом, що, за його словами, може пояснювати появу «біологічних слідів» на зброї. [7]

9. 8 травень 2014, обшук у Степана Циріля на робочому місці в клініці «Здоров'я Лайф», м. Сімферополь

Степан Циріль – один із фігурантів кримінальної справи «групи Олега Сенцова» оголошений у федеральний розшук.

На момент затримань він не проживав в Криму. За версією слідства, Степан був членом «Правого сектора» і інструктував Сенцова та інших фігурантів. Публічних коментарів Степан не давав і його місцезнаходження невідоме.

Згідно з матеріалами кримінальної справи обшук був проведений в клініці «Здоров'я Лайф», де працював Степан. Під час обшуку були виявлені і конфісковані «два предмети, зовні схожих на апарати мобільного зв'язку, брошура Дмитро Яроша, дев'ять агітаційних листків “Бог.Україна.Свобода” “Тризуба” ім. Степана Бандери, кілька десятків примірників газети “Бандерівець”, 30 примірників видання “Правого Сектора”, 43 плакати з написом українською мовою: “Я нищив українців, поставте мені пам'ятник” і зображенням Сталіна і Гітлера, також вилучено ноутбук». Під час ознайомлення з матеріалами кримінальної справи адвокат Олександра Кольченка Сидоркіна зазначила порушення КПК при проведенні обшуку. [8]

10. 14 травня 2014, обшук в будинку Мустафи Джемілева, м Бахчисарай

Обшук в будинку лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемілева в м. Бахчисарай був проведений російськими силовиками 14 травня 2014. За словами Джемілева під час обшуку ОМОН оточили весь квартал, на вулиці було 11-12 автобусів силовиків. Обшук, за словами Джемілева мотивували недовірою окупаційної влади Криму до слідства щодо інциденту, коли син Джемілева Хайсер в 2013 році з необережності застрелив друга їхньої сім'ї Февзі Едемова. Джемілев заявив, що співробітники силових структур РФ не визнають слідство, яке велося українськими слідчими органами і мають намір розпочати слідство заново. Самого Джемілева в будинку не було, його 3 травня 2014 не пропустили через адміністративний кордон у Крим. Дружину Джемілева, Сафінар госпіталізували після обшуку через погіршення здоров'я під час обшуку [9]

11. 14 травня 2014, обшук в будинку Едема Мустафаєва, с. Строгонівка, Сімферопольський район

14 травня було проведено обшук в будинку Едема Мустафаєва, члена Меджлісу району компактного проживання кримських татар «Васіет» в селі Строгонівка Сімферопольського району. Підставою для обшуку стало те, що в будинку Едема Мустафаєва офіційно зареєстрований Алі Хамзін, член Меджлісу кримськотатарського

народу. Співробітники спецслужби Росії прийшли о 7:00 ранку, надали постанову де-факто Київського районного суду Сімферополя. Обшук тривав протягом двох годин, де-факто правоохоронці шукали вибухові речовини, і зброю. За їхніми словами, прізвище Хамзіна сплигло під час проведення слідчого експерименту. [10]

12. 15 травня 2014, обшук в будинку Шевкіє Таймазової, м. Сімферополь

Обшук в будинку Таймазової почався о 6:30 ранку, проводився вісьмома співробітниками ФСБ. Співробітників ФСБ цікавив онук Таймазових, Енвер Асанов, який прописаний за їхньою адресою, але проживає окремо. Співробітники ФСБ повідомили, що Енвер Асанов підозрюється у злочині, але що-небудь уточнювати відмовилися. Представники окупаційної влади пред'явили пенсіонерам дозвіл на обшук, виданий Київським районним судом Сімферополя. Пізніше до них приєднався ще один колега з собакою. У прес-службі управління ФСБ по Криму і Севастополю ситуацію коментувати відмовилися. Найвірогідніше обшук проводився в межах розслідування так званої кримінальної справи «групи Олега Сенцова», одним з фігурантів якої був Едем Асанов, обшук у якого було проведено 13 травня 2014. [11]

13. 15 травня 2014, обшук в будинку Алі Хамзіна, м Бахчисарай

15 травня 2014 рано вранці в будинку керівника управління Меджлісу із зовнішніх зв'язків Алі Хамзіна в Бахчисарай співробітниками Слідчого комітету ФСБ Росії в Криму було проведено обшук. На вулицю де проживає Хамзін і його сім'я прибуло дві машини з озброєними співробітниками спецпідрозділу (14-15 співробітників ФСБ), під час обшуку вони оточили будинок і вулицю. Обшук проводився протягом 2 годин, понятими були невідомі особи, привезені з собою співробітниками ФСБ. За пред'явленим актом про обшук Алі Хамзін підозрювався в зв'язках з терористичними організаціями. Підставою, за їхніми словами, стали візитки Алі Хамзіна, які були

нібито знайдені у членів «Правого сектора». Під час обшуку Алі перебував у Києві, в протоколі не розписувався. Після цього Алі Хамзіну в Меджлісі вручили повістку для явки в ФСБ. 22 травня він з'явився на допит, допит був загального характеру. Син Хамзіна, який проживає в тій хаті, був викликаний на допит в ФСБ на 16 травня. За словами Хамзіна його теща пережила передінсультний стан під час обшуку. За заявою Алі Хамзіна, в ніч з 14 на 15 травня 2014 у багатьох будинках кримських татар пройшли обшуки, проте детальнішої інформації немає. [12]

14. 16 травня 2014, обшук в будинку Олександра Кольченка, м. Сімферополь

Олександр Кольченко був затриманий 16 травня 2014 в Сімферополі у так званій кримінальній справі «групи Олега Сенцова». Того ж дня у нього був проведений обшук, Олександр Кольченко та його родичі були присутні при обшуку. Згідно з протоколом обшуку були виявлені і конфісковані наступні речі: «мобільний телефон Nokia, сім-карта МТС, листок з підписом, шкільний зошит, на першій сторінці – записи з номерами телефонів, ноутбук. У шафі виявлені сім пар паперових рукавичок, дві пари жовтих рукавичок і пара прогумованих рукавичок, балон з фарбою, банер «Русское Єдінство». За словами Кольченка, все це належить йому».

Серед матеріалів, які згадав прокурор під час судового процесу – зошити з рукописними текстами на кшталт «Що таке анархо-комунізм?», конспектів лекцій з теорії анархізму і маніфестів «суспільства майбутнього».

Всі ці речі були використані в межах слідства і судового процесу. Олександр Кольченко був визнаний винним Північно-Кавказьким окружним військово-гарнізонним судом і засуджений до 10 років позбавлення волі в колонії суворого режиму. [13]

15. 24 червня 2014, обшук в будинку Айдера Османова, с. Кольчугіно, Сімферопольський район

Обшук в будинку заступника директора Кольчугінського медресе (ісламського релігійного навчального закладу). Слідчі дії почалися о 6:30 ранку в будинку, де перебували дружина і двоє дітей Османова. Обшук проводили 20 людей у камуфляжній формі зі зброєю, увірвавшись в будинок вони виламали двері. Того ж дня було проведено обшук в медресе, після якого Айдера Османова затримали і після допиту відпустили. [14]

16. 24 червня 2014, обшук в будинку кримськотатарської сім'ї, прізвище невідоме, с. Кольчугіно, Сімферопольський район

24 червня о 6 ранку приблизно 20 людей в цивільному і в камуфляжі прийшли з обшуком у багатодітну сім'ю в с. Кольчугіно Сімферопольського району. У будинку перебували чоловік, дружина і троє дітей. Родині повідомили, що шукають наркотики, зброю. Обшук тривав 3 години: з 6.00 до 9.00 ранку. Обшук проводився ретельно, співробітники спецслужб обшукали горище, підвал, всі кімнати і всі речі, також і літературу. Затим родину привели в місцеву медресе хафізів. Причину обшуку, як і документи на проведення обшуку не надали. [15]

17. 19 серпня 2014, обшук в будинку Мусліядінових, м Бахчисарай

За словами очевидців, в будинок зайшли 5-6 чоловік в масках і бронжилетах. За словами активіста Мемедемінова, який прийшов на обшук, причиною обшуку виявилася «вкрадена близько півроку тому автомагнітола». Під час обшуку був нібито знайдений пістолет і заборонена література, як повідомляє очевидець, пістолет був абсолютно новим, а співробітник який його нібито знайшов, пішов в сарай і відразу ж вийшов зі зброєю в руках. Від початку обшуку у двір нікого не пускали. Невідомо чи притягнений хтось до відповідальності через знайдені предмети. [16]

18. 28 серпня 2014, обшук в будинку Ібрагімових, м Бахчисарай

Обшук в родині Ібраїма Ібрагімова проводила місцева «поліція» і озброєні люди в камуфляжі. У будинку перебували четверо дітей, обшук тривав 3 години. Озброєні люди надали рішення де-факто суду і повідомили, що шукають наркотики і зброю. Силовики обшукали будинок кримчанина і вилучили релігійну літературу. За їх словами, ці книги входять до списку забороненої літератури в Росії і вважаються екстремістськими. Ібрагімов також повідомив, що за заявою поліцейських, його викличуть на допит найближчим часом. [17]

19. 3 вересня 2014, обшук в будинку Ісаєвих, Сімферопольський район

У Сімферопольському районі в будинок сім'ї Ісаєва, голови сільського меджлісу, незаконно проникли приблизно три десятки силовиків (можливо, «кримська самооборона»), після чого був проведений обшук. Під час обшуку з будинку нікого не випускали, відмовилися запрошувати понятих з числа сусідів, а понятих привезли з собою. Документи, які підтверджують особу та повноваження, не надавали. Ісаєву показали тільки постанову де-факто суду Київського району Сімферополя. За словами дочки, правоохоронці нібито знайшли в господарській прибудові біля будинку якийсь чорний пакет із речовиною, схожою на тротил. Невідомо чи притягнений хтось до відповідальності через знайдені предмети. [18]

20. 4 вересня 2014, обшук в будинку Муси Чахалова, с. Ставкове, Сімферопольський район

Вранці де-факто поліція і озброєні люди прийшли в будинок Чахалова з постановою про обшук. За словами Чахалова, силовики шукали в будинку зброю, наркотики і якіхось озброєних людей. Обшук тривав приблизно три години. Під час обшуку було знайдено і вилучено книгу «Фортеця мусульманина», яка визнана в РФ забороненою. Обшук тривав у дворі, силовики оглянули двір, гараж, сарай і теплиці. Сам Чахалов розцінював обшук як акт залякування. [19]

21. 4 вересня 2014, обшук в будинку Мустафи Салмана, с. Розливи, Нижньогірський район

4 вересня 2014 також був проведений обшук в будинку Мустафи Салмана, голови Нижньогірського регіонального меджлісу в селі Розливи Нижньогірського району. Під час обшуку шукали зброю, наркотики і релігійну літературу, заборонену в РФ. Після обшуку його разом з двома синами відвезли до районного відділення на допит, потім відпустили. [20]

22. 4 вересня 2014, обшук в будинку Руслана Параламова, с. Дворіччя, Нижньогірський район

4 вересня 2014 нібито у зв'язку з кримінальною «справою 3 травня» (акція протесту у зв'язку з відмовою у в'їзді М. Джемілеву в АР Крим) співробітники де-факто поліції і інші збройні люди провели обшук в сім'ї Руслана Параламова в селі Дворіччя Нижньогірського району. Приблизно о 7:40 ранку працівники де-факто правоохоронних органів під'їхали на легковому автомобілі Lada Priora і поліцейському КамАЗі. В цей час в будинку перебувала дружина Параламова Зера, двоє маленьких дітей і його мати. Силовики зайшли у двір, стали ломитися в двері. Коли Руслан вийшов з дому, його повалили на землю, наділи наручники. Після цього де-факто слідчий зачитав постанову Київського де-факто райсуду Сімферополя про обшук і дав команду підлеглим зняти наручники з Параламова. Згідно з документом, метою силовиків було знайти зброю і боєприпаси, предмети, вилучені з цивільного обороту, література, спрямована на підбурювання до ненависті або ворожнечі за ознаками статі, раси, національності, мови, ставлення до релігії, а також предмети, що мають значення у кримінальній справі. Обшук тривав приблизно 2 години. За цей час слідчі в присутності понятих оглянули всі кімнати, підняли диван, крісла, заглянули до шаф, полиць, різних коробок, перевірили комп'ютер Параламова, всі речі, книги, газети, зошити і блокноти. Слідчі також оглянули двір, свердловину, сарай і теплицю. В результаті обшуку, правоохоронці вилучили книгу «Життепис пророка Мухаммада», видання «К'ур'ан Еліфбеси», «Kur'ani Kerim», кілька книг арабською, а також відрізки білої і чорної тканини з арабською в'яззю. Ані зброї, ані кийків, ані інших предметів силовики не знайшли. Після обшуку Руслана Параламова відвезли на допит в де-факто Нижньогірський РВВС.

Під час допиту у Руслана дізнавалися чи був він чи хтось із його родичів 3 травня 2014 на адміністративному кордоні між Кримом і материковою частиною України, звідки у нього вилучені книги і з яких причин він вивчає арабську мову. Потім у нього зняли відбитки пальців, взяли зразок волосся і відпустили. [21]

23. 5 вересня 2014, обшук в будинку Асана Аблаєва, Нижньогірський район

5 вересня 2014 о 7 ранку почався обшук в сім'ї Асана і Сусанни Аблаєвих в Нижньогірському районі з метою пошуку зброї та наркотиків. Силовики намагалися виломати двері, а потім перелізли через паркан. У цей момент у дворі була господиня будинку, Сусанна Аблаєва та її маленька дитина. За її словами, один і силовиків приставив до її голови пістолет і сказав стати до стіни. Обшук тривав дві години. Силовики шукали зброю, вибухові речовини, а також переглядали релігійну літературу. Наприкінці обшуку була вилучена одна з книг для перевірки відповідності до списку забороненої літератури. [22]

24. 5 вересня 2014, обшук в будинку Ділявера Хайредінова, Нижньогірський район

5 вересня 2014 був проведений обшук в будинку члена регіонального меджлісу Ділявера Хайреддінова. Обшук проводили представники сімферопольської де-факто поліції, хоча Хайредінов проживає в Нижньогірському районі. Заявленою причиною обшуку був пошук зброї та забороненої літератури. [23]

25. 6 вересня 2014, обшук в будинку Мустафи Османова, с. Міжводне, Чорноморський район

6 вересня 2014 де-факто правоохоронці провели обшук в будинку підприємця Мустафи Османова. Формальним приводом для обшуку стало нібито пограбування районного магазину, хоча сім'я пов'язує обшук зі своєю відкритою проукраїнської позицією. Обшук проводили 12 співробітників де-факто правоохоронних органів, в будинок зайшли двоє слідчих з понятими і відеокамерами. Обшук проводився ретельно, перевіряли записні книжки, вміст всіх паперів. Після обшуку силовики вилучили пластикову пляшку і старий розібраний пневматичний пістолет. Мустафа Османов брав участь в заходах Євромайдану в Києві. У жовтні 2014 дружина Османова за рішенням де-факто суду була оштрафована на 10 тисяч рублів за події по "організації" перекриття автомобільної дороги 3 травня 2014. [24]

26. 8 вересня 2014, обшук в будинку Іси Нурлаєва, с. Почетне, Красноперекопський район

8 вересня 2014 кілька десятків де-факто правоохоронців провели обшук в будинку Іси Нурлаєва, глави Меджлісу села Почетне Красноперекопського району. Після обшуку було виявлено тротилову шашку. Іса Нурлаєв був доставлений в де-факто Слідчий комітет м. Сімферополя на допит, на якому про шашку не питали, але ставили питання щодо так званої кримінальної справи «3 травня». [25]

27. 8 вересня 2014, обшук в будинку Лізи Богуцької, м. Сімферополь

8 вересня 2014 де-факто поліція Сімферополя провела обшук в будинку Лізи Богуцької, яка є відомою кримською дизайнеркою і блогеркою. Ліза також відома своєю проукраїнською позицією. Обшук відбувся рано вранці 8 вересня, де-факто силовики заявили, що Богуцька є свідком у інциденті, який стався 3 травня в прикордонному пункті Армянськ, коли вона разом із представниками кримськотатарського народу зустрічала в Армянську лідера Меджлісу Мустафу Джемілева. Силовики заявили, що в Богуцької як свідка проводиться обшук щодо наявності боєприпасів, наркотиків, забороненої літератури. Під час обшуку де-факто поліція нічого не виявила, але вилучила всю комп'ютерну техніку, телефони і флеш-карту автомобільного відеореєстратора. Лізу Богуцьку після обшуку доставили в Центр з протидії екстремізму і понад 30 хвилин не допускали до неї адвоката. Після прибуття адвоката Л. Богуцьку відпустили і не пред'явили звинувачення. Л. Богуцька повідомила, що в Центрі з протидії екстремізму їй заявили, що вона поширює в інтернеті інформацію, яка розпалює міжнаціональну ворожнечу і провокує міжнаціональні конфлікти, що може стати підставою для кримінальної відповідальності. Слідчий по інциденту в Армянську допитував активістку, за її словами, як свідка. Після допиту Л. Богуцька, побоюючись тиску і переслідування з боку ФСБ, змушена була покинути Крим. [26]

28-29. 10 вересня 2014, обшук в будинку Аметових, с. Кам'янка, Ленінський район

Вранці співробітниками де-факто правоохоронних органів були проведені обшуки в будинку Екрема і Нарімана Аметових з села Кам'янка Ленінського району. Обшук почався приблизно о 5 ранку, силовики не представилися, Аметовим заборонили зробити копію постанови де-факто суду про обшук, викликати адвоката і зробити телефонний дзвінок, а також залучити незалежних понять. Де-факто правоохоронні органи шукали зброю, наркотики і екстремістську літературу. Під час обшуку були вилучені мобільний телефон, два ноутбука і дві книги «Фортеця мусульманина» і «Лікування за ісламом». Після обшуку обох братів затримали і доставили до Сімферополя в Центр протидії екстремізму, де допитували до 18:00. Після бесіди їх відпустили того ж дня під розписку про те, що їм не заподіяли моральної і фізичної шкоду, хоча вилучені речі їм не повернули. [27]

30. 16 вересня 2014, обшук в будинку Мустафи Асаби, м. Білогірськ

16 вересня 2014 року о 6:45 ранку в будинку голови Білогірського обласного меджлісу Мустафи Асаби був проведений обшук.

Силовики пред'явили рішення суду про проведення обшуку в зв'язку з подіями 3 травня, коли кримські татари зустрічали на адміністративному кордоні в Армянську лідера кримськотатарського народу Мустафу Джемілева.

За результатами обшуку було конфісковано п'ять памфлетів: один релігійний і чотири – про кримськотатарський національний рух. Після обшуку Мустафу Асабу відвезли на допит. За словами Асаби, так звані поліцейські говорили про те, що в Росії існує заборонена література, і розпитували його про відмову від російського громадянства. Протокол за підсумками бесіди не склали. [28]

31. 16 вересня 2014, обшук в будинку Ескендера Барієва, м. Сімферополь

16 вересня 2014 пройшов обшук в будинку Ескендера Барієва, члена Меджлісу кримськотатарського народу в зв'язку з подіями 3 травня 2014 на адміністративному кордоні між Кримом і материковою частиною України. За словами Ескендера Барієва рано вранці в квартиру увірвалися озброєні люди, потім зайшли співробітники ФСБ в цивільній формі одягу зі своїми понятими і почали обшук. Силовики повідомили, що обшук проходить в межах кримінальної справи, але копію постанови не залишили, як і в багатьох інших випадках. Шукали зброю, наркотики і заборонену літературу. В результаті обшуку системний блок його комп'ютера і ноутбук були конфісковані де-факто правоохоронцями. В цей час в квартирі, крім самого Ескендера, перебувала також його дружина і двоє малолітніх дітей, одному з яких 4 роки, другому – 6 місяців. Барієв повідомив, що де-факто правоохоронці в ході обшуку вели себе зухвало і грубо, налякавши сім'ю і лише після зроблених ним зауважень стали менш агресивними [29]

32-35. 17 вересня 2014, обшуки в селі Кольчугіно, Сімферопольський район

17 вересня 2014 в селі Кольчугіно Сімферопольського району де-факто слідчі провели обшуки одночасно в чотирьох будинках. На обшук приїхало шість поліцейських машин і одна ГАЗель з автоматниками. Підставою стала кримінальна справа, порушена за фактом бійки в селі між молодими людьми ще півроку назад. Потерпілий тоді звернувся із заявою в поліцію, проте слідчі дії були ініційовані тільки у вересні 2014.

У будинку родини Ібришевих силовики разом із понятими, які прибули з ними, проводили обшук майже три години. Силовики надали постанову суду про обшук, мобільні телефони вилучили. Де-факто слідчі шукали зброю, боєприпаси, наркотики і заборонену літературу. Правоохоронці обшукали весь будинок, оглянули двір, сарай і теплиці. За підсумками слідчих дій, вони вилучили три книги релігійного

характеру і мобільні телефони. Також, слідчі, знайшовши в книжках дві купюри номіналом одна гривня, заявили господарям будинку, що українська валюта нібито заборонена в Криму і зберігати її не можна.

Аліма, як свідка у конфлікті піврічної давності, де-факто силовики відвезли в райвідділ для з'ясування обставин, де протримали весь день, ввечері відпустили. Разом з ним затримали ще троє осіб, у яких проводилися обшуки в Кольчугіно. [30]

36. 23 жовтня 2014, обшук в будинку Ернеста Усманова, м. Сімферополь

23 жовтня 2014 в Сімферополі приблизно о 6:30 «правоохоронці» влаштували обшук в будинку Ернеста Усманова. Формальною причиною стала підозра батька Усманова у викраденні автомобіля, однак, на думку Усманова, обшук пов'язаний з активною громадянською позицією, яку займає він і його батько. Ернесту надали постанову суду про задоволення клопотання на проведення обшуку. Де-факто правоохоронці шукали предмети, які «нібито знаходилися у викраденій машині». Після обшуку вони забрали мотоцикл, на який у Усманова не було документів. [31]

37. 25 листопада 2014, обшук в будинку Едема Ебулісова, Сімферопольський район

25 листопада 2014 був затриманий Едем Ебулісов на вулиці недалеко від місця роботи. Після затримання де-факто правоохоронні органи провели обшук в будинку, і знайшли прапор з флагштоком, яким він нібито бив співробітників де-факто міліції 3 травня 2014 року, і який є речовим доказом у так званій кримінальній справі «3 травня». У 2015 щодо Едема Ебулісова було розглянуто кримінальну справу, суд визнав його винним і засудив до штрафу. [32]

38. 18 грудня 2014, обшук у Мустафи Ягьяєва, с. Тургенівка, Бахчисарайський район

18 грудня 2014 пройшов обшук у помешканні Мустафи Ягьяєва, керівника місцевої релігійної громади «Теберті», який раніше був головою сільського меджлісу в селі Тургенівка Бахчисарайського району. Обшук відбувся через побутову сварку в березні 2014 з однією із співробітниць за місцем роботи Ягьяєва, суперечка сталася через різну оцінку подій, що відбулися в Криму. Жінка згодом написала на нього заяву в поліцію, а потім звернулася з позовом до суду. В рамках цього позову Мустафа Ягьяєв 11 грудня в день обшуку був викликаний до слідчого. Як виявилось, його підозрюють в екстремізмі і поширенні забороненої літератури. Обшук у помешканні і паралельно в сільській мечеті пройшов 18 грудня 2014 об 11 ранку. До будинку під'їхали 2 мікроавтобуси, забиті озброєними людьми, і

чотири легкових автомобіля. За словами очевидців, у сусідів, які знімали те, що відбувається на відео, співробітники поліції відбирали мобільні телефони, і видаляли записи. Всього в заходах брали участь понад 20 співробітників поліції. Раніше в Бахчисарайській мечеті вже проходив обшук, а Мустафа Ягьяєв притягувався до відповідальності за поширення літератури зі списку екстремістських матеріалів. Наразі вирішується питання про порушення кримінальної справи за фактом висловлювань. Пізніше Ягьяєв був засуджений до умовного терміну позбавлення волі. [33]

39. 23 січня 2015, обшук в будинку Руслана Зейтуллаєва, с. Орлине, Балаклавський район

23 січня 2015 після обшуку був затриманий Руслан Зейтуллаєв за підозрою в причетності до релігійної партії Хізб ут-Тахрір. Щодо нього було порушено кримінальну справу за ст. 205.5 КК РФ. 7 вересня 2016 року Зейтуллаєв був засуджений до семи років колонії загального режиму, 27 липня 2017 Верховний суд після двох апеляцій засудив Зейтуллаєва до 15 років позбавлення волі. Обшук почався о шостій ранку. Дружина Руслана Зейтуллаєва каже, що почула стук у двері і запитала, хто це. Незнайомі люди представилися сусідами. Коли Руслан відкрив двері, незнайомі чоловіки заламали йому руки за спину і, світлячи в очі ліхтариком, відвели на кухню. На питання не відповідали і тільки пізніше пред'явили постанову де-факто суду з дозволом на проведення обшуку і представилися поліцейськими. Де-факто правоохоронці привели понятих з собою, і не дозволили виступити в якості понятих сусідів. Після обшуку було конфісковано кілька релігійних книг і записників, які силовики визнали речовими доказами. [34]

40. 23 січня 2015, обшук в будинку Нурі Примова, с. Штормове, Сакський район

23 січня 2015 за аналогічними звинуваченнями в причетності до Хізб ут-Тахрір, після обшуку, був затриманий Нурі Примов. 7 вересня 2016 Північно-Кавказьким окружним судом він був засуджений до п'яти років колонії загального режиму. Під час обшуку у нього була знайдена релігійна література, яка була вилучена силовикам. [35]

41. 23 січня 2015, обшук в будинку Рустема Ваїтова, с. Орлине, Балаклавський район

23 січня 2015 за аналогічними звинуваченнями в причетності до Хізб ут-Тахрір був затриманий Рустем Ваїтов. 7 вересня 2016 Північно-Кавказьким окружним судом він був засуджений до п'яти років колонії загального режиму. Рано вранці 23 січня в будинку Рустема Ваїтова був проведений обшук. За словами дружини, обшук був

дуже поверхневим («ось, наприклад килимок лежить у нас, його підняли, і все»), за підсумками обшуку де-факто силовики нічого не вилучили. [36]

42. 30 січня 2015, обшук в будинку у Ахтема Чийгоза, м. Бахчисарай

30 січня 2015 в Бахчисарай де-факто правоохоронці провели обшук в будинку заступника голови Меджлісу кримстотатарського народу Ахтема Чийгоза в межах слідчих дій у кримінальній справі про організацію та участь у масових заворушеннях (так звана справа «26 лютого»). Сам Ахтем Чийгоз був затриманий напередодні 29 січня 2015 року. Обшук почався о 7 ранку 30 січня 2015 року, коли до будинку під'їхала біла ГАЗель, з озброєними людьми, представниками Слідчого комітету, ФСБ і прокуратури. Силовики оточили будинок з різних сторін. На початку обшуку силовики показали постанову суду про обшук, і попросили вийти з дому зятя Ахтема Чийгоза, який там знаходився на початку обшуку. Обшук тривав близько десяти годин, весь цей час в будинку перебувала тільки дружина Ахтема Чийгоза – Ельміра Аблялімова, нікого з родичів не пустили в будинок. За її словами, в результаті обшуку нічого не знайшли, крім мисливського патрона, про походження якого вона нічого не знає. Обшук проводили дуже ретельно, аж до підняття підлоги. Також було вилучено 2 тисячі доларів і 100 євро особистих заощаджень, сувенірні монети, а також вся комп'ютерна техніка і особисті телефони. За словами Ельміри Аблялімова, в ході обшуку співробітники правоохоронних органів поводитися агресивно, ображали релігійні і національні почуття, завдали матеріальної шкоди майну і відмовили у вимозі запросити незалежних понять з числа сусідів. [37]

43. 5 лютого 2015, огляд у Олександра Костенка, м. Сімферополь

5 лютого 2015 року Олександр Костенко був викрадений російськими правоохоронцями, коли виходив зі свого будинку в м. Сімферополь. Лише наступного дня стало відомо, що він перебуває в будівлі ФСБ. Відносно Олександра окупаційна влада висунули звинувачення, що 18 лютого 2014 року під час Євромайдану в Маріїнському парку Києва він кинув камінь в співробітника кримського «Беркута» Віталія Полієнка. 15 травня 2015 року де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав Костенка винним і засудив до 4 років і 2 місяців колонії загального режиму.

5 лютого після викрадення в будинок до Костенка прийшли співробітники де-факто поліції на огляд без санкції суду.

За словами адвоката, показавши на сейф, силовики сказали, що його потрібно відкрити, після почали складати протокол, але до кінця не заповнили, вже заднім числом заявили, що, нібито, в сейфі було

знайдено зброю, пістолет. Адвокат також заявляв в рамках судового процесу, що за фактом був проведений обшук, а не огляд. Однак в документах було вказано огляд, щоб не отримувати дозвіл суду на слідчі дії. У своїх свідченнях поняті також не підтвердили, що під час огляду було знайдено пістолет. Також огляд може проводитися тільки за згодою осіб, у яких він проводиться, а Олександр був затриманий в цей момент. Залишається неясним, чи давав батько Олександра, Федір, згоду на огляд, оскільки за місяць його викрали. У оскарженні рішення суду першої інстанції адвокат вказував на незаконність огляду, проте так званий Київський районний суд Сімферополя не прийняв це до уваги. [38]

44. 9 лютого 2015, обшук в будинку Станіслава Краснова, м. Сімферополь

В межах порушеної кримінальної справи, фігурантом якої є Олександр Костенко, 9 лютого 2015 де-факто правоохоронці провели обшук в квартирі Станіслава Краснова. Краснов, разом з заарештованим напередодні Олександром Костенком, працював в Київському РВВС міста Сімферополя. У 2013 році їх звільнили з МВС. Вони стверджують, що їх звільнили за оприлюднення справи про викрадення і продаж в сексуальне рабство двох кримчанок. Станіслав Краснов під час обшуку не перебував у Криму, під час обшуку була присутня його літня мати в поганому стані здоров'я. За заявою Краснова обшук також пройшов на наступний день. За словами Краснова, під час обшуку російські силовики цілий день обшукували всі гаражі, сараї, евакуювали мешканців будинку, знайшли якусь фарбу і протигаз. Після цього де-факто силовики давали публічні коментарі, що вони знайшли схрон "Правого сектора". [39]

45. 19 лютого 2015, обшук в будинку Ескендера Емірвалієва, с. Грушівка, Судакський район

18 лютого 2015 був затриманий житель села Грушівка, Судакський район, Ескендер Емірвалієв за підозрою в організації масових заворушень 26 лютого 2014 року (так звана справа «26 лютого»). За даними глави ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва, наступного дня після затримання в будинку Емірвалієва провели обшук 15-20 озброєних автоматами людей в масках. Слідчі заходи проводилися після 22-00. Внаслідок цього дружина заарештованого потрапила в лікарню з діагнозом «гіпертонічний криз», де лишалася тиждень. Детальніша інформація про обшук невідома. [40]

46. 3 березня 2015, обшук у помешканні Федора Костенка, м. Сімферополь

3 березня 2015 родичі Олександра Костенка повідомили, що його батько Федір Костенко повертався з Києва до Криму, але так і не

доїхав до Сімферополя. З їхніх слів, Федір повідомив їм, що в'їхав на територію півострова через обшук у нього вдома. Потім протягом двох днів його телефон не відповідав, після чого був вимкнений і більш не вмикався. Відтоді доля батька Костенка невідома. Відомо, що перед своїм зникненням Федір Костенко прибув до Києва для взаємодії з пресою за фактом арешту свого сина, але змушений був терміново поїхати назад в Крим, оскільки дізнався, що ФСБ знову проводить обшук в його квартирі. Родичі зниклого і адвокат Костенка пов'язують зникнення батька із можливим тиском на сина, який раніше заявляв про регулярні побиття, погрози і знущання. Ніяких подробиць про проведення обшуку немає. [41]

47. 11 березня 2015, обшук у помешканні Олександра Костенка, Сімферополь

11 березня був проведений повторний обшук у квартирі Олександра Костенка. За словами адвоката, в якості понятих на слідчі заходи були запрошені діючі співробітниці МВС, які тримали в руках підозрілий пакет. Однак адвокат домігся, щоб під час обшуку були присутні поняті, які не належать до числа співробітників правоохоронних органів. Під час обшуку нічого знайдено не було. [42]

48. 11 березня 2015, обшук в будинку Таліята Юнусова, с. Яструбівка, Красногвардійський район

11 березня 2015 близько 7 ранку в селі Яструбівка Красногвардійського району за участі озброєних людей в масках затримали Таліята Юнусова, в його будинку був проведений обшук. Його батько повідомив, що силовики нічого не пояснили, були в масках, "сказали, що камери зафіксували його участь в мітингу 26 лютого і що Талят підозрюється в нанесенні комусь тілесних ушкоджень." 13 березня 2015 Київський районний де-факто суд виніс рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді утримання під вартою на 2 місяці. Через десять днів апеляційна скарга на це рішення була відхилена Верховним судом РК. [43]

49. 13 березня 2015, обшук в будинку Наталії Кокоріної, м. Сімферополь

13 березня 2015 в квартирі за місцем реєстрації редакторки «Центру журналістських розслідувань» Наталі Кокоріної був проведений обшук. Вранці о 8 годині Наталі зателефонував якийсь чоловік, назвавшись дільничним Київського району і повідомив, що двері квартири, в якій вона прописана і живуть її батьки, відчинені. У батьків телефони були вимкнені. Після того, як журналістка зайшла в квартиру, зв'язок із нею також зник. Також, журналістів, які прибули на місце події, в під'їзд будинку не пропустили. Наталю Кокоріну після обшуку було затримано і доставлено в будівлю ФСБ, де вона

була допитана в якості свідка по кримінальній справі проти Анни Андрієвської. Шість годин потому журналістка була звільнена, її особистий ноутбук був конфіскований. [43]

50. 13 березня 2015, обшук в будинку Анни Андрієвської, м. Сімферополь

13 березня 2015 пройшов обшук в квартирі, яка належить батькам журналістки Анни Андрієвської. Сама журналістка не проживає в Криму, вона поїхала до Києва після анексії Росією Криму в березні 2014 року. Під час обшуку батькові Анни пред'явили рішення де-факто правоохоронних органів про порушення кримінальної справи за статтею 280.1 Кримінального кодексу РФ («Громадські заклики до дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності Російської Федерації») за матеріал на сайті «Центр журналістських розслідувань» про волонтерів батальйону «Крим», в якому нібито були заклики до повалення влади в Криму, і дозвіл де-факто суду на обшук. Стаття, за словами журналістки, розповідає про волонтерів батальйону «Крим» і не містить закликів до повалення влади на півострові. Сама журналістка спростувала звинувачення. В результаті обшуку було конфісковано комп'ютер, що належить її батькові. [44]

51. 27 березня 2015, обшук в будинку Нарімана Джеляла, с. Первомайське, Сімферопольського району

27 березня 2015 роки після допиту ФСБ у так званій справі «26 лютого», обшук був проведений в помешканні першого заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Нарімана Джеляла. Обшук проводили кілька співробітників так званого Головного слідчого управління Слідчого комітету Російської Федерації в Криму в присутності самого Джеляла і його адвоката. Обшук тривав близько години, в результаті в будинку не було знайдено нічого незаконного і де-факто правоохоронці нічого не вилучили. Джелял зазначив, що претензій до працівників правоохоронних органів у нього немає. [45]

52. 30 березня 2015, обшук в будинку у Ільмі Умерова, м. Бахчисарай

23 березня 2015 член Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умеров був допитаний як свідок у так званій справі «26 лютого». Де-факто слідчі з'ясовували інформацію про діяльність Ахтема Чийгоза і про те, хто був організатором мітингу 26 лютого 2014 року. 30 березня 2015 він знову був запрошений на допит, який, за словами голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова, тривав майже сім годин. Після цього де-факто слідчі органи ухвалили рішення провести обшук в його будинку. Обшук було проведено приблизно о 20:00 трьома співробітниками де-факто Слідчого комітету, під час обшуку було вилучено мобільний телефон. Після обшуку Ільмі Умеров розповів, що правоохоронці дивилися папери,

але нічого не знайшли. Загалом біля будинку зібралося приблизно 150 осіб, з-поміж яких були люди похилого віку, ветерани, небайдужі сусіди. [46]

53. 2 квітня 2015, обшук в будинку Ферата Сайфуллаєва, с. Орлине, Балаклавський район

2 квітня 2015 в селі Орлине Балаклавського району Севастополя приблизно о 6 ранку співробітниками ФСБ був проведений обшук в будинку Ферата Сайфуллаєва. Ферат був імамом і головою місцевої мусульманської громади «Авдет». В обшуку брали участь 6 осіб, троє були в масках, слідчий і два понятих, весь двір був оточений озброєними людьми. Співробітники де-факто влади заборонили Сайфуллаєву зробити телефонний дзвінок і викликати адвоката. У той же день Ферата Сайфуллаєва затримали за підозрою у зв'язку з організацією Хізб ут-Тахрір, визнаною в РФ терористичною. Під час обшуку вилучили комп'ютер і 3 ісламські книги. 3 квітня 2015 щодо Сайфуллаєва було обрано запобіжний захід у вигляді утримання під вартою строком на 2 місяці. З 2016 Ферат був засуджений до п'яти років позбавлення волі. [47]

54-73. 2-3 квітня 2015, масові огляди житлових приміщень, с. Журавки та с. Яскраве Поле, Кіровський район

З 2 по 10 квітня 2015 на території Криму проходили заходи в межах оперативно-стратегічних навчань «Заслін-2015» з відпрацювання «посилення охорони кордонів і проведення антитерористичних заходів». Згідно з офіційним коментарем МВС РФ «вибір теми пов'язаний з новими загрозами внутрішній безпеці держави і безпосередньо обумовлений федеральним законом про внутрішні війська». В Криму навчання проходили на території селищ Леніне, Кіровське, Батальйонне, Семисотка, Войкове, Багерове, села Ярке Поле, міст Щолкіно, Ялти, Саки та мікрорайону Фонтани у Сімферополі. У селищах Журавки і в Ярке Поле, в яких проживають кримські татари, проводилися огляди в будинках кримських татар. Зранку в селищах були виставлені блок-пости на всіх дорогах, які ведуть до села, співробітники ДАІ і ОМОН зупиняли всі машини, що проїжджали і перевіряли документи. За деякими свідченнями, перевірки носили вибіркового і дискримінаційного характеру: у людей слов'янської зовнішності перевіряли тільки документи, а кримських татар іноді супроводжували до будинку і проводили там «огляд» житла. В деякі будинки просто заходили без понятих і обшуку. Повноцінні огляди були проведені в 10 будинках в Журавках і в 10 будинках у Яркому Полі. У Журавках представники де-факто правоохоронних органів по-різному трактували мету свого «візиту»: пошук зброї, забороненої на території РФ літератури. Крім того, за словами місцевих жителів, правоохоронці шукали якийсь мотоцикл марки «ІЖ», який вважався

викраденим, водночас чомусь перевірялися також комп'ютери і мобільні телефони. [48]

74. 9 квітня 2015, обшук у дружини Олександра Костенка Ольги Уколової, с. Уютне, Сакський район

9 квітня 2015 в селі Уютне Сакського району співробітники російської поліції провели обшук в квартирі цивільної дружини Олександра Костенка Ольги Уколової. Перед обшуком вони за допомогою спецзасобів відчинили сталеві двері до квартиру. Під час обшуку було вилучено кілька телефонів, сім-карта і флеш-карти. У приміщенні, в якому проживає Ольга Уколова, крім неї перебувала її семимісячна дитина та її мати. Увійшовши в будинок особа в формі представився дільничним Чалабаєвим. До того ж, зі слів очевидців відомо, що з-поміж тих, хто увійшов до будинку, були співробітники поліції, чия присутність не зазначена в протоколі обшуку, – це дільничні Терехов Дмитро Олександрович і Тельман Сейдосі Огли. Загалом в приміщення, в якому проживає Ольга Уколова з семимісячною дитиною і матір'ю, увійшло 12 осіб. Обшук тривав понад дві години і завершився о 23.55. [49]

75. 9 квітня 2015, обшук в квартирі Тетяни Гучакової, м. Ялта

9 квітня 2015 в Ялті співробітники де-факто правоохоронних органів протягом десяти годин проводили обшук в будинку Тетяни Гучакової. Обшук почався о 7.45 ранку і закінчився о 17.00, коли Тетяну відвезли на допит до ФСБ. Тетяна раніше була головним редактором медіа BlackSeaNews і відкрито виступала проти анексії Криму. Однак на момент обшуку вона понад рік вже не співпрацювала з BlackSeaNews. Після обшуку Тетяну затримали для допиту. Всі комп'ютери та інші електронні пристрої були конфісковані. [50]

76. 10 квітня 2015, обшук в будинку Олександра Такташева, с. Заозерне, Євпаторійський район

10 квітня 2015 співробітники де-факто поліції провели обшук в селі Заозерне (Євпаторія) в квартирі брата цивільної дружини Олександра Костенка. Формальною підставою для обшуку стала заява про крадіжку мобільного телефону. За словами Юлії Такташевої, дружини брата Ольги Уколової, на вулиці приблизно о 12:00 до неї підійшли люди в формі, але без нагрудних знаків співробітників поліції, один з яких представився начальником пункту поліції. Вони почали її опитувати, хто вона і чим займається, де проживає, чи є вона дружиною Олександра Такташева. Юлія Такташева спробувала з'ясувати, на якій підставі вони її опитують і вимагають від неї показати свої документи. У відповідь на це співробітники стали погрожувати, що її з дитиною відвезуть до відділку. Затим вона показала свої документи.

Приблизно о 9 годині вечора додому до Такташева прийшли де-факто поліцейські з обшуком. Обшук закінчився о 22:20 і проводився слідчими Монастирським Денисом Вікторовичем і Дрочевским Олександром Вячеславовичем. За повідомленнями родичів Костенка, приміщення, в якому проживає сім'я, площею лише 18 кв. метрів. Там перебували 10 осіб, і ще 10 осіб були на вулиці, постанову на обшук не надали в руки для ознайомлення. Постанову показали матері Олександра Такташева (його самого вдома не виявилось), але не дали його дочитати. Мати Олександра погано бачить і не змогла повністю ознайомитися з документом. Особи, які проводили обшук, назвали це «екстремим обшуком». На прохання дати можливість зробити фотокопію протоколу відмовили. За повідомленням адвоката двері в приміщення зламали. [51]

77. 11 квітня 2015, обшук в квартирі Олександра Костенка, м. Сімферополь

11 квітня 2015 в квартирі в Олександра Костенка пройшов обшук. Згідно з протоколом, його проводив оперативник ФСБ Артур Шамбазов, а керував співробітник ФСБ Тішенін. Костенко стверджує, що Тішенін є одним з тих, хто застосовував до нього тортури після затримання 5 лютого 2015. [52]

78. 11 квітня 2015, обшук в будинку Амета Умерова, м. Сімферополь

Співробітниками де факто Центру з протидії екстремізму був проведений обшук в будинку відеооператора Амета Умерова, колишнього співробітника телеканалу АТР. За інформацією друзів Умерова, обшук тривав недовго. Співробітники Центру Е вивчили вміст комп'ютера і перевірили відеотехніку, але нічого не забрали. Після обшуку Умеров був доставлений в Центр з протидії екстремізму, де його допитали. За словами А. Умерова, підставою для обшуку стала дружба в соціальній мережі з людиною, яка вчинила суїцид. Однак, сам Умеров цієї людини не пам'ятає, а його близькі пов'язують дії правоохоронців з критичними висловлюваннями Умерова в соціальних мережах щодо представників де-факто влади. За інформацією Умерова, в його будинку шукали вибухові речовини, холодну і вогнепальну зброю. Також вони перевірили приватні повідомлення в соціальних мережах на комп'ютері Амета. За інформацією відеооператора, разом з ним в Центр Е доставили ще шість осіб. Більш детальна інформація з приводу цих шести осіб відсутня. [53]

79. 14 квітня 2015, обшук в будинку Мустафи Асаби, м. Білогірськ

14 квітня 2015 пройшов обшук в будинку голови Білогірського регіонального меджлісу Мустафи Асаби в рамках так званої кримінальної справи «26 лютого». Після обшуку його відвезли на

допит і затим відпустили. Де-факто правоохоронці заявили, що під час обшуку були нібито знайдені патрони, які, як стверджує Асаба, йому підкинули. Подальша інформація за фактом знайдених патронів відсутня. [54]

80-81. 14 квітня 2015, обшуки в будинках Веліляєвих, м. Білогірськ

14 квітня 2015 року у межах розслідування так званої «справи 26 лютого» співробітники російських правоохоронних органів провели обшуки в будинках братів Веліляєвих. Слідчі дії проводилися в будинку відомого кримськотатарського бізнесмена і філантропа, колишнього депутата Верховної Ради Криму, Ресуля Веліляєва та його брата, колишнього заступника міської ради Білогірська Ремзі Веліляєва. Після обшуку Ремзі Веліляєва відвезли на допит до де-факто Слідчого комітету, після якого його відпустили. За словами начальника Центральної виборчої комісії Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва, Ремзі Веліляєв вважався одним зі свідків у «справі 26 лютого». [55]

82. 20 квітня 2015, обшук в будинку Емір-Усеїна Куку, смт. Корейз

20 квітня 2015 року на кримськотатарського активіста і правозахисника Емір-Усеїна Куку напали на його шляху до Ялти, де він працював. Невідомі вдарили його, запхали в ГАЗель, з якої раніше вискочили озброєні автоматами люди в балаклавах. Кількох чоловіків, які були свідками того, що відбувається, і які заступилися за Емір-Усеїна, побили. Емір-Усеїна Куку відвезли в будівлю ФСБ, де допитали. Пізніше того ж дня співробітники ФСБ привезли затриманого додому і провели швидкий і, за словами дружини, доволі поверхневий обшук: вилучили кілька книг, які не є забороненими в РФ, два ноутбука і мобільний телефон. [56]

83. 21 квітня 2015, обшук в будинку Ескендера Небієва, м. Сімферополь

21 квітня 2015 в Сімферополі співробітники Слідчого комітету провели обшук в будинку оператора кримськотатарського телеканалу АТР Ескендера Небієва. Після обшуку Небієв був затриманий, а 22 квітня був заарештований за підозрою в причетності до масових заворушень в межах так званої «справи 26 лютого». Ескендер Небієв стверджує, що був там в якості оператора і виконував професійні обов'язки. Втім, слідство стверджує, що Небієв був одним із організаторів заходу. Деталі обшуку невідомі. За інформацією керівництва АТР, також були проведені обшуки в будинках родичів оператора телеканалу. [57]

84. 21 квітня 2015, обшук в будинку батьків Марлена Муждабаєва, м. Сімферополь

21 квітня 2015 пройшов обшук в будинку батьків кримськотатарського

активіста, громадського журналіста Марлена Муждабаєва в Сімферополі. Муждабаєв вважає, що співробітники поліції розшукують його і зазначає, що за три місяці це вже четвертий візит правоохоронців у будинок його родичів. Обшук почався об 11 ранку, силовики проникли в житло, перестрибнувши через огорожу зламавши ворота і стали ламати двері будинку. У будинку була дружина брата з півторарічною дитиною, які сильно перелякалися. До 12:00 у них брали свідчення і складали протоколи. [58]

85. 30 квітня 2015, обшук в будинку Володимира Балуха, с. Серебрянка, Роздольненський район

Наприкінці квітня 2015 в будинку, де проживав Володимир Балух зі своєю цивільною дружиною в с. Серебрянка, співробітники поліції РФ спільно зі співробітниками ФСБ РФ провели обшук, під час якого з даху будинку був зірваний прапор України. Приводом для обшуку була заява про крадіжку запчастин на трактор в с. Чернишово, розташованому в 30 км від місця проведення обшуку, і заяви в поліцію невідомої особи про те, що Балух продає запчастини від трактора. За версією слідства, в поліцію звернувся громадянин, який розповів, що зайшов в пельменну в Роздольному, замовив горілки і порцію пельменів, і підсів до Балуха, який там також випивав. Українець заговорив з ним і став пропонувати купити крадені запчастини від трактора Т-74. Коли де-факто поліцейські приїхали з обшуком, Володимир займався ремонтом в будинку матері на іншому краю села. До нього прийшли співробітник ФСБ і дільничний, які зажадали пройти з ними. Але Балух відмовився, так як ніяких документів силовики йому не пред'явили. Ніяких предметів, що мають відношення до крадіжки, в будинку не знайшли, зате в цей же день в окреме виробництво виділили матеріали, «які вказують на участь Балуха в діяльності екстремістської організації "Правий сектор"».

Під час обшуку співробітниками де-факто поліції і ФСБ були вилучені український паспорт активіста, водійські права, флеш-накопичувачі та інші особисті речі, що належать Володимирі Балуху.

Володимир в момент проведення обшуку вдома був відсутній, протокол про обшук не складався. [59]

86. 7 травня 2015, обшук в будинку батьків Володимира Балуха, с. Серебрянка, Роздольненський район

7 травня 2015 співробітники ФСБ Росії провели обшук у мешканця с. Серебрянка Роздольненського району українського активіста Володимира Балуха. Цього разу обшук пройшов в будинку, де Володимир проживав з батьками. Сам Балух під час обшуку був відсутній. [60]

87. 4 червня 2015, обшук у Різи Ізетова, с. Строгонівка, Сімферопольський район

4 червня 2015 де-факто правоохоронці провели обшук в будинку Різи Ізетова. Обшук тривав з 6 до 8 ранку, його проводили близько 12 озброєних оперативників. В результаті було вилучено старий номер журналу «Альвай», книга «Фортеця мусульманина» і флеш-накопичувач з аудіозаписами лекцій Саїда Бурятського. Після обшуку Ізет і 12 осіб, які прийшли підтримати його, були затримані. На питання, хто і за яким правом проводить арешт, невідомі відповіли, що за рішенням суду, при цьому ніяких документів ні родичам, ні близьким пред'явлено не було. [61]

88. 26 серпня 2015, огляд в будинку Леоніда Кузьміна, м. Сімферополь

24 серпня 2015 співробітниками де-факто поліції в момент покладання квітів до пам'ятника українському поету Тарасу Шевченку в Сімферополі були затримані проукраїнські активісти Леонід Терлецький, Максим Кузьмін і Леонід Кузьмін. За кілька днів Леоніда Кузьміна телефоном викликали у відділення поліції, він відмовився і повідомив співробітників де-факто поліції про те, що перебуває на робочому місці. Після цього за адресою місця проживання Кузьміна виїхала бригада співробітників де-факто поліції. Вдома перебувала мати Леоніда, якій довелося пустити в будинок «правоохоронців». Співробітники провели несанкціонований огляд житлового приміщення і поїхали. Пізніше Кузьмін в супроводі адвоката з'явився на допит, де йому винесли усне попередження і відпустили. Протокол допиту відмовилися видавати. [62]

89. 1 вересня 2015, обшук в будинку матері Станіслава Краснова, м. Сімферополь

1 вересня 2015 приблизно о 7 ранку понад 10 де-факто правоохоронців провели обшук в будинку матері учасника Євромайдану Станіслава Краснова. Поняті прибули разом із «правоохоронцями», в проханні надати інших понять було відмовлено. Внаслідок обшуку нічого вилучено не було, але силовики переписали номери з мобільного телефону жінки. Як стверджує мати Станіслава Краснова, обшук може бути пов'язаний з тим, що напередодні в телефонній розмові її знайомий на ім'я Станіслав стверджував, що зайде до неї найближчим часом. На її думку, де-факто правоохоронці, які прослуховують її телефон, вирішили, що до неї прийде син. За інформацією адвоката Дмитра Сотникова, постанову на обшук винесено головою де-факто Київського районного суду м. Сімферополя Долгополовим А.Н. Станіслав Краснов повідомив, що за тижде́нт до того двоє невідомих біля входу в квартиру схопили його матір і доставили її до де-факто Слідчого комітету, де психологічно тиснули на неї і розпитували про сина. [63]

90-92. 8 вересня 2015, обшуки в селі Урожайне, Советський район

8 вересня 2015 в селі Урожайне Советського району було проведено 3 обшуки у Аблямита Аметова, Станіслава Філаткіна і Аблямита Меметова: в будинках, розташованих неподалік будинку Алі Асанова, заарештованого у так званій справі «26 лютого», а також в будинку кримськотатарського активіста, який вів відеозйомку на зустрічі громадян з лідером громадського об'єднання «Къырым» Ремзі Ільясовим. Співробітники ФСБ надали постанову суду, що санкціонує обшук. Згідно з постановою санкція на обшук дана в зв'язку з нібито зниклим мопедом і крадіжкою телефону. Поняті прибули разом зі співробітниками де-факто поліції, в проханні залучити інших понять було відмовлено. [64]

93. 10 вересня 2015, обшук в будинку зниклого Мухтара Арісланова, Сімферополь

10 вересня 2015 в будинку зниклого кримського татарина Мухтара Арісланова (зник 27 серпня 2014 року) було проведено обшук. Обшук почався о 7 ранку, дружина Арісланова була одна вдома. Силовики не пояснили причин і підстав для обшуку. За словами дружини Арісланова, Найле Сафарової, один з оперативників переліз через ворота і став відкривати двері усім іншим. За її словами співробітники Слідчого комітету Росії перерили весь будинок. Після обшуку забрали особисті речі подружжя: старі телефони, флеш-накопичувачі, і інші речі.

Правоохоронці шукали ноутбук Мухтара Арісланова, але не виявили. Після обшуку запропонували дружині зниклого добровільно видати їм ноутбук, погрожуючи, що в разі її відмови проведуть додаткові обшуки у неї та інших родичів.

Найле Сафарова розповіла, що до цього обшуку вже три рази проводили огляди в будинку. Після обшуку її викликали на допит, який проходив в де-факто Київському районному відділі поліції. [65]

94. 27 вересня–7 жовтня 2015, масові обшуки в будинках кримських татар, Сімферополь, с. Чистеньке і с. Трипрудне, Сімферопольський район

У зв'язку з нападом на станцію швидкої медичної допомоги 26 вересня 2015 року, в результаті якого було вбито двоє людей, були вжиті заходи з пошуку підозрюваного у вбивстві. В рамках цих заходів правоохоронні органи, ФСБ і представники інших де-факто силових структур оточили місця компактного проживання кримських татар – мікрорайони Ак-Мечеть і Фонтани м. Сімферополя, село Чистеньке і Трипрудне Сімферопольського району. 28 вересня в селі Чистенькому Сімферопольського району спостерігалася велика кількість силовиків, які оточили район, не пускали автомобілі і

проводили обшуки. Подібного роду заходи проводилися і в селі Трипрудному Сімферопольського району. У двох мікрорайонах компактного проживання кримських татар в Сімферополі обшуки проводилися кілька днів. Силовики повністю оточували райони, зупиняли перехожих на вулиці, запитували документи, склад сім'ї, номери мобільних телефонів. Місцеві жителі повідомляли, що представники силових структур входили в квартири, в деяких квартирах і будинках проводили обшуки з метою перевірки перебування в тій чи іншій квартирі підозрюваного. Точна кількість проведених обшуків невідома. [66]

95. 9 жовтня 2015, обшуки в селі Плотинне, Бахчисарайський район

9 жовтня 2015 в селі Плотинне Бахчисарайського району пройшли обшуки. З 4 години ранку силовики оточили село і провели обшуки по всьому селу. Місцеві жителі повідомили, що в селі було помічено близько 50 автомобілів правоохоронних органів. Проведення подібних розшукових заходів було пов'язане з нападом на станцію швидкої медичної допомоги 26 вересня 2016. Силовики заявили, що у них нібито є інформація про те, що підозрюваний у вбивстві Бекір Небієв може переховуватися в греблі. Після обшуків було затримано 9 кримських татар, після допитів в управлінні слідчого комітету РФ в Сімферополі їх відпустили. Ділявер Абдураманов повідомив, що силовики прийшли в його будинок о 06:30. За його словами, поліцейських цікавила інформація про підозрюваного у вбивстві медиків. Після того, як отримали відповіді на питання, що їх цікавили, вони пішли, проте незабаром повернулися і провели в будинку Абдураманова обшук, не надавши при цьому жодних дозвільних документів. Аналогічна ситуація була і в інших будинках. Точна кількість обшуків не відома. [67]

96. 1 листопада 2015, огляд в будинку Сулеймана Кадирова, м. Феодосія

1 листопада 2015 був проведений огляд у глави феодосійського меджлісу Сулеймана Кадирова. Підставою для огляду стала кримінальна справа проти організаторів акції «громадянська блокада Криму». Обшук проводив дільничний і десять співробітників ФСБ, частина яких була озброєна автоматами. Кадирову зачитали постанову судді Верховного суду Криму Ігоря Радіонова про проведення огляду в зв'язку з підозрою в екстремістській діяльності. За результатами було вилучено комп'ютер і телефон. [68]

97. 2 листопада 2015, обшуки у родичів Ленура Іслямова, м. Сімферополь

2 листопада 2015 пройшов обшук у сестри власника АТР Ленари Іслямової і батька власника АТР Едема Іслямова. Також обшук був проведений в московській квартирі самого власника АТР Ленура

Іслямова і в квартирі, де він прописаний в Сімферополі. Була вилучена комп'ютерна техніка та інформаційні носії. Підставою для обшуків стала кримінальна справа, порушена ФСБ 22 жовтня 2015 щодо Ленура Іслямова через акцію «громадська блокада Криму». [69]

98. 2 листопада 2015, обшук в будинку Лілі Буджурової, м. Сімферополь

2 листопада 2015 обшук був проведений в будинку Лілі Буджурової, колишньої головної редакторки телеканалу АТР. Обшук почався о 6 ранку. Силовики відмовилися зачекати на адвоката перед проведенням обшуку, і не впустили його коли він прибув. В результаті обшуку силовики конфіскували комп'ютери, мобільні телефони та інші пристрої. [70]

99. 2 листопада 2015, обшук в будинку Ельзари Іслямової, м. Сімферополь

2 листопада 2015 обшук був проведений у Ельзари Іслямової, виконавчої директорки телеканалу АТР. Деталі про те, як було проведено обшук і про вилучені предмети відсутні. [71]

100. 14 листопада 2015, обшук в будинку Володимира Балуха, с. Серебрянка, Роздольненський район

14 листопада 2015 року де-факто силовики знову прийшли з обшуком в будинок Володимира Балуха, де він проживав з цивільною дружиною. Підставою для обшуку стала підозра Балуха в крадіжці автомобіля ВАЗ-2106 в селищі Роздольне. Водночас пояснення проведення обшуку були такі ж як і під час попереднього обшуку: в ордері де-факто суду на обшук вказано, що свідок у справі розповів, що Балух, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, розповів про скоєнні крадіжки, в тому ж кафе «Пельменна». Рано вранці в будинок до Володимира увійшов чоловік в цивільному з жінкою, яка нібито впізнала Балуха. Затим в будинок увірвалися троє невідомих в масках і почали заламувати Володимирові руки. Після чого його побили і потягли в машину. Там побиття продовжилось. Після обшуку Балуха посадили в автомобіль, де, як він стверджує, його побили співробітники де-факто поліції. Того ж дня де-факто суд визнав його винним у непокорі вимогам поліції і заарештував на 10 діб. 18 листопада 2015 проти активіста порушили справу за статтею 319 Кримінального кодексу Росії – публічна образа представника влади під час виконання обов'язків. 5 лютого 2016 року його визнали винним і присудили 320 годин виправних робіт. [72]

101-102. 30 листопада 2015, обшуки у Рустема Меннанова і Екрема Абдульвапова, Кіровський і Советський район

30 листопада 2015 о 6 годині ранку були проведені обшуки в будинках представників Меджлісу кримськотатарського народу

– голови Советського регіонального меджлісу Рустема Меннанова і голови Кіровського регіонального меджлісу Екрема Абдульвапова. Підставою для обшуків стала кримінальна справа за фактом підриву електроопор в Херсонській області. Обшук проводили співробітники ФСБ. У Екрема Абдульвапова обшук тривав дві години, після обшуку стало погано його пристарілому 90-річному батькові. За підсумками обшуків нічого вилучено не було. [73]

103. 30 листопада 2015, обшук у Сулеймана Кадирова, м Феодосія

30 листопада 2015 о 6.30 ранку в будинку Сулеймана Кадирова був проведений обшук невідомими озброєними особами в масках. Сулейману Кадирову не дозволили зателефонувати адвокату і вилучили мобільний телефон за результатами обшуку. [74]

104. 2 грудня 2015, обшук у Ільвера Аметова, м. Судак

2 грудня 2015 російські спецслужби провели обшук в будинку Ільвера Аметова, голови місцевого Судакського меджлісу нібито у зв'язку з кримінальною справою щодо підриву опор ЛЕП в Херсонській області. Під час обшуку Ільвер перебував у лікарні, вдома була його дружина і четверо дітей. Обшук почався о восьмій ранку. Силовики не пояснили причин обшуку і не пустили ні адвоката, ані ще когось до будинку під час обшуку. 2 грудня 2015 обшук також пройшов в будинку Садиha Табаха, члена меджлісу. Більш докладної інформації про цей обшук немає. [75]

105. 9 грудня 2015, обшук в будинку Ельзари Іслямової, м. Сімферополь

9 грудня 2015 ФСБ провела обшук у екс-гендиректорки телеканалу АТР, керівниці Qaradeniz production студії Ельзари Іслямової. Приводом послужила кримінальна справа, відкрита щодо організатора громадянської блокади Криму Ленура Іслямова. Обшук почався о 7 ранку і за словами адвоката пройшов без будь-яких порушень, де-факто правоохоронці нічого не вилучили. За словами адвоката Джеміля Темішева, слідчі ФСБ шукали в будинку Іслямової документи, що підтверджують причетність будь-кого до діяльності Ленура Іслямова. [76]

106-107. 10 грудня 2015, обшук в будинку Романа Спиридонова і його батьків, м. Сімферополь

10 грудня 2015 року було проведено обшук в будинку батьків журналіста Qaradeniz production студії, раніше редактора кримськотатарського телебачення АТР Романа Спиридонова, і у нього самого в зв'язку з кримінальною справою щодо власника телеканалу АТР, координатора «громадської блокади Криму» Ленура Іслямова. Як повідомила дружина журналіста Ірина, в постанові

про обшук, яку їй пред'явили співробітники ФСБ, було зазначено, що проводиться пошук наркотиків, зброї та екстремістської літератури. За її інформацією, обшук тривав протягом 2,5 годин. Під час обшуку забрали всі цифрові носії та електронні пристрої. Співробітники ФСБ поводитися коректно. Сам Спиридонов розповів, що після обшуку йому повернули телефон. Пізніше Спиридонов був викликаний в ФСБ для допиту. [77]

108. 22 грудня 2015, обшук у батьків Сергія Клімакіна, м. Сімферополь

22 грудня 2015 о 21.30 в Сімферополі в будинку батьків українського священика УПЦ КП Сергія Клімакіна пройшов обшук. Раніше Сергій брав участь в організації «Народний рух України». Обшук проводило кілька співробітників де-факто поліції, з-поміж яких були Володарський і Іванов. Під час обшуку було вилучено 4 зошити особистих записів священика, посвідчення члена «Народного руху України», військовий квиток, медична карта. Наступного дня співробітники де-факто правоохоронних органів допитали матір Клімакіна щодо його діяльності. 23 грудня 2015 року дві людини в цивільному на вулиці в Сімферополі зупинили матір священика і доставили до Залізничного РВВС для допиту. У січні 2016 проти нього було порушено кримінальну справу за участь в «екстремістській організації» за ч. 2 ст. 282.2 КК. [78]

109. 28 грудня 2015, масові обшуки в будинках кримських татар в с. Долинка, Красноперекопський район

28 грудня, в селі Долинка Красноперекопського району Криму близько двадцяти п'яти представників «кримського казачества» під керівництвом отамана Яковлева та його заступника Рохмана спільно з співробітниками ФСБ і ЦПЕ влаштували рейд домівками кримських татар. Козаки разом з співробітниками ФСБ і відділу по боротьбі з екстремізмом відвідали дев'ять сімей. За інформацією голови Красноперекопського регіонального меджлісу Саніє Аметової причиною таких дій козаків стало те, що напередодні в кількох селах району, включаючи с. Долинка, автобусні зупинки були прикрашені українською державною символікою, а пішохідні переходи пофарбовані в жовто-синій колір. За словами Аметової, силовики вели себе коректно, а козаки грубили, вимагали пояснень і намагалися увійти в приватні двори. Також обурення козаків викликав кримськотатарський прапор, вивішений на одному з будинків. Точна кількість обшуків не відома. [79]

110. 23 січня 2016, обшук в будинку Муеддіна Алівапова, м. Алупка

23 січня в місті Алупка співробітники МВС Росії прийшли з обшуком і ордерами на арешт відразу двох синів Муніра Алівапова – Мустафи

і Муеддіна. В обшуку брали участь близько 20 озброєних представників де-факто правоохоронних органів. Під час обшуку силовики, за словами батька Муніра Алівапова, вилучили переклад Корану російською мовою, ставили питання про каністри, які стояли у дворі. Після обшуку Муеддіна заарештували.

Пізніше він був засуджений до 4,5 років колонії-поселення за ст. 167 КК РФ за нібито масові підпали автомобілів.

Слід зазначити, що сім'я Алівапова є активістською, а звинувачення проти Муеддіна Алівапова має ознаки політично мотивованого переслідування (за півтора місяці після арешту за тим же обвинуваченням був затриманий житель м. Челябінська, який дав свідчення, однак це ніяк не вплинуло на кримінальну справу проти Алівапова). [80]

111-112. 29 січня 2016, обшук в будинку Ідріса і Ескендера Аметова, с. Кам'янське, Ленінський район

29 січня 2016 близько 13.00 був проведений обшук в будинку Ідріса і Ескендера Аметова в с. Кам'янське Ленінського району. Підстав для обшуку роз'яснено не було, постанову суду про проведення обшуку в руки не дали. За повідомленням журналістки Лілі Буджурової, у всіх членів сімей забрали мобільні телефони. На всіх чоловіків відразу одягли наручники. Наручники надягали і на сусідів, які прийшли поцікавитися, що відбувається. Де-факто правоохоронці поводитися грубо, використовували непропорційну силу відносно чоловіків, лякали дітей. В результаті таких агресивних дій Едіє Аметова відчула себе погано і її госпіталізували у передінсультному стані. У той же день повідомлялося про інші обшуки в будинках кримських татар в цьому селі, відомо ще мінімум про два обшуки. Але детальна інформація про ці обшуки відсутня. [81]

113 -125. 11 лютого 2016, обшуки в будинках кримських татар в різних районах Криму

11 лютого 2016 рано вранці в різних районах Криму (Ялта, Бахчисарай, Холмовка (Бахчисарайський район), Верхня Кутузовка (Велика Алушта)) співробітники ФСБ затримали 13 осіб і провели обшуки. Обшуки пройшли в будинках Мусліма Алієва (с. Верхня Кутузовка, Велика Алушта) , Інвера Бекірова (с. Краснокам'янка, Велика Ялта), Шаміля Ільясова (с. Краснокам'янка, Велика Ялта), Еміра-Усеїна Куку (Ялта); Нарімана Мемедемінова (с. Холмовка, Бахчисарайський район); Даміра Мінадірова (Ялта); Руслана Московського і його батька Айдера Московського (с. Вікторівка, Бахчисарайський район); Рустема Османова (Бахчисарай); Вадима Сірука (Ялта); Бахтіяра Топуза (Ялта); Арсена Халілова (с. Холмовка, Бахчисарайський район);

Мусліма Мазманова. Пізніше 9 осіб відпустили, четверо (Емір-Усеїн Куку, Вадим Сірук, Інвер Бекіров, Муслім Алієв) були заарештовані за підозрою в причетності до Хізб ут-Тахрір. Станом на початок 2019 у їх відношенні йде судовий процес, весь цей час вони перебувають під арештом.

Обшуки проводилися на підставі рішень суду про можливу причетність обшукуваних до терористичної діяльності. Під час обшуків шукали зброю, наркотики, заборонену літературу.

Однак, за словами затриманих і їхніх родичів, нічого знайдено не було, була конфіскована тільки електронна техніка і носії інформації.

За повідомленнями активістів, силовики привезли понятих з собою, адвокатів на місце проведення обшуку не допускали, забороняли розмовляти по телефону кримськотатарською мовою. Під час обшуків в деяких будинках було пошкоджено майно. Всі затримані провели на допитах по кілька годин. Пізніше один із затриманих – Дамір Мінадіров повідомив про тортури під час допиту. [82]

126. 11 лютого 2016, обшук вдома у батьків Вадима Сірука, с. Сім'яне, Нижнегірський район

11 лютого 2016 силовики провели обшук вдома у батьків Вадима Сірука, якого напередодні затримали у Ялті. Про обшук повідомив адвокат Еміль Курбедінов. [83]

127. 12 лютого 2016, обшук в будинку Ельдара Селямієва, с. Вікторівка, Бахчисарайський район

12 лютого 2016 був проведений обшук в будинку Ельдара Селямієва в с. Вікторівка Бахчисарайського району. В ході проведення обшуку Ельдар був затриманий і після допиту його відпустили. Адвокат Еміль Курбедінов повідомив, що в цей день пройшло близько десяти інших обшуків в будинках кримських татар. [84]

128. 18 лютого 2016, обшук в будинку Акіма Бекірова, с. Курци, Сімферопольський район

18 лютого 2016 в будинку Акіма Бекірова був проведений обшук в селі Курци Сімферопольського району. Співробітники служби безпеки увірвалися в будинок в той час, коли в будинку було всього двоє неповнолітніх, самого Акіма вдома не було. Вони не пред'явили ніяких документів, ніякої постанови, за результатами обшуку силовики теж не склали жодного протоколу вилучення або протоколу обшуку. Під час обшуку родичі, які живуть по сусідству, намагалися увійти в будинок, але силовики не дозволяли їм увійти. Були конфісковані книги і диски. [85]

129. 1 березня 2016, огляд в будинку Ленура Аблязімова, м. Леніне

1 березня 2016 співробітники де-факто правоохоронних органів провели огляд в будинку Ленура Аблязімова, голови Ленінського регіонального меджлісу. Співробітники правоохоронних органів пред'явили документи на огляд і оглянули умови зберігання мисливської зброї та набоїв в будинку Аблязімова. Зокрема, були оглянуті вміст сейфа і відповідні документи на мисливську зброю, яка не зареєстрована за російським законодавством. Після проведення огляду працівники де-факто правоохоронних органів попросили Аблязімова проїхати у відділення поліції для складання процесуальних документів. [86]

130. 3 березня 2016, обшук в будинку Шаіпа Сулейманова, с. Воїнка, Красноперекопський район

3 березня 2016 в селі Воїнка Красноперекопського району Криму співробітники де-факто правоохоронних органів провели обшук в будинку голови місцевої мусульманської громади Шаіпа Сулейманова. Обшук почався близько 7 години ранку і тривав понад 5 годин. У складі групи де-факто правоохоронців були близько десяти озброєних осіб і близько десяти чоловік в цивільному одязі. Де-факто силовики пред'явили постанову на обшук, а також пояснили, що обшук проводиться в зв'язку з підозрами про те, що в будинку Сулейманова «переховуються особи кримськотатарської національності, які готують терористичний акт». Сусідів Сулейманова не допустили брати участь в обшуку в якості понятих. Замість цього, понятими виступили особи, які прибули в будинок Сулейманова разом зі співробітниками правоохоронних органів. Правоохоронці вилучили з будинку Сулейманова дитячу ісламську літературу. [87]

131. 15 березня 2016, обшук в будинку Арсена Абдурашидова, с. Щebetовка, Феодосійський район

15 березня 2016 був проведений обшук в будинку Арсена Абдурашидова де-факто Феодосійською поліцією. Обшук проводили п'ятеро осіб, троє з них були озброєні автоматами. Документів вони не пред'явили, наприкінці обшуку власникам будинку залишили протокол обшуку. Правоохоронці виїхали після того, як стали підходити родичі господарів будинку. [88]

132. 22 березня 2016, обшук в будинку Ремзі Муратова, с. Дмитрівка, Джанкойський район

22 березня пройшов обшук у делегата Курултаю Ремзі Муратова в селі Дмитрівка Джанкойського району Криму. Обшук тривав три години – з 8 до 11 ранку. На кількох машинах приїхали силовики в

масках, поводитися коректно, перевірили комп'ютер, будинок на наявність зброї, наркотиків, забороненої літератури, намагалися встановити зв'язки з Ленуром Іслямовим. [89]

133. 22 березня 2016, обшук в будинку Шевкета Усманова, с. Веселе, Судакський район

22 березня 2016 співробітники де-факто правоохоронних органів провели обшук в будинку делегата Курултаю кримськотатарського народу Шевкету Усманова в селі Веселе Судакського району. Під час обшуку Шевкет Усманов був в м. Києві, в будинку знаходилися тільки його дружина і сини. В ході обшуку нічого вилучено не було. [90]

134. 22 березня 2016, обшук в будинку Учкуна Девлетшаєва, пгт. Красногвардійське, Красногвардійський район

22 березня 2016 з 8 до 11 ранку був проведений обшук в будинку Учкуна Девлетшаєва, голови Красногвардійського регіонального меджлісу, делегата Курултаю. Девлетшаєв був на роботі в цей час, його дружині не дозволили з ним зв'язатися під час обшуку. [91]

135. 29 березня 2016, обшук в будинку Мідата Ісаєва, с. Новоіванівка, Красноперекопський район

29 березня 2016 був проведений обшук в будинку Мідата Ісаєва в селі Новоіванівка, Красноперекопського району. Слідчі дії проводили люди в масках зі зброєю, які прибули на трьох легкових автомобілях і двох автомобілях ГАЗель. Детальна інформація про обшук невідома. [92]

136. 16 квітня 2018, рейди по домівках кримських татар, с. Зеленогір'я, Алуштинська міська рада

За інформацією журналіста Шевкета Наматуллаєва, в селі Арпат (Зеленогір'я) Алуштинської міської ради де-факто поліцейські під виглядом перепису організували рейд по домівках кримських татар. Де-факто поліцейські заходили в будинки кримських татар, цікавилися, скільки людина проживає в будинку, куди їздять за покупками, де навчаються діти, хто в селі продає наркотики. До людей заходили в городи і оглядали теплиці. Ніяких документів на огляд або обшук де-факто поліцейські не пред'являли. [93]

137. 18 квітня 2016, обшук в будинку Рефата Алімова, смт. Краснокам'янка, Велика Ялта

18 квітня 2016 силовики провели обшук в будинку, де проживає Рефат Алімов в селищі Краснокам'янка. Обшук почався близько шостої ранку. Силовики показали постанову на обшук, ввібрали телефони

у всіх, хто перебував в будинку. Понятих привезли з собою, за словами матері і дружини Рефата Алімова, від них тхнуло алкоголем, документи вони не показали, один весь обшук простояв на сходовому майданчику. За результатами обшуку, вилучили старі диски, зошит із записами, одну релігійну брошуру і комп'ютерний процесор. Після обшуку Рефата затримали і відвезли в кримське управління ФСБ. Наразі Алімов проходить як обвинувачений у так званій справі Хізб ут-Тахрір. [94]

138. 18 квітня 2016, обшук в будинку Арсена Джеппарова ,пгт. Краснокам'янка, Велика Ялта

18 квітня 2016 в селищі Краснокам'янка (район Великої Ялти) був також проведений обшук у Арсена Джеппарова, який тривав дві години. Обшук почався о 6 ранку. Силовики спробували вибити ворота, потім через паркан проникли на подвір'я. Двір і вулицю перегородили силовики в масках і з автоматами, до будинку нікого не підпускали. Понятих привели з собою. За словами родичів, від одного з понятих тхнуло алкоголем, він простояв весь обшук на кухні в кутку, другий був п'яний.

Обшук був дуже ретельний, в результаті забрали тільки телефон Арсена і дві сім-карти. Силовики поводитися грубо і зневажливо. В результаті у матері Арсена трапилася істерика. Після обшуку Арсена відвезли на допит. Згодом він був заарештований як обвинувачений у так званій справі Хізб ут-Тахрір. [95]

139. 19 квітня 2016, обшук в будинку Миколи Семени, м. Сімферополь

19 квітня 2016 о 7 ранку ФСБ провели обшук у журналіста Миколи Семени в зв'язку з порушенням проти нього кримінальної справи за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ (заклики до порушення територіальної цілісності). Обшук був проведений на підставі постанови Київського районного суду м. Сімферополя. Обшук тривав понад 5 годин. За словами дружини журналіста, під час обшуку і затримання силовики поводитися коректно і дозволили Семені, який страждає гіпертонією, випити таблетки від підвищеного тиску. В результаті обшуку у Семени вилучили всю техніку і 900 ГБ архівних матеріалів, а також ряд документів. Після обшуку Семену забрали на допит, який тривав близько 4 годин. Журналісту було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд, яка забороняє йому залишати місце проживання без дозволу дізнавача, слідчого або суду. У вересні 2017 по рішенню де-факто суду він був визнаний винним і засуджений до умовного позбавлення волі і заборони на заняття громадською діяльністю. [96]

140-145. 19 квітня 2016, обшуки у журналістів м. Сімферополь, м. Ялта, м. Севастополь

19 квітня 2016 в декількох містах Криму пройшли обшуки, 4 з них – у Сімферополі, один – в Ялті, один – в Севастополі. Серед осіб у яких відбулися обшуки Заїр Акадиров, Руслан Люманов, Леньяр Абібулаєв. Прізвища інших не відомі. Всі обшуки пройшли в контексті порушення кримінальної справи супроти українського журналіста Миколи Семени за ознаками частини 2 статті 280.1 КК РФ. Обшуки проводили співробітники УФСБ РФ по Криму на підставі постанов Київського районного суду м. Сімферополя. В ході обшуків в обшукуваних вилучали техніку. Після обшуків деяких журналістів затримали для допиту. [97]

146. 27 квітня 2016, обшук в будинку Муеддіна Алівапова, м. Алупка

27 квітня 2016 року відбувся повторний обшук в будинку кримського татарина Муеддіна Алівапова, який був заарештований 23 січня 2016 в Алупці і підозрюється в підпалах автомобілів. В ході обшуку були вилучені одяг і взуття Муеддіна. [98]

147. 27 квітня 2016, обшук в будинку Айше Усеїнової, с. Холодівка, Судакський район

27 квітня 2016 рано вранці силовики провели обшук в будинку Усеїнової Айше в селі Холодівка. Подробиці обшуку невідомі. [99]

148. 12 травня 2016, обшук в будинку Ільмі Умерова, м Бахчисарай

12 травня 2016 в будинок Ільмі Умерова приїхало двоє співробітників ФСБ в супроводі співробітників ОМОНу, які викликали його на допит. Він погодився поїхати з ними до Сімферополя в ФСБ для допиту у кримінальній справі, порушеній за підозрою в порушенні ст. 280.1 КК РФ (порушення територіальної цілісності). Після допиту слідчий ФСБ вручив Ільмі Умерову підписку про невиїзд. Після допиту співробітники поліції і ФСБ провели обшук в будинку Ільмі Умерова. За його словами, в ході обшуку нічого виявлено не було. Обшук був проведений в звичайному режимі. Біля будинку Ільмі Умерова була присутня велика кількість співробітників силових структур РФ, що могло спровокувати конфлікт з людьми, які прийшли підтримати Ільмі Умерова. [100]

149. 12 травня 2016, обшуки в будинку Ремзі Меметова, м. Бахчисарай

12 травня 2016 в Бахчисараї пройшли обшуки в будинках Мамутова Енвера, Абільтарова Рустема, Абсеїтова Зеврі і Меметова Ремзі. У будинку Ремзі Меметова обшук проводили близько 15 осіб, по закінченню обшуку силовики пред'явили протокол обшуку,

документів, що дозволяють проводити обшук перед його початком не пред'являли. Обшук почався рано вранці. Шукали зброю, наркотики, заборонену літературу. За результатами обшуку силовики вилучили диски, тканину з арабською в'яззю і реквізити банківського рахунку. Після обшуку Ремзі був затриманий за звинуваченням у тероризмі і був заарештований у так званій справі Хізб ут-Тахрір. На момент підготовки звіту, Ремзі залишається під арештом в СІЗО в Ростові-на-Дону. [101]

150. 12 травня 2016, обшук в будинку Енвера Мамутова, м. Бахчисарай

12 травня 2016 також пройшов обшук у Енвера Мамутова. Обшук почався рано вранці, силовики виламали ломом залізні вхідні двері. Обшук проводило близько десяти чоловік, частина були в камуфляжі зі зброєю, частина в звичайному одязі. Нічого не пояснювали, сказали, що будуть проводити обшук, і що шукають зброю. Силовики привели своїх понятих, адвоката викликати можливості не було.

Під час обшуку силовики вилучили процесор від комп'ютера і телефон, не залишивши, за словами дружини, ніяких документів. Вулицю з двох сторін перегородили два камази зі співробітниками ОМОН. Силовики не пускали сусідів і родичів підійти до будинку. Після обшуку Енвер був затриманий за звинуваченням у тероризмі і був заарештований у так званій справі Хізб ут-Тахрір. На момент підготовки звіту, він залишається під арештом в СІЗО в Ростові-на-Дону. [102]

151. 12 травня 2016, обшук в будинку Рустема Абільтарова, м. Бахчисарай

12 травня 2016 також пройшов обшук в будинку Рустема Абільтарова. Як і в інших будинках, обшук почався рано вранці. У будинок зайшли близько 10 силовиків у військовій формі і цивільному, деякі з них були без розпізнавальних знаків і озброєні, понятих привели з собою. За результатами обшуку була конфіскована релігійна література і мобільні телефони. Після обшуку Рустем був затриманий за звинуваченням в тероризмі і був заарештований у так званій справі Хізб ут-Тахрір. На момент підготовки звіту, він залишається під арештом в СІЗО в Ростові-на-Дону. [103]

152. 12 травня 2016, обшук в будинку Зеврі Абсеїтова, м. Бахчисарай

12 травня 2016 був проведений обшук в будинку Зеврі Абсеїтова. В день обшуку, ворота у двір були відкриті, вхідні двері теж були відчинені, тому силовики не зламували нічого і зайшли безпосередньо в будинок і сказали всім залишатися на місцях. Після обшуку Зеврі був затриманий за звинуваченням у тероризмі і був заарештований у так званій справі Хізб ут-Тахрір. На момент підготовки звіту, він залишається під арештом в СІЗО в Ростові-на-Дону. [104]

153. 14 травня 2016, обшук в будинку Абдулли Ювашева, с. Піонерське, Сімферопольський район

14 травня 2016 в селі Піонерське Сімферопольського району в будинку Абдулли Ювашева пройшов обшук, після якого його доставили в Головне управління МВС РФ. Представники де-факто правоохоронних органів оточили всю округу, вибили ворота і увійшли в будинок Ювашева рано вранці. Причина обшуку не озвучувалась. Через дві години його відпустили без звинувачень і сказали, що сталася помилка при проведенні слідчих дій. [105]

154-156. 26 травня 2016, обшуки в будинках кримських татар, м. Сімферополь та м. Алупка

26 травня 2016 пройшли обшуки в сімферопольському мікрорайоні Кам'янка, де переважно проживають кримські татари, а також в мікрорайоні Хошкельди, і в м. Алупці. Обшуки пройшли в будинках Тимура Османова, Халілова Хайсера і Халтаєва Артура, в ході яких, за словами свідків, було пошкоджено майно. Після обшуків всі троє були доставлені в Центр по боротьбі з екстремізмом, де вони пробули, за словами родичів, з сьомої ранку і до другої години ночі. До затриманих не допускали адвоката. Підставою для обшуку та затримання представники де-факто силових структур назвали порушення міграційного законодавства РФ – працевлаштування іноземців або осіб без громадянства з порушенням законодавства РФ. У свою чергу де-факто прокурор Криму Наталія Поклонська заявила, що в Сімферопольському районі співробітниками центру з протидії екстремізму МВС проведені шість обшуків, в ході яких було виявлено близько 20 громадян Узбекистану. [106]

157. 2 червня 2016, обшук в будинку матері Наталії Ващенко, м. Керч

2 червня близько 8 ранку в будинку матері активістки Наталії Ващенко російські силовики провели обшук. Наталя Ващенко раніше проживала в Керчі з матір'ю, потім поїхала в м. Дніпро і останнім часом до обшуку постійно там проживала, а в кінці травня 2016 приїхала провідати матір. За словами Ващенко, обшук проводили шестеро чоловіків у цивільному. Співробітник ФСБ РФ пред'явив жінкам постанову Керченського міського де-факто суду про проведення огляду. Однак, що послужило причиною для обшуку не відомо. Також за словами Наталії, силовики вели себе грубо, погрожували зламати двері, застрелити собаку, чинили психологічний тиск. В ході обшуку були вилучені ноутбук Наталії та її матері, жорсткі диски, два сувенірних українських шеврони, один з яких – УПА, і сувенірний прапорець "Правого сектора". Після обшуку Ващенко відвезли для надання свідчень в місцеве відділення місцевої ФСБ, але після допиту процесуальних документів про обшук і допит їй не видали.

Під час допиту Ващенко погрожували порушенням кримінальної справи і заборонили залишати Крим. Побоюючись кримінального переслідування і не маючи за фактом підписки про невіїзд Наталя Ващенко змушена була покинути Крим. Наталя Ващенко – українська активістка, була волонтеркою в госпіталі Дніпра, де допомагала пораненим в АТО військовим. [107]

158. 5 червня 2016, обшук в будинку Смаїла Мустафаєва, с. Червоний Мак, Бахчисарайський район

5 червня близько 7 ранку в будинку Смаїла Мустафаєва пройшов обшук. За словами очевидців для проведення обшуку прибуло близько 30 озброєних співробітників силових структур. Формальною причиною для обшуку була справа про незаконну вирубку лісу, відкрита щодо Мустафаєва ще в 2012 році. Однак, за повідомленнями активістів, ця справа була закрита в тому ж 2012 році. Під час обшуку силовики запитували Мустафаєва про причетність до забороненої в РФ партії Хізб ут-Тахрір, шукали релігійну літературу. Разом з тим, в ході обшуку були вилучені три бензопили та описано все майно Мустафаєва. Після обшуку він був доставлений в Північне відділення де-факто поліції Севастополя за підозрою в незаконній вирубці лісу в 2012 році. Пізніше його відпустили під підписку про невіїзд. [108]

159. 18 липня 2016, обшук в будинку Лариси Китайської, м. Ялта

18 липня співробітники ФСБ РФ затримали Ларису Китайську в м. Ялта і привезли і її в будинок для проведення обшуку. Приводом для обшуку за повідомленням силовиків нібито стали екстремістські висловлювання в соціальних мережах Китайської.

Однак за словами самої Лариси, співробітники ФСБ не пред'явили постанови про обшук і не назвали точних статей КК РФ, в порушенні яких її підозрюють. В ході обшуку були присутні поняті, були вилучені електронні носії і оргтехніка, які належали в тому числі і родичам Китайської, які перебували в момент обшуку в будинку. Під час обшуку Ларисі Китайській стало погано, їй викликали швидку медичну допомогу. Після обшуку Лариса Китайська, її чоловік і двоє родичів, які перебували на момент обшуку в квартирі, були викликані на допит. Підстав для допиту де-факто правоохоронцями також не було названо, після допиту Китайську відпустили. Лариса Китайська – проукраїнська активістка, учасниця ялтинського Євромайдану. [109]

160. 7 серпня 2016, обшук в будинку Андрія Захтея, м. Саки

7 серпня 2016 вранці співробітники ФСБ прийшли з обшуком до квартири в Саках, яку орендував з дружиною фігурант так званої справи диверсантів Андрій Захтей. Обшук тривав з ранку і до обіду. У будинку знаходилася тільки дружина Андрія Захтея, Оксана і їх

восьмимісячна дитина. За словами Оксани обшук проводився на основі постанови, пов'язаної з кримінальною справою по нібито причетності Захтея до диверсійної групи. Під час обшуку були вилучені комп'ютери Оксани і її чоловіка, мобільні телефони, сім-карти, документи на автомобіль. Через обшук орендодавці вигнали дружину Захтея з дитиною з орендованого житла. Вночі 6 серпня 2016 Андрій Захтей був затриманий співробітниками ФСБ РФ за підозрою в підготовці диверсій на території Криму. [110]

161. 12 серпня 2016, обшук в будинку Рефата Мазалова, м. Бахчисарай

12 серпня пройшов обшук у кримського татарина Рефата Мазалова. За словами сина Мазалова, озброєні люди в масках зайшли до будинку близько 7 ранку. При цьому співробітники ОМОН оточили всю прилеглу територію. Також за повідомленням сина Мазалова, направляючи на членів сім'ї зброю силовики змусили їх усіх вийти на вулицю. Обшук провели без присутності всіх членів сім'ї і адвоката. Причина обшуку не відома. Після обшуку Мазалова відвезли в РВВС, в той же день його відпустили. [111]

162. 23 серпня 2016, обшук в будинку Ремзі (Різи) Муслімова, смт. Леніне

23 серпня в будинку кримського татарина Ремзі Муслімова був проведений обшук. Що стало причиною обшуку не відомо. За повідомленнями активістів, обшук проводили 6 чоловік в штатському, імовірно співробітники ФСБ. В результаті обшуку було вилучено кілька примірників релігійної літератури і комп'ютер. Обшук проводився близько 8 годин. Після обшуку затримання не було, але силовики зобов'язали Ремзі з'явитися в районне управління ФСБ на наступний день. [112]

163. 2 вересня 2016, обшук в будинку Ельмаз Абдувелієвої, м. Сімферополь

2 вересня представники невстановленої силової структури провели обшук в будинку журналістки незалежного кримськотатарського інтернет-порталу Crimean Tatars. За словами активістів, силовики увірвавшись в будинок виламали двері і пошкодили автомобіль сім'ї.

Ніяких документів про причини проведення обшуку і ніяких усних пояснень надано не було. Також активісти повідомили про психологічний тиск на сім'ю, а саме направлення на членів сім'ї автоматів, погрози пристрелити собаку. Достовірно причина обшуку не відома. Адвокат сім'ї Джеміль Темішев спростував версію зв'язку обшуку з журналісткою діяльністю Абдувелієвої. Інформації про вилучені предмети або затримання немає. [113]

164. Початок вересня 2016, обшук в будинку батьків Редвана Сулейманова, Сімферопольський район

На початку вересня 2016 співробітниками ФСБ обшук був проведений в будинку батьків фігуранта так званої справи диверсантів Редвана Сулейманова. Редван Сулейманов був затриманий представниками ФСБ РФ 30 липня 2016 року в м. Сімферополь за підозрою в неправдивому повідомленні про підготовку теракту. За словами батька Редвана, де-факто правоохоронці почали обшук близько 16.00 і в ході обшуку поводитися коректно. Також він повідомив, що силовики шукали зброю, наркотики, заборонену літературу. Крім цього під час обшуку і після нього проводився допит Рустема Сулейманова, батька Редвана. Інформації про будь-які вилучені предмети немає. У серпні 2017 Сулейманова засудили до 1 року і 8 місяців позбавлення волі, а також матеріальної компенсації в розмірі 3 млн. 400 тис. рублів. [114]

165- 166. 14 вересня 2016, обшуки в будинках Енвера Алядінова і Аблямита Алядінова, с. Гришине, Первомайського району

14 вересня в будинку голови місцевого меджлісу Енвера Алядінова і його батька пройшли обшуки. Обшук в будинку Енвера Алядінова почався близько 17.00. Згідно з пред'явленою постановою, правоохоронці шукали наркотики. Обшук проводили представники місцевої де-факто поліції. В результаті обшуку нічого не виявили. Після обшуку правоохоронці разом з Алядіновим поїхали в будинок його 84-річного батька, Аблямита Алядінова. Згідно з постановою на обшук в будинку Аблямита Алядінова, приводом для проведення слідчих заходів виявився також пошук наркотиків. Батько Енвера в цей момент перебував в лікарні. В результаті обшуку наркотичних речовин не було виявлено, що, за словами Алядінова, знайшло своє відображення в протоколі. Після цього силовики покинули будинок Алядінова. [115]

167. 16 вересня 2016, обшук в будинку Сергія Васильченка, м. Євпаторія

16 вересня співробітники де-факто поліції провели обшук в будинку анархіста Сергія Васильченка. Як повідомив Васильченко, до обшуку він був затриманий і доставлений на допит в місцеве відділення де-факто поліції. Там, за його словами, на нього чинили психологічний тиск з метою отримання зізнань. Після допиту Васильченка привезли додому для проведення обшуку. За його словами, в ході обшуку було вилучено техніку, мобільний телефон, два цивільних паспорти: український і російський, і два закордонні паспорти. Також, Васильченко повідомив, що понятих покликали тільки в кінці обшуку. Копії протоколів затримання та огляду житла йому відмовилися видавати на руки. Побоюючись подальшого

кримінального переслідування, Васильченко припинив проживати в своїй квартирі. [116]

168. 28 вересня 2016, обшук в будинку родичів Ізета Гданова, Сімферопольський район

28 вересня 2016 обшуки пройшли у родичів заступника координатора Громадської блокади Криму Ізета Гданова. За словами Гданова, обшук почався близько 7 години. Після обшуку силовики (інформація про структуру відсутня) допитали родичів про Гданова. На момент обшуку Ізет Гданов проживав на материковій частині України. Подобиць обшуку немає. [117]

169. 29 вересня 2016, обшук в будинку Діляри Місіратової, м. Сімферополь

29 вересня співробітники ФСБ провели обшук в будинку кримської татарки Діляри Місіратової. Обшук проводили більше десятка озброєних людей, які не допустили понятих. Після обшуку Місіратова була вивезена на допит в місцеве відділення де-факто поліції, де знаходилася кілька годин. Більш детальної інформації про обшук немає. За словами місцевих активістів, обшук може бути пов'язаний з діяльністю синів Місіратової і застосовується силовиками як спосіб психологічного тиску. Один з синів Діляри приймає участь в АТО, інший учасник громадської блокади Криму. Діляра Місіратова – завідувачка одного з відділень республіканської лікарні ім. Семашка в Сімферополі. [118]

170. 133. 5 жовтня 2016, обшук в будинку Сулеймана Кадірова, м. Феодосія

5 жовтня співробітники ФСБ провели обшук (формально огляд приміщення) в будинку кримськотатарського активіста Сулеймана Кадірова. Обшук проводив де-факто дільничний разом з більш ніж десятком співробітниками ФСБ. Обшук проводився на підставі постанови Верховного де-факто суду Криму на проведення огляду за підозрою в екстремістській діяльності. Приводом для цього послужили нібито заклики Кадірова до порушення територіальної цілісності Росії. Загалом обшук проходив близько трьох годин. Де-факто правоохоронці проводили огляд з привезеними з собою понятими і відмовили Кадірову в можливості залучити інших понятих. В ході обшуку у нього вилучили ноутбук і телефон. Кадіров відмовився підписувати будь-які протоколи і давати показання, після чого йому повідомили, що скоро викличуть на допит. Сулейман Кадіров – кримськотатарський активіст, член регіонального меджлісу. Пізніше Кадіров був засуджений до двох років умовно за нібито заклики до сепаратизму (ст. 280.1 КК РФ) за пост в якому говорилося про те, що Крим це Україна. [119]

171-172. 12 жовтня 2016, обшуки в будинках Рустема Ісмаїлова і Еміля Джемадінова, Кам'янка, Сімферопольський район

12 жовтня силовики провели обшуки в будинках двох кримських татар – Рустема Ісмаїлова і Еміля Джемадінова. У будинку Рустема Ісмаїлова силовики відразу ж виламали двері, а увірвавшись, повалили Рустема Ісмаїлова на підлогу. У будинку знаходилося троє малолітніх дітей.

За словами дружини Ісмаїлова, силовики вдарили її чоловіка і одягли на нього наручники. Крім цього силовики не представилися і не показали жодних документів, які б підтверджували законність обшуку. Під обшуку силовики вилучили 13 тисяч доларів США, що належали братові Ісмаїлова, комп'ютер, два планшети і телефон Ісмаїлова. Також Ісмаїлова позбавили можливості зв'язатися з адвокатом. Після обшуку Ісмаїлова забрали в сімферопольський офіс ФСБ.

На обшук до Еміля Джемадінова також не пустили адвоката. У будинку Джемадінова на момент обшуку знаходилися троє неповнолітніх дітей. За результатами обшуку було вилучено кілька релігійних книг, мобільний телефон, а сам Джемадінов був затриманий.

На обох затриманих були заведені кримінальні справи по нібито причетності до забороненої в РФ партії Хізб ут-Тахрір. [120]

173-175. 12 жовтня 2016, обшуки в будинках Теймура Абдуллаєва, Узеїра Абдуллаєва, Айдера Саледінова, с. Строгонівка, Сімферопольський район

12 жовтня силовики провели три обшуки в будинках кримських татар Теймура Абдуллаєва, Узеїра Абдуллаєва, Айдера Саледінова.

Обшук у Узеїра Абдуллаєва проходив без присутності адвокатів. За словами дружини Абдуллаєва, силовики увірвалися в будинок, виламали двері. Також вона повідомила, що силовики вели себе агресивно, використовували нецензурну лексику в присутності чотирьох дітей Абдуллаєва. За словами адвоката, були вилучені всі кошти родини. Узеїр Абдуллаєв після обшуку був затриманий.

Обшук у Теймура Абдуллаєва, брата Узеїра, почався також вранці близько 6 ранку. За словами дружини Абдуллаєва, оперативники виламали двері, завдали кілька ударів її чоловікові, скрутили його і одягли наручники, незважаючи на відсутність опору з його боку. Під час обшуку в будинку Теймура Абдуллаєва знаходилися п'ятеро малолітніх дітей. На обшук адвоката пропустили тільки після проведення половини слідчих заходів. За словами адвоката, в ході обшуку у його підзахисного була вилучена релігійна література, диски і всі кошти сім'ї, аж до дрібних монет.

Подробиць про дії міліціонерів під час обшуку у Айдера Саледінова немає. За словами очевидців, під час проведення обшуку були присутні підрозділ ОМОН в повній амуніції, до будинку під'їхали автозаки і поліцейські машини. Айдера Саледінова після обшуку було затримано та доставлено в управління ФСБ Сімферополя.

Згодом стало відомо, що всіх затриманих звинувачують у нібито причетності до забороненої в РФ партії Хізб ут-Тахрір. [121]

176. 12 жовтня 2016, обшук в будинку Анатолія Марети, м. Севастополь

12 жовтня співробітники де-факто Слідчого комітету прибули в квартиру лідера відділення «Національно-визвольного руху» в Севастополі Анатолія Марети для проведення обшуку. Відносно Анатолія Марети російським Слідчим комітетом було відкрито кримінальну справу за фактом наклепу на адресу судді після публікації статті Марети на місцевому сайті. За повідомленнями очевидців, Анатолій, прибувши на місце обшуку, сам віддав де-факто правоохоронцям свій комп'ютер. Після цього силовики покинули його будинок. [122]

177. 5 жовтня 2016, огляд в будинку Муси Ісаєва, с. Ай-Серез, Судакський район

15 жовтня 2016 огляд відбувся в будинку кримського татарина Муси Ісаєва. Підставою був нібито пошук вкраденого мотоцикла. Де-факто поліцейські зайшли у двір Ісаєва за відсутності господаря будинку, запитавши у родички Ісаєва дозвіл на огляд гаража і двору. Однак крім гаража і двору, силовики почали оглядати сумки та інші предмети. Сусіди, які побачили дії співробітників де-факто поліції, засумнівалися в законності таких дій. З цієї причини вони подзвонили в поліцію і повідомили про дії де-факто поліцейських. Після цього звернення прибув наряд поліції, а де-факто слідчі припинили проведення огляду та покинули територію. [123]

178. 20 жовтня 2016, обшук в будинку Енвера Абдувелієва, м. Бахчисарай

20 жовтня співробітники російських спецпідрозділів провели обшук в будинку Енвера Абдувелієва. За словами очевидців, причиною приходу силовиків стала фотографія сина Абдувелієва разом з Ленуром Іслямовим, викладена в соціальній мережі.

Свідки повідомили, що обшук проводився за підозрою в участі або підтримці батальйону Номана Челебіджихана і Ленура Іслямова, керівника громадської блокади Криму. Силовики показали господареві будинку постанову суду про обшук і після цього почали проводити слідчі заходи. Співробітники ОМОНу оточили будинок Абдувелієва. В ході обшуку були вилучені домашній комп'ютер і

телефон, складено протоколи про вилучення. Давати свідчення Енвер Абдувелієв відмовився. Крім цього, зранку 20 жовтня в українських ЗМІ з'являлася інформація про обшук в будинку Асана Серверова. Але як з'ясувалося пізніше, силовики прийшли в будинок Серверова помилково, в пошуках будинку Абдувелієва. Інформації про проведення обшуку в будинку Серверова по факту немає. [124]

179. 26 жовтня 2016, обшук в будинку Олексія Шестаковича, м. Сімферополь

26 жовтня в будинку активіста лівого руху Олексія Шестаковича відбувся обшук. Як згодом повідомив сам Шестакович, його затримали на виході з магазину співробітники де-факто поліції, посадили в машину і, дочекавшись постанови, близько 16 години привезли на обшук до будинку. Як поняті на обшуку виступили козаки, всього в слідчому заході брало участь 8 осіб. За словами Шестаковича, співробітники російської поліції обстежили всі приміщення, прочитали всі чернетки-замітки, і, в результаті обшуку, вилучили два жорсткі диски з комп'ютера. Після обшуку його відвезли в Центр з протидії екстремізму, а на наступний день визнали винним в адміністративному правопорушенні за пост у соціальній мережі. Олексій Шестакович заявив, що переслідування пов'язане з його політичною активністю. [125]

180. 3 листопада 2016, обшук в будинку батька Сергія Васильченка, с. Гвардійське

3 листопада 2016 відбувся обшук в будинку батька анархіста Сергія Васильченка. За словами Ніни Васильченко, матері Сергія, до будинку під'їхали три машини з де-факто поліцейськими в штатському. Батько Васильченка відмовлявся пропускати де-факто правоохоронців у будинок без дозвільних документів. При спробі потрапити в будинок один з поліцейських погрожував батькові Васильченка пістолетом, після чого інший поліцейський все ж пред'явив ордер на обшук. Силовики повідомили сім'ю, що шукають в будинку зброю і наркотики. За словами Ніни Васильченко, нічого забороненого силовики не знайшли, після обшуку забрали ноутбук і кухонні ножі, написавши протокол про вилучення. Після обшуку активіста затримали і доставили в Центр з протидії екстремізму. У той же день Євпаторійський де-факто суд присудив йому 10 діб адміністративного арешту за нібито поширення матеріалів екстремістського змісту. [126]

181-182. 9 листопада 2016, обшуки в будинках Олексія Бессарабова і Дмитра Штиблікова, м. Севастополь.

10 листопада 2016 ФСБ РФ заявила про затримання 9 листопада

фігурантів так званої справи диверсантів Дмитра Штиблікова і Олексія Бессарабова. Разом із затриманням в українців пройшли обшуки в будинках. Перші кілька днів після затримання спецслужби приховували місцезнаходження затриманих, а також подробиці обшуків. Інформація по справі досить мізерна. Однак на відео затримання Штиблікова і Бессарабова російські спецслужби демонстрували нібито знайдену в ході обшуку візитку Дмитра Яроша, колишнього керівника «Правого сектора». На запису обшуку в будинку Штиблікова і в гаражі видно зброю, військову амуніцію, яка нібито належала Дмитру. За словами експертів, велика частина зброї виглядає як автомати і пістолети для страйкболу, яким захоплювався Штибліков; як бойова зброя виглядає тільки продемонстрований на запису пістолет Макарова. Російський телеканал REN TV повідомив, що нібито під час обшуку «у трьох чоловіків вилучили вибухові пристрої, зброю, засоби спеціального зв'язку, а також карти, на яких було позначено, де заплановані атаки». 10 листопада Ленінський так званий райсуд обрав запобіжний захід для Штиблікова і Бессарабова у вигляді утримання під вартою, звинувачуючи їх в організації та участі в диверсійній групі відповідно. Пізніше Дмитро Штибліков був засуджений до п'яти років суворого режиму, Олексій Бессарабов знаходиться в місцях несвободи і очікує винесення вироку.[127]

183. 9 листопада 2016, обшук в будинку Володимира Дудки, м. Севастополь

10 листопада ФСБ РФ заявила про затримання напередодні одного з учасників так званої групи диверсантів Володимира Дудки. За словами його сина, Іллі Кавернікова, його батька затримали вранці, у відділенні взяли біоматеріал та доставили додому для проведення обшуку. Як повідомляє Каверніков, через короткий час був після початку обшуку нібито виявлений телефон, що не належить батькові і якого до цього в квартирі ніколи не було. Після знаходження телефону обшук припинили, не оглядаючи інші кімнати будинку. Йдучи з квартири, співробітники ФСБ забрали з собою банку-попільничку з недопалками сигарет, що належить Дудці. 10 листопада Ленінський районний де-факто суд обрав запобіжний захід для Дудки у вигляді утримання під вартою, інкримінуючи йому нібито підготовку диверсій на півострові. [128]

184. 17 листопада 2016, обшук в будинку Шерифа Ганієва, с. Відрадне, Бахчисарайський район

17 листопада 2016 пройшов обшук в будинку Шерифа Ганієва. За повідомленнями родичів, в цьому будинку проживає 20-річний брат дружини господаря будинку Емір Хасанов, якого нібито підозрювали в крадіжці. Хасанов – мусульманин, який практикує обряд. За версією де-факто правоохоронців, його автомобіль був помічений на місці

злочину. В результаті молоду людину відвезли у відділок, а машину забрали для експертизи. Однак, за словами рідних, в ході обшуку силовики шукали в будинку наркотики, зброю, заборонену літературу. Шериф Ганієв – зварювальник, не виявляв помітну громадянську активність. [129]

185. 17 листопада 2016, обшук в будинку підприємця Юсуфа (прізвище невідоме), с. Софіївка, Сімферопольський район

17 листопада російські правоохоронці (структура невідома) провели обшук у будинку кримськотатарського підприємця Юсуфа. У відкритих джерелах прізвище обшукуваного не вказане. За словами рідних, причиною обшуку стала підприємницька діяльність сина Юсуфа, Февзі, що здійснювалася ним ще в 2013 р. Увірвавшись до будинку, силовики поставили всіх на коліна, заборонили дзвонити і запрошувати в поняті знайомих людей з місцевих жителів. За словами Юсуфа, силовики спочатку оглянули всі кімнати, після цього дозволили членам сім'ї піднятися і провели обшук. Сам обшук був нетривалим. Після нього силовики відвезли його сина Февзі з собою на допит. [130]

186-187. 8 грудня 2016, обшук в будинку Володимира Балуха і його матері, с. Серебрянка, Роздольненський район

8 грудня співробітники ФСБ провели два обшуки в будинку Володимира Балуха і його матері. Силовики приходили в будинок Балуха неодноразово, в грудні було проведено вже третій обшук. Обшуки проходили протягом 4 годин. Подробиці обшуку в будинку матері Балуха невідомі. Під час обшуку в будинку самого Балуха він був заблокований в одній з кімнат, а співробітники ФСБ без його присутності провели огляд горища будинку. Співробітники ФСБ заявили, що на горищі будинку, де живе Балух, нібито виявлені 90 патронів і кілька тротилових шашок. Особи, які виступали понятими, прибули заздалегідь разом із співробітниками ФСБ. Пізніше Балух повідомив адвокату, що в якості понятого була запрошена людина, яка раніше неодноразово писала на нього доноси. 4 серпня 2017 Володимир Балух був засуджений до 3-х років і 7 місяців позбавлення волі в колонії-поселенні і штрафу в розмірі 10 тис. рублів. Його звинуватили в незаконному зберіганні боєприпасів і вибухових речовин, які нібито були знайдені на горищі його будинку. Пізніше проти Балуха було висунуто ще одне звинувачення нібито за напад на начальника ізолятора, а вирок збільшений за сукупністю двох звинувачень. Володимир Балух – український активіст, вивішував на своєму будинку український прапор і табличку «Вулиця Героїв Небесної сотні, 18». [131]

188. 16 грудня 2016, обшук в будинку Ігоря Мовенка, м. Севастополь

16 грудня в Севастополі співробітники ФСБ провели обшук в будинку Ігоря Мовенка. За повідомленням дружини Мовенка, Валентини, Ігоря Мовенка зранку затримали на місці його роботи, вилучили робочий ноутбук, побили і привезли додому для проведення обшуку. Також за словами Валентини Мовенко, силовики відкрили будинок ключем, відібраним у Мовенка, хоча дружина його була вдома. В ході проведення обшуку подружжю Ігорю і Валентині Мовенко було заборонено спілкуватися. В ході обшуку були вилучені ноутбук, жорсткі диски домашнього комп'ютера, сім-карти, мобільний телефон. Обшук проводили 7 осіб, і були присутні двоє понятих. Копію постанови на обшук сім'ї не залишили. Після обшуку Мовенка доставили в управління ФСБ м. Севастополя. На допиті його протримали кілька годин без присутності адвоката, вимагали зізнатися в розповсюдженні екстремістських матеріалів в соціальних мережах, погрожували кримінальною справою. Увечері 16 грудня Мовенка відпустили після допиту, звинувачень не висунули, вилучені особисті речі під час обшуку не повернули. Раніше, у вересні 2016, Ігоря Мовенка побив співробітник Беркуту за символіку батальйону «Азов» на велосипеді. Пізніше на Ігоря Мовенка все ж було порушено кримінальну справу за коментар «Крим – Україна» в соціальній мережі (засуджений до 1 року умовно). [132]

189. 12 січня 2017, обшук в будинку Наталії Харченко, м. Сімферополь

12 січня 2017 близько 7 ранку співробітники ФСБ провели обшук в будинку активістів Українського культурного центру Наталії Харченко і Андрія Виноградова. Силовики прийшли в будинок до Виноградова і Харченко з постановою на обстеження житла. Однак в ході так званого «обстеження» були вилучені мобільні телефони і комп'ютерна техніка. Після цього Харченко та Виноградова доставили в управління ФСБ, де з'ясувалося, що по відношенню до Наталії Харченко співробітники ФСБ РФ проводять дослідчу перевірку за ч. 2 ст. 280 КК РФ (Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності, здійснені з використанням засобів масової інформації або інформаційно-телекомунікаційних мереж, в тому числі мережі Інтернет). Слідчий, не допускаючи адвоката, допитав Харченко, взявши у неї «підписку про нерозголошення відомостей досудового розслідування». Того ж дня після допиту Наталю Харченко відпустили. За інформацією чоловіка Харченко, Наталія страждає хронічним захворюванням, і незадовго до обшуку оформляла собі інвалідність. Через тиск з боку ФСБ Харченко змушена була екстрено виїхати з Криму. [133]

190. 26 січня 2017, обшук в будинку Сейрана Салієва, м. Бахчисарай

26 січня вранці співробітники ФСБ РФ провели обшук в будинку

Сейрана Салієва. Біля будинку, в якому проходив обшук, знаходилося кілька десятків озброєних людей, серед яких були співробітники Центру з протидії екстремізму, де-факто поліція і підрозділ ОМОН. У квартирі також була присутня дружина Сейрана Салієва, що знаходиться на медичному обліку в зв'язку з загрозою переривання вагітності. Вона просила випустити її з дому, мотивуючи це прохання станом свого здоров'я, але співробітники де-факто МВС заборонили їй залишати квартиру. Обшук тривав близько двох годин. За словами рідних Салієва, в будинку шукали релігійну літературу, яку в підсумку не знайшли. В результаті обшуку було вилучено два мобільних телефони, допитана дружина Салієва, а також затриманий сам Сейран Салієв. В цей же день Бахчисарайський де-факто міський суд визнав Салієва винним в порушеннях передбачених ст. 20.3 і ст.20.29 КоАП РФ (Публічне демонстрування і розповсюдження екстремістських матеріалів) і призначив йому 12 діб адміністративного арешту. Пізніше Салієв був звинувачений в причетності до Хізб ут-Тахрір і поміщений в СІЗО. [134]

191. 26 січня 2017, огляд в будинку Еміля Курбедінова, м. Сімферополь

26 січня був проведений огляд в квартирі адвоката Еміля Курбедінова, який є захисником у багатьох політично-мотивованих кримінальних справах. У квартиру намагалися увійти кілька людей в масках, зі зброєю і без розпізнавальних знаків. У будинку перебувала літня мати Курбедінова, дружина і малолітні діти. Дружина Курбедінова відмовлялася впустити в будинок силовиків, оскільки за постановою суду був санкціонований огляд помешкання, а не обшук. Під час проникнення силовиків матері Курбедінова стало погано, їй викликали швидку медичну допомогу. Адвоката Джеміля Темішева, який приїхав на місце обшуку, довгий час де-факто поліція не допускала.

Самого Курбедінова в момент обшуку вдома не було. В машині дорогою до Бахчисарая він був затриманий співробітниками Центру з протидії екстремізму де-факто МВС. Про вилучення якихось предметів в будинку Курбедінова не відомо. В цей же день суддя де-факто Залізничного районного суду Сімферополя визнала Еміля Курбедінова винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 20.3 КоАП РФ (Пропаганда або публічна демонстрація забороненої символіки) за публікацію 2013 року в соціальній мережі. [135]

192. 21 лютого 2017, обшук в будинку Марлена Мустафаєва, м. Сімферополь

21 лютого російські силовики провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Марлена Мустафаєва. Причина проведення обшуку не відома. Згідно з наданою силовиками документацією вони проводили огляд житлового приміщення Мустафаєва, однак, за фактом, відбувся обшук. Під час огляду

будинок і прилеглі дві вулиці були оточені співробітниками МВС в кількості не менше 10 осіб і підрозділом ОМОН. У будинку знаходилися дружина Мустафаєва, його літня мати і 4-місячна. Під час обшуку силовики вилучили релігійну літературу, системний блок домашнього комп'ютера і мобільний телефон. Після обшуку Мустафаєв був доставлений в Центр МВС з протидії екстремізму (Центр Е). Після обшуку Мустафаєва заарештували на 11 діб за демонстрацію символіки Хізб ут-Тахрір. До 5 діб арешту також були засуджені десять кримських татар, які прийшли до будинку Мустафаєва зняти на відео дії силовиків. [136]

193. 20 березня 2017, обшук в будинку батьків Вельдара Шукурджієва, м. Сімферополь

20 березня близько 7 ранку озброєні співробітники ФСБ провели обшук в будинку батьків Вельдара Шукурджієва, координатора Українського культурного центру в Криму. Причиною обшуку нібито послужили слідчі дії по відкритій на Вельдара Шукурджієва кримінальній справі. Публічні висловлювання Шукурджієва в українських ЗМІ про незаконність дій Росії в Криму розцінювалися російськими спецслужбами як нібито посягання на територіальну цілісність РФ. Під час обшуку було вилучено ряд документів і книг. Копію протоколу обшуку залишили батькам Шукурджієва. Самого Вельдара Шукурджієва в будинку під час проведення обшуку не було, оскільки раніше він покинув Крим через адміністративне переслідування. [137]

194. 13 квітня 2017, обшук в будинку Сейдамета Мустафаєва, м. Бахчисарай

Вранці 13 квітня було проведено обшук в будинку Сейдамета Мустафаєва. Силовики перекрили вулицю, на якій стоїть будинок Мустафаєва. За повідомленнями очевидців, були задіяні щонайменше 40 співробітників ОМОНу, Росгвардія, де-факто поліція. У будинку перебувала дружина Мустафаєва та двоє неповнолітніх дітей. Причина обшуку не відома. За словами місцевих активістів, силовики жорстко поводитися з людьми, які прийшли підтримати Мустафаєва у його будинку, повідомлялося про застосування кийків і постріли в повітря. Після обшуку Сейдамет Мустафаєв був затриманий і доставлений в де-факто Бахчисарайське РВВС. У той же день він був засуджений до 10 діб адміністративного арешту нібито за публікацію в соціальній мережі забороненої в Росії символіки. [138]

195. 13 квітня 2017, обшук в будинку Різи Муждабаєва, м. Бахчисарай

13 квітня 2017 співробітниками Росгвардії був проведений обшук в будинку Різи Муждабаєва. Причини обшуку не відомі. Під час обшуку автомобілі російської дорожньо-патрульної служби перекрили

дороги поблизу будинку Муждабаєва. Дружина Різи Муждабаєва заявила, що на початку обшуку у них перевіряли мобільні телефони та комп'ютерну техніку. Адвокат Джеміль Темішев повідомив, що в будинку Муждабаєва формально провели огляд приміщення, вилучили два телефони, системний блок, дві флеш-карти, одну книгу. За результатами огляду складено протокол про адміністративне правопорушення та затриманий син Різи Муждабаєва Мідат, якого доставили в де-факто РВВС Бахчисарая. Того ж дня Мідат Муждабаєв був визнаний винним в порушенні ч. 1 ст. 20.3 КоАП (Публічне демонстрування символіки екстремістської організації) за розміщення публікацій в соціальних мережах з символікою Хізб ут-Тахрір і засуджений до 3 діб адміністративного арешту. [139]

196. 4 травня 2017, обшук в будинку Тофіка Абдулгазієва, м. Сімферополь

4 травня в Сімферополі в будинку кримського татарина Тофіка Абдулгазієва співробітники МВС РФ провели обшук. Приводом для проведення обшуку за словами силовиків нібито були слідчі дії в рамках кримінальної справи за фактом зникнення в червні 2016 року якогось Енвера Меметова. Абдулгазієв заявив, що не володіє жодною інформацією про розшукуваного Меметова. В ході обшуку нічого вилучено не було. Після обшуку Абдулгазієва викликали на опитування в Центр МВС з протидії екстремізму (Центр Е). У Центрі Е у Абдулгазієва намагалися взяти відбитки пальців і пояснення, але в присутності адвоката він відмовився і був відпущений. [140]

197. 8 травня 2017, обшук в будинку Ільвера Аметова, м. Судак

8 травня співробітники ОМОН провели обшук в будинку голови Судакського регіонального меджлісу Ільвера Аметова. За словами Ільвера Аметова, силовики поводитися грубо, повалили його сина на підлогу, закувавши в наручники, завдали кілька ударів ногами. У будинку перебували неповнолітні діти. Обшук проводили близько 10 силовиків. За словами голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова, приводом для обшуку став анонімний лист. Самі силовики повідомили, що їм надійшов сигнал про те, що в цьому будинку можуть знаходитися зброя і наркотики. За словами Аметова, в ході обшуку силовики нічого забороненого не знайшли, в результаті вилучили тільки відеокамери з фасаду будинку. Після обшуку був затриманий і відвезений в невідомому напрямку син Ільвера Аметова – Амет. Пізніше Амет Аметов був відпущений. [141]

198. 11 травня 2017, обшук в будинку Різи Ізетова, с. Строгонівка, Сімферопольський район

11 травня 2017 близько 6 ранку в селі Строгонівка було проведено обшук в будинку активіста Різи Ізетова. Територія навколо будинку

була оточена озброєними особами в касках і бронезилетах, які не брали участі в слідчих діях, три вулиці на під'їзді до будинку Ізетова були оточені. За словами очевидців для проведення обшуку були задіяні сили Росгвардії, російські поліцейські і співробітники ФСБ. Під час обшуку були вилучені планшет і телефон. На допиті Ізетову повідомили, що опитування проводиться за фактом зникнення в червні 2016 року якогось Енвера Меметова, який підозрюється в участі в злочинному угрупованні. Адвоката до Ізетова не пустили, він відмовився відповідати на питання, після чого його відпустили. [142]

199. 22 травня 2017, обшук в будинку Надіра Мамбетшаєва, смт. Леніно

22 травня близько 7 ранку співробітники МВС РФ провели обшук у кримського татарина Надіра Мамбетшаєва. За його словами, обшук проводили близько 10-12 чоловік у камуфляжній формі з нашивками поліції Росії і в масках. Його поклали на землю і за спиною наділи наручники. Свої дії поліцейські пояснили розслідуванням кримінальної справи за фактом зникнення Енвера Рустемовича Меметова. Сам Мамбетшаєв повідомляв, що ніякого Меметова він не знає. За словами Мамбетшаєва, під час обшуку у нього було вилучено особистий револьвер Флобер, на якого у нього були лише документи українського зразка. Обшук проводили протягом 2 годин, після обшуку Мамбетшаєва в супроводі співробітника МВС Олексія Карпова доставили у відділення де-факто поліції. Мамбетшаєва допитали, взяли відбитки пальців і відбитки взуття, але звинувачень йому не пред'явили. [143]

200. 15 червня 2017, обшук в будинку Тохтара Акімова, с. Присивашне, Советський район

15 червня о 8 ранку в будинку кримського татарина Тохтара Акімова був проведений обшук. За словами місцевих активістів до його будинку приїхала машина, звідки вийшло 15 силовиків з собакою. Увійшовши до будинку, силовики повалили на підлогу Тохтара і його сина. Літній матері Акімова стало погано. Інформації про вилучені предмети під час обшуку немає. Після обшуку Акімов був доставлений в управління де-факто МВС Сімферополя на допит. Після нетривалого допиту Акімов був відпущений, проте про подробиці справи розповісти не зміг, мотивуючи підпискою про нерозголошення деталей справи. Слід зазначити, що в селі Присивашне проживає велика кількість кримських татар. [144]

201. 2 серпня 2017, обшук в будинку Мамета Куркчі, с. Восточне, Советський район

2 серпня 2017 о шостій ранку в будинку Мамета Куркчі відбувся обшук. Конкретну причину обшуку співробітники де-факто поліції сім'ї

не назвали, пояснили лише, що Куркчі у них нібито підозрюється в скоєнні певних правопорушень. В ході обшуку у Куркчі був вилучений мобільний телефон. Після обшуку Мамет Куркчі був доставлений в місцеве де-факто РВВС для з'ясування обставин і затриманий на дві доби. Пізніше стало відомо, що Куркчі підозрювали нібито в збуті наркотиків, втім він свою провину категорично не визнає. [145]

202. 9 серпня 2017, обшук в будинку Умера Емірамзаєва, с. Кіровське

9 вересня 2017 о 7.30 ранку російські правоохоронці (структура невідома) провели обшук в будинку місцевого імама (настоятеля в мечеті) Умера Емірамзаєва. За словами місцевих активістів в будинку проживало 15 осіб, в тому числі малолітні діти, при цьому силовики поводитися грубо, використовуючи нецензурну лексику. Про причини обшуку або інкримінованих Емірамзаєву порушеннях сім'ї не повідомили. За інформацією свідків обшуку силовики надали тільки документи на проведення огляду приміщення, але насправді провели обшук. Під час обшуку була вилучена релігійна література, ноутбук і планшети. Під час обшуку Умеру Емірамзаєву стало погано, і після повторного виклику швидкої допомоги його госпіталізували. Після того як приїхала швидка медична допомога, силовики поїхали. За інформацією активіста кримськотатарського національного руху Заїра Смедляєва, обшук відбувся після того, як Умер Емірамзаєв відхилив пропозицію про «співпрацю» з боку де-факто правоохоронців. [146]

203. 10 серпня 2017, обшук в будинку Ібрагіма Мірпочаєва с. Новокленове, Білогірський район

10 серпня з'явилася інформація про блокування силовиками вулиці біля будинку Мірпочаєвих. У будинку проживали на момент обшуку 12 осіб, включно із малолітніми дітьми. За даними активістів обшук проводили співробітники ФСБ РФ. Відповідно до документації співробітниками де-факто правоохоронних органів проводився огляд, однак слідчий захід проходив за фактом як обшук. Силовиками був оглянутий весь будинок і споруди у дворі, а також вилучена релігійна література. Після обшуку були затримані четверо чоловіків. При затриманні їм на голову наділи тканину (за їхніми словами, елементи одягу дітей) і затягнули скотчем.

За інформацією місцевих активістів, їх доставили в Центр МВС протидії екстремізму в Сімферополі. Їх допитали, перевірили документи і взяли відбитки пальців. Після цього, за словами місцевого правозахисника, батька і молодшого сина відпустили, а до двох синів, яких залишили, застосували тортури. Один із затриманих розповів, що до нього застосовували удари струмом, прив'язували

до стільця, били по тілу і обличчю. Після тортур старшого сина відпустили – вивезли в сторону села Новокленове і залишили в лісосмузі. Його брата залишили під адміністративним арештом на 15 діб на підставі того, що у нього під час обшуку виявили два паспорти. [147]

204. 13 вересня 2017, обшук в будинку Рената Параламова, сел. Нижньогірський

13 вересня о 5.40 ранку в будинок Рената Параламова увійшли люди в масках для проведення обшуку. Всі силовики були без розпізнавальних знаків і не надали документи, тому достовірно не відомо співробітниками яких служб вони були. За словами родичів Параламова, в будинок увірвалися 8 осіб в масках, не показали відповідних документів для проведення обшуку. Самі силовики сказали господарям будинку про те, що нібито проводять обстеження приміщення та слідчі дії, проте в межах якої саме справи не повідомили. В ході обшуку було вилучено ноутбук та релігійна книга. Після обшуку Параламова без пояснень причин відвезли в невідомому напрямку, на машині без номерів, що зафіксували на відео свідки. Наступного дня Параламов був знайдений на автостанції зі слідами жорстоких тортур. Ренат Параламов займався торгівлею на ринку, мусульманин, що практикує обряд, брав участь у проведенні свят в місцевій громаді. [148]

205. 20 вересня 2017, обшук в будинку Мемета Аблялімова, с. Восточне, Советський район

20 вересня 2017 співробітники російського Слідчого комітету провели обшук в будинку кримського татарина Мемета Аблялімова. Обшук проводився відповідно до постанови де-факто Судакського міського суду в рамках кримінальної справи за статтею 238 Кримінального кодексу Росії (виробництво, зберігання, перевезення або збут товарів і продукції, що не відповідають вимогам безпеки). За словами місцевого активіста незадовго до обшуку у Аблялімова в Радянському районі силовики виявили підпільний цех по виготовленню фальсифікату. За версією активіста, силовики прийшли до Аблялімова в пошуках того самого фальсифікату, намагаючись провести якомога більше обшуків в рамках відкритої кримінальної справи. У будинку Мемета Аблялімова нічого знайдено не було. Інформації про будь-які затримання немає. [149]

206-209. 2 жовтня 2017, обшуки в будинках Талята Абдурахманова, Рената Сулейманова, Арсена Кубедінова, Сейрана Мустафаєва, Сімферопольський район

2 жовтня співробітники ФСБ РФ провели масові обшуки в будинках

кримських татар Таята Абдурахманова (с. Мельничне, Білогірський район), Рената Сулейманова, Арсена Кубединова і Сейрана Мустафаєва (сел. Молодіжне, Сімферопольський район). Всі обшуки проводилися рано-вранці, вулиці, де проживали кримські татари були перекриті, будинки оточені. Усіх чотирьох після обшуку затримали. До жодного з них під час обшуку не був допущений адвокат. Обшук проводили співробітники ФСБ РФ і, ймовірно, співробітники Центру з протидії екстремізму, машини, на яких приїхали силовики були без розпізнавальних знаків. Адвокат Едем Семедляєв повідомив, що справи всіх затриманих кримських татар об'єднали в одну справу за підозрою в участі в релігійному об'єднанні Таблігі Джамаат, діяльність якого 7 травня 2009 року рішенням Верховного суду РФ була визнана екстремістською. [150]

210-215. 11 жовтня 2017, обшуки в будинках Марлена Асанова, Сейрана Салієва, Мемета Беялова, Тимура Ібрагімова, Сервера Зекір'яєва, Ернеста Аметова, м. Бахчисарай

11 жовтня в Бахчисараї пройшли масові обшуки в будинках Марлена Асанова, Сейрана Салієва, Мемета Беялова, Тимура Ібрагімова, Сервера Зекір'яєва й Ернеста Аметова. У проведенні обшуків були задіяні співробітники ФСБ, внутрішніх військ і де-факто МВС. Адвокатів, які прибули на місце обшуку, не допускали ні до кого з підзахисних. У кожному з будинків перебували неповнолітні діти, більшість з обшукуваних сімей багатодітні. Після обшуків всі шестеро були затримані. У той же день ТАРС з посиланням на ФСБ РФ бездоказово повідомило про «припинення діяльності в Криму осередку організації Хізб ут-Тахрір». Марлена Асанова і Сейрана Салієва, учасників об'єднання «Кримська солідарність», раніше притягували до адміністративної відповідальності за підтримку мусульман, затриманих в Бахчисараї в 2016 році в рамках так званої справи Хізб ут-Тахрір. Під час обшуку у Марлена Асанова над будинком літали дрони, які вочевидь здійснювали відеозйомку згори, а також глушили інтернет. До того ж, під час проведення обшуків були затримані кілька людей, включаючи родичів, які перебували поруч з місцем проведення обшуків. [151]

216. 23 жовтня 2017, обшук в будинку Енвера Ібраїмова, м. Сімферополь

23 жовтня співробітники сімферопольської де-факто поліції увірвалися в будинок сина активіста так званих полян протесту Фазила Ібраїмова, Енвера. За словами адвоката, близько 8 ранку в будинок увійшли 30 озброєних людей в маски і з автоматами. Приводом для обшуку нібито служив пошук екстремістської літератури, проте ордер на обшук був виписаний на ім'я батька Енвера, Фазила Ібраїмова. Внаслідок цього, найвірогідніше, силовики

прийшли в будинок Енвера Ібраїмова помилково. Під час обшуку нічого не вилучили, але документів або їх копій, що підтверджують законність проведення обшуку, власникам будинку не надали. У серпні 2017 року відносно Фазила Ібраїмова був застосований адміністративний арешт строком на 5 діб за його публічну критику адміністрації міста Сімферополя на громадських слуханнях. У 2018 році на Фазила Ібраїмова було порушено кримінальну справу за шахрайство і зберігання боєприпасів, сам Ібраїмов вважає, що справа є політично мотивованою. [152]

217. 8 листопада 2017, обшук в будинку Сейтумера Сеїтумерова, м. Бахчисарай

Вранці 8 листопада пройшов обшук в будинку кримськотатарського активіста Сейтумера Сеїтумерова. Адвоката Едема Семедляєва на обшук силовики не пустили. Інформація про силову структуру, яка проводила обшук, відсутня. Після обшуку С. Сеїтумерова доставили в де-факто поліцію і склали протокол за ч. 1 ст. 20.3 КоАП (Пропаганда або демонстрація символіки екстремістської організації). Того ж дня суддя де-факто Бахчисарайського районного суду Герман Атаманюк визнав Сеїтумерова винним і постановив стягнути штраф в розмірі 2000 рублів за публікацію в соціальній мережі, зроблену до 2014 року. Сейтумер Сеїтумеров – фотограф, активіст об'єднання «Кримська солідарність», адміністратор кафе «Салачик» (власник кафе Марлен Асанов раніше був затриманий за підозрою в участі в Хізб ут-Тахрір). [153]

218. 8 листопада 2017, обшук в будинку Руслана Беялова, м. Старий Крим

8 листопада російські правоохоронці провели обшук в будинку активіста об'єднання «Кримська солідарність» Руслана (Алімдара) Беялова. За словами Руслана, в ході обшуку були вилучені мобільні телефони і вибито вхідні двері. За словами Руслана, ніяких документів з приводу обшуку він не підписував, тільки протокол про вилучення мобільного телефону. За словами Р. Беялова, після обшуку зникли 3000 доларів США і 60000 рублів його особистих заощаджень.

П'ятьох працівників кафе Руслана Беялова, які проживають у дворі його будинку (Асан Зекерьяєв, Алім Зекерьяєв, Ресуль Абдураманов, Мустафа Ісаєв, Амет Умеров), доставили до районного відділу де-факто поліції «для бесіди». Асан Зекерьяєв повідомив, що перед затриманням він вимагав співробітників поліції пред'явити посвідчення та пояснити причину затримання. У відповідь на це один з них вивів А. Зекерьяєва з будинку, за його словами, погрожував йому і два рази вдарив по голові. Самого Беялова після обшуку не затримували. [154]

219-221. 8 листопада 2017, обшуки в будинках Ельдара Кантемирова, Екрема Абдульватова, Абдураман Меджитова

8 листопада під час масових обшуків кримських татар відбулося ще три обшуки в будинках Ельдара Кантемирова (сел. Зарічне Сімферопольського району), Екрема Абдульватова (сел. Кіровське), Абдураман Меджитова (м. Сімферополь). В ході обшуку у Ельдара Кантемирова були вилучені мобільні телефони і ноутбук. Під час обшуку у Екрема Абдульватова був також вилучений ноутбук. Екрем Абдульватов є главою регіонального меджлісу в Кіровському. Подробиць про обшук у Абдураман Меджитова немає, проте відомо, що після обшуку його доставили в де-факто Центральний районний суд Сімферополя, в якому «суддя» Олена Благодатна визнала його винним у поширенні екстремістських матеріалів в соціальній мережі і засудила до 15 діб адміністративного арешту. Показово, що в судовому рішенні зазначено, що публікація була зроблена 8 листопада о 10:35, в той час, коли Меджитов був уже затриманий силовиками. [155]

222. 14 листопада 2017, обшук в будинку Валерія Большакова, м. Севастополь

14 листопада близько 6 ранку, за інформацією В. Большакова, до нього в квартиру прийшли співробітники російського Слідкому і ФСБ для проведення обшуку. Вони, за словами В. Большакова, спочатку представилися слюсарями і попросили активіста відчинити двері, бо «він затоплює сусідів». Після того, як чоловік відмовився відчиняти двері, співробітники ФСБ і СК її виламали і увійшли в квартиру. За словами Большакова, силовиків в будинку було близько десяти, всі вони розбіглися по кімнатах. 14 листопада слідчий Слідчого комітету РФ Михайло Кітавцев (громадянин РФ) виніс постанову про притягнення як обвинуваченого жителя Севастополя Валерія Большакова за ч. 1 ст. 282 КК РФ (Розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності) за публікацію негативного судження в соціальній мережі про парамілітарне формування «терське казачество». Під час обшуку у Большакова вилучили електронну техніку, печатку, партійні списки «Російського об'єднаного трудового фронту», листівки, довіреність на ім'я його хворої матері і документи у справі про її побиття в 2013 році. До того ж, Большаков заявив, що під час обшуку російські правоохоронці вдарили його прикладом в область серця і повалили на підлогу. Після обшуку його доставили в де-факто Слідчий відділ по Нахімовському району Севастополя на допит, який тривав сім годин. Після допиту В. Большаков знаходиться під підпискою про невиїзд. Валерій Большаков – лідер севастопольського відділення комуністичної партії «Рот Фронт». [156]

223 -225. 16 листопада 2017, обшук в будинку Мустафи Мустафаєва і Аджер Аблаєвої, с. Пушкіне, Советський район

16 листопада о 6 годині ранку силовики, вибивши двері і вікна, увірвалися в будинок Мустафи Мустафаєва. За словами сина Мустафи, озброєні силовики поводитися грубо. Троє людей в масках заламали руки старшому братові і били його по шиї. Приводом для обшуку, за словами силовиків, став нібито пошук наркотиків в будинку. За словами родичів, в будинку силовики нічого не знайшли і не вилучили, але Мустафаєва відвезли в Севастополь. До того ж, після обшуку у Мустафи Мустафаєва співробітники російської спецслужби прийшли в сусідній будинок до його матері Аджер Аблаєвої. Після отримання ордера на обшук силовики зайшли до будинку з собаками, також в пошуках наркотиків і зброї. 76-річній Аблаєвій стало погано, вона втратила свідомість. У будинку матері також не знайшли нічого забороненого, після чого покинули приміщення. У деяких джерелах повідомляється про проведення обшуку в будинку сестри Ленари Мустафаєвої в с. Журавки. Однак подробиці і результати обшуку не відомі. Мустафа Мустафаєв не виявляв активної участі в суспільному житті, сам фермер, дружина Мустафаєва вчителька кримськотатарської мови. [157]

226-227. 21 листопада 2017, огляди в будинках Мустафи Мустафаєва та його сина Фахрі Мустафаєва, м. Бахчисарай

21 листопада в Бахчисараї співробітники МВС РФ провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Мустафи Мустафаєва. За його словами, йому пред'явили постанову де-факто суду про огляд житла в зв'язку з заборгованістю по кредиту його сина Фахрі. Під час огляду силовики зняли на відео всі кімнати в будинку, а також вилучили всі документи, де значиться прізвище сина Мустафаєва. Одного з понятих на огляд силовики привезли з собою. Протоколу огляду житла Мустафи Мустафаєва йому не надали. Після "огляду" співробітники МВС попрямували в недобудований будинок його сина для проведення огляду. За підсумком огляду будинку Фахрі Мустафаєва йому був виданий протокол, затримань не було. За словами очевидців, слідчі заходи проводилися співробітниками де-факто МВС Криму. [158]

228-233. 23 листопада 2017, обшуки помешкань Дегерменджі, Чапуха, Баранова, Аметова, Абдуллаєва, Кашка

23 листопада в м. Сімферополь пройшли масові затримання кримськотатарських активістів за сфабрикованим звинуваченням у нібито шахрайстві («справа Веджіє Кашка»). За затриманнями пішли обшуки в будинках Бекіра Дегерменджі (с. Грушівка), Асана Чапуха (с. Корейіз), Юрія Баранова (с. Южне), Кязіма Аметова (с. Холодівка),

Руслана Трубача (с. Ближнє), Куртсеїта Абдуллаєва (м. Сімферополь). Всі затримані є активістами, деякі з них учасники національного руху кримських татар. До жодного з затриманих під час обшуку силовики не допустили адвоката.

За словами дочки Бекіра Дегерменджі, Мавіле, в ході обшуку в їхньому будинку були вилучені комп'ютер, ноутбук і книга про події 26 лютого 2014 року в Сімферополі.

Інформації про будь-які знайдені або вилучені матеріали під час обшуку у Куртсеїта Абдуллаєва немає. Після допиту в той же день були відпущені його брат і сам Куртсеїт в якості свідка по так званій справі Веджіє Кашка.

Асана Чапуха після допиту відвезли в будинок для проведення обшуку. 24 листопада російське агентство «РІА Новини» з посиланням на «своє джерело» заявило, що під час обшуку в будинку Асана Чапуха були виявлені «три автомати Калашникова, наркотики і екстремістська література». За наявною інформацією обшук в будинку Кязіма Аметова пройшов досить швидко, після обшуку нічого вилучено не було.

Під час обшуку в будинку Руслана Трубача вилучили відеокамеру, записну книжку, візитівки, національні прапори та прапори кримськотатарського добровольчого батальйону, старі мобільні телефони, диски з турецькою музикою, комп'ютерний процесор.

Обшук в будинку Юрія Баранова почався за відсутності господарів будинку. Батька його дружини Ельміри Баранової-Газієвої не пускали в будинок. Вулиця біля будинку Баранових була оточена чотирма машинами силовиків. Під час обшуку було вилучено всю техніку, листівки. Після обшуку Юрія Баранова відвезли на допит, в той же день він був відпущений в якості свідка по «справі Веджіє Кашка».

Докладної інформації про обшук в будинку загиблої під час затримання Веджіє Кашка немає.

24 листопада судді «Київського районного суду Сімферополя» Яніна Охота та Віктор Можелянський винесли постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою Асану Чапуху, Кязіму Аметову, Руслану Трубачу і Бекіру Дегерменджі. При обранні запобіжного заходу суд проігнорував вік і стан здоров'я затриманих. Тривалий час вони містилися в СІЗО, після чого були переведені під домашній арешт. [159]

234. 6 грудня 2017, обшук в будинку Фазила Ібраїмова, м. Сімферополь

6 грудня пройшов обшук в будинку Фазила Ібраїмова. Він повідомив, що обшук проводився російськими правоохоронцями (структура

невідомо) для пошуку ісламської літератури і документів про учасників «галявин протесту». За його словами, в ході обшуку у нього вилучили патрони від його пістолета, який знаходиться на зберіганні в магазині, і документи, пов'язані з учасниками «галявини протесту Стрілецька». Ібраїмов зазначив, що протокол про вилучення документів він підписав. Також під час обшуку стало погано родичці Ібраїмова, якій 85 років. Їй викликали швидку медичну допомогу. Раніше Ф. Ібраїмов притягувався до адміністративної відповідальності (арешт на 5 діб) за критику дій адміністрації Сімферополя. Фазил Ібраїмов – активіст місцевої «галявини протесту Стрілецька», мета якої легалізувати самозахоплення кримських татар, які повернулися після депортації. [160]

235-236. 26 грудня 2017, обшуки в будинках Асене Місіратової і Діляри Місіратової, м. Сімферополь

26 грудня в Сімферополі було проведено два обшуки – в будинку Асене Місіратової, яка працює шкільним психологом, і в будинку її свекрухи. За словами очевидців, службові автомобілі прибули в район о 6 ранку для проведення обшуків. За словами Асене Місіратової, обшук почався о 6:30 і проводився ймовірно за все співробітниками ФСБ, але точно назвати відомство вона не змогла. У будинку знаходилася вона зі своїми дітьми і її брат Алі Булатов з дружиною і дітьми. Силовики попросили Місіратову надати всі документи і техніку. Телефон і комп'ютер детально вивчили, прочитавши все листування. Причиною обшуку назвали розслідування справи про вибухи газопроводу в Алушті. За словами знайомих родини, колишній чоловік Асене Місіратової був добровольцем в АТО, і вже кілька років проживав за межами Криму.

За версією родичів, ймовірно таким чином спецслужби намагалися знайти зв'язок між вибухами в Алушті та Місіратовим, який виїхав на материкову частину України. Після обшуку Діляру Місіратову відвезли на допит в управління де-факто Слідчого комітету Криму, потім її відпустили. За наявною інформацією за результатами обшуку затриманих не було, з дому нічого не вилучили. [161]

237-238. 5 січня 2018, обшуки в будинках Хатідже Кантемірової і Зери Базірової, м. Сімферополь

5 січня в будинках сестер Хатідже Кантемірової і Зери Базірової співробітники Центру з протидії екстремізму МФД РФ (Центр Е) провели обшуки. Обидва домоволодіння належать двом рідним сестрам. Обшук проводився за постановою Київського районного де-факто суду, проте в пред'явлених документах йшлося про обстеження в ході профілактичних розшукових заходів. За словами

родичів, співробітники ЦПЕ розпитували про візит сина однієї з жінок до Туреччини і Білорусі. У результаті обшуків були вилучені релігійна література, телефон і планшет. За наявною інформацією затримань після обшуку не було. [162]

239. 18 січня 2018, обшук в будинку Гірая Куламетова, м. Старий Крим

18 січня в Старому Криму пройшов обшук у Гірая Куламетова, учасника одиночних пікетів 14 жовтня 2017 року. Будинок Куламетова був оточений, біля входу стояв автозак. У будинку знаходилися двоє малолітніх дітей, а також мати, рідна сестра і дружина Гірая. Родичі повідомили, що Г. Куламетова звинуватили в розповсюдженні «екстремістських матеріалів» в соціальних мережах. В результаті обшуку було вилучено телефони у всіх мешканців будинку, а також процесор від комп'ютера. Після обшуку російські правоохоронці доставили Куламетова в де-факто РВВС Кіровського району, де склали адміністративний протокол за ч.1 ст. 20.3 КоАП (Пропаганда або публічна демонстрація атрибутики або символіки екстремістських організацій). У той же день «суддя» де-факто Кіровського районного суду Роман Михайлов виніс постанову про адміністративний арешт строком на 10 діб за публікацію в 2012 році відеоролика з символікою організації Хізб ут-Тахрір. [163]

240. 18 січня 2018, обшук в будинку Кемала Сеїтъяєва, м. Білогірськ

18 січня співробітники де-факто поліції Криму провели обшук в Білогірську у Кемала Сеїтъяєва, учасника пікетів 14 жовтня. Після обшуку його доставили в РВВС Білогірська, де склали протокол за ст. 20.29 КоАП (Виробництво та розповсюдження екстремістських матеріалів) за звинуваченням в публікації в соціальній мережі пісні Тимура Муцураєва, включеної в «список екстремістських матеріалів» Мін'юсту РФ. Того ж дня К. Сеїтъяєв був оштрафований на 1000 рублів. [164]

241- 242 . 23 січня 2018, обшук у батьків Мухсіна Джамбаза, м. Старий Крим

23 січня відбувся обшук в будинку батьків Мухсіна Джамбаза. Мухсін Джамбаз – 27-річний водій з м. Старий Крим. Самого Мухсіна в будинку на момент початку обшуку не було, незабаром після отримання інформації про те, що відбувається, він приїхав додому. Будинок належить батькам Мухсіна. В ході обшуку в будинку батьків Мухсіна Джамбаза були вибиті вікна, коли в приміщенні перебувала тільки літня матір. Після закінчення обшуку в будинку батьків Мухсіна співробітники де-факто поліції вирушили проводити обшук в квартиру Джамбаза, яка знаходиться в с. Приморське. Сам Мухсін

від коментарів відмовився, і попросив активістів не слідувати за ним. Тому докладної інформації про причини і підсумки обшуку немає. [165]

243. 23 січня 2018, обшук в будинку Ісмаїла Рамазанова, с. Новий Світ, Сімферопольський район

23 січня рано-вранці російські силовики провели обшук в будинку 31-річного Ісмаїла Рамазанова. Співробітники МВС РФ заявили, що причина обшуку в будинку Ісмаїла Рамазанова – нібито звинувачення в екстремізмі. На початку обшуку на Рамазанова наділи наручники, вилучили телефон, планшет, українські документи. Співробітники де-факто МВС заявили, що під ліжком виявили понад 20 патронів. Сам Рамазанов, а також батьки Ісмаїла заперечують будь-яку причетність до нібито знайдених патронів. Ісмаїл Рамазанов був доставлений в Управління Слідчого комітету РФ (СК РФ). 23 січня СК РФ опублікував інформацію, що стосовно жителя Сімферопольського району порушено справу за ч. 1 ст. 282 КК РФ (Дії, спрямовані на розпалювання ненависті і ворожнечі, вчинені з використанням мережі Інтернет) за висловлювання в ефірі інтернет-радіостанції Zello. На так званому суді про обрання запобіжного заходу, 24 січня, Рамазанов заявив про застосування до нього фізичного насильства, а саме побиття по голові, нирках і руках, під час обшуку і по дорозі в слідчий комітет. [166]

244. 25 січня 2018, обшук в будинку Енвера Кроша, м. Джанкой

25 січня відбувся обшук в будинку активіста Енвера Кроша в Джанкої, в ході якого були вилучені мобільний телефон, планшет і ноутбук. Після обшуку Е. Крош був доставлений в де-факто РВВС м. Джанкой. Співробітники МВС РФ в РВВС відмовилися давати родичам інформацію про місцезнаходження Енвера Кроша і погрожували штрафом 25 000 рублів, якщо вони не вийдуть з будівлі де-факто поліції. У той же день суддя де-факто Джанкойського районного суду Станіслав Юрченко виніс постанову про адміністративний арешт Енвера Кроша терміном на 10 діб за ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ за пост у соціальній мережі, опублікований до окупації Криму. Важливо відзначити, що в грудні 2015 року Енвер Крош повідомляв про застосування до нього співробітниками ФСБ РФ тортур електричним струмом з метою змусити його співпрацювати. [167]

245. 25 січня 2018, обшук в будинку Ебазера Іслямова, с. Розливи, Нижньогірського району

25 січня співробітники Центру Е провели обшук в будинку Ебазера Іслямова в селі Розливи Нижньогірського району, після якого його доставили в де-факто РВВС Нижньогірського району. З РВВС Іслямова

доставили в де-факто Нижньогірський районний суд, і суддя Артур Авакян визнав його винним в порушенні ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ і наклав штраф в розмірі 2000 рублів. Суддя притягнув до відповідальності за публікацію в соціальній мережі 2010 року, мотивуючи своє рішення тим, що Е. Іслямов був зобов'язаний видалити пост в 2014 році. [168]

246. 1 лютого 2018б обшук в будинку Євгенія Каракашева, м. Євпаторія

1 лютого силовики провели обшук і затримали Євгенія Каракашева. За повідомленнями журналістів, обшук проходив в грубій формі, про що також свідчать синці і садна на фото з обшуку, які з'явилися через деякий час на офіційному сайті ФСБ РФ. У будинок до Каракашева для проведення обшуку увірвалися люди в штатському, не представившись, відразу повалили його на підлогу і наділи наручники. У наручниках Євген був до доставлення його в ІТУ, тобто більше 4-5 годин. На оперативній фотозйомці затримання Каракашева видно, що він сильно побитий. Євген Каракашев – лівий активіст, анархіст. Йому закидають відразу дві статті кримінального кодексу РФ ч. 1 ст. 282 (екстремізм) і ч. 2 ст. 205.2 (публічні заклики до терористичної діяльності) за публікації в соціальній мережі. Наступного дня Євпаторійський де-факто суд обрав запобіжний захід Каракашеву у вигляді утримання під вартою. [169]

247. 1 березня 2018, обшук в будинку Олексія Шестаковича, м. Севастополь

1 березня під час обшуку у активіста Олексія Шестаковича співробітники ФСБ наділи на нього наручники, і протягом 4 годин, за словами матері, він пролежав на підлозі в нижній білизні. Мати намагалася закрити двері в будинок, щоб в квартирі не було так холодно, але співробітники ФСБ їй це заборонили, а також заборонили активісту одягатися. А. Шестакович в суді повідомив адвокату Сергію Легостову, що в автобусі по дорозі в ізолятор тимчасового утримання співробітники ФСБ надягали йому целофановий пакет на голову. 12 березня, після відбуття адміністративного арешту, Олексій Шестакович повідомив, що під час обшуку співробітник спецпідрозділу ФСБ «Альфа» в квартирі бив його в ніс, груди і горло.

В автобусі, по дорозі в ізолятор, співробітники ФСБ затягували на його шиї надітий на голову пакет, виламували руки, піднімаючи за наручники скуті ззаду руки, змушували кричати «Я тварина», вивихнули палець лівої руки, били по руках і голові.

Активіст зазначив в протоколі про доставлення інформацію про застосування до нього тортур. За кілька днів до обшуку Шестакович опублікував на своїй сторінці в соціальній мережі повідомлення про намір провести акцію напередодні незаконних виборів президента в Криму, покликаної повідомити громадянам про їхнє право не брати

участі у виборах. Обшук в будинку Шестаковича проводився у справі євпаторійського активіста Євгена Каракашева, в якій Шестакович проходить як свідок. [170]

248. 1 березня 2018, обшук в будинку Ігоря Панюти, м. Севастополь

Обшук в квартирі Ігоря Панюти почався близько 7 години ранку. Співробітники МВС РФ виламали металеві двері в під'їзді, після чого в квартиру увірвалося близько 10 осіб, 4 або 5 з яких були озброєні автоматами. Ігор Панюта повідомив, що під час обшуку в його квартирі дві години він провів, лежачи на підлозі, руки його були скуті наручниками. Співробітники де-факто поліції повідомили активісту, що обшук у нього проводиться як у свідка у справі Євгена Каракашева. Після обшуку де-факто поліцейські вилучили у Панюти його українські паспорти, комп'ютери, мобільні телефони, флешки, а також паперовий архів, включаючи вирізки з газети «Слава Севастополя» за 1998 рік. Під час обшуку, на сина Панюти Ростислава, який в цей час перебував в квартирі, поліцейські також наділи наручники, поклали на підлогу. У нього також забрали мобільний телефон. Після обшуку російські поліцейські відвезли Панюту у відділення поліції на допит, який тривав від 5 до 6 годин, після чого його відпустили додому. 2 березня активіст подав скаргу на незаконні дії співробітників поліції в ході обшуку. За словами І. Панюти, обшуки у інших активістів в Севастополі також проводилися як у свідків по цій справі. [171]

249. 1 березня 2018, обшук в будинку Дмитра Кісієва, м. Джанкой

1 березня близько 7 ранку співробітники МВС РФ в Джанкої провели обшук в квартирі активіста Дмитра Кісієва. За словами активіста Олексія Єфремова, обшук проводили близько 15 співробітників де-факто поліції протягом декількох годин. В ході обшуку у Д. Кісієва вилучили телефон і комп'ютерну техніку. Кісієв відомий у Криму як організатор мітингів на підтримку російського опозиціонера Олексія Навального. Причину обшуку сам активіст не називає, в зв'язку з підпискою про нерозголошення. Однак обшук у Кісієва найвірогідніше пов'язаний з масовими обшуками у справі євпаторійського активіста Євгена Каракашева. [172]

250. 1 березня 2018, обшук в будинку Івана Маркова, м. Севастополь

1 березня в Севастополі силовики провели обшук в будинку Івана Маркова. Як з'ясувалося, Марков проходить по «справі Євгена Каракашева» як свідок. Вранці силовики увірвалися в будинок Маркова, повалили його на підлогу, почали погрожувати, бити по ногах. Після, посадивши на диван, Маркову дали прочитати постанову про обшук, не дозволяючи нікуди рухатися. За ходом обшуку він стежити не міг, крім цього йому постійно надходили погрози від силовиків. Так

звані поняті, прибули разом з силовиками, і ніяк не реагували на те, що відбувається. За підсумками обшуку були вилучені всі флеш-карти, ноутбук, мобільний телефон, банківська карта. Марков припускає, що обшук проводили співробітники де-факто поліції або Слідчого комітету, а також якась «група захоплення». Після обшуку Маркова відвезли у відділок де-факто поліції на допит. В цей же день він був засуджений на 10 діб за ст. 20.3 КоАП РФ (Публічна демонстрація екстремістської символіки). Пізніше суд апеляційної інстанції скасував арешт. Іван Марков є севастопольським комуністом, редактором сайту «Ліворадикал». [173]

251-252. 1 березня 2018, обшуки в будинках Артема Воробйова і Олексія Присяжнюка, м. Севастополь

1 березня в числі інших обшуки по так званій «справі Євгена Каракашева» пройшли у лівих активістів Воробйова і Присяжнюка. Обшуки почалися близько 7 ранку. Силовики увірвалися в будинок Воробйова в той час, коли він уже пішов на роботу. У будинку знаходився його брат, мама і семирічна дитина. Силовики скрутили брата Воробйова, але потім, з часом виявивши, що він не той, хто їм потрібен, відпустили. Сам Артем Воробйов, дізнавшись про те, що відбувається в його будинку обшук, не прийшов додому. Силовики були в його будинку до 18 годин, після чого пішли. Після обшуку у Олексія Присяжнюка була вилучена техніка, а Присяжнюк доставлений у відділення де-факто поліції. Подобиці про обшук у Олексія Присяжнюка не відомі. За наявною інформацією, Присяжнюк є адміністратором групи «Анархісти Севастополя» і проходив по справі Каракашева, так само як свідок, і разом з Шестаковичем планував подавати повідомлення про акцію про бойкотування виборів президента. Обидва фігуранти не були затримані. [174]

253. 22 березня 2018, обшук в будинку Нарімана Мемедемінова, с. Холмовка, Бахчисарайський район

22 березня в селі Холмовка Бахчисарайського району після обшуку співробітники ФСБ РФ затримали активіста громадського об'єднання «Кримська солідарність» Нарімана Мемедемінова. Пізніше суд апеляційної інстанції скасував арешт.а. За інформацією активістів, силовики повністю заблокували вулицю на якій живе Мемедемінов, пригнавши автозаки. За словами дружини, силовики вели себе грубо, виламали двері, використовували нецензурну лайку. Увірвавшись до будинку, силовики повалили Мемедемінова на підлогу, надягли наручники, а дружину і маленьких дітей залишили в кімнаті. Під час обшуку була вилучена техніка та література.

Пізніше суд апеляційної інстанції скасував арешт. Мемедінов був доставлений в ізолятор тимчасового утримання в Сімферополі.

За клопотанням ФСБ РФ Нарімана Мемедемінова залишили під вартою до 16 травня 2018 року. Йому було пред'явлено звинувачення за ч. 2 ст. 205.2 КК РФ (Публічні заклики до здійснення терористичної діяльності, публічне виправдання тероризму або пропаганда тероризму) за відео-ролики, розміщені в мережі YouTube до окупації Криму. [175]

254-259. 26 квітня 2018, обшук в будинках Ресуля Веліляєва, Екрема, Зери, Айдера і Рустема Веліляєва, Алі Барієва, Асана Ібраїмова, м. Білогірськ

26 квітня о 7 ранку силовики прийшли з обшуками до відомого білогірського бізнесмена Ресуля Веліляєва, до його родичів: брата Екрема, сестри Зери і синів Айдера і Рустема. Крім того, співробітники ФСБ обшукали будинки директора ТОВ «КримОпт» Алі Барієва і ще одного співробітника компанії Асана Ібраїмова. На час обшуків будинки і прилегла територія була оточена співробітниками ОМОНу і іншими озброєними силовиками без розпізнавальних знаків і в масках, за словами очевидців, обшуки проводили співробітники ФСБ. Про те, що відбувалося на обшуках в будинках родичів Веліляєва, достовірно не відомо. За наявною інформацією після обшуку в будинку Алі Барієва була вилучена техніка, планшети і смартфони. Після обшуку Ресуля Веліляєва і директора його компанії Алі Барієва відвезли на допит до Сімферополя. Його сестру Зеру, яка є співвласницею «КримОпт», спочатку відвезли в Білогірське управління МВС Росії, а потім, за даними місцевого активіста, також доставили в Сімферополь до Слідчого комітету. В цей же день обшуки проводилися на підприємствах, що належать Ресулу Веліляєву, в головному офісі ТОВ «КримОпт», а також в мережі магазинів «Гузель». Що послужило справжньою причиною обшуку невідомо, попередньо силовики повідомили про те, що Веліляєву інкримінують порушення вимог безпеки на підприємствах. Алі Барієва і Ресуля Веліляєва 26 квітня вночі етапували до Москви і помістили в СІЗО Лефортово. Всіх інших затриманих в цей же день відпустили. Барієв і Веліляєв продовжують залишатися під вартою за звинуваченням, що стосується порушень за ст. 238 ч.2 КК РФ. Ресуль Веліляєв – відомий в Білогірську бізнесмен, меценат, активіст кримськотатарського національного руху. [176]

260-261. 10 травня 2018, обшук в будинку Сейтосманових, с. Тилове, Балаклавський район

10 травня в селі Тилове Балаклавського району Севастополя пройшли обшуки в будинку братів Ернеса і Енвера Сейтосманових – родичів фігуранта так званої справи Хізб ут-Тахрір Нурі Примова. За словами Ернеса Сейтосманова, в ході обшуку вилучили кілька книг, планшет і телефон. Він повідомив, що їхню матір Гульнару, яка в момент обшуку

перебувала в будинку, відвезли в село Садове Нижньогірського району, де вона проживає. В її будинку також було проведено обшук, і, зі слів Гульнари Сейтосманової, нічого вилучено не було. Після обшуку братів доставили в місцеве відділення ФСБ РФ. Після допиту Ернеса відпустили, повідомивши, що Енвера підозрюють за ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь в діяльності організації, яка визнана терористичною) за «участь» (за версією слідства) в забороненій в РФ організації Хізб-ут-Тахрір. 11 травня де-факто Ленінський районний суд Севастополя обрав Енверу Сейтосманову запобіжний захід у вигляді утримання під вартою до 9 липня 2018 року. [177]

262. 21 травня 2018, обшук в будинку Сервера Мустафаєва, м. Бахчисарай

21 травня співробітники ФСБ РФ провели обшук у координатора громадського об'єднання «Кримська солідарність» Сервера Мустафаєва. Під час проведення обшуку в будинку Мустафаєва знаходилося четверо неповнолітніх дітей. За повідомленнями очевидців, біля будинку Мустафаєва були припарковані автозак і автомобіль з затонованими номерами. Адвоката Еміля Курбедінова не допустили до підзахисного під час обшуку. В результаті обшуку було вилучено ноутбук та телефон Мустафаєва. Після обшуку С. Мустафаєв був доставлений в Управління ФСБ РФ в Сімферополі. В цей же день прес-служба ФСБ в Криму повідомила про затримання нібито учасників забороненої в РФ організації Хізб-ут-Тахрір. [178]

263. 21 травня 2018, обшук в будинку Едема Смаїлова, с. Долинне, Бахчисарайський район

21 травня рано-вранці співробітники ФСБ РФ провели обшук у активіста громадського об'єднання «Кримська солідарність» У будинку Смаїлова перебували троє його дітей, а дружину Смаїлова, яка на момент початку обшуку не була присутня в будинку, не пускали до дітей. Адвоката Айдера Азаматова також в будинок не пускали до закінчення обшуку. Після проведення слідчих заходів Смаїлова, разом із Сервером Мустафаєвим доставили до Управління ФСБ для допиту. Смаїлов був затриманий, як і Мустафаєв, за підозрою в нібито участі в забороненій в РФ організації Хізб-ут-Тахрір. [179]

264. 6 червня 2018, обшук в будинку Рустама Абдурахманова, м. Старий Крим

6 червня о 5 ранку російські силовики провели обшук в будинку Абдурахманова. За словами очевидців, вулиця була перекрита, біля будинку знаходився автозак. Серед служб, які проводили слідчі заходи, був ОМОН, ЦПЕ, ФСБ. Дружина затриманого повідомила, що під час обшуку її забрали до де-факто Феодосійського районного відділу на допит. По поверненню додому жінка побачила, як з її

будинку виносять речі без складання протоколу на вилучення. Після обшуку Рустам Абдурахманов був доставлений в ІТУ м. Сімферополя, нібито за підозрою в екстремізмі. [180]

265. 13 червня 2018, обшук в будинку Еліни Мамедової, с. Аутка, м. Ялта

13 червня о 10:30 в с. Аутка пройшов обшук в будинку Еліни Мамедової, де вона живе з батьками і цивільним чоловіком. За словами матері Еліни, Лутфіє, співробітники ФСБ приїхали зі своїми понятими. Провели обшук приміщення, вилучивши при цьому техніку: два телефони, два планшети, нетбук, системний блок і жорсткі диски. Протокол про вилучення Мамедова підписала, однак копію його їй не залишили. Після обшуку дівчину зобов'язали з'явитися в де-факто Слідчий комітет для надання свідчень. В цей же день щодо неї порушили кримінальну справу за ч.1 ст. 282 КК РФ (Розпалювання ненависті або ворожнечі з використанням мережі Інтернет) за перепост в соціальній мережі. Санкція цієї статті передбачає покарання штрафом від 300 до 500 000 рублів, примусовою працею на строк від 1 до 4 років або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років.

В результаті Еліни Мамедовій було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд. Після декриміналізації ст. 282 з Мамедової зняли звинувачення. [181]

266. 18 червня 2018, огляд в будинку Юнуса Сейтумерова, м. Старий Крим

Вранці 18 червня російські правоохоронці увірвалися в будинок Юнуса Сейтумерова. Причини обшуку не відомі. Після огляду дочку Юнуса Сейтумерова, Назіфе відвезли на допит. За повідомленням громадського захисника, Назіфе Сейтумерову відвезли на допит у зв'язку з нібито знайденому в телефоні листуванні з чоловіком, котрий проживає на материковій частині України. Також, він зазначив, що співробітники правоохоронних органів не представлялися, супроводжуючі документи для огляду не надали, вели незаконну фотофіксацію людей, які прийшли підтримати сім'ю на вулиці. Після допиту Назіфе Сейтумерову відпустили в той же день. [182]

267. 8 червня 2018, обшук в будинку Ахтема Мустафаєва, м. Бахчисарай.

28 червня співробітники ФСБ Росії провели обшук в будинку Ахтема Мустафаєва. Самого Мустафаєва під час проведення обшуку в будинку не було, його родичі повідомляли, що він був затриманий біля будинку Мустафи Джемільєва. Обшук в будинку проходив кілька годин, весь цей час вулиця була оточена. Адвокат Едем Семедляєв, який прибув на місце, за оточення пропущений не був. В результаті було вилучено жорсткі диски, ноутбуки, старі непрацюючі мобільні

телефони, флеш-накопичувач, електронна книга і два планшети. Копію протоколу господарям будинку не залишили. Протягом дня Мустафаєв не виходив на зв'язок, співробітники ФСБ не повідомляли про його місцезнаходження. Пізніше стало відомо, що Ахтем Мустафаєв знаходився в кримському управлінні ФСБ, звідки він був випущений в кінці дня.

Мустафаєв повідомив, що його допитували як свідка у справі спроби підпалу будинку муфтія Криму Еміралі Аблаєва.

За версією слідства, голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров дав вказівку створити екстремістську групу Еролу Велієву, помічнику народного депутата України Мустафи Джемілева.

Ахтем Мустафаєв є водієм Мустафи Джемілева. На початку липня 2018 Мустафаєв, який залишив півострів після того, що сталося, заявив на прес-конференції про застосування до нього тортур під час допиту. [183]

268. 19 липня 2018, огляд в будинку Гульсум Алієвої, с. Верхня Кутузовка

19 липня рано-вранці російські силовики прийшли з оглядом в будинок до Гульсум Алієвої, дочки затриманого в лютому 2016, одного з так званих фігурантів «ялтинської справи Хізб ут-Тахрір». У будинку знаходилася дружина Мусліма Алієва, Наджіє, разом з чотирма дітьми. Огляд проводили близько 11 силовиків. Постанова на «оперативно-розшукові заходи у вигляді обстеження приміщення» була видана де-факто Алуштинським міським судом. Постанову було видано в зв'язку з інкримінованою Гульсум ст. 282 КК РФ (Розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності) за пости в соціальних мережах. Кримінальну справу стосовно Алієвої на момент обстеження не було порушено, за словами юристки Лілі Гемеджі, велася дослідча перевірка. Обстеження тривало протягом 6 годин, силовики ретельно перевірили весь будинок, в тому числі і сміття біля будинку. Протягом обстеження силовиками була поламана деякі меблі в будинку і сантехніка. За словами юриста, імовірно, силовики намагалися знайти саме телефон Гульсум, з якого вона нібито робила репост поста в соціальній мережі, за яким йшла перевірка. Телефону Гульсум російські спецслужби не знайшли, проте вилучили всю техніку в будинку. Крім цього, протягом всього огляду адвокат сім'ї, який прибув на місце, допущений не був. Так звані поняті, які прибули разом з силовиками, намагалися провести особистий огляд членів сім'ї, відповівши на зауваження господині будинку тим, що вони є співробітниками правоохоронних органів. Після обстеження Гульсум Алієву відвезли до Слідчого комітету Алушти. Гульсум Алієва, пославшись на 51 ст. Конституції РФ, відмовилася давати свідчення, після чого її відпустили. Пізніше після

порушення кримінальної справи за ст. 282 КК РФ Гульсум Алієва покинула Крим. [184]

269. 26 липня 2018, обшук в будинку Азіза-Мухаммеда Алієва, с. Холодівка

26 липня о 8.30 ранку співробітниками ФСБ був проведений обшук в будинку 15-річного Азіза-Мухаммеда Алієва. Обшук проходив в рамках справи, порушеної 28 червня 2018 за статтею 329 КК РФ (Наруга над Державним гербом Російської Федерації або Державним прапором Російської Федерації) після того, як 28 травня 2018 року невідомими був зірваний і викинутий російський прапор біля будівлі де-факто сільради селища Курське Білогірського району. Перед початком обшуку у Алієва до будинку підїхали автозак, ГАЗель і УАЗ Патріот, з яких вийшли кілька десятків силовиків і оточили будинок. Охорону заходів, що проводилися, здійснював снайпер. У будинку шукали заборонену літературу, наркотики, зброю. Під час обшуку співробітники правоохоронних органів перевірили комп'ютер, в тому числі історію пошуку в інтернеті. За підсумком обшуку нічого вилучено не було. Самого Алієва затримувати не стали, по справі він проходить як свідок і раніше вже давав пояснення в присутності матері. [185]

270-273. 26 липня 2018, обшуки в будинках Мустафи Коки, Ескендера Абдувелієва, Ридвана Сейтхалілова і Сейтумера Асанова, с. Курське, Білогірський район

26 липня вранці співробітниками ФСБ РФ були проведені масові обшуки в будинках неповнолітніх. Всі, крім Сейтумера Асанова, підлітки, які не досягли 16 років. Обшуки проходили в рамках справи, порушеної 28 червня 2018 з статті 329 КК РФ (Наруга над державною символікою Росії) після того, як 28 травня 2018 року невідомими був зірваний і викинутий російський прапор біля будівлі де-факто сільради селища Курське Білогірського району. Пізніше, в кримських ЗМІ з'явилася інформація про те, що співробітникам Центру протидії екстремізму встановили всіх учасників інциденту. Неповнолітні вже давали свідчення в присутності батьків. Будинок Асанова почали обшукувати, коли там не було нікого з мешканців, сім'я тимчасово не проживала в будинку. В результаті обшуку в будинку Асанова були нібито знайдені та вилучені гільзи. Сім'я заперечувала свій зв'язок з виявленими гільзами, однак протокол про вилучення був складений понятими, привезеними з собою силовиками. Після обшуків були затримані 16-річний Ескендер Абдувелієв разом з батьком Умером. Силовики відвезли з собою також 38-річного Сейтумера Асанова, вдома в якого нібито знайшли гільзи. Абдувелієви і Асанов були доставлені в де-факто Білогірське РВВС. Після здачі аналізів на медичний огляд всіх затриманих звільнили. [186]

274. 3 серпня 2018, обшук в будинку Ленура Аблязімова, сел. Калинівка, Ленінський район

3 серпня в будинку голови Ленінського районного меджлісу Ленура Аблязімова пройшов огляд. Слідчі дії в будинку проходили на підставі постанови суду, проте, за якою саме справою, не відомо. В результаті огляду у Аблязімова був вилучений ноутбук і книги кримськотатарською мовою. Після обшуку Аблязімова доставили до районного відділу де-факто поліції. У той же день Аблязімов був відпущений на підписку про невіїзд і нерозголошення таємниці слідства. Подробиці справи не відомі. [187]

275. 29 серпня 2018, обшук в будинку Ольги Павленко, м. Сімферополь

29 серпня о 6:40 в м. Сімферополь в будинку Ольги Павленко ФСБ РФ провела обшук. За словами силовиків, обшук проходив за рішенням де-факто Київського районного суду. В ході обшуку у активістки вилучили всю техніку. Того ж дня, 29 серпня, активістку Українського культурного центру Ольгу Павленко допитали в головному управлінні Слідчого комітету Росії в Криму. Павленко допитували з приводу обшуку. За попередніми даними, у відношенні української активістки здійснюється дослідча перевірка. Публічних коментарів Слідчого комітету Росії з цього приводу немає. За версією колег-активістів, приводом до обшуку послужила стаття про роботу УКЦ в проросійському виданні. Після обшуку Ольга Павленко вимушено покинула півострів. [188]

276. 4 вересня 2018, обшук в будинку Марлена Мустафаєва, мкрн. Кам'янка, Сімферопольський район

Вранці 4 вересня російські силовики провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Марлена Мустафаєва. Вхід у двір Мустафаєва був перекритий автозаком. У будинку знаходилася однорічна дочка і літня теща. Адвоката на проведення слідчих дій не пустили. За словами дружини Мустафаєва, в будинку шукали заборонену літературу, зброю, наркотики. За підсумками обшуку були вилучені деякі документи сім'ї та ноутбук. Після обшуку Мустафаєва було доставлено в де-факто головне управління МВС. В цей же день де-факто Київський районний суд присудив 12 діб адміністративного арешту за ст. 20.3 КоАП (Демонстрація символіки заборонених в РФ організацій) за пост у соціальній мережі влітку 2014 року. [189]

277. 4 вересня 2018, обшук в будинку Зеккії Куламетова, м. Старий Крим

Причина обшуку не відома. За підсумком обшуку Зеккії Куламетов і його дочка Ріана, яка вела пряму трансляцію в інтернет про те, що відбувається обшук, були затримані і доставлені до відділку після

словесної перепалки зі співробітниками де-факто поліції. У той же день Зеккія Куламетова засудили на 5 діб адміністративного арешту за нібито непокору вимогам поліції за ст.19.3 КоАП РФ.

Пізніше стало відомо, що Заремі і Ріані Куламетовим були присуджені штрафи в розмірі 1000 руб за нібито поширення забороненої в РФ символіки в соціальних мережах.

Також, в постанові, виданій Ріані Куламетовій де-факто Київський районним судом, зазначено, що вона проходить як свідок у справі про екстремізм, за яким був затриманий кримськотатарський активіст Марлен Мустафаєв. Техніку, з якої нібито поширювали жінки пости в соціальних мережах під час обшуку, не вилучали. [190]

278. 4 вересня 2018, обшук в будинку Абуллаха Якубова, м. Старий Крим.

Причина обшуку не відома. Абуллах Якубов, місцевий бізнесмен, меценат, багатодітний батько. Будинок, в якому проходив обшук, належить Гіраю Куламетову, в якому Якубов тимчасово проживав. Більш детальна інформація по даному випадку відсутня, однак, відповідно до коментарів активістів, обшук у Абуллаха Якубова найвірогідніше пов'язаний зі слідчими діями щодо сім'ї Куламетових. Крім цього, після обшуку у Якубова був вилучений ноутбук. Обшук проводився паралельно з обшуком в будинку Зеккії Куламетова. Очевидці повідомляли про автозаки, які перекрили дорогу на під'їзді до міста. Зарема Куламетова була привезена в будинок силовиками на машині без пояснення причин з громадських робіт в парку, де вона виконувала покарання за рішенням суду, винесеним у квітні 2018 року. [191]

279. 13 вересня 2018, обшук в будинку Османа Белялова, м. Бахчисарай

Вранці 13 вересня силовики провели обшук у будинку Османа Белялова. За словами очевидців, будинок Белялова був оточений озброєними людьми в масках, були присутні співробітники Росгвардії, а також ОМОНу. У будинку знаходилися троє неповнолітніх дітей Белялова. Обшук проводився в рамках розслідування справи активіста Марлена Мустафаєва, підозрюваного за ч.1 ст.282 КК РФ (Розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності), за яким Белялов проходить в статусі свідка. За підсумками обшуку було затримано батька Османа Белялова, який надалі був відпущений.

Також співробітники силових структур затримали двох громадян, які знімали трансляцію того, що відбувається біля будинку Белялова.

В той же день, після зняття відбитків пальців в місцевому відділенні де-факто поліції вони були відпущені. Самого Белялова під час

обшуку в будинку не було, за словами родичів, він зранку виїхав до Сімферополя, але до пункту призначення не дійшов, оскільки був затриманий співробітниками де-факто правоохоронних органів Криму. В цей же день де-факто Бахчисарайський районний суд присудив Беялову 5 діб адміністративного арешту за ст. 20.3 КоАП РФ (Демонстрація і розповсюдження забороненої в РФ символіки) за пости в соціальній мережі. Осман Беялов – активіст громадського об'єднання «Кримська Солідарність», а також рідний брат одного з фігурантів так званої справи Хізб ут-Тахрір Мемета Беялова, затриманого в 2017 році. [192]

280. 18 вересня 2018, обшук в будинку Арсена і Айдера Бекірова, м. Сімферополь

8 вересня о 7 ранку співробітники російського МВД провели обшук в будинку Бекірова в мікрорайоні Фонтани-5, місці компактного проживання кримських татар. Біля будинку були припарковані кілька автозаків, силовики проникли в домоволодіння через паркан. У будинку перебувала 62-річна жінка, якій під час обшуку стало погано. Після візиту швидкої допомоги стан жінки стабілізувався. Причини обшуку не відомі. За словами активістів, брати Бекірови займаються ремонтом, а дружина Арсена Бекірова вчителька кримськотатарської мови. Копію постанови про обшук силовики не залишили. Юриста, який приїхав на обшук, силовики не пускали в будинок до закінчення слідчих заходів. Під час обшуку нічого вилучено не було, затриманих немає. [193]

281. 30 жовтня 2018, обшук в будинку Ділявера Гафарова, с. Жемчужина Криму Кіровський район

30 жовтня співробітниками ФСБ був проведений обшук в сім'ї кримського татарина Ділявера Гафарова в с. Жемчужина Криму Кіровського району. Обшук почався близько 3 години ночі і закінчився близько 11 години ранку. Кілька десятків озброєних де-факто правоохоронців зламали двері будинку, постанова на обшук пред'явлена не було. Як поняті виступили дві дівчини, яких російські силовики привели з собою. За результатами обшуку були вилучені ноутбук, телефони, документи, російський і український паспорти.

Після обшуку 22-річний Ділявер Гафаров був затриманий за підозрою в порушенні ч. 2 ст. 208 КК РФ (Участь в збройному формуванні). Йому інкримінували приналежність до батальйону ім. Номана Челебіджихана, формування «Аскер», а також участь в економічній блокаді Криму. Наступного дня де-факто суд обрав йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. [194]

282. 8 листопада 2018, обшук в будинку Халіла Аблямітова, смт. Азовське Джанкойського району

8 листопада обшук за участю одинадцяти співробітників ОМОН відбувся в будинку Халіла Аблямітова в смт. Азовське, Джанкойський район. Під час обшуку Халілу Аблямітова стало погано, йому двічі викликали швидку. Після обшуку силовики відвезли в невідомому напрямку сина господаря будинку Абляліма Аблямітова з вагітною дружиною Айджан. Після допиту їх відпустили. Обшук був пов'язаний з якоюсь дівчиною, яка перебуває в міжнародному розшуку, з якою Аблямітов спілкувався в 2013 році. [195]

283-287. 16 листопада 2018, обшуки в будинках членів організації «Свідки Єгови», м. Джанкой

16 листопада в Джанкої співробітниками ФСБ Росії були проведені обшуки у кількох кримчан у зв'язку з діяльністю організації «Свідки Єгови». За різними даними, відбулося від 5 до 30 обшуків. Подобиць про проведені обшуки немає. Кримінальну справу за ст. 282.2 КК РФ нібито за організацію екстремістського співтовариства порушено на керівника місцевої групи «Свідків Єгови» Сергія Філатова. Він перебуває під підпискою про невіїзд. [196]

288. 21 листопада 2018, огляд в будинку Ісмета Меметова, сел. Старий Крим

21 листопада співробітники ФСБ провели обстеження приміщення в будинку і на підприємстві активіста «Кримської солідарності» Ісмета Меметова. Де-факто правоохоронці шукали екстремістську літературу і докази фінансування меджлісу, проте нічого не знайшли. Під час огляду був присутній адвокат Еміль Курбедінов, за інформацією якого рішення суду про огляд був відсутній. До того ж, під час огляду комп'ютеру де-факто правоохоронці шукали інформацію, пов'язану з організацією Хізб ут-Тахрір, яка заборонена в РФ. Курбедінов повідомив, що копію протоколу огляду силовики не видали. [197]

289. 28 листопада 2018, обшук в будинку Еліни Мамедової, м. Ялта

28 листопада російські правоохоронці провели обшук у Еліни Мамедової в межах порушеної проти неї кримінальної справи за ст. 282 КК РФ (публікація постів в соціальній мережі). В обшуку брали участь троє де-факто правоохоронців на чолі зі слідчим Гайфуліним. Постанову про обшук Мамедовій зачитали, однак не дали ознайомитися з нею. За словами Мамедової, в постанові був вказаний слідчий Осокін, в той час як обшук проводив Гайфулін. Поняті приїхали разом з силовиками. Після того, як де-факто

правоохоронці не знайшли комп'ютер, який шукали, вони вилучили зубну щітку жінки (ймовірно, для взяття зразка ДНК).[198]

290. 28 листопада 2018, обшук в будинку Галини Балабан, м. Сімферополь

28 листопада обшук через публікацію в соціальній мережі відбувся у активістки Українського культурного центру Галини Балабан. У жінки вилучили техніку та цифрові носії. Під час обшуку адвокат не був присутній. Подобиці інциденту невідомі. [199]

291-292. 28 листопада 2018, обшуки в будинках братів Муртазаєва, м. Сімферополь

28 листопада нібито в зв'язку з незаконним обігом наркотичних засобів обшуки пройшли в будинках кримських татар Еміра і Руслана Муртазаєва в селі Кам'янка (Сімферопольський р-н). Дружина Руслана Муртазаєва повідомила, що в будинок прийшли вісім співробітників де-факто правоохоронних органів (структура невідома) в цивільному. Правоохоронці відмовилися представитися і пред'явити постанову про обшук. Самого Руслана Муртазаєва в цей час не було вдома, і силовики погодилися дочекатися його разом з адвокатом. В результаті обшуку нічого протизаконного знайдено не було. Після цього, російські правоохоронці провели обшук в будинку Еміра Муртазаєва. За підсумками обшуку Муртазаєва відвезли на допит в де-факто МВС Сімферополя (вночі відпустили). [200]

293. 14 грудня 2018, обшук в будинку Алі Османова, г. Сімферополь

14 грудня в Сімферополі співробітники ФСБ Росії провели обшук в будинку Алі Османова. Османов є мусульманином, що практикує обряд і тривалий час займається організацією передач в СІЗО кримським політичним в'язням. Так звані правоохоронці шукали під час обшуку зброю, проте не знайшовши нічого, взяли у Османова зразки ДНК і поїхали.[201]

ДЖЕРЕЛА:

1. «Олег Сенцов не віддавав нам жодних наказів. Він був за мистецький спротив», - фігурант справи, якому вдалося втекти від ФСБ. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/intervyu/oleg-sencov-ne-viddavav-nam-zhodnyh-nakaziv-vin-buv-za-mystecky-sprotyv-figurant-spravy-yakomu-vdalosya-vteky-vid-fsb>; Процес Сенцова. День второй. URL: <https://zona.media/online/2015/26/07/sentsov-2>;
2. «Ведь был солдат бумажный». История Алексея Чирния. URL: <https://ru.krymr.com/a/29339968.html>; Процес Сенцова. Допрос Чирния. URL: <https://zona.media/online/2015/30/07/chirnii-afanasiev>;

3. Процесс Сенцова. Приговор. URL: <https://zona.media/online/2015/25/08/protsess-sentsova-prigovor>; Процесс Сенцова. Свидетели обвинения. URL: <https://zona.media/online/2015/03/08/sentsov-svideteli-obvineniya#8033>;
4. "Крымское дело". Необоснованные обвинения и жонглирование фактами в уголовном производстве против Сенцова и Кольченко со стороны РФ. URL: <https://gordonua.com/publications/neobosnovannnye-obvineniya-i-zhonglirovanie-faktami-v-ugolovnom-proizvodstve-rf-v-otnoshenii-ukrainskogo-rezhissera-sencova-93343.html>; Процесс Сенцова. Допрос Афанасьева. URL: <https://zona.media/online/2015/31/07/sentsov-afanasev>;
5. Российский суд приговорил украинского режиссера Сенцова к 20 годам. URL: https://www.bbc.com/russian/russia/2015/08/150825_russia_sentsov_verdict; Машина абсурда. URL: <https://ru.krymr.com/a/28266140.html>
6. Процесс Сенцова. Свидетели обвинения. URL: <https://zona.media/online/2015/03/08/sentsov-svideteli-obvineniya#8033>;
7. Процесс Сенцова. Доказательства обвинения. URL: <https://zona.media/online/2015/04/08/sentsov-dokazatelstva-tkachenko>; Процесс Сенцова. День второй. URL: <https://zona.media/online/2015/26/07/sentsov-2>; Сенцов Олег Геннадьевич. URL: <http://old.memo.ru/d/242162.html>;
8. «Я всегда с Россией был». Суд по делу Сенцова-Кольченко заслушал еще одного свидетеля обвинения. URL: <https://glavcom.ua/news/232661-%C2%ABja-vsegda-s-rossiej-byl%C2%BB.-sud-po-delu-sentsova-kolchenko-zaslushal-eshche-odnogo-svidetelja-obvinenija.html>;
9. Жена Джемилева попала в больницу после обыска. URL: https://lb.ua/news/2014/05/15/266606_zhena_dzhemileva_popala_bolnitsu.html;
10. Крымские ФСБшники устроили обыски в домах члена Меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/25386031.html>;
11. ФСБ России запугивает крымских татар обысками по подозрению в терроризме. URL: <https://ru.krymr.com/a/25387156.html>;
12. В домах крымских татар массово проводят обыски. URL: https://lb.ua/news/2014/05/15/266564_domah_krimskih_tatar_provodyat.html;
13. Процесс Сенцова. День второй. URL: <https://zona.media/online/2015/26/07/sentsov-2>
14. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2014 года). Аналитический обзор. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf;
15. Помимо медресе вооруженные люди нагрянули с обысками в крымскотатарскую семью. URL: <https://ru.krymr.com/a/25433014.html>;
16. В Бахчисарайском районе сообщают об обыске мусульманской семьи силовиками в масках. URL: <https://ru.krymr.com/a/26543182.html>;
17. В семьях крымских татар продолжают обыски. URL: <https://investigator.org.ua/news/135872/>;
18. Крымская полевая миссия по правам человека Краткий обзор ситуации с правами человека в Крыму (сентябрь 2014 года) Аналитический обзор. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf;

19. Очередной обыск устроили в доме крымских татар. URL: <http://atr.ua/ru/news/47436-ocherednoj-obysk-ustroili-v-dome-krymskih-tatar-2014-09-05-11-07-52>;
20. Люди в масках обыскали дом председателя регионального меджлиса Мустафы Салмана. URL: <https://ru.krymr.com/a/26567977.html>;
21. Российские силовики запугивают крымских татар обысками. URL: <https://ru.krymr.com/a/26569148.html>;
22. В аннексированном Крыму – новая волна обысков и задержаний. URL: <https://ua.krymr.com/a/26573188.html>;
23. В домах крымских татар продолжают проводить обыски. URL: <https://lb.ua/society/2014/09/05/278462-domah-krymskih-tatar-prodolzhayut.html>;
24. У известного крымчанина, який готував плов на Майдані, російські силовики провели обшук. URL: <https://ua.krymr.com/a/26571167.html>;
25. В домах крымских татар продолжают проводить обыски. URL: <https://avdet.org/ru/2014/09/08/v-domah-krymskih-tatar-prodolzhayut-provodit-obyski/>;
26. У крымской активистки провели обыск и забрали ее в полицию. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/09/8/7037033/>;
27. В Крыму сразу в двух крымскотатарских домах прошли обыски и аресты. URL: <https://ru.krymr.com/a/26576651.html>;
28. Обыск прошел и в доме главы Белогорского меджлиса, его увезли на допрос. URL: <https://investigator.org.ua/news/136850/>;
29. К члену Меджлиса вломился с обыском люди в масках. URL: <https://investigator.org.ua/news/136822/>;
30. Обыски в Крыму продолжаются: взяли за школы и мечети. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>;
31. Обыск в доме крымского татарина связан с «угоном авто». Сам Усманов уверен – из-за встречи Джемилева. URL: <https://investigator.org.ua/news/139961/>;
32. Затриманому кримському татарину проведуть очну ставку з «побитим» ним спецназовцем. URL: <https://ua.krymr.com/a/26709784.html>;
33. В доме бывшего председателя меджлиса Тургеневки провели обыск. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-dome-bivshego-predsedatelya-medjlisa-turgenevki-proveli-obisk/141971/>;
34. 12 лет за разговор на кухне. Как российский суд признает крымских татар «террористами». URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2017/04/26/7142329/>;
35. Что мы знаем о «севастопольской четверке» дела «Хизб ут-Тахрир». URL: <https://avdet.org/ru/2016/09/08/chto-my-znaem-o-sevastopolskoj-chetverki-dela-hizb-ut-tahrir/>;
36. Кухонный терроризм. Кого и за что судят в Крыму по делу «Хизб ут-Тахрир». URL: <https://zona.media/article/2016/24/05/hizb-ut-tahrir>;
37. Два десятка человек собралось у дома арестованного Чийгоза, где проводят обыск. URL: <https://ru.krymr.com/a/26821147.html>; Обыск в доме Чийгоза закончился: дом разгромлен, изъяты техника и деньги.

URL: <https://ru.krymr.com/a/26822083.html>; Обыск в доме Ахтема Чийгоза.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wTgWZ5aCyYc>;

38. Дело Александра Костенко: как в современной России правосудие становится абсурдом. URL: <http://krymsos.com/ru/news/55d70ccb98c6d/>;
39. Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года). Аналитический обзор. С. 8. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf;
40. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). Аналитический обзор. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf;
41. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). Аналитический обзор. С. 5-6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf;
42. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). Аналитический обзор. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf;
43. В управлении ФСБ в Крыму допрошена журналистка Наталья Кокорина. URL: <https://www.svoboda.org/a/26900078.html>;
44. В квартире родителей еще одного автора «Центра» провели обыск. URL: <https://investigator.org.ua/news/150797/>;
45. В Крыму в доме первого замглавы Меджлиса крымскотатарского народа идет обыск. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26924073.html>;
46. Обыск в доме Ильми Умерова закончился. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/obisk-v-dome-ilmi-umerova-zakonchilsya/144004/>;
47. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). Аналитический обзор. С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf;
48. Крымских татар обыскивали в рамках учений "Заслон-2015". URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/krimskih-tatar-obiskivali-v-ramkah-uchenii-quot-zaslon2015-quot/144095/>;
49. Полиция вскрыла дверь в квартире жены активиста Костенко. Обыск проводили до 12 ночи. URL: <https://investigator.org.ua/news/153007/>;
50. В Ялте ФСБ после длительного обыска увезла бывшего заместителя главреда BlackSeaNews. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26947370.html>;
51. В Крыму провели еще один обыск у близких арестованного активиста Майдана. URL: <https://www.novayagazeta.ru/news/2015/04/11/111499-v-krymu-proveli-esche-odin-obysk-u-blizkih-arestovannogo-aktivista-maydana>;
52. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). Аналитический обзор. С. 8. URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/>

- Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf;
53. В Симферополе провели обыск у бывшего оператора АТР. URL: <https://ru.krymr.com/a/26950132.html>;
  54. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). Аналитический обзор. С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf;
  55. СИЛОВИКИ ОБЫСКАЛИ ДОМА БРАТЬЕВ ВЕЛИЛЯЕВЫХ В КРЫМУ. URL: <http://www.dsnews.ua/society/siloviki-obyskali-doma-bratev-velilyaevyh-v-krymu-15042015071400>;
  56. Кухонный терроризм. Кого и за что судят в Крыму по делу «Хизб ут-Тахрир». URL: <https://zona.media/article/2016/24/05/hizb-ut-takhrir>;
  57. «День возрождения народов Крыма» отметили обысками в домах и «переездом» в ИВС. URL: <https://ru.krymr.com/a/26970675.html>;
  58. Полиция пришла за показаниями в семью крымского активиста. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26970010.html>;
  59. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2015 года. С. 4. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group-November_2015_RU.pdf;
  60. У Крыму переслідують ще одного українського активіста. URL: <http://krymsos.com/news/55b4df5245716/>;
  61. В Крыму задержан очередной крымский татарин. URL: <http://www.sobytiya.info/news/15/52571>
  62. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Июль-август 2015 года. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf;
  63. "Правоохранители" спрашивают соседей, знают ли они, что я - террорист". URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/pravozahisniki_zajavlajut_pro_tisk_na_rodichiv_aktivistiv_v_krimu;
  64. Силовики обыскали дома крымских татар в Урожайном. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/siloviki-obiskali-doma-krimskih-tatar-v-urojainom/147753/>;
  65. В доме пропавшего крымского татарина Арисланова проходит обыск. URL: <https://investigator.org.ua/news/163470/>;
  66. Крымских татар в Симферополе обыскивают уже четвертые сутки. URL: <https://old.vgoru.org/index.php/all-news/euromaydan/item/12907-krymskikh-tatar-v-simferopole-obyskivayut-uzhe-chetvertye-sutki>;
  67. В Крыму российские силовики оцепили и обыскали село в Бахчисарайском районе. URL: <https://investigator.org.ua/news/165518/>;
  68. Обыск за перепост. Силовики нагрянули к члену феодосийского медреса. URL: <https://ru.krymr.com/a/28034171.html>;
  69. Ленур Ислямов: Если так мы будем возвращать Крым, то завтра и

- Львов потеряем. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/11/4/7087527/>;
70. Почему обыск Лили Буджуровой стал пощечиной Украине. URL: <http://krymsos.com/ru/news/pochemu-obysk-lili-budzhurovoi-stal-poshchechinoi-ukraine/>;
71. Ислямов возмущен обысками ФСБ. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/1907416-islyamov-vozmuschen-obyiskami-fsb.html>;
72. Дело об обиженном полицейском. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2016/01/21/67125-delo-ob-obizhenom-politseyskom>;
73. ФСБ РФ проводит обыск у двух членов Меджлиса. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/fsb-rf-provodit-obysk-dvuh-chlenov-medzhlisa-1448877036.html>;
74. "Я – отец экстремиста". Пять историй крымских татар. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/ya--otecz-ekstremista-pyat-istorij-krymskix-tatar>;
75. В дом главы Судакского меджлиса пришли с обыском. URL: <http://atr.ua/news/152135-v-dom-glavy-sudakskogo-medzhlisa-prishli-s-obyskom>;
76. Адвокат: повторный обыск у Ислямовой провели в рамках дела координатора блокады Крыма. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27415984.html>;
77. В Крыму ФСБ после обыска вызвала на допрос экс-редактора АТР Спиридонова. URL: <https://investigator.org.ua/news/169724/>;
78. В Крыму возбуждено дело об участии священника УПЦ КП в экстремистской организации. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2015/12/d33532/>;
79. Меджлис: В Крыму казаки устроили рейд по домам крымских татар после появления в нескольких селах украинской символики. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/medzhlis-v-krymu-kazaki-ustroili-reyd-po-domam-krymskih-tatar-posle-poyavleniya-v-neskolkih-selah-ukrainskoj-simvoliki-112989.html>;
80. Настоящая реабилитация Как в России преследуют крымских татар: репортаж Ильи Азара. URL: <https://meduza.io/feature/2016/03/30/raskoloty-rossiey>;
81. В Ленинском районе Крыма проходят обыски и задержания мусульман – адвокат. URL: <https://investigator.org.ua/news/173011/>;
82. В Крыму новые обыски в домах крымских татар. URL: <http://atr.ua/news/156626-v-krymu-novye-obyski-v-domah-krymskih-tatar>; Один из задержанных 11 февраля рассказал, как его пытали. URL: <http://krymsos.com/ru/news/odin-iz-zatrimanikh-11-lyutogo-rozpoviv-yak-iogo-katuvali/>;
83. Эдем Семедляев. Facebook. 12 февраля 2016. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=557734881061742&id=_100004757052466%D0%AD%D0%B4%D0%B5%D0%BC&hc_location=ufi;
84. В Крыму задержали еще одного крымского татарина. URL: <http://krymsos.com/ru/news/shche-odnogo-krimskogo-tatarina-zatrimali-sogodni-v-krimu/>;
85. В Крыму очередные обыски. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-chergovyi-obshuki/>;

86. Джелял: правоохранители пришли с «осмотром» к главе Ленинского регионального меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27582485.html>;
87. Во время обыска у председателя мусульманской общины в Крыму изъяли литературу – Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27587210.html>;
88. Еще один обыск в доме крымских татар (обновлено). URL: <http://atr.ua/ru/news/158381-esche-odin-obysk-v-dome-krymskih-tatar>;
89. Крым в клетке: обыски продолжаются, невъездных все больше. URL: <https://ru.krymr.com/a/27628495.html>;
90. Еще один обыск в доме крымского татарина. URL: <http://atr.ua/ru/news/158524-esche-odin-obysk-v-dome-krymskogo-tatarina>;
91. У третьего за сегодня делегата Курултая был проведен обыск. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-tretogo-za-sogodni-delegata-kurultayu-bulo-provedeno-obshuk/>;
92. У Крыму проходят чергові обшуки кримських татар. URL: <http://krymsos.com/news/u-krimu-v-budinku-krimskikh-tatar-prokhodyat-chergovi-obshuki/>;
93. Журналист ATR заявил, что в крымском селе проводятся рейды по домам крымских татар под предлогом переписи населения. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/zhurnalist-atr-zayavil-cto-v-krymskom-sele-provodyatsya-reydy-po-domam-krymskih-tatar-pod-predlogom-perepisi-naseleniya-128677.html>;
94. Фигурант дела «Хизб ут-Тахрир» встретил 25-тый день рождения в СИЗО. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28080944.html>;
95. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Апрель 2016 года. С. 4. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/05/Crimean-Human-Rights-Group_April_2016_RU.pdf;
96. История политузника: Николай Семена. URL: <https://ru.krymr.com/a/29269847.html>;
97. Обыски и допросы у журналистов в Крыму продолжаются. URL: <http://atr.ua/news/159098-obyski-i-doprosy-u-zhurnalistov-v-krymu-prodolzhayutsya>; В Крыму пришли с обыском в дом блогера Заира Акадырова – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27684616.html>;
98. В Крыму пришли с очередным обыском к крымским татарам. URL: <http://krymsos.com/ru/news/57207df5b8c40/>;
99. Силовики устроили очередной обыск в оккупированном Крыму. URL: <https://investigator.org.ua/news/178672/>;
100. Замглавы Меджлиса Умеров рассказал подробности обыска и обвинений со стороны крымских оккупантов. URL: <https://www.unian.net/politics/1347026-zamglavyi-medjlisa-umerov-rasskazal-podrobnosti-obyiska-i-obvineniy-so-storonyi-krymskih-okkupantov.html>;
101. Заложники Путина: Ремзи Меметов. URL: <https://investigator.org.ua/news/181240/>;
102. Заложники Путина: Энвер Мамутов. URL: <https://investigator.org.ua/news/181687/>;

103. Обыск у Абильтарова Рустема в г. Бахчисарай, Крым 12.05.2016 (видео). URL: <https://ctrcenter.org/ru/media/22>
104. Зеври Абсеитов: история политузника. URL: <https://ru.krymr.com/a/29220624.html>;
105. В Крыму силовики заявили, что «ошибочно» задержали крымского татарина в Пионерском. URL: <https://investigator.org.ua/news/179766/>;
106. В домах крымских татар в Каменке и Алушке идут обыски. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/v-domah-krimskih-tatar-v-kamenke-i-alupke-idut-obiski/160031/>;
107. В Крыму ФСБ ворвалась с обыском к матери украинского волонтера. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/06/11/7111489/>;
108. В Крыму задержан еще один крымский татарин. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/06/5/7110823/>;
109. После обыска Лариса Китайская остается в Ялте под присмотром ФСБ – дочь активистки. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27869918.html>;
110. Жену арестованного в Крыму украинца Захтея после обыска выгнали на улицу вместе с ребенком. URL: <https://crimeahrg.org/zhenu-arestovannogo-v-krymu-ukraintsa-zahteya-posle-obyiska-vyignali-na-ulitsu-vmeste-s-rebenkom/>;
111. В Бахчисарае после обыска крымского татарина отвезли в ПОВД. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-bakhchisarayi-pislya-obshuku-krimskogo-tatarina-vidvezli-u-rvvs/>;
112. В доме крымского татарина на востоке Крыма провели обыск. URL: <https://avdet.org/ru/2016/08/23/v-dome-krymskogo-tatarina-na-vostoke-kryma-proveli-obysk/>;
113. В Крыму силовики выломали дверь в доме журналистки портала Crimean Tatars. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/186661/>;
114. «Включал гимн Украины и просто рыдал»: как и за что судили Редвана Сулейманова. URL: <https://ru.krymr.com/a/28663427.html>;
115. У 84-летнего отца крымскотатарского активиста искали наркотики. URL: <https://avdet.org/ru/2016/09/17/u-84-letnego-ottsa-krymskotatarskogo-aktivista-iskali-narkotiki/>;
116. Расправа за бойкот выборов: евпаторийский активист заявляет о репрессиях. URL: <https://ru.krymr.com/a/28007187.html>;
117. КримSOS. Обзор ситуации в Крыму. Сентябрь, 2016. URL: <http://krymsos.com/files/b/5/b5c6011-----2016.pdf>;
118. Російські силовики в Криму провели обшук у матері учасників АТО. URL: <http://krymsos.com/news/rosiiski-siloviki-v-krimu-proveli-obshuk-u-materi-uchasnikiv-ato>;
119. Обыск за перепост. Силовики нагрянули к члену феодосийского меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/28034171.html>;
120. У Криму проводять масові обшуки. URL: <http://krymsos.com/news/57fdeca287b8b/>;

121. Российские силовики ограбили семьи задержанных крымских татар. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/10/17/7123837/>;
122. Из героя – в рецидивисты: история одного атамана. URL: <https://ru.krymr.com/a/28061257.html>;
123. В Крыму провели "осмотр" у крымского татарина: "искали" мотоцикл. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/10/16/7123815/>;
124. У Бахчисараї пройшли обшуки. URL: <http://krymsos.com/news/u-bakhchisarayi-proishli-obshuki/>;
125. «Силовики» провели обыск в доме крымского активиста. URL: <http://atr.ua/ru/news/165111-siloviki-proveli-obysk-v-dome-krymskogo-aktivista>;
126. Арест ко Дню народного единства: в Евпатории анархиста взяли за «экстремизм». URL: <https://ru.krymr.com/a/28097432.html>;
127. «Крымские диверсанты» год спустя. Как расследуется дело о несостоявшихся терактах на полуострове и что стало с его фигурантами. URL: <https://zona.media/article/2017/07/11/crimea>;
128. «Крымские диверсанты» год спустя. Как расследуется дело о несостоявшихся терактах на полуострове и что стало с его фигурантами. URL: <https://zona.media/article/2017/07/11/crimea>;
129. В Крыму сообщают о новых обысках у местных жителей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28122490.html>;
130. В Крыму снова начались обыски. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/v-krimu-snova-nachalis-obiski/167868/>;
131. Крымчанина Балуха приговорили к 3 годам 7 месяцам колонии. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/08/4/7151362/>;
132. В аннексированном Крыму ФСБ избила и вывезла из дома украинца. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/12/16/7130096/>;
133. ФСБ собирается обвинить жену украинского активиста в Крыму в «экстремизме». URL: <https://investigator.org.ua/news-2/193104/>;
134. Родственники задержанного в Бахчисарае Сейрана Салиева рассказали о подробностях обыска. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28260607.html>;
135. В Крыму задержали адвоката, ведущего дела крымских татар. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-38762503>;
136. В Крыму задержали активиста Марлена Мустафаева. URL: <https://www.svoboda.org/a/28322161.html>;
137. ФСБ провела обыск в доме семьи Шукурджиевых. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/fsb-provela-obisk-v-dome-semi-shukurdjievih/172171/>;
138. КримSOS. Обзор ситуации в Крыму. Апрель, 2017. URL: <http://krymsos.com/files/e/d/ed21f96-----17.pdf>;
139. В Бахчисарае проходят обыски в домах мусульман. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28426936.html>;
140. В Крыму – очередной обыск в доме крымского татарина (ОБНОВЛЕНО). URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestiya/v-krimu-ocherednoi-obisk-v-dome-krimskogo-tatarina-obnovleno/173630/>;

141. Судакский погром: день обысков и задержаний. URL: <https://ru.krymr.com/a/28474897.html>;
142. В Крыму силовики провели обыск и задержали активиста Ризу Изетова. URL: <https://investigator.org.ua/topnews/197963/>;
143. Российские силовики после обыска допросили крымчанина Надира Мамбетшаева. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28502075.html>;
144. В Крыму прошел очередной обыск в доме крымского татарина. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-krimu-proshel-ocherednoi-obisk-v-dome-krimskogo-tatarina/175133/>;
145. Силовики провели обыск в доме крымского татарина. URL: <http://krymsos.com/ru/news/siloviki-proveli-obshuk-u-budinku-krimskogo-tatarina>;
146. Имам виноват, что не стал «сексотом» – Заир Смедляев. URL: <https://ru.krymr.com/a/28669126.html>;
147. Правозащитник: после обыска троих жителей Белогорского района увезли в неизвестном направлении. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28670045.html>; Один из жителей Белогорского района после обыска в доме арестован, двое покинули Крым – правозащитник. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28671238.html>;
148. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Сентябрь 2017 года. С. 3. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/10/Crimean-Human-Rights-Group_September_2017_RU.pdf;
149. Российские силовики провели очередной обыск в доме у крымчанина. URL: <http://krymsos.com/ru/news/rosiiski-siloviki-proveli-chergovii-obshuk-v-budinku-u-krimchanina/>;
150. Силовики проводят новые обыски и задерживают крымских татар. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/202269/>;
151. Обыски в Бахчисарае. URL: <http://krymsos.com/ru/news/59ddb6e761d8c/>;
152. Российские силовики ошибочно обыскали дом сына активиста «полян протеста» Ибраимова – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28810392.html>;
153. «Удар по «Крымской солидарности». URL: <https://ru.krymr.com/a/28841682.html>;
154. «Удар по «Крымской солидарности». URL: <https://ru.krymr.com/a/28841682.html>;
155. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. С. 4. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf;
156. Прикладом по сердцу, кулаком по почкам. Как в Крыму преследуют левых активистов. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/13/75780-prikladom-po-serdtsu-kulakami-po-pochkam>;
157. Сын Мустафаева рассказал подробности обыска. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/sin-mustafaeva-rasskazal-podrobnosti-obiska/182416/>;

158. Взял кредит – впускать силовиков: что искали у крымскотатарского активиста Мустафы Мустафаев. URL: <https://ru.krymr.com/a/28871895.html>;
159. В Крыму – новые массовые задержания и обыски. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/11/23/7163040/>;
160. МВД Крыма: в Симферополе обыскали дом активиста «поляны протеста», подозреваемого в мошенничестве. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29041251.html>;
161. В подрыве крымского газопровода заподозрили члена “Правого сектора”. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-42485285>;
162. В Симферополе проходят обыски в двух домах – активисты. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28956078.html>;
163. В Крыму задержали 2 участников одиночных пикетов. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/01/18/7168733/>;
164. В Крыму задержали 2 участников одиночных пикетов. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/01/18/7168733/>;
165. В Крыму оккупанты вновь провели обыски в домах крымских татар. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/205235/>;
166. В Крыму ФСБ провела новые обыски и задержания крымских татар. Исмаила Рамазанова били по дороге в отделение. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/fsb_obshukala_budinki_krimskih_tatar_u_novomu_miri_ta_staromu_krimu;
167. «Силовики оказываются тут как тут»: новые обыски в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/28997490.html>;
168. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2018 года. С. 5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2018_RU.pdf;
169. Каракашев Евгений Витальевич. URL: <https://memohrc.org/ru/defendants/karakashev-evgeniy-vitalevich>;
170. В аннексированном Севастополе проходят обыски у участников анархического движения. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/v-anneksirovannom-sevastopole-prokhodiat-obysky-u-uchastnykov-anarkhicheskoho-dvyzheniya>;
171. В Севастополе левый активист Игорь Панюта подал жалобу на действия полиции при обыске. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29076938.html>;
172. В Крыму силовики провели обыск у сторонника Навального. URL: <https://www.novayagazeta.ru/news/2018/03/01/139888-v-krymu-siloviki-proveli-obysk-u-storonnika-navalnogo>;
173. После обысков в Крыму двоих активистов арестовали, четверых допросили как свидетелей по делу анархиста Каракашева. URL: <https://zona.media/news/2018/03/01/crimea>;
174. В Севастополе идут обыски у левых активистов, которые собирались провести акцию в поддержку бойкота выборов. URL: <https://zona.media/news/2018/03/01/sevastopol-alerta>;

175. В Крыму силовики обыскали дом и задержали крымскотатарского активиста Мемедеминова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/206788/>;
176. «Оптовые» обыски: почему российские силовики нагрянули к крымскотатарскому бизнесмену и меценату. URL: <https://ru.krymr.com/a/29194391.html>;
177. Эрнес Сейтосманов будет проходить в качестве свидетеля по «делу» брата. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29219716.html>;
178. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/609751072725686>; ФСБ задержала в Крыму подозреваемых в участии в «Хизб ут-Тахрир» <https://crimea.ria.ru/incidents/20180521/1114488876.html>;
179. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/609751072725686>; ФСБ задержала в Крыму подозреваемых в участии в «Хизб ут-Тахрир» <https://crimea.ria.ru/incidents/20180521/1114488876.html>;
180. В Старом Крыму – очередной обыск и задержание. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/06/6/7182499/>;
181. «У меня есть золотая медаль, красный диплом и уголовное дело» – Элина Мамедова. URL: <https://ru.krymr.com/a/krym-delo-za-repost-elina-mamedova/29401673.html>;
182. В Старом Крыму оккупанты провели обыск в доме крымских татар. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/208946/>;
183. «Сказали, что я потеряюсь навсегда»: водитель Джемилева заявил о пытках со стороны ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/29355499.html>;
184. В Крыму оккупанты ворвались с обыском к семье фигуранта “Хизб ут-Тахрир”. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/07/19/7186772/>;
185. В Крыму проходят обыски в поселках Холодовка и Курское. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5b597a6ca238c/>;
186. В Крыму проходят обыски в поселках Холодовка и Курское. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5b597a6ca238c/>;
187. В Ленинском районе Крыма проходит обыск – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news-obuski-v-krumy-medzhlis/29409625.html>;
188. В Симферополе в доме украинской активистки проходит обыск. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-obysk-v-simferopole-olga-pavlenko/29459035.html>;
189. В поисках «экстремистов»: в Крыму – новые обыски и задержания. URL: <https://ru.krymr.com/a/v-poiskah-ekstremistov-novie-obyski-v-krymu/29470044.html>;
190. Российские силовики проводят массовые обыски в домах крымскотатарских активистов. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/210834/>;
191. В поисках «экстремистов»: в Крыму – новые обыски и задержания. URL: <https://ru.krymr.com/a/v-poiskah-ekstremistov-novie-obyski-v-krymu/29470044.html>;

192. Обыск в Крыму: российские силовики увезли отца активиста Белялова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-obysk-v-krymu-rosiiskie-siloviki-uvezli-otza-aktivista-belyalova/29487431.html>;
193. Российские силовики проводят обыски в микрорайоне Фонтаны в Симферополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-rossiyskie-siloviki-provodiati-obiski-v-simferopole/29495839.html>;
194. Очередной обыск в доме крымских татар. URL: <http://krymsos.com/ru/news/chergovii-obshuk-v-simyi-krimskikh-tatar/>;
195. ФСБ провела обыск и задержания в Крыму. URL: <https://www.svoboda.org/a/29589262.html>;
196. В Крыму сотрудники ФСБ пришли с обысками к Свидетелям Иеговы. URL: <https://www.svoboda.org/a/29603955.html>;
197. В Крыму впервые провели обыск по подозрению в причастности к запрещенному Меджлису. URL: <https://www.novayagazeta.ru/news/2018/11/21/146967-v-krymu-vpervye-proveli-obyski-po-podozreniyu-v-prichastnosti-k-zapreshennomu-medzhlisu>;
198. Очередной обыск в доме крымской татарки Элины Мамедовой. URL: <http://krymsos.com/ru/news/chergovii-obshuk-v-budinku-krimskoyi-tatarki-elini-mamedovoyi/>;
199. Обыски в Крыму: у Галины Балабан силовики изъяли технику. URL: <http://atr.ua/news/180510-obyski-v-krymu-u-galiny-balaban-siloviki-izali-tehniku>;
200. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/742633032770822>;
201. Сотрудники ФСБ провели обыск в доме крымского татарина в Симферополе (+видео). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-fsb-obysk-v-simferopole/29655712.ht>

Усі лінки перевірено 01/08/2019.

ОБШУКИ В ПРИМІЩЕННЯХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Цей розділ містить інформацію про обшуки, огляди, перевірки та інші проникнення представників окупаційної влади до приміщень і на територію юридичних осіб. Автори звіту відносили до цього розділу ті дії, які вчинялися в межах дискримінаційної та/або репресивної політики щодо певних нелояльних груп населення. Водночас, розповсюдженим порушенням в Криму також є незаконні захоплення приватної власності і фізичних, і юридичних осіб окупаційною владою. Такі дії окупаційної влади є порушенням права на приватну власність, і автори звіту не включали такі випадки до цього розділу. Також і обшуки й проникнення на територію юридичних осіб з

подальшою метою захоплення або знищення власності не містяться у цьому розділі.

На відміну від власності фізичних осіб, щодо юридичних осіб російські правоохоронці використовують значний арсенал інструментів і слідчих дій, які передбачають різні форми перевірок і проводяться різними органами, включно із санепідемслужбами, наприклад. Важливо зазначити, що у 2014–2015 рр. у таких обшуках та перевірках активно брали участь парамілітарні структури, як от «самооборона» чи казаки.

Один з головних об'єктів, які з 2014 року стали зазнавати постійних перевірок і оглядів, є релігійні заклади – церкви Української Православної Церкви Київського Патріархату (наразі – Православна Церква України) і мечеті. Після введення на території Криму російського законодавства, де-факто влада ввела в Криму список забороненої екстремістської літератури, зберігання і розповсюдження якої заборонено. У 2014 році для перевірок з приводу зберігання забороненої літератури були проведені обшуки і огляди у багатьох мечетях та ісламських навчальних закладах у Криму. Водночас, у низці випадків, коли були виявлені екземпляри забороненої літератури, обшукувані говорили про те, що ці екземпляри їм підкинули. В 2014–2015 рр. також проводилися обшуки в незалежних ЗМІ та приміщеннях Меджлісу кримськотатарського народу. Втім, скоро під різними приводами приміщення були конфісковані у їхніх власників, а самі організації були ліквідовані де-факто владою. Також політично-мотивовані обшуки фіксуються в офісах незалежних адвокатів і на підприємствах, фірмах проти власників, щодо яких провадиться політично-мотивоване кримінальне переслідування.

В цьому розділі представлено інформацію про політично-мотивовані обшуки у приміщеннях юридичних осіб, яка є доступною у відкритих джерелах, звітах правозахисних організацій або була публічно заявлена жертвами обшуків.

Як і щодо інших порушень прав людини, ця інформація не є вичерпною, оскільки справжня кількість обшуків і перевірок набагато більша, але саме в цій категорії обшуків складно встановити реальні мотиви де-факто влади для їх проведення.

1. Початок березня 2014, обшук в медіацентрі «Громадська оборона», Севастополь

В березні 2014 року в медіацентрі «Громадська оборона», який займався журналістськими розслідуваннями в Севастополі,

представники так званої севастопольської самооборони і ФСБ РФ провели обшук. Микола Подоляка, активіст присутній під час обшуку, заявив про те, що приміщення оточили представники так званої севастопольської самооборони. Головував, за його словами, підполковник Журавльов, який представився співробітником ФСБ РФ. Жодних документів на проведення слідчих дій вони не представили, тих, хто зібрався, обзивали «бандерівцями» і «терористами», обшукали офіс – виявили два бронезилети, які були надані журналістам для самозахисту. Микола Подоляка і його колега того ж вечора виїхали з півострова. [1]

2. 1 червня 2014, незаконне проникнення в храм УПЦ КП, с. Перевальне, Сімферопольський район

1 червня 2014 року о 8 ранку група озброєних людей увірвалася до храму Української православної церкви Київського патріархату, який знаходився у воєнній частині в с. Перевальне. За словами священика храму отця Івана, нападниками була так звана «самооборона» і казаки. Під час проникнення до храму нападники виламали двері, штовхнули вагітну жінку, у храмі також перебували діти. З собою представники «самооборони» мали пістолети і нагайки. Вимогою нападників було звільнення приміщення священослужителями. За кілька годин переговорів український священик був змушений залишити храм. [2]

3. 2 червня 2014, незаконне проникнення до офісу «Центру журналістських розслідувань», м. Сімферополь

2 червня 2014 року в приміщенні редакції «Центру журналістських розслідувань» незаконно вдерлися представники «кримської самооборони» на чолі з командиром 1-го полку народного ополчення Сімферополя Дмитром Простаковим. За інформацією керівниці «Центру» Валентини Самар, представники парамілітарного формування вимагали надати документи реєстрації ЗМІ та договір про аренду приміщення. Дії самооборони в редакції пов'язуються із намірами зайняти приміщення, які орендувалися «Центром», для розміщення підрозділів «кримської самооборони». За даними керівниці редакції, скоро після того орендоздавач – Федерація профсоюзів Криму – попросила редакцію звільнити офіс до кінця місяця. [3]

4. 24 червня 2014, обшук в медресе Кольчугіно, Сімферопольського району

24 червня 2014 в селі Кольчугіно Сімферопольського району ФСБ Російської Федерації було проведено обшук в медресе – ісламському релігійному навчальному закладі. Обшук почався о 6-й годині ранку і тривав приблизно 6 годин. Загалом обшук провели понад

30 представників спецпідрозділів Беркут і ОМОН, ФСБ, а також працівники де-факто поліції. На момент обшуку біля медресе були 2 автобуси. В медресе перебували 13 учнів і 2 викладачі. Під час обшуку діти перебували в будівлі. Понятими були залучені співробітники де-факто сільради. Під час обшуку вилучили кілька комп'ютерів, були вибиті двері і розбиті вікна. Силовики також обшукували особисті речі дітей.

Після незаконних обшуків люди в масках вивезли заступника директора кримського медресе Айдера Османова. Після допиту його відпустили. [4]

5. 22 липня 2014, обшуки в кримськотатарському кафе «Мусафір», м. Бахчисарай

22 липня 2014 після 11:00 у кримськотатарське кафе «Мусафір» в Бахчисараї увірвалися люди в масках і почали проводити обшук. Обшук проводили співробітники де-факто правоохоронних органів, зокрема ФСБ і МВС, приблизно двадцяти осіб. Де-факто правоохоронці пояснили свій візит скаргою на «незаконне ведення підприємницької діяльності» в Бахчисараї, втім жодних документів не надали. Вони затребували всю документацію кафе, яку їм надали. Заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтем Чийгоз заявив, що обшуки пройшли і в інших кримськотатарських кафе в Бахчисараї того дня. [5]

6. Серпень 2014, обшуки в офісах комерційних фірм і підприємств, м. Сімферополь та м. Ялта

У деяких містах (Сімферополь, Ялта) співробітники ФСБ Росії без відповідних документів проводили обшуки в фірмах і на підприємствах, які надають поліграфічні послуги, щодо виготовлення і поширення проукраїнських листівок і постерів. Активістів і активних користувачів соціальних мереж викликали на «бесіди» телефоном або ж приходили за місцем проживання без повісток, деяких викликали в територіальні підрозділи ФСБ. Детальнішої інформації про ці обшуки немає. [6]

7-9. 13 серпня 2014, обшуки в медресе, Сімферопольського району

13 серпня 2014 року Федеральна служба безпеки провела обшуки одразу в трьох медресе Сімферопольського району. За словами заступника муфтія мусульман Криму Есадуллаха Баїрова в медресе навідалися співробітники ФСБ, де-факто прокуратури, санітарно-епідеміологічної станції, де-факто Міністерства освіти, пожежної та інших служб. Як наслідок було виявлено три книги зі списку забороненої в Росії літератури. Через знайдену літератури було

складено протокол про адміністративне правопорушення щодо директора джанкойського медресе. За два тижні де-факто суд виніс рішення про притягнення до адміністративної відповідальності і штрафу в розмірі 2 тис. рублів з конфіскацією вилучених «екстремістських матеріалів».

Також Духовне управління мусульман Криму повідомляє, що в серпні 2014 року проводилися перевірки та обшуки ісламських навчальних закладів, приватних будинків релігійних служителів щодо змісту забороненої ісламської літератури, внесеної до «Федерального списку заборонених екстремістських матеріалів». За повідомленням муфтіяту, у багатьох обшуках беруть участь представники «кримської самооборони», які не мають жодного стосунку до органів де-факто прокуратури та правоохоронних органів. [7]

10. 9 вересня 2014, обшук у кримській гімназії-інтернаті для обдарованих дітей, с. Танкове, Бахчисарайського району

9 вересня 2014 в кримській гімназії-інтернаті для обдарованих дітей у с. Танкове Бахчисарайського району, пройшов обшук, який проводили двоє чоловіків, одягнених у цивільне. За словами співробітників гімназії, були знайдені три книги, які знаходяться в списку забороненої ісламської літератури, на підставі чого було складено адміністративний протокол. Однак співробітники запевняють, що знайдені книги були підкинуті, оскільки раніше їх не було в фонді бібліотеки гімназії. Батьки учнів стурбовані і повідомили про те, їхніх дітей змусили зняти з себе предмети з національною кримськотатарської символікою. Пізніше під час спілкування з журналістами директор навчального закладу Мемет Кангієв заперечував обшук. [8]

11. 16 вересня 2014, обшук в національній школі с. Зуя, Білогірського району

В ніч з 16 на 17 вересня 2014 розпочався обшук в національній школі з кримськотатарською мовою навчання (школа №2) в селищі Зуя Білогірського району. За повідомленнями ЗМІ, судових постанов або інших документів директору школи представлено не було, було переглянуто бібліотеку та перевірені комп'ютери, вилучено 2 газети: старий випуск газети «Відродження», яку пов'язують з релігійною організацією Хізб ут-Тахрір, і екземпляр «Голосу Криму» за 2009 рік, в якому було опубліковане інтерв'ю заступника голови республіканського комітету АРК у справах релігії Айдера Булатова за назвою «Іслам – реальний фактор суспільного життя». Директору школи було запропоновано написати пояснювальну.

12-14. 16 вересня 2014, обшук в будівлю Меджлісу, газети «Авдет» та БО «Фонд Крим», м. Сімферополь

16 вересня в Сімферополі озброєні невідомі особи в масках оточили будівлю Меджлісу кримськотатарського народу, в якому Меджліс розташовувався близько 15 років. Обшук почався приблизно о 9 ранку і тривав 10 годин. Співробітники де-факто правоохоронних органів зачитали при своїх понятих постанову, в якій йшлося про те, що вони прибули провести обшук в будівлі Меджлісу кримськотатарського народу у зв'язку з подіями 3 травня 2014 на адміністративному кордоні. За словами Ризи Шевкієва, який був присутній під час обшуку, на постанові про обшук не було ані вихідного номера, ані печатки. Був лише підпис «старшого лейтенанта юстиції» Шмельова. Обшук дуже ретельно проводили 15-20 осіб, почали з другого поверху, затим піднялися нагору. Потім спустилися вниз і провели обшуки ще в редакції газети «Авдет» і в благодійному фонді «Крим». Останні два обшуки пройшли всупереч постанові, в якій йшлося лише про обшук Меджлісу. Редактор видання «Авдет» Шевкет Кайбуллаєв під час нього не був присутній. Після обшуку ФСБ винесла йому застереження. [10] Копію протоколу обшуку силовики не залишили. У будівлю заборонили будь-кого пускати. Вхід в будівлю охороняли озброєні люди в масках. Протягом усього дня біля будівлі чергував автозак і російські поліцейські. Члени Меджлісу повідомили, що під час обшуку були вилучені протоколи деяких засідань Меджлісу, книги релігійного змісту, комп'ютерна техніка, а також особисті речі народного депутата України Мустафи Джемільєва.

15 вересня було скоєно напад на будівлю Меджлісу кримськотатарського народу. Троє невідомих, чиї обличчя були закриті масками прибули до будівлі Меджлісу, двоє чоловіків відразу стали біля вхідних дверей, блокуючи вихід з будівлі, в руках одного з них був пістолет. Третій чоловік швидко піднявся газовою трубою до прапора України, який було встановлено на фасаді будівлі, і зірвав його.

На підставі рішення де-факто суду 18 вересня 2014, будівлю за адресою вул. Шмідта 2 в Сімферополі було опечатано, а 19 вересня Меджліс кримськотатарського народу був змушений залишити це приміщення разом із розташованими там БО «Фонд Крим» і редакцією газети «Авдет». [11]

15. 17 вересня 2014, обшук в мечеті, мкрн. Фонтани, Сімферополь

17 вересня відбувся обшук в мечеті в сімферопольському мікрорайоні Фонтани – місці компактного проживання кримських татар. Як наслідок, після слідчих дій співробітники де-факто правоохоронних органів вилучили три книги зі списку забороненої в

Росії релігійної літератури. Ще п'ять книг взяли на перевірку. Слідчі дії проводилися під час денного намазу. Мусульман, які збиралися здійснити молебень, спершу не впускали до мечеть, але за кілька хвилин їм все-таки дозволили зайти всередину. [12]

16. 17 вересня 2014, обшук в кримськотатарській школі, сел. Зуя, Білогірський район

17 вересня в кримськотатарській школі №2 в селищі Зуя де-факто правоохоронці провели обшук. За повідомленнями місцевих жителів, обшук проводили троє чоловіків і одна жінка. Підстави проведення обшуку не відомі. За словами очевидців, де-факто правоохоронці під час обшуку перевіряли кімнати вчителів, бібліотеку, і особливо ретельно перевіряли кабінети вчителів, які носять мусульманського вбрання. [13]

17. 17 вересня 2014, перевірка кримськотатарського телеканалу АТР, Сімферополь

17 вересня 2014 співробітники де-факто прокуратури прийшли з перевіркою на перший кримськотатарський телеканал АТР. Подобиці цього візиту невідомі. [14]

18. 19 вересня 2014, обшук в мечеті Тахтали-Джамі, Євпаторія

19 вересня 2014 року співробітники МВС РФ провели обшук в мечеті Тахтали-Джамі в Євпаторії. За інформацією Кримської правозахисної групи, під час обшуку були знайдені дві релігійні книги, які визнані в РФ забороненими («Загальне уявлення про Іслам» і «Основи мусульманської віри в світлі Корану і Сунни»). Також правозахисники повідомляють, що на підставі знайдених предметів 18 листопада 2014 року Євпаторійський де-факто суд присудив Е. Раїмову штраф в розмірі 1000 рублів. [15]

19. 22 вересня 2014, обшук в мечеті, Ялта

22 вересня 2014 кілька десятків озброєних осіб протягом семи годин обшукували мечеть «Дереккой» у Ялті. Після обшуку вони вилучили кілька книг, які, за словами представника духовного управління, «раніше ніхто в мечеті не бачив». Співробітники ФСБ, за його словами, викликали на допит вчителя з Туреччини, який працював при мечеті. Після допиту його відпустили. [16]

20. Жовтень 2014, обшук в мечеті, с. Тургенівка Бахчисарайського району

У жовтні 2014 силовики провели обшук в мечеті в с. Тургенівка Бахчисарайського району. Як наслідок було вилучено 7 релігійних книг, заборонених в РФ. Згодом на імама, Мустафу Ягьяєва, де-факто суд наклав штраф в розмірі 1,5 тис. рублів. Також до листопада

2014 де-факто влада провела обшуки у восьми з десяти медресе в Криму. [17]

21. 17 грудня 2014, огляд одного з приміщень «Фонду Крим», Сімферополь

17 грудня 2014 в межах перевірки нібито за фактом контрабанди співробітники ФСБ провели огляд одного з приміщень «Фонду Крим», в якому зберігалися речі кримськотатарського письменника Джінгіза Даґджи, передані для музею. Коробки з речими не розкривалися, бо вони були опечатані дипломатичним відомством Туреччини. Були здійснені опис і фотографування речей, які зберігалися в приміщенні. [18]

22. 18 грудня 2014, обшук в мечеті, с. Тургенівка, Бахчисарайський район

18 грудня 2014 після обшуку в помешканні імама Мустафи Яґєва, було проведено обшук в мечеті в селі Тургенівка Бахчисарайського району. Нічого не було вилучено за результатами слідчих дій. Обшук проводився вже вдруге за рік. [19]

23. 26 січня 2015, обшук на телеканалі АТР, Сімферополь

26 січня 2015 в межах кримінальної «справи 26 лютого» було проведено обшук кримськотатарського телеканалу АТР. Згідно з постановою слідчого, підставою стала оперативна інформація про наявність на телеканалі матеріалів, які стосуються цієї справи. У проведенні обшуку брала участь велика кількість озброєних співробітників ОМОН-у, ФСБ і «Центру Е». Територія телеканалу була оточена, нікого не впускали і не випускали. Обшук проводився в кожному кабінеті. Обшук спричинив короткострокове призупинення аналогового мовлення і паралізував на один день роботу інформаційної служби новин АТР. До цього адміністрація телеканалу вже відповіла на запит від де-факто правоохоронних органів. Як наслідок обшуку у співробітників редакції були вилучені відеозаписи, зроблені під час мітингу під стінами кримського парламенту, який відбувся 26 лютого 2014 року. [20]

24. 20 травня 2015, обшук в мечеті, сел. Кам'янка, Сімферопольський район

20 травня пройшов обшук в мечеті селища Кам'янка Сімферопольського району. За інформацією Кримської правозахисної групи, як наслідок обшуку силовики вилучили три релігійні книги і журнал, визнані екстремістськими в РФ. Правозахисники повідомляють, що 26 травня 2015 Київський районний де-факто суд Сімферополя оштрафував Руслана Саїтвалієва на 3000 рублів за нібито зберігання і поширення екстремістської літератури. Сам Саїтвалієв свою причетність до цих книг заперечує. [21]

25. 2 листопада 2015, обшуки в офісах підприємств, які належать Ленуру Іслямову, Сімферополь

2 листопада де-факто правоохоронці провели обшук на підприємствах Ленура Іслямова. Зокрема обшук пройшов у приміщеннях транспортної компанії «СімСітіТранс», в кримській редакції телеканалу АТР і видання «15 хвилин», в офісах ТОВ «Квін-груп-Крим» і мережі магазинів «I-Com». Будівля була оточена співробітниками ОМОН-у, працівників на підприємство не пропускали. Під час обшуку було вилучено комп'ютерну техніку та документи. Подробиці обшуків невідомі. [22]

26. 27 січня 2016, обшук в кримськотатарському дитячому центрі «Elif», Джанкой

27 січня 2016 в Джанкої було проведено обшук в кримськотатарському дитячому центрі «Elif». У складі групи перевіряючих були співробітники ФСБ, де-факто поліції, де-факто прокуратури, санітарно-епідеміологічної служби. Обшук було проведено за відсутності понятих, а також співробітники де-факто правоохоронних органів не склали протокол обшуку. Представники де-факто влади не надали жодних документів (ані ордеру на обшук, ані протоколу вилучення), підстава обшуку силовики також не повідомили. Директорка центру, Лутфіє Зудієва, каже, що силовики ставили питання навіть малолітнім дітям. Під час перевірки було вилучено документацію центру, дитячу літературу кримськотатарською та турецькою мовами, а також співробітники були викликані в де-факто правоохоронні органи. Зудієва зазначила, що під час «бесіди» з нею і співробітниками центру силовиків цікавили питання, пов'язані з релігією. У них з'ясували, чим займається центр, чому і як вчить дітей. Вона також додала, що силовики прийшли з питаннями в сім'ї двох дітей, які відвідують центр. 16 березня 2016 Лутфіє Зудієва, директорка центру, отримала офіційну відповідь Джанкойської міжрайонної де-факто прокуратури на скаргу щодо проведення 27 січня 2016 року незаконного обшуку в дитячому центрі «Elif». У постанові про відмову в задоволенні скарги, де-факто прокуратура роз'яснила, що такі дії є оглядом приміщення, а не обшуком. Також де-факто прокуратура повідомила, що огляд приміщення центру «Elif» було проведено відповідно до законодавства РФ. [23]

27. 28 січня 2016 обшук в мечеті Ісламського культурного центру, Сімферополь

28 січня було проведено обшук в мечеті Ісламського культурного центру в Сімферополі. У мечеть не впускали навіть мусульман, які прийшли на молитву.

Це вже третій обшук саме в цій мечеті, влаштований російськими силовиками. Під час обшуку було знайдено ісламську релігійну літературу заборонену в РФ. Імам Ісламського культурного центру запевняє, що напередодні обшуку цих книг в приміщенні не було, і що вони був спеціально підкинуті. [24]

28. 1 лютого 2016, обшук на підприємстві «СімСітіТранс», Сімферополь

1 лютого 2016 співробітники ФСБ в масках провели обшук в будівлі автотранспортної компанії «СімСітіТранс» в Сімферополі, де раніше розташовувалися офіси кримськотатарських телеканалів АTR, Lale і радіо Meydan. На місце обшуку прибули кілька десятків силовиків, деякі з них були в повній екіпіровці та озброєні. Силовики не пояснили своїх дій і не надали документів, які б були підставою для проведення обшуку. [25]

29. 31 березня 2016, обшук в міському об'єднанні Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім Т.Г. Шевченка, Севастополь

31 березня 2016 представники де-факто правоохоронних органів провели обшук в міському об'єднанні Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім Т.Г. Шевченка в Севастополі. Як наслідок, було вилучено понад 250 найменувань друкованої продукції, виготовленої в друкарнях Канади, Франції, США та України. ФСБ заявляє, що вилучена література призначалася для поширення з-поміж кримчан ідей українського націоналізму. Деталі обшуку невідомі. [26]

30. 12 травня 2016, обшук в кримськотатарському культурному центрі «Караван-сарай Салачик», Бахчисарай

12 травня 2016 в Бахчисараї пройшов обшук в кримськотатарському культурному центрі «Караван-сарай Салачик». В Бахчисарай прибули два автобуси з озброєними співробітниками силовиків, у деяких з них були відсутні розпізнавальні знаки. [27]

31. 13 травня 2016, обшук в мечеті, с. Вишенне (Мушаш), Білогірський район

13 травня 2016, за словами голови Білогірського регіонального меджлису Асаба Мустафи, стало відомо, що в мечеті села Вишенне (Мушаш) проводиться обшук. Детальніша інформація про обшук невідома. [28]

32. 5 серпня 2016, перевірка в мусульманському культурному центрі, Сімферополь

5 серпня 2016 представники російських силових структур прийшли з перевіркою до мусульманського культурного центру, асоціацію «Творення» в анексованому Сімферополі. Перевірка тривала приблизно 3,5 години – з 15:30 до 19:00, задіяні були

зокрема співробітники де-факто прокуратури, де-факто МНС, Роскомнадзору. Силовики не пояснили причину свого візиту, лише повідомили, що до них надійшла оперативна інформація, нібито в культурному центрі порушується закон про протидію екстремізму, і це стало приводом для перевірки. За словами директора центру, це вже не перша перевірка. [29]

33. 15 серпня 2016, обшук на приватному підприємстві Ремзі Муратова, Джанкойський р-н

15 серпня силовики провели обшук в помешканні члена ревізійної комісії Курултаю кримськотатарського народу Ремзі Муратова. За словами місцевих активістів обшук проводили озброєні люди в масках. Також активісти висловили припущення, що обшук проводиться в зв'язку з антитерористичними заходами. Однак на якій підставі проводився обшук не відомо. Під час обшуку були вилучені документи Муратова, пов'язані з його громадською діяльністю. Докладнішої інформації про цей випадок немає. Відомо, що раніше, 22 березня 2016 силовики провели обшук в будинку Ремзі Муратова. Тоді силовики обшукали помешкання і перевірили комп'ютерну техніку. Затримань після обшуку за наявною інформацією не було. [30]

34. 5 вересня 2016, обшук в мечеті Ісламського культурного центру, Сімферополь

5 вересня опівдні російські силовики провели обшук в будівлі Сімферопольської мечеті на вул. Мокроусова, 7. У будівлі співробітниками ОМОН були заблоковані всі виходи протягом усього дня. Прихожан мечеті не пускали в приміщення для молитви. Під час обшуку, за словами глави духовного управління мусульман України Саїда Ісмагілова, силовиками була підкинута заборонена в РФ література.

Обшук тривав до 22-ї години. На території мечеті і всередині приміщення були встановлені відеокамери, проте де-факто правоохоронці змусили присутніх на обшуку вимкнути їх. За словами Ісмагілова, силовики нібито знайшли біля туалету пакет з двома забороненими в РФ книгами «Три основи». Для підтвердження своєї заяви про те, що літературу було підкинута, муфті Ісмагілов повідомив, що за мусульманською традицією відвідувати місця гігієни з релігійною літературою заборонено. Під час обшуку обшуку затримань не відбулося, втім де-факто правоохоронці повідомили місцеву мусульманську громаду про намір відкрити кримінальну справу за фактом нібито знайденої екстремістської літератури. [31]

35. 19 жовтня 2016, огляд приміщення ГО «Наукове товариство студентів та аспірантів-юристів ЮСТІС», Євпаторія

19 жовтня співробітники де-факто поліції провели огляд приміщення ГО «Наукове товариство студентів та аспірантів-юристів ЮСТІС». Організація надавала безоплатну правову допомогу малозабезпеченим верствам населення. Огляд проводили співробітники російської поліції Федорінін Олексій Анатолійович, Савченко Андрій Вікторович і Криве Євген Борисович, але вони були в цивільному одязі, а не у формі. Засновник організації Сизарев Костянтин Костянтинович подав скаргу в де-факто МВС на дії співробітників поліції. У скарзі він вказав на процесуальні порушення, застосування сили щодо членів організації, перешкоджання діяльності організації. Діяльність організації була спрямована на захист прав громадян, порушених представниками місцевої де-факто влади. Організація складала і надсилала значну кількість позовів до місцевих де-факто правоохоронних органів. 25 листопада 2016 Євпаторійський де-факто суд постановив видворити Сизарева в Україну за «незаконне перебування громадянина України на території РФ». [32]

36- 39. 27 жовтня 2016, обшуки в мечетях, Кореїз, Сімеїз, Дерекой, Ай Василь

За повідомленням заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Нарімана Джеляла, за місяць після інцидентів стало відомо про проведені чотирьох обшуків в мечетях. Він також зазначив, що очевидці і постраждалі під час обшуку з різних причин, найчастіше через побоювання за власну безпеку, не завжди повідомляють про те, що відбувається. Подобиць щодо всіх чотирьох обшуків немає. Втім, за словами Джеляла, у нього є точні дані про те, що співробітники, які проводили обшук в мечеті Кореїза, підкинули нібито знайдену там заборонену в РФ релігійну книгу «Фортеця мусульманина». Відомо, що наступного дня імама мечеті Кореїза викликали в суд, втім імам відмовився визнавати свою провину і збирався подавати на апеляцію. Докладнішої інформації з цього приводу немає. [33]

40. 8 листопада 2016, огляд собору УПЦ КП, Сімферополь

8 листопада в Кафедральний собор Української православної церкви Київського Патріархату (УПЦ КП) в Сімферополі прийшли шість співробітників «Фонду майна Криму Міністерства майнових і земельних відносин» і затребували відкрити їм все приміщення собору для огляду. Співробітники фонду вимагали викликати архієпископа Климента, якого на момент їхнього візиту не було в соборі. Архієпископ Сімферопольський і Кримський Климент повідомив, що ці співробітники мали намір незаконно проникнути

на перший поверх церкви, аби опечатати його. 14 червня 2016 року підконтрольний РФ де-факто Севастопольський суд зобов'язав УПЦ КП звільнити займані приміщення та виплатити штраф в півмільйона рублів. [34]

41. 14 листопада 2016, обшук в мечеті Хан-Джамі, Євпаторія

14 листопада було проведено обшук в мечеті Хан-Джамі в Євпаторії. Імам мечеті Ельмар Абдулганієв повідомив, що о 19:00 в мечеть прийшли троє людей, один з яких представився співробітником російської прокуратури, двоє інших – співробітниками ФСБ РФ. Відповідних документів для проведення обшуку де-факто правоохоронці не надали. Також, за словами очевидців, напередодні візиту представників ФСБ в мечеті було відключено електрику. Їм було запропоновано зачекати з обшуком до включення електрики. Втім обшук було проведено в темряві. Під час обшуку один зі співробітників ФСБ заявив, що під килимом виявив заборонену релігійну літературу. Три релігійні книги за результатами обшуку були вилучені. Подача електрики була відновлена відразу після обшуку.

Пізніше імам з'ясував, що заборонену літературу приніс і залишив в будівлі мечеті якийсь Асан, мешканець Бахчисарая. За словами Асана, три книги, які були знайдені під час обшуку, він знайшов в маршрутці і приніс їх в мечеть із наміром показати їх імамові. Імам мечеті Ельмар Абдулганієв був затриманий 26 листопада і засуджений Євпаторійським де-факто судом за ст. 20.29 КоАП РФ за нібито за зберігання і поширення екстремістської літератури. [35]

42. 26 січня 2017, обшук в адвокатському офісі «Кримської колегії адвокатів», Сімферополь

26 січня дорогою до Бахчисарая, куди кримські адвокати Едем Семедляев і Еміль Курбедінов їхали на обшук до свого підзахисного, співробітники де-факто правоохоронних органів затримали Еміля Курбедінова. Паралельно із затриманням Курбедінова і обшуком в його квартирі група силовиків провела обшук в офісі Кримської колегії адвокатів в Сімферополі. На обшуку був присутній один із членів колегії, колега Курбедінова Едем Семедляев. За його словами, силовики увірвалися в офіс, перебирали всі папки з документами адвокатів. Семедляев повідомив силовикам про те, що документи в офісі містять адвокатську таємницю, втім його попередження не зупинило слідчі дії. Під час обшуку були вилучені комп'ютери офісу і майже вся оргтехніка. Того ж дня Курбедінов був затриманий і засуджений до 10 діб адміністративного арешту за нібито демонстрацію екстремістських матеріалів в соціальних мережах. [36]

43. 22 квітня 2016, обшук в церкві свідків Єгови, Джанкой

22 квітня 2017 в Джанкої російські силовики увірвалися до «Зали Царства», в церкві Свідків Єгови. Це сталося під час служби, російські силовики зачитали рішення Верховного суду РФ про визнання Свідків Єгови екстремістською організацією, обшукали будівлю, вигнали всіх людей і закрили будівлю для запобігання подальших релігійних зібрань у цій будівлі. [37]

44. 31 серпня 2017, проникнення в храм св. рівноапостольних князів Ольги та Володимира УПЦ КП, Сімферополь

31 серпня 2017 о 10-й ранку російські силовики і судові пристави заблокували храм Української православної церкви Київського патріархату в Сімферополі. Силовики зламали двері в приміщення, увірвалися в будівлю і заблокували його для прихожан. За словами архієпископа Климента силовики зламали замки храму, зламали двері віттаря. За словами активістів, силовики також конфіскували деякі церковні предмети, в тому числі ікони. Під час блокування храму за словами архієпископа Климента йому пошкодили руку. Також він повідомив, що задокументованих законних підстав таких дій у судових приставів не було. [38]

45. 6 квітня 2018, обшук в мечеті с. Павлівка, Джанкойський район

6 квітня під час п'ятничного намазу співробітники ФСБ РФ увійшли в мечеть в селі Павлівка Джанкойського району для проведення обшуку. За інформацією прихожан, приводом для обшуку стала скарга про те, що в мечеті нібито проводяться екстремістські заходи. Приблизно 20 озброєних людей оточили мечеть. Віряни змогли залишити будівлю лише після допиту та обшуку. Вони повідомили, що під час обшуку був допитаний імам мечеті, і вилучено два журнали. За словами очевидців, багато з прихожан не мали з собою паспорта, оскільки прийшли на молитву. Однак один зі співробітників ФСБ, за їхніми словами, мав з собою папку з ксерокопіями паспортів майже всіх прихожан мечеті. На виході стояли камери для зйомки всіх, хто виходить з мечеті. [39]

46. 26 квітня 2018, обшук на підприємстві «Кримопт» і мережі магазинів «Гузель» Ресуля Веліляєва, Білогірськ

26 квітня в Криму приблизно о 08:00 почалися обшуки на складах і магазинах торговельної мережі «Гузель», в офісі і на базі ТОВ «Кримопт». Також обшуки пройшли в помешканнях засновників і керівників цих компаній та їхніх родичів. За словами очевидців, під час обшуку на складі ТОВ «Кримопт» співробітники правоохоронних органів утримували 20-30 осіб з 7-ї ранку до пізнього вечора проти

їхньої волі без висунутих підозр чи звинувачень. Обшуки проводили співробітники Слідчого комітету РФ спільно з ФСБ РФ і ОМОН в межах справи, порушеної за ч. 2 ст. 238 КК РФ (Виробництво, зберігання, перевезення або збут товарів і продукції, виконання робіт або надання послуг, що не відповідають вимогам безпеки). За словами активістів, під час обшуку були вилучені комп'ютери, сервери і вся документація. Після обшуків в Білогірську були затримані Ресуль Веліляєв, власник підприємств, і Алі Барієв, виконавчий директор «Кримопт». Їх відвезли до Сімферополя, пізніше стало відомо, що вони були вивезені в Москву в СІЗО «Лефортово». [40]

47. 29 червня 2018, обшук в кімнаті для молебнів у лікарні, Феодосія

29 червня 2018 в кімнаті для молебнів, облаштованій у міській лікарні Феодосії, співробітники ФСБ провели обшук. Смаїл Теміндаров, який організував її, працює завідувачем урологічного відділення лікарні. За підсумками обшуку було вилучено «заборонену» релігійну літературу, а наприкінці серпня стало відомо, що супроти Теміндарова порушено адміністративну справу. 20 вересня 2018 підконтрольний РФ де-факто Феодосійський міський суд визнав винним Теміндарова в нібито поширенні екстремістської літератури, і присудив штраф у розмірі 2000 руб (ст.20.29 КоАП РФ). Лікар свою провину не визнав, заявляючи, що не мав наміру в зберіганні та розповсюдженні забороненої літератури, до того ж релігійна література, вилучена в молельной кімнаті лікарні, була видана ДУМК ще в 2014 році. [41]

ДЖЕРЕЛА:

1. Александр Вагнер. Крымский отъезд по принуждению. URL: <https://www.svoboda.org/a/25389930.html>;
2. Мирослава Канарская. Храм УПЦ Киевского патриархата в Перевальном отобрали. В чью пользу? URL: <https://ru.krymr.com/a/25406300.html>;
3. «Полуостров страха» : хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму / Под общей редакцией О. Скрипник и Т. Печончик. Издание второе, исправленное и дополненное. – Киев : КБЦ, 2016. – С. 49.
4. В медресе с. Кольчугино силовики направляли автоматы в сторону детей. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-medrese-s-kolchuginosiloviki-napravlyali-avtomati-v-storonu-detei/137421/>; СМІ: обыски в медресе под Симферополем проводит ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/25432978.html>;
5. В Бахчисарае массово обыскивают крымскотатарские кафе. URL: <https://ru.krymr.com/a/25465978.html>; В кафе "Мусафир" в Крыму прошел обыск. URL: <http://www.ansar.ru/rfsng/v-kafe-musafir-v-krymu-proshel-obysk>;

6. Крымская полевая миссия по правам человека Краткий обзор ситуации по Крыму (июль-август 2014 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf;
7. Директор крымского медресе предстанет перед судом за исламские книги. URL: <http://www.ansar.ru/rfsng/2014/08/18/52579>;
8. В гимназию Бахчисарайского района нагрянули с обыском. URL: <https://ru.krymr.com/a/26574264.html>; Что искали крымские силовики в Танковской гимназии? URL: <https://ru.krymr.com/a/26574882.html>;
9. Крымская полевая миссия по правам человека Краткий обзор ситуации с правами человека в Крыму (сентябрь 2014 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf
10. У редакції кримськотатарської газети «Авдет» у Криму відбувається обшук. URL: <https://detector.media/community/article/98136/2014-09-16-u-redaktsii-krimskotatarskoi-gazeti-avdet-u-krimu-vidbuvaetsya-obshuk/>;
11. Обыск в здании Меджлиса длился около 11 часов. Изъяты личные вещи Джемилева. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/09/16/7038000/>;
12. Обыски в Крыму продолжаются: взяли за школы и мечети. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>;
13. В Крыму обыскивают крымскотатарскую школу. URL: <https://investigator.org.ua/news/136942/>;
14. Обыски в Крыму продолжаются: взяли за школы и мечети. // Под прицелом силовиков мечеть, школа и телеканал ATR. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>;
15. Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014 — январь 2018) / сост.: А. Седов; общая ред.: О. Скрипник; лит. ред.: М. Будзар. — г. Киев, 2018. — С. 5.
16. Вооруженные люди семь часов обыскивали мечеть в Ялте. URL: <https://investigator.org.ua/news/137424/>;
17. В доме бывшего председателя меджлиса Тургеневки провели обыск. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-dome-bivshego-predsedatelya-medjlisa-turgenevki-proveli-obisk/141971/>;
18. Крымская полевая миссия по правам человека Краткий обзор ситуации по Крыму (декабрь 2014 года). С. 25. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf;
19. В доме бывшего председателя меджлиса Тургеневки провели обыск. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-dome-bivshego-predsedatelya-medjlisa-turgenevki-proveli-obisk/141971/>;
20. Руководство ATR рассказало о причинах обыска на телеканале. URL: <http://atr.ua/news/101768-rukovodstvo-atr-rasskazalo-o-prichinah-obyskana-telekanale>; На телеканале ATR окончен обыск, силовики забрали видео архивы и личные данные сотрудников. URL: <https://ru.krymr.com/a/26814352.html>;

21. Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014 — январь 2018) / сост.: А. Седов; общая ред.: О. Скрипник; лит. ред.: М. Будзар. — г. Киев, 2018. — С. 6.
22. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму, Ноябрь 2015 года. С. 6. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf;
23. В Крыму силовики устроили обыск в крымскотатарском детском центре. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/v-krymu-siloviki-ustroili-obysk-v-krymskotatarskom-detskom-centre-117613.html>;
24. Муфтий Украины: в Исламский культурный центр в Симферополе подбросили запрещенную литературу. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27518543.html>;
25. В здании, где раньше находился АТР, проходит обыск. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-budivli-de-ranishe-znakhodivsya-atr-trivaye-obshuk/>;
26. ФСБ нагрянула с обысками во всеукраинское общество «Просвита» URL: <https://life.ru/t/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/193842>;
27. В Бахчисарае – обыски и задержания под предлогом борьбы с “Хизб ут-Тахрир”. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/05/12/7108184/>;
28. Российские силовики пришли с обыском в крымскую мечеть в Белогорском районе. URL: <https://www.unn.com.ua/ru/news/1570907-rosiyski-silovivki-prishli-z-obshukom-u-krimsku-mechet-u-bilogirskomu-rayoni>;
29. Мусульманский культурный центр в Симферополе проверили на «экстремизм» – глава организации. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27968616.html>;
30. В Крыму – обыск у делегата Курултая крымских татар Муратова. URL: <https://investigator.org.ua/news/176310/>;
31. «Маски-шоу» в крымской мечети: в Симферополе опять обыскивают мусульман. URL: <https://ru.krymr.com/a/27970812.html>;
32. Без права на родину: как из Крыма выдворяли правозащитника. URL: <https://ru.krymr.com/a/28337742.html>;
33. Джелаял: при обыске в мечети Кореиза силовики подбросили брошюру «Крепость мусульманина». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28141850.html>;
34. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму, Ноябрь 2016 года. С. 14. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf;
35. Как прошел несанкционированный обыск в мечети Хан-Джами людьми представившимися ФСБэшниками 14.11.16. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-JiPbu2ocdA&feature=share>; Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму, Ноябрь 2016 года. С. 3. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf;

36. Из офиса адвокатов Курбединова и Семедляева изъяли технику. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/01/27/7133618/>; Беззащитный Крым: устранение адвоката Курбединова. URL: <https://ru.krymr.com/a/28261511.html>;
37. Свидетели Иеговы испытывают на себе негативные последствия решения Верховного суда Российской Федерации. URL: <http://bit.ly/2LXW4Rx>;
38. Силовики в Крыму заблокировали храм Киевского патриархата – архиепископ Климент. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28707041.html>;
39. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму, Апрель 2018 года. С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/05/Crimean-Human-Rights-Group_Apr_2018_RU.pdf; «Маски-шоу» в крымской мечети: в Симферополе опять обыскивают мусульман. URL: <https://ru.krymr.com/a/27970812.html>;
40. Сегодня прошли массовые обыски у крымских татар в оккупированном РФ Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5ae1c8a186762/>;
41. Крым: суд над врачом. URL: <https://ru.krymr.com/a/sud-nad-vrachom-v-krymu/29501827.html>; Суд в Феодосии оштрафовал крымского уролога за экстремизм. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-feodosii-oshtrafoval-krymskogo-urologa-za-ekstremizm/29500193.html>.

Усі лінки перевірено 20/05/2019.

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЇ

У цьому розділі представлені факти порушення окупаційною владою Криму права на свободу інформації, зокрема права на свободу слова, вільне функціонування друкованих та електронних ЗМІ, а також права на вільний доступ до інформації, що є суспільно значущими. Порушення права на свободу інформації в цьому звіті розглядається з позицій міжнародного права та міжнародно-правових стандартів, закріплених в низці документів, зокрема, статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. Російська Федерація ратифікувала обидва договори і зобов'язана дотримуватись їх положень.

Міжнародний Суд ООН дійшов висновку, що держава-окупант пов'язана нормами тих міжнародних договорів, які ратифікувала, не лише на своїй законній території, але й на окупованій. [1]

Відтак, Російська Федерація, як держава-окупант, [2] яка здійснює ефективний контроль над територією Криму, несе, відповідно до міжнародного права, відповідальність за дотримання прав та свобод жителів півострова, передбачених вищезазначеними документами.

Наведені у цій главі порушення свободи інформації передбачають і порушення прав журналістів, і звичайних громадян. Структурно розділ поділяється на три частини. Перший підрозділ, зосереджений на порушенні прав у сфері професійної та громадянської журналістики, містить і перешкоджання діяльності ЗМІ як інституцій, і переслідування самих журналістів. Окремо перераховані випадки перешкоджання діяльності ЗМІ під час воєнної операції з захоплення півострова; випадки заборон та інших протизаконних дій, які призвели до припинення діяльності ЗМІ; блокування доступу до новинних ресурсів, базоване на рішеннях державних органів; інші форми переслідування ЗМІ, які, втім не стали причиною припинення їхньої діяльності; факти переслідування професійних та громадянських журналістів, та інших осіб, які здійснюють журналістські функції. У другому підрозділі наведені випадки переслідування звичайних громадян за реалізацію свого права на свободу слова і в приватних розмовах, і через інтернет. Третій підрозділ присвячено доступу до

інформації, а саме тим випадкам, коли у доступі до інформації, що має суспільну значущість, було відмовлено без законних причин.

Усі викладені у цьому розділі справи стосуються порушень свободи інформації з боку державних органів, або груп/осіб, афілійованих з державою. Тут варто зазначити, що в низці випадків порушення здійснювали різні парамілітарні формування, в тому числі так звані тітушки (організовані групи осіб, які мали командування з-поміж осіб, які брали участь у військовій операції з окупації, і здійснювали насильницькі дії супроти певних груп). Попри те, що «тітушки» не мали формальної структури, уніформи та знаків розрізнення, вони безумовно діяли в інтересах свого командування. З огляду на це, в цьому звіті здійснені «тітушками» порушення розглядаються як порушення прав людини з боку РФ.

Розділ базується на інформації із загальнодоступних джерел – ЗМІ, заяв громадянських журналістів та діячів, а також інформації, представленої на офіційних порталах російських та кримських де-факто судів. З огляду на це, автори звіту підкреслюють, що звіт може містити не повний список порушень, адже не кожне порушення свободи інформації, яке відбулося в Криму, було висвітлено у відкритих джерелах. Також у низці випадків були зафіксовані обставини порушень, втім прізвища потерпілих та/або ЗМІ, які вони представляли, лишилися невідомими. Це передусім стосується періоду військової операції, коли було найскладніше документувати порушення.

Право на свободу слова, що містить свободу переконань/поглядів та їхнього вираження вперше на міжнародному рівні було закріплено в статті 19 Загальної Декларації з прав людини 1948.

Згідно з цією статтею, кожен має право шукати, поширювати та отримувати інформацію та ідеї у будь-який спосіб. Стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МППГПП) гарантує вільне вираження своїх поглядів та право поширювати інформацію усно, письмово, через друк чи в інший бажаний спосіб.

Комітет з прав людини ООН, який слідкує за дотриманням державами-учасницями своїх зобов'язань за міжнародним пактом, випустив у 2011 році роз'яснення до статті 19. Щодо свободи поглядів, в ньому зазначається, що така свобода є абсолютною і розповсюджується на питання політики, релігії, історії тощо. Переслідування та залякування осіб за свої погляди є прямим порушенням статті 19. [3]

Свобода вираження поглядів розповсюджується і на професійну діяльність (напр. журналістів), і на приватні бесіди. [4] На держави-учасниці покладається зобов'язання захищати осіб від втручання в реалізацію їх права на свободу вираження поглядів як з боку державних органів, так і з боку третіх осіб або недержавних формувань. [5]

Свобода вираження поглядів може бути обмежена, якщо реалізація цієї свободи передбачає, наприклад, посягання на права та репутацію інших осіб, національну безпеку та публічний порядок. Водночас це виключення не може слугувати виправданням переслідування осіб, які захищають демократичні цінності та права людини. [6] Обмеження свободи вираження поглядів має відповідати трьом критеріям: законність, необхідність та пропорційність. [7]

Щодо законності, то правова норма, яка дозволяє обмеження свободи слова, має бути сформульована чітко, надаючи можливість громадянам усвідомлювати протиправність своїх дій. [8]

Критерій необхідності вимагає від держави, яка посилається на законні підстави для обмеження свободи слова, чітко довести існування та характер загрози. [9]

Критерій пропорційності вимагає, щоб обмежувальні заходи були доречними, тобто такими, які необхідні для виконання своєї функції, пропорційними до інтересу, який захищається, та були найменш «обмежувальними» з-поміж можливих заходів. Пропорційність має бути дотримана і на законодавчому рівні, під час прийняття законів, і на адміністративному та судовому, під час їх застосування. [10]

На європейському регіональному рівні Європейська Конвенція з прав людини 1950 гарантує право на свободу вираження поглядів.

В статті 10, яка розповсюджується і на фізичних, і юридичних осіб, [11] зазначається, що обмеження свободи може відбуватися лише відповідно до закону, та коли таке обмеження необхідне в демократичному суспільстві: наприклад, для охорони порядку, запобігання скоєнню злочинів, розповсюдження конфіденційної інформації. Водночас Європейський суд з прав людини відзначав у своїй практиці, що стаття 10 гарантує розповсюдження не лише сприятливих новин, а й таких, які можуть шокувати, турбувати або бути скерованими проти держави чи якоїсь частини громадського сектору. Це є, на думку Суду, необхідною умовою для існування демократичного суспільства.[12]

Щодо російського законодавства, то на найвищому рівні свобода слова закріплена в статті 29 Конституції РФ.

Відповідно до статті, кожен має право вільно шукати, отримувати, розповсюджувати та виробляти інформацію; представникам ЗМІ гарантується свобода від цензури. Водночас, пропаганда, скерована на розпалювання ворожнечі (соціальної, расової, релігійної, національної тощо) заборонена. [13] Згідно зі статтею 17, реалізація права на свободу слова не має порушувати прав інших осіб. [14]

Журналістську діяльність регулюють Федеральні Закони «Про засоби масової інформації» [15] та «Про інформацію, інформаційні технології та захист інформації».[16] У 2017 році Президент Росії підписав поправки до цих законів, ввівши в дію положення про так звані ЗМІ – іноземні агенти. Такий ярлик вимагає від медіа звітувати російській владі: наприклад, щоквартально надсилати інформацію про осіб, які фінансують медіа, вказувати, на що було витрачено це фінансування тощо.[17] Стаття 7 Закону про ЗМІ обмежує перелік осіб, які мають право на реєстрацію ЗМІ. Відтак, цього права позбавляються громадяни інших держав та особи без громадянства, які не проживають постійно в Російській Федерації. Відтак, українські журналісти, які з власної волі або з міркувань безпеки виїхали з території окупованого Криму, позбавлені можливості продовжувати діяльність своїх медіа. Щодо електронних засобів масової інформації 22 лютого 2017 президентом РФ був підписаний закон (стаття 13.34 КоАП РФ), поширений і на окупований Крим, про введення штрафів (від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – для посадових осіб, від 10 до 30 тисяч – для підприємців без утворення юридичної особи, і від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – для юридичних осіб) інтернет-провайдерам за відмови обмежити доступ або зняти обмеження з сайтів на вимогу Роскомнадзору.

Найчастіше переслідування осіб за реалізацію свого права на свободу слова відбувається в межах так званого антиекстремістського законодавства. Це умовна група норм, які містяться в кримінальному та адміністративному кодексах, різних законах та інструкціях, які криміналізують різні види діянь: розпалювання ненависті або ворожнечі щодо різних груп, тероризм, злочини скоєні з мотивів ненависті до певної групи тощо.[18] В той час, як вищезазначений перелік діянь справді потребує заборони на законодавчому рівні, [19] підхід, обраний Російською Федерацією, демонструє, що законодавство використовується для боротьби з інакомисленням. [20]

«Найпопулярнішими» статтями для переслідування осіб за свободу слова в російському кримінальному кодексі є статті 280.1 (публічні заклики до екстремістської діяльності) та 282 (розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності).

ЄСПЧ при розгляді справи за ч.1 статті 282 УК РФ, констатував, що суди, визначаючи, чи є конкретний випадок «підбурюванням до ненависті», мають визначити чи існувала реальна і неминуча небезпека насилля. Міжнародне право, на думку Суду, забороняє деякі форми висловлювання виключно за наслідки, до яких вони можуть призвести, а не за зміст як такий. Так само має враховуватись спосіб висловлювання. Суд наводить приклад, що пост, розміщений у Фейсбуці на приватній сторінці не є рівноцінним посту, розміщеному на офіційній сторінці певної спільноти. [21]

Інша проблема – роль експертизи в кваліфікації окремої дії. Вирок за статтями 280.1 та 282 досить часто базується виключно на висновку експерта, який навіть не має необхідної кваліфікації для надання експертизи – наприклад, лінгвістичний аналіз тексту проводить особа, яка нібито має виключно медичну освіту (справа Ісмаїла Рамазанова), релігійні мотиви досліджує історик, а не експерт-релігієзнавець (справа Марлена Мустафаєва), а тексти кримськотатарською мовою трактує особа, яка не знає кримськотатарської (справа Ільмі Умерова).

Наприкінці 2018 року президент Російської Федерації підписав закон, згідно з яким стаття 282 КК РФ частково декриміналізована – тепер автору публікації в соціальних мережах матеріалу, який на думку російської влади розпалює ненависть, буде загрозувати адміністративна відповідальність. Втім ризик кримінальної відповідальності також зберігається у випадку повторного порушення протягом року.

Щодо переслідування за «екстремістську діяльність» в межах адміністративної процедури найчастіше використовуються статті КоАП РФ ст. 20.29 (Виробництво та розповсюдження екстремістських матеріалів) і ст. 20.3 (пропаганда або публічна демонстрація нацистської атрибутики або символіки, або атрибутики або символіки екстремістських організацій, або інших атрибутики або символіки, пропаганда або публічна демонстрація яких заборонені федеральними законами).

Замах на свободу інформації в Криму розпочалося паралельно з військовими діями.

Задля імітації волевиявлення мешканцями Криму під час так званого референдуму, російські військові та підконтрольні їм збройні формування робили все можливе, щоб не допустити неупередженого висвітлення ситуації. Представників і українських, і іноземних медіа переслідували, їм погрожували, їх незаконно затримували, не пускали на місце подій, їхню техніку вилучали. Зафіксовано випадки фізичного насилля проти представників ЗМІ.

Паралельно з перешкоджанням діяльності, розпочинається процес витіснення українських нелояльних ЗМІ, який триває до 2015 року. Захоплення радіотелевізійних центрів наприкінці лютого – початку березня 2014 дозволило встановити контроль над інформацією, яка потрапляла на півострів – на заміну українським телеканалам, які було відімкнено від мовлення, з'явилися російські. У квітні 2014 така ж доля спіткала українські радіостанції. В червні 2014 року українські телеканали були виключені з кабельної мережі. В листопаді 2014 року Держдума РФ ухвалює закон, згідно з яким кримські медіа мають пройти перереєстрацію або припинити діяльність. Рішення про перереєстрацію ухвалювалося Федеральною службою з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій («Роскомнагляд» / «Роскомнадзор»). Відповідно до офіційної інформації, 232 ЗМІ пройшли перереєстрацію, з-поміж яких 25 – новостворені після березня 2014 року. До окупації на території півострова офіційно діяло приблизно 3000 ЗМІ. Відомо, що деякі ЗМІ намагалися перереєструватися понад 3 рази, але з формальних причин отримували відмову. Така ситуація склалася зокрема у кримськотатарського холдингу АTR. [22]

Варто зазначити, що створення перепон для реалізації журналістської діяльності, як от додаткові вимоги для реєстрації ЗМІ, засуджується і ООН, і ОБСЄ як засіб зловживання. [23]

Паралельно, ЗМІ, які залишилися працювати на території окупованого Криму, відчували на собі тиск. Нелояльним ЗМІ, які отримували фінансування з бюджету, зменшували розмір виплат, редакції обшукувалися та захоплювалися представниками де-факто влади. Через такий тиск лєвова частка незалежних журналістів виїхала або поодинці, або цілими редакціями.

Водночас з осені 2015 року Роскомнадзор починає блокувати доступ до сайтів деяких ЗМІ, мотивуючи рішення наявністю незаконного контенту на веб-сторінках. Незаконними вважаються матеріали, які

«закликають» до порушення територіальної цілісності РФ (наприклад, до повернення Криму Україні), громадських заворушень (наприклад, повалення окупаційної влади), прояву екстремізму чи тероризму.

Наступним етапом замаху на свободу слова, який розпочався паралельно з першим, стало переслідування професійних журналістів.

Тиск чинився на тих журналістів, хто відмовився співпрацювати з окупаційною владою. Кульмінацією боротьби можна вважати справу проти журналіста Миколи Семени та знищення мережі журналістів Радіо Свобода в Криму. До цього випадку всі кримінальні справи проти представників медіа відкривалися або вже після їхнього виїзду з Криму (справи проти Андрія Клименка, Анни Андрієвської), або формально з інших причин (справа Ескендера Небієва). Семена був обвинувачений окупаційною владою в публічному заклик до дій, скерованих проти територіальної цілісності РФ (ст. 280.1 (2)) УК РФ за свою статтю, опубліковану на Крим.Реалії – проекті Радіо Свободи, і засуджений до 2-х років позбавлення волі умовно із заборonoю займатись професійною діяльністю. Під час слідства за ним було організовано стеження, на його комп'ютер встановлено шпигунську програму, в помешканнях його колег було проведено обшуки.

З-поміж інших видів тиску можна виділити незаконні затримання, «профілактичні бесіди», обшуки в приватних оселях журналістів та їхніх родичів, часом – адміністративне провадження.

В ситуації, коли вся професійна журналістика опинилася підпорядкованою окупаційній владі, а незалежні ЗМІ і журналісти фактично перестали функціонувати, розповсюджувати інформацію про події на півострові почали небайдужі громадські активісти та блогери. Вони висвітлюють події в соціальних мережах та сайтах на кшталт YouTube. У такий спосіб в Криму сформувався феномен громадянської журналістики. Відповіддю з боку окупаційної влади стало застосування «антиекстремістського» кримінального та адміністративного законодавства. Водночас активно проводяться обшуки в оселях, відбувається фінансовий тиск (через внесення цих осіб до списку екстремістів та терористів, що серйозно впливає на їх економічні права) та залякування. Попри колосальний тиск, який постійно посилюється, наразі громадянські журналісти залишаються єдиними, хто систематично передає інформацію про порушення прав людини з місця подій.

Хоча переслідування за вираження поглядів в мережі Інтернет є загальноросійською тенденцією, в Криму цей інструмент використовують для покарання за проукраїнську чи антиросійську позицію, або за вираження релігійних переконань.

Жертвами переслідування стають і звичайні громадяни, які розмістили пости, чий зміст не відповідає офіційній позиції російської влади (наприклад, справа Еліни Мамедової), і правозахисники, які публікують матеріали, скеровані проти протиправних дій окупаційної влади (наприклад, справа Гульсум Алієвої, Еміля Курбедінова тощо).

Боротьба зі свободою слова не обмежується переслідуванням ЗМІ та цензурою в Інтернеті, а й розповсюджується на заяви, зроблені в приватних розмовах (справа Мустафи Яг'яєва).

Щодо доступу до інформації, то фактичне приховування загально важливої інформації з боку окупаційної влади призводить до катастрофічних наслідків. Від 23 серпня в Армянську внаслідок аварії на заводі «Кримський Титан», місцеві жителі почали помічати зміни в середовищі й відчувати проблеми зі здоров'ям. Окупаційна влада, замість попередження про небезпеку, вдалася до політики замовчування і лише 4 вересня почала ліквідувати наслідки аварії. Відтак, викорінення свободи слова призводить до руйнівних наслідків, які безпосередньо впливають на життя мешканців окупованих територій.

Метою такого посягання на свободу інформації з боку окупаційною влади є, на думку авторів звіту, придушення будь-якого інакомислення на території півострова і тотальний контроль окупаційної влади над будь-якою інформацією, яка виходить з півострова або потрапляє на нього. На національному рівні це означатиме, що вся інформація про Україну і події в Україні буде висвітлюватись в ракурсі потрібному російській владі, що може призвести до розірвання зв'язку між жителями Криму та материкової України. З міжнародної точки зору, така ситуація призведе до того, що інформацію про реальну ситуацію в Криму буде неможливо отримати.

1. СВОБОДА ЗМІ

Цей розділ присвячено боротьбі окупаційної влади з офіційною журналістською діяльністю.

Аналіз ситуації зі свободою ЗМІ показав, що окупаційна влада цілеспрямована, ще з початку воєнної операції в 2014 році, обмежувала

можливість медіа працювати на півострові. Варто зазначити, що переслідування стосується не всіх журналістів, а лише тих, які висвітлюють новини об'єктивно та неупереджено і, таким чином, транслюють не той меседж, на який розраховує де-факто влада. Така дискримінація проявлялась як відкрито (наприклад, брифінг де-факто голови Верховної Ради Криму 6 березня 2014 року дозволили відвідати лише російським журналістам) так і опосередковано (більшість медіа, які намагалися пройти перереєстрацію і отримали відмову, були або проукраїнськими або кримськотатарськими).

Під час воєнної операції нами було зафіксовано 100 випадків перешкоджання журналістам виконувати свою роботу.

Сюди ввійшли виключно випадки, коли тиск здійснювався або представниками де-факто влади, або російськими військовими або підконтрольними їм воєнізованими формуваннями (наприклад «кримською самообороною»).

Серед форм тиску можна виділити недопуск журналістів на місце подій або взагалі на територію півострова, погрози на адресу журналістів, побиття, вилучення та/або знищення професійної техніки.

Недопуск журналістів мав як де-факто офіційний (наприклад, недопуск українських журналістів на так зване голосування або засідання Верховної Ради Криму) так і неофіційний (наприклад, недопуск до подій в аеропорту Сімферополя або на Керченській переправі) характер.

Розпочатий під час воєнної операції процес щодо блокування трансляції українських медіа в Криму, продовжився після де-факто референдуму. Фактично відбулося заміщення українських теле- та радіо- каналів російськими.

Непідконтрольні українські та кримськотатарські ЗМІ, які базувалися на території півострова, змушені були припинити свою діяльність після завершення строку на перереєстрацію, організовану Роскомнадзором.

Для заміщення кримськотатарських медіа, які «не змогли» пройти перереєстрацію, 22 квітня 2015 року де-факто головою Криму створюється Суспільна кримськотатарська телерадіокомпанія. Медіа, відповідно до закону про створення, контролюється Радою, склад якої схвалюється де-факто головою Криму.

Доступ до тих ЗМІ, які виїхали з Криму, але продовжили писати про півострів з материкової частини України, блокувався Роскомнадзором під приводом боротьби з екстремізмом та сепаратизмом (зафіксовано 13 офіційних блокувань). Окремо, значна кількість інтернет-ресурсів були заблоковані різними кримськими операторами, офіційної вимоги про блокування доступу від Роскомнадзору не надходило. Ці випадки в дану главу не ввійшли.

Паралельно з вищезгаданими процесами, з початку березня 2014 року в окупованому Криму здійснюється тиск на редакції та окремих журналістів. Серед 26 кейсів втручання в діяльність редакцій, нами зафіксовані випадки насильницького вторгнення в приміщення медіа, цензурування, відмови в наданні акредитації, арешту майна, обшуків, видачі застережень тощо. 7 кримінальних справ було відкрито проти журналістів. Частина з них було заведено вже після того як журналісти покинули територію півострова (наприклад, справи проти Анни Андрієвської та Андрія Клименка). Не маючи змоги дістати їх, окупаційна влада здійснювала тиск на їх сім'ї (наприклад, справа Анни Андрієвської).

Серед інших форм переслідування зафіксовані випадки адміністративного переслідування (2 випадки), незаконних затримань (48 випадків), обшуків в будинках журналістів (19 випадків), нападів (3 випадки), допитів та так званих профілактичних бесід (13 справ), перешкоджання здійсненню професійної діяльності (69 випадків), відмови в наданні акредитації (4 випадки) тощо. Дії де-факто влади привели до дуже серйозних наслідків – викоріненню на інституціональному рівні професійної незалежної журналістики в Криму.

1.1. Переслідування журналістів під час військової операції по окупації Криму

1-2. 21 лютого 2014 перешкоджання у здійсненні професійної діяльності оператору «Аргументи тижня – Крим» Аліму Велієву та журналісту «Аргументи тижня – Крим» Станіславу Юрченку, м. Сімферополь

21 лютого 2014 в Сімферополі поряд з будівлею Ради міністрів Криму (площа Леніна) під час проросійського мітингу кілька людей (так звані «ТІТУШКИ») в грубій формі почали вимагати, щоб оператор видання «Аргументи тижня – Крим» Алім Велієв вимкнув камеру і не знімав даних учасників мітингу, в разі відмови вони обіцяли зіпсувати обладнання для фільмування і заподіяти шкоду його здоров'ю і життю, а також здоров'ю і життю його колеги Станіслава Юрченка. У відповідь на погрози співробітники видання викликали міліцію. Однак їм все одно довелося піти з площі, не знявши матеріал.[24]

3-4. 21 лютого 2014 перешкоджання у здійсненні професійної діяльності оператору «Аргументи тижня – Крим» Аліму Велієву та журналісту «Аргументи тижня – Крим» Станіславу Юрченку, м. Сімферополь

21 лютого 2014 в Сімферополі поряд з будівлею міської лікарні № 6 кілька людей (так звані «ТІТУШКИ») в грубій формі стали перешкоджати оператору і журналісту видання «Аргументи тижня – Крим» Станіславу Юрченку та Аліму Велієву в здійсненні професійної діяльності, а саме коли ті хотіли зробити матеріал про постраждалих активістів так званого антимайдану з Києва. Двоє тітушок були тими самими людьми, хто в цей же день погрожував Велієву та Юрченку у Ради міністрів Криму. Загрози стосувалися заподіяння шкоди життю Юрченка та Велієва і пошкодження знімальної техніки. [25]

5. 21 лютого 2014 напад на оператора кримськотатарського телеканалу АTR Асана Емінова, м. Сімферополь

21 лютого 2014 року Асан Емінов знімав репортаж про антмайданівців, яких доставили з Києва до Криму в Республіканську Клінічну Лікарню ім. Семашко в Сімферополі, коли до нього підійшли двоє невідомих молодих людей і стали вимагати припинити знімання. Почувши відмову, вони почали бити журналіста: били спочатку в обличчя, потім, поваливши оператора на асфальт, почали бити ногами, пошкодивши при цьому відеокамеру. Журналіст поскаржився на інцидент в міліцію Сімферополя і МВС України в АРК. [26]

6-7. 26 лютого 2014 напад на кореспондента Олексія Бобровникова і оператора «1 + 1», пункт пропуску Джанкой

В ніч з 26 на 27 лютого 2014 на контрольно-пропускному пункті «Джанкой», кореспондента Олексія Бобровникова і оператора «1 + 1» (ім'я невідоме), які знімали російських силовиків інфрачервоною камерою з автомобіля, затримали сім озброєних людей. Ці люди представилися співробітниками спецпідрозділу «Беркут» Севастополя, що бере участь в операції «Антитерор». Водій (ім'я невідоме), який перебував з представниками українського ЗМІ, отримав удар автоматом Калашникова в спину, Бобровникова і оператора поклали обличчям на капот машини. Силовики зробили спробу вилучення карти пам'яті з камери (не змогли її дістати).[27]

8. 27 лютого 2014 викид світлошумової гранати в бік представників українських та іноземних ЗМІ, м. Сімферополь

27 лютого 2014 при спробі українських і закордонних ЗМІ увійти в будівлю Верховної Ради Автономної Республіки Крим і прояснити те, що відбувається, озброєні люди без розпізнавальних знаків, які взяли будівлю парламенту під свій контроль, викинули світлошумову гранату в напрямку згаданих співробітників ЗМІ. За словами однієї

з українських журналісток, яка перебувала на місці подій, кидок гранати супроводжувався словесною погрозою – якщо журналісти не відійдуть від будівлі, то снайпер, який знаходиться всередині, почне стріляти.

Після вибуху жертв не було, присутні журналісти були відведені на безпечну від будівлі відстань. При цьому, за словами журналіста Османа Пашаєва, представників російської преси безперешкодно пропустили в будівлю.[28]

9-10. 28 лютого 2014 перешкоджання професійній діяльності кореспондента Андрія Козакова та інших співробітників каналу «Україна», м. Керч

28 лютого 2014 під час захоплення поромної Керченської переправи озброєні люди в чорній формі і масках перешкоджали здійсненню професійної діяльності кореспонденту Андрію Казакову і іншим учасникам команди телеканалу «Україна». Невідомі зобов'язали видалити всі відео з карти пам'яті, забрали її, погрожували, щоб не допустити оприлюднення відзнятого матеріалу.[29]

11. 28 лютого 2014 недопуск журналістів на засідання парламенту, м. Сімферополь

28 лютого 2014 представників ЗМІ без пояснення причин не допустили на де-факто засідання Верховної Ради Криму, яка була захоплена озброєними людьми без розпізнавальних знаків і де в той момент приймалося рішення про затвердження так званих членів Ради міністрів.[30]

12. 28 лютого 2014 перешкоджання професійній діяльності журналістів, що працювали поблизу захопленого аеропорту «Сімферополь», м. Сімферополь, с. Укромне

28 лютого 2014 року за повідомленням кореспондента «Крим Реалії» Станіслава Юрченка, під час захоплення людьми без будь-яких розпізнавальних знаків аеропорту «Сімферополь» так звана «самооборона» перешкоджала роботі журналістів, серед яких був і сам Юрченко. Так, представники «самооборони» забороняли журналістам наблизитися до захопленого об'єкту для виконання професійних обов'язків. Необхідно відзначити, що крім самооборони, яка займалася недопуском журналістів, аеропорт охороняли озброєні особи без розпізнавальних знаків.[31]

13-14. 28 лютого 2014 перешкоджання журналістській діяльності головного редактора «Керч.ФМ» Ірини Сєдової і представників каналу «Аль-Джазіра», м Керч

28 лютого 2014 під час спроби зафіксувати захоплення поромної переправи в Керчі Ірина Сєдова з командою каналу «Аль-Джазіра» виявили за собою стеження. Один з переслідувачів, що розмовляв з виразним московським акцентом, сказав, що він з так званої «самооборони Криму» і заборонив проводити знімання.[32]

15-16. 28 лютого 2014 напад на журналіста Олену Лисенко і оператора, який перебував з нею, м. Керч

28 лютого 2014 під час захоплення поромної Керченської переправи стався напад на журналістку з Керчі Олену Лисенко і оператора. Російський військовий, який помітив журналістів дав сигнал групі «козаків» і ті пішли в сторону журналістів, почали грубо штовхати їх і виганяти з місця знімання, вчиняючи фізичний та психологічний тиск. [33]

17-18. В кінці лютого 2014 напад на кореспондента Руслана Ярмолюка та інших учасників знімальної групи українського телеканалу «1 + 1», м. Феодосія

В кінці лютого 2014 було скоєно напад на знімальну групу «1+1», в складі якої був кореспондент Руслан Ярмолюк. Представники українського телеканалу знімали частину морської піхоти в Феодосії. Оточивши знімальну групу, невідомі почали штовхати її учасників з усіх боків. Таким чином атакувальники перешкодили фільмуванню [34]

19-20. 1 березня 2014 незаконні дії стосовно інженера пересувної телестанції Андрія Некрасова і інших учасників знімальної групи телеканалу «Україна», в район м. Красноперекопськ

1 березня 2014 поруч з м. Красноперекопськ знімальній групі програми «Події» телеканалу «Україна», що їхала в пересувній телестанції, обмежили проїзд озброєні люди в масках. Силовики, оглянувши ПТС і вивчивши документи знімальної групи, зобов'язали всіх вийти з транспортного засобу. Вони відібрали у журналістів дві каски і стільки ж бронешитів, заборонивши їхати далі. Вимова силовиків, на думку інженера ПТС Андрія Некрасова, вказувала що ці люди можуть бути з Росії. За його словами, всього в той момент на місці було близько 50 озброєних осіб.[35]

21. 1 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності представників кримськотатарського каналу АТР, м. Сімферополь

1 березня 2014 в будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим (Сімферополь) на прес-конференцію за підсумками «засідання» де-факто «уряду» озброєні особи, які захопили будівлю, не пустили

співробітників кримськотатарського каналу АТР. У той же час представники російських ЗМІ на ній були присутні. [36]

22-23. 1 березня 2014 напад на оператора кримськотатарського телеканалу АТР Рустема Муртазаєва і його колегу, м. Сімферополь

1 березня 2014 від кореспондента АТР Софії Абляєвої стало відомо, що в Сімферополі чотири озброєні люди з поліційними кийками без розпізнавальних знаків, накинулися на оператора Рустема Муртазаєва і його колегу, коли ті проводили знімання зіткнень в місті біля Будинку профспілок. За припущеннями, нападники були з-поміж осіб, які охороняють будівлю Ради міністрів.[37] Примітно те, що співробітники ДАІ проігнорували напад, спостерігаючи за тим, що відбувається, не дивлячись на крики про допомогу. Відомо, що Муртазаєву пошкодили шию. Також постраждала техніка операторів, зокрема, інформація з карти пам'яті виявилася недоступна через її навмисного пошкодження.[38]

24-25. 1 березня 2014 перешкоджання в'їзду в Крим і перешкоджання професійній діяльності журналіста ресурсу «Херсонські вісті» Ігоря Трубаєва і журналіста ресурсу «Твоя правда» Олега Зайченка, пункт пропуску Армянськ

1 березня 2014 на КПВВ Армянськ люди з георгіївськими стрічками у військовій формі, в тому числі озброєні і в формі «Беркуту», перешкодили проїзду журналіста ресурсу «Херсонські вісті» Ігоря Трубаєва і його колеги з «Твоя правда» Олега Зайченка, позбавивши їх можливості потрапити в Крим.[39] Крім цього, журналістам заборонили фільмувати і оглянути автомобіль. [40]

26-27. 1 березня 2014 перешкоджання на в'їзді в Крим журналісту Богдану Кутєпову і іншим учасникам знімальної групи «Hromadske.TV», пункт пропуску Армянськ

1 березня 2014 на КПВВ Армянськ озброєні військові без розпізнавальних знаків перешкождали журналісту «Hromadske.TV» Богдану Кутєпову потрапити на територію півострова з боку Херсонської області. Кутєпову і іншим учасникам знімальної групи «Hromadske.TV» погрожували підірвати транспорт, показуючи гранату, тим самим змусивши журналістів від'їхати від пункту пропуску. Журналіст потрапив до Криму тільки 2 березня пізно вночі після тривалих спроб.[41]

28-29. 1 березня 2014 блокування в'їзду в Крим співробітникам німецького телеканалу ZDF і французького телеканалу France24, пункт пропуску Армянськ

1 березня 2014 журналіст «Hromadske.TV» Богдан Кутєпов повідомив,

що в'їзд до Криму з боку Херсонської області для журналістів блокується озброєними людьми без розпізнавальних знаків.[42] Так, вони не пропустили на територію представників іноземних ЗМІ — телеканалів ZDF з Німеччини і французького телеканалу France24. Головна редакторка Kyiv Post Катерина Горчинська розповіла, що стала свідком того, як озброєні люди вилучили бронешити у команди France24.[43]

30. 1 березня 2014 блокування в'їзду до Криму головному редактору ресурсу Kyiv Post Катерині Горчинській, пункт пропуску Армянськ

1 березня 2014 озброєні люди без розпізнавальних знаків заборонили в'їзд до Криму головному редактору ресурсу Kyiv Post Катерині Горчинській з боку Херсонської області через Армянськ. За її словами, невідомі мотивували свої дії тим, що вона — представник тих журналістів, хто упереджено подає інформацію.[44]

31. 1 березня 2014 перешкоджання професійній діяльності журналіста телеканалу «Інтер» Кирила Ющишена, пункт пропуску Армянськ

1 березня 2014 на в'їзді в Крим поблизу Армянська близько п'яти-семи озброєних людей у формі співробітників міліції і формі Беркуту стали проявляти агресію до журналіста телеканалу «Інтер» Кирила Ющишена, що підійшов з камерою. У нього силою забрали камеру, витягли з неї дві карти пам'яті і акумулятор. Озброєні особи також намагалися затягнути Ющишена на територію КПП, погрожуючи автоматом.[45]

32. 3 березня 2014 напад на редактора онлайн-ресурсу «Громадянська оборона» і директора ІРС-Севастополь Тетяну Ріхтун, м. Севастополь

3 березня 2014 в Севастополі біля штабу Військово-морських сил України, заблокованого озброєними людьми без розпізнавальних знаків, редактору севастопольського онлайн-ресурсу «Громадянська оборона» і директору ресурсу ІРС-Севастополь Тетяні Ріхтун ззаду завдали удар по голові, вибивши з рук камеру, на яку вона зняла солдата з кулеметом.[46] За фактом нападу Ріхтун подала заяву в де-факто міліцію (відомо, що міліціонери побували на місці нападу, далі справа не просунулася). [47] Паралельно з нападом, орендарі, які надали приміщення для редакції ресурсу «Громадянська оборона» і ІРС-Севастополь, зобов'язали працівників ЗМІ прибрати вивіски своїх видань, лякаючи їх розірванням договору про оренду.

3 березня 2015 Тетяна Ріхтун розповіла, що була змушена покинути півострів через три напади, скоєні на неї. Ріхтун також повідомила, що на одному з севастопольських ресурсів виставили список українських журналістів з їх особистою інформацією.[48]

33. 4 березня 2014 напад на фотожурналіста Андрія Каніщева, м. Сімферополь

4 березня 2014 так звані «дружинники» напали на фотожурналіста Андрія Каніщева, зажадавши віддати флеш-носій. Їх метою було перешкодити зніманню Каніщевим того, як «дружинники» застосовували фізичну силу щодо невідомого чоловіка, який голосно критикував РФ і її чинного президента.

Каніщев не віддав карту пам'яті, і його силою стали відводити в так званий штаб. Однак приїхали співробітники де-факто міліції і відвезли всіх учасників інциденту в Центральний райвідділ для розгляду. Сам інцидент стався в Сімферополі, на площі перед Радою міністрів АРК [49]

34. 4 березня 2014 незаконне затримання журналістів українського телеканалу «1+1», КПВВ «Джанкой»

4 березня 2014 журналісти українського телеканалу «1+1» були затримані на в'їзді в Крим в Чонгарі озброєними людьми у камуфляжній формі без розпізнавальних знаків, які назвалися співробітниками «Беркуту» і «кубанськими козаками». Вони відібрали знімальну техніку, залякували, а також пригрозили, якщо на них вчинять напад використовувати журналістів як живий щит. Після тривалої розмови команду телеканалу відпустили, дозволивши повернутися на материкову частину України.[50]

35-37. 4 березня 2014 незаконне затримання журналіста Ніка Шифріна і інших співробітників міжнародного телеканалу «Аль-Джазіра» (Al Jazeera English), незаконне затримання співробітників українського телеканалу «1+1» в районі Євпаторії

4 березня 2014 співробітники знімальної групи міжнародного телеканалу «Аль-Джазіра» (Al Jazeera English) і українського телеканалу «1+1» були зупинені поруч з військовою частиною під Євпаторією, коли, завершивши фільмування, збиралися покинути місце розташування. Російська служба ВВС з відсиланням на Міноборони України повідомила, що 150 невідомих перешкодили проїзду авто з пресою, змусивши журналістів показати відеозапис і паспорти, мотивуючи незаконне затримання тим, що іноземна преса бреше про існування війни. Представників двох телеканалів було звільнено в цей же день. Співробітник «Аль-Джазіри» Нік Шифрін повідомив, що ті, хто перешкодив проїзду журналістів, продовжували стежити за журналістами поки вони не доїхали до передмістя, щоб журналісти не мали можливості нічого зняти.[51]

38. 5 березня 2014 напад на кореспондента українського телеканалу «1+1» Олексія Бобровникова, м. Євпаторія

5 березня 2014 під час штурму військової частини в Євпаторії було скоєно напад на кореспондента програми ТСН (українського телеканалу «1+1») Олексія Бобровникова. Подробиці нападу невідомі. [52]

39-40. 5 березня 2014 перешкоджання журналістам у здійсненні професійної діяльності під час мирного зібрання «Жінки проти війни», напад на кореспондента «Аргументи тижня-Крим» Станіслава Юрченка, м. Сімферополь

5 березня 2014 біля військової частини в Сімферополі під час мирного зібрання «Жінки проти війни» так звана «кримська самооборона» здійснила спроби забрати і розбити техніку, чинячи фізичний тиск на кореспондента «Аргументи тижня-Крим» Станіслава Юрченка. Юрченку пригрозили розправою, якщо він продовжить знімання. Також Станіслав Юрченко повідомив, що іншим журналістам представники «самооборони» перешкоджали в освітленні мирного мітингу, виштовхуючи їх на проїжджу частину дороги. Співробітники де-факто міліції, що знаходилися поруч, не реагували на незаконні дії стосовно журналіста. [53]

41-42. 5 березня 2014 незаконне затримання кореспондента видання «Газета по-українськи» Антона Голобородька та інших журналістів, с. Приміське

5 березня 2014 вночі на виїзді з села Приміське поруч з Євпаторією кореспондент Антон Голобородько та інші співробітники видання Gazeta.ua вели трансляцію пересування колони, що складалася з чотирьох машин з російськими військовими, що напередодні заблокували українську військову частину в Новокозирівці. У якийсь момент машини зупинилися, і озброєні військові, які вийшли з машин, наказали журналістам залишити авто, направляючи на співробітників Gazeta.ua зброю. Одного з колег Голобородька, який відмовився виходити, витягли силою. Двоє озброєних чоловіків з шевронами підрозділу «Беркут» почали погрожувати журналістам заподіянням шкоди, якщо ті продовжать рух за ними. Один з беркутівців пробив журналістам ножом 3 колеса. Після цього військові поїхали. [54]

43. 5 березня 2014 перешкоджання представнику ОБСЄ Дуньї Міятович, м. Сімферополь

5 березня 2014 в Сімферополі так звана «Самооборона» не випускала, перегородивши всі під'їзди і головний вхід в готель «Україна», представника ОБСЄ з питань свободи слова Дунью Міятович

з будівлі, де проходила зустріч з журналістами. По закінченні зустрічі Дунья Міятович намагалася вийти через чорний хід, де «самооборона» перешкоджала проходу, паралельно викрикую в сторону співробітника ОБСЄ «Росія» і «Путін, спасибі».[55]

44. 6 березня 2014 напад на прес-центр агентства «Associated Press Television News», м. Сімферополь

6 березня 2014 було скоєно напад на прес-центр агентства «Associated Press Television News» в Сімферополі (вул. Горького, 1).[56]

Люди з ручними автоматами і пістолетами в масках і без них, в тому числі, козаки, які приїхали до місця на мікроавтобусі без номерів, що зафіксовано на відео, увірвалися в прес-центр, наказали тим, хто знаходяться в приміщенні лягти на підлогу і забрали їх обладнання. [57] За інформацією «Центру журналістських розслідувань», власником машини, на якій вивозилося устаткування, є компанія лідера козачої громади на прізвище Храмов. [58]

45. 6 березня 2014 напад на журналістів з Великобританії, м. Сімферополь

6 березня 2014 року за інформацією українського активіста Олексія Горохова, в Сімферополі поряд з клубом «Камелот» проросійськими козаками було скоєно напад на групу журналістів з Великобританії: їх побили, забравши супутникову техніку.[59]

46. 6 березня 2014 напад на болгарського журналіста Дмитра Кенарова і болгарську журналістку Боряну Катсарову, м. Сімферополь

6 березня 2014 було скоєно напад на болгарського журналіста Дмитра Кенарова, який знімав на мобільний телефон напад на прес-центр агентства АРТН в Сімферополі.[60] Озброєні люди з закритими обличчями поклали журналіста на землю, приставивши до скроні пістолет, відібрали телефон і фотоапарат. [61] Фотоапарат забрали і у болгарської журналістки Боряни Катсарової, після чого нападники поїхали на транспортному засобі без номерів. Пізніше, коли журналісти були в Артемівську, озброєні люди відібрали у них бронжилети і інші захисні засоби.[62]

48. 6 березня 2014 заборона співробітникам українських, іноземних (крім російських) ЗМІ бути присутніми на так званому засіданні у Верховній Раді АРК, м. Сімферополь

6 березня 2014 заборона на відвідування засідання щодо окупації Криму в так званій Верховній Раді АРК, захопленій озброєними військовими без розпізнавальних знаків, була накладена для всіх співробітників українських та іноземних ЗМІ (Великобританія, Франція, Італія та інші), що чекали біля будівлі. Допущена була тільки

російська преса.[63]

49. 6 березня 2014 заборона співробітникам українських, іноземних (крім російських) ЗМІ бути присутніми на брифінгу де-факто глави Верховної Ради Криму Володимира Константинова, м. Сімферополь

6 березня 2014 заборона на відвідування брифінгу де-факто глави Верховної Ради Криму Володимира Константинова [64] (з 17 березня – так званий «глава» окупаційної «Державної Ради Криму»[65]) була накладена для співробітників українських і іноземних (Великобританія, Франція, Італія та інші) ЗМІ. Допущена була тільки російська преса.[66]

50-54. Загрози журналістам телеканалу Інтер Андрію Цаплієнку, Олені Маханік, Павлу Лисенку, Володимиру Дєбову, грецькому журналістові Костасу Онісенко і іншим представникам іноземних (в тому числі, російських) ЗМІ, м. Севастополь

7 березня 2014 року, за словами журналіста українського телеканалу «Інтер» Андрія Цаплієнка, в Севастополі під час захоплення військової частини № 2355 (Козача бухта) близько 15 озброєних автоматами Калашникова і кулеметами військових без розпізнавальних знаків погрожували групі журналістів українських (зокрема, співробітникам телеканалу «Інтер» Андрію Цаплієнку, Олені Маханік, Павлу Лисенку, Володимиру Дєбову), іноземних (зокрема, грецькому журналістові Костасу Онісенко) і російських ЗМІ, які працювали на місці. Всього загрози надійшли на адресу приблизно 10 осіб.[67]

55-56. 7 березня 2014 побиття оператора Павла Лисенка та інших представників українських та іноземних (в тому числі російських) ЗМІ, м. Севастополь

7 березня 2014 року за словами журналіста українського телеканалу «Інтер» Андрія Цаплієнка, в Севастополі група з 25-30 людей в цивільному одязі з закритими обличчями, яка приїхала до військової частини № 2355 (Козача бухта) на джипах (один з джипів містив напис «Смерть фашизму»), почала бити журналістів, зокрема, оператора Павла Лисенка, який проводив знімання захоплення військової частини. В результаті у нього була зламана щелепа і вибитий зуб. За повідомленням голови Кримської асоціації журналістів Лілі Буджурової, дані люди в цивільному били і співробітників ЗМІ, і їх техніку.[68]

57. 7 березня 2014 напад на кореспондента інтернет-видання «Російська планета» Павла Нікуліна, м. Севастополь

7 березня 2014 у військовій частині № 2355, яку представники збройних сил РФ штурмували в Севастополі, було скоєно побиття

кореспондента інтернет-видання «Російська планета» Павла Нікуліна. У своєму Твіттер журналіст написав, що в травмпункті з ним ще чотири журналісти, постраждали під час штурму (хто саме — не уточнив).[69]

58-62. 7 березня 2014 переслідування журналістів телеканалу «Інтер» Олени Механік, Андрія Цаплієнка, Павла Лисенка, Володимира Дебова, грецького журналіста Костаса Онісенко, м. Севастополь

7 березня 2014 в Севастополі після знімання у військовій частині № 2355 (Козача бухта), яку штурмували озброєні військові РФ У формі без розпізнавальних знаків, за співробітниками українського телеканалу «Інтер» Оленою Механік, Андрієм Цаплієнком, Володимиром Дебовим, Павлом Лисенком, якого і везли в медустанову після побиття, а також грецьким журналістом Костасом Онісенко і водієм була встановлена гонитва озброєними людьми в цивільному одязі. Коли поруч з автозаправкою і залізничним вокзалом міста, співробітників ЗМІ наздогнали, чоловік з пістолетом відібрав у постраждалих камеру, після чого знімальна група змогла виїхати.[70]

63-67. 7 березня 2014 переслідування журналіста телеканалу «Інтер» Олени Механік, Андрія Цаплієнка, Павла Лисенка, Володимира Дебова, грецького журналіста Костаса Онісенко на перехресті доріг в Ялту і Сімферополь

7 березня 2014 після знімання у військовій частині № 2355 (Козача бухта), яку штурмували озброєні військові РФ У формі без розпізнавальних знаків, за співробітниками українського телеканалу «Інтер» Оленою Механік і Андрієм Цаплієнком, Володимиром Дебовим, Павлом Лисенком, а також грецьким журналістом Костасом Онісенко і водієм була встановлена друга гонитва за день. На перехресті доріг в Ялту і Сімферополь подальшому проїзду автомобіля журналістів перешкодила третя машина (Жигулі «дев'ятка»). З трьох сторін машину журналістів професійно затиснули. Близько 11 осіб з трьох авто з російською вимовою, в цивільному і однакових берцях, озброєні пістолетами Макарова, розбили автомобіль і камеру. До самих співробітників ЗМІ нападники застосували силу і обшукали. Після цього представників ЗМІ (всіх, окрім Альони Механік) жорстоко побили ногами. Один з нападників стріляв в асфальт біля вуха Андрія Цаплієнка. Дебова, Онісенко група нападників поклала в багажник з метою викрасти. [71]

У підсумку всіх журналістів відпустили, позбавивши грошей, телефонів, документів, погрожуючи тим, що знають місця їх проживання. Навздогін машині стріляли. У Андрія Цаплієнка було зламано шість ребер, розсічені брови, пошкоджена голова. Володимиру Дебову зламане ребро травмувало легені. Костас Онісенко в результаті побиття отримав перелом носа.[72]

68. 7 березня 2014 напад на стримера Антона Локтіонова, м. Севастополь

7 березня 2014 року, за повідомленням української журналістки Тетяни Даниленко у військовій частині № 2355, яку військові РФ штурмували в Севастополі, нібито колишні бійці Беркуту напали на стримера українського телеканалу «5 канал» Антона Локтіонова, у нього були зламані пальці.[73]

69. 7 березня 2014 напад на журналістів біля військової частини на мисі Фіолент

7 березня 2014 групою «Євромайдан СОС» в Youtube були опубліковані кадри, де деякі люди, імовірно так звана «самооборона Криму» вигукуючи лайку, б'ють журналістів (імена та видання – невідомі) біля військової частини на мисі Фіолент (селище «Кальфа»).[74] Ініціативі «КримСОС» стало відомо, що незабаром після побиття журналістів близько 60 «зелених чоловічків», які приїхали на автомобілях КраЗ, брали участь в захопленні цієї військової частини.[75]

70-73. 7 березня 2014 перешкоджання професійній діяльності журналістів українського телеканалу «СТБ» Олексія Симакова, Ігоря Левенка, операторів українського телеканалу «СТБ» Олександра Альбінського, В'ячеслава Скворчевського, м. Сімферополь

7 березня 2014 в Сімферополі кілька так званих «дружинників» у військовій формі з георгіївськими стрічками почали перешкоджати співробітникам українського телеканалу «СТБ» журналістам Олексію Симакову і Ігорю Левенку, а також операторам Олександрю Альбінському і В'ячеславу Скворчевському проводити пряму трансляцію з місця подій. Двоє нападників, що під'їхали на машині Honda, пошкодили обладнання для знімання, зокрема, камеру, штатив, «рюкзак», завдяки чому пряма трансляція стала неможливою. Операторів Олександра Альбінського і В'ячеслава Скворчевського «дружинники» штовхали, журналісту Олексію Симакову погрожували негативними наслідками, якщо вони не покинуть Крим. Нападники заявили, що «не всі такі добрі як вони».[76]

74-78. 8 березня 2014 напад на журналістів «Hromadske TV» Анну Бабинець, Дмитра Гнапа, на журналіста «Kyiv Post» Владислава Лаврова, на стримера Костянтина Реуцького, на чотирьох російських журналістів, м. Сімферополь

8 березня 2014 біля військомату в Сімферополі, де незадовго до цього по машині з українськими номерами стріляли, сім озброєних чоловіків у військовій формі, які приїхали на мікроавтобусі (номер АК 1 255), штовхали і змусили українських журналістів Дмитра Гнапа («Hromadske TV»), Владислава Лаврова («Kyiv Post»), стримера Костянтина Реуцького і ще чотирьох російських журналістів (окрім

журналістки «Hromadske TV» Анни Бабінець) лягти обличчям на землю. Чоловіки забрали у журналістів карти пам'яті з відзнятими кадрами і професійне обладнання.[77]

79-80. 9 березня 2014 незаконне затримання фотокореспондента Олеся Кромпляса і журналістки Олени Максименко, КПП Армянськ

9 березня 2014 біля КПП в Армянську на Перекопському перешийку озброєні люди без розпізнавальних знаків зупинили машину і затримали фотокореспондента Олеся Кромпляса, журналістку видання «Тиждень» Олену Максименко та водія Євгена Рахно.

Машину обшукали, обладнання конфіскували, журналістам і водієві погрожували, обшукували і катували. Зокрема, їх погрожували вбити, по них стріляли холостими патронами, роздягали до гола і знімали на камеру, кидали не потушений недопалок у волосся, відрізали волосся. Катування та допит тривали близько 12 годин, після чого хлопців відвезли на військову базу в Севастополі. Там їх продовжували допитувати. Серед викрадачів і тих, хто катував, були колишні бійці «Беркуту», представники так званої «самооборони», козаки і російські військові [78]. 11 березня стало відомо, що Кромпляса, Максименко та Рахно звільнили.[79]

81. 9 березня 2014 залякування фотокореспондента ресурсу «Insider» Сергія Гуменюка, КПП Армянськ

9 березня 2014 на блокпості поруч з Армянськом (Перекопський перешийок Криму) фотокореспонденту ресурсу «Insider» Сергію Гуменюку, який мав намір покинути територію півострова, перешкодили люди в формі «Беркуту». Вони стали чинити на Гуменюка психологічний тиск, залякуючи тим, що Сергій не зможе покинути Крим, а його здоров'ю і життю буде завдано шкоди. Також Гуменюка піддали обшуку. Два рази у нього мали намір відібрати техніку. Гуменюку дозволили проїхати, але перед цим перевернули речі всередині його машини і розірвали його робоче посвідчення.[80]

82. 9 березня 2014 напад на кореспондента інтернет-каналу pilno.tv Лідію Гужву, м Севастополь

10 березня 2014 стало відомо, що 9 березня в Севастополі біля пам'ятника Тарасу Шевченку під час мирного зібрання, присвяченого річниці від дня народження українського поета представники так званого «російського блоку» в камуфляжі напали на кореспондента інтернет-каналу pilno.tv Лідію Гужву. Лідію повалили на землю, мобільний пристрій, на яке вона знімала те, що відбувалося, відібрали. Вона також повідомила, що у її колеги нападники забрали водійське посвідчення.

Лідія Гужва уточнила, що таких, як ті, хто напав на неї, доставляють на мітинги, – це люди без розпізнавальних знаків, частина з них – зі зброєю, представники так званого «російського блоку» або «самооборони».[81]

83. 11 березня 2014 незаконне затримання знімальної групи італійського каналу «SKY TG 24», траса Херсон-Армянськ

11 березня 2014 збройними військовими без розпізнавальних знаків і людьми з шевронами спецпідрозділу «Беркут» було затримано знімальну групу італійського ТК SKY TG 24 (два журналісти, фіксер, водій) на блокпості на трасі Херсон–Армянськ. Журналісти знімали сюжет, коли до них підїхала озброєна група людей. Нападники вилучили флешку з записами, батареї, апарат для стріму і два ноутбуки. [82]

12 березня 2014 кореспондент «Центру журналістських розслідувань» повідомив, що спроби команди SKY TG 24 зв'язатися з де-факто Радою міністрів АРК для отримання акредитації на роботу в Криму увінчалися невдачею. За розпорядженням на той момент так званого віце-прем'єра і міністра внутрішньої політики, інформації та зв'язку Дмитра Полонського журналістів відпустили, вилучену техніку не повернули. [83]

84-85. 11 березня 2014 напад на Яна Еспена Крузе та інших учасників знімальної групи норвезького телеканалу «NRK», межа між Кримом і материковою частиною України

11 березня 2014 було скоєно напад на знімальну групу норвезької телерадіокорпорації «NRK» на кордоні між Кримом і материковою частиною України. За словами журналіста Яна Еспена Крузе, що входив до складу знімальної групи, російські солдати в масках відібрали в них три ноутбуки, камеру, флеш-носії з відзнятим матеріалом, шоломи і бронежилети, погрожуючи пострілами та звинувачуючи в шпигунстві. [84]

86. 12 березня 2014 незаконне затримання знімальної групи «Franse TV1» із застосуванням сили, блокпост в Армянську

Як повідомив журналіст і правозахисник Костянтин Реуцький, 12 березня 2014 в Армянську на блокпості так звані «дружинники» разом з экс-бійцями «Беркуту» спочатку побили, а після – затримали оператора і журналіста французького каналу «Franse TV1», а також жителя Криму, що їх перевозив. В той же день в ініціативі «Євромайдан SOS» повідомили, що затримані – на волі.[85]

87. 13 березня 2014 незаконне затримання журналіста Девіда Джеффріона (David Geoffrion), м. Сімферополь

13 березня 2014 представники іноземних засобів масової інформації та їх українські колеги з АТР, перебуваючи на території військової бази поряд зі складами пально-мастильних матеріалів в Сімферополі, почули стрілянину. В цей же момент озброєні люди проломали паркан, що розділяв території. Намагаючись втекти, журналісти почали перелазити через паркан. Озброєним особам вдалося схопити журналіста французького телеканалу Canal + Девіда Джеффріона (David Geoffrion).

Через декілька годин в ході переговорів «Центру журналістських розслідувань» з силовиками, журналіста відпустили, телефони, вилучені під час нападу, обіцяли повернути на наступний день.[86]

88. 14 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності команди «Української правди», м. Сімферополь

14 березня 2014 озброєні люди забрали техніку журналістів «Української правди» «на перевірку». Інцидент стався на вул. Київській, 152 біля кримського військового комісаріату в Сімферополі, де, за припущенням журналістів, утримували зниклих учасників Автомайдану.[87]

89. 14 березня 2014 незаконне затримання оператора Олега Балабана, м. Севастополь

14 березня 2014 в Севастополі озброєною групою людей під час здійснення професійної діяльності був затриманий оператор UkrStream.TV Олег Балабан. Разом з ним був затриманий і координатор ініціативної групи «Автодозор» Павло Бабарига, пізніше обох звільнили.[88]

90. 16 березня 2014 напад на журналістів, м. Сімферополь

16 березня 2014 під час блокування готелю «Москва» в Сімферополі, озброєні люди розбили камери і відібрали флеш-карти у журналістів, що там працювали. Озброєні люди поводитися грубо, відштовхували людей, погрожували розстрілами, били автоматами по камерах. Де-факто Міністр оборони Криму Кузнецов, який з'явився слідом за озброєними особами, пообіцяв все повернути і зник в невідомому напрямку.[89]

91. 16 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» представник Кримського відділення Комітету виборців України Андрій Крисько

повідомив, що в Сімферополі (дільниця №08069) частину з акредитованих журналістів не пропустили на дільницю, серед них були представники міжнародного новинного агентства «AFP» та інші іноземні ЗМІ, які здійснюють мовлення англійською.[90]

92. 16 березня 2014 перешкоджання здійсненню фільмування представникам кримськотатарського телеканалу «ATR», м. Білогірськ

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» представник Кримського відділення Комітету виборців України Андрій Крисько повідомив, що в Білогірську представники так званої «самооборони» забороняли представникам кримськотатарського телеканалу «ATR» фіксувати виборчий процес, не дивлячись на наявність акредитації.[91]

93. 16 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Феодосія

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» представник Кримського відділення Комітету виборців України Андрій Крисько повідомив, що в Феодосії (дільниця 10020) представниками так званої «самооборони» журналістам було заборонено здійснювати фотографування.[92]

94. 16 березня 2014 перешкоджання представникам телеканалу «Аль-Джазіра» в здійсненні фільмування, м. Алушта

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» представник Кримського відділення Комітету виборців України Андрій Крисько повідомив, що в Алушті (дільниця 01004) співробітникам ЗМІ «Аль-Джазіра» заборонили проводити знімання, зламали мікрофон, розбили камеру, на виборчу дільницю не пустили, пояснюючи це тим, що журналістам нібито потрібно отримати додаткову акредитацію.[93]

95. 16 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Джанкой

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» в Джанкої кореспондент «Центру журналістських розслідувань» повідомив, що всім журналістам, крім співробітників 11 каналу, на дільниці вхід був заборонений. Члени дільничних комісій посилалися на якесь розпорядження про допуск представників лише цього ЗМІ. Знімання дозволялося виключно біля входу в зал для голосування. При цьому на вході у кожній виборчій дільниці стояли так звані «дружинники» [94]

96. 16 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Керч

16 березня 2014 під час так званого «референдуму» в Керчі (дільниця

№0537) у співробітниці керченського видання (прізвище невідоме) представники так званої «самооборони» вилучили фотоапарат, перешкодили здійсненню фільмування.

Коли журналістка прийшла на дільницю і почала здійснювати фотографування до неї підійшов так званий голова виборчої комісії і зажадав надати акредитацію так званої Комісії АРК з референдуму. Після того, як журналістка повідомила, що у неї її немає, до неї підійшли представники так званої «самооборони».[95]

97. 18 березня 2014 напад на журналіста кримськотатарського телеканалу «ATR» Ібраїма Умерова, а також оператора каналу, м. Сімферополь

18 березня 2014 на репортера Ібраїма Умерова та оператора кримськотатарського телеканалу АTR, що показували за допомогою прямої трансляції збройне захоплення автосалону «Богдан-Авто» в Сімферополі, напали. Озброєні автоматами люди з закритими обличчями змусили знімальну групу припинити знімання, а відеотехніку, батарею мобільного телефону оператора вилучили. Ібраїм Умеров був незаконно затриманий і піддався застосуванню фізичної сили (удари в обличчя, коліно) з боку нападників. Пізніше Умерова відпустили.[96]

98. 22 березня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Севастополь

22 березня 2014 під час штурму російськими військовими й так званою «кримською самообороною» території 204-ї Севастопольської бригади тактичної авіації в Бельбеку постраждав журналіст, який здійснював свою професійну діяльність на місці (прізвище невідоме). Відомо, що штурм проходив з використанням чотирьох БТР-80 і димових шашок. Міноборони України повідомило, що журналісту, який отримав пошкодження (точної інформації про ступінь пошкоджень немає), необхідна була машина швидкої допомоги.[97]

99. 14 вересня 2014 масовий недопуск журналістів на виборчі дільниці, м. Керч

14 вересня 2014 був зафіксований масовий недопуск журналістів на виборчі дільниці Керчі. Як передали «Аргументи тижня – Керч», самі правила допуску місцевим ЗМІ надіслали ввечері напередодні. За місцем проведення голосування журналістів не пропускали без наявності паспорта та редакційного завдання (воно повинно було бути в письмовому вигляді і мати печатку ЗМІ), попри те, що, за попередньою інформацією від так званого «голови» де-факто керченського виборчого Святослава Брусакова, для присутності на виборчій дільниці досить було мати робоче посвідчення. В цей день

в Криму проходили незаконні вибори в де-факто Держради Криму і де-факто органів місцевого врядування.[98]

1.2. Заборони і вимушене припинення діяльності ЗМІ

100-103. 28 лютого 2014 захоплення Радіотелевізійного передавального центру Автономної Республіки Крим, Радіотелевізійного передавального центру «Севастополь», Радіотелевізійного передавального центру «Красноперекопськ»

28 лютого 2014 озброєними військовими без розпізнавальних знаків, які мали при собі вогнепальну зброю і бронежилети, було захоплено будівлю державного підприємства «Радіотелевізійний передавальний центр Автономної Республіки Крим», будівлі Радіотелевізійного передавального центру «Севастополь» і РПЦ «Красноперекопськ». Тоді була порушена робота певних передавальних і приймальних пристроїв. Внаслідок цього Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення України втратив можливість контролю над мовленням на території півострова, який перейшов в руки окупаційної влади.[99]

104. 3 березня 2014 відімкнення телеканалу «Бриз» в Севастополі

3 березня 2014 припинив мовлення телеканал «Бриз» в Севастополі, через те, що передавач телерадіокомпанії був захоплений військовими РФ.[100]

105. 6 березня 2014 захоплення сімферопольської Радіотелевізійної передавальної станції

6 березня 2014 в Сімферополі озброєна група людей захопила радіотелевізійну передавальну станцію. У будівлю потрапило багато агресивно налаштованих козаків, які погрожували співробітникам Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення. Відомо, що разом з озброєними людьми на територію РТПС проникли співробітники російської телерадіокомпанії. Метою захоплення було відімкнення в Криму українського телемовлення.[101]

106. 7 березня 2014 року відімкнення від мережі першого кримськотатарського телеканалу АТР

7 березня 2014 року телеканал АТР було відімкнено від інтернету, що унеможливило його супутникове мовлення. Про це заявили журналісти телеканалу у своєму новинному випуску Zaman. АТР провадив цілодобове мовлення у прямому ефірі, де давав об'єктивну оцінку перших етапів окупації півострова.[102]

107. 8 березня 2014 захоплення державної телерадіокомпанії «Крим»

8 березня 2014 журналіст Осман Пашаєв, співробітник держтеле-радіокомпанії «Крим» повідомив, що його не пропустили в будівлю, а телерадіокомпанія захоплена якимись силовиками, імовірно – росіянами, пов'язаними з Сергієм Аксьоновим.[103]

За наявною інформацією, держтелерадіокомпанія «Крим» виявилася захоплена де-факто Міністерством внутрішньої політики, інформації та зв'язку («керівник» Дмитро Поклонский), що підкоряється де-факто владі Криму підконтрольній РФ.

На частотах ДТРК «Крим» почалося мовлення провладних ЗМІ «Перший кримський» і «Крим 24». «ДТРК» Крим «втратила можливість вести мовлення по Криму на 18 каналах в п'ятому мультиплексі. Охоплюючи всі населені пункти Криму, ефірне мовлення здійснювалося по одній ліцензії на 16 телеканалів, по другий – на 23. [104]

108. 9 березня 2014 захоплення радіопередавача телерадіокомпанії «Бриз»

9 березня 2014 військовими РФ був захоплений радіопередавач телерадіокомпанії «Бриз» в Севастополі, через що це радіо припинило мовлення.[105]

109-124. З 9 березня 2014 заміна українських каналів в аналогових мережах

З 9 березня 2014 в аналогових мережах в Криму всі українські канали замінили російськими:

«Інтер» – на «НТВ Мір», «1+1» – на «Первий канал», «Перший національний» – на «Росія 1», «5 канал» – на «ТНТ», «СТБ» – на «Звезду», «Чорноморська ТРК» – на «Росія 24», ДТРК «Крим» – на «твFM». Також були відімкнені канали «Україна», «ICTV», «Новий канал», «2 + 2», «ТЕТ», «НТН», «К1» і «Мега». Цьому передували збройні захоплення багатьох телеканалів «самообороною», «козаками» і іншими підконтрольними де-факто владі парамілітарними угрупованнями. Тоді де-факто уряд у Криму активно реалізовував взяття під контроль телемовлення в Криму, щоб позбавити кримчан отримання об'єктивної інформації. Однак серед відімкнених каналів були, наприклад, музичний (М1), документальний (Мега), де новинні випуски відсутні.[106]

125. 9 березня 2014 зупинка мовлення Телерадіокомпанії «Радіо Ера» в Красноперекопську

9 березня 2014 з ініціативи керівників Радіотелевізійного передавального центру АРК, захопленого 28 лютого невідомими

озброєними людьми, в Красноперекопську було зупинене мовлення Телерадіокомпанії «Радіо Ера», яка займала частоту 102,6 МГц. На частоті, як повідомили представники «Радіо Ера», почала звучати антиукраїнська риторика і агітація за участь в нелегітимному «референдумі».[107]

126-128. У квітня 2014 припинення радіомовлення українських радіостанцій на всій території Криму

На початку квітня 2014 три українських радіохолдинги («ТАВР Медіа», «UMH Group» «Business Radio Group») були змушені зупинити радіомовлення на всій території Криму. Їх технічно позбавили можливості вести мовлення на своїх частотах. Причина – вказівка де-факто уряду Криму, згідно з якою радіочастоти українських станцій були передані російським.

23 квітня українські радіостанції були замінені на російські. [108]

129. 28 червня 2014 припинено кабельне мовлення Чорноморської телерадіокомпанії в Криму

28 червня 2014 мовлення Чорноморської телерадіокомпанії було припинено в кабельних мережах в окупованому Криму. Самі кабельні провайдери пояснювали відімкнення тим, що у них відсутня ліцензія, що дозволяє роботу на території Росії (федеральний закон «Про зв'язок»). Однак, виходячи зі статті 12 Федерального закону «Про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь», ліцензії, отримані провайдерами до окупації дозволяють безперешкодно вести мовлення по всій території Криму.[109]

130-138. 28-29 червня 2014 зупинка кабельного мовлення українських телеканалів в Сімферополі

28-29 червня 2014 в Сімферополі кабельне мовлення припинили «Інтер», «Новий канал», «NEWS 24», «НТН», «РАДА», «1+1», «2+2», «5 канал», «ICTV».[110] Всі ці канали замінили на російські. Напередодні так званий «міністр» інформації Криму Дмитро Полонський заявив, що більшість жителів Криму виявили бажання дивитися виключно російські телеканали, у зв'язку з чим між де-факто «міністерством» і кабельними операторами ведеться співпраця з реалізації цих «побажань» кримчан.[111]

139. Січень 2015 зупинка роботи, відмова у продовженні оренди телерадіокомпанії «Керч»

В кінці січня 2015 де-факто місцева влада відмовила у продовженні

оренди ТРК «Керч». Через відсутність грошей на оренду іншого приміщення і перенесення техніки, ТРК «Керч» зупинила мовлення і закрила сайт. Їх борг за орендну плату та комунальні послуги, згідно з даними підконтрольної РФ керченської адміністрації, на той момент склав 98 тисяч рублів, що з боку де-факто адміністрації стало приводом не укладати з компанією новий договір. [112]

140. Лютий 2015 – приватні радіокомпанії позбавили частот мовлення

У лютому 2015 окупаційна влада позбавила частот всі приватні радіокомпанії, що на той час працювали в Криму. 25 лютого вони не були допущені до так званого «конкурсу» щодо розподілу частот. В результаті в розпорядженні російських медіа-холдингів виявилися частоти кримських компаній.[113]

141. 3 березня 2015 припинення роботи порталу «Українське життя в Севастополі»

3 березня 2015 виконавчий директор Інституту масової інформації Оксана Романюк повідомила, що портал «Українське життя в Севастополі», який працював в Криму 23 роки, припинив діяльність через волю влади РФ.[114]

142. 31 березня 2015 зупинка мовлення радіо «Ассоль»

31 березня 2015 через відмову Роскомнадзора в перереєстрації «Чорноморської телерадіокомпанії» за російським законодавством, радіо «Ассоль», що належало ЧТРК і яке працювало в Криму 15 років, було змушене зупинити мовлення в Криму.[115]

143. 1 квітня 2015, припинення мовлення кримськотатарського телеканалу АТР

Опівночі 1 квітня 2015 року в Криму припинив мовлення єдиний у світі телеканал кримськотатарською мовою АТР. Це було спричинено неможливістю перереєстрації згідно з російським законодавством. Представники Роскомнадзору кількаразово відмовляли керівництву у прийнятті документів для процедури, посилаючись на формальні причини. Незадовго до закриття каналу Аксьонов заявив про неможливість функціонування в Криму телеканалів, які «розпалюють ворожнечу між народами», «викликають у населення відчуття напруги» та створюють «сподівання на повернення Криму в Україну». В цьому контексті він особливо підкреслив факт функціонування АТР. Згідно з заявою заступника голови представництва Роскомнадзору в Криму Максима Ксензова, підставою для остаточної відмови у перереєстрації документів АТР був лист де-факто прокуратури, яка «мала сумніви щодо того, що засновники телеканалу не є іноземними громадянами».[116]

144. 1 квітня 2015 зупинка роботи телеканалу «Лале»

1 квітня 2015 року, дитячий телеканал «Лале» (Lale), який є частиною медіа-холдингу ATR, зупинив мовлення через відмову Роскомнадзору у видачі ліцензії. Відомо, що одну з відмов розглядати заяву і документи на реєстрацію (27 січня 2015) каналу Роскомнадзор мотивував тим, що оплата держмита сталася за неактуальними реквізитами.[117]

145. 1 квітня 2015 зупинка роботи радіостанції «Мейдан»

1 квітня 2015 року, кримськотатарська радіостанція «Мейдан» (є частиною медіа-холдингу ATR), змушена була зупинити мовлення в Криму через невидачу ліцензії відповідно до російського законодавства. Відомо про кілька причин відмов у розгляді заяви та документів на реєстрацію «Мейдан». 14 листопада 2014 Роскомнадзор не став вивчати подану «Мейдан» заяву і документи через претензії до нотаріального засвідчення копій документів. [118] Причина відмови, отриманої від Роскомнадзору 2 лютого 2015: схожість назви радіостанції з іншими ЗМІ, зареєстрованими Роскомнадзором, що може «ввести в оману» адресатів ЗМІ (не прописана на законодавчому рівні: ст. 13 Закону РФ «Про засоби масової інформації»).[119]

146. 1 квітня 2015 зупинка роботи радіостанції «Лідер»

1 квітня 2015 року, радіостанція «Лідер» (є частиною медіа-холдингу ATR), змушена була зупинити мовлення в Криму через невидачу ліцензії відповідно до російського законодавства. Причина однієї з відмов Роскомнадзора в розгляді заяви і документів на реєстрацію «Лідер», отриманої від Роскомнадзору 2 лютого 2015 (не прописана на законодавчому рівні): схожість назви радіостанції з іншими ЗМІ, зареєстрованими Роскомнадзором, що може «ввести в оману» адресатів ЗМІ.[120]

147. 31 березня – 1 квітня 2015 зупинка роботи інформаційного онлайн-ресурсу «15 хвилин»

В ніч з 31 березня на 1 квітня 2015 року, інформаційний ресурс «15 хвилин», який є частиною медіа-холдингу ATR, змушений був зупинити роботу в Криму через невидачу ліцензії відповідно до російського законодавства.[121] Відомо, що два рази Роскомнадзор не приступав до вивчення заяви та документів на перереєстрацію, тому, що оплата держмита сталася нібито за неактуальними реквізитами.[122]

148. 1 квітня 2015 заборона діяльності інформагентства QNA («Кримські новини»)

1 квітня 2015 інформагентство QNA («Кримські новини») змушене

було зупинити роботу в Криму через відмову в перереєстрації з боку російської влади.[123] Одна з офіційних причин, зазначена Роскомнадзором у відмові інформагентству QNA «Кримські новини» в праві працювати в Криму (20 лютого 2015) – надання неправдивої інформації про засновника агентства.[124]

149. 3 грудня 2015 припинення роботи інформагентства «Крим Медіа»

3 грудня 2015 інформаційне агентство «Крим Медіа» зупинило роботу. Причиною головний редактор Олександр Денисенко назвав «інформаційну блокаду» з боку де-факто чиновників, фінансові проблеми. Денисенко визнав, що інформагентство надавало точку зору, вигідну де-факто владі, а не об'єктивну інформацію. У грудні 2014 «Крим Медіа» робило зупинку в роботі через відсутність фінансування. З липня 2015 робота велася п'ять днів з семи.[125]

1.3. Блокування доступу до новинних ресурсів

150. 22 червня 2015 обмеження доступу до ресурсу «Громадський контроль»

22 червня 2015 Роскомнадзор, на вимогу Генпрокуратури РФ, обмежив доступ до сайту російського Товариства захисту прав споживачів «Громадський контроль» на території РФ і окупованого Криму. Причиною послужив матеріал, в якому росіянам радять просити в українській сторони дозвіл на в'їзд на півострів. Це Генпрокуратура розцінила як публічний заклик до дій, метою яких є порушення територіальної цілісності РФ.[126]

151. 2 жовтня 2015 блокування доступу до сайту інформагентства «Центр журналістських розслідувань»

2 жовтня 2015 Роскомнадзор, на вимогу Генеральної прокуратури Росії від 30 вересня 2015 року, заборонив доступ до сайту кримського інформаційного агентства «Центр журналістських розслідувань» в окупованому Криму і на території РФ. Приводом для такого рішення став той факт, що контент сайту нібито закликає до громадських безладів і прояву екстремізму. Зокрема, за версією Роскомнадзору, в статті «Волонтери батальйону «Крим», опублікованій ЦЖР, адресанти спонукають читачів допомагати батальйону, який має намір «насильно повернути» Крим Україні і самим робити кроки для деокупації. Умовою Роскомнадзора для розблокування онлайн-ресурсу стало його очищення від контенту, який спонукає до громадських безладів. Також, за фактом цього матеріалу, російською владою було заведено кримінальну справу за ст. 280.1 КК РФ.[127]

152. 2 жовтня 2015 блокування доступу до українського новинного ресурсу «Собитія Крима»

2 жовтня 2015 Роскомнадзор, на вимогу Генеральної прокуратури Росії від 30 вересня 2015 року, заборонив доступ до кримського сайту «Собитія Крима». Приводом для такого рішення став той факт, що контент сайту нібито закликає до масових заворушень і прояву екстремізму.[128]

153. 5 жовтня 2015 блокування доступу до українського новинного ресурсу «BlackSeaNews»

5 жовтня 2015 Роскомнадзор, на вимогу Генеральної прокуратури Росії, заборонив доступ до сайту «BlackSeaNews» на території Росії і окупованого Криму. Приводом для такого рішення став той факт, що контент сайту нібито закликає до масових заворушень і прояву екстремізму. Зокрема, увагу Роскомнадзора привернув матеріал, пов'язаний з блокадою півострова від 10 липня 2014. Представник Роскомнадзора заявив, що вони знімуть блокування за умови, що з сайту будуть видалені вищевказані матеріали.[129]

154. 17 листопада 2015 заборона доступу до українського новинного ресурсу «Цензор»

17 листопада 2015 року, за рішенням Кіровського районного суду (Волгоград), Роскомнадзор заборонив доступ до українського інтернет-ресурсу «Цензор» в окупованому Криму і РФ. Причиною стали матеріали, розміщені на сайті, які нібито є екстремістськими і спрямованими проти особистості президента В. Путіна.[130]

155. 20 січня 2016 блокування доступу до сайту «ЛІГА БізнесІнформ»

20 січня 2016 до українського інтернет-ресурсу «ЛІГА БізнесІнформ» був заборонений доступ в окупованому Криму і на території РФ. Офіційна причина: матеріали на сайті містять «заклики до здійснення екстремістської діяльності». Блокування стало відповіддю Роскомнадзора на невиконання вимоги — видалити новина від 1 квітня 2015 року зі заголовком «Чубаров: Україна має готуватися до відкритої війни з Росією».[131]

156. 28 січня 2016 блокування ресурсу зі зберігання копій сайтів archive.is

28 січня 2016 ресурс зі зберігання копій сайтів archive.is був заблокований в окупованому Криму і на території РФ з ініціативи Федеральної служби з контролю за обігом наркотиків РФ. Згідно з інформацією порталу «Роскомсвобода», блокуванню archive.is

передувало збереження в ньому в червні 2015 інструкції з порадами для росіян, що бажають відправитися в Крим Товариства захисту прав споживачів (сайт об'єднання був заблокований в червні 2015). Завдяки роботі співробітників archive.is зайти на сайт стало можливим, попри блокування.[132]

157. 29 січня 2016 блокування українського новинного ресурсу «РБК-Україна»

29 січня 2016 Роскомнадзор на вимогу Генеральної Прокуратури РФ заблокував сайт українського ресурсу «РБК-Україна» в окупованому Криму і РФ. Увагу російських держслужбовців привернув матеріал від 27 січня про відео «Путін помер», розміщений на Youtube. За словами прес-секретаря Роскомнадзора Вадима Амелонського, контент на сайті агітував українців і кримських татар до війни з РФ. У той же час в інтерв'ю агентству «РІА Новості», він представив наступну версію: нібито співробітники РБК-Україна в діалозі з Роскомнадзором заявили, що «РБК» розшифровується як «російська бандерівська компанія».[133]

158. 9 лютого 2016 попередження та подальше блокування онлайн-видання «Українська правда»

9 лютого 2016 Роскомнадзор на вимогу Генеральної Прокуратури РФ надіслав виданню «Українська правда» попередження з вимогою видалити новину, пов'язану з прогнозом глави Меджлісу Рефата Чубарова про початок відкритої війни з РФ.

13 лютого у відповідь на ігнорування з боку «Української правди» Роскомнадзор повністю заблокував сайт в окупованому Криму і на території РФ.[134]

159. 28 березня 2016 заборона доступу до сайту українського національного інформантства «Укрінформ»

28 березня 2016 за розпорядженням Генпрокуратури РФ Роскомнадзор заблокував сайт українського національного інформантства «Укрінформ» в окупованому Криму і на території РФ. Приводом для такого рішення став той факт, що сайт нібито містить екстремістський контент. Зокрема, претензію з боку Генпрокуратури РФ викликав матеріал від 1 квітня 2015 року, в якому цитувалися слова голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова: «Україні слід готуватися до відкритої війни з Росією».[135]

160. 29 березня 2016 заборона доступу до українського новинного ресурсу «15 хвилин»

29 березня 2016 згідно з рішенням Генпрокуратури РФ доступ до

сайту новинного порталу «15 хвилин» був закритий для жителів окупованого Криму та РФ, а сам сайт потрапив в «Єдиний реєстр заборонених сайтів» Росії. Причиною послужило нібито поширення інформації, забороненої в РФ.[136]

161. 12 серпня 2016 блокування доступу до сайту українського «Громадського радіо»

12 серпня 2016 Роскомнадзор на вимогу Генеральної Прокуратури від 3 квітня 2015 року повідомив «Громадське радіо» про блокування доступу до сайту <http://hromadskeradio.org> на території РФ і в окупованому Криму. Приводом для такого рішення послужила стаття, розміщена на сайті під заголовком «Росія оголосила війну всякому інакомисленню», – Хізб ут-Тахрір «. За версією Роскомнадзора, дана публікація містить екстремістські заклики.[137]

162. 2 серпня 2017 блокування доступу до сайту українського ресурсу «След.net»

2 серпня 2017 з опублікованих результатів моніторингу Кримської правозахисної групи стало відомо, що Роскомнадзор заблокував український інформаційний ресурс «След.net» в окупованому Криму і на території РФ.[138]

1.4. Інші форми переслідування ЗМІ (обшуки і захоплення редакцій, цензурування і т.д.)

163. 1 березня 2014 захоплення редакції інформаційного агентства «Центр журналістських розслідувань» та Інформаційного прес-центру

1 березня 2014 в Сімферополі озброєні люди в масках, які представилися «Кримським фронтом», захопили Будинок профспілок на вулиці Севастопольській, 8, в якому розміщувалися редакції інформагентства «Центр журналістських розслідувань» та Інформаційного прес-центру.[139] Представники «Кримського фронту» заявили, що причина захоплення і взяття під їх контроль полягає в подачі інформагентствами «неправдивої інформації». Один зі співробітників «ЦЖР», який був присутній на місці подій, звернув увагу на акцент загарбників.[140]

164. 13 березня 2014 вторгнення до редакції інформаційного ресурсу IPC-Севастополь

13 березня 2014 директор інформаційного ресурсу IPC-Севастополь Тетяна Ріхтун повідомила, що так звана «самооборона» на чолі з керівником, таким собі П. Журавльовим, увірвалася в редакцію IPC-Севастополь нібито «для охорони» приміщення і персональної

охорони Ріхтун. Метою «самооборони» був огляд редакційного офісу в зв'язку з повідомленнями про терористичну діяльність.[141]

165. 21 квітня 2014 цензурування редакції ТРК «Крим»

21 квітня 2014 окупаційна влада Криму в усній формі зажадала від редакції ТРК «Крим» уникати згадки про лідерів кримськотатарського народу, зокрема Мустафу Джемілева і Рефата Чубарова, не брати у них інтерв'ю і в принципі не показувати їх в ефірах.[142]

166. 3 квітня 2014 відмова в акредитації інформаційному агентству QNA («Кримські новини»)

3 квітня 2014 співробітники інформагентства QNA не змогли отримати акредитацію на так звані засідання де-факто Ради міністрів Криму та інші заходи, що проходять в будівлі де-факто Ради. Де-факто міністр інформації Криму Дмитро Полонський мотивував відмову в акредитації тим, що QNA не пройшло перереєстрацію в рамках російського законодавства. Названа Полонським причина суперечила «дозволу» кримським ЗМІ здійснювати свою діяльність за українськими документами спершу до 1 січня 2015 року, пізніше — до 1 квітня 2015.[143]

167. 16 травня 2014 телеканал «ATR» отримав попередження

16 травня 2014 напередодні дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу телеканал «ATR» отримав офіційне попередження на ім'я директора Лілі Буджурової від де-факто прокуратури Криму з метою недопущення порушення закону про екстремістську діяльність.[144]

168. В травні 2014 цензурування інформагентства QNA («Кримські новини»)

У травні 2014 редактор інформагентства QNA («Кримські новини») отримав від Генеральної прокуратури РФ документ з вимогою прибрати новина про антиурядові мітинги в Росії 18 травня.[145]

169. 2 червня 2014 року незаконне проникнення в офіс «Центру журналістських розслідувань»

2 червня 2014 в редакцію «Центру журналістських розслідувань» в Сімферополі незаконно проникли члени так званої «кримської самооборони», серед яких був «командир» 1-го полку так званого «народного ополчення» Сімферополя Дмитро Простаков. Метою «самооборонівців», за припущенням співробітників «ЦЖР», було бажання вигнати редакцію з їх приміщення. Представники «Самооборони» цікавилися наявністю документів про реєстрацію «ЦЖР» і договору про оренду.

Як повідомила керівник редакції Валентина Самар, через деякий час після цього «візиту», де-факто Федерація профспілок Криму, що здавала приміщення в оренду ЦЖР, зобов'язала звільнити площі до кінця місяця (за наявною інформацією, дана вимога була знята ще на місяць).[146]

170-172. 1 серпня 2014 арешт майна «Чорноморської телерадіокомпанії», «Інформаційного прес-центру», «Центру журналістських розслідувань»

1 серпня 2014 в Криму було арештоване майно Чорноморської телерадіокомпанії, а також майно «Інформаційного прес-центру» і «Центру журналістських розслідувань», які наймали офіси у ЧТРК. Арешт майна був накладений у зв'язку з позовом від Радіотелевізійного передавального центру Криму (РТПЦ), який на той момент ще не був розглянутий судом першої інстанції. Приводом для позову став борг ЧТРК, який ще до початку окупації, налічував більше мільйона гривень.

ЧТРК подала зустрічний позов до РТПЦ: з березня 2014 остання утримувала 13 передавачів, які знаходились у власності Чорноморської телекомпанії. Свій борг перед РТПЦ ЧТРК виплатила.

11 серпня де-факто Господарський суд Криму відмовив РТПЦ в позові у зв'язку з виплатою боргу, арешт з майна був знятий. Хоча рішення набрало чинності 18 листопада, частина майна була отримана тільки 22 грудня: частина комп'ютерів була повернута в неповній комплектації, в повернутому обладнанні для знімання були відсутні акумуляторні батареї, карти пам'яті, мікрофони і т.д.

Також було виявлено, що жорсткі диски комп'ютерів за час арешту знімалися, що навело на підозру про копіювання даних.

«Центру журналістських розслідувань» і «Інформаційному прес-центру» також було повернуто їх обладнання.[147]

173. Вересень 2014, напад, обшук та витіснення редакції кримськотатарської газети «Авдет»

15 вересня 2014 року троє невідомих скоїли напад на будівлю, в якій знаходилася редакція кримськотатарської газети «Авдет» (власником будівлі була ГО «Фонд «Крим»). Вони зірвали прапор України і втекли. Наступного дня (16 вересня) за рішенням де-факто суду в цій будівлі було проведено обшук. Силовики забороняли проводити фото- та відеофіксацію, погрожували арештом. Обшук проводився представниками де-факто поліції і ФСБ РФ. Прикметно, що вони були вдягнені в російську уніформу, хоч і демонстрували українські посвідчення. 18 вересня «суд» оголосив про арешт майна «Фонду «Крим», а отже і будівлі, в якій знаходилася редакція газети «Авдет».

[148] Газету зобов'язали протягом доби покинути приміщення. Надалі ця будівля була націоналізована.

174. 17 вересня 2014 застереження головному редактору газети «Авдет» Шевкету Кайбуллаєву

17 вересня 2014 в підконтрольному РФ управлінні ФСБ Сімферополя головному редактору газети «Авдет» Шевкету Кайбуллаєву було вручене офіційне застереження з обвинуваченням видання в публікації текстів, що містять приховані заклики до неучасті у виборах, намір перешкодити представникам російської влади в здійсненні їх діяльності. Зокрема, в тексті було написано наступне: «азначені дії створюють умови для вчинення злочину, передбаченого ст. 280 КК РФ – «публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності». [149]

175. 24 вересня 2014 вимога надати дані про співробітників кримськотатарського телеканалу «ATR»

24 вересня 2014 генеральний директор «ATR» Ельзара Іслямова отримала від Центру «Е» офіційний запит з вимогою надання певних даних про співробітників і завірених копій документів, пов'язаних з роботою телекомпанії. «Роскомнадзор» звинуватив телеканал «ATR» в створенні ґрунту для екстремістської діяльності за допомогою просування ідей про ймовірність переслідувань за національною і релігійною ознакою в Криму, формування антиросійських настроїв і недовіри до де-факто влади з боку кримських татар.[150]

176. 26 січня 2015 обшук на кримськотатарському телеканалі «ATR»

26 січня 2015 в Сімферополі на кримськотатарському телеканалі ATR співробітниками спецпідрозділу ОМОН РФ і де-факто поліцейними (всього близько 200 чоловік) був проведений обшук. [151]

Приблизно 30 озброєних людей перекрили в'їзд до будівлі, де базувався телеканал. Співробітників телеканалу при цьому не впускали і не випускали. Представник керівництва каналу був допитаний. Протягом цього дня телеканал фактично змушений був припинити роботу.

За словами глави Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова, силовики знімали присутніх у будівлі кримських татар, погрожуючи їм відповідальністю за порушення російського законодавства про мітинги.

Підставою для таких дій нібито стала наявність інформації, яка відноситься до кримінальної справи, порушеної за фактом смерті двох людей біля Верховної Ради АРК 26 лютого 2014. Під час обшуку

архівні відеоматеріали каналу, які зберігалися на сервері, щодо подій 26 лютого 2014 вилучили, як і інформацію з персональних комп'ютерів працівників каналу. Також на кілька годин АТР прибрали з ефірного мовлення.[152]

177. 27 березня 2015 відмова в реєстрації газеті «Авдет»

27 березня 2015 кримськотатарській газеті «Авдет» вдруге було відмовлено в перереєстрації в Криму.[153] За словами головного редактора Шевкета Кайбуллаєва, документи на реєстрацію навіть не стали розглядати через декілька неточностей: брак інформації в одному з пунктів і відправки державного мита не в те місце. Для того, щоб продовжувати функціонувати, видання змушене було зменшити наклад (згідно із законодавством РФ – до 1 тисячі примірників).[154]

178-181. 19 червня 2015 рекомендація не допускати до знімання співробітників ЗМІ «АТР», «15 хвилин», «Крим. Реалії» і «QHA»

19 червня 2015 заступник генерального директора телеканалу АТР Ліля Буджурова повідомила, що їй відомо про отримання кримськотатарськими культурними установами листів від де-факто Міністерства внутрішньої політики та інформації, де в формі «рекомендації» установи інформують про «небажаність» допуску до знімання таких нелояльних до окупантів і де-факто влади Криму ЗМІ, як «АТР», «15 хвилин», «Крим. Реалії» і «QHA».[155]

182. Серпень 2015 позов Роскомнадзора проти «АТР» та інші перешкоди в роботі співробітникам кримськотатарського телеканалу

У серпні 2015 заступник генерального директора телеканалу «АТР» Ліля Буджурова повідомила про судовий позов Роскомнадзора проти кримськотатарського телеканалу «АТР» з вимогою відкликати свідоцтво про реєстрацію ЗМІ (видало ТОВ «Квін-медіа», щоб «АТР» мав можливість функціонувати на території РФ). Також, за її словами, журналісти «АТР» систематично піддавались утискам в професійній сфері (зокрема, відмови в акредитації, упереджене ставлення де-факто поліцейських), що заважали їх роботі на території півострова. [156]

183. 21 вересня 2015 небажаність вживання назви Меджлісу кримськотатарського народу в ЗМІ

21 вересня 2015 так званий прокурор Криму Наталія Поклонська направила в де-факто Міністерство інформації Криму лист, темою якого була згадка назви «Меджліс» в новинних сюжетах і статтях. Зміст стосувався небажаністю вживання назви Меджлісу кримськотатарського народу в ЗМІ через відсутність реєстрації за

російським законодавством. У зв'язку з цим, де-факто Міністерство інформації розіслало відповідні вимоги кримським медіа.[157]

184. 29 вересня 2015 факти цензурування ЗМІ

29 вересня 2015 року за інформацією Кримської правозахисної групи в Криму були зафіксовані дзвінки Роскомнадзора в певні ЗМІ з вимогою не згадувати той факт, що в Сирії присутні кадрові військові РФ. Транслювати дозволялося тільки повідомлення ІТАР-ТАРС.[158]

185. 11 жовтня 2016 вимога видалити публікацію ресурсу «Новості Севастополя»

11 жовтня 2016 Роскомнадзор пред'явив ресурсу «Новості Севастополя» вимогу – видалити статтю про протест мешканців одного будинку в Севастополі. За наявною інформацією, кілька жителів погрожували спалити себе заживо якщо рейдерство їхніх помешкань не зупиниться. Роскомнадзор звинуватив ресурс в пропаганді суїциду, погрожуючи обмеженням доступу до ресурсу. В результаті тиску з боку Роскомнадзора публікацію з сайту прибрали [159]

186. Зима 2016 цензурування видання «Собитія Крима»

Взимку 2016 редакція інформаційного порталу «Собитія Крима» отримала лист з вимогою Роскомнадзора видалити головну сторінку сайту (без конкретних претензій до його вмісту).[160]

187. 22 лютого 2017 штраф ресурсу «Медіазона»

22 лютого 2017 Роскомнадзор наклав кілька штрафів на загальну суму 5 000 рублів на російський новинний ресурс «Медіазона». Один зі штрафів пов'язаний з «некоректним», на думку Роскомнадзора, інформуванням про Меджлісі кримськотатарського народу, а саме тим, що в новині не було уточнення, що з 2016 де-факто Верховним судом Криму Меджліс визнаний екстремістською організацією.[161]

188. 3 8 травня 2018 вимога видалити публікації, загроза блокування сайту Кримської правозахисної групи

3 8 травня 2018 Роскомнадзор почав інформувати Кримську правозахисну групу (КПГ) про те, що новини про порушення Росією норм міжнародного права віднесені до забороненої для поширення інформації в РФ. Станом на 15 листопада кількість публікацій КПГ, що потрапили до Єдиного реєстру заборонених в РФ і окупованому Криму сайтів, – 13.

Так звана суддя де-факто міського суду Євпаторії Лантратова А.П. винесла рішення по 12 статтям.

Відомо, що одна з новин, що потрапила під бан, називається: «У Доповіді УВКПЛ ООН Росію закликали припинити примушувати кримчан до військової служби». На цю статтю поскаржився так званий заступник військового прокурора військової частини 32015.

КПГ надійшла загроза про блокування сайту, якщо новини, які викликали претензії Роскомнадзора, залишаться на сайті. На даний момент ресурс блокується вибірково, достовірно відомо про заборону доступу до сайту КПГ одним з провайдерів.[162]

1.5. Переслідування журналістів та інших осіб, які виконують журналістські функції

Кримінальне переслідування

189. 10 березня 2015 кримінальна справа проти редактора інтернет-видання «BlackSeaNews» Андрія Клименка

10 березня 2015 проти головного редактора інтернет-видання «BlackSeaNews» Андрія Клименка було порушено кримінальну справу за ст. 280.1 КК РФ «Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності РФ».[163] За словами Клименка, кримінальну справу завели після його звіту у Вашингтоні про стан справ в Криму.

Через місяць співробітники ФСБ прийшли з обшуком до колишнього заступника Клименка в «BlackSeaNews» Тетяни Гучакової. Попри те, що вона вже рік як не працювала на видання, у неї вилучили всю техніку.[164] З огляду на те, що ще в 2014 році Клименко переїхав на материкову частину України, нових подробиць у справі немає.

190. Березень 2015 переслідування журналістки «Центру журналістських розслідувань» Анни Андрієвської, м. Сімферополь

У березні 2015 стало відомо про кримінальну справу, заведену на журналістку «Центру журналістських розслідувань» Анну Андрієвську. Журналістка припускає, що причиною послужило інтерв'ю з командиром батальйону «Крим», де нібито присутні заклики до порушення цілісності РФ або повалення влади. Про кримінальну справу стало відомо під час обшуку 13 березня 2015 року, який співробітники російських правоохоронних органів провели в будинку батьків Анни. У них також вилучили комп'ютерну техніку [165]

191. 22 квітня 2015 арешт оператора телеканалу «ATR» Ескендера Небієва, м. Сімферополь

22 квітня 2015 в Сімферополі був затриманий за підозрою в

причетності до масових безладів (ч.2 ст.212 КК РФ) у справі 26 лютого оператор кримськотатарського телеканалу «АТР» Ескендер Небієв. Небієва звинуватили в масових заворушеннях, хоча він повідомив, що на місці подій виконував свою роботу.[166] Під керівництвом адвоката Джеміля Темішева Небієв пішов на угоду зі слідством, визнавши провину, з умовою, що його свідчення не стануть свідченням проти інших фігурантів, затриманих 26 лютого. В грудні 2015 Небієв отримав 2 роки умовно.[167]

192. 30 вересня 2016 затримання журналіста Миколи Семени, м. Сімферополь

30 вересня 2016 року з підозрою в скоєнні кримінального злочину затриманий український журналіст Микола Семена. Семена був звинувачений в сепаратизмі за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ

(«Висловлювання, спрямовані на посягання на територіальну цілісність РФ»). Звинувачення висунуто за публікацію статті на сайті «Крим.Реалії» в підтримку блокади Криму. У процесі слідчих дій Семени надали численні скріншоти, зроблені з його персонального комп'ютера за допомогою використання шпигунського ПЗ. Для журналіста було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

Семена має гостру потребу в операції на материковій частині України, попри це де-факто правоохоронці не дозволили йому виїзд. У червні 2017 року російський правозахисний центр «Меморіал» визнав кримінальну справу проти українського журналіста Миколи Семени політично мотивованою. 22 вересня 2017 року так званий суддя де-факто Залізничний районний суд Сімферополя Наталя Школьная засудила Миколу Семену до двох з половиною років умовно з випробувальним терміном три роки і заборонаю займатися публічною діяльністю на три роки (пізніше строк заборони зменшили до двох років). Крім того, комп'ютер Семени, вилучений під час обшуку, має бути конфіскований на користь держави. Необхідно відзначити, що вирок був винесений на основі повністю сфабрикованої лінгвістичної експертизи.

Підставою для вироку стала доповідь лінгвіста, беззастережно прийнята де-факто судом, в той час як висновок іншої лінгвістичної експертизи де-факто судом було відхилено. За словами Миколи Семени, 72 помилки в своєму висновку зробила Ольга Іванова — експерт кримського управління ФСБ Росії, «яка аналізувала» статтю. Більш того, рецензійна перевірка показала, що висновок експерта складається з власного тексту лише на одну четверту.

Семена повідомив, що ще до 19 квітня 2016 (день, коли до нього

прийшли з обшуком) за ним протягом тривалого часу велося стеження. Шпигунська програма, встановлена на його комп'ютер (імовірно після виклику техслужби інтернет-провайдера через відсутність інтернету) понад шість місяців дозволяла ФСБ фіксувати всю його інформацію.

18 грудня 2017 року де-факто Верховний суд Криму залишив вирок в силі.[168]

193. 4 жовтня 2016 кримінальна справа проти головного редактора «Твоя газета» Олексія Назімова, м. Алушта

4 жовтня 2016 за сфабрикованою справою про комерційний підкуп (пізніше статтю змінили на «вимагання») був затриманий головний редактор алуштинського видання «Твоя газета» Олексій Назімов, відомий своїми статтями, що викривають де-факто владу Алушти. В рамках тієї ж кримінальної справи був затриманий депутат підконтрольної РФ міськради Алушти Павло Степанченко і оператор Андрій Облезов.

Назімов нібито вимагав гроші від алуштинських підприємців, зокрема – представників партії «Єдина Росія» за нерозповсюдження в ЗМІ інформації, яка негативно вплине на репутацію учасників партії. [169]

Важливо відзначити, що 20 листопада 2017 в ході допиту секретар алуштинського відділення «Єдина Росія» Галина Коноваленко сказала, що вагомої шкоди партії «Єдина Росія» Назімов не міг нанести, проте звинуватила його в написанні «брехливих статей, які мають збочений характер». Єдинорос Михайло Красенков, який виступає в ролі потерпілого, у свою чергу, 10 січня 2018 «забув» обставини кримінальної справи, звинувативши Назімова в тому, що через його матеріалів про де-факто владу Алушти, він (Красенко) втратив вигідні угоди в Алушті з бізнесменами з РФ.[170]

Сам Назімов заявив, Що учасники «Єдиної Росії» Рижков і Красенков шукали зустрічей з ним, пропонуючи винагороду за компрометуючий матеріал, якого не існувало зовсім. Його слова підтверджують записи розмов, що потрапили в розпорядження «Крим.Реалії». [171] 22 листопада 2018 суддя де-факто Алуштинського міського суду Світлана Ващенко засудила Назімова до 4 років і 7 місяців позбавлення волі.[172]

194. 4 жовтня 2016 кримінальна справа проти оператора Андрія Облезова, м. Алушта

4 жовтня 2016 в Алушті за сфабрикованою справою про комерційний підкуп (пізніше статтю змінили на «вимагання») був затриманий

оператор Андрій Облезов (спільно з головним редактором алуштинського видання «Твоя газета» Олексієм Назімовим і «депутатом» підконтрольної РФ міськради Алушти Павлом Степанченком).[173] Його звинуватили в причетності до групи нібито «здірників», яка вимагала гонорари у представників партії «Єдина Росія» за нерозповсюдження в ЗМІ інформації, яка нанесе шкоду репутації учасників партії.[174] Сам Облезов спростовує звинувачення на свою адресу, пояснюючи, що його ввели в оману: спочатку заплатили аванс нібито за виробництво промо ролика про Алушту, а потім – оббрехали. 22 листопада 2018 де-факто Алуштинський міський суд засудив Облезова до 3 років умовного засудження (випробувальний термін – 2 роки).[175]

195. 23 березня 2018 арешт і порушення кримінальної справи проти активіста Нарімана Мемедемінова, с. Холмівка, Бахчисарайський район

23 березня 2018 в селі Холмівка, Бахчисарайського району стався арешт громадянського журналіста Нарімана Мемедемінова.[176] Проти нього порушили кримінальну справу за ч. 2 ст. 205.2 КК РФ («публічні заклики до тероризму»). Приводом став контент 2013-2015 років, опублікований Наріманом в YouTube: кілька відеозаписів про діяльність організації «Хізб ут-Тахрір», яка була заборонена в РФ.[177] Вирок у справі досі не винесено. Наріман Мемедемінова знаходиться в СІЗО м. Сімферополя. Слід зазначити, що до арешту Мемедемінов координував роботу цивільних журналістів правозахисного об'єднання «Кримська солідарність».

196. 17 травня 2018 порушення кримінальної справи проти американського журналіста Томаса Рогана

17 травня 2018 стало відомо, що Слідчий комітет РФ заочно порушив кримінальну справу за ст. 205 КК РФ проти американця Томаса Рогана за агресивні заклики до підриву Керченського мосту Україною в окупованому Криму. Стаття «Ukraine should blow up Putin's Crimea bridge» з'явилася на декількох американських ресурсах. До того ж, щодо редактора «Washington Examiner», де вийшла публікація, була розпочата дослідча перевірка.[178]

Переслідування в рамках адміністративного процесу

197. 7 лютого 2018 штраф журналістці Маделайн Роуч, м. Сімферополь

7 лютого 2018 в Сімферополі була затримана, допитана і оштрафована на 4000 рублів журналістка з Великобританії Маделайн Роуч (Madeline Roache). Приводом послужила відсутність акредитації МЗС РФ і відсутність спеціальної кримської медичної страховки (її

звинуватили в «порушенні іноземним громадянином правил в'їзду і перебування в РФ»). Роуч займається темою порушення прав людини в Криму, зокрема, дискримінацією кримських татар. На засіданні де-факто Центрального районного суду сторона звинувачення вказувала на матеріал журналістки (на ресурсі «Aljazeera») про торттури у вигляді примусового поміщення здорових людей в психіатричні установи за ініціативою спецслужб РФ (як було у випадку з заступником голови Меджлісу Ільмі Умеровим). За словами Маделайн, під час перебування в Криму вона не здійснювала журналістську діяльність, а метою візиту було – побачити людей, про яких вона писала. На думку журналістки, на півострові за нею було встановлено стеження, в тому числі, онлайн. Це пояснює, чому співробітники де-факто поліції знали, що вона через месенджер відправляла записи своїх побачень з родичами політв'язнів. Сторона обвинувачення також заявляла про нібито таємних свідків, які підтвердили факт зустрічей. Після інциденту журналістка виїхала з Криму.[179]

198. 6 грудня 2018 адміністративне переслідування громадянського журналіста Нурі Абдурешітова, м. Сімферополь

6 грудня 2018 року під час судового процесу у справі адвоката Еміля Курбедінова протокол про адміністративне правопорушення був складений на цивільного журналіста громадської ініціативи «Кримська солідарність» Нурі Абдурешітова. Курбедінова звинуватили в нібито розповсюдженні символіки «Хізб ут-Тахрір» в соціальних мережах. Протокол на Абдурешітова був складений, коли в коридорі суду він проводив відеознімання, намагаючись зафіксувати порушення з боку судових приставів. У той же час кілька кримських журналістів лояльних до де-факто владі ЗМІ здійснювали відеознімання в тому ж місці, однак їм не перешкоджали і не притягали до відповідальності. Чоловіка визнали винним у нібито невиконання розпорядження судового пристава і присудили 500 рублів штрафу.[180]

Незаконні затримання

199-203. 15 травня 2014 незаконне затримання фотожурналіста газети «Кримський телеграф» Максима Василенка, м. Сімферополь

15 травня 2014 в Сімферополі на площі Леніна фотожурналіст газети «Кримський телеграф» Максим Василенко піддався незаконному затриманню і тиску з боку членів так званої «кримської самооборони».[181] Вони вилучили його журналістське посвідчення, змусили видалити фото, зняті фотожурналістом, на яких зафіксовано скупчення поліцейської техніки в місті перед святкуванням 70-ї річниці Депортації кримських татар. Після цього Василенка відвезли

в будівлю Ради міністрів, де у нього відібрали російський паспорт, документи, фотоапарат.

Колега Максима Василенка, кореспондент газети «Кримський телеграф», який намагався зняти неправомірні дії, також піддався тиску. Постраждав і оператор телеканалу «ТВ FM», чий телефон забрали, а апаратуру – зіпсували через його відмову виконувати заборону «самооборони» на знімання. Залякуванню піддалася журналістка держінформагентства: «самооборона» перешкоджала її професійної діяльності, вирвавши записуючий пристрій з рук та пошкодивши камеру.

204-207. 17 травня 2014 незаконне затримання власного кореспондента «Gazeta Wyborcza» Вацлава Радзивиновича, кореспондента газети «День» Миколи Семени та фотокореспондентки Ленари Абібулаєвої, м. Сімферополь

17 травня 2014 озброєні люди затримали московського кореспондента «Gazeta Wyborcza» Вацлава Радзивиновича,^[182] кореспондента газети «День» Миколи Семену і фотокореспондентку Ленару Абібулаєву в Сімферополі, в кафе Диван. Особи, які проводили затримання, пред'явили посвідчення співробітників СБУ. Силовики пояснили наявність посвідчень тим, що вони ще не встигли пройти перекваліфікацію. ^[183]

Співробітники СБУ-ФСБ заявили, що підозрюють Радзивиновича в незаконному перетині кордону (кореспондент пред'явив на місці документ про акредитацію в МЗС РФ, а також необхідну візу), і відвезли всіх в Управлінні ФСБ в Сімферополі.^[184] Там їх розмістили в різних кімнатах і почали опитувати. Журналістів протримали близько 6 годин, не давши можливості зробити дзвінок, а потім відпустили ^[185]

Після цього затримання М. Семена повідомив про початок стеження за ним з різних автомобілів. У В. Радзивиновича з собою було посвідчення про акредитацію МЗС, проте після цього затримання він був позбавлений права працювати в РФ, нібито внаслідок реакції на видворення співробітника МІА «Росія сьогодні» Леоніда Свірідова з Польщі.

208. Травень 2014 незаконне затримання фотокореспондента газети «Кримський Телеграф» Артура Морякова

В травні 2014 перед Днем пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу відбулося незаконне затримання фотокореспондента газети «Кримський Телеграф» Артура Морякова так званою «самообороною Криму» під час знімання, пов'язаної з навчаннями ОМОНу.^[186]

У відділенні фотокореспондент піддався «стандартним» процедурам: дактилоскопії та огляду. Після роз'яснювальної бесіди журналіста відпустили.[187]

209-213. 18 травня 2014 незаконне затримання журналіста Османа Пашаєва і оператора Ченгіза Кізіна, трьох інших представників ЗМІ, м. Сімферополь

18 травня 2014 під час висвітлення подій з мітингу, присвяченого депортації кримських татар, в Сімферополі дев'ять представників «кримської самооборони» (7 з них – в камуфляжній формі) незаконно затримали журналіста Османа Пашаєва і турецького оператора Ченгіз Кізіна.[188] Також, Осман Пашаєв повідомив, що з ними були затримані

ще три співробітники ЗМІ та одна людина, який спробував допомогти медійникам. Приводом стала відсутність якогось дозволу на здійснення знімання поруч з будівлею де-факто Ради міністрів (при собі у Пашаєва і Кізіна були посвідчення «Кримського каналу»). У представників ЗМІ ще на вулиці забрали штатив, камеру, планшети [189]

Під час перебування в «штабі» так званої «кримської самооборони» (пр. Кірова, 26), де командував Самвел (справжнє ім'я Армен Мартоян), представники преси зазнали психологічного і фізичного тиску. Зокрема, їх змусили стояти протягом 4 годин обличчям до стіни, при цьому їм наносилися удари по ногах. У затриманих вилучили певну техніку і речі. Після чотирьох годин у «самооборони», представники ЗМІ були передані в Центральний РВВС (вул. Футболістів). Там, затриманих допитували, не допустивши до них адвоката.

Вартість нового обладнання, яке вкрали у Пашаєва і Кізіна, склала – приблизно 70 тисяч гривень. Всіх затриманих відпустили приблизно через 7 годин після затримання. 19 травня 2014 Осман Пашаєв виїхав з Криму. [190]

214. 18 травня 2014 незаконне затримання, допит журналіста проекту «Реальність» Артура Морякова, м. Сімферополь

18 травня 2014 в Сімферополі співробітники ОМОНу затримали російського журналіста проекту «Реальність» Артура Морякова. Журналіст знімав сюжет про День пам'яті жертв депортації 1944 року, і про те, як ОМОН перешкоджає проведенню заходів з цієї нагоди в центрі міста. Під час фіксування зазначених подій він і був схоплений, після чого підданий чотиригодинному допиту. В результаті затримання Моряков отримав вивих руки.[191]

215. 19 травня 2014 незаконне затримання з нападом кореспондента телеканалу «Дождь» Петра Рузавіна, м. Сімферополь

19 травня 2014 під час знімання на центральній площі Сімферополя так звана «Самооборона» (чоловіки у камуфляжній формі) затримала кореспондента телеканалу «Дождь» Петра Рузавіна. Представнику ЗМІ наказали видалити записи (що Рузавін виконав), доставили в так званий штаб «самооборони» для допиту, де він отримав два удари ногою. Крім цього, зламали акумулятор його камери, записали паспортні дані, після – відпустили.[192]

216-217. 2 червня 2014 незаконне затримання журналіста Сергія Мокрушина і режисера Владлена Мельникова, м. Сімферополь

2 червня 2014 в Сімферополі озброєні представники так званої «кримської самооборони» в камуфляжній формі затримали журналіста Сергія Мокрушина і режисера Владлена Мельникова (співробітники «Центру журналістських розслідувань»).

Причина: нібито вони вимовляли принизливі висловлювання, адресовані представникам влади РФ. У так званому штабі «кримської самооборони» (вулиця Кіровська, 26). У журналістів відібрали мобільні пристрої, на них вдягнули наручники. Там Мокрушина вдарили по печінці та нирках, Мельникова вдарили головою об скло. Протягом тривалого часу їх допитували, при чому в допиті брали участь екс-учасник громадської ради при Раді міністрів Криму Олександр Юр'єв і екс-депутат міськради Сімферополя Анатолій Петров.

Де-факто поліція після приїзду 2 години перебувала з потерпілими в «штабі», після цього співробітників ЦЖР допитали в де-факто Центральному РВВС, протиправних дій з боку співробітників ЗМІ де-факто поліція не знайшла. [193]

Судово-медична експертиза показала ушкодження в області грудної клітини, гематому ноги у Мокрушина. Сергій Мокрушин, в свою чергу, подавав заяву в де-факто поліцію про протиправні дії «кримської самооборони». Так звана заступниця начальника прес-служби МВС Криму Ольга Богославська повідомляла, що факт порушення буде перевірений згідно із законами РФ. Подальшої інформації про інцидент немає. [194]

218-219. 22 червня 2014 незаконне затримання співробітників «Громадське ТБ» Тетяни Козирєвої і Карена Арзуманяна, м. Севастополь

22 червня 2014 в Севастополі на Нахімовській площі відбулося незаконне затримання представниками де-факто поліції міста команди «Громадське ТБ» Тетяни Козирєвої і Карена Арзуманяна. В той момент журналісти вели пряму трансляцію. Їх відвели в де-факто

Ленінське РВВС, де протягом двох годин допитували співробітники РВВС і Центру по боротьбі з екстремізмом, пізніше – співробітників ЗМІ відпустили без складання протоколу.[195]

220. 2 жовтня 2014 незаконне затримання члена Незалежної медіа-профспілки України, кореспондента видання «Новий день» Олега Батурина, м. Джанкой

2 жовтня 2014 на вокзалі Джанкоя співробітниками російської поліції був незаконно затриманий член Незалежної медіа-профспілки України, кореспондент херсонського видання «Новий день» Олег Батурин.[196] Причина: сумнів у справжності його документів.

Допит Батурина, що тривав 8 годин, побічно стосувався незаконної, терористичної діяльності. Закордонний паспорт, мобільний телефон співробітники районного відділення поліції, підконтрольного РФ, повернули тільки на наступний день, а внутрішній паспорт не повернули взагалі (в зв'язку з перевіркою на справжність його пообіцяли повернути через десять днів).[197]

221. 14 березня 2015 незаконне затримання журналіста каналу «Polsat News» Томаша Кулаковського, м. Сімферополь

14 березня 2015 в парку ім. Шевченка співробітниками де-факто поліції Сімферополя був незаконно затриманий журналіст каналу «Polsat News» Томаш Кулаковський. Коли Кулаковський проводив інтерв'ю з проукраїнськими активістами Олександром Кравченком і Леонідом Кузьмінім, йому перешкодили представники так званої «самооборони», у зв'язку з чим Томаш і викликав поліцію.

Ефект виявився протилежним: в поведінці представників так званої «самооборони» де-факто поліція протизаконних дій не побачила, а Кулаковський разом з інтерв'ююваними був доставлений до відділку поліції, звідки пізніше був відпущений.[198]

222-223. 18 травня 2015 незаконне затримання представників видання «За права людини» Катерини Лисенко і Олексія Російських, м. Сімферополь

18 травня 2015 без будь-яких підстав відбулося затримання співробітниками де-факто поліції представників видання «За права людини» Катерини Лисенко і Олексія Русских в Сімферополі під час інтерв'ю з активістом.

Лисенко і Русских потрапили в де-факто відділення поліції де у них хотіли взяти відбитки пальців і опитати. Співробітник де-факто поліції заявив, що того дня вони затримують всіх підозрілих осіб, бо 18 травня – день підвищеної безпеки.

Співробітників ЗМІ відпустили через кілька годин затримання без пред'явлення звинувачень: спочатку відпустили Лисенко, через кілька годин – Русских.[199]

224-226. 21 травня 2015 незаконне затримання журналістки Юлії Крючкової, оператора Віталія Зятковського і одного учасника команди «Інтер», траса Сімферополь-Армянськ

21 травня 2015 на трасі Сімферополь-Армянськ відбулося незаконне затримання представниками поліції РФ журналістки Юлії Крючкової, оператора Віталія Зятковського і ще одного працівника українського телеканалу «Інтер».

Журналістів забрали в де-факто поліцейське відділення Армянська нібито «для встановлення особи» (хоча документи були на місці), де взяли відбитки пальців (необхідність пояснили тим, що відбитки стануть в нагоді в разі в'язання, бо в Криму знаходять обезголовлені трупи), зробили фотографії і зобов'язали дати письмові пояснення. Співробітників ЗМІ відпустили після допиту, інтерес з боку представників де-факто поліції викликала мета їх перебування в Армянську.[200]

227. 26 травня 2015 незаконне затримання жителя Ялти (прізвище невідоме)

26 травня 2015 представники ФСБ в Ялті забрали в місцеве управління свідка огляду автомобіля місцевих жителів (Херсонська область). Він почав фіксувати обшук на відеокамеру, після чого його і затримали. В управлінні ФСБ, куди блогера змусили поїхати, у нього забрали камеру (пояснили, що відзняте потрібно додати до матеріалів кримінальної справи). У підсумку, камеру повернули, попередньо пошкодивши зняті записи.[201]

228. 11 червня 2015 незаконне затримання представниці ЗМІ, пункт пропуску Армянськ

11 червня 2015, За повідомленням адвоката Еміля Курбедінова, на контрольно-пропускному пункті в Армянську російські прикордонники і співробітники митниці протягом декількох годин не пропускали на територію окупованого півострова представницю ЗМІ (ім'я невідоме) і розібрали її автомобіль. Пізніше співробітницю ЗМІ пропустили, а машина залишилася на КПП в неробочому стані.[202]

229. 11 червня 2015 незаконне затримання кримського журналіста, пункт пропуску Армянськ

11 червня 2015 співробітниками прикордонної служби РФ в пункті пропуску «Армянськ» було скоєно затримання кримського журналіста

(ім'я невідоме), який їхав в Україну з сім'єю. Його відпустили після 3-х годинного допиту і огляду речей.[203]

230-231. 24 серпня 2015 незаконне затримання представників телеканалу «Інтер» Юлії Крючкової та Віталія Зятковського, м. Сімферополь

24 серпня 2015 співробітники де-факто поліції Сімферополя незаконно затримали представників українського телеканалу «Інтер» журналістку Юлію Крючкову та оператора Віталія Зятковського. До журналістів підійшли під час знімання в парку ім. Шевченка. Їх привезли в де-факто районний відділ поліції, перевірили документи, пізніше журналістів відпустили. Варто зазначити, що у журналістів була акредитація МЗС РФ.[204]

232. 15 січня 2016 незаконне затримання колишнього головного редактора «Аргументи тижня-Крим» Заїра Акадирова, м. Сімферополь

15 січня 2016 відбулося незаконне затримання співробітниками спецпідрозділу «Беркут» блогера, журналіста, колишнього головного редактора «Аргументи тижня-Крим» Заїра Акадирова, який відвідав засідання по «Справі 26 лютого». Приводом для затримання стала нібито незаконна знімання і фіксація подій. Акадиров піддався погрозам і тортурам з боку співробітника Центру з протидії екстремізму МВС Криму Руслана Шамбазова, при затриманні була спроба силою забрати паспорт. Потім його передали співробітникам «Беркута», які погрожували надіти на нього наручники і «відправити в підвал», якщо той буде чинити опір.[205]

2 червня 2016 в де-факто прокуратурі Криму журналісту відмовили в захисті прав у справі 15 січня. При перевірці стало відомо, що інформація про затримання Акадирова ніде не зафіксована, протоколи не склалися, це дозволило де-факто прокуратурі відмовити в прийнятті заходів за фактом порушень.[206]

233. 11 травня 2016 незаконне затримання журналіста видання «РБК-Україна» Ігоря Бурдиги, м. Сімферополь

11 травня 2016 в Сімферополі біля будівлі де-факто Верховного суду Криму пройшло затримання журналіста видання «РБК-Україна» Ігоря Бурдиги (був присутній на одному з судових засідань, зайшовши до приміщення суду пред'являв посвідчення особи) декількома представниками де-факто поліції в цивільному одязі. Він був доставлений спершу в Залізничний районний відділ де-факто поліції, де йому сказали, що знають, що він не акредитований в Криму. Співробітник ФСБ повідомив Бурдизі, що за його статтю про представників організації «Правий сектор» під час Євромайдану (опублікована в лютому 2014 року) він може бути затриманий

як підозрюваний в участі в даній, забороненій в РФ, організації. Протягом 7-годинного допиту Бурдига змушений був відповідати на поставлені питання про свої статті та часті поїздки по всьому світу. Бурдизі було запропоновано бути свідком у справі про підлив опор ліній електропередач в листопаді в зв'язку з його репортажем про громадянську блокаду в Криму, опублікованому в березні в виданні «Страна.ua». Журналісту говорили про «Правий сектор», запитували про контакти з активістами, включаючи Сенцова і Кольченка, журналістами, які покинули півострів.

У підсумку в будівлі управління ФСБ Бурдига під тиском дав свідчення (їх протягом години приймав старший слідчий ФСБ Михайло Голишев, за словами Бурдиги, экс-співробітник СБУ) у кримінальній справі, відкритій в Криму за фактом підливів опор ліній електропередач в Херсонській області. У Бурдиги відібрали відбитки пальців, підошов взуття, взяли зразок слини. Інший співробітник ФСБ ще близько години питав Бурдигу про його зв'язки в спецслужбах України, Вірменії, Туреччини, Німеччини, так званих ДНР і ЛНР. Після інциденту журналіст виїхав з півострова. Він повідомив, що після даного затримання за ним було встановлено стеження, а телефонні дзвінки прослуховувалися.[207]

234. 27 червня 2016 незаконне затримання журналістів каналу «Крим 24», селище Гурзуф

27 червня 2016 співробітники де-факто поліції затримали журналістів каналу «Крим 24» (Перший Кримський) в момент інтерв'ю з активістами в селищі Гурзуф (пляж «Гурівські камені») під час протестів проти збільшення території табору «Артек». З огляду на затримання, репортаж в ефірі «Крим 24» не вийшов.[208]

235. 18 вересня 2016 незаконне затримання журналістки Марини Рєзнікової, м. Сімферополь

18 вересня 2016 в Сімферополі відбулося незаконне затримання журналістки «Російської газети» Марини Рєзнікової. Причина затримання — здійснення фотографування будинку так званого «глави» Криму — Сергія Аксьонова. Була відпущена відразу після давання пояснень в де-факто Центральному РВВС.[209]

236-239. Лютий 2017 незаконне затримання, допит співробітників українського телеканалу «СТБ» Олени Луцькової, Андрія Шуріна, Сергія Сивко, Віталія Кікотя, пункт пропуску Армянськ

В лютому 2017 в Армянську представники українського телеканалу «СТБ» журналістка Олена Луцькова, режисер Віталій Кікоть, оператори Андрій Шурин і Сергій Сивко були затримані на адмін

кордоні з Кримом. Четверо представників «СТБ» піддалися допитам (відомо, що допити здійснював співробітник ФСБ з Сімферополя). Співробітників ФСБ цікавили контакти представників ЗМІ, номери їх телефонів, домашні адреси, місця роботи рідних. Крім цього, в розпорядження ФСБ потрапили особисті фотографії представників медіа. Після шести годин журналістам дали можливість проїхати до Сімферополя.[210]

240-244. 16 лютого 2017 незаконне затримання співробітників українського телеканалу «СТБ» Олени Луцькової, Андрія Шуріна, Сергія Сивко, Віталія Кікота і співробітниць «Громадське радіо» Ірини Ромалійської, м. Сімферополь

16 лютого 2017 в Сімферополі на вулиці К. Лібкнехта представники де-факто поліції затримали команду українського телеканалу СТБ (журналістка Олена Луцькова, оператори

Андрій Шурин, Сергій Сивко, режисер Віталій Кікот), А також журналістку «Громадське радіо» Ірину Ромалійську під час знімання інтерв'ю з місцевими жителями. Приводом для затримання став виклик де-факто поліції співробітником приймальні прем'єр-міністра РФ Дмитра Медведєва. На думку вказаного співробітника, журналісти нібито створювали «конфліктну ситуацію». Всі затриманих відпустили після двогодинної перевірки документів та опитування про діяльність та плани (опитування проводилося на вулиці). представники ЗМІ не підписували протоколи.[211] Всі співробітники мали акредитацію МЗС РФ.

245-247. 18 лютого 2017 незаконне затримання співробітників українського телеканалу «СТБ» Олени Луцькової, Андрія Шуріна, Сергія Сивко, м. Сімферополь

18 лютого 2017 у Сімферополі співробітників українського телеканалу «СТБ» Олену Луцькову, Андрія Шуріна, Сергія Сивко затримали представники де-факто правоохоронних органів. Опитали, сфотографували, відібрали відбитки пальців. Після того, як журналістів відпустили, Луцькова помітила стеження за ними, здійснювану невідомими (на автомобілі Lada Priora, номерний знак: «Х575ХУ»). [212] Як повідомила Олена Луцькова з того моменту за командою СТБ стежили щодня, поки вони не закінчили своє двотижневе відрядження.[213]

248. 30 березня 2017 незаконне затримання журналіста інформаційного ресурсу Article20 Тараса Ібрагімова, м. Сімферополь

30 березня 2017 в Сімферополі відбулося незаконне затримання журналіста інформаційного ресурсу Article20 Тараса Ібрагімова.

Приводом послужило його перебування поряд з режимним об'єктом. Інцидент трапився неподалік від будівлі «Центру з протидії екстремізму» (вул. Декабристів). Разом з журналістом були затримані активісти Риза Ізетов і Осман Аріфмететов.[214]

У журналіста відібрали паспорт, в підвальному приміщенні Центру «Е» взяли письмові пояснення (Про цілі та тривалості перебування на півострові) і оглянула особисті речі; доступ до свого мобільного пристрою він не дав. Співробітники Центру «Е» запропонували Ібрагімову звертатися до них за коментарями, оскільки він, на їхню думку, висвітлює події упереджено. Через півтори години після допиту щодо професійної діяльності Ібрагімова відпустили без пред'явлення звинувачень.[215]

249. 6 квітня 2017 незаконне затримання журналіста Тараса Ібрагімова, м. Сімферополь

6 квітня 2017 відбулося незаконне затримання журналіста Тараса Ібрагімова і правозахисника Андрія Криська, які проводили знімання масових затримань працівників і відвідувачів ринку де-факто співробітниками російського спецпідрозділу «ОМОН» (Центральний ринок Сімферополя). У Ібрагімова і Крисько в «Центрі з протидії екстремізму» перевірили документи. Їх відпустили після прибуття адвоката Джеміля Темішева.[216]

250-253. 14 серпня 2017 незаконне затримання стримерів Артема Осипова, Олександра Дьячкова, Селіма Тейфукова

14 серпня 2017 були незаконно затримані стримери Артем Осипов, Олександр Дьячков і Селім Тейфуков, які знімали на відео учасників одиночних пікетів в Сімферополі. Осипова доставили в Центральний РВВС, а Дьячкова та Тейфукова, — в РВВС Залізничного району. Всіх відпустили без складання протоколу.[217]

254. 30 серпня 2017 незаконне затримання активіста Українського Культурного Центру Леоніда Кузьміна, пункт пропуску Армянськ

30 серпня 2017 на контрольованому РФ пункті пропуску «Армянськ» активіста Українського Культурного Центру, що випускає газету українською «Кримський Терен», Леоніда Кузьміна затримали представники прикордонної служби РФ з метою перевірки документів. Тривалий період у Кузьміна цікавилися наявністю контактів в Україні, цілями візиту. Оглядали особисті речі, питали, чи розуміє активіст, що його діяльність в Криму — помилкова. Потайки з сумки у Леоніда вкрали всі матеріальні заощадження. Після незаконного затримання активіста відпустили.[218]

255-257. 11 жовтня 2017 незаконне затримання активіста Алімдара Беялова, стримера Ахмада Сулейманова, стримерів правозахисної ініціативи «Кримська солідарність»

11 жовтня 2017 біля будинку Сейрана Салієва, у якого проходив обшук, був затриманий активіст «Кримської солідарності» Алімдар Беялов (зі Старого Криму) і Ахмад Сулейманов (житель Бахчисараю), які вели стрім на місці. Були затримані і інші стримери «Кримської солідарності» (точна кількість – невідома).[219]

258. 13 вересня 2018 незаконне затримання стримерів Селіма Тейфукова і Ельдара Умерова

13 вересня 2018 у Бахчисараї відбулося незаконне затримання Селіма Тейфукова і Ельдара Умерова, що знімали на камери телефонів події під час обшуку силовиками в будинку активіста Османа Беялова. У відділенні де-факто поліції затриманих сфотографували і зняли у них відбитки пальців, після чого – відпустили.[220]

Обшуки**259. 13 березня 2015 обшук в будинку Наталії Кокоріної, м. Сімферополь**

13 березня 2015 в квартирі за місцем реєстрації редакторки «Центру журналістських розслідувань» Наталії Кокоріної був проведений обшук. Вранці о 8 ранку Наталії подзвонив чоловік, представився дільничним Київського району і повідомив, що двері квартири, в якій вона прописана і живуть її батьки, розкриті. У батьків телефони були відключені. Після того, як журналістка зайшла в квартиру, зв'язок з нею теж пропала. Крім того, журналістів, які прибули на місце події, в під'їзд будинку не пропустили. Наталя Кокоріна після обшуку було затримана і доставлена в будівлю ФСБ, де вона була допитана як свідок по кримінальній справі проти Анни Андрієвської. Шість годин потому журналістка була звільнена, її особистий ноутбук був конфіскований. [221]

260. 13 березня 2015 обшук в будинку журналістки Анни Андрієвської, м. Сімферополь

13 березня 2015 пройшов обшук у квартирі, що належить батькам журналістки Анни Андрієвської. Сама журналістка не проживає в Криму, вона поїхала до Києва після окупації Росією Криму в березні 2014 року. Під час обшуку батькові Анни пред'явили рішення де-факто правоохоронних органів про порушення кримінальної справи за статтею 280.1 Кримінального кодексу РФ («Громадські заклики до дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності Російської Федерації») і дозвіл де-факто суду на обшук. Кримінальну справу було

порушено за матеріал на сайті «Центру журналістських розслідувань» про волонтерів батальйону «Крим», в якому нібито містяться заклики до повалення влади в Криму. Разом з тим, за словами журналістки, стаття розповідає про волонтерів батальйону «Крим» і не містить закликів до повалення влади на півострові.[222]

261. 9 квітня 2015 обшук у квартирі экс-заступника головного редактора інформаційного видання «BlackSeaNews» Тетяни Гучакової, м. Ялта

9 квітня 2015 в Ялті співробітники де-факто правоохоронних органів протягом десяти годин проводили обшук в будинку Тетяни Гучакової. Обшук почався о 7.45 ранку і закінчився о 17.00, коли Тетяну відвезли співробітники ФСБ. Тетяна раніше була головним редактором медіа «BlackSeaNews» і відкрито виступила проти окупації Криму. Однак на момент обшуку вже понад рік вона не співпрацювала з «BlackSeaNews». Після обшуку Тетяну затримали для допиту. Всі комп'ютери та інші електронні пристрої були конфісковані.[223]

262. 11 квітня 2015 обшук в будинку оператора Амета Умерова, м. Сімферополь

Співробітниками де-факто Центру з протидії екстремізму був проведений обшук в будинку відеооператора Амета Умерова, колишнього співробітника телеканалу «ATR». За інформацією друзів Умерова, обшук тривав недовго. Співробітники Центру «Е» вивчили вміст комп'ютера і перевірили відеотехніку, але нічого забирати не стали. Після обшуку Умеров був доставлений в Центр з протидії екстремізму, де його допитали. За словами А. Умерова, підставою для обшуку стала дружба в соціальній мережі з людиною, яка вчинила суїцид. Однак, сам Умеров цієї людини не пам'ятає, а його близькі пов'язують дії правоохоронців з критичними висловлюваннями Умерова в соціальних мережах на адресу представників де-факто влади. За інформацією Умерова, в будинку у нього шукали вибухові речовини, холодну і вогнепальну зброю. Також вони перевірили приватні повідомлення в соціальних мережах на комп'ютері Амета. За інформацією відеооператора, разом з ним в Центр «Е» доставили ще шість чоловік. Більш детальна інформація з приводу цих шести осіб відсутня.[224]

263. 21 квітня 2015 обшук в будинку оператора Ескендера Небієва, м. Сімферополь

21 квітня 2015 в Сімферополі співробітники Слідчого комітету провели обшук в будинку оператора кримськотатарського телеканалу АТР Ескендера Небієва. Після обшуку Небієв був затриманий, а 22 квітня був заарештований за підозрою в причетності до масових безладів в

рамках так званої «Справи 26 лютого». Ескендер Небієв стверджує, що був там як оператор і виконував професійні обов'язки. Однак слідство стверджує, що Небієв був одним з організаторів заходу. Деталі обшуку невідомі. За інформацією керівництва АТР, також були проведені обшуки в будинках родичів оператора телеканалу.[225]

264. 2 листопада 2015 обшук в экс-редакторки телеканалу «АТР» Лілі Буджурової, м. Сімферополь

2 листопада 2015 обшук був проведений в будинку Лілі Буджурової, колишньої головної редакторки телеканалу «АТР». Обшук почався о 6.00 ранку. Силовики відмовилися зачекати на адвоката перед проведенням обшуку, і по його прибутті не пустили його. В результаті обшуку силовики конфіскували комп'ютери, мобільні телефони та інші пристрої.[226]

265. 2 листопада 2015 обшук у колишньої генеральної директорки телеканалу «АТР» Ельзари Іслямової, м. Сімферополь

2 листопада 2015 обшук був проведений також в Ельзари Іслямової, виконавчої директорки телеканалу «АТР». Деталі про те, як було проведено обшук і про вилучені предмети відсутня.[227]

266. 2 листопада 2015 обшуки у власника телеканалу «АТР» Ленура Іслямова і його родичів, м. Сімферополь

2 листопада 2015 пройшов обшук у сестри та батька власника «АТР» Ленура Іслямова. Також обшук був проведений в московській квартирі самого Іслямова і в квартирі, де він прописаний в Сімферополі. Була вилучена комп'ютерна техніка та інформаційні носії. Підставою для обшуків стала кримінальна справа, порушена ФСБ 22 жовтня 2015 року, щодо Ленура Іслямова через акцію «громадянська блокада Криму».[228]

267. 9 грудня 2015 обшук в будинку экс-гендиректорки телеканалу «АТР» Ельзари Іслямова, м. Сімферополь

9 грудня 2015 ФСБ провела обшук в экс-гендиректорки телеканалу «АТР», керівниці продакшн-студії «Qaradeniz production» Ельзари Іслямової. Приводом послужила кримінальна справа, відкрита щодо організатора громадянської блокади Криму Ленура Іслямова. Обшук почався о 7 ранку, і, за словами адвоката, пройшов без будь-яких порушень, де-факто правоохоронці нічого не вилучили. Адвокат Джеміль Темишев повідомив, що слідчі ФСБ шукали в будинку Іслямова документи, що підтверджують причетність будь-кого до діяльності Ленура Іслямова.[229]

268. 10 грудня 2015 обшук в будинку редактора продакшн-студії «QaraDeniz production», экс-редактора «ATR» Романа Спиридонова і його батьків, м. Сімферополь

10 грудня 2015 року було проведено обшук у журналіста продакшн-студії «Qaradeniz production», раніше редактора кримськотатарського телеканалу «ATR» Романа Спиридонова, а також в будинку його батьків у зв'язку з кримінальною справою відносно власника телеканалу «ATR», координатора «громадянської блокади Криму» Ленура Іслямова . Як повідомила дружина журналіста Ірина, в постанові про обшук, яке їй пред'явили співробітники ФСБ, було зазначено, що ведеться пошук наркотиків, зброї та екстремістської літератури. За її інформацією, обшук тривав протягом 2,5 годин. Під час обшуку забрали всі цифрові носії та електронні пристрої. Співробітники ФСБ поводитись чемно і коректно. Сам Спиридонов розповів, що після обшуку йому повернули телефон. Пізніше Спиридонов був викликаний в ФСБ для допиту.[230]

269. 19 квітня 2016 обшук, виклик на допит блогера, журналіста, колишнього головного редактора «Аргументи тижня-Крим» Заїра Акадирова, м. Сімферополь

19 квітня 2016 в Сімферополі пройшов обшук у блогера, журналіста, колишнього головного редактора «Аргументи тижня-Крим» Заїра Акадирова.[231] Обшук проводили озброєні люди в формі з закритими обличчями. Акадиров повідомив, що сам не був присутній на місці подій (в момент обшуку в будинку знаходилася його сім'я) і, що його викликали на допит.[232]

Родичі, які були в будинку розповіли про озброєних людей в масках, які шукали якісь документи.[233]

270-274. 19 квітня 2016 обшук, допит журналістки Леньяри Абібулаєвої, Руслани Люманової, м. Сімферополь, обшук у представника ЗМІ на прізвище «Лебедь», у представника ЗМІ на прізвище «Веселко» м. Ялта, обшук у представника ЗМІ з Севастополя

19 квітня 2016 обшукам в один і той же час з журналістами Миколою Семеною і Заїром Акадировим[234] піддалися представники ЗМІ з Сімферополя: фотограф Леньяра Абібулаєва і Руслана Люманова;[235] з Ялти – співробітники ЗМІ на прізвища «Лебедь» і «Веселко», а також представник преси з Севастополя. Прес-служба де-факто «прокуратури» Криму повідомляла, що у співробітників ЗМІ «Крим.Реалії» вилучається комп'ютерна техніка та обладнання в Ялті та Сімферополі.[236] Тоді ж адвокат Еміль Курбедінов інформував, що по завершенні обшуків, Абібулаєва і Люманова були викликані на допит. Причина обшуків: кримінальна справа, порушена проти журналіста Миколи Семени, що працює з ресурсом «Крим.Реалії» [237]

275. 19 квітня 2016 обшук в будинку Миколи Семени, м. Сімферополь

19 квітня 2016 в 7 ранку співробітники ФСБ провели обшук у журналіста Миколи Семени в зв'язку з порушенням проти нього кримінальної справи за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («заклики до порушення територіальної цілісності»). Обшук був проведений на підставі постанови де-факто Київського районного суду м.Сімферополя. Обшук тривав понад п'ять годин. За словами дружини журналіста, під час обшуку і затримання силовики поводитись коректно і дозволили Семени, який, страждає гіпертонією, випити пігулки від підвищеного тиску. В результаті обшуку у Семени вилучили всю техніку і 900 ГБ архівних матеріалів, а також ряд документів. Після обшуку Семену забрали на допит, який тривав близько 4 годин. Журналісту було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд, яка забороняє йому залишати місце проживання без дозволу дізнавача, слідчого або суду.[238]

276. 2 вересня 2016 обшук в будинку журналістки інтернет-порталу «Crimean Tatars» Ельмаз Абдувелієвої, м. Сімферополь

2 вересня силовики провели обшук в будинку журналістки незалежного кримськотатарського інтернет-порталу «CrimeanTatars». За словами активістів, силовики, увірвавшись в будинок виламали двері і пошкодили автомобіль сім'ї. Також активісти повідомили про психологічний тиск на сім'ю, а саме направлення на членів сім'ї автоматів, загрози пристрелити собаку. Достовірно причина обшуку невідома. Адвокат сім'ї, Джеміль Темишев спростував версію зв'язку обшуку з журналістською діяльністю Абдувелієвої. Інформації про вилучені предмети або затримання немає.[239]

277. 25 січня 2017 обшук у Олександра Карлюка і інших співробітників інформаційного ресурсу «Новини Севастополя», м. Севастополь

З 25 січня 2017 в Севастополі робота електронного ресурсу «Новини Севастополя» на певний час стала неможлива через обшук, після закінчення якого була конфіскована техніка співробітників ресурсу. [240] Зокрема, Обшук був проведений в будинку співробітника видання «Новини Севастополя» Олександра Карлюка. Обшук проводили співробітники де-факто правоохоронних органів в масках. Карлюка допитували понад 9 годин в де-факто Слідчому комітеті, куди його викликали за повісткою як свідка. Причина: кілька статей, розміщених в розділі «Блоги» якоюсь людиною в травні 2016, яку шукали де-факто представники відділу з розслідування особливо важливих справ російського слідчого управління Слідкома Севастополя. Статті стосувалися наркозалежності одного з представників де-факто прокуратури Гагарінського району. Можливою причиною обшуку також є випущені ресурсом матеріали, які дискредитують де-факто представників Слідкома Севастополя. В результаті ресурс продовжив свою діяльність.[241]

278. 22 березня 2018 обшук у громадянського журналіста Нарімана Мемедемінова, с. Холмівка, Бахчисарайського району

22 березня в селі Холмівка Бахчисарайського району після обшуку співробітники ФСБ РФ затримали громадянського журналіста Нарімана Мемедемінова. За інформацією активістів, силовики повністю заблокували вулицю на якій живе Мемедемінов, пригнавши автозаки. За словами дружини, силовики поводитися грубо, виламали двері, використовували нецензурну лайку. Увірвавшись до будинку, силовики повалили Мемедемінова на підлогу, надягли наручники, а дружину і маленьких дітей залишили в кімнаті. В ході обшуку було вилучено техніку та літературу. Він був доставлений в ізолятор тимчасового утримання в Сімферополі. Мемедемінову було пред'явлено звинувачення за ч. 2 ст. 205.2 КК РФ («Публічні заклики до здійснення терористичної діяльності, публічне виправдання тероризму або пропаганда тероризму») за відеоролики, розміщені в мережі YouTube до окупації Криму[242]

Напади**279. 21 травня 2014 напад на співробітників видання «Твоя газета», м. Алушта**

21 травня 2014 в Професорському куточку Алушти представники так званої «самооборони» напали на команду місцевого видання «Твоя газета». І журналісти, і представники так званої «самооборони», частина з яких були у формі «Беркута», прибули на місце для проведення публічної акції зі знесення парканів, що заважає громадянам пройти до пляжу. Очолював делегацію представник де-факто уряду Криму Ігор Бурмістор.

Після того як матеріал був відзнятий, журналісти відійшли в сторону, де, серед іншого, обговорювали цей захід. Поруч з ними виявився представник так званої «самооборони», якого розлютило почуте. Він вимагав від журналістів пред'явити документи, що і було зроблено. Проте журналісти тут же були оточені іншими бійцями, які почали називати їх провокаторами, майданівцями та цікавитися, чи є у журналістів дозвіл на знімання й акредитація. За розпорядженням командира «самооборони» (майор у камуфляжній формі, мав шеврони «Беркута») з камери журналістів, яка належала місцевому де-факто «депутату» Павлу Степанченко, була вилучена карта пам'яті. В результаті карту пам'яті повернули власнику, спростувавши факт вилучення. [243]

280-281. Липень 2016 напад на прес-секретарку Галину Балакіну і оператора «Федерації незалежних профспілок Криму», м. Сімферополь

В липні 2016 на прес-секретарку Галину Балакіну і телеоператора «Федерації незалежних профспілок Криму» напали на підприємстві «Кримтролейбус». Заступник гендиректора Сергій Вітязь з групою людей (чоловіки спортивної статури) стали перешкоджати здійсненню знімання в медпункті, погрожуючи пошкодити обладнання, штовхали журналістів. Після інциденту Балакіна виявила синці на тілі. Метою візиту Галини Балакіної було прояснити ситуацію в зв'язку з повідомленнями про неправомірне зменшення зарплат і звільнення співробітників ДУП «Кримтролейбус». [244]

Застереження, «профілактичні» бесіди і допити**282-283. 2 червня 2014 виклик на «бесіду» журналіста Руслана Югоша і його матері Лариси Югош, м. Сімферополь**

2 червня 2014 до відділу по боротьбі з кіберзлочинністю де-факто поліції Сімферополя (вул. Балаклавська) був викликаний співзасновник ресурсу «Події Криму» Руслан Югош. Журналіст не пішов на зустріч, пояснивши це тим, що фізично відсутній в Криму.

Вже 3 червня в де-факто поліції про журналістську діяльність Руслана «розмовляли» з 73-річною матір'ю Югоша (повістку не вручили). При цьому на літню жінку чинили психологічний тиск, погрожуючи, що, якщо Р. Югош продовжить висловлювати неугодну де-факто владі точку зору на події в Криму, це буде мати серйозні наслідки і, в тому числі тим, що його справою займеться ФСБ.[245]

284. 3 червня 2014 виклик головного редактора газети «Авдет» Шевкета Кайбулаєва в де-факто прокуратуру, м. Сімферополь

3 червня 2014 головний редактор кримськотатарської газети «Авдет» Шевкет Кайбулаєв був викликаний в де-факто прокуратуру Сімферополя в рамках перевірки за фактом порушення законодавства про протидію екстремізму. Приводом для перевірки стали опубліковані в газеті журналістські матеріали, в яких використовувалися такі фрази як «тимчасово окупована територія» і «анексія Криму Росією».[246]

Повістка була підписана де-факто в.о. прокурора Сімферополя Є. В. Сутулою.[247]

285. 4 вересня 2014 стало відомо про виклик на «бесіду» кореспондента «Центру журналістських розслідувань» Євгена Гаркуші, м. Ялта

4 вересня 2014 «Центр журналістських розслідувань» повідомив про

те, що кореспондент ЦЖР Євген Гаркуша побував у відділі ФСБ в м. Ялта, куди був викликаний на допит для так званої «бесіди» з метою «профілактики».[248]

286. 4 вересня 2014 стало відомо про виклик на «бесіду» головну редакторку «Центру журналістських розслідувань» Валентини Самар, м. Сімферополь

4 вересня 2014 стало відомо про те, що головну редакторку «Центру журналістських розслідувань» Валентину Самар через професійну діяльність викликали в де-факто прокуратуру Сімферополя для так званої «бесіди» з метою профілактики.[249]

287-289. 13 березня 2015 допит редакторки «Центру журналістських розслідувань» Наталії Кокоріної і ще одного представника ЗМІ, м. Сімферополь

13 березня 2015 в Сімферополі протягом шести годин співробітники ФСБ допитували редактора «Центру журналістських розслідувань» Наталію Кокоріну.[250]

Після обшуку, який проводився в квартирі батьків Кокоріної, її, в супроводі чотирьох силовиків, доставили в ФСБ в Сімферополі для надання свідчень у справі проти журналістки Анни Андрієвської (екс-редакторки «Центру журналістських розслідувань»).

За інформацією Місії з оцінки становища в області прав людини в Криму (HRAM), 13 березня допиту і обшуку в рамках справи Анни Андрієвської піддався ще один співробітник ЗМІ, у якого було вилучено апаратура (ім'я не уточнюється).[251]

290. 8 квітня 2015 допит журналістки Анни Шайдурової, м. Сімферополь

8 квітня 2015 в Сімферополі ФСБ протягом трьох годин допитувало екс-співробітницю «Центру журналістських розслідувань» Анну Шайдурову. При чому повістку Шайдуровій ніхто не направляв, про необхідність прийти до відділення ФСБ їй повідомив телефоном майор ФСБ. За словами адвоката журналістки Ісляма Веліляєва, який був присутній при допиті, Шайдурову запитували про статті на сайті ЦЖР. Сама журналістка проходила свідком у рамках кримінальної справи про заклики до порушення територіальної цілісності (ст. 280.1 КК РФ) проти журналістки Анни Андрієвської в зв'язку з її публікацією про батальйон «Крим».[252]

291. 14 липня 2015 допит батька журналістки Анни Андрієвської

14 липня 2015 дослідник Програми Європи і Центральної Азії Комітету Захисту Журналістів Музафар Сулейманов, посилаючись на слова журналістки Анни Андрієвської, повідомив, що ФСБ здійснює в Криму

тиск на її родичів. Представники ФСБ допитали батька журналістки. Їх цікавило, де знаходиться Анна (живе за межами Криму). Батькові показували аудіозапис його особистої розмови з дочкою (що підтвердило факт прослушки сім'ї Андрієвських співробітниками ФСБ). Точна дата і місце проведення допиту невідомі. Крім цього, батько Андрієвської був без підстав звільнений з місця своєї роботи в регіональній муніципальній компанії.[253]

292. 27 травня 2016 застереження журналістці Лілі Буджуровій, м. Сімферополь

27 травня 2016 журналістці Лілі Буджуровій представники де-факто правоохоронних органів передали «застереження про неприпустимість порушення законодавства про протидію екстремістській діяльності». У документі де-факто заступник прокурора Сімферополя Олександр Шкит (до окупації – прокурор Генеральної прокуратури України) попереджає про можливість порушення кримінальної справи стосовно Буджурової.

Причина: публікації в Фейсбук, на сайті Центру журналістських розслідування, в «CrimeanTatars.club» із закликом про допомогу дітям заарештованих кримських татар. На думку де-факто влади закликом містить «агітацію, спрямовану на розпалювання національної або релігійної ненависті».[254]

293. 25 вересня 2016 виклик на допит редактора газети «Алубіка» Рагіма Гумбатова, м. Сімферополь

25 вересня 2016 на допит в де-факто управління Слідчого комітету Криму був викликаний редактор газети «Алубіка» Рагім Гумбатов. На думку Гумбатова, виклик на допит стосувався його журналістської діяльності. Однак, достовірно зміст допиту невідомий, оскільки Гумбатов, посилаючись на таємницю слідства, від подальших коментарів відмовився.[255]

294. 30 серпня 2017 виклик на «бесіду» родичів активіста УКЦ Леоніда Кузьміна

30 серпня 2017 керівник Українського культурного центру Леонід Кузьмін розповів, що вирішив покинути Крим після тиску, що чиниться на рідних активіста співробітниками ФСБ під час так званої «бесіди» (дата і місце проведення невідомі). Близьким погрожували тим, що Кузьміна можуть зробити фігурантом «справи про українських диверсантів» через його

роботи. Кузьмін активно займався випуском україномовної газети «Кримський терен», після випуску номера якої і стався виклик в ФСБ. [256]

Перешкоджання здійсненню професійної діяльності**295. 1 квітня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь**

1 квітня 2014, за інформацією Кримської правозахисної групи, так звана «кримська самооборона» обмежувала роботу кореспондентів і фотожурналістів на одному з Ж/Д вокзалів в Криму. Більш детальної інформації про інцидент немає.[257]

296. 11 квітня 2014 напад на співробітників «Чорноморської телерадіокомпанії», АРК

11 квітня 2014, за інформацією Кримської правозахисної групи, на знімальну групу телеканалу «ПТРК» було здійснено напад. Представники так званої «самооборони» ліквідували флеш-носій з відеозаписами. Більш детальна інформація про інцидент відсутня. [258]

297. 10 грудня 2014 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

10 грудня 2014 в Міжнародний день прав людини де-факто силові структури, включаючи так звану «самооборону» оточили будівлю Ради Міністрів Криму на площа імені Леніна в центрі Сімферополя, а також вулицю Сергєєва-Ценського. В операції брали участь співробітники ОМОН, внутрішніх військ, а також якісь люди в камуфляжній формі, які стверджували, що вони з «народного ополчення». На перехрестях центральних вулиць також були виставлені патрулі ДПС. Співробітники російських силових структур заборонили журналістам, присутнім в тих місцях, вести фото- або відеознімання, а також змусили видалити вже відзнятий матеріалю. [259]

298. 28 січня 2015 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

28 січня 2015 оператора телеканалу «Чорноморська» охорона не пустила в будинок де-факто Київського районного суду Сімферополя. В той день мало відбутися засідання у справі Олександра Кольченко. На виправдання своїх дій охорона послалася на рішення судді про заборону відеознімання судового процесу. Разом з тим, всупереч нормам законодавства зняти загальні плани в будівлі суду оператору також заборонили.[260]

299-301. 3 лютого 2015 обмеження журналістської діяльності, м. Сімферополь

3 лютого 2015 в Сімферополі в день пам'яті лідера української групи Кузьми Скрябіна так звана «кримська самооборона» вимагала

припинити ведення знімання мінімум від трьох ЗМІ (назви невідомі). Де-факто поліція, яка була присутня на місці, не перешкождала представникам так званої «самооборони» і не надала допомогу журналістам.[261]

302. 13 лютого 2015 перешкодження професійній діяльності журналіста видання «Кримський телеграф», м. Алушта

13 лютого 2015 так звана голова де-факто Алуштинської міської ради Галина Огнева наказала вивести із залу, де відбувалося засідання сесії, журналіста видання «Кримський телеграф». Огнева повідомила, що журналіст видання «Кримський телеграф» заздалегідь не сповістив де-факто міську раду Алушти про намір перебувати на даному засіданні. Однак представники ЗМІ не зобов'язані сповіщати міську раду про свій намір здійснювати журналістську діяльність на засіданнях. Таким чином, Огнева без законних підстав обмежила представника «Кримського телеграфу» в роботі. [262]

303. 11 березня 2015 перешкодження журналістській діяльності співробітникам «Чорноморської телерадіокомпанії», м. Сімферополь

11 березня 2015, За інформацією Кримської правозахисної групи, знімальна команда «Чорноморської ТРК» зіткнулася з перешкодженням здійсненню відеознімання біля будинків, де були проведені обшуки у співробітників «Центру журналістських розслідувань».[263]

304-305. 13 березня 2015 перешкодження журналістській діяльності співробітників «Чорноморської телерадіокомпанії», м. Сімферополь

13 березня 2015 знімальна група «Чорноморської ТРК» зіткнулася з перешкодженням здійсненню відеознімання з боку представників ФСБ біля будинків батьків журналістки Анни Андрієвської та екс-редакторки сайту «Центр журналістських розслідувань» Наталії Кокоріної, де проводилися обшуки.[264]

306. 13 березня 2015 перешкодження журналістській діяльності представникам преси у будівлі ФСБ, м. Сімферополь

13 березня 2015 в Сімферополі під час допиту Наталії Кокоріної журналістам (приблизно десять осіб, включаючи представників іноземних медіа), які перебували біля будівлі ФСБ, співробітники київського районного відділу де-факто поліції стали перешкоджати в здійсненні знімання. У кожного присутнього журналіста (включаючи тих, хто не здійснював професійну діяльність) були переписані особисті дані. На відмову надавати інформацію де-факто поліцейські «запрошували» пройти до відділу для встановлення осіб. В результаті представниками МВС була зафіксована персональна інформація

(включаючи місце прописки) кожного з присутніх журналістів. При цьому співробітників де-факто поліції супроводжували люди в штатському.[265]

307. Березень 2015 перешкоджання журналістській діяльності команди кримськотатарського каналу «ATR», м. Сімферополь

В травні 2015 в де-факто Верховному суді Криму було відхилено клопотання представників кримськотатарського каналу «ATR» про відеофіксації засідання щодо запобіжного заходу для оператора телеканалу Ескендера Небієва. На думку так званого «судді», обладнання журналістів займало дуже багато місця в залі, а слухання не мало суспільної значимості.[266]

308. 14 травня 2015 недопуск оператора кримськотатарського телеканалу «ATR» в будівлю суду, м. Сімферополь

14 травня 2015 оператор кримськотатарського телеканалу «ATR» не зміг потрапити в будівлю де-факто Київського районного суду Сімферополя в день судових засідань у справах Ахтема Чийгоза та Олександра Костенко. У той же час представники телеканалів «НТВ» і «Росія-1» потрапили туди без перешкод.[267]

309. 12 березня 2015 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

12 березня 2015 представникам ЗМІ не дали зайти в будівлю де-факто Залізничного районного суду Сімферополя. Вони планували потрапити на засідання у справах про адміністративне правопорушення відносно Вельдара Шукурджієва, Леоніда Кузьміна, Олександра Кравченка в зв'язку із заходом 9 березня (річниця дня народження Тараса Шевченка).[268]

310. 25 червня 2015 перешкоджання журналістській діяльності представників кримськотатарського телеканалу «ATR», АР Крим

25 червня 2015, за інформацією журналістки Лілі Буджурової, команді кримськотатарського телеканалу «ATR» не дозволили вести відеознімання в установах кримськотатарської культури. На виправдання такого рішення, керівництво посилалося на лист з Міністерства внутрішньої політики та інформації Криму, в якому рекомендується не допускати до себе такі медіа як «ATR», «15 хвилин», «Крим.Реалії», «Центр журналістських розслідувань» і «QNA» («Кримські новини»).[269]

311. 19 жовтня 2015 перешкоджання журналістській діяльності, м. Керч

19 жовтня 2015 журналісти (назви ЗМІ невідомі) не змогли потрапити

на судові засідання в де-факто міському суді Керчі у справі екс-«глави» Керченської міської ради Олега Осадчого. Попри те, що де-факто суддя Олена Кузьміна, яка розглядала справу, не виносила жодних рішень про закриті слухання, співробітник прокуратури повідомив журналістам, що прийшли про те, що засідання пройде в закритому режимі.[270]

За інформацією Кримської правозахисної групи, формальною причиною відмови в допуску стало маленьке приміщення, де проходило засідання. У той же час є всі підстави вважати, що засідання навмисно перенесли в маленький зал (кабінет судді) на 10 осіб, де знаходилися лише співробітники де-факто прокуратури і ФСБ (представники ЗМІ бачили, що зал для засідань був вільний).[271]

312. 6 грудня 2015 заборона на здійснення знімання журналістам «Керчь.fm», Керченська протока

6 грудня 2015, Згідно з інформацією Кримської правозахисної групи, журналістам сайту «Керчь.fm» не дозволили знімати прокладку енергомосту. Люди у військовій формі змусили журналістів відформатувати карту пам'яті їх записуючого пристрою. Як повідомили люди в формі, енергомост – об'єкт, що охороняється, інформація про його будівництво, дозвіл на знімання має запитуватися в де-факто Раді міністрів Криму. Назва і номер розпорядження, на яке посилаються, вони не назвали.[272]

313. 17 березня 2016 заборона на здійснення знімання, м. Сімферополь

17 березня 2016 так звана судова колегія де-факто Верховного суду Криму не дозволила представникам ЗМІ здійснювати фото та відеофіксацію судового процесу про заборону роботи в Криму Меджлісу кримськотатарського народу, виняток було зроблено для частини засідання з оголошенням судового рішення.[273]

314. 18 вересня 2016 перешкоджання професійній діяльності журналістки Венери Ганієвої, смт. Октябрське

18 вересня 2016 перед початком підрахунку голосів під час виборів до Держдуми РФ де-факто комісія змусила журналістку Венеру Ганієву покинути виборчу дільницю в селищі Октябрське Красногвардійського району, не дивлячись на те, що Ганієва мала акредитацію від Центрального Виборчого Комітету РФ.[274]

315. 20 вересня 2016 заборона на проведення знімання, м. Сімферополь

20 вересня 2016 на засіданні де-факто Залізничного районного суду у справі активіста Олексія Шостаковича «суддя» Олена Тоціна

заборонила проведення фото- та відеознімання для подальшого висвітлення процесу у ЗМІ (клопотання про дозвіл знімання подавав адвокат Олександр Попков). Відмова була мотивована тим, що нібито норми російського законодавства не передбачають дозвіл знімання на засіданнях. Після аргументів адвоката на користь права на знімання під час відкритого засідання (Постанова пленуму Верховного суду РФ від 13 грудня 2012), «суддя» все одно заборонила знімання, мотивувавши це відсутністю у присутніх ліцензійних дозволів для відеофіксації.[275]

316. 27 жовтня 2016 перешкоджання кореспонденту «Нової газети» Івану Жиліну в здійсненні журналістської діяльності, м. Сімферополь

27 жовтня 2016 де-факто судовий пристав (нагрудний знак ОП 27716) безпідставно відмовив кореспонденту російської «Нової газети» Івану Жиліну бути присутнім на оголошенні рішення по апеляції політичного в'язня Андрія Коломійця в де-факто Верховному суді Криму.[276]

317. 28 жовтня 2016 перешкоджання журналістській діяльності інтернет-видання «CrimeanTatarsClub», м. Сімферополь

28 жовтня 2016 представники муфтіяту та органів місцевої де-факто влади не дозволили команді інтернет-видання «CrimeanTatarsClub» здійснити знімання і наблизитися до місця проведення закладки фундаменту Соборної мечеті.

Причина: відсутність у представників «CrimeanTatarsClub» з собою робочих посвідчень, а також припущення, що відзнятим матеріалом може скористатися кримськотатарський канал «ATR» («CrimeanTatarsClub» сформований в минулому екс-співробітниками «ATR»).[277]

318. 10 листопада 2016 заборона на фото і відеознімання на період антитерористичних навчань, м. Джанкой

10 листопада 2016 де-факто адміністрація Джанкоя ініціювала заборону на фото і відеознімання на період антитерористичних навчань в місті, порушення якої тягне покарання. Заборона суперечить законодавству РФ, чинному на півострові в умовах окупації: заборонити фіксацію можна виключно при введенні правового режиму «контртерористичної операції».

319. 23 листопада 2016 перешкоджання журналісту Антону Наумлюку в здійсненні журналістської діяльності, м. Сімферополь

23 листопада 2016 судові пристави не хотіли пропускати журналіста «Радіо Свобода» Антона Наумлюка з фотокамерою в будівлю де-факто Центрального районного суду м. Сімферополь. Інцидент

стався напередодні засідання по «Справі 26 лютого». Ті ж люди потім намагалися не пропустити Наумлюка в зал засідань. По завершенню засідання Наумлюк, знімаючи інтерв'ю з адвокатом зафіксував на камеру від'їзд автозаку. У відповідь судовий пристав, через адвоката, пригрозив Наумлюку недопущенням до суду, якщо відео буде опубліковано. [278]

320. 25 січня 2017 заборона на фотознімання журналісту Антону Наумлюку, м. Сімферополь

25 січня 2017 представники охоронного підрозділу заборонили журналісту Антону Наумлюку проводити фотознімання у будівлі управління ФСБ в Сімферополі, де в той момент допитували адвоката Миколу Полозова. Вони обґрунтували заборону тим фактом, що будівля – є режимним об'єктом. [279]

321. 26 січня 2017 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

26 січня 2017, За інформацією журналіста Антона Наумлюка, в де-факто Залізничному районному суді Сімферополя на засіданні у справі щодо адвоката Еміля Курбедінова заборонили бути присутніми представникам ЗМІ, посилаючись на рішення так званого голови суду. [280]

322. 16 лютого 2017 відмова журналістові Антону Наумлюку в проведенні знімання, м. Сімферополь

16 лютого 2017 журналіст Антон Наумлюк отримав відмову на клопотання про проведення знімання під час засідання від так званого «судді» де-факто Київського районного суду Сімферополя. [281]

323. 20 лютого 2017 заборона на відеознімання спеціальній кореспондентці видання «France 24» Олені Волошиній, м. Сімферополь

20 лютого 2017 де-факто Верховний суд Криму відмовив у клопотанні, не дозволивши спеціальній кореспондентці видання «France 24» Олені Волошиній проводити відеознімання на засіданні по «справі» Ахтема Чийгоза. Де-факто представник «прокуратури» визнав, що відеознімання нібито може порушити права учасників процесу. [282]

324. 21 лютого 2017 відмова в проведенні знімання журналісту Антону Наумлюку, м. Сімферополь

21 лютого 2017 журналіст Антон Наумлюк отримав відмову на клопотання про проведення знімання під час засідань від «судді» де-факто Київського районного суду Сімферополя. [283]

325. 21 лютого 2017 заборона на здійснення знімання, м. Сімферополь

21 лютого 2017 журналістів, які прийшли на засідання у справі активіста Марлена Мустафаєва, якого звинуватили в екстремізмі в соцмережах, не пустили в зал де-факто Київського районного суду. Клопотання про проведення фото- та відеофіксації де-факто суд навіть не розглядав. При цьому, за словами журналіста Антона Наумлюка, щоб створити ілюзію переповненості залу, там посадили дівчат-практиканток. І, незважаючи на це, вільні місця в залі суду все одно залишалися.[284]

326-327. 20 березня 2017 перешкодження журналістській діяльності співробітників каналу «Перший кримський», та журналістській діяльності співробітника РІА «Новості» Максима Грознова, м. Сімферополь

20 березня 2017 судові пристави не пустили в будівлю де-факто Залізничного районного суду Сімферополя журналістів телеканалу «Перший кримський». Причина пов'язана з нібито некоректним способом відправки клопотання про акредитацію в де-факто суд. Журналіста РІА «Новості» Максима Грознова не пустили в будівлю того ж суду в Сімферополі нібито через брак місць в залі. Журналісти хотіли потрапити на засідання у справі проти журналіста Миколи Семени. Крім цього, присутнім на засіданні представникам інших ЗМІ оголосили про заборону на аудіофіксацію без відповідного рішення де-факто суду, що суперечить законодавству РФ. Так званий пристав зазначив, що в разі порушення заборони обладнання віднімуть. [285]

328. 3 квітня 2017 перешкодження журналістській діяльності, м. Сімферополь

3 квітня 2017, Згідно з інформацією Кримської правозахисної групи, «суддя» де-факто Залізничного районного суду Сімферополя Надія Школьная заборонила журналістові (прізвище не уточнюється) вести знімання судового засідання у справі журналіста Миколи Семени. [286]

329-330. 18 травня 2017 перешкодження професійній діяльності редакторки Лілі Буджурової та інших співробітників проекту «CrimeanTatarsClub», м. Сімферополь

18 травня 2017 під час траурних заходів в Сімферополі співробітники силових структур, підконтрольних РФ, мали намір незаконно затримати редакторку «CrimeanTatarsClub» Лілю Буджурову та інших учасників знімальної групи даного проекту. Причина: нібито відсутність дозволу на знімання, при тому, що відповідно до російського законодавства дозвіл на знімання в громадському місці не потрібен. В результаті журналісти не були затримані, але у них переписали паспортні дані.[287]

331. 18 травня 2017 обмеження журналістської діяльності, м. Сімферополь

18 травня 2017 в день пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу журналістів не пропустили на ранкові судові засідання в де-факто Верховному суді Криму через «закритий режим у зв'язку зі складною суспільно-політичною ситуацією».[288]

332. 14 червня 2017 заборона на проведення знімання, м. Сімферополь

14 червня 2017 на засіданні у справі заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова в де-факто Сімферопольському районному суді «суддя» заборонив проведення фото- та відеознімання і здійснення офіційного запису засідання у відповідь на відповідні клопотання адвоката Еміля Курбедінова. Причина заборони: нібито фіксація ходу засідання призведе до порушення прав свідків і учасників.[289]

333. 1 серпня 2017 заборона на здійснення знімання, смт. Роздольне

1 серпня 2017 в де-факто Роздольненському районному суді присутні на засіданні були позбавлені можливості здійснювати фото- та відеознімання «останнього слова» активіста Володимира Балуха. Відповідне клопотання не стала приймати секретарка де-факто судді. [290]

334. 8 серпня 2017 заборона на здійснення знімання, м. Сімферополь

8 серпня 2017 на засіданні у справі активіста Сервера Караметова суддя де-факто Залізничного районного суду Марина Колоцей заборонила проведення фото- та відеофіксації, не задовольнивши відповідне клопотання.[291]

335. 8 вересня 2017 заборона на вхід в будівлю де-факто суду для журналістів, м. Сімферополь

8 вересня 2017 представники ЗМІ були позбавлені можливості висвітлювати процес у так званій Бахчисарайській «справі Хізб ут-Тахрір». Судові пристави відмовилися впускати представників ЗМІ, посилаючись на рішення про заборону з боку де-факто судді. [292]

336-341. 6 жовтня, 9 жовтня, 20 жовтня, 24 жовтня, 25 жовтня, 26 жовтня 2017 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

6, 9, 20, 24, 25 і 26 жовтня 2017 журналісти були обмежені в можливості увійти в будівлю де-факто «Верховного суду Криму». Також в ці дні засідання у справах, пов'язаних із звинуваченнями в тероризмі і у справі політичного в'язня Євгенія Панова пройшли в закритому режимі. Так, наприклад, 6 жовтня судовий пристав не пустив журналіста Тараса Ібрагімова і мати Євгенія Панова в будівлю суду. 9 жовтня було заборонено пройти на поверх, де проходили

засідання в закритому режимі. Так звані пристави не називали своїх імен, номерів нагрудних знаків, причин заборони.[293]

342. 11 жовтня 2017 перешкоджання веденню стрімів, м. Бахчисарай

11 жовтня 2017 під час масових обшуків у Бахчисараї (у Сулеймана Асанова, Сейрана Салієва, Тимура Ібрагімова, Сервера Зекерьяєва, Мемета Беялова, Ернеста Аметова) стримерів об'єднання «Кримська солідарність» обмежили в можливості фіксувати процес здійснення обшуків, всупереч законодавству РФ. Не дозволили наблизитися до будинку Мемета Беялова і іншим активістам. Представники «Кримської солідарності» повідомили, що, паралельно із заборонаю для місцевих, всередині будинку Сулеймана Асанова, наприклад, знімання здійснювалася за допомогою дронів, що, імовірно, належать де-факто силовим структурам.[294]

343. 25 жовтня 2017 відмова в праві на здійснення знімання журналісту Антону Наумлюку

25 жовтня 2017 журналісту Антону Наумлюку відмовили у відповідь на клопотання про проведення фото та відеознімання на судовому засіданні щодо звинувачення кримського татарина в тероризмі в де-факто Верховному суді Криму. На вимогу так званих приставів журналіст змушений був покинути зал.[295]

344. 8 листопада 2017 перешкоджання в здійсненні журналістської діяльності Антону Наумлюку, м. Бахчисарай

8 листопада 2017 пристави не впустили журналіста Антона Наумлюка в будівлю де-факто Бахчисарайського районного суду, де розглядалася справа активіста Сейтумера Сейтумерова. Пристави послалися на розпорядження голови де-факто суду. Разом з тим, за інформацією Наумлюка, ніяких подібних розпоряджень голова не видавав.[296]

345. 8 листопада 2017 заборона на здійснення знімання, недопуск на засідання, м. Бахчисарай

8 листопада 2017 в де-факто Бахчисарайському районному суді суддя Герман Атаманюк відмовив у проведенні фото- та відеознімання на засіданні у справі активіста Сейтумера Сейтумерова. Також, хоча розмір залу дозволяв, частину людей, які хотіли бути присутніми, не пустили без пояснення причин.[297]

346. 10 листопада 2017 заборона на здійснення журналістської діяльності, м. Сімферополь

10 листопада 2017 заборона бути присутнім у зв'язку із закритим режимом засідання завадила представникам ЗМІ, а також

спостерігачам фіксувати хід засідання по так званій «справі Хізб ут-Тахрір» в де-факто Верховному суді Криму, де було прийнято рішення про продовження арешту одному з фігурантів справи Енверу Мамотову.[298]

347. 24 листопада 2017 заборона на здійснення журналістської діяльності, м. Сімферополь

24 листопада 2017, засідання де-факто Верховного суду по «справі Хізб ут-Тахрір» про продовження арешту Зеврі Абсеїтова пройшло в закритому режимі. Представники ЗМІ були позбавлені можливості висвітлювати цей процес.[299]

348-351. 24 листопада 2017 заборона на здійснення знімання на засіданні у справі Бекіра Дегерменджі, Руслана Трубача, Кязіма Аметова, Асана Чапуха, м. Сімферополь

24 листопада 2017 журналістові «Нової газети» Антону Наумлюку відмовили в задоволенні клопотання про проведення знімання на засіданнях у справі Бекіра Дегерменджі, Руслана Трубача, Кязіма Аметова, Асана Чапуха в де-факто Київському районному суді Сімферополя. На думку слідчого, знімання нібито могла нанести якусь шкоду на етапі попереднього розслідування.[300]

352. Грудень 2017 обмеження в роботі журналістів в суді, м. Сімферополь

В грудні 2017, за інформацією Кримської правозахисної групи, в де-факто Верховному суді Криму журналісти неодноразово натрапляли на заборону фотографування всередині будівлі «суду», а також ведення текстових заміток за допомогою мобільного пристрою. [301]

353. 18 грудня 2017 відмова в проведенні знімання, м. Сімферополь

18 грудня 2017, згідно з інформацією Кримської правозахисної групи, на засіданні у справі журналіста Миколи Семени в де-факто Верховному суді Криму суддя Ігор Крючков відхилив клопотання про знімання засідання.[302]

354. 23 січня 2018 недопуск журналістів на засідання в де-факто суд, м. Бахчисарай

23 січня 2018, за інформацією Кримської правозахисної групи, на засідання у справі Шевкета Раззакова, обвинуваченого в образі представника влади, адміністрація де-факто мирового суду № 27 не пускала представників ЗМІ, оголосивши засідання закритим «з метою безпеки».[303]

355. 30 січня 2018 недопуск журналістів на засідання в де-факто суд, м. Бахчисарай

30 січня 2018, за інформацією Кримської правозахисної групи, на засідання у справі Шевкета Раззакова, обвинуваченого в образі представника влади, адміністрація де-факто мирового суду № 27 не пускала представників ЗМІ, оголосивши засідання закритим «з метою безпеки».[304]

356. 31 січня 2018 обмеження в роботі журналістів, м. Сімферополь

31 січня 2018, незважаючи на відкритий режим засідання, пристави заборонили представникам ЗМІ бути присутніми на засіданні по так званій «справі Хізб ут-Тахрір» в де-факто Кримському військовому гарнізонному суді Сімферополя, який транслював за допомогою конференц-зв'язку засідання у справі. Трансляція велася з Північно-Кавказького військового окружного суду (Ростов, РФ). [305]

357-359. 14 лютого 2018 недопуск на судове засідання журналіста Антона Наумлюка, 15 лютого 2018 перешкоджання журналістській діяльності Антона Наумлюка, 20 лютого 2018 недопуск на судове засідання журналіста Антона Наумлюка, м. Сімферополь

14-15 і 20 лютого 2018 судові пристави перешкодили входу журналіста Антона Наумлюка в будівлю де-факто Кримського гарнізонного військового суду, який транслював за допомогою конференц-зв'язку засідання по так званій «справі Хізб ут-Тахрір». Трансляція велася з Північно-Кавказького військового окружного суду (Ростов, РФ). Разом з тим, клопотання про здійснення фото-та відеофіксації було направлено в де-факто суд від імені редакції журналіста в січні. Заборона була обґрунтована тим, що публічність засідання нібито поширюється тільки на суд в Ростові. [306]

360. 4 травня 2018 заборона на знімання під час винесення вироку у справі Ігоря Мовенка, м. Севастополь

4 травня 2018 на засіданні де-факто Гагарінського районного суду Севастополя суддя Павло Крилло заборонив присутнім в залі здійснювати знімання оголошення вироку у справі Ігоря Мовенка, пославшись на «екстремістський» характер справи.

Варто відзначити, що суддя, який розглядав цю справу, був переведений до Криму з Омська.[307]

361. 19 червня 2018 перешкоджання журналістській діяльності, м. Сімферополь

19 червня 2018 в де-факто Центральному районному суді Сімферополя представникам ЗМІ заборонили бути присутніми на

оголошенні вироку фігурантам «Справи 26 лютого». [308]

362. 23 жовтня 2018 заборона на ведення фотофіксації на судовому засіданні, м. Алушта

23 жовтня 2018 від адвоката Олексія Ладіна стало відомо про заборону на фотофіксацію засідання у справі экс-«депутата» Алушти Павла Степанченка і журналіста Олексія Назимова. Суддя де-факто міського суду Алушти Світлана Ващенко мотивувала відмову тим, що канцелярія суду передасть їй відповідне клопотання від журналіста лише на наступний день, хоча журналіст надав їй копію документа з печаткою де-факто суду.[309]

363. 29 жовтня 2018 заборона на проведення знімання журналісту «Нової газети» Антону Наумлюку, м. Алушта

29 жовтня 2018 у відповідь на клопотання суддя де-факто міського суду Алушти Світлана Ващенко заборонила журналістові «Нової газети» Антону Наумлюку здійснювати знімання засідання. Ващенко мотивувала заборону на знімання специфікою справи і зв'язком обвинувачених зі ЗМІ.[310] Де-факто суд розглядав справу журналіста Олексія Назимова і депутата міськради Андрія Степанченка, яких звинувачують у вимаганні.[311]

Відмови в наданні акредитації

364. 11 серпня 2014 позбавлений акредитації журналіст Шевкет Наматуллаєв, м. Сімферополь

11 серпня 2014 у журналіста телеканалу «ATR» Шевкета Наматуллаєва постійна комісія з нормотворчої діяльності, організації роботи Державної ради і зв'язків з громадськістю (голова Юхим Фікс) відняла, на прохання групи депутатів, акредитацію на відвідування заходів в де-факто Державній раді Криму. Приводом послужило те, що 9 липня 2014 Наматуллаєв не встав при виконанні державних гімнів РФ і так званої Республіки Крим. [312]

365. Квітень 2015 відмова в наданні акредитації журналістці, м. Сімферополь

У квітні 2015, за інформацією Кримської правозахисної групи, одній із журналісток в Криму було відмовлено в акредитації на захід з нагоди приїзду прем'єр-міністра РФ Дмитра Медведєва до Сімферополя, через те, що у неї в профілі соцмережі були фотографії з Революції Гідності, де вона здійснювала свою професійну діяльність.[313]

366. 19 червня 2015 відмова в акредитації журналістам кримськотатарського каналу «ATR», м. Сімферополь

19 червня 2015 головний редактор проросійського інформаційного агентства «Кримінформ» Максим Ніколаєнко відмовив журналістам кримськотатарського каналу «ATR» в акредитації для висвітлення прес-конференцій, що проводяться в «Кримінформі». Причина полягала в тому, що співробітники «ATR» не отримали акредитація в МЗС РФ. Ніколаєнко також повідомив, що нібито не знайшов будь-якої інформації про ТОВ «Квін-медіа», від яких здійснюється акредитація журналістів каналу.[314]

367. Грудень 2016 позбавлення акредитації журналістів газети «Кримський телеграф», м. Сімферополь

У грудні 2016 журналісти газети «Кримський телеграф» втратили акредитацію в де-факто Раді міністрів Криму із заборонаю бути присутніми на заходах Ради.

Заборона і позбавлення акредитації, імовірно, пов'язано з проявом сарказму в записах під фото представників Ради в гумористичному блоці ресурсу «Кримський телеграф». На думку прес-секретарки Аксьонова Катерини Полончук адресати «Кримського телеграфу» транслюють упереджену інформацію про де-факто Раду Міністрів. [315]

Незаконні звільнення**368. 25 червня 2014 звільнення редактора Творчого об'єднання кримськотатарських програм Держтелерадіокомпанії «Крим» Шевкета Ганієва, м. Сімферополь**

25 червня 2014 редактор Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» Шевкет Ганієв був звільнений керівництвом, [316] попри законодавчо закріплені гарантії прийняти його на роботу в «створену» замість ліквідованої де-факто владою ДТРК «Крим» «Телерадіокомпанію» «Крим». Важливо відзначити те, що звільнення Ганієва здійснили в рамках українського законодавчого поля (згідно п. 3 ст. 40 КЗпП України: систематичне невиконання працівником без поважних причин своїх обов'язків). [317]

369-374. З 26 вересня 2014 масове звільнення співробітників державної телерадіомовної компанії «Крим», м. Сімферополь

З 26 вересня 2014 паралельно з ліквідацією державної телерадіомовної компанії «Крим» відбулося звільнення, за інформацією колишньої головної редакторки програми Арзи

Селімової, близько 150 співробітників (серед них Арза Селімова, Зуре Пінка, Ельмаз Велієва, Суріє Ібраїмова, режисери Едіє Аблаєва, Айдер Яг'яєв).[318] Замість кримськотатарської редакції був створений департамент кримськотатарських і національних програм, директор якого Сейран Мамбетов пояснив масове звільнення співробітників нібито «професійною невідповідністю». [319] Звільнені співробітники подали в суд на телекомпанію, оскільки розцінили звільнення як незаконні. Подальшої інформації по справі немає.

375. Жовтень 2016 звільнення журналістки «Російської газети» Марини Резнікової, м. Сімферополь

В жовтні 2016 стало відомо про звільнення (з ініціативи керівництва) журналістки Марини Резнікової з кримського відділення «Російської газети». Можливими причинами є підготовка репортажу про майно так званого «глави» Криму Сергія Аксьонова та/або активність Резнікової в інформаційній кампанії проти вирубки дерев у центрі Сімферополя. Колеги Резнікової по даній інформаційній кампанії Олег Крючков, Дмитро Жмуцький, Максим Грозний говорили про факти тиску з боку представників де-факто влади Криму через їхню діяльність. [320]

Інші форми переслідування

376. 9 серпня 2014 заборона на в'їзд координатору інформантства «Кримські новини» Ісмету Юкселю, пункт пропуску Армянськ

9 серпня 2014 Ісмет Юксель, координатор інформантства «Кримські новини» («QNA»), радник голови Меджлісу кримськотатарського народу, член Спілки журналістів тюркомовних країн дізнався про заборону на в'їзд до Криму до 30 червня 2019. Про це він дізнався на пункті пропуску Армянськ при в'їзді в Крим. [321] За словами так званого «глави» окупованого Криму Сергія Аксьонова, причиною заборони є діяльність Юкселя, нібито націлена на дестабілізацію становища у Криму, зокрема, на думку Аксьонова, «заклики воювати з росіянами». [322]

18 листопада 2015 року Верховний суд Росії залишив в силі заборону на в'їзд, підтвердивши рішення Мосміськсуду. Ісмет Юксель жив разом зі своєю сім'єю на півострові протягом 20 років.

377. 27 липня 2015 перешкоджання переміщенню співробітників кримських і російських ЗМІ, м. Сімферополь, м. Саки

27 липня 2015 в Сімферополі і в Саках представники де-факто державтоінспекції двічі перешкодили проїзду автобусів зі співробітниками кримських і російських ЗМІ, які їхали, щоб бути

присутнім на зборах де-факто районної адміністрації Сак з приводу скасування запланованого фестивалю «Befooz».

У Сімферополі, недалеко від місця відправки автобуса з журналістами зібралися чоловіки в цивільному одязі, інспектор служби по нагляду у сфері транспорту РФ і де-факто прокурор Криму Валентин Чуприн. Після складання протоколу на водія транспорту, журналісти змогли проїхати, попередньо змінивши транспортний засіб на більш місткий.

У Саках представники ЗМІ піддалися перевірці документів з боку співробітників де-факто Сакського міжмуніципального відділу поліції. Заступник начальника відділу МВС Василь Клименко, також прибув на місце та заявив, що причина перевірки – якийсь сигнал, що надійшов поліції, про те, що дані журналісти – «екстремісти і терористи». В результаті журналістів відпустили, не висунувши звинувачень.[323]

378. 30 вересня 2015 ненадання інформації з політичних мотивів, м. Сімферополь

30 вересня 2015 в день відкриття дитячого читацького клубу кримськотатарською мовою директор кримськотатарської бібліотеки ім. І. Гаспринського відмовився давати коментарі представникам певних ЗМІ, посилаючись на так звану «рекомендацію» від де-факто Мінінформ Криму. [324]

379. 25 лютого 2016 заборона на в'їзд, допит української журналістки Анастасії Рінгіс, пункт пропуску Джанкой

25 лютого 2016 на контрольно-пропускному пункті «Джанкой» співробітники ФСБ РФ повідомили журналістці видання «Українська правда» Анастасії Рінгіс, яка прямувала до Криму до хворого батька, про заборону на в'їзд до 2020 року. Також співробітники ФСБ піддали Рінгіс тригодинному допиту.[325]

380. 11 липня 2016 внесення журналіста Миколи Семени в «список терористів і екстремістів», АР Крим

11 липня 2016 від адвоката Олександра Попкова стало відомо, що журналіста Миколу Семену, який працював поза штатом для ресурсу «Крим. Реалії» (радіо «Свобода»), внесли в так званий «список терористів і екстремістів РФ». Віднесенню до екстремістів передувало звинувачення в публічних закликах до сепаратизму за публікацію статті на «Крим.Реалії». Також 21 квітня офіційний представник МЗС Росії Марія Захарова повідомила про порушення Семеною як представником іноземного ЗМІ законів РФ. [326]

Знаходження в такому списку значно впливає на реалізацію економічних прав.

381. 12 липня 2016 внесення журналіста Анни Андрієвської до «списку терористів і екстремістів»

12 липня 2016 стало відомо, що журналістку Анну Андрієвську, проти якої в РФ відкрили кримінальну справу за статтю «Волонтери батальйону «Крим», внесли до списку терористів і екстремістів РФ (відповідна інформація була розміщена на сайті Росфінмоніторингу). [327]

382. 28 серпня 2017 погрози на адресу видання «ForPost», м. Севастополь

28 серпня 2017 на сайті Севастопольського видання «ForPost» з'явилася інформація, що співробітник «Корпорації розвитку Криму», створеної де-факто Радою міністрів Криму в 2015, Леонід Дегтярьов погрожує розправою журналістам за матеріал про нього, що був опублікований виданням, у зв'язку з чим вони написали заяву до де-факто поліції. [328]

383. 16 листопада 2017 привласнення «Крим.Реалії» статусу «іноземного агента», повідомлення про можливе перешкодження роботі

16 листопада 2017 організатори проекту «Крим.Реалії» були в письмовій формі повідомлені Міністерством юстиції РФ про можливість застосування деяких обмежень до діяльності ресурсу. Причиною послужило прирівнювання медіа до «іноземного агента» через якісь ознак, виявлені російськими органами, які свідчать про це. За день до цього Держдумою РФ була затверджена поправка в закон «Про ЗМІ», що дозволила зарахування міжнародних ЗМІ до іноземних агентів. [329]

384. 24 лютого 2018 відмова місцевих друкарень у пресі україномовної газети «Кримський терен», м. Сімферополь

24 лютого 2018 від активістки Українського Культурного Центру Ольги Павленко стало відомо, що місцеві друкарні не беруться друкувати газету УКЦ («Кримський терен»). Представники друкарні мотивують відмови листами від правоохоронних органів Росії, де ця газета українською мовою розглядається як прояв екстремізму. [330]

385. 29 серпня 2018 звільнення редакторки Зери Бекірової і декількох інших співробітників кримськотатарської газети «Янъы Дюнья» («Новий Світ»), м. Сімферополь

29 серпня 2018 рішення звільнитися після 30 років роботи прийняла головна редакторка Зера Бекірова і ще кілька співробітників кримськотатарської газети «Янъы Дюнья» («Новий Світ») через тиск з боку де-факто влади і цензури.

За словами Бекірової, претензії з боку де-факто влади викликали

зв'язку Бекірової з нелояльними до окупаційної влади ЗМІ (наприклад, «Crimeantatars», «QNA»), прояв активності на заходах, які не дозволяють де-факто влада та поїздки на наукові конференції в Туреччину. [331]

2. СВОБОДА СЛОВА

У цьому розділі описуються випадки переслідування окупаційною владою звичайних громадян за реалізацію ними свого права на свободу вираження. Переслідуванню з боку влади піддаються як за думки, висловлені в приватних розмовах, так і за публікації в соціальних мережах. При чому, коли мова йде про останні, ризику піддаються як ті, хто опублікував особисту думку з якогось питання, так і ті, хто зробили перепост «неугодного» запису. Слід зазначити, що також фіксуються випадки кримінального чи адміністративного переслідування за пости в соціальних мережах, зроблені більш як 2-3 роки тому, а іноді – і до початку окупації Криму, тобто до де-факто застосування російського законодавства на території півострова.

З огляду на часткову декриміналізацію статті 282 КК РФ, можна сподіватися, що деякі кримінальні, справи, наведені в нашій статистиці, будуть закриті або перекваліфіковані в адміністративні порушення в січні 2019 року.

В рамках адміністративної процедури найчастіше відкриваються провадження за нібито розповсюдження екстремістських матеріалів (ст. 20.29 КоАП) і демонстрацію символіки екстремістських організацій (стаття 20.3 КоАП РФ). Крім короткострокових арештів, ефективним засобом боротьби зі свободою вираження в цьому сегменті є штрафування. З огляду на погану економічну ситуацію на півострові, а також того факту, що де-факто влада може штрафувати людей цілими сім'ями (наприклад, штрафи для членів сім'ї Куламетових), цей вид покарання має досить серйозні наслідки.

Ще один спосіб боротьби полягає в тому, щоб включити людину до списку «терористів і екстремістів», який веде Федеральна служба з фінансового моніторингу РФ (Росфінмоніторинг). Знаходження в цьому списку значно обмежує людини в реалізації ряду своїх фінансових і майнових прав. Так, банківські та інші фінансові інституції мають право відмовити особі, внесений до списку в обслуговуванні, відкритті рахунків, проведенні транзакцій. В місяць вони можуть отримувати й витратити не більше 10.000 рублів (близько 150 доларів США).[332]

Якщо говорити про цифри станом на грудень 2018 року, то всього зафіксовано 29 кримінальних справ, 31 випадок адміністративного

переслідування, 19 обшуків і 10 випадків внесення осіб до списку «терористів і екстремістів» за реалізацію свого права на свободу слова.

Кримінальне переслідування

386. 9 жовтня 2014 порушення кримінальної справи проти жителя Ялти

9 жовтня 2014 стало відомо про кримінальну справу, заведену на жителя Ялти за підозрою в розпалюванні ворожнечі (ст. 282 КК РФ). За версією окупаційних слідчих органів Ялти, 5 серпня 2014 місцевий житель у своїй стрічці в соцмережі зробив пост, який пропагує екстремізм. У заяві так званого представника Слідчого комітету РФ по Криму Євгенії Белікової, про ненависть до російськомовного населення в соцмережі «Фейсбук». Конкретика по справі представлена не була. [333]

387. 11 грудня 2014 року порушення кримінальної справи проти Мустафи Яг'яєва, с. Тургенєвка

11 грудня 2014 року російські правоохоронці провели обшук в будинку імама місцевої мечеті в с. Тургенєвка Мустафи Яг'яєва. Після обшуку Яг'яєв був викликаний на допит, де йому й повідомили про те, що він підозрюється у скоєнні кримінального злочину за п. «а» ч.2 ст.282 КК РФ («Розпалювання ненависті з застосуванням насильства чи загрозою його застосування»). Підставою для кримінального переслідування стала побутова розмова з колегами, у ході якої Мустафа посперечався щодо окупації Криму та заявив, що півострів буде повернутий Україні. Одна з колег написала на нього заяву в поліцію, а згодом звернулась з позовом до суду. Російська прокуратура стверджує, нібито Яг'яєв говорив про «різню росіян», сам засуджений це заперечує.

17 липня 2015 Мустафа Яг'яєв був засуджений до 2 років умовно та заборони протягом 2-х років займатись діяльністю, пов'язаною з передачею та розповсюдженням інформації. У 1990-х Мустафа Яг'яєв був членом Меджлісу кримськотатарського народу. [334]

388. 11 червня 2015 порушення кримінальної справи проти командира батальйону «Крим» Станіслава Краснова, м. Сімферополь

11 червня 2015 щодо командира батальйону «Крим» Станіслава Краснова окупаційні слідчі органи в Криму відкрили кримінальне провадження по ч.1 ст. 282 КК РФ. Краснов звинувачувався в публічних закликах до порушення ворожнечі щодо тих, хто прийняв російське громадянство на території Криму після окупації, озвучених під час спілкування з представниками ЗМІ в період між квітнем 2014 і січнем 2015 року. Станіслав Краснов у даний момент знаходиться

на підконтрольній території України.

Не маючи можливості затримати Краснова, співробітники де-факто правоохоронних органів чинять тиск на родичів обвинуваченого, мати Станіслава була затримана і допитана в де-факто Слідчому комітеті. [335]

389. 2 липня 2015 арешт і порушення кримінальної справи проти блогера Юрія Ільченка, м. Севастополь

2 липня 2015 за пости в соціальних мережах севастопольський блогер Юрій Ільченко був затриманий ФСБ РФ. Зокрема, проти Ільченко було заведено справу за статтями 280 (публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності) та 282 КК РФ за висловлювання про необхідність блокади Криму владою України і позбавлення українського громадянства тих, хто взяв російський паспорт, а також за репост новини зі сторінки лідера партії «Правий сектор» Дмитра Яроша.[336]

Майже рік Ільченко знаходився в СІЗО Сімферополя, де на нього чинився психологічний і фізичний вплив. Блогер зміг втекти на материкову частину України після того, як 2 червня 2016 року, йому змінили запобіжний захід на домашній арешт. 17 серпня 2016 Ільченко розповів, що отримав погрози з боку співробітників де-факто Слідчого комітету Севастополя та був обмовленим в педофілії. [337]

390. 12 травня 2016 порушення кримінальної справи проти Ільмі Умерова, м. Сімферополь

12 травня 2016 року було порушено кримінальну справу проти заступника голови Меджлісу, ветерана кримськотатарського національного руху Ільмі Умерова. До окупації Умеров займав високі державні посади в Криму (заступник Голови Верховної Ради Криму, голова Бахчисарайської районної державної адміністрації). Відкрито виступав проти окупації Криму Російською Федерацією і відмовився від посад в де-факто органах влади. Переслідування з боку російських правоохоронців почалися з березня

2015 року, коли Умерова двічі викликали на допит у справі Ахтема Чийгоза, проводили обшук. За рік, у березні 2016 року Умеров дав інтерв'ю кримськотатарському телеканалу АТР, в якому заявив, що Росія повинна піти з українського Криму і Донбасу. 12 березня 2016 року проти нього було порушено кримінальну справу за "публічні заклики до замаху на територіальну цілісність РФ" (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ), в будинку Умерова відбувся обшук. На вимогу ФСБ Ільмі Умерову провели примусову психіатричну експертизу. У грудні 2016 року Ільмі Умерова внесли до списку екстремістів, йому заблокували

можливість проведення фінансових операцій в Криму. У червні 2017 року з'ясувалося, що експертка, яка здійснювала лінгвістичну експертизу у справі (інтерв'ю Умерова, на підставі якого було порушено кримінальну справу, проходило кримськотатарською мовою), не володіє кримськотатарською мовою. Попри це, пізніше суд відмовив у залученні альтернативної лінгвістичної експертизи, зробленої на материковій частині України. 27 вересня 2017 року де-факто Сімферопольський районний суд виніс йому 2 роки позбавлення волі у колонії-поселенні і 2 роки заборони провадити публічну діяльність. 25 жовтня під час політичних переговорів за участі президентів Туреччини, України та Росії, Ільмі Умерова вивезли на територію Туреччини, звідки він приїхав в Україну. Адвокати повідомляють про помилування Ільмі Умерова і зняття всіх звинувачень, проте відповідні документи засекречені.[338]

391. 12 серпня 2016 року порушення кримінальної справи проти Лариси Китайської, м. Ялта

У лютому 2014 року активістка Лариса Китайська організувала в Ялті акції солідарності з Євромайданом, а потім через анексію поїхала на материкову частину України. Влітку 2016 року вони з чоловіком приїхали в Крим в особистих цілях. 18 липня 2016 в їх квартирі був проведений обшук, де-факто правоохоронці вилучили комп'ютерну техніку. 12 серпня Китайської вручили підозру про вчинення злочину і повідомили про запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

Проти неї було заведено справу за нібито «поширення в інтернеті русофобських ідей» та звинуватили в порушенні ч. 1 ст. 282 КК РФ (збудження ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності). За версією обвинувачення, дехто під ім'ям «Лариса Китайська» (факт приналежності сторінки активістці, як і точна дата розміщення, — не встановлені) розмістив у «Фейсбук» текст із негативним судженням про «червоноармійців», «Путіна», «Жукова», «Петра Першого» і «полковника Буданова».

25 грудня 2017 так званий суддя де-факто Ялтинського міського суду Володимир Романенко засудив активістку Ларису Китайську до двох років умовного терміну і забороною покидати територію Ялти.

Так званий суддя Володимир Романенко ухвалив, що всі вищевказані особи мають загальну етнічну приналежність, а саме є російськими, а значить висловлювання Лариси Китайської спрямовані проти групи «російські».

15 березня 2018 року де-факто Верховний суд Криму зменшив вирок до 1 року 10 місяців. Пізніше у 2019 році у зв'язку з частковою декриміналізацією статті 282 КК РФ, звинувачення з Китайської були зняті і вона покинула Крим. [339]

392. 23 серпня 2016 порушення кримінальної справи проти мешканки Сімферополя

23 серпня 2016 було порушено кримінальну справу за ч. 1 ст. 282 КК РФ проти кримчанки, яка мешкає в Сімферополі, і за версією де-факто прокуратури Криму, нібито публікувала на своїй сторінці «ВКонтакте» пости, які спонукають до ненависті проти однієї з етнічних груп. Подробиці справи розкриті не були.[340]

393. 7 жовтня 2016 кримінальне покарання А. Птахіну, м. Севастополь

7 жовтня 2016 житель Севастополя, 1992 р. народження, А. Птахін був засуджений на 2 роки умовно із заборобою працювати в сфері, пов'язаній з популяризацією якого-небудь контенту за допомогою Інтернету. В де-факто Ленінському районному суді його визнали винним за статтями 280, ч.1 282 КК РФ (заклики до національної ненависті), а також за статтею 354 КК РФ (реабілітація нацизму) за нібито публічні заклики у «ВКонтакте» до інтервенції в Крим і розв'язування війни на території окупованого півострова (нібито до порушення територіальної «цілісності» РФ), а також позитивну оцінку дій фашистів під час Другої світової війни. Крім цього, Птахіна звинуватили в закликах до ворожнечі між людьми з кардинально різними ідейно-політичними поглядами. [341]

394. 23 березня 2017 порушення кримінальної справи проти активіста Українського культурного центру Вельдара Шукурджиева, м. Сімферополь

23 березня 2017 року в процесі допитів активістів Українського культурного центру в Криму з'ясувалося, що ФСБ порушили кримінальну справу проти одного з активістів організації Вельдара Шукурджиева. На той час Вельдар уже деякий час проживав на материковій частині України.

За інформацією ресурсу «Крим.Реалії», провадження Відкрито за «заклик до сепаратизму» (ч. 2 ст.280.1 КК РФ). Інші джерела повідомляють, що Шукурджиеву інкримінують ч.2 ст.205 КК РФ «терористичний акт». 8 серпня 2017 року де-факто верховний суд Криму виніс вирок по справі, однак сім'ї Шукурджиева невідомо яким він є.[342]

395. 6 квітня 2017 року порушення кримінальної справи проти Ігоря Мовенка, м. Севастополь

6 квітня 2017 року в Севастополі було порушено кримінальну справу проти чергового проукраїнського активіста Ігоря Мовенка. Мовенка звинуватили за ч. 2 ст. 280 КК РФ («Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності»). Злочин було інкриміновано активісту за коментар, який він написав у групі «Крим-Україна» в соціальній

мережі «ВКонтакте». До порушення справи Мовенко піддавався іншим формам політично вмотивованого переслідування. 4 травня 2018 де-факто Гагарінський районний суд Севастополя засудив Ігоря Мовенка по ч.2 ст. 280 КК РФ до 2 років арешту. Пізніше суд пом'якшив вирок до 1 року умовного терміну.

Варто відзначити, що суддя, який виносив вирок, був переведений на роботу в Крим з Омська указом В. Путіна.[343]

396. 18 липня 2017 року кримінальне покарання для Еміля Мінасова, пгт. Первомайське

18 липня 2017 року підконтрольний де-факто владі інформаційний ресурс «Кримінформ» повідомив про винесення вироку по ст. 282 КК РФ («Публічні заклики до порушення ненависті або ворожнечі») щодо кримського татарина Еміля Мінасова. Мінасов засуджений де факто Первомайським районним судом до 1 року і 3 місяців колонії-поселення. За непідтвердженою інформацією, приводом до кримінального переслідування став перепост цитати Ленура Іслямова в соціальній мережі. Необхідно відзначити, що кримінальну справу за ст. 282 КК РФ було порушено після того, як 21 травня 2017 року Мінасова затримали за участь в побутовій бійці. [344]

397. Липень 2017 року кримінальне покарання Зареми Умерової, м. Бахчисарай

У липні 2017 року із засобів масової інформації стало відомо, що мешканка Бахчисараю Зарема Умерова була засуджена до штрафу в розмірі 300 тис. російських рублів за ч.1 ст. 282 КК РФ. Вирок був винесений за публікацію постів проукраїнського змісту в соціальних мережах.

Вирок у справі виніс так званий суддя Атаманюк Г.С. Велика частина коштів на виплату штрафу була зібрана громадськими активістами в рамках ініціативи «Кримський марафон». [345]

398-399. Липень 2017 порушення кримінальної справи проти активістів «Антикорупційного бюро Криму» Дмитра Джигалова і Олега Семенова, м. Судак

У липні 2017 року Дмитро Джигалов і Олег Семенов були звинувачені в порушенні ч. 1 статті 282 КК РФ. Приводом послужив той факт, що в 2016 Семенов у розмові з так званим «депутатом» де-факто Держради Криму Шонусом висловлював невдоволення тим, що російську сторону не запросили на свято з нагоди річниці визволення Болгарії в російсько-турецькій війні кінця XIX ст., а Джигалов виклав запис розмови в особистий YouTube-канал. Семенов провів під арештом шість місяців, після чого був переведений під домашній

арешт нібито за порушення нетерпимості до болгар. 24 травня 2018 де-факто Судакським міським судом були оштрафовані активісти «Антикорупційного бюро Криму» Дмитро Джигалов (300 тисяч рублів штрафу) і Олег Семенов (50 тисяч рублів штрафу). Лінгвіст на суді заявив про те, що в словах Семенова нібито були лінгвістичні і психологічні ознаки образ групи за національною приналежністю. 2 серпня так званий суддя де-факто верховного суду Криму Михайло Соболюк залишив вирок в силі. Адвокат обвинувачених Сергій Ладін заявив про явний обвинувальний ухил процесу.[346]

400. 25 Серпень 2017 порушення кримінальної справи проти Мурада Алієва, м. Керч

25 серпня 2017 Мурад Алієв, який відбував покарання у виправній колонії №2 м. Керч по першій справі нібито за крадіжку, дізнався про порушення проти нього другої кримінальної справи за ст. 280 і 282 КК РФ, на підставі запису розмови Мурада з ув'язненим на прізвище Чалий. Попри високу якість запису, співробітники підконтрольних РФ структур нібито не змогли розшифрувати деякі частини, а знаки пунктуації в транскрипт були розставлені довільно. Лінгвіст «виявив» розпалювання ненависті і екстремізм в репліках Мурада, де він відмовляється підтримати будь-які ісламські секти, включаючи мілітаризовані. Навесні 2018 після того, як його відпустили під домашній арешт, Мурад зміг втекти на материкову частину України.

Під час першого свого ув'язнення Мурад скаржився на застосування тортур до себе та інших співробітників з боку нових співробітників Керченської колонії №2, які прибули з Омська. Мурад також відстоював релігійні та інші свободи ув'язнених. [347]

401. 11 жовтня 2017 відкриття кримінальної справи проти Сулеймана Кадирова, м. Феодосія

11 жовтня проти Сулеймана Кадирова було відкрито кримінальну справу за фактом порушення ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на посягання на територіальну цілісність Російської Федерації, вчинені з використанням мережі Інтернет»).

5 жовтня 2016 року був затриманий член феодосійського меджлису Сулейман Кадиров. ФСБ провело обшук в його будинку, в ході якого були вилучені ноутбук і телефон.

10 жовтня Кадирова допитали в ФСБ, а 11 жовтня вже повідомили про відкриття справи. З того часу він знаходився під підпискою про невиїзд.

Лінгвістична експертиза у справі засвідчила, що в словах Кадирова

немає складу злочину, який йому інкримінується. У зв'язку з цим де-факто суд призначив додаткову психолого-лінгвістичну експертизу. У квітні 2017 року Сулеймана Кадирова внесли в список екстремістів і заблокували банківську карту, на яку приходить пенсія – єдине джерело доходу для Сулеймана Кадирова і його сім'ї.

1 березня 2018 де-факто міський суд Феодосії засудив Сулеймана Кадирова до двох років умовно (включно з заборонаю займатись публічною діяльністю).

В травні де-факто Верховний суд Криму розглянув апеляцію та залишив вирок у силі.

Адвокат Кадирова, який готує апеляцію до ЕСПЛ, Олександр Попков, заявив, що підозрілим чином, документи ФСБ по справі написані начебто таким самим почерком, що й документи голови де-факто Верховного Суду Криму Ігоря Радіонова.[348]

402. 18 жовтня 2017 кримінальне покарання Віталія Шевченка, м. Севастополь

18 жовтня 2017 Віталій Шевченко був визнаний винним за ч. 1 ст. 282 КК РФ і засуджений до 300 годин обов'язкових робіт суддею де-факто Нахімовського районного суду Севастополя Ольгою Колупаєвою. Приводом послужили негативні коментарі про жителів РФ, зроблені в 2015 в соцмережі «ВКонтакте» (постфактум Шевченко перепросив). Варто відзначити, що крім коментарів Шевченко, під записом було багато коментарів, спрямованих проти українців. Проте до відповідальності було притягнуто лише Віталія Шевченка за антиросійські висловлювання.

24 жовтня 2017 на сайті де-факто Нахімовського районного суду з'явилася інформація про іншій кримінальній справі за ст. 282 КК РФ проти Віталія Шевченка, пізніше з сайті суду її прибрали. [349]

403. 14 листопада 2017 порушення кримінальної справи проти Валерія Большакова, м. Севастополь

14 листопада 2017 проти місцевого комуніста Валерія Большакова було порушено кримінальну справу в Севастополі. Большакову висунули звинувачення по ч. 1 і 2 ст. 280 та ч. 1 ст. 282 КК РФ за заклики до екстремізму в соцмережі «ВКонтакте» та офлайн. Тоді ж в його будинку був проведений обшук, який тривав близько 3 годин. Большаков скаржився на грубі методи, що застосовуються де-факто правоохоронними органами під час проведення слідчих дій.

Большакова звинувачували в приниженні гідності соціальної групи («терське казачество») і в заклику до повалення «путінського

режиму» та встановлення «диктатури пролетаріату» насильницьким шляхом. Частина звинувачень була пов'язана з цитатами марксистів.

На даний момент в Севастополі триває суд над активістом. На думку захисту, свідками у справі виступають люди, які мають ідеологічні розбіжності з Большаковим.[350]

З листопада 2017 року активіст перебувати під підпискою про невиїзд. Пізніше в 2019 році після декриміналізації ст. 282 КК РФ, звинувачення за цією статтею було знято з Большакова.

404. 22 січня 2018 кримінальне покарання В. Кухаренко, м. Керч

22 січня 2018 В. Кухаренко був засуджений де-факто Керченським міським судом до 2 років і 6 місяців умовно, та штрафу в розмірі 50 000 рублів.

Кухаренко звинуватили в поширенні антиросійської та екстремістської риторики у своєму інтернет-каналі. Звинувачення базувалося на ч. 1 ст. 282 КК РФ. Ймовірніше за все, у зв'язку з декриміналізацією статті 282 КК РФ, покарання було скасовано, однак достовірна інформація по цій справі відсутня.

Також, Кухаренко був звинувачений у зберіганні боєприпасів і вибухових речовин за ч. 1 ст. 222 КК РФ і ч. 1 ст. 222.1 КК РФ.[351]

405. 23 січня 2018 порушення кримінальної справи проти Ісмаїла Рамазанова, Сімферопольський район

23 січня 2018 був незаконно затриманий Ісмаїл Рамазанов. Йому пред'явлена ч. 1 статті 282 КК РФ за висловлювання на інтернет-радіостанції «Zello» (заборонена на території РФ). Згодом його звинуватили по ще по ч. 1 статті 222 («Незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення або носіння вибухових речовин або вибухових пристроїв»).

До обрання запобіжного заходу Рамазанов не мав доступу до адвоката. На першому ж засіданні він заявив, що піддавався весь цей час тортурам з боку співробітників ФСБ: його били по голові, нирках, у нього був вивих пальця, протягом двох днів його не годували.

По словам адвоката Олексія Ладіна, так звана лінгвістична «експертиза» слів Рамазанова складалася з окремих виразів, без контекстуальної складової. Також, за інформацією Ладіна, Виноградов – «лінгвіст» ФСБ, який проводив експертизу і в справі Сулеймана Кадирова, не має вищої лінгвістичної освіти, а за освітою – медик (сам Виноградов заявляв нібито має закінчену вищу лінгвістичну освіту).

12 липня І. Рамазанов був звільнений під підписку про невиїзд. 7 листопада 2018 з Ісмаїла було знято звинувачення про нелегальному зберіганні патронів. У 2019 кримінальну справу за ст. 282 КК РФ було припинено. [352]

406. Січень 2018 кримінальне покарання Лілії Татарісової, смт Красногвардійське

У січні 2018 кримчанка Лілія Татарісова була засуджена де-факто Красногвардійським районним судом за ч. 1 ст. 282 КК РФ (Збудження ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності) за публікацію 2014 року в соцмережі щодо військового захоплення півострова Росією.

У суді жителька Криму пояснила, що опублікувала пости, будучи наляканою присутністю такої кількості військових і побоюючись за своїх дітей.

22 березня так званий суддя де-факто Верховного суду Криму Тетяна Дорошенко засудила кримчанку до 1 року і 6 місяців з випробувальним терміном – 10 місяців, тим самим задовольнивши апеляційну скаргу прокуратури. Найімовірніше, вирок був скасований у зв'язку з декриміналізацією статті 282 КК РФ, однак інформації про це немає. [353]

407. 1 лютого 2018 затримання та порушення кримінальної справи проти анархіста Євгена Каракашева, м. Євпаторія

1 лютого 2018 за підозрою в екстремізмі був заарештований анархіст Євген Каракашев (ч.1 ст.282 КК РФ, частини 1, 2 ст. 205.2 КК РФ). За інформацією його адвоката Олексія Ладіна, справа пов'язана з висловлюваннями Євгенія в закритій спільноті «ВКонтакте». Зокрема, головний свідок звинувачення заявляв, що нібито отримував від Каракашева відеозапис про те, як зробити вибуховий пристрій. Однак цей свідок (Сергій Васильченко) перед тим, як став виступати в справі Каракашева, заявляв про небезпеку кримінального переслідування для нього (після адміністративного покарання за публікації екстремістського змісту). [354]

У травні стало відомо, що експерти-лінгвісти не виявили в словах Євгена закликів до агресії, однак угледіли в них лояльне ставлення до насильницьких дій. Вирок у справі досі не винесено. У листопаді 2018 року Євген заявив про тиск з боку співробітників Центру з протидії екстремізму, які схилили Каракашева укласти досудову угоду в обмін на визнання звинувачень і якусь інформацію. У такому випадку Євген отримав би, за словами співробітника спецслужби, 3 роки в умовно, замість 7 років ув'язнення. Зараз Каракашев знаходиться в Сімферопольському СІЗО. Пізніше в 2019 році звинувачення за ст.282

КК РФ було знято, Каракашев засуджений до 6 років позбавлення волі за ч.1,2 ст.205.2 КК РФ. [355]

408. 23 травня 2018 кримінальне покарання місцевому жителю (імовірно Іллі Стукала), м. Севастополь

23 травня 2018 севастопольця 1998 року народження, імовірно, — Іллю Стукала, засудили за частиною 1 статті 282 КК РФ на 2 роки умовно з випробувальним терміном 8 місяців. Причина: пост в соцмережі, який де-факто прокуратура Севастополя трактувала як такий, що розпалює ворожнечу до представників органів правопорядку РФ. [356]

409. 13 червня 2018 порушення кримінальної справи проти Еліни Мамедової, село Аутка, м. Ялта

13 червня після обшуку, проведеного в будинку Еліни Мамедової співробітниками ФСБ, її відвезли до слідчого комітету для надання свідчень. Тоді ж стало відомо, що на неї завели кримінальну справу за ч.1 ст. 282 КК РФ (Збудження ненависті або ворожнечі з використанням мережі Інтернет). Приводом послужили три перепости з проукраїнських груп «ВКонтакте», датованих 2014-2015 роками. З червня 2018 року Мамедова перебувала під підпискою про невиїзд. У 2019 році в зв'язку з частковою декриміналізацією ст.282 КК РФ кримінальна справа була припинена. [357]

410. 6 серпня 2018 кримінальне покарання місцевому студенту (прізвище невідоме), м Ялта

6 серпня 2018 стало відомо, що в Ялті на 300 тисяч рублів був оштрафований четвертокурсник з Ялтинського економіко-технологічного коледжу за публікації, розміщені в 2015-2017 в соціальній мережі «ВКонтакте». Згідно з повідомленням прес-служби ФСБ, його звинуватили в розпалюванні ненависті за національною, расовою та соціальною ознакою за якісь публікації з зображеннями нацистської символіки і організацій, визнаних екстремістськими в РФ (ч.1 ст.282 КК РФ). [358]

411. 10 серпня 2018 порушення кримінальної справи проти громадської журналістки Гульсум Алієвої, с. Верхня Кутузовка

10 серпня 2018 було заведено кримінальну справу (стаття 282 КК РФ) проти громадської журналістки, активістки «Кримської солідарності» і дочки політв'язня Мусліма Алієва, — Гульсум Алієвої.

Підстава: перепост в травні цитати російського філософа Івана Ільїна з негативною характеристикою про Росію. В де-факто Слідчий комітет в липні викликалися родичі Гульсум. Юрист Лілія Гемеджі

зазначила вибірковість щодо Гульсум, – перепост був зроблений ще 50-ма людьми.

У грудні 2018 року стало відомо, що Гульсум Алієву внесли в російський так званий список «екстремістів і терористів». Знаходження в такому списку унеможлиблює проведення безготівкових розрахунків, відкриття рахунків у банку і здійсненні ряду інших фінансових операцій. Через кримінальне переслідування дівчина виїхала на материкову частину України. У 2019 після часткової декриміналізації статті 282 КК РФ кримінальна справа була припинена. [359]

412. 17 серпня 2018 порушення кримінальної справи проти Марлена Мустафаєва, м. Сімферополь

5 вересня 2018 стало відомо, що 17 серпня 2018 року на Марлена Мустафаєва заведено кримінальну справу за ч.1 ст. 282 КК РФ де-факто «слідчим» Щекальовим Н.А.

За версією звинувачення, у своїй стрічці «ВКонтакте» (в 2015-2016 році – точно не уточняється) Марленом була розміщена публікація з відео «Нам необхідно об'єднуватися», яка нібито розпалює ненависть мусульман до представників інших релігій. У листопаді де-факто Київським районним судом Сімферополя кримінальну справу було припинено з винесенням штрафу. З однаковими клопотаннями в так званий суд звернулися як адвокат обвинуваченого, так і слідчий. Штраф в 50 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян був погашений завдяки акції зі збору коштів «Кримський марафон».[370]

Переслідування в рамках адміністративного процесу

413. 11 травня 2016 штраф жителю Феодосії

11 травня 2016 де-факто прокуратура м Феодосії повідомила, що прокурор порушила справу про адміністративне правопорушення за ст. 20.3 КоАП (демонстрування забороненої символіки) щодо місцевого жителя. Підставою став коментар обвинуваченого в соціальній мережі, де він розмістив зображення німецького військового літака з нацистською символікою як ілюстрацію в дискусії, і не використав це зображення для будь-якої пропаганди. Де-факто суд визнав його винним і призначив штраф в розмірі тисячі рублів. [371]

414. 8 червня 2016 штраф адміністратору книжкового онлайн-ресурсу, м. Сімферополь

8 червня 2016 де-факто Центральний районний суд Сімферополя призначив адміністратору кримського книжкового он-лайн ресурсу штраф в розмірі 1 000 рублів за поширення он-лайн книг, що містять,

на думку де-факто «прокуратури» Криму, антисемітизм і русофобію. Певна література для школярів, розміщена на сайті, виявилася внесена в список екстремістських матеріалів РФ, у зв'язку з чим, кримчанин змушений був прибрати її з сайту. [372]

415. 18 вересня 2016 штраф активісту Олексію Шостаковичу, м. Сімферополь

18 вересня 2016 в Сімферополі російські поліцейські затримали активіста Олексія Шостаковича. Офіційна версія затримання — підозра у вживанні наркотичних засобів. Сам Шостакович розцінив своє затримання як реакцію на його пікет на підтримку політв'язнів під будівлею ФСБ 20 вересня 2016. На активіста оформили протокол за звинуваченням в екстремізмі за публікацію 2010 року, а також протоколи про адміністративне затримання та огляду. 20 вересня 2016 де-факто суд Залізничного району м.Сімферополя визнав його винним в порушенні ст. 20.29 КоАП і призначив штраф в розмірі одна тисяча рублів за екстремістський пост в соцмережі «ВКонтакте», нібито написаний ним у 2010 році, і 20 тисяч рублів за несанкціонований пікет. [373]

416. Листопад 2016 арешт анархіста Сергія Васильченка, м. Євпаторія

3 листопада 2016 в Криму арештований активіст з Євпаторії Сергій Васильченко. Як повідомило Facebook-спільнота «Чорна веселка», близько 12:00 Сергія заарештували в будинку його батька в Сімферополі. Рішенням де-факто суду Євпаторії Васильченко був заарештований на 10 діб за «поширення екстремістських матеріалів», ст.20.29 КоАП РФ. Крім того, Асоціація адвокатів Росії за права людини повідомила, що де-факто правоохоронні органи Євпаторії нібито звинуватили його в листуванні з ІГІЛ. Протокол про адміністративне правопорушення відносно Васильченка склав майор Шамбазов Р.Р. [374]

417. 26 січня 2017 арешт активіста Сейрана Салієва, м. Бахчисарай

26 січня 2017 кримськотатарський активіст Сейран Салієв був заарештований на 12 діб за публікацію пісень Тимура Муцураєва в соцмережах. Де-факто Бахчисарайський районний суд засудив його за статтями 20.3 (публічна демонстрація символіки екстремістських організацій) і 20.29 (виробництво і розповсюдження екстремістських матеріалів). Після звільнення активіст виявив, що його аккаунт видалений, а телефон з сім-картою у нього вилучили, що позбавило можливості відновити акаунт. З жовтня 2017 він — фігурант так званої Бахчисарайської «справи Хізб-ут-Тахрір». [375]

418. 26 січня 2017 арешт адвоката Еміля Курбедінова, м. Сімферополь

26 січня 2017 був затриманий і засуджений на 10 діб адміністративного арешту адвокат Еміль Курбедінов, який є захисником у багатьох політично мотивованих кримінальних справах. Затримання відбулося коли Курбедінов прямував до Сейрана Салієва для надання юридичної допомоги в зв'язку з проведенням обшуку. Де-факто Залізничний районний суд Сімферополя визнав його винним у пропаганді екстремізму по ч.1 ст. 20.3 КоАП РФ за перепост у «ВКонтакте» інформації про мітинг «Хізб ут-Тахрір» (забороненої в Росії і дозволеної в Україні організації), що проходив у Сімферополі ще до російської окупації. Де-факто суд призначив покарання у вигляді 10 діб арешту. Крім того, в офісі адвокатської групи Еміля Курбедінова і у нього вдома були проведені обшуки, в результаті яких російські силовики вилучили техніку та документи, що містять адвокатську таємницю. [376]

419. 21 лютого 2017 арешт Марлена Мустафаєва, м. Сімферополь

21 лютого 2017 після обшуку у власному будинку було затримано активіста Марлена Мустафаєва. У той же день де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав Марлена Мустафаєва винним в порушенні ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ і засудив його на 11 діб адміністративного арешту. Причиною арешту став пост в соціальній мережі «ВКонтакте», зроблений в липні 2014. [377]

420. 30 березня 2017 арешт активіста Ремзі Бекірова, м. Сімферополь

30 березня 2017 де-факто Сімферопольським районним судом за публікацію про «Приморських партизанів» у соціальній мережі «ВКонтакте», розміщену в 2010 році, був заарештований на три доби активіст Ремзі Бекіров. Сам Бекіров повідомив, що видалив публікацію більш ніж за місяць до затримання. Активіст часто записував і публікував у відкритому доступі відео про затримання, обшуки у кримських мусульман. [378]

421. 13 квітня 2017 арешт Сейдамета Мустафаєва, м. Бахчисарай

13 квітня 2017 у активіста Сейдамета Мустафаєва російські силовики провели обшук в будинку, після чого його затримали.

Під час обшуку російські силовики почали бити людей, також була чутна стрілянина. Повідомлялося, що через численні удари кийками з боку поліцейських одна людина втратила свідомість.

13 квітня де-факто Бахчисарайський міський суд визнав винним Сейдамета Мустафаєва в скоєнні правопорушення за статтею 20.3 КоАП РФ (Пропаганда або публічна демонстрація <...> атрибутики або символіки екстремістських організацій) і призначив йому 10 діб адміністративного арешту. [379]

422. 13 квітня 2017 арешт Мідата Муждабаєва, м. Бахчисарай

13 квітня 2017 в Бахчисарайі у Мідата Муждабаєва пройшов обшук, він був заарештований. У той же день де-факто судом він був визнаний винним в скоєнні правопорушення за ст. 20.3 КоАП РФ (пропаганда або публічна демонстрація <...> атрибутики або символіки екстремістських організацій), де-факто суд призначив йому покарання у вигляді 3 діб арешту.[380]

423. 23 травня 2017 штраф активісту Рустему Меннанову, смт. Советське

23 травня 2017 кримськотатарському активісту Рустему Меннанову пред'явили адміністративне правопорушення за пост з привітанням Мустафи Джемілева з днем народження, в якому побічно був згаданий Меджліс кримськотатарського народу.

1 червня 2017 суддя де-факто Советского мирового суду Олена Єлецких визнала провину Рустема Меннанова по ст. 13.15 КоАП РФ (Зловживання свободою масової інформації у вигляді поширення інформації про організацію, включеної до переліку заборонених в РФ) за згадку Меджлісу в соцмережах без застереження, що дана організація заборонена на території РФ. Покарання – штраф у розмірі 2000 рублів.

5 липня 2017 року апеляція на вирок була відхилена Советським районним судом.[381]

424. 30 вересня 2017 штраф Ферату Сайфуллаєву, Кіровська область, РФ

30 вересня 2017 штраф 1000 рублів за публікацію в соцмережі, зроблену в 2013, був присуджений Омутнінським судом Кіровської області фігурант севастопольської «справи Хізб ут-Тахрір» Ферат Сайфуллаєв. Подробиці у цій справі невідомі. Дане адміністративне покарання позбавило Ферата права на умовно-дострокове звільнення.[382]

425. 8 листопада 2017 арешт Абдураман Меджитова, м. Сімферополь

8 листопада 2017 після обшуку і незаконного затримання кримський татарин Абдураман Меджитов був заарештований на 15 діб де-факто Залізничним районним судом Сімферополя за якусь екстремістську літературу і відеопости в Інтернеті. Через те, що Меджитов був позбавлений можливості зв'язатися з адвокатом, на засіданні він виявився без захисту. [383]

426. 8 листопада 2017 штраф активісту Сейтумерову Сейтумеру, м. Бахчисарай

Вранці 8 листопада в будинку активіста Сейтумера Сейтумерова

пройшов обшук, під час якого були вилучені флешки, книги і комп'ютерна техніка. Приводом послужив протокол про правопорушення, складений співробітником російського Центру Е Русланом Шамбазовим. У той же день Сейтумер Сейтумеров був штрафувати на 2000 рублів за «пропаганду екстремізму» (ст. 20.3 КоАП РФ) де-факто Бахчисарайським районним судом. Приводом став пост із зображенням символіки організації «Хізб ут-Тахрір», нібито розміщений Сейтумеровим У 2017 році в соцмережі. Організація «Хізб ут-Тахрір», на відміну від України, заборонена в РФ. Сам Сейтумеров повідомив, що, якщо пост і був зроблений, то чи не в 2017, а в 2011-2012, і ніяк не суперечив діючим в Криму законам. До того ж, після окупації він видаляв пости, які могли бути розцінені окупантами як екстремістські й не публікував подібного контенту з 2014.[384]

427. 18 січня 2018 штраф Кемалу Сеітьяєву, м. Білогірськ

18 січня 2018 в Білогірську після обшуку і незаконного затримання де-факто суд звинуватив учасника одиночного пікету 14 жовтня 2017 Кемала Сеітьяєва в пропаганді екстремізму (ст. 20.29 КоАП РФ) і оштрафував на 1000 рублів. Причиною стало збереження Сеітьяєвим «ВКонтакте» композиції «Ісламська сума», яку в РФ заборонили в грудні 2014. Автор твору – музикант Тимур Муцураєв, який підтримує Чеченську Республіку Ічкерія і воював в Збройних силах Ічкерії, багато його пісень заборонені в Росії. По словам активіста «Кримської солідарності» Сервера Мустафаєва, фільм, офіційно випущений в РФ, який виявили активісти, містить ту ж саму композицію і знаходиться у вільному доступі. [385]

428. 18 січня 2018 арешт Гірая Куламетова, смт. Кіровське

18 січня 2018 після обшуку і незаконного затримання учасник одиночного пікету 14 жовтня 2017 Гірай Куламетов був заарештований на 10 діб де-факто Кіровським районним судом. За інформацією активіста Мустафи Сейдалієва, Куламетова засудили за зображення забороненої в РФ символіки «Хізб ут-Тахрір», нібито опублікованій 26 жовтня 2017 в соцмережі. В матеріалах справи також містилися пости і відео 2012 року, опубліковані від імені Куламетова. [386]

429. 25 січня 2018 арешт активіста Енвера Кроша, м. Джанкой

25 січня 2018, активісту Енверу Крошу, щодо якого в 2015 застосовувалися тортури, присудили 10 діб арешту за рішенням де-факто Джанкойського районного суду. Кроша звинуватили в публікації поста з символікою організації «Хізб ут-Тахрір», забороненої в РФ організації, за статтею 20.3 КоАП РФ («пропаганда або публічна демонстрація нацистської атрибутики або символіки,

або атрибутики чи символіки екстремістських організацій, або іншої атрибутики або символіки, пропаганда або публічна демонстрація яких заборонені федеральними законами «).

У цей же день в його будинку провели обшук, вилучили засоби зв'язку і решту техніки. 31 січня стало відомо що де-факто Верховний суд Криму відхилив його скаргу і залишив вирок в силі. [387]

430. 25 січня 2018 штраф Ебазеру Іслямову, с. Розливи, Нижньогірський район

25 січня 2018 після обшуку на 2 000 рублів був оштрафований житель села Розливи Нижньогірського району Ебазер Іслямов. Суддя де-факто Нижньогірського районного суду Криму визнав Іслямова винним у пропаганді атрибутики або символіки екстремістських організацій (ст. 20.3 КоАП РФ) за ніби публікацію з символікою організації «Хізб ут-Тахрір», забороненої в РФ. Важливо відзначити, що Іслямов є мусульманином який практикує обряд, з чим також може бути пов'язано його переслідування.

20 березня 2018 року суддя де-факто Верховного суду Криму Тимошенко К.Г. залишила вирок в силі. [388]

431. 1 березня 2018 арешт активіста Олексія Шостаковича, м. Севастополь

1 березня 2018 де-факто правоохоронні органи разом зі співробітниками спецпідрозділу ФСБ «Альфа» провели обшук в будинку в активіста лівого руху Олексія Шестаковича в Севастополі. За рішенням де-факто Ленінського районного суду Шестакович був засуджений на 11 діб арешту за пісні «Синагога» і «Убивай космонавтів» групи «Ансамбль Христа Спасителя і мати сира земля», опубліковані в соцмережі «ВКонтакте». Ці пісні зараховані до екстремістських Мін'юстом РФ. Незабаром після звільнення Шестакович покинув півострів. [389]

432. 1 березня 2018 арешт активіста Івана Маркова, м. Севастополь

1 березня 2018 де-факто Севастопольський суд заарештував активіста Іван Маркова на 10 діб за публікацію листівки "Православ'я або смерть" в соцмережі в 2013 р. Відповідна друкована продукція 11 лютого 2013 визнана екстремістською в РФ. 8 березня 2018 року Маркова було виправдано у зв'язку з відсутністю складу правопорушення, однак до цього моменту він встиг відбути частину арешту.[390]

433-435. 6 серпня 2018 повідомлення про адміністративні покарання трьом жителям Ялти (прізвища невідомі)

6 серпня 2018 прес-служба управління ФСБ РФ по Криму повідомила про адміністративні покарання (1-2 тисячі рублів) за публікації нібито екстремістського змісту (зображення нацистської атрибутики і символів організацій, прирівняних до екстремістських в РФ), які три ялтинці опублікували в Інтернеті в квітні-червні 2018.[391]

436. 4 вересня 2018 штраф Заремі Куламетовій, м.Старий Крим

4 вересня 2018 після обшуку в будинку в Старому Криму Зарема Куламетова була оштрафована на 1000 рублів де-факто Кіровським районним судом (стаття 20.3 КоАП РФ; пропаганда атрибутики або символіки екстремістських організацій) за кілька постів в соцмережі з релігійними піснями. У Зареми також конфіскували техніку на підставі того, що за допомогою цієї техніки Зарема нібито порушувала закон. [392]

437. 4 вересня 2018 штраф Ріані Куламетовій, м.Старий Крим

4 вересня 2018 після обшуку в будинку в Старому Криму і подальшого незаконного затримання Ріана Куламетова була оштрафована на 1000 рублів де-факто Кіровським районним судом за публікацію в «Вконтакте» (датована: 2011 рік) з символікою «Хізб ут-Тахрір» (організація, заборонена в РФ), присвячену події Курбан-байрам (ісламське свято). У Ріани також конфіскували техніку (причина: нібито за допомогою неї Зарема порушувала закон) [393]

438. 4 вересня 2018 арешт Зеккія Куламетова, м.Старий Крим

4 вересня 2018 після обшуку в будинку в Старому Криму і подальшого незаконного затримання Зеккія Куламетов був засуджений де-факто Кіровським районним судом до 10 діб арешту за пост в соцмережі. Цей пост, що містить ісламську символіку, яка, на думку так званого «експерта» (викладача КФУ) Михайла Нікіфорова, є екстремістською. Крім цього покарання, Зеккії присудили ще 5 діб арешту за непокору співробітнику де-факто поліції під час обшуку. [394]

439. 4 вересня 2018 арешт Марлена Мустафаєва, м. Сімферополь

4 вересня 2018 де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав Марлена Мустафаєва винним в порушенні статті 20.3 КоАП РФ (Пропаганда або публічна демонстрація атрибутики або символіки екстремістських організацій) і засудив до 12 діб арешту за публікацію, яка містить символіку організації «Хізб ут-Тахрір» в соцмережі Facebook за 2014. Важливо відзначити те, що так званий «експерт» в справі – історик. Де-факто суд не дав захисту залучити до справи релігієзнавців. [395]

440. 14 вересня 2018 адміністративне переслідування Османа Беялова, м. Бахчисарай

13 вересня 2018 року в будинку Османа Беялова був проведений обшук російськими силовиками, після чого його затримали і відвезли до районного відділення де-факто поліції в Бахчисарай.

14 вересня 2018 Османа Беялова визнали винним відразу по двох справах про адміністративні правопорушення. Так, де-факто Бахчисарайський міський суд призначив Осману покарання у вигляді – 5 днів арешту за масове виготовлення та розповсюдження екстремістських матеріалів (стаття 20.29 КоАП РФ). У другій справі – також 5 днів арешту за пропаганду екстремістської символіки (стаття 20.3 КоАП РФ) за публікацію 2010-2011 року в соцмережі «ВКонтакте». В результаті Беялова заарештували на 5 днів.

Осман також є рідним братом фігуранта «справи Хізб ут-Тахрір» Мемета Беялова. [396]

441. 7 грудня 2018 арешт адвоката Еміля Курбедінова, м. Сімферополь

6 грудня 2018 кримський адвокат Еміль Курбедінов був затриманий співробітниками Центру з протидії екстремізму в Криму за пост з символікою Хізб ут-Тахрір у Фейсбуці, датований 2013 роком, тобто до початку окупації. Курбедінова звинуватили в порушенні статті 20.3 КоАП РФ (пропаганда або публічна демонстрація атрибутики або символіки екстремістських організацій).

7 грудня 2018 року де-факто Київський районний суд Сімферополя призначив Курбедінову покарання у вигляді 5 днів арешту.

Еміль Курбедінов переконаний, що дана справа – чергова реакція на його роботу. На даний момент Курбедінов представляє інтереси українського військовополоненого Богдана Небилиці, затриманого разом з іншими членами екіпажів ВМС України в Чорному морі під час переходу з Одеси до Маріуполя 25 листопада.

У січні 2019 року стало відомо, що російське Міністерство юстиції вимагає виключити Еміля Курбедінова з так званої «Кримської центральної Колегії Адвокатів». [397]

Обшуки**442. 8 вересня 2014 обшук у блогера Єлизавети Богуцької в зв'язку з підозрами в екстремізмі, м. Сімферополь**

8 вересня 2014 де-факто поліція Сімферополя провела обшук в будинку Лізи Богуцької, відомої кримської дизайнерки та блогерки.

Вона також відома своєю проукраїнською позицією. Під час обшуку де-факто силовики заявили, що Богуцька є свідком по інциденту, що стався 3 травня в прикордонному пункті Армянськ, коли жінка разом з представниками кримськотатарського народу зустрічала лідера Меджлісу Мустафу Джемілева. Силовики заявили, що в Богуцької як свідка проводиться обшук на предмет наявності боєприпасів, наркотиків, забороненої літератури. В результаті обшуку де-факто поліція нічого не виявила, але вилучила всю комп'ютерну техніку, телефони та флеш-карту автомобільного відеореєстратора. Після обшуку Єлизавету доставили в де-факто Центр з протидії екстремізму і близько 30 хвилин не допускали до неї адвоката. Після прибуття адвоката її відпустили і не пред'явили звинувачення. Богуцька повідомила, що в де-факто Центрі з протидії екстремізму їй заявили, що вона поширює в інтернеті інформацію, що розпалює міжнаціональну ворожнечу і провокує міжнаціональні конфлікти, що може послужити підставою для кримінальної відповідальності. Слідчий по інциденту в Армянську допитував активістку як свідка. Після допиту Л. Богуцька, побоюючись тиску і переслідування з боку ФСБ, змушена була покинути Крим.[398]

443. 18 грудня 2014 обшук в будинку голови релігійної громади «Теберті» Мустафи Яг'яєва, с. Тургенівка, Бахчисарайський район

18 грудня 2014 пройшов обшук у помешканні Мустафи Яг'яєва, керівника місцевої релігійної громади «Теберті», який раніше був головою сільського меджлісу в селі Тургенівка Бахчисарайського району. Обшук відбувся через побутову сварку з приводу окупації Криму з однією зі співробітниць за місцем роботи Яг'яєва. Жінка згодом написала на нього заяву в поліцію, а потім звернулася з позовом до суду. В рамках цього позову Мустафа 11 грудня і в день обшуку був викликаний до слідчого. Як виявилось, його підозрюють в екстремізмі і поширенні забороненої літератури (ч.2 ст.282 КК РФ). Обшук у помешканні і паралельно в сільській мечеті пройшов 18 грудня 2014 в 11 ранку. До будинку під'їхали 2 мікроавтобуси, забиті озброєними людьми, і чотири легкові автомобілі. За словами очевидців, у сусідів, які знімали те, що відбувається на відео, співробітники поліції відбирали мобільні телефони, і видаляли записи. Всього в заходах брали участь понад 20 співробітників російської поліції. Пізніше Яг'яєв був засуджений до умовного терміну позбавлення волі.[399]

444. 31 березня 2016 вилучення понад 250 книг «екстремістського змісту», м. Севастополь

31 березня 2016 в Севастополі під час обшуку в приміщенні об'єднання Всеукраїнського товариства ім. Тараса Шевченка

«Просвіта» представники ФСБ піддали конфіскації понад 250 книг екстремістського, на їхню думку, змісту. До таких віднесли, наприклад, літературні твори, пов'язані з історією УПА, ОУН, що борються за незалежність України (заборонені в РФ). «Просвіта» звинуватили в пропаганді «українського націоналізму і сепаратизму» за допомогою розповсюдження літератури на окупованому півострові. [400]

445. 18 липня 2016 обшук у активістки Лариси Китайської, м. Ялта

18 липня співробітники ФСБ РФ затримали Ларису Китайську в м. Ялта та привезли її в будинок для проведення обшуку. Приводом для обшуку, за повідомленням силовиків, нібито стали екстремістські висловлювання в соціальних мережах Китайської. Однак за словами самої Лариси, співробітники ФСБ не пред'явили постанови про обшук і не назвали точних статей КК РФ, в порушенні яких її підозрюють. В ході обшуку були присутні поняті, були вилучені електронні носії та оргтехніка, які належали в тому числі і родичам Китайської, які перебували в момент обшуку в будинку. Під час обшуку Ларисі стало погано, їй викликали швидку медичну допомогу. Після обшуку Лариса Китайська, її чоловік і двоє родичів, які опинилися на момент обшуку в квартирі були викликані на допит. Підстави для допиту де-факто правоохоронцями також не було названо, після нього Китайську відпустили. Пізніше на жінку було порушено кримінальну справу за ст.282 КК РФ. Лариса Китайська – проукраїнська активістка, учасника ялтинського Євромайдану.[401]

446. 5 жовтня 2016 обшук у члена феодосійського регіонального меджлісу Сулеймана Кадирова, м Феодосія

5 жовтня співробітники ФСБ провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Сулеймана Кадирова. Обшук проводив дільничний разом більш ніж з десятьма співробітниками ФСБ. Обшук проводився на підставі постанови Верховного де-факто суду Криму на проведення огляду за підозрою в екстремістській діяльності. Приводом для цього послужили нібито заклики Кадирова до порушення територіальної цілісності Росії. В цілому обшук проходив близько трьох годин. Де-факто правоохоронці привезли з собою понятих і відмовили Кадирову в можливості залучити інших понятих. В ході обшуку у нього вилучили ноутбук і телефон. Кадиров відмовився підписувати будь-які протоколи і давати показання, після чого йому повідомили, що скоро запросять на допит. Пізніше Кадиров був засуджений до умовного терміну за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ (публічні заклики до порушення територіальної цілісності РФ). Сулейман Кадиров – кримськотатарський активіст, член регіонального Меджлісу.[402]

447. 16 грудня 2016 обшук в будинку в Ігоря Мовенка, м. Севастополь

16 грудня в Севастополі співробітники ФСБ провели обшук в будинку Ігоря Мовенка. За повідомленням дружини Мовенка Валентини, його зранку затримали на місці його роботи, вилучили робочий ноутбук, побили і привезли додому для проведення обшуку. Також, за словами Валентини Мовенко, силовики відкрили будинок ключем, відібраним у Мовенка, хоча дружина його була вдома. В ході проведення обшуку подружжю Ігорю і Валентині Мовенкам було заборонено спілкуватися. В ході обшуку були вилучені ноутбук, жорсткі диски домашнього комп'ютера, сімкарти, мобільний телефон. Обшук проводили 7 осіб, і були присутні двоє понятих. Копію постанови на обшук сім'ї не залишили. Після обшуку Мовенка доставили в управління ФСБ Севастополя. На допиті його протримали кілька годин без присутності адвоката, вимагали зізнатися в розповсюдженні екстремістських матеріалів в соціальних мережах, погрожували кримінальною справою. Увечері 16 грудня Мовенка відпустили після допиту, звинувачень не висунули, вилучені особисті речі під час обшуку не повернули. Пізніше щодо Мовенка порушили кримінальну справу і засудили до 1 року умовно за ч.2 ст. 280 КК РФ.[403]

448. 12 січня 2017 обшук у активістки Наталії Харченко і активіста Українського культурного центру Андрія Виноградова, м. Сімферополь

12 січня 2017 близько 7 ранку співробітники ФСБ провели обшук в будинку активістів Українського культурного центру Наталії Харченко і Андрія Виноградова. Силовики прийшли в будинок до Виноградова і Харченко з постановою на обстеження житла. Однак в ході так званого обстеження були вилучені мобільні телефони і комп'ютерна техніка. Після цього Харченко та Виноградова доставили в управління ФСБ, де з'ясувалося, що стосовно Наталії Харченко співробітники ФСБ РФ проводять дослідчу перевірку за ч. 2 ст. 280 КК РФ (Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності, здійснені з використанням засобів масової інформації або інформаційно-телекомунікаційних мереж, в тому числі мережі «Інтернет»). Слідчий, не допускаючи адвоката, допитав Харченко, взявши у неї «підписку» про нерозголошення відомостей досудового розслідування. У той же день після допиту Наталю Харченко відпустили. За словами чоловіка Харченко, Наталія страждає хронічним захворюванням, і незадовго до обшуку оформляла собі інвалідність. 16 січня керівництво приватної компанії «Платан» звільнило Андрія Виноградова, побоюючись подальших обшуків на його робочому місці. Під загрозу звільнення з нафтогазового підприємства в зв'язку з обшуком потрапила і мама Наталі Харченко. Виноградов також повідомив про усне попередження (ким точно — невідомо) іншій родині, яка живе

в Криму і демонструє проукраїнські політичні погляди. Через тиск з боку ФСБ Харченко змушена була екстрено виїхати з Криму.[404]

449. 8 листопада 2017 обшук у активіста Сейтумера Сейтумерова, м. Бахчисарай

Вранці 8 листопада пройшов обшук в будинку Сейтумера Сейтумерова. Адвоката Едему Семедляєва на обшук силовики не пустили. Після обшуку на Сейтумерово склали протокол за ч. 1 ст. 20.3 КоАП (Пропаганда або демонстрація символіки екстремістської організації) і присудили штраф у розмірі 2000 рублів за публікацію в соціальній мережі, зроблену до 2014 року.[405]

450. 14 листопада 2017 обшук, допит Валерія Большакова, м. Севастополь

14 листопада близько 6 ранку, за інформацією В. Большакова, до нього в квартиру прийшли співробітники де-факто Слідчого комітету і ФСБ для проведення обшуку. За словами В. Большакова, вони спочатку представилися слюсарями і попросили активіста відкрити двері, бо «він затоплює сусідів». Після того, як чоловік відмовився відкривати двері, співробітники ФСБ і СК її виламали і увійшли в квартиру. За словами Большакова, силовиків в будинку було близько десяти, всі вони розбіглися по кімнатах. 14 листопада слідчий де-факто Слідчого комітету РФ Михайло Кітавцев (громадянин РФ) виніс постанову про притягнення як обвинуваченого жителя Севастополя Валерія Большакова за ч. 1 ст. 282 КК РФ і ч. 1 і 2 статті 280 КК РФ за публікацію негативного судження в соціальній мережі «ВКонтакте» про парамілітарне формування «терське казачество». Під час обшуку у Большакова вилучили електронну техніку, печатку, партійні списки «Російського об'єднаного трудового фронту», листівки, довіреність на ім'я його хворої матері та документи у справі про її побиття в 2013 році. Крім того, Большаков заявив, що під час обшуку його вдарили в область серця і повалили на підлогу. Після обшуку його доставили в Слідчий відділ по Нахімовському району Севастополя на допит, який тривав сім годин. Після допиту В. Большаков знаходиться під підпискою про невиїзд. Валерій Большаков – лідер севастопольського відділення комуністичної партії «Рот Фронт».[406]

451. 25 січня 2018 обшук у активіста Енвера Кроша, м. Джанкой

25 січня відбувся обшук в будинку активіста Енвера Кроша в Джанкої, в ході якого були вилучені мобільний телефон, планшет і ноутбук. Після обшуку де-факто суддя Джанкойського районного суду Станіслав Юрченко виніс постанову про адміністративний арешт Енвера Кроша терміном на 10 діб за ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ за пост у соціальній мережі, опублікований до окупації Криму.[407]

452-456. 1 березня 2018 обшук, застосування тортур до активіста Олексія Шестаковича, м. Севастополь

1 березня 2018 в Севастополі пройшли обшуки у лівих активістів Олексія Шестаковича, Олексія Присяжнюка, Ігоря Панюти, Івана Маркова та Артема Воробйова. На їхню думку, обшуки пов'язані зі справою Євгена Каракашева, обвинуваченого в екстремізмі за висловлювання в соцмережах.

1 березня під час обшуку у активіста Олексія Шестаковича співробітники ФСБ наділи на нього наручники, і протягом 4 годин, за словами матері, він пролежав на підлозі в спідній білизні. Мати намагалася закрити двері в будинок, щоб у квартирі не було так холодно, але співробітники ФСБ їй це заборонили, а також заборонили активісту одягатися. А. Шестакович в суді повідомив адвокату Сергію Легостову, що під час доставляння його в ізолятор тимчасового утримання співробітники ФСБ надягали йому целофановий пакет на голову. 12 березня після відбуття адміністративного арешту Олексій Шестакович повідомив, що під час обшуку співробітник спецпідрозділу ФСБ «Альфа» в квартирі бив його в ніс, груди і горло. В автобусі по дорозі в ізолятор співробітники ФСБ затягували на його шиї надітий на голову пакет, виламували руки, піднімаючи за наручники, скуті ззаду руки, змушували кричати «я тварина», вивихнули палець лівої руки, били по руках і голові. Активіст зазначив в протоколі інформацію про застосування до нього тортур. За кілька днів до обшуку Шестакович опублікував на своїй сторінці в соціальній мережі «ВКонтакте» повідомлення про намір провести акцію напередодні незаконних виборів президента в Криму, покликаної повідомити громадянам про їхнє право не брати участі у виборах. Обшук в будинку Шостаковича проводився у справі євпаторійського активіста Євгена Каракашева, обвинуваченого в екстремізмі за висловлювання в соцмережах, де Шестакович проходить як свідок [408]

457. 13 червня 2018 обшук у Еліни Мамедової, с. Аутка, м. Ялта

13 червня о 10:30 в с. Аутка пройшов обшук в будинку Еліни Мамедової, де вона живе з батьками і цивільним чоловіком. За словами матері Еліни, Лутфіє, співробітники ФСБ приїхали зі своїми понятими. Провели обстеження приміщення, вилучивши при цьому техніку: два телефони, два планшети, нетбук, системний блок і жорсткі диски. Протокол про вилучення Мамедова підписала, однак копію його їй не залишили. Після обшуку дівчину зобов'язали з'явитися в де-факто Слідчий комітет для надання свідчень. В цей же день на неї порушили кримінальну справу за ч.1 ст. 282 КК РФ (Розпалювання ненависті або ворожнечі з використанням мережі Інтернет) за перепост в соціальній мережі.[409]

458. 13 вересня 2018 обшук у активіста Османа Беялова, м. Бахчисарай

Вранці 13 вересня силовики провели обшук в будинку Османа Беялова. За словами очевидців, будинок Беялова був оточений озброєними людьми в масках, були присутні співробітники Росгвардії, а також ОМОН. У будинку знаходилися троє неповнолітніх дітей Беялова. Обшук проводився в рамках розслідування справи активіста Марлена Мустафаєва, підозрюваного по ч.1 ст.282 КК РФ (розпалювання ненависті або ворожнечі, а також приниження людської гідності), за яким Беялов виступав свідком. За підсумками обшуку було затримано батька Османа Беялова, якого пізніше відпустили. Також співробітники силових структур затримали двох громадян, які знімали трансляцію того, що відбувається біля будинку Беялова. В той же день, після зняття відбитків пальців в місцевому відділенні де-факто поліції вони були відпущені. Самого Беялова під час обшуку в будинку не було, за словами родичів, він з ранку виїхав до Сімферополя, але до пункту призначення не доїхав, оскільки був затриманий співробітниками де-факто правоохоронних органів Криму. В цей же день Бахчисарайський районний «суд» присудив Беялову 5 діб адміністративного арешту за пости в соціальній мережі. Осман Беялов- активіст громадського об'єднання «Кримська Солідарність», а також рідний брат одного з фігурантів так званої «справи Хізб ут Тахрір» Мемета Беялова, затриманого в 2017 році.[410]

459. 28 листопада 2018 обшук у квартирі Еліни Мамедової, м. Ялта

28 листопада 2018 де-факто влада провела черговий обшук у помешканні Еліни Мамедової. Троє співробітників російських правоохоронних органів, очолюваних слідчим Гайфуліним, прийшли для проведення обшуку в приблизно о 19:00, їхньою метою було знайти ноутбук, з якого Мамедова робила репости в 2014-2015 роках. При собі силовики мали постанову суду, з яким, однак, обвинуваченій ознайомитися не дали. Варто зазначити, що в постанові фігурувало прізвище слідчого Осокін, хоча на обшук прийшов інший чоловік. У результаті у Мамедової вилучили зубну щітку, повідомивши, що вона потрібна для забору ДНК підозрюваної.[411]

Застереження, «профілактичні бесіди», допити**460. 20 квітня 2015 допит правозахисника Еміра-Усеїна Куку, смт. Корейз**

20 квітня 2015 рамках підозри в екстремізмі за статтею 282 КК РФ допитали правозахисника Еміра Усеїна-Куку. На допиті Куку зачитали постанову про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 282 КК РФ. Під час допиту до Еміра-Усеїна Куку застосували фізичне насильство. Крім болю у всьому тілі і побоїв на обличчі, Куку

діагностували забій лівої нирки і порекомендували пройти лікування в лікарні.[412]

461. 25 червня 2015 попередження Меджлісу щодо неприпустимості екстремістських закликів, м. Сімферополь

25 червня 2015, згідно з інформацією Кримської польової місії з прав людини, де-факто прокуратурою Криму Меджлісу кримськотатарського народу було відправлено лист щодо неприпустимості екстремістських закликів під час «несанкціонованих акцій протесту» в Сімферополі в зв'язку з Днем кримськотатарського прапора.[413]

462. 14 серпня 2015 допити блогера Ірини Горелікової, м. Севастополь

14 серпня 2015 після вручення повістки блогер Ірина Горелікова була доставлена в управління ФСБ в Севастополі. Допит Горелікової був пов'язаний з перепостом в «Фейсбуці» новини про виступ уповноваженого президента України у справах кримськотатарського народу Мустафи Джемілева, і в цілому, – коментуванням під постами в соцмережах. ФСБ цікавилось думками Ірини про президента РФ, вони «запропонували» блогеру покинути півострів. Потім Горелікову допитали в де-факто Ленінському РВВС, після чого – відпустили. [414]

463. 29 листопада 2015 допит представника Контактної групи з прав людини в Ялтинському регіоні Еміра-Усеїна Куку, смт. Кореїз

29 листопада 2015 відбувся допит в ФСБ представника Контактної групи з прав людини в Ялтинському регіоні Еміра-Усеїна Куку. Причиною стали пости Куку в Фейсбук. По словам Куку, в матеріалах ФСБ були записи і перепис з його стрічки, пов'язані з мусульманами, війною в Сирії, а також коментарі. Наприклад, одним з «підозрілих» постів, за версією ФСБ, було фото дорожнього покажчика з написом «РФ – йди. Unutma, так було». Допит був пов'язаний з дослідною перевіркою по ст. 282 КК РФ (розбудження ненависті за національною ознакою). Кримінальну справу за цією статтею не порушили. Пізніше Куку став фігурантом так званої «Справи Хізб ут-Тахрір».[415]

464. 18 липня 2016 допит активістки Лариси Китайської, м. Ялта

18 липня 2016 співробітники ФСБ допитали активістку Ларису Китайську. Разом з Ларисою допитали і її чоловіка і кілька родичів. Адвоката до Лариси не допустили. Допит за обставинами кримінальної справи проводив дехто на прізвище Андрусенко, який пред'явив активістці численні скріншоти, нібито зроблені з її сторінки в Фейсбук.

На той момент було відомо лише те, що переслідування Лариси нібито пов'язано з постами в соцмережах. Пізніше проти неї було заведено справу за нібито «поширення в інтернеті русофобських ідей.» [416]

465-466. 12 січня 2017 допит активіста Андрія Виноградова і його дружини Наталії Харченко, м. Сімферополь

12 січня 2017 в Сімферополі активіст Українського культурного центру Андрій Виноградов разом з дружиною Наталею Харченко були допитані в УФСБ РФ, у зв'язку з дослідною перевіркою щодо Наталії за нібито екстремістську діяльність (стаття 280.2 КК РФ). Андрій Виноградов скористався правом не свідчити проти себе (стаття 51 Конституції РФ). Наталею Харченко допитували близько чотирьох годин, при цьому адвоката до неї не допустили. Допит Наталії здійснював слідчий ФСБ РФ Ігор Скрипка, який піддав її психологічному тиску. Предмет інтересу з боку Скрипки викликав фотознімок Наталі з прапором України в камуфляжному одязі, зроблений в Криму, а також проукраїнські пости Харченко, пов'язані з російсько-українською війною. Після допиту подружжя відпустили. [417]

467. 16 лютого 2017 допит анархіста Євгена Каракашева, м. Євпаторія

16 лютого 2017 в Євпаторії анархіста Євгена Каракашева викликали в де-факто прокуратуру. Представників де-факто прокуратури цікавило «розміщення антиросійської публікації в Інтернеті». Чоловік пов'язує свій допит зі своєю спробою провести мітинг проти політичного переслідування. На Євгенія Каракашева було порушено кримінальну справу і винесено вирок, пов'язаний з реальним позбавленням волі.[418]

468. 22 лютого 2017 виклик в «Центр з протидії екстремізму» анархіста Олексія Присяжнюка, м. Севастополь

22 лютого 2017 севастопольського анархіста Олексія Присяжнюка викликали в «Центр з протидії екстремізму» через його інтерв'ю для ресурсу «Крим.Реаліі». У ньому Олексій говорив про мітинг, який відбувся 19 січня в Севастополі з ініціативи антифашистів, в зв'язку з убивством журналістки Анастасії Бабурової і адвоката Станіслава Маркелова в Москві в 2009 році. Провину за вбивства організатори і учасники мітингу поклали на сучасних фашистів. [419]

469. 24 лютого 2017 виклик на так звану «бесіду» вченого Гурія Корнільєва, м. Сімферополь

24 лютого 2017 в Прикордонному управлінні ФСБ РФ Сімферополя з численними процесуальними порушеннями пройшов «опитування», а фактично допит вченого Гурія Корнільєва з Ялти. Йому ставили

питання про можливість передати через Інтернет секретну наукову інформацію на материкову Україну, про цілі використання Інтернету в робочий час. Серед питань також були: придатність до служби в армії, заняття спортом, поїздки в Україну, знайомі військові і співробітники правоохоронних органів звідти, участь в Революції Гідності, його відмова від російського громадянства.

У 2014 Корнільєв публічно висловив проукраїнську позицію, написавши колегам з Росії і країн Митного Союзу, яких очікували на міжнародну конференцію, про російську військову інтервенцію в Україну.[420]

470-471. 13 березня 2017 допит активіста Українського культурного центру Андрія Виноградова і його дружини Наталії Харченко, м. Сімферополь

13 березня 2017 на допит в рамках дослідчої перевірки за статтею 280 КК РФ (публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності) був викликаний активіст Українського культурного центру Андрій Виноградов і його дружина Наталя Харченко. Представник ФСБ запропонував Харченко та Виноградову повернути вилучений під час обшуку 12 січня комп'ютер в обмін на інформацію, хто ним користується з подружжя. [421]

472. 17 травня 2017 візит де-факто поліції до активістки Муміне Салієвої, м. Бахчисарай

17 травня 2017 в Бахчисараї співробітники де-факто поліції, не маючи при собі повістки, прийшли в будинок до активістки Муміне Салієвої, щоб провести допит щодо її публікації в соцмережі, пов'язаної з варварськими діями на мусульманському кладовищі. Порадившись телефоном з адвокатом, Муміне не стала вести діалог з даними співробітниками. Вона також піддалася загрозі затримання. В результаті де-факто поліцейські покинули будинок активістки. [422]

473. 29 травня 2017 допит активістки Наталії Харченко, м. Сімферополь

29 травня 2017 в рамках дослідчої перевірки (за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ) в управлінні ФСБ по Криму відбувся черговий допит української активістки Наталії Харченко, підозрюваної в публічних закликах до екстремізму. Представники ФСБ хотіли, щоб Харченко надала їм свій пароль від акаунта «ВКонтакте», що вона відмовилася зробити.

29 червня 2017 стало відомо, що подружжя виїхало з Криму, побоюючись кримінального переслідування (на той момент відбулося 5 допитів з приводу публікацій Харченко в соцмережах). "Розмови" зі співробітниками ФСБ загострили хронічну хворобу Наталії, пов'язану з нервовою системою (результатом стала хвороба Паркінсона).

Станом на 13 серпня, подружжя Харченко і Виноградов не мають

можливості вивезти з окупованого Криму двох малолітніх дітей, які залишилися з батьками подружжя, тому, що ні в батьків, ні у дітей немає російських документів. [423]

474-475. 19 січня 2018 допит активіста Марлена Мустафаєва та його дружини Ельнари Мустафаєвої, м. Сімферополь

19 січня 2018 Марлен Мустафаєв і його дружина Ельнара були викликані на допит в Слідчому комітеті РФ в Сімферополі через підозру в розповсюдженні Марленом екстремістських роликів «ВКонтакте». Дослідча перевірка з цього питання почалася ще у вересні 2017 року. Під час допиту так званий «глава» слідчої групи заявив, що, якщо у Мустафаєва ведеться прихована аудіо- чи відеознімання даного допиту, всі знайдені записуючі пристрої будуть конфісковані. Після того, як подружжя відмовилося відповідати на будь-які питання по суті справи, їх відпустили. Загалом Мустафаєви провели на допиті близько години. [424]

476-477. 28 червня, 2 липня 2018 допит поетеси Аліє Кенджалієвої, м. Сімферополь

28 червня 2018 в Сімферополі в рамках дослідчої перевірки кримськотатарська поетеса Аліє Кенджалієва була викликана на допит в управління МВС РФ. Приводом для перевірки став

вірш Кенджалієвої, опублікований в кримськотатарській газеті «Кири́м» 9 травня 2018. Представники «МВС РФ» Сімферополя угледіли в ньому порушення статті 354.1 КК РФ (Реабілітація нацизму). Детально розбираючи з Аліє текст вірша, співробітники «МВС РФ» рекомендували їй утриматися від такої творчості, якою Аліє нібито проявляє зневажливе ставлення до важливих військових подій. Повторний допит з Аліє відбувся 2 липня, а 24 серпня де-факто Слідчий відділ Слідчого комітету РФ по Залізничному району Сімферополя повідомив, що кримінальну справу заводити не буде. [425]

478. 5 вересня 2018 допит Марлена Мустафаєва, мікрорайон Кам'янка

5 вересня 2018 Марлена Мустафаєва, який відбуває адміністративний арешт за нібито пропаганду екстремізму, в пенітенціарній установі викликали на допит, де сповістили, що ще 17 серпня на нього завели кримінальну справу за нібито публікацію в мережі Інтернет інформації екстремістського змісту. Під час допиту його голос хотіли записати, а також провести забір букального епітелію, він відмовився. [426]

Внесення в «список терористів і екстремістів» Росфінмоніторингу (обмеження економічних прав)**479. 12 липня 2016 внесення блогера Юрія Ільченка в «список терористів і екстремістів», м. Севастополь**

12 липня 2016 стало відомо, що блогера Юрія Ільченка, проти якого було порушено кримінальну справу за онлайн-публікації, внесли в так званий «список терористів і екстремістів РФ» (відповідна інформація була розміщена на сайті Росфінмоніторингу). Майже рік Ільченко перебував під арештом, після зміни запобіжного заходу на домашній арешт Ільченко зміг втекти на материкову частину України. [427]

480. 3 квітня 2017 зарахування члена феодосійського регіонального меджлісу Сулеймана Кадирова до «терористів і екстремістів», м. Феодосія

3 квітня 2017 Федеральна служба з фінансового моніторингу РФ включила члена феодосійського регіонального меджлісу Сулеймана Кадирова, якого звинувачують у сепаратизмі, в так званий «список екстремістів і терористів». В результаті Сулейман позбавлений можливості отримувати пенсію, а кошти на його банківській карті заморозили (закон РФ «Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму»). [428]

481. Серпень 2017, стало відомо про внесення Зареми Умерової в «список терористів і екстремістів», м. Бахчисарай

У серпні 2017 із засобів масової інформації стало відомо, що Зарему Умерову, яка зазнала кримінального покарання за висловлення своєї думки про цитату Путіна в соцмережі, її внесли в список так званих «екстремістів і терористів» Росфінмоніторингу. Ця санкція обмежила можливість Зареми зняти необхідну для виплати штрафу суму, що загрожувало посиленням вироку. 14 вересня 2017 штраф Зареми Умерової (300 тисяч рублів) був погашений завдяки акції «Кримський марафон». [429]

482. 21 лютого 2018 внесення Ігоря Мовенка в список «екстремістів і терористів», м. Севастополь

21 лютого 2018 Ігор Мовенко з Севастополя, обвинувачений в пропаганді екстремізму, був занесений в так званий список «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ. [430]

483. 2 червня 2018 стало відомо про внесення Іллі Стукало в «список терористів і екстремістів», м. Севастополь

2 червня 2018 на сайті Кримської правозахисної групи з'явилась інформація, що 20-річний Ілля Олександрович Стукало був зарахований до екстремістів і терористів, потрапивши в відповідний список Федеральної служби з фінансового моніторингу РФ. [431]

484. 8 вересня 2018 внесення Валерія Большакова в список «екстремістів і терористів», м. Севастополь

8 вересня 2018 стало відомо, що Валерій Большаков з Севастополя, обвинувачений в пропаганді екстремізму, був внесений до списку «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ.[432]

485. 8 вересня 2018 внесення Лариси Китайської в список «екстремістів і терористів», м. Ялта

8 вересня 2018 стало відомо, що кримчанка Лариса Китайська, яку звинуватили в розпалюванні ворожнечі онлайн, була внесена в список «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ. [433]

486. 8 вересня 2018 внесення Євгена Каракашева в список «екстремістів і терористів», м. Євпаторія

8 вересня 2018 кримчанин Євген Каракашев, обвинувачений в пропаганді екстремізму, був внесений до списку «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ. [434]

487. 8 вересня 2018 внесення Ісмаїла Рамазанова в список «екстремістів і терористів», Сімферопольський район

8 вересня 2018 стало відомо, що кримчанин Ісмаїл Рамазанов, обвинувачений в розпалюванні ворожнечі в мережі Інтернет, був внесений до списку «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ. [435]

488. 8 вересня 2018 внесення Еліни Мамедової в список «екстремістів і терористів», село Аутка, м. Ялта

8 вересня 2018 стало відомо, що кримчанка Еліна Мамедова, обвинувачена в пропаганді екстремізму, була внесена в список «екстремістів і терористів» Федеральною службою з фінансового моніторингу РФ. [436]

Інші форми переслідування**489. 7 липня 2015 повідомлення про переслідування блогера, АРК**

7 липня 2015, жінка, внутрішньо переміщена особа з Криму, повідомила Місії по оцінці положення у сфері прав людини в Криму (HRAМ), що на окупованому півострові їх з чоловіком переслідувала так звана «самооборона» за те, що чоловік вів блог, де висловлював схвалення Революції гідності. Ім'я чоловіка з фото і погрозами на його адресу були розміщені так званою місцевою «самообороною» в переліку активістів, які підтримують Україну, в соцмережі в «ВКонтакте». Після того, як в жовтні 2014 року на її чоловіка напали, сім'я прийняла рішення покинути Крим.[437]

490. 17 липня 2015 попередження про можливість кримінального переслідування кримчанина за пости в соцмережі, м. Ялта

17 липня 2015 Місії оцінки прав людини в Криму (HRAМ) стало відомо, що кримський татарин (житель Ялти) був попереджений де-факто владою міста про кримінальну відповідальність за пости щодо окупації Криму та дискримінації кримських татар, зроблені ним у своїй Фейсбук-стрічці. Інформацію HRAМ надала знайома даного кримчанина, яка проживає на півострові. [438]

491. 17 липня 2015 свідоцтва про запити де-факто поліції на адреси коментаторів в ЗМІ, АРК

17 липня 2015 кримський журналіст розповів Місії оцінки прав людини в Криму (HRAМ), про випадки, коли співробітники де-факто правоохоронних органів вимагають, щоб кримські ЗМІ надавали їм електронні адреси коментаторів статей, хто висловлювався проти РФ або де-факто влади Криму.[439]

492. Квітень 2018 позов проти блогера Олександра Таліпова, м Судак

У квітні 2018 блогер Олександр Таліпов, згідно з рішенням де-факто Судакського міського суду, був змушений виплатити 20 000 рублів компенсації так званого віце-прем'єра Криму Дмитру Полонському за перепост з каналу Telegram «Крими́нальное чтение» інформації щодо зв'язку Поклонського з СБУ, що нібито завдало шкоди його честі і репутації. Поклонский вимагав визнати інформацію фейком і виплатити компенсацію в 1 мільйон рублів, позов був поданий в кінці 2017.

31 липня 2018 року де-факто верховний суд відхилив апеляцію Таліпова, залишивши рішення суду першої інстанції в силі. [440]

493. 5 липня 2018 позов проти блогера Іллі Большедворова, м. Севастополь

5 липня 2018 проти проросійського блогера Іллі Большедворова був поданий позов так званим главою Криму Сергієм Аксьоновим. Причиною стали пости Большедворова в Facebook, де він писав про кримінальне минуле де-факто глави Криму. Так, Аксьонов наполягав на спростуванні та видаленні постів про те, що він був учасником злочинного угруповання і вимагав компенсацію — 1 мільйон рублів. Станом на кінець 2018 року рішення де-факто суду за позовом ще не винесено.[441]

494. 12 липня 2018 позов проти блогера Іллі Большедворова та інтернет-ресурсу «Примечанія», м. Севастополь

12 липня 2018 проти проросійського блогера Іллі Большедворова і севастопольського інтернет-ресурсу «Примечания» був поданий позов так званим главою Криму Сергієм Аксьоновим. Підстава: публікації Большедворова на сайті «Примечанія», пов'язані з причетністю Аксьонова до будівельної компанії «Моноліт», яка відома своєю ідеєю знести будинки кримських татар, коли зводила мікрорайон «Кримська роза».

Большедворов у своїх публікаціях також звинуватив Аксьонова в причетності до арешту активіста «галявин протесту» Фазіла Ібраїмова. Аксьонов вимагає визнати публікації як такі, що принижують честь і гідність, а інформацію в них недостовірною. Він також вимагає компенсацію — по 500 тисяч рублів з кожного з відповідачів. Станом на кінець 2018 року рішення де-факто суду за позовом ще не винесено. [442]

3. ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

I. З початку окупації Криму, де-факто влада цілеспрямовано обмежує або створює додаткові перешкоди для доступу до інформації (у т.ч. яка має суспільне значення) як для журналістів, так і звичайних громадян.

II. 11 березня 2014 від ініціаторів так званого незаконного «референдуму» про приєднання Криму до РФ, в обхід українського закону, було висунуто вимогу обов'язкової акредитації до 13 березня для співробітників ЗМІ, які бажають здійснювати свою професійну діяльність під час даного «голосування» 16 березня. Право видавати чи не видавати акредитацію залишила за собою так звана Комісія АРК, а заявки приймалися прес-центром захопленої Верховної Ради АРК. Важливо відзначити, що згідно з українським законодавством, акредитація ЗМІ на вибори не є обов'язковою. Прописаним у порядку акредитації, поширеному прес-центром Верховної Ради АРК серед

інших зобов'язанням для працівників ЗМІ, було – не транслювати інформацію, що містить негатив.[443]

III. 25 листопада 2014 постановою №222-1/14 де-факто Президії Державної думи Криму ЗМІ були обмежені у висвітленні діяльності де-факто Державної думи Криму. Згідно з нововведенням, мінімум за добу до заходів робота з використанням аудіо, фото, відео засобів повинна бути за заявою схвалена прес-службою де-факто держоргану. Серед причин, за якими акредитації можуть позбавити назавжди або тимчасово, – «недостовірне та необ'єктивне висвітлення в ЗМІ діяльності Державної думи». Також з'явилися акредитаційні списки журналістів, які можуть бути присутніми на засіданнях де-факто Держдуми (порядок включення, як і причини для відмови відсутні).[444]

IV. 30 січня 2015 в Керчі так званими «депутатами» підконтрольній РФ, у Керченській міській раді було затверджено положення «Про акредитацію представників засобів масової інформації», що суперечить Конституції РФ і накладає низку обмежень на роботу керченської преси. По-перше, була вимога разом із заявою надавати копії ліцензій, яких ЗМІ Керчі на той момент не мали: їх видача не здійснювалася, не було уповноважених на здійснення даної процедури. По-друге, положення закріпило отримання акредитації НЕ ЗМІ, а конкретними журналістами, що виключило можливість відвідування заходів, пов'язаних з де-факто Керченською міською радою не акредитованим співробітником ЗМІ. Окрім іншого, журналісти втратили можливість відвідувати так звані сесії де-факто міськради, що суперечить навіть російському законодавству (статті 47 закону РФ про ЗМІ). Положення включає вимогу, крім копії паспорта, прикріплювати до заяви дві фотографії, а також вказувати псевдонім, якщо він є. До того ж, згідно з «постановою», журналісти зобов'язані повідомляти де-факто членам ради про аудіозапис і знімання, звіряти тексти, що готуються публікацій з тими, у кого бралось інтерв'ю або коментар, що залишає за собою багато можливостей для перешкод представникам керченських ЗМІ у зміцненні своєї професійної діяльності.

V. 28 вересня 2017, згідно з інформацією ресурсу «Примечанія», з ініціативи де-факто «губернатора» Севастополя Дмитра Овсяннікова було введено обмеження на взаємодію з журналістами (а також активістами, політиками) де-факто чиновниками Севастополя. Їм заборонялося давати коментарі без узгодження з де-факто управлінням масових комунікацій (при порушенні заборони – покарання аж до звільнення з роботи). Аналогічна заборона стосувалася і запитів з боку ЗМІ у «відомства» де-факто уряду. Також, за повідомленням «Примечаній», де-факто влада стала

звертатися до ЗМІ за готовими питаннями для ретельної підготовки до відповідей на них. 16 серпня 2018 обмеження представників де-факто влади в комунікацію зі ЗМІ (постанова № 111) було знято.

495. 3 лютого 2015 обмеження доступу до інформації, м. Сімферополь

3 лютого 2015, за інформацією Кримської правозахисної групи, так званий міністр екології та природних ресурсів Геннадій Нараєв відмовився відповідати на питання журналіста, попросивши переслати їх в де-факто міністерство. На запит, відправлений 9 лютого, в зазначені 7 днів відповідь журналісту так і не надійшла. [445]

496. 27 березня 2015 обмеження доступу до інформації, м. Сімферополь

27 березня 2015 на сайті «Українська правда» був опублікований матеріал, в якому журналіст Сергій Мокрушин розповів про фактичне приховування інформації де-факто владою від журналістів незалежних ЗМІ. Мокрушин неодноразово подавав запити від зареєстрованого ЗМІ (проект «Росответ») в різні де-факто органи. Кожен раз відповідь була не по суті. [446]

497. 19 грудня 2017 заборона співробітникам ЗМІ та жителям міста на відвідування заходу де-факто влади, м. Ялта

19 грудня 2017 представники окупаційної міської адміністрації Ялти не допустили представників ЗМІ на так званий конкурс на заміщення посади так званого «глави» ялтинської адміністрації, всупереч статті 5.8 «порядку проведення» конкурсу». Виняток зробили для проросійського ЗМІ «Перший кримський», представники якого безперешкодно відвідали даний «конкурс». Захід не змогли також відвідати містяни. [447]

498. З 23 серпня 2018 обмеження місцевих жителів в доступі до інформації про екологічну ситуацію в Армянську, м. Армянськ

С 23 серпня 2018, після викидів небезпечних речовин на заводі «Кримський Титан» в Армянську де-факто влада в Криму (зокрема, так званий голова де-факто ради міністрів Сергій Аксьонов) вибрала стратегію замовчування, обмежуючи жителів в доступі до інформації про тяжку екологічну ситуацію в місті. Відразу після викиду жителі Армянська почали скаржитися на проблеми зі здоров'ям, на поверхнях в приміщеннях і на вулицях з'явився зелений наліт, у повітрі відчувався кислотний запах. Попри це де-факто влада продовжувала запевняти, що загрози здоров'ю немає. Тільки 4 вересня було прийнято рішення «в попереджувальних цілях» про екстрену відправку дітей за межі міста (де-факто влада так і не визнала, що це – евакуація), як і про припинення (на кілька тижнів) роботи заводу «Кримський Титан» було прийнято тільки

через 10 днів – 4 вересня. Надзвичайний стан було оголошено тільки через три тижні з моменту викиду – 14 вересня, який був скасований 23 вересня. За інформацією користувача “Twitter” “RoksolanaToday&Крым” з посиланням на одну з груп в соціальних мережах, у дітей, які повернулися в місто 24 вересня, почалися ускладнення зі здоров'ям. [448]

Також, як повідомляли місцеві жителі, три тижні після перших викидів в кінці серпня заперечували проблеми і співробітники місцевих медустанов, наприклад, прописуючи діагноз «ГРВІ» людям з хімічними опіками. [449]

499. 4 вересня 2018 відмова в доступі до інформації ресурсу «Крим. Реалії», м. Армянськ

4 вересня 2018 де-факто адміністрація Армянська відмовилася повідомити представнику ресурсу Крим.Реалії інформацію про стан справ у зв'язку із загостренням екологічної ситуації в Армянську, викликаному викидами місцевого заводу «Кримський титан». Екстрену евакуацію дітей з міста в розмові з представником «Крим. Реалії» де-факто начальник відділу освіти міської ради Армянська Валентина Ужитчак назвала нібито продовженням літніх канікул. Утримавшись від пояснень, вона рекомендувала запитувати інформацію в де-факто адміністрації міста.[450]

ДЖЕРЕЛА:

1. ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, 9 July 2004, ICJ Reports 2004, paras. 111-113; ICJ, Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (DRC v. Uganda), Judgement of 19 December 2005, para. 178; see also Human Rights Council, Report of the detailed findings of the independent commission of inquiry established pursuant to Human Rights Council resolution S-21/1, para. 41.
2. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2016. General Assembly. 65th plenary meeting 19 December 2016. URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/71/205;
3. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРР/С/ГС/34, 2011, стр.3.
4. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРР/С/ГС/34, 2011, стр.3-4.
5. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРР/С/ГС/34, 2011, стр.2.
6. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРР/С/ГС/34, 2011, стр.7.
7. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРР/С/ГС/34, 2011, стр.7.

8. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРП/С/ГС/34, 2011, стр.8.
9. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРП/С/ГС/34, 2011, стр.10-11.
10. Замечание общего порядка № 34, Комитет по правам человека, ССРП/С/ГС/34, 2011, стр.8.
11. Freedom of Expression: A Guide to the Interpretation and Meaning of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Toby Mendel Executive Director Centre for Law and Democracy. P. 6.
12. ECHR, Handyside vs UK, Judgment of December 7, 1976, Ser. A № 24, para. 49.
13. Конституция Российской Федерации. URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm> , art. 29.
14. Конституция Российской Федерации. URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm> , art. 17.
15. Закон РФ от 27.12.1991 N 2124-1 (ред. от 06.06.2019) «О средствах массовой информации». URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1511/.
16. Федеральный закон «Об информации, информационных технологиях и о защите информации» от 27.07.2006 N 149-ФЗ (последняя редакция). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61798/.
17. Закон о СМИ-«иноагентах» в России: что он значит на практике. URL: <https://www.dw.com/ru/закон-о-сми-иноагентах-в-россии-что-он-значит-на-практике/a-41397740>
18. В Госдуму внесен пакет законопроектов о частичной декриминализации ст. 282 УК. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/lawmaking/2018/10/d40093/>
19. Пояснительная записка об антиэкстремистском законодательстве. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/publications/2016/01/d33639/>
20. Пояснительная записка об антиэкстремистском законодательстве. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/publications/2016/01/d33639/>
21. Постановление ЕСПЧ от 28 августа 2018. Дело № 10692/09 «Савва Терентьев против Российской Федерации», пара. 46. URL: <http://european-court-help.ru/delo-10692-09-savva-terentev-protiv-rossii/>.
22. Організація з безпеки і співробітництва в Європі. Бюро з демократичних інститутів і прав людини і Верховний комісар у справах національних меншин. Звіт Місії з оцінки стану справ із дотриманням прав людини в Криму (6-18 липня 2015 року). Ст. 39. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/180606?download=true>.
23. «Спільна декларація Спеціального доповідача ООН з питань свободи слова і думки, Спеціального представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ та Спеціального доповідача Організації Американських Держав (ОАД)» від 18 грудня 2003р. URL: <http://www.osce.org/fom/28235>.
24. У Сімферополі «тітушки» погрожували розправою і знищенням техніки журналістам «Аргументы недели – Крым». URL: <https://detector.media/community/article/90763/2014-02-24-u-simferopoli-titushki-pogrozhuvali-rozpravoyu-i-znishchennyam-tekhniki-zhurnalistam-argumenty-nedeli-krym/>

25. У Сімферополі «тітушки» погрожували розправою і знищенням техніки журналістам «Аргументы недели – Крым». URL: <https://detector.media/community/article/90763/2014-02-24-u-simferopoli-titushki-pogrozhuvali-rozpravoyu-i-znishchennyam-tekhniki-zhurnalistam-argumenty-nedeli-krym/>
26. У Криму антимайданівці побили журналіста кримськотатарського телеканалу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25272873.html>
27. Администрация АР Крым отключила эфирное вещание телеканала «1+1». URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/administraciya-kryma-glushit-televizionnyu-signal-telekanala-1-1-353308.html>
28. Невідомі, що захопили парламент Криму, кинули у журналістів світлошумову гранату. URL: <https://detector.media/community/article/90866/2014-02-27-nevidomi-shcho-zakhopili-parlament-krimu-kinuli-u-zhurnalistiv-svitloshumovu-granatu-onovleno/>
29. В Керчи вооруженные неизвестные в черном захватили паромную переправу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=68Oe8-aGEbI>
30. На засідання парламенту Криму не пускають журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/90943/2014-02-28-na-zasidannya-parlamentu-krimu-ne-puskayut-zhurnalistiv/>
31. Ворота аннексии: как в Крыму захватывали аэропорты и переправу. URL: <https://ru.krymr.com/a/28338851.html>
32. «Всевидящее око» России: как спецслужбы контролируют крымчан. URL: <https://ru.krymr.com/a/27743385.html>
33. Ворота аннексии: как в Крыму захватывали аэропорты и переправу. URL: <https://ru.krymr.com/a/28338851.html>
34. В Крыму отключили «1+1», «Интер», «5 канал». URL: <https://tv.ua/tv/anonsy-na-tv/892043-v-krymu-otklyuchili-11-inter-5-kanal-obnovleno>
35. ПТС телеканалу «Україна» не пустили до Криму. URL: <https://detector.media/community/article/90983/2014-03-01-pts-telekanalu-ukraina-ne-pustili-do-krimu/>
36. СМИ: Боевики, захватившие парламент Крыма, проведут пресс-конференцию.
URL: <https://www.unian.net/politics/891514-smi-boeviki-zahvativshie-parlament-kryima-provedut-press-konferentsiyu.html>
37. Возле захваченного Дома профсоюзов в Столице Крыма стреляли. URL: <https://crimea.kz/95744-Vozle-zahvachennogo-Doma-profsoyuzov-v-Stolice-Kryma-strelyali.html?fbclid=IwAR2Pa8kyJmiDXIDGbjJFA3gj1Zegrs6p-zdJ3ztxzN-mW8gKacnN8M1loT8>
38. На знімальну групу АТР напали. URL: <https://detector.media/community/article/90972/2014-03-01-na-znimalnu-grupu-atr-napali-dopovнено/>
39. Гражданские в камуфляжной форме заблокировали въезд в Крым. URL: <https://visti.ks.ua/novosti/v-ukraine/12089-grazhdanskie-v-kamuflyazhnoy-forme-zablokirovali-vezd-v-krym.html>
40. Напади на журналістів у Криму стають системними. URL: <https://detector.media/community/article/91295/2014-03-10-napadi-na-zhurnalistiv-u-krimu-stayut-sistemnimi/>

41. Невідомі у військовому одязі не пропускають до Криму журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/91003/2014-03-02-nevidomi-u-viiskovomu-odyazi-ne-propuskayut-do-krimu-zhurnalistiv/>
42. Представителей СМИ разворачивают на въезде в Крым. URL: <https://investigator.org.ua/news/120495/>
43. Невідомі у військовому одязі не пропускають до Криму журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/91003/2014-03-02-nevidomi-u-viiskovomu-odyazi-ne-propuskayut-do-krimu-zhurnalistiv/>
44. Невідомі у військовому одязі не пропускають до Криму журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/91003/2014-03-02-nevidomi-u-viiskovomu-odyazi-ne-propuskayut-do-krimu-zhurnalistiv/>
45. «Беркут», угрожая автоматом, отобрал камеру у николаевского корреспондента «Интера». URL: <http://nikvesti.com/news/politics/50358>
46. В Севастополе ударили журналистку по голове и отняли камеру. URL: <https://investigator.org.ua/news/120739/>
47. Крым. Монологи. Новая газета. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2014/03/13/58743-krym-monologi>
48. Бежать или выживать? В Крыму подвергают репрессиям неугодных журналистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26879902.html>
49. «Дружинники» Аксенова напали на известного фотожурналиста. URL: <https://investigator.org.ua/news/120869/>
50. Журналистов «1+1» в Крыму взяли в заложники и угрожали расправой. URL: <https://ru.tsn.ua/politika/zhurnalistov-1-1-v-krymu-vzyali-v-zalozhniki-i-ugrozhali-raspravoy-352885.html>
51. В военной части в Евпатории задержали журналистов. URL: https://www.bbc.com/russian/rolling_news/2014/03/140304_rn_crimea_journalists_blocked
52. "1+1" заявляє про напади на своїх журналістів. URL: <https://imi.org.ua/news/11-zayavlyae-pro-napadi-na-svojih-jurnalistiv/>
53. В Крыму пророссийские шовинисты напали на женщин и журналистов. URL: <https://atn.ua/proisshestiya/v-krymu-prorossiyskie-shovinisty-napali-na-zhenshchin-i-zhurnalistov>
54. Російські військові погрожували кореспонденту Gazeta.ua, пробили колеса автомобіля. URL: https://gazeta.ua/articles/regions/_rosijski-vijskovii-pogrozhuvali-korespondentu-gazetaua-probili-kolesa-avtomobilya/545807
55. В Симферополе «самооборона Аксенова» блокировала представителя ОБСЕ по вопросам свободы СМИ. URL: <https://gordonua.com/news/society/v-simferopole-samooborona-aksenova-blokirovala-predstavatelya-obse-po-voprosam-svobody-smi-12855.html>
56. Бандити, які грабували Associated Press і стріляли по активістах. URL: https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=eFL5xtGCUTA
57. Козаки Аксенова грабують іноземних журналістів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C-eFCKwP3qI>
58. Факты нарушений прав журналистов и активистов в Крыму. URL: <https://investigator.org.ua/news/121503/>

59. В Симферополе побили и ограбили иностранных журналистов. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/121165/>
60. Козаки Аксьонова грабують іноземних журналістів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=C-eFCKwP3qI>
61. Крым глазами иностранной прессы: сейчас военная ситуация. Здесь нет закона. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=82EmH8WrvJk>
62. Стало відомо, що у Сімферополі кримські «козаки» напали на болгарських і британських журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/91205/2014-03-07-stalo-vidomo-shcho-u-simferopoli-krimski-kozaki-napali-na-bolgarskikh-i-britanskikh-zhurnalistiv-onovleno-video/>
63. На засідання ВР Криму про входження до Росії пускали лише російські ЗМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/na-zasidannya-vr-krimu-pro-vhodjennya-do-rosiji-puskali-lishe-rosiyski-zmi/>
64. На засідання ВР Криму про входження до Росії пускали лише російські ЗМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/na-zasidannya-vr-krimu-pro-vhodjennya-do-rosiji-puskali-lishe-rosiyski-zmi/>
65. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Константинов_Володимир_Андрійович
66. На засідання ВР Криму про входження до Росії пускали лише російські ЗМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/na-zasidannya-vr-krimu-pro-vhodjennya-do-rosiji-puskali-lishe-rosiyski-zmi/>
67. Справа для Гаазького трибуналу. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/135692/2018-03-16-sprava-dlya-gaazkogo-tribunalu/>
68. Справа для Гаазького трибуналу. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/135692/2018-03-16-sprava-dlya-gaazkogo-tribunalu/>
69. В Севастополе жестоко избили журналистов. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/7/7018119/>
70. Справа для Гаазького трибуналу. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/135692/2018-03-16-sprava-dlya-gaazkogo-tribunalu/>
71. Справа для Гаазького трибуналу. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/135692/2018-03-16-sprava-dlya-gaazkogo-tribunalu/>
72. Силовики, які розправилися з інтерв'юстами в Криму, погрожували помститися їхнім родинам. URL: <https://detector.media/community/article/91258/2014-03-08-siloviki-yaki-rozpravilisya-z-interivtsyami-v-krimu-pogrozhuvali-pomstitisya-ikhnim-rodinam-dopovнено/>
73. Во время штурма воинской части в Севастополе экс-«беркутовцы» избили и ограбили журналистов. URL: <https://news.pn/ru/incidents/98721>
74. Журналістів побили біля військової частини на Фіоленті. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JQelYaxwqF0&has_verified=1
75. Крим_ SOS. URL: https://www.facebook.com/KRYM.SOS/posts/606212642788692?stream_ref=10
76. У Криму на знімальну групу СТБ напали в прямому ефірі «дружинники». URL: <https://detector.media/community/article/91251/2014-03-07-u-krimu-na-znimalnu-grupu-stb-napali-v-pryamomu-efiri-druzhinniki/>

77. На Бабінець, Лаврова, Гнапа й ще кількох журналістів у Сімферополі напали військові. URL:<https://detector.media/community/article/91266/2014-03-08-na-babinets-lavrova-gnapa-i-shche-kilkokh-zhurnalistiv-u-simferopoli-napali-viiskovi-video/>
78. У кримському полоні. Шокуюча розповідь трьох звільнених киян. URL:<https://life.pravda.com.ua/society/2014/03/14/157566/>
79. Захваченных в Крыму активистов Автомайдана отпустили. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121793/>
80. В Крыму невідомі в уніформі «Беркута» брутально погрожували фотокору Insider. URL:<https://detector.media/community/article/91283/2014-03-09-v-krimu-nevidomi-v-uniformi-berkuta-brutalno-pogrozhuvali-fotokoru-insider/>
81. Журналист Лидия Гужва: «Меня повалили на асфальт и отобрали телефон». URL:<http://ru.rfi.fr/ukraine/20140310-v-sevastopole-na-zhurnalistov-i-uchastnikov-mitingov-napadali-priezzhie>
82. Крим_ SOS. URL:https://www.facebook.com/KRYM.SOS/posts/607993425943947?stream_ref=10
83. Итальянским журналистам, которых ограбила "самооборона Аксенова", так и не вернули аппаратуру. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121820/>
84. В Крыму российские оккупанты «зачищают» журналистов. URL:<https://roadnews.wordpress.com/category/ap-крым/page/18/>
85. Задержанные в Крыму у Армянска французские журналисты вышли на связь. URL:<https://gordonua.com/news/crimea/zaderzhannye-v-krymu-u-armyanska-francuzskie-zhurnalisty-vyshli-na-svyaz-13720.html>
86. В Симферополе «Самооборона Аксенова» устроила стрельбу и взяла в плен французского журналиста. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121964/>
87. Факты нарушений прав журналистов и активистов в Крыму. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121503/>
88. Факты нарушений прав журналистов и активистов в Крыму. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121503/>
89. В Симферополе «крымский спецназ» угрожал расстрелять журналистов. URL:<https://glavred.info/politics/274147-v-simferopole-krymskiy-specnaz-ugrozhal-rasstrelyat-zhurnalistov.html>
90. Проведение «референдума» в Крыму проходит с нарушениями, журналистам мешают работать. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122237/>
91. Проведение «референдума» в Крыму проходит с нарушениями, журналистам мешают работать. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122237/>
92. Проведение «референдума» в Крыму проходит с нарушениями, журналистам мешают работать. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122237/>
93. Проведение «референдума» в Крыму проходит с нарушениями, журналистам мешают работать. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122237/>

94. В Джанкое на участки не пускали прессу. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122285/>
95. 16 березня журналістка в Криму ще змогла захистити свої права на ст.171 Кримінального кодексу України. URL:<https://detector.media/community/article/91616/2014-03-17-16-bereznya-zhurnalistka-v-krimu-shche-zmogla-zakhistiti-svoi-prava-na-st171-kriminalnogo-kodeksu-ukraini/>
96. Плененного в Симферополе журналиста канала АТР избили, но отпустили. URL:<https://mediananny.com/novosti/2304080/>
97. Журналист и украинский военнослужащий пострадали во время штурма воинской части в Бельбеке. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/122845/>
98. СМИ: на выборах в Керчи ограничили доступ прессы на избирательные участки. URL:<https://ru.krymr.com/a/26582755.html>
99. Крымский телецентр захватили вооруженные люди. URL:<https://news.liga.net/politics/news/krymskiy-teletsentr-zakhvatili-vooruzhennyye-lyudi>
100. Украинский «Бриз» из Крыма: 23 года в эфире. URL:<https://ru.krymr.com/a/28868176.html>
101. "Самооборона Аксенова" окружила здание ГТРК "Крым", вооруженные люди захватили РТПЦ. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121147/>
102. В Крыму телеканал АТР отключили от интернета. URL:<https://investigator.org.ua/news/121267/>
103. Волонтеры из России захватили гостелерадиокомпанию «Крым», - Пашаев. URL:https://24tv.ua/ru/volonteri_iz_rossii_zahvatili_gosteleradiokompaniyu_krim_pashaev_n418498
104. «Зачищенные» на полуострове: что случилось с «неудобными» крымскими телеканалами. URL:<https://ru.krymr.com/a/29128637.html>
105. Украинский «Бриз» из Крыма: 23 года в эфире. URL:<https://ru.krymr.com/a/28868176.html>
106. Как изменился просмотр украинских телеканалов в Крыму. <http://sostav.ua/publication/kak-izmenilsya-prosmotr-ukrainskikh-telekanalov-v-krymu-60572.html>
107. «Радіо Ера ФМ» відключили у Красноперекопську та Керчі.. URL:<https://detector.media/community/article/91526/2014-03-14-radio-era-fm-vidklyuchili-u-krasnoperekopsku-ta-kerchi-dopovнено/>
108. В Крыму украинские FM-станции заменили российскими. URL:<https://www.capital.ua/ru/publication/18773-v-krymu-ukrainskie-fm-stantsii-zamenili-rossiyskimi-ofitsialnykh-prav-na-efir-u-nikh-net>
109. В Крыму "Черноморскую" ТПК убрали теперь и из кабельных сетей. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/131246/>
110. Симферополь окончательно выжил украинские телеканалы. URL:<https://an-crimea.ru/page/news/66585>
111. В Крыму "Черноморскую" ТПК убрали теперь и из кабельных сетей. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/131246/>
112. ТПК «Керчь» лишили финансирования и закрыли из-за долгов. URL:<https://ru.krymr.com/a/26832254.html>

113. Полуостров страха: Хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму. стр. 62.
114. Бежать или выживать? В Крыму подвергают репрессиям неугодных журналистов. URL:<https://ru.krymr.com/a/26879902.html>
115. В Крыму прекратило работу рок-радио «Ассоль». URL:<http://atr.ua/ru/news/112903-v-krymu-prekratilo-rabotu-rok-radio-assol>
116. Кримськотатарський канал АТР припинив мовлення. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150401_crimea_atr_stop_translation_hk
117. АТР: Борьба за жизнь. URL:<http://atr.ua/news/110504-atr-borba-za-zhizn>
118. Крымскотатарский телеканал АТР может прекратить вещание с 1 апреля. URL:<https://112.ua/obshchestvo/krymskotatarskiy-telekanal-atr-mozhet-prekratit-veshhanie-s-1-aprelya-208545.html>
119. АТР: Борьба за жизнь. URL:<https://detector.media/withoutsection/article/105527/2015-03-31-atr-borba-za-zhizn/>
120. АТР: Борьба за жизнь. URL:<https://detector.media/withoutsection/article/105527/2015-03-31-atr-borba-za-zhizn/>
121. Report of the Human Rights Assessment Mission on Crimea (6–18 July 2015) URL:<https://www.osce.org/odihr/report-of-the-human-rights-assessment-mission-on-crimea?download=true> , p.34.
122. АТР: Борьба за жизнь. URL:<https://detector.media/withoutsection/article/105527/2015-03-31-atr-borba-za-zhizn/>
123. Крымскотатарское информагентство QHA переехало в Киев. URL:<https://korrespondent.net/business/companies/3498631-krymskotatarskoe-informahentstvo-QHA-pereekhало-v-kyev>
124. Полуостров страха: Хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму. URL:https://books.google.com.ua/books?id=pOHpCAAAQBAJ&pg=PA67&lpg=PA67&dq=qha+предоставление+неправдивой+информации+роскомнадзор&source=bl&ots=GDQUUDI_znU&sig=ACfU3U2r5mrbtldPvdnRwPGe9zqQ4aCDmw&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwi7gteFspDgAhUQhaYKHSK_DvUQ6AEwCnoECAEQAQ#v=onepage&q=qha%20предоставление%20неправдивой%20информации%20роскомнадзор&f=false стр.67
125. В Крыму остановило работу информагентство «Крым Медиа». URL:<https://ru.krymr.com/a/news/27405225.html>
126. Роскомнадзор заблокировал сайт «Громадський контроль», що радить росіянам відвідувати Крим лише з дозволу України. URL: https://ms.detector.media/media_law/government/roskomnaglyad_zablokuvav_sayt_gromadskiy_kontrol_scho_radit_rosiyanam_vidviduvati_krim_lishe_z_dozvolu_ukraini/
127. Роскомнадзор блокирует доступ к сайту Центра журналистских расследований на территории России. URL:https://investigator.org.ua/ua/rss_yandex/165046/
128. Роскомнадзор заблокировал сайт «События Крыма». URL:<http://www.sobytiya.info/news/15/56178>
129. Роскомнадзор блокирует доступ к сайту издания BlackSeaNews. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/165234/>

130. Волгоградский суд запретил «Цензор.НЕТ» из-за статьи Рыбникова и анекдотов про Путина. URL:https://censor.net.ua/news/361426/volgogradskiyi_sud_zapretil_tsenzornet_izza_stati_rybnikova_i_anekdotov_pro_putina
131. «Роскомнадзор» заблокировал украинский сайт за новость с Чубаровым. URL:<https://ru.krymr.com/a/news/27499041.html>
132. Роскомнадзор заблокировал хранилище копий веб-сайтов. URL:<https://republic.ru/posts/63162>
133. В России со скандалом запретили сайт украинского информагентства. URL:<https://apostrophe.ua/news/society/media/2016-01-30/v-rossii-so-skandalom-zapretili-sayt-ukrainskogo-informagentstva/48408>
134. Роскомнадзор сообщил об «ограничении доступа» к УП. URL:<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/02/13/7098887/>
135. Роскомнагляд заблокировал у Росії сайт українського інформагентства «Укрінформ». URL:<https://detector.media/infospace/article/113898/2016-03-29-roskomnaglyad-zablokuvav-u-rosii-sait-ukrainskogo-informagentstva-ukrinform/>
136. В Крыму запретили сайт «15 минут». URL:<http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-zaboronili-sait--15-khvilin-/>
137. В РФ заблокировали сайт Громадського радио. URL:<https://prportal.com.ua/Fakty/v-rf-zablokirovali-sayt-gromadskogo-radio>
138. Минимум 22 украинских Интернет-СМИ полностью или частично недоступны в Крыму, — мониторинг. URL:<https://crimeahrg.org/minimum-22-ukrainskih-internet-smi-polnostyu-ili-chastichno-nedostupnyi-v-kryimu-monitoring/>
139. Как «Крымский фронт» штурмовал Дом профсоюзов в Симферополе. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/120460/>
140. «Крымский фронт» хочет контролировать «Центр журналистских расследований». URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/120451/>
141. «Самооборона» Севастополя захватила здание ИЧС и заблокировала журналистку. URL:<https://investigator.org.ua/ua/news/121980/>
142. Новые «власти» Крыма вводят цензуру на Джемилева и Меджлис. URL:<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/04/21/7023180/>
143. На свой страх и риск: Эксперты рассказали об особенностях работы независимых журналистов в Крыму. URL:<https://ru.krymr.com/a/26931557.html>
144. В Крыму телеканал АТР обвиняют в экстремизме. URL:https://www.bbc.com/ukrainian/rolling_news_russian/2014/09/140924_ru_n_crimea_tatars
145. Краткий обзор ситуации по Крыму полевой миссии по правам человека (май 2014 года). URL:<https://helsinki.org.ua/articles/kratkyj-obzor-sytuatsyyu-po-kryimu-polevoj-myssyyu-po-pravam-cheloveka-maj-2014-hoda/>
146. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2014 года) URL:https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf стр7
147. Что случилось с крымскими СМИ. URL: <https://zona.media/article/2015/29/06/crimean-media>

148. В Криму арестовано имущество фонда экс- главы меджлиса крымско-татарского народа. URL: <https://tass.ru/proisshestviya/1450497>

149. В Криму главный редактор газеты «Авдет» получил «черную метку» от ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590776.html>

150. Роскомнадзор обвинил крымский телеканал в экстремистской деятельности. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/roskomnadzor-obvinil-krymskij-telekanal-v-ekstremistkoj-deyateln-279048/>

151. Все подробности вооруженного обыска на крымскотатарском телеканале АТР. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/krym/vse-podrobnosti-vooruzhenngo-obyska-na-krymskotatarskom-telekanale-atr-587214.html>

152. В офисе крымскотатарского телеканала АТР закончен обыск, силовики изъяли видеоархивы.

URL: <https://www.unian.net/society/1036495-v-ofise-krymskotatarskogo-telekanala-atr-zakonchen-obyisk-siloviki-izyyali-videoarhivyi.html>

153. Крымско-татарская газета «Авдет» трижды не смогла зарегистрироваться. URL: <http://nazaccent.ru/content/15371-krymsko-tatarskaya-gazeta-avdet-trizhdy-ne-smogla.html>

154. Газета «Авдет» сократит тираж, чтобы работать в Криму без регистрации в Роскомнадзоре. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26944658.html>

155. Жизнь в оккупации. Отчет Крымской полевой миссии по правам человека. URL: <https://glavcom.ua/publications/130842-zhizn-v-okkupatsii.-otchet-krymskoj-polevoj-missii-po-pravam-cheloveka.html>

156. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Криму. Июль - август 2015 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf, стр.10

157. Месть за блокаду. Меджлис в Криму приравнивают к «Правому сектору». URL: <https://ru.krymr.com/a/27268366.html>

158. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Криму. Сентябрь 2015 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2015/10/Review_Crimean_Human_Rights_Group_September_2015_RU.pdf, стр 7

159. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Криму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>

160. Волна наступления на крымские СМИ. URL: <https://ru.krymr.com/a/27532435.html>

161. Российское издание «Медиазона» оштрафовали за новости о Меджлисе. URL: https://censor.net.ua/news/429104/rossiyiskoe_izdanie_mediazona_oshtrafovali_za_novosti_o_medjlise

162. «Подрывают основы конституционного строя», – крымский «суд» запретил 13 статей сайта КПГ. URL: <https://crimeahrg.org/podryivayut-osnovyi-konstitutsionnogo-stroya-krymskiy-sud-zapretil-13-statey-sayta-kpg/>

163. На акції протеста у посольства РФ в Києві вимагали закрити справи проти українських журналістів. URL:<https://crimeahrg.org/na-aktsii-protesta-u-posolstva-rf-v-kieve-trebovali-zakryit-dela-protiv-ukrainskih-zhurnalistov/>
164. «Фактично, я хочу відновлення територіальної цілості і Росії». Як стаття 280.1 УК захищає Крим від Меджліса і журналістів. URL:<https://zona.media/article/2017/02/03/280.1-crimea>
165. Кримська полевая місія по правах людини. Короткий огляд ситуації по Криму (березень 2015 року). URL:https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf, стор. 7.
166. В Криму оператора АТР заарештували на два місяці, його захист вважає це тиском. URL:<https://ru.krymr.com/a/news/26972258.html>
167. Симферополь: захист обжалував вирок двоє фігурантів «справа 26 лютого». URL:<https://ru.krymr.com/a/news/29329096.html>
168. Доклад ООН: як Росія порушує права кримчан. URL:<https://ru.krymr.com/a/29109544.html>
169. Алуштинський опозиціонер розповів про катування. URL:https://primechaniya.ru/home/news/noyabr_2017/alushtinskij_oppozicioner_rasskazal_o_pytkah_v_fsb/
170. На судовому засіданні по справі Степанченко і Назімова допитали потерпілого Красненкова. URL:<https://ru.krymr.com/a/news/28967620.html>
171. «Відплата, провокація». Фігуранти «справа алуштинських вимогачів» висловили своє останнє слово. URL:<https://ru.krymr.com/a/news-figuranty-dela-alushtinskih-vymogatelej-vystupili-s-poslednim-slovom/29572933.html>
172. Суд в Криму виніс вирок по «справі алуштинських вимогачів» Назімова і Степанченко. URL:<https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-krymu-vynes-prigovor-po-delu-nazimova-i-stepanchenko/29614624.html>
173. Алуштинський опозиціонер розповів про катування. URL:https://primechaniya.ru/home/news/noyabr_2017/alushtinskij_oppozicioner_rasskazal_o_pytkah_v_fsb/
174. Справа алуштинських «вимогачів»: термін за критику партії. URL:<https://ru.krymr.com/a/28846224.html>
175. Суд в Криму виніс вирок по «справі алуштинських вимогачів» Назімова і Степанченко. URL:<https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-krymu-vynes-prigovor-po-delu-nazimova-i-stepanchenko/29614624.html>
176. Суд в Криму заарештував кримськотатарського активіста Мемедєєва – адвокат. URL:<https://ru.krymr.com/a/news/29117481.html>
177. В психіатричну лікарню за відео в інтернеті: кримського блогера перевіряють на вменяємість. URL:<https://ru.krymr.com/a/29333593.html>
178. Введено кримінальну справу стосовно Тома Рогана. URL:<https://sledcom.ru/news/item/1228045/>
179. Англійську журналістку штрафували і примусили покинути Крим. URL:<https://www.svoboda.org/a/29028890.html>
180. «Відірвав телефон і склав протокол»: штраф за зйомку в кримському суді. URL:<https://ru.krymr.com/a/virval-telefon-i-sostavil-protokol-sud-za-videosyemku-v-krimu/29794423.html>

181. Report on the human rights situation in Ukraine 15 June 2014. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15June2014.pdf>
182. ФСБ задержала в Симферополе польского журналиста. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/127286/>
183. «Приговор свободе слова». URL: <https://www.svoboda.org/a/28750409.html>
184. ФСБ задержала в Крыму московского корреспондента «Gazeta Wyborcza». URL: <https://ru.krymr.com/a/25388773.html>
185. Краткий обзор ситуации по Крыму полевой миссии по правам человека (май 2014 года). URL: <https://helsinki.org.ua/articles/kratkyj-obzor-sytuatsyy-po-kryimu-polevoj-myssyy-po-pravam-cheloveka-maj-2014-hoda/>
186. Краткий обзор ситуации по Крыму полевой миссии по правам человека (май 2014 года). URL: <https://helsinki.org.ua/articles/kratkyj-obzor-sytuatsyy-po-kryimu-polevoj-myssyy-po-pravam-cheloveka-maj-2014-hoda/>
187. Появилось видео как ОМОН «паковал» крымского оператора. URL: simferopol.bezformata.com/listnews/video-kak-omon-pakoval/20256076/
188. Пашаев рассказал, что его и других задержанных журналистов самооборона Крыма допрашивала более 7 часов. URL: <https://112.ua/politika/pashaeva-i-drugih-zaderzhannyh-zhurnalistov-samooborona-kryma-doprashivala-bolee-7-chasov-64191.html>
189. Прокуратура АРК объявила 8 подозрений за преследования журналистов в оккупированном Крыму. URL: <https://www.blackseanews.net/read/141946>
190. Журналист Осман Пашаев покинул Крым. Будет жаловаться в Генпрокуратуру. URL: <https://ru.krymr.com/a/25390745.html>
191. Кримський ОМОН затримав за знімання жалобних акцій кримських татар російського оператора. URL: <https://detector.media/community/article/93782/2014-05-19-krimskii-omon-zatrimav-za-ziomku-zhalobnikh-aktsii-krimskikh-tatar-rosiiskogo-operatora/>
192. Крымская «самооборона» избивала российского журналиста. URL: <https://ru.krymr.com/a/25390791.html>
193. «Самооборона» Крыма похитила и избивала редактора и режисера. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/06/2/7027808/>
194. В Крыму «самооборона» похитила и жестоко избивала журналистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/25407989.html>
195. В Севастополе задержали украинских журналистов после атаки «агрессивных бабушек». URL: <https://www.unian.net/politics/931635-v-sevastopole-zaderjali-ukrainskih-jurnalistov-posle-ataki-agressivnyih-babushek.html>
196. У Криму поліція затримала херсонського журналіста Олега Батурина. URL: <https://detector.media/community/article/98770/2014-10-02-u-krimu-politsiya-zatrimala-khersonskogo-zhurnalista-olega-baturina/>
197. Херсонський журналіст – про своє затримання у Криму, допит працівниками ФСБ і викрадення паспорта. URL: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/oleg-baturin-kolishni-ukrayinski-milicioneri-povodilisy-a-zi-mnoyu-z-osoblivoyu>

198. В Крыму отпустили польского журналиста. Где активисты - не известно. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/03/14/7061480/>
199. Журналистов, задержанных крымской полицией, отпустили. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27023405.html>
200. В Крыму полиция задержала журналистов «Интера» и пугала их «трупам без головы». URL: <https://ru.krymr.com/a/27029294.html>
201. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (маг 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf
202. У Криму російські прикордонники затримали журналістку і розібрали її авто. URL: <https://detector.media/community/article/108122/2015-06-11-u-krimu-rosiiski-prikordonniki-zatrimali-zhurnalistku-i-rozibrali-ii-avto/>
203. Жизнь в оккупации. Отчет Крымской полевой миссии по правам человека. URL: <https://glavcom.ua/publications/130842-zhizn-v-okkupatsii.-otchet-krymskoj-polevoj-missii-po-pravam-cheloveka.html>
204. В Симферополе задержали, а потом отпустили съемочную группу «Интера». URL: https://lb.ua/society/2015/08/24/314191_simferopole_zaderzhali_potom.html
205. Журналиста, задержанного в Крыму на суде по «делу 26 февраля», отпустили после допроса. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27489628.html>
206. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Июнь 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/07/Crimean-Human-Rights-Group_June_2016-RU.pdf
207. Як я був шпіоном: репортер РБК-Україна провів день в ФСБ в Криму. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/poldnya-fsb-eshche-odna-istoriya-akkreditatsiyu-1463131347.html>
208. После протестов о расширении «Артека» участников митинга задержала полиция. URL: <https://crimea.mk.ru/articles/2016/06/28/posle-protestov-o-rasshirenii-arteka-uchastnikov-mitinga-zaderzhala-policiya.html>
209. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovi-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
210. Журналистка СТБ рассказала «ФАКТАМ» об увиденном в оккупированном Крыму. URL: <https://fakty.ua/231028-zhurnalist-alena-lunkova-v-simferopole-hozyain-kafe-v-kotorom-my-obedali-poprosil-tolko-ne-rasskazyvajte-chto-my-tut-vse-predateli>
211. Журналистка СТБ рассказала «ФАКТАМ» об увиденном в оккупированном Крыму. URL: <https://fakty.ua/231028-zhurnalist-alena-lunkova-v-simferopole-hozyain-kafe-v-kotorom-my-obedali-poprosil-tolko-ne-rasskazyvajte-chto-my-tut-vse-predateli>
212. Alyona Lun'kova з Shurin Andrii та Serhii Syvko. URL: <https://www.facebook.com/lunkovaalyona/posts/10207097998042783>
213. Две недели под присмотром ФСБ: журналисты рассказали о поездке в оккупированный Крым. URL: <https://hromadske.radio/ru/podcasts/>

kyiv-donbas/dve-nedeli-pod-prismotrom-fsb-zhurnalisty-rasskazali-o-poezdke-v-okkupirovannyu-krym

214. Таміла Ташева URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10154491916211868&set=a.403256381867&type=3&theater>

215. Задержанных в Крыму активиста и журналиста отпустили на свободу – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28399931.html>

216. Задержанных в Симферополе Тараса Ибрагимова и Андрея Крисько отпустили – адвокат Темишев. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28414553.html>

217. Osman Arifm з Шевкетом Наматуллаевим. URL: https://www.facebook.com/osmanarifm/posts/2040170792878239?_rdc=2&_rdr

218. Украинский активист Леонид Кузьмин из-за угроз покинул Крым. URL: <https://crimeahrg.org/ukrainskiy-aktivist-leonid-kuzmin-iz-za-ugroz-pokinul-kryim/>

219. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/506089013091893>

220. Силовики проводят обыск в доме крымскотатарского активиста Белялова Османа. URL: krymsos.com/ru/news/siloviki-provodyat-obshuk-v-budinku-krimskotatarskogo-aktivista-belyalova-osmana/

221. В управлении ФСБ в Крыму допрошена журналистка Наталья Кокорина. URL: <https://www.svoboda.org/a/26900078.html>, ФСБ РФ проводит обыск в квартире редактора «Центра журналистских расследований» в Симферополе. URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/fsb-rf-provodit-obysk-v-kvartire-redaktora-centra-zhurnalistских-rassledovaniy-v-simferopole-203539.html>

222. В квартире родителей еще одного автора “Центра” провели обыск. URL: <https://investigator.org.ua/news/150797/>, Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf, Аннексия правды: ФСБ взялась за крымских журналистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26899913.html>

223. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf, В Ялте ФСБ после длительного обыска увезла бывшего заместителя главреда BlackSeaNews. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26947370.html>

224. В доме представителя Меджлиса проводят обыск. URL: <https://glavcom.ua/news/219436-v-dome-predstavitelja-medzhlisa-provodjat-obysk.html>, В Симферополе провели обыск у бывшего оператора АТР. URL: <https://ru.krymr.com/a/26950132.html>, Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf

225. «День возрождения народов Крыма» отметили обысками в домах и «переездом» в ИВС. URL: <https://ru.krymr.com/a/26970675.html>, Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf

226. Почему обыск Лили Буджуровой стал пощечиной Украине. URL: <http://krymsos.com/ru/news/pochemu-obysk-lili-budzhurovoi-stal-poshchechinoi-ukraine/>, Ислямов возмущен обысками ФСБ. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/1907416-islyamov-vozmuschen-obyiskami-fsb.html>
227. Ислямов возмущен обысками ФСБ. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/1907416-islyamov-vozmuschen-obyiskami-fsb.html>
228. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2015 года). URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf, <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/11/4/7087527/>
229. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (декабрь 2015 года). URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf, Адвокат: повторный обыск у Ислямовой провели в рамках дела координатора блокады Крыма. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27415984.html>
230. В Крыму ФСБ после обыска вызвала на допрос экс-редактора АТР Спиридонова. URL: <https://investigator.org.ua/news/169724/>
231. В Крыму давно расправляются с независимой журналистикой – Смедляев. URL: <https://ru.krymr.com/a/28754321.html>
232. Против крымского журналиста Николая Семена возбуждено дело о сепаратизме. URL: <https://graniru.org/Politics/Russia/m.250712.html>
233. Заир Акадыров рассказал о подробностях обыска в доме. URL: <https://ctrcenter.org/ru/news/20-zair-akadyrov-rasskazal-o-podrobnostyah-obyska-v-dome>
234. Крымский журналист Семена включен в федеральный список террористов и экстремистов. URL: <https://graniru.org/Politics/Russia/m.252994.html>
235. Среди задержанных крымских журналистов оказались две крымские татарки. URL: <https://avdet.org/ru/2016/04/19/sredi-zaderzhannyh-krymskih-zhurnalistov-okazalis-dve-krymskie-tatarki/>
236. В Крыму проводят обыски у журналистов. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-provodyat-obshuki-u-zhurnalistiv/>
237. У Криму російська ФСБ провела обшуки в трьох місцевих журналістів. URL: <https://detector.media/community/article/114449/2016-04-19-u-krimu-rosiiska-fsb-provela-obshuki-v-trokh-mistsevikh-zhurnalistiv-dopovнено/>
238. История политузника: Николай Семена. URL: <https://ru.krymr.com/a/29269847.html>, Украинский журналист Николай Семена задержан ФСБ в Крыму. URL: <http://argumentua.com/novosti/ukrainskii-zhurnalist-nikolai-semena-zaderzhan-fsb-v-krymu>
239. Обыск в доме Абдувелиевой не связан с журналистикой – адвокат. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/09/2/7119388/>, В Крыму силовики выломали дверь в доме журналистки портала Crimean Tatars. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/186661/>
240. Работа интернет-ресурса «Новости Севастополя» приостановлена в связи с проведенными обысками и изъятием оргтехники. URL: sevnews.info/

rus/view-news/Rabota-internet-resursa-Novosti-Sevastopolya-priostanovlena-v-svyazi-s-provedennymi-obyskami-i-izyatiem-orgtehniki/30085

241. Сайт «Новости Севастополя» остановил работу из-за обыска и изъятия техники. URL: <https://crimeahrg.org/sayt-novosti-sevastopolya-ostanovil-rabotu-iz-za-obyiska-i-izyatiya-tehniki/?fbclid=IwAR1zFgCJOXALg6nqal82-ilUzUcuRVBW6uboe1wraZDA0F7yxzrMD8dPc3s>

242. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Март 2018 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/04/Crimean-Human-Rights-Group_Mar_2018_RU.pdf, У Крыму силовики обшукали будинок і затримали кримськотатарського активіста Мемедемінова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/206788/>, Правозащитники и журналисты требуют немедленного освобождения гражданского журналиста из Крыма Наримана Мемедемінова. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/pravozashhitniki_i_zhurnalisty_trebujut_nemedlennogo_osvobozhdenija_grazhdanskogo_zhurnalista_iz_kryma_narimana_memedeminova

243. В Алуште бойцы самообороны напали на съемочную группу «Твоей газеты». URL: <http://www.tvoya-gazeta.com/news-alushta/3192-v-alushte-bojcy-samochnujuooborony-napali-na-se>

244. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>

245. «Полиция» запугивает мать известного крымского журналиста Руслана Югоша. URL: <https://ru.krymr.com/a/25411830.html>

246. Крымскотатарская газета «Авдет» не будет менять редакционной политики. URL: <https://ru.krymr.com/a/25409129.html>

247. Редактора крымскотатарской газеты вызывают на допросы по подозрению в экстремизме. URL: <https://investigator.org.ua/news/128784/>

248. Сайт крымского «Центра журналистских расследований» атакуют, а его работников вызывают в ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/26567041.html>

249. Сайт крымского «Центра журналистских расследований» атакуют, а его работников вызывают в ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/26567041.html>

250. Уголовное дело, по которому проходит Кокорина, возбуждено по публикациям Центра журналистских расследований – адвокат. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/150849/>

251. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств. Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.). URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/180601?download=true>

252. ФСБ отрабатывает на крымских журналистах новый «кейс». URL: <https://ru.krymr.com/a/26947471.html>, ФСБ проводит допрос крымской журналистки в Симферополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26944543.html>

253. Выбор журналистов Крыма: эмиграция или российская цензура. URL: <https://cpj.org/ru/2015/07/post-94.php>

254. Лиле Буджуровой вручили предостережение. URL: <https://avdet.org/ru/2016/05/30/lile-budzhurovoj-vruchili-predosterezhenie/>, Застереження щодо «екстремізму» виніс кримській журналістці прокурор-зрадник України. URL: <https://detector.media/infospace/article/115585/2016-05-31-zasterezhennya-shchodo-ekstremizmu-vinis-krimskii-zhurnalisttsi-prokuror-zradnik-ukraini/>, Теперь это наши дети. URL: <https://investigator.org.ua/ua/blogs/180390/>
255. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovi-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
256. Украинский активист Леонид Кузьмин из-за угроз покинул Крым. URL: crimeahrg.org/ukrainskiy-aktivist-leonid-kuzmin-iz-za-ugroz-pokinul-kryim/
257. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_April_2014_RUS.pdf
258. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_April_2014_RUS.pdf
259. Полуостров страха: хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/PeninsulaFear_Book.pdf
260. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (январь 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_field_mission_report_January_2015_RU.pdf
261. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf
262. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf
263. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf
264. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf
265. Допрос журналистки Натальи Кокориной продолжается: полиция запретила прессе работать у здания ФСБ. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/150841/>, Шесть часов в ФСБ. В Крыму спецслужбы «прессуют» журналистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26900007.html>
266. В Крыму продолжаются преследования проукраинских активистов, - отчет. URL: <https://www.anews.com/ua/n/25409502-v-krymu-prodolzhayutsya-presledovaniya-proukraynskiyh-aktivystov-otchet/>, Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf

267. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf, В Симферополе пройдет суд по продлению ареста Ахтема Чийгоза. URL: atr.ua/ru/news/119282-v-simferopole-projdet-sud-po-prodleniyu-aresta-ahtema-chijgoza
268. В Крыму участника акции Шевченко приговорили к исправительным работам. URL: old.qha.com.ua/ru/politika/v-krimu-uchastnika-aktsii-shevchenko-prigovorili-k-ispravitelnim-rabotam/143605/
269. Лиля Буджурова. URL: <https://www.facebook.com/lilya.takosh/posts/729845200471060>
270. В Керчи прошел суд по уголовному делу Осадчего. URL: <https://kerch.fm/2015/10/19/v-kerchi-proshel-sud-po-ugolovnomu-delu-osadchego.html>
271. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Октябрь 2015 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2015/11/Crimean_Human_Rights_Group_October_2015_RU.pdf, стор.11
272. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Декабрь 2015 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf, стор.10
273. У Криму на суді у справі про заборону Меджлісу журналістам заборонили фото- і відеознімання. URL: <https://detector.media/infospace/article/113641/2016-03-17-u-krimu-na-sudi-u-spravi-pro-zaboronu-medzhlisu-zhurnalistam-zaboronili-foto-i-videoziamku/>
274. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
275. «Экстремизм, недорого». URL: <https://ru.krymr.com/a/28004940.html>
276. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Октябрь 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/11/Crimean-Human-Rights-Group_October_2016_RU.pdf, стор.9
277. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года.
URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
278. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года.
URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
279. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2017 года.
URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2017_RU.pdf, Стр. 10; Брали вшестером: в Крыму ФСБ похитила адвоката Савченко. URL: <https://www.obozrevatel.com/>

crime/96310-brali-vshesterom-advokat-umerova-v-kryimu-zaderzhan-fsb.htm

280. Прессу не пустили на заседание суда по делу Курбединова – журналист. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-crimea/2163870-pressu-ne-pustili-na-zasedanie-suda-po-delu-kurbedinova-zurnalist.html>

281. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Февраль 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimea_Field_Mission_Review_February_2017_RU.pdf, стор.9

282. В Крыму российскому спецкору France24 не разрешили съемку в суде по «делу Чийгоза». URL: <https://ru.krymr.com/a/28319843.html>

283. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Февраль 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimea_Field_Mission_Review_February_2017_RU.pdf, стор.9

284. Задержанного сегодня крымского мусульманина арестовали на 11 суток URL: <http://www.sobytiya.info/news/zaderzhannogo-segodnya-krymskogo-musul-manina-arestovali-na-11-sutok>

285. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Март 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2017_RU.pdf, Стр 10

286. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Апрель 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/06/Crimean-Human-Rights-Group_April_2017_RU.pdf, стор.10

287. В Бахчисарае и Симферополе задерживают крымских татар. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/u_bahchisaraji_ta_simferopoli_zatrimujiut_krimskih_tatar

288. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Май 2017 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/07/Crimean-Human-Rights-Group_May_2017_RU.pdf, Стр.7.

289. Ayshe Umerova. URL: <https://www.facebook.com/aysh.umerova/posts/1380024465368707>;

290. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Август 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/10/Crimean-Human-Rights-Group_August_2017_RU.pdf

291. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Август 2017 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/10/Crimean-Human-Rights-Group_August_2017_RU.pdf, Стр. 8.

292. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Сентябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/10/Crimean-Human-Rights-Group_September_2017_RU.pdf, стор.7

293. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Октябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/11/Crimean-Human-Rights-Group_Oct_2017_RU.pdf, стор.9

294. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/506089013091893>

295. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Октябрь 2017 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/11/Crimean-Human-Rights-Group_Oct_2017_RU.pdf, стор.9

296. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf

297. Задержанного крымчанина Сейтумерова оштрафовали на две тысячи рублей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28842608.html>

298. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf

299. Суд оставил под арестом одного из фигурантов бахчисарайского «дела Хизб ут-Тахрир». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28874485.html>

300. Anton Naumliuk. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1769217469779852&set=a.1009209802447293&type=3&theater>

301. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Декабрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/01/Crimean-Human-Rights-Group_Dec_2017_RU.pdf

302. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Декабрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/01/Crimean-Human-Rights-Group_Dec_2017_RU.pdf

303. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2018 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2018_RU.pdf, Стор.10.

304. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2018 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2018_RU.pdf, Стор.10.

305. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2018 года.

URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2018_RU.pdf, Стор.10.

306. Журналистов и родственников не пустили в крымский суд, где по видеосвязи проходит заседание по делу «Хизб ут-Тахрир». URL: <https://zona.media/news/2018/02/20/kuku>

307. Дело Игоря Мовенко: из условного срока – в реальное заключение. URL: <https://ru.krymr.com/a/29210105.html>

308. За массовые беспорядки в «крымскую весну» дали условно. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3662409>

309. Alexey Ladin. URL: <https://www.facebook.com/alexey.ladin.3/posts/1832028893581154>
310. Anton Naumliuk. URL: <https://www.facebook.com/anton.naumliuk/posts/2199004623467799>
311. Алушта: по делу Назимова и Степанченко закончились прения сторон. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-alushta-po-delu-nazimova-i-stepanchenko-zakonchilis-preniya-storon/29570909.html>
312. В Крыму журналиста лишили аккредитации в «Госсовет» за то, что не встал во время гимна России. URL: <https://ru.krymr.com/a/26532525.html>
313. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf, Стр. 17.
314. «Крыминформ» отказал в аккредитации журналистам телеканала ATR. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/kriminform-otkazal-v-akkreditatsii-jurnalistam-telekanala-atr/145741/?fbclid=IwAR0G8ok6aX7NYx5yCjrzK0LJXk02eiiHg9Eh0OV8gZAiAnN3iAVHL1QU228>
315. Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>
316. Незаконно уволенный директор крымскотатарских программ выиграл суд против ГТПК «Крым». URL: <https://ru.krymr.com/a/26604205.html>
317. О ликвидации Государственной телерадиовещательной компании «Крым» и создании автономной некоммерческой организации «Телерадиокомпания «Крым». URL: <http://docs.pravo.ru/document/view/70011573/>
318. Сотрудники крымскотатарской редакции ГТПК «Крым» будут судиться из-за увольнения. URL: <https://investigator.org.ua/news/138085/>
319. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (октябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf
320. Журналистку уволили из-за дома Аксенова. URL: <https://politeka.net/news/369912-zhurnalistku-uvolili-iz-za-doma-aksenova/>
321. В Москве Верховный суд подтвердил запрет на въезд в Россию советнику главы крымскотатарского Меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27375884.html>
322. Аксенов о запрете въезда в Крым Исмету Юкселю. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2NB2S1db300>
323. В Крыму силовики в поисках экстремистов блокировали автобус с журналистами, ехавшими в Поповку. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27155020.html>; Полиция задержала журналистов, ехавших на запрещённый фестиваль Befooz. URL: old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/politsiya-zaderjala-jurnalistov-ehavshih-na-zapreschennii-festival-befooz/146496/
324. Крымским журналистам запретили писать о присутствии российских войск в Сирии. URL: <https://humanrights.org.ua/ru/material/>

krimskim_zhurnalistam_zaboronili_pisati_pro_prisutnist_rossijskih_vijsk_u_siriji

325. Журналістка «Української правди» пов'язує заборону в'їзду до Криму із депортацією Столярової. URL: <https://detector.media/community/article/113128/2016-02-26-zhurnalistka-ukrainskoi-pravdi-povyazue-zaboronu-vizdu-do-krimu-iz-deportatsieyu-stolyarovo/>

326. Крымский журналист Семена включен в федеральный список террористов и экстремистов. URL: <https://graniru.org/Politics/Russia/m.252994.html>

327. В официальный список террористов России включили политзаключенных украинцев и крымских журналистов

URL: <https://gordonua.com/news/crimea/v-oficialnyy-spisok-terroristov-rossii-vklyuchili-politzaklyuchennyh-ukraincev-i-krymskih-zhurnalistov-140407.html>

328. Разоблаченный топ-менеджер Корпорации развития Крыма угрожает физической расправой журналистам. URL: <https://sevastopol.su/news/razoblachyonnyu-top-menedzher-korporacii-razvitiya-kryma-ugrozhaet-fizicheskoy-raspravou>

329. Мін'юст РФ зарахував сайт «Крим.Реаліі» до «іноземних агентів» і попередив про обмеження. URL: <https://detector.media/infospace/article/132003/2017-11-16-minyust-rf-zarakhuvav-sait-krimrealii-do-inozemnikh-agentiv-i-poperediv-pro-obmezhennya/>

330. Представители Украинского Культурного Центра объявили о давлении со стороны силовиков в Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5a91ae5c53c0a/>

331. Цензура и постоянное давление со стороны оккупационных властей вынудили уволиться главного редактора и сотрудников крымскотатарского издания. URL: krymsos.com/ru/news/tsenzura-i-postiinii-tisk-z-boku-vladi-staliprichinoyu-zvilnennya-golovnogo-redaktora-i-spivrobotnikiv-krimskotatarskogo-vidannya/

332. Последствия включения в российский список «экстремистов и террористов» для украинского активиста Мовенко. URL: <https://crimeahrg.org/posledstviya-vklyucheniya-v-rossiyskiy-spisok-ekstremistov-i-terroristov-dlya-ukrainskogo-aktivista-movenko/>

333. Возбуждено уголовное дело по факту размещения информации экстремистского содержания в сети Интернет. URL: <https://crim.sledcom.ru/news/item/719580/>; Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (октябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf

334. Слесарь признан виновным в разжигании розни. URL: <https://www.novayagazeta.ru/articles/2015/07/20/64949-slesar-priznan-vinovnym-v-razzhiganii-rozni>; «Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією». URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> ст. 222

335. «Правоохранители» спрашивают соседей, знают ли они, что я - террорист». URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/pravozahisniki_zajavljajut_pro_tisk_na_rodichiv_aktivistiv_v_krimu

336. Блогера Ильченка, який втік на материкову Україну, заочно арештували в окупованому Криму. URL: <https://detector.media/infospace/>

article/117902/2016-08-17-blogera-ilchenka-yakii-vtik-na-materikovu-ukrainu-zaочно-areshtovali-v-okupovanomu-krimu/; Севастопольский Следком объявил Ильченко в розыск. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27928983.html>

337. Беглец в Украину, обвиненный в экстремизме: «В СИЗО били по почкам на допросах и в камере». URL: <https://www.currenttime.tv/a/27937970.html>; Шокирующее видео: Бежавший из Крыма «патриот Украины» оказался педофилом. URL: <https://nk.org.ua/politika/shokiruyuschee-video-bejavshiy-iz-kryima-patriot-ukrainyi-okazalsya-pedofilom-67267>; У Криму слідчі «приписують» блогеру Ильченку педофілію. URL: <https://detector.media/community/article/117915/2016-08-18-u-krimu-slidchi-pripisuyut-blogeru-ilchenku-pedofiliju/>

338. Симферопольский районный суд, 1-171/2017, 27 сентября 2017, URL: http://sudact.ru/regular/doc/710nvd6asW53/?regular-txt=умеров&regular-case_doc=&regular-lawchunkinfo=&regular-doc_type=&regular-date_from=&regular-date_to=&regular-workflow_stage=10&regular-area=3066&regular-; КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/7/2/7277f73-report-ru-new--1---1-.pdf> С. 108.

339. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в крым. Декабрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/01/Crimean-Human-Rights-Group-Dec_2017_RU.pdf; Айдер Азаматов: «Лариса Китайская намерена обращаться в ЕСПЧ, чтобы признать приговор незаконным». URL: krymsos.com/ru/news/5aabb3f3708d/?fbclid=IwAR0MTMCyudWviiL2m7PQobY08AwT2ce6mE-cUFHVu-5_q65YGAGfV5E9jwU

340. URL: <https://crimea.ria.ru/society/20160824/1106984573.html>

341. В Севастополе вынесен приговор участнику движения «Ультрас». URL: <https://www.sova-center.ru/racismxenophobia/news/counteraction/2016/10/d35672/>

342. Активиста Украинского культурного центра Кузьмина вынудили покинуть Крым. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28710106.html>; Уголовное дело за радиоэфир: ФСБ разыскивает крымского активиста Вельдара Шукурджиева. URL: <https://ru.krymr.com/a/28384861.html>; «Кримська світлиця». URL: <https://www.facebook.com/krymsvitlytsia/posts/984162155052155>; «Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. 2017». URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 79.

343. Дело Игоря Мовенко: из условного срока – в реальное заключение. URL: <https://ru.krymr.com/a/29210105.html>; Суд изменил приговор севастопольцу Мовенко на условный. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5b31fdf2c8d79/>

344. Севастополец получит 1,3 года тюрьмы за экстремизм в соц.сетях URL: <http://sevastopol.bezformata.com/listnews/poluchit-1-3-goda-tyurmi-za-ekstremizm/59204333/>; Энциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 268-289; В ФСБ России сообщили об аресте севастопольца за посты в соцсетях – СМИ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28623008.html>

345. Стало известно о еще одном случае нарушения прав человека в Крыму. URL: <http://crimea-news.info/stalo-izvestno-o-eshe-odnom-slychae-narysheniia-prav-cheloveka-v-krymu/>; Энциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 268;

346. Крым: пророссийским активистам не удалось оспорить в суде штраф за «унижение достоинства болгар». URL: <https://ru.krymr.com/a/shtraf-pa-unijenie-dostoinstva-bolgar-v-krimu/29407636.html>; Суд над Джигаловым и Семёновым завершён. Приговор, комментарии. URL: https://gorod24.online/sudak/news/67748-sud_nad_djigalovyim_i_semnovyim_zavershn_prigovor_kommentarii

347. МУРАД АЛИЄВ: В'ЯЗЕНЬ, ПРАВОЗАХИСНИК, ВТИКАЧ (на основі інтерв'ю та прес-конференції з Мурадом Алієвим). URL: krymsos.com/news/murad-aliyev-v---yazen-pravozakhisnik-vtikach-na-osnovi-interv---yu-ta-preskonferentsiyi-z-muradom-aliyevim/

348. Энциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 257.; «Они хотели заткнуть ему рот»: российский приговор для Сулеймана Кадырова. URL: <https://ru.krymr.com/a/29072639.html>; «Все заполняет капитан». Постановления судьи и главы ФСБ Крыма по делу активиста Кадырова написаны одинаковым почерком. URL: <https://zona.media/article/2018/09/06/kadyrov>

349. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Октябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/11/Crimean-Human-Rights-Group_Oct_2017_RU.pdf

350. В Крыму завершилось следствие по делу главы Союза рабочих Севастополя. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2018/02/09/v-krymu-zavershilos-sledstvie-po-delu-glavy-soyuza-rabochih-sevastopolya>; «Дело Большакова»: битва экспертиз и судебные споры вокруг марксизма. URL: <https://ru.krymr.com/a/29375674.html>; «Спокойный процесс» по экстремистскому делу: как в Севастополе судят активиста Большакова. URL: <https://ru.krymr.com/a/sevastopol-kak-sudyat-aktivista-bolshakova/29661504.html>

351. В Керчи вынесен приговор за возбуждение ненависти в интернете и хранение боеприпасов. URL: <https://www.sova-center.ru/racism-xenophobia/news/counteraction/2018/01/d38679/>; Керчанина приговорили к условному сроку за «русофобские высказывания в интернете» – СМИ. URL <https://ru.krymr.com/a/news/28989337.html>

352. «Высказывался в адрес русских»: за что арестовали крымского татарина Исмаила Рамазанова? URL: <https://ru.krymr.com/a/28998323.html>; Суд в Симферополе не продлил арест подозреваемому в пропаганде экстремизма Рамазанову. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29359388.html>

353. В Крыму суд удовлетворил апелляцию прокуратуры по делу крымчанки Лилии Татарисовой. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29114961.html>

354. Наказание за активизм: как в Крыму преследуют анархиста Евгения Каракашева. URL: <https://ru.krymr.com/a/29025848.html>; Свидетель в деле анархиста Каракашева пошел на сделку со следствием – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-svidetel-po-delu-aktivista-iz-eyvatorii-poshel-na-sdelku/29512460.html>

355. Эксперты не нашли призывов к терроризму в высказываниях крымского активиста – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29233081.html>; Евгений Каракашев рассказал о давлении со стороны Центра «Э». URL: <https://avtonom.org/news/politzaklyuchennyu-anarhist-karakashev-rasskazal-o-davlenii-so-storony-centra-e>; У левого активиста из Евпатории в СИЗО

ухудшилось здоровье – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-u-karakasheva-uhudshilos-zdorovie/29577719.html>; Защита левого активиста из Евпатории намерена обжаловать приговор российского суда. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-zashita-levogo-aktivista-iz-evpatorii-namerena-obzhalovat-prigovor-rossiiskogo-suda/29892250.html>

356. Севастопольца внесли в базу экстремистов за пост о российских силовиках. URL: <https://crimeahrg.org/sevastopoltsa-vnesli-v-bazu-ekstremistov-za-post-o-rossiyskih-silovikah/>

357. «У меня есть золотая медаль, красный диплом и уголовное дело» – Элина Мамедова. URL: <https://ru.krymr.com/a/krym-delo-za-repost-elina-mamedova/29401673.html>

358. Настрочил: Крымский студент заплатит 300 тысяч рублей штрафа за высказывания в соцсети. URL: <https://www.nnov.kp.ru/online/news/3195698/>

359. Доследственная проверка по-крымски: как на полуострове давят на активистов и адвокатов. URL: <https://ru.krymr.com/a/dosledstvennyye-proverky-v-krymu/29429766.html>

360. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/699699783730814>; На сегодняшний день Марлен Мустафаев свободный человек, без судимости – адвокат. URL: krymsos.com/ru/news/na-sogodnishnii-den-marlen-mustafayev-vilna-lyudina-bez-sudimosti-advokat/

361. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Май 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/06/Crimean-Human-Rights-Group_May_2016_RU.pdf, стр 10.; Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 302.

362. Кримчанина засудили за «русофобські» книги на сайті для школярів. URL: <https://ua.krymr.com/a/news/27786460.html>

363. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 313.

364. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 318.

365. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 322.

366. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 323.

367. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 324.

368. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Март 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2017_RU.pdf

369. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 331.

370. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 333.

371. Обзор ситуации в Крыму. Май 2017. URL: krymsos.com/files/9/9/9942293-----17.pdf; В Крыму оштрафовали активиста за упоминание Меджлиса в соцсети – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28523335.html>; Суд в Крыму оставил в силе штраф активисту за упоминание Меджлиса в соцсети. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28597406.html>
372. Суд в России оштрафовал фигуранта «дела Хизб ут-Тахрир» Сайфуллаева за пост в соцсети – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28766277.html>
373. Крымского татарина задержали на 15 суток - это был пятый обыск на сегодня, оставшийся без внимания. URL: krymsos.com/ru/news/krimskogo-tatarina-zatrimali-na-15-dib-tse-buv-pyatii-obshuk-na-sogodni-shcho-zalishivnya-bez-uvagi/
374. Задержанного крымчанина Сейтумерова оштрафовали на две тысячи рублей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28842608.html>
375. Крымскотатарского активиста оштрафовали за публикацию песни, которая находится в открытом доступе – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28990098.html>
376. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 323.
377. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 324.
378. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Март 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2017_RU.pdf
379. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 331.
380. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 333.
381. Обзор ситуации в Крыму. Май 2017. URL: <http://krymsos.com/files/9/9/9942293-----17.pdf>; В Крыму оштрафовали активиста за упоминание Меджлиса в соцсети – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28523335.html>; Суд в Крыму оставил в силе штраф активисту за упоминание Меджлиса в соцсети. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28597406.html>
382. Суд в России оштрафовал фигуранта «дела Хизб ут-Тахрир» Сайфуллаева за пост в соцсети – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28766277.html>
383. Крымского татарина задержали на 15 суток - это был пятый обыск на сегодня, оставшийся без внимания. URL: krymsos.com/ru/news/krimskogo-tatarina-zatrimali-na-15-dib-tse-buv-pyatii-obshuk-na-sogodni-shcho-zalishivnya-bez-uvagi/
384. Задержанного крымчанина Сейтумерова оштрафовали на две тысячи рублей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28842608.html>
385. Крымскотатарского активиста оштрафовали за публикацию песни, которая находится в открытом доступе – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28990098.html>

386. «Экстремистские» песни и картинки: как крымчан наказывают за фото и видео в соцсетях. URL: <https://ru.krymr.com/a/28985413.html>

387. Російські силовики обшукали будинки кримськотатарських активістів через публікації в соцмережах. URL: <https://detector.media/community/article/134027/2018-01-25-rosiiski-siloviki-obshukali-budinki-krimskotatarskikh-aktivistiv-cherez-publikatsii-v-sotsmerezakh/>; «Арест через два года после пыток»: почему силовики преследуют крымского татарина Энвера Кроша. URL: <https://ru.krymr.com/a/29000503.html>; Суд в Крыму арестовал крымского татарина на 10 суток за пост в соцсети от 2012 года. URL: https://lb.ua/news/2018/01/25/388221_sud_krimu_arestoval_krimskogo.html; Суд в Крыму отклонил жалобу на арест активиста Энвера Кроша. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29009341.html>

388. Задержанному в Нижнегорском районе крымскому мусульманину присудили штраф в размере 2 тысяч рублей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28998537.html>; Російські силовики обшукали будинки кримськотатарських активістів через публікації в соцмережах. URL: <https://detector.media/community/article/134027/2018-01-25-rosiiski-siloviki-obshukali-budinki-krimskotatarskikh-aktivistiv-cherez-publikatsii-v-sotsmerezakh/>; Решение № 12-217/2018 от 20 марта 2018 г. по делу № 12-217/2018. URL: <https://sudact.ru/regular/doc/J3oDKIZZvTgQ/>

389. «Сейчас в Крыму – Чечня»: левый активист Шестакович намерен просить политубежища в Европе. URL: <https://ru.krymr.com/a/29128407.html>; Активист Алексей Шестакович, переживший пытки, уехал из Крыма. URL: <https://www.svoboda.org/a/29105993.html>; Севастопольский активист рассказал о перенесенных при задержании издевательствах и пытках. URL: <http://www.sobytiya.info/news/sevastopol-skiy-aktivist-rasskazal-o-perenesennyh-pri-zaderzhanii-izdevatel-stvah-i-pytkah>

390. Севастопольских анархистов осудили за экстремистские материалы. URL: <https://primechaniya.ru/home/news/mart-2018/sevastopolskih-anarhistov-osudili-za-ekstremistskie-materialy/>; Crimean Human Rights Group URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/2029765917309039>

391. Настрочил: Крымский студент заплатит 300 тысяч рублей штрафа за высказывания в соцсети. URL: <https://www.nnov.kp.ru/online/news/3195698/>

392. «Суд» в Крыму оштрафовал Зарему Куламетову. URL: atr.ua/news/177953-sud-v-krymu-ostrafoval-zaremu-kulametovu; Обыски в Крыму: жительниц Старого Крыма оштрафовали за посты в соцсетях. URL: <https://ru.krymr.com/a/obyski-v-krymu-oshtrafovali-za-reposty-v-socsetyah/29471864.html>

393. В оккупованому Криму жителям оштрафували за пости в соцмережах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2531082-v-okupovanomu-krimu-zitelok-ostrafuvali-za-posti-v-socmerezah.html>; Обыски в Крыму: жительниц Старого Крыма оштрафовали за посты в соцсетях. URL: <https://ru.krymr.com/a/obyski-v-krymu-oshtrafovali-za-reposty-v-socsetyah/29471864.html>

394. В Крыму осудили семью крымских татар по разным статьям административного кодекса. URL: <https://www.novayagazeta.ru/news/2018/09/04/144761-v-krymu-osudili-semyu-krymskih-tatar-po-raznym-statyam-administrativnogo-kodeksa>

395. Марлену Мустафаеву присудили 12 суток административного ареста. URL:

krymsos.com/ru/news/marlenu-mustafayevu-prisudili-12-dib-administrativnogo-areshtu/; Обыски в Крыму: суд арестовал крымскотатарского активиста за пост в Facebook. URL: <https://ru.krymr.com/a/obyski-v-krymu-sud-arestoval-aktivista-za-post-v-facebook/29471515.html>

396. «Суд» в Крыму арестовал крымского татарина Белялова на 5 суток. URL: <atr.ua/news/178133-sud-v-krymu-arestoval-krymskogo-tatarina-belalovana-5-sutok>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/704036333297159>

397. Дело Эмиля Курбединова: «пропаганда экстремизма» или месть российских силовиков? URL: <https://ru.krymr.com/a/delo-kurbedinova-propaganda-ekstremizma-ili-mest-silovikov/29643539.html>; Суд в Крыму арестовал адвоката Эмиля Курбединова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-krymu---advokata-emilya-kurbedinova/29642770.html>; Минюст России потребовал исключить из коллегии крымского адвоката Курбединова. URL: https://lb.ua/news/2019/01/10/416833_minyust_rossii_potreboval_isklyuchit.html

398. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации с правами человека в Крыму (сентябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf; Лиза Богуцкая: Крым – одна большая тюрьма. URL: <https://sprotyv.info/news/liza-boguckaja-krym-odna-bolshaja-tjurma>. У активистки Лизы Богуцкой провели обыск, ее забрали в полицию. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/u-aktivistki-lizi-bogutskoi-proveli-obisk-ee-zabrali-v-politsiyu/139681/>

399. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (декабрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf; В доме бывшего председателя меджлиса Тургеневки провели обыск. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/proisshestviya/v-dome-bivshego-predsdatelya-medjlisa-turgenevki-proveli-obisk/141971/>

400. ФСБ провела обыски в украинской «Просвите» в оккупированном Севастополе: изъято 250 томов «экстремистской литературы». URL: https://sensor.net.ua/video_news/382076/fsb_provela_obyski_v_ukrainskoyi_prosvite_v_okkupirovannom_sevastopole_izyato_250_tomov_ekstremistskoyi

401. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Июль 2016 года. URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/08/Crimean-Human-Rights-Group_July_2016_RU.pdf, Задержание активистки в Ялте: «черные списки» или доносы? URL: <https://ru.krymr.com/a/27867865.html>, После обыска Лариса Китайская остается в Ялте под присмотром ФСБ – дочь активистки. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27869918.html>, Мониторинговый обзор ситуации со свободой слова в Крыму за второе полугодие 2016 года. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/122435/2017-01-21-monitoringovy-obzor-situatsii-so-svobodoi-slova-v-krymu-za-vtoroe-polugodie-2016-goda/>

402. У Айдера Салединова проводят обыск. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/politika/u-aidera-saledinova-provodyat-obisk-obnovleno/166524/>, Обыск за перепост. Силовики нагрянули к члену феодосийского меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/28034171.html>

403. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Декабрь

2016 года. URL:http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/01/Crimean-Human-Rights-Group_Dec_2016_RU.pdf; В аннексированном Крыму ФСБ избила и вывезла из дома украинца. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/12/16/7130096/>

404. В Крыму украинского активиста и его тещу увольняют с работы после обыска. URL: <https://crimeahrg.org/v-krymu-ukrainskogo-aktivista-i-ego-teshhu-uvolnyayut-s-raboty-posle-obyiska/>; ФСБ собирается обвинить жену украинского активиста в Крыму в «экстремизме». URL: <https://investigator.org.ua/news-2/193104/>; В Крыму украинского активиста Виноградова и его тещу увольняют с работы из-за действий ФСБ. URL:https://humanrights.org.ua/ru/material/u_krimu_ukrajinskogo_aktivista_vinogradova_ta_jogo_teshhu_zvilnjajut_z_roboti_cherez_obshuk_fsb, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2017 года. URL:http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2017_RU.pdf

405. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf, «Удар по «Крымской солидарности». URL: <https://ru.krymr.com/a/28841682.html>, Сейтумер Сейтумеров находится в Бахчисарайском райотделе – активист. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/seitumer-seitumerov-nahoditsya-v-bahchisaraiskom-raiotdele-aktivist/181926/>

406. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf; Прикладом по сердцу, кулаком по почкам. URL:<https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/13/75780-prikladom-po-serdtsu-kulakami-po-pochkam>

407. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2018 года. URL:https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2018_RU.pdf

408. Арестованный севастопольский левый активист Шестакович пожаловался на пытки – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29075446.html>; Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Март 2018 года. URL:https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/04/Crimean-Human-Rights-Group_Mar_2018_RU.pdf. Задержанный в Севастополе анархист заявил о пытках. URL: <https://www.svoboda.org/a/29075440.html>, В аннексированном Севастополе проходят обыски у участников анархического движения. URL: <https://ru.hromadske.ua/posts/v-anneksirovannom-sevastopole-prokhodiat-obysky-u-uchastnykov-anarkhicheskoho-dvizheniya>.

409. «У меня есть золотая медаль, красный диплом и уголовное дело» – Элина Мамедова. URL:<https://ru.krymr.com/a/krym-delo-za-repost-elina-mamedova/29401673.html>, Мешканка Криму Еліна Мамедова після здійснення обшуку в її будинку перебуває під підпискою про невиїзд. URL: <https://crimeahrg.org/uk/zhitelka-krimu-elina-mamedova-pislya-provedennya-obshuku-v-yiyi-budinku-znahoditsya-pid-pidpiskoju-pro-neviyizd/>

410. У Криму «суд» заарештував активіста Османа Белялова на п'ять діб. URL:<https://investigator.org.ua/news-2/211131/>, Обыск в Крыму: российские силовики увезли отца активиста Белялова. URL:<https://ru.krymr.com/a/news-obysk-v-krymu-rosiiskie-siloviki-uvezli-otza-aktivista-belyalova/29487431>.

html, У Бахчисараї окупанти провели обшук в будинку кримськотатарського активіста Османа Белялова. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/211073/>, Задержанный накануне после обыска у себя дома Осман Белялов освобождён. URL: <http://krymsos.com/ru/news/zatrimanii-naperedodni-pislya-obshuku-u-sebe-vdoma-osman-byelyalov-zvilnenii/>

411. Ялта: в квартире обвиняемой за репосты провели обыск, изъяли зубную щетку. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-kvartire-obvinyaemoj-za-reposty-obysk-izyali-shchetku/29626714.html>

412. Эмир-Усеин Куку. URL: <https://graniru.org/people/2660/>; Крымский правозащитник заявляет о попытках ФСБ сфабриковать против него дело. URL: https://sensor.net.ua/news/342693/krymskiyi_pravozaschitnik_zayavlyaet_o_popytkah_fsb_sfabrikovat_protiv_nego_delo; Побывавший «в гостях» у фсбшников крымский правозащитник чуть не лишился почки. URL: <http://www.dsnews.ua/society/zaderzhannyu-v-krymu-fsbshnikami-pravozashchitnik-pokazal-poboi-24042015110400>

413. Организация по безопасности и сотрудничеству в еЕвропе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств . Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.). URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/180601?download=true> , стр 53

414. В Севастополе ФСБ допросила блоггера после размещения в Фейсбуке ссылки на новость о Джемилеве. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27190752.html>

415. Крымского правозащитника Эмира-Усеина Куку вызвали на допрос. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obschestvo/krimskogo-pravozaschitnika-emirauseina-kuku-vizvali-na-dopros/151711/>; Крымскотатарского активиста вызвали на допрос по подозрению в экстремизме. URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2015/12/d33355/>.

416. После обыска Лариса Китайская остается в Ялте под присмотром ФСБ – дочь активистки. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27869918.html>; КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. URL: <http://krymsos.com/files/7/2/7277f73-report-ru-new--1---1-.pdf> URL: С. 247/; Айдер Азаматов: «Лариса Китайская намерена обращаться в ЕСПЧ, чтобы признать приговор незаконным». URL: krymsos.com/ru/news/5aabbb3f3708d/?fbclid=IwAR0MTMCyydWvilL2m7PQobY08AwT2ce6mE-cUFHVu-5_q65YGAGfV5E9jwU

417. В Крыму задержанных ФСБ активиста Украинского культурного центра с женой отпустили домой адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28229325.html>; Побег от ФСБ: история крымчанки Натальи Харченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/28586484.html>

418. Обзор ситуации в Крыму. Январь-июнь 2017. URL: <http://krymsos.com/files/4/1/416e8fa-ru.pdf>; Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeaahrg/posts/1853768134908819>

419. Крымского активиста вызывают в «Центр Э» в связи с его интервью для «Крым.Реалии». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28325219.html>

420. Ученого из Ялты в ФСБ допрашивали о связях с Украиной. URL: <https://crimeahrg.org/uchenogo-iz-yaltyi-v-fsb-doprashivali-o-svyazyah-s-ukrainoy/>

421. Активіста Виноградова і його дружину опитали в рамках дослідчої перевірки. URL: krymsos.com/news/aktivista-vinogradova-i-yogo-druzhinu-opitali-v-ramkakh-doslidchoyi-perevirki/. В Криму ФСБ преследует семью украинских активистов Виноградовых. URL: <https://crimeahrg.org/v-kryimu-fsb-presleduet-semyu-ukrainskih-aktivistov-vinogradovyih/>

422. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/1899978240287808>

423. Супругу активиста Андрея Виноградова снова допросил следователь ФСБ. URL: krymsos.com/ru/news/druzhinu-aktivista-andriya-vinogradova-znovu-dopitav-slidchii-fsb/; Побег от ФСБ: история крымчанки Натальи Харченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/28586484.html>; В Криму ФСБ преследует семью украинских активистов Виноградовых. URL: [tps://crimeahrg.org/v-kryimu-fsb-presleduet-semyu-ukrainskih-aktivistov-vinogradovyih/](https://crimeahrg.org/v-kryimu-fsb-presleduet-semyu-ukrainskih-aktivistov-vinogradovyih/); Доследственная проверка по-крымски: как на полуострове давят на активистов и адвокатов. URL: <https://ru.krymr.com/a/dosledstvennye-proverky-v-krymu/29429766.html>.

424. «Марлена Мустафаева подталкивают снизить социальную активность, либо покинуть Крым» - адвокат Маммет Мамбетов. URL: krymsos.com/ru/news/marlena-mustafayeva-idshtovkhuyut-zniziti-sotsialnu-aktivnist-abo-pokinuti-krim-advokat-mammet-mambetov/.

425. «Крымские правоохранители» проводят доследственную проверку в отношении крымскотатарской поэтессы из-за ее стихотворений к 9 мая. URL: krymsos.com/ru/news/-krimski-pravookhorontsi--provodyat-doslidchu-perevirku-shchodo-krimskotatarskoyi-poetesi-cherez-yiyi-virshi-do-9-travnya/; В СК ответили крымскотатарской поэтессе по поводу проверки публикации ее стихов – журналист. URL: krymsos.com/ru/news/u-sk-vidpovili-krimskotatarskoyi-poetesi-z-privodu-perevirki-publikatsiyi-yiyi-virshiv-zhurnalist/

426. Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/699699783730814>

427. Россия внесла имена 22 крымчан в «перечень террористов». URL: https://news.liga.net/politics/news/rossiya_vnesla_imena_22_krymchan_v_perechen_terroristov; Беглец в Украину, обвиненный в экстремизме: «В СИЗО били по почкам на допросах и в камере». URL: <https://www.currenttime.tv/a/27937970.html>

428. Сулеймана Кадырова внесли в список экстремистов. URL: krymsos.com/ru/news/suleimana-kadyrova-vnesli-v-spisok-ekstremistov-i-zablokirovali-bankovskuyu-kartu/.

429. 300 тысяч штрафа за цитату Путина: как наказывают крымских активистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/28708417.html>; В Криму оплатили штраф Заремы Умеровой 10-ти рублевыми монетами. URL: <http://old.qha.com.ua/ru/obshchestvo/v-krimu-oplatili-shtraf-zaremi-umerovoi-10ti-rublevimimonetami/178376/>.

430. Оккупанты внесли севастопольца Игоря Мовенко в список экстремистов и террористов. URL: https://sensor.net.ua/news/3051749/okkupanty_vnesli_sevastopoltsa_igorya_movenko_v_spisok_ekstremistov_i_terroristov.

431. Севастопольца внесли в базу экстремистов за пост о российских силовиках. URL: <https://crimeahrg.org/sevastopoltsa-vnesli-v-bazu-ekstremistov-za-post-o-rossiyskih-silovikah/>.

432. Оккупанты внесли в список «экстремистов и террористов» пятерых крымчан. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/09/8/7191465/>.
433. Оккупанты внесли в список «экстремистов и террористов» пятерых крымчан. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/09/8/7191465/>
434. Оккупанты внесли в список «экстремистов и террористов» пятерых крымчан. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/09/8/7191465/>
435. Оккупанты внесли в список «экстремистов и террористов» пятерых крымчан. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/09/8/7191465/>.
436. Оккупанты внесли в список «экстремистов и террористов» пятерых крымчан. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/09/8/7191465/>.
437. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств . Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.). URL:<https://www.osce.org/ru/odihhr/180601?download=true>, стр. 52
438. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств . Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.). URL:<https://www.osce.org/ru/odihhr/180601?download=true>, стр. 52
439. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств . Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.). URL:<https://www.osce.org/ru/odihhr/180601?download=true>, стр. 53
440. Первый штраф за перепост в Telegram: как вице-премьер Крыма засудил блогера. URL: <https://ru.krymr.com/a/krym-shtraf-za-perepost-v-telegram/29407493.html>; В Симферополе суд обязал пророссийского блогера выплатить компенсацию вице-премьеру. URL:<https://ru.krymr.com/a/news/29401356.html>
441. «Сергей Валерьевич посадил в тюрьму человека»: за что Аксенов судится с блогером и «Примечаниями». URL: <https://ru.krymr.com/a/za-cto-aksenov-hochet-zasudit-blogera-i-primechaniya/29426323.html>
442. «Сергей Валерьевич посадил в тюрьму человека»: за что Аксенов судится с блогером и «Примечаниями». URL: <https://ru.krymr.com/a/za-cto-aksenov-hochet-zasudit-blogera-i-primechaniya/29426323.html>
443. У Крыму оголосили порядок акредитації ЗМІ на «референдум» – він суперечить українському законодавству. URL: <https://detector.media/community/article/91379/2014-03-12-u-krimu-ogolosili-poryadok-akreditatsii-zmi-na-referendum-vin-superechit-ukrainskomu-zakonodavstvu/>.
444. Правила аккредитации журналистов, работников средств массовой информации, информационных агентств в Государственном Совете Республики Крым. URL:<http://crimea.gov.ru/app/4201>.
445. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf.

446. Крым. Молчание. Как спецслужбы запугивают журналистов. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/03/27/7062767/>.

447. В Ялті журналістів не пустили на конкурс з обрання глави російської адміністрації міста. URL: <https://detector.media/infospace/article/133040/2017-12-19-v-yalti-zhurnalistiv-ne-pustili-na-konkurs-z-obrannya-glavi-rosiiskoi-administratsii-mista/>. В Ялті журналістів не допустили до конкурсу з обрання глави адміністрації міста. URL: <https://ua.krymr.com/a/news/28925046.html>.

448. «Город – в аду!». Как живет Армянск после кислотных выбросов. URL: <https://ru.krymr.com/a/posledstvia-vybrosov-v-armyanske/29471849.html>; Крымский Армянск: токсичная витрина «русского мира». URL: <https://ru.krymr.com/a/armyansk-toksichnaya-vitrina-russkogo-mira/29509329.html>. Химвыброс в Армянске: после возвращения в город дети опять начали болеть. URL: https://24tv.ua/ru/himvybros_v_armjanske_posle_vozvrashhenija_v_gorod_deti_opjat_nachali_bolet_n1038379.

449. Экологическая катастрофа в Армянске показала: нам будут врать до последнего. URL: новости-крыма.ru-an.info/новости/экологическая-катастрофа-в-армянске-показала-нам-будут-врать-до-последнего/.

450. «Город – в аду!». Как живет Армянск после кислотных выбросов. URL: <https://ru.krymr.com/a/posledstvia-vybrosov-v-armyanske/29471849.html>

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ЗІБРАНЬ ТА АСОЦІАЦІЙ

1. СВОБОДА ЗІБРАНЬ

Свобода зібрань гарантована як національним законодавством України (ст. 39 Конституції України) і Росії (ст. 31 Конституції РФ), так і міжнародними договорами регіонального та універсального характеру. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод, ратифікована і Україною і Російською Федерацією, в статті 11 гарантує всім представникам країн простору Ради Європи право на свободу зібрань. Аналогічне право гарантовано і обов'язковим для обох країн Міжнародним пактом про громадянські і політичні права в статті 21.

Після окупації Криму Російською Федерацією в березні 2014 року, на півострів де-факто було поширене російське законодавство, яке істотно відрізняється від українського в частині забезпечення свободи зібрань.

Так, в Україні відсутній спеціальний закон, який би регулював права і обов'язки організаторів зборів і передбачав би можливість обмеження свободи зібрань. У РФ відповідне питання регулюється Федеральним законом «Про збори, мітинги, демонстрації, ходи і пікетування» від 19.06.2004 № 54-ФЗ. Закон детально прописує дозвільну процедуру організації масових заходів, права і обов'язки їх організаторів і учасників, органів, до компетенції яких віднесено питання забезпечення проведення таких заходів. Російський законодавець виводить з-під дозвільної процедури поодинокі пікети в разі, якщо такі пікети організуються без використання швидко монтованих збірно-розбірних конструкцій. Розглянутий закон також містить визначення місць проведення масових заходів і окремо регламентує місця, де такі заходи не можуть проводитись. Закритий перелік таких місць включає:

1) території, що безпосередньо прилягають до небезпечних виробничих об'єктів; 2) шляхопроводи, залізничні магістралі і смуги відводу залізниць, нафто-, газо- і продуктопроводів, високовольтних ліній електропередачі; 3) території, що безпосередньо прилягають до

резиденцій Президента Російської Федерації, до будівель, які вони займають судами, до територій і будівель установ, які виконують покарання у вигляді позбавлення волі; 4) прикордонна зона. Крім того, вказується, що рішенням органів суб'єктів федерації і органів місцевого самоврядування можуть вводитися обмеження на використання й інших місць як майданчики для проведення публічних заходів, якщо проведення масового заходу в зазначених місцях може спричинити порушення функціонування об'єктів життєзабезпечення, транспортної або соціальної інфраструктури, зв'язку, створити перешкоди руху пішоходів і (або) транспортних засобів або доступу громадян до житлових приміщень або об'єктів транспортної або соціальної інфраструктури.

Українське законодавство ж, передбачає повідомний порядок проведення масових заходів. Для того, щоб провести публічний захід в Україні досить подати повідомлення до місцевих органів влади, але дозвіл від місцевої влади не потрібний.

Попри різницю українського і російського підходів до регулювання свободи зібрань, спільним знаменником для обох юрисдикцій є практика Європейського суду з прав людини (тут і далі – ЄСПЛ) у частині інтерпретації права на свободу зібрань, гарантованого статтею 11 Європейської конвенції. Свобода зібрань, виходячи з інтерпретації Конвенції ЄСПЛ, включає не тільки безпосереднє право проведення зборів, а й заборону дозвільного режиму ініціації зборів, заборону тиску на учасників зборів і прийняття заходів, які могли б негативно вплинути на бажання або можливість брати участь в масовому заході.[1]

Моніторинг ситуації зі свободою зібрань в окупованому Криму, проведений організацією КримSOS, дозволив виділити кілька типів обмежень згаданої свободи з моменту окупації Автономної Республіки Крим Росією:

1. Заборона на проведення заходів.

Безліч заходів в Криму були заборонені за формальними обставинами недотримання терміну подачі документів, неповного пакета документів, неточностей у наданій інформації про організаторів, зайнятості локації для проведення заходів, що затверджується місцевою владою та інших.[2] При цьому, повтори подібних відмов одним і тим же заявникам, незайнятість міських

просторів, на яких нібито повинні були проводитися альтернативні заходи, розмитість формулювань заборон на проведення заходів, свідчить про те, що, найчастіше, відмови не пов'язані з об'єктивними причинами. Як зазначав ЄСПЛ у своїх рішеннях, [3] використання формальних законодавчих бар'єрів для того, щоб запобігти реалізації свободи зібрань, порушують статтю 11 Конвенції. У ряді випадків, де-факто місцева влада Криму не дозволяла проведення заходів в запитуваних місцях, але пропонувала альтернативу. Проте, як зазначає Венеціанська комісія Ради Європи, організаторам масових заходів не повинен ставитись ультиматум: проводити захід в запропонованому місці або не проводити зовсім.[4] Інакше, гарантована статтею 11 Конвенції свобода, втратила б сенс.

2. Зрив і втручання в захід, що проводиться.

Багато масових заходів, що проводяться в різних містах Криму,[5] були перервані через втручання де-факто правоохоронних органів Криму. При цьому де-факто правоохоронні органи створювали перешкоди для проведення виключно заходів, які критикують де-факто уряд. ЄСПЛ не раз зазначав у своїх рішеннях,[6] що загроза громадської безпеки, яка може легалізувати втручання правоохоронців у проведення масового зібрання, повинна бути явною і вимагає невідкладної реакції. Ні в одному з розглянутих випадків, втручання де-факто правоохоронних органів Криму не відповідало наведеним вище критеріям

3. Попередження організаторів і потенційних учасників заходів про недопущення порушення закону.

У багатьох випадках планування масових заходів, де-факто правоохоронні органи Криму вручали потенційним учасникам таких заходів попередження про неприпустимість порушення законів РФ.[7] Хоча правоохоронні органи і можуть здійснювати необхідні попередні дії для забезпечення безпеки і дотримання закону, такі дії, все ж, повинні бути необхідними і пропорційними.[8] Необґрунтований і повторюваний виклик великої кількості передбачуваних учасників багатьох заходів явно свідчить про порушення принципів необхідності та пропорційності.

4. Адміністративне та кримінальне переслідування організаторів і учасників заходів.

Ще однією частою практикою, що впливає на здійснення свободи зібрань, є залучення до адміністративної[9] і навіть кримінальної[10] відповідальності осіб, які брали участь в масових заходах і затримання. Затримання і подальше судове переслідування можуть розглядатися і як самостійні порушення прав, закріплених

в Конвенції. Разом з тим, вони можуть оцінюватися і як порушення проти свободи зібрань, як вказував ЄСПЛ у своїх рішеннях.[11]

5. Дублювання незалежних заходів проурядовими.

Окремі масові заходи, що мають релігійно-етнічне значення, дублювалися заходами, штучно організованими представниками місцевої де-факто влади. При цьому, для наповнення проурядових заходів, використовувався адміністративний тиск на керівників державних і муніципальних установ.[12]

6. Кваліфікація спонтанних зібрань людей, як несанкціонованих заходів.

Принаймні з 2016 року, спонтанні зібрання людей (в першу чергу для підтримки друзів і родичів під час проведення в їх будинках обшуків) де-факто правоохоронці Криму почали кваліфікувати як несанкціоновані зібрання.[13] Така кваліфікація в корені розходиться з прочитанням ЄСПЛ статті 11 Конвенції. Суд у декількох своїх рішеннях недвозначно встановив, що право на проведення спонтанних заходів може переважувати обов'язок за попереднім повідомленням.[14] Крім того, він зазначив, що при деяких обставинах, швидка реакція в формі масового зібрання, є допустимою і не може бути заборонена або зірвана виключно на тих підставах, що вона не авторизована компетентною владою.[15]

Останній тип порушень свободи зібрань також свідчить про широке тлумачення поняття «масові заходи» російськими державними органами. До масових заходів, де-факто органи влади відносять і такі приватні дії як покладання квітів до пам'ятників, фотографування на тлі пам'ятників з певною символікою, фільмування. З 2016 до публічних заходів, що вимагають дозволу де-факто місцевої влади стали відносити і спортивні заходи.

Де-факто влада також регулярно приймає на місцевому рівні законодавчі акти, що обмежують проведення масових заходів в певні проміжки часу або в певних місцях.[16]

Також спостерігається примус до участі в державних масових заходах.[17]

В цілому, з введенням російського законодавства в Криму, де-факто влада присвоїла собі повноваження дозволяти чи забороняти будь-які масові заходи. За період моніторингу, де-факто місцевою владою

не було дозволено жодного заходу, який критикував би Росію або російські місцеві органи влади. Це стосується як критики окупації півострова, так і побутових питань, таких як корупція, забудова, різні реформи.

1. 26 лютого 2014 спроба зриву мітингу на підтримку територіальної цілісності України.

26 лютого 2014 року біля будівлі кримського парламенту зібралося близько 10 тисяч мітингувальників, які виступали на підтримку цілісності України. Вони виступали проти входження Криму до складу РФ і прагнули не допустити засідання Верховної ради, яка могла би прийняти таке рішення. Зібралися також кілька тисяч їхніх супротивників, переважно представлені партією «Руськое єдинство». Глава Меджлісу Рефат Чубаров вимагав від спікера кримського парламенту Володимира Константинова перенести або скасувати позачергову сесію, щоб уникнути протистояння і подальшого загострення ситуації в Криму. Однак, між групами протестувальників почалися зіткнення, із застосуванням держаків від прапора, ніжок стільців, газових балончиків. Частина кримських татар прорвалися в будівлю Верховної ради, але, дізнавшись, що засідання відкладено, покинули його. В ході масового заходу загинули 2 людини, 79 були травмовані. У момент проведення мітингу Крим знаходився ще під ефективним контролем України, і застосовувалося законодавство України. 25 лютого 2014 Меджліс кримськотатарського народу повідомив місцеву владу про проведення мітингу відповідно до законодавства України. Згідно з даними прокуратури Автономної Республіки Крим антиукраїнський мітинг курувався російськими силами, а серед проросійських активістів були переодягнені російські військовослужбовці й кубанські козаки. Співробітники міліції не робили дій для підтримки правопорядку. Детальну реконструкцію мітингу і правовий аналіз цих подій був підготовлений Міжнародною експертною групою.[18]

У 2015 році російська прокуратура Криму порушила кримінальну справу щодо подій 26 лютого 2014 року, кваліфікуючи їх як масові заворушення. З січня 2015 почалися затримання кримських татар, які брали участь в мітингу. 29 січня 2015 був затриманий заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтем Чийгоз за звинуваченням в організації масових заворушень. Серед інших затриманих, звинувачених в участі в масових заворушеннях: Алі Асанов, Мустафа Дегерменджі, Ескендер Кантемир, Талят Юнусов, Ескендер Емірвалієв, Арсен Юнусов і Ескендер Небієв.[19]

28 грудня 2015 Талят Юнусов був засуджений до умовного терміну в 3,5 року де-факто Центральним районним судом Сімферополя. Юнусова звинуватили в застосуванні сили до декількох представників

альтернативного проросійського мітингу очолюваного партією «Руськое єдінство».[20]

11 вересня 2017 до 8 років позбавлення волі в колонії загального режиму де-факто Верховний суд Криму засудив Ахтема Чийгоза. Рішення винесено незважаючи на те, що в ході судового слідства було опитано понад 150 свідків, з них тільки четверо секретних свідків підтвердили позицію звинувачення. 19 червня 2018 Ескендер Кантемир і Арсен Юнусов були засуджені до умовного терміну в 4 роки з випробувальним терміном на 3 роки. Ескендер Емірвалієв отримав 3 роки і 6 місяців умовно. Алі Асанов і Мустафа Дегерменджі засуджені до умовного терміну в 4 роки і 6 місяців з випробувальним терміном на 3 роки. Представники проросійських сил не були фігурантами цієї справи, і в їх відношенні не проводилося розслідування.[21]

2. 3 березня 2014 зрив одиничного пікету активіста Решата Аметова

3 березня 2014 кримськотатарський активіст Решат Аметов проводив одиничний пікет на площі Леніна біля будівлі Ради Міністрів АРК, протестуючи проти дій Російської Федерації в Криму. Після 30-40 хвилин одиничного пікету він був викрадений невідомими людьми у камуфляжній формі.

Його тіло в наручниках, зі слідами тортур, виколотими очима і пакетом на голові знайшли 15 березня поруч з селом Земляничне (Білогірський район). Причиною смерті стало проникаюче колото-різане поранення ножем в око.[22]

3. 9 березня 2014 застосування сили до активістів під час мітингу

9 березня 2014 в Севастополі біля будівлі Гагарінської РДА біля пам'ятника Тарасу Шевченку була зірвана акція пам'яті, присвячена українському поетові Тарасу Шевченку. Озброєні битками та нагайками проросійські активісти напали на учасників акції. Принаймні кілька десятків учасників акції, з 200 чоловік, що брали участь, отримали ушкодження різного ступеня тяжкості. За інформацією новинного ресурсу «Бі-бі-сі», частина групи нападників становили російські козаки.

У той же день за дві години до початку акції так званої «кримської самооборони» було викрадено організаторів акції і координаторів руху «Євромайдан-Крим», Андрія Щекуна і Анатолія Ковальського. [23]

4. 13 березня 2014 зрив мітингу «Крим проти війни»

13 березня 2014 в Ялті під час мітингу «Крим проти війни», в якому брало участь близько 30 місцевих жителів, на мітингувальників з українською атрибутикою напала група, що складалася приблизно з 100 осіб з російськими прапорами. Частина нападників були в одязі кубанських козаків. За інформацією Центру журналістських

розслідувань, 50 чоловіків з прапорами Російської Федерації і криками «Росія» витіснили учасників мітингу зі сцени і затіяли бійку. Незважаючи на звернення учасників проукраїнського мітингу, міліція на ситуацію, що склалася не реагувала. Серед постраждалих були українські громадяни, а також журналісти з Німеччини і Франції. [24]

5. 27 квітня 2014 перешкоджання проведенню антикорупційного мітингу в Севастополі

27 квітня 2014 під час проведення мітингу проти корупції в Севастополі московський поліцейський, прикомандирований до УВС Ленінського району Севастополя Кириченко, перешкоджав його проведенню, посиляючись на невідповідність акції російським законам. Для припинення мирного антикорупційного зібрання Кириченко залучив співробітників «Беркута», мотивувавши свої дії тим, що проведення мітингу не було санкціоновано. Незважаючи на дії представника так званої поліції, мітинг все ж відбувся – учасники наполягали на тому, що в перехідний період мають право керуватися українським законодавством.

За повідомленням Кримської польової місії з прав людини, в цей період також проводилися так звані «профілактичні заходи», в рамках яких представники контрольованої Російською Федерацією поліції обходили будинки кримчан і рекомендували утримуватися від участі або ініціювання мирних зібрань.[25]

6. 3 травня 2014 перешкоджання зібранню на адміністративному кордоні між Кримом і материковою Україною

3 травня 2014 близько 2000 кримських татар приїхали на адміністративний кордон між Кримом і материковою частиною України, щоб зустріти Мустафу Джемілева, лідера кримських татар. Напередодні влада РФ заборонили Мустафі Джемілеву в'їзд на територію РФ і відповідно Криму. Також у багатьох населених пунктах кримські татари блокували дороги в знак протесту. На адміністративному кордоні представники Російської Федерації намагалися блокувати учасників акції, і не дозволяли вільно пересуватися. З боку РФ була введена в дію військова техніка і близько 200 військовослужбовців.

У 2014-2015 щодо учасників здійснювалося адміністративне і кримінальне переслідування за участь в акції на адміністративному кордоні і в інших містах. Близько 100 осіб було притягнуто до адміністративної відповідальності за звинуваченням у порушенні громадського порядку, і засуджені до штрафів від 10 до 40 000 російських рублів. Як мінімум п'ять осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності і засуджені до умовних термінів за

нібито застосування насильства відносно представника влади.[26]

7. 16 травня 2014 обмеження в проведенні масових заходів указом так званого голови Криму Сергія Аксьонова

16 травня 2014 так званий глава Криму Сергій Аксьонов указом «Про обмеження у проведенні масових заходів у зв'язку з подіями на південному сході України» заборонив проведення масових заходів на всій території окупованого півострова до 6 червня 2014 року. Рішення прийнято напередодні раніше запланованого мітингу присвяченого 70-річчю депортації кримських татар. При цьому проведення акції 18 травня вже було погоджено з де-факто адміністрацією в центрі Сімферополя, через указ акція була перенесена на околицю міста. За інформацією ресурсу «ZN.UA», 15 травня в Сімферополі було посилено присутність російських військових і поліцейських. Крім цього підконтрольне РФ МВС в Криму попередило, що бажають взяти участь в траурному мітингу повинні будуть пройти особистий огляд.

Вибірковість імплементації указу підкреслює той факт, що, незважаючи на обмеження у проведенні масових заходів, в селищі Малий Маяк (територія Алуштинської міськради) безперешкодно відбувся фестиваль «Кримські тулумбаси», присвячений козачій культурі. [27]

8. 23 травня 2014 заборона на проведення конференції «Світ Бекіра Чобан-Заде»

23 травня 2014 не було отримано дозвіл на організацію міжнародної наукової тюркологічної конференції «Світ Бекіра Чобан-Заде», яка раніше проводилася щорічно в Білогірську і збирала тюркологів з усього світу. Заборона на проведення конференції обґрунтована указом так званого «глави» Криму Сергія Аксьонова «Про обмеження у проведенні масових заходів у зв'язку з подіями на південному сході України» від 16 травня 2014 року. Як згадувалося вище, указ заборонив всі громадські заходи на території АРК до 6 червня 2014 року як результат, конференцію перенесли на 13 червня 2014.[28]

9. 17 червня 2014 відмова в проведенні заходів 26 червня до Дня кримськотатарського прапора

17 червня 2014 де-факто міська рада Сімферополя заборонила Меджлісу проводити культурні заходи, приурочені до Дня кримськотатарського прапора, які повинні були відбутися 26 червня в парку ім. Треньова. За заявою голови секретаріату Меджлісу кримськотатарського народу Ділявера Акієва, відповідне повідомлення про плани проведення заходу Меджліс направив де-факто міській раді 11 червня. Як впливає з відповіді згаданої

міськради, причиною відмови стало розміщення в парку ім. Треньова дитячих майданчиків і атракціонів. Відповідно, на думку так званої міської ради, «скупчення великої кількості людей на обмеженій території, не призначеної для розміщення додатково заявленої кількості учасників, може створити умови для порушення громадського порядку, прав і законних інтересів інших громадян». Як альтернативу де-факто муніципалітет запропонував перенести захід в парк «Салгирка» на вулиці Гурзуфській, який віддалений від центру міста.[29]

10. 18 червня 2014 заборона на проведення автопробігу в Сімферополі

18 червня 2014 де-факто міська рада Сімферополя заборонила проведення тематичного автопробігу присвяченого до Дня кримськотатарського прапора. Глава секретаріату Меджлісу кримськотатарського народу Дилявер Акієв повідомив, маршрут автопробігу 26 червня не ірив в Сімферополі і порушення їх права. Меджліс провів автопробіг на периферичних вулицях міста.[30] був затверджений через можливе створення незручностей для перевізників і пасажирів в Сімферополі і порушення їх права. Меджліс провів автопробіг на периферичних вулицях міста.[30]

11. 19 серпня 2014 заборона кримськотатарській громадській організації «Кардашлик» проводити мітинг 23 серпня

19 серпня 2014 де-факто міська рада Сімферополя заборонила кримськотатарській громадській організації «Кардашлик» проведення мітингу, приуроченого до Дня пам'яті жертв сталінізму і нацизму, який мав відбутися 23 серпня в парку «Салгирка». Як повідомив ресурсу «15 хвилин» керівник Секретаріату Меджлісу кримськотатарського народу Дилявер Акієв, повідомлення про проведення мітингу було подано в так звану міську раду 13 серпня 2014. У визначений законодавством РФ термін рішення де-факто міськради представникам організації «Кардашлик» надано не було. Відповідне рішення з'явилося лише 19 серпня. Так звана міськрада мотивувала заборону турботою про самопочуття присутніх, яким може зашкодити висока температура повітря в Сімферополі в серпні. [31]

12. 25 серпня 2014 заборона на проведення антикорупційного мітингу в Севастополі

25 серпня 2014 голова громадської організації «Захистимо Севастополь» Василь Федорин повідомив про намір перешкодити проведенню запланованого його організацією мітингу проти корупції. Заявку на проведення мітингу 26 серпня на площі Нахімова в Севастополі організація подала в установленому окупаційним

законодавством порядку. Незважаючи на відсутність офіційної заборони на проведення заходу, за день до його проведення з Федориним зв'язався представник де-факто поліції Севастополя і в телефонному режимі повідомив, що мітинг буде вважатися незаконним, тому, що в той самий час на площі ім. Нахімова заплановано авто-мото-шоу. У зв'язку з отриманим попередженням, члени організації «Захистимо Севастополь» прийняли рішення обмежитися годинним одиночним пікетом на раніше запланованій для мітингу локації.[32]

13. 22 вересня 2014 зриви одиночних пікетів представників Руської общини «Соболь» в Сімферополі

Володимир Тюнін, лідер Руської общини "Соболь", був затриманий 22 вересня 2014 працівниками де-факто відділення поліції Центрального району Сімферополя під час проведення одиночного пікету проти захоплення майна акціонерів «Кримавтотранс». Крім Володимира Тюніна було затримано ще три представники Руської общини «Соболь». Вони, змінюючи один одного на площі перед Радою міністрів Криму, тримали плакати з інформацією про незаконність захоплення майна «Кримавтотрансу». Де-факто поліція, затримуючи учасників одиночних пікетів, посилювалася на порушення ними встановленого порядку пікетування через кількість людей, що зібралися разом, і їх схожого одягу. На всіх учасників одиночних пікетів були складені протоколи про адміністративне правопорушення за ст. 20.2 КоАП РФ (порушення встановленого порядку пікетування).[33]

14. 2 грудня 2014 відмова в прийнятті заяви про проведення мітингу, присвяченому Міжнародному дню прав людини в Сімферополі

2 грудня 2014 Меджлісу кримськотатарського народу не вдалося подати заявку на проведення 10 грудня в Сімферополі мітингу до Міжнародного дня прав людини. Голова Центральної виборчої комісії Курултаю Заїр Смедляєв повідомив, що відповідну заяву від представників Меджлісу кримськотатарського народу не було прийнято під тим приводом, що уповноважений обробляти такі заяви управління міськради переїжджав в цей час в інше приміщення. За словами Заїра Смедляєва, трохи раніше мітинг на підтримку президента РФ, запланований проросійськими кримськими татарами був дозволений без будь-яких бюрократичних перешкод. Кримськотатарським активістам так і не дали провести мітинг на захист прав людини.[34]

15. 5 грудня 2014 стало відомо про відмову в погодженні публічних заходів в Сімферополі

5 грудня 2014 де-факто міська адміністрація Сімферополя не дала дозвіл Комітету із захисту прав кримськотатарського народу на проведення 10 грудня серії публічних заходів – конкурсу, виставки і конференції – приурочених до Міжнародного дня захисту прав людини. Причиною відмови стала відсутність точної інформації про кількість учасників запланованих заходах. [35]

16. 9 грудня 2014 відмова в погодженні пікету проти обмеження права на мирні зібрання в Сімферополі

Після отримання рішення де-факто міської адміністрації Сімферополя, Комітет із захисту прав кримськотатарського народу, клопотав про дозвіл проведення 10 грудня пікету замість раніше запропонованих заходів. 9 грудня 2014 представники Комітету із захисту прав кримськотатарського народу отримали відмову де-факто міської адміністрації в проведенні пікету на площі ім. Леніна в Сімферополі. Причиною відмови стали заплановані на тому ж місці заходи, присвячені Новому року та Різдву. Контрольована окупаційною владою міська рада запропонувала альтернативний майданчик для проведення пікету – парк ім. Гагаріна. Однак, за інформацією Кримської правозахисної групи, альтернатива виявилася фіктивною, бо лист від 9 грудня визначав триденний мінімальний строк повідомлення про перенесення пікету на пропонований майданчик в парку ім. Горького. Іншими словами, повідомлення про перенесення мало бути подано не пізніше 6 грудня. Як повідомляє Крим.Реалії, 9 грудня ініціативна група від Комітету із захисту прав кримськотатарського народу, яка планувала проведення пікету, приуроченого до Міжнародного дня захисту прав людини, після повторної відмови в проведенні заходу намагалася узгодити з де-факто міською адміністрацією Сімферополя можливість перенесення місця шляхом безпосередніх переговорів. Однак ці спроби не увінчалися успіхом. Таким чином, провести санкціонований пікет 10 грудня Комітету із захисту прав кримськотатарського народу не вдалося.[36]

17. 10 грудня 2014 зрив прес-конференції Комітету захисту прав кримськотатарського народу

10 грудня 2014 під час прес-конференції, присвяченій забороні де-факто адміністрацією Сімферополя проведення пікету 10 грудня на координаторів Комітету захисту прав кримськотатарського народу Ескендера Барієва, Абмеджіта Сулейманова, Сінавера Кадирова була вилита зеленка і прес-конференція була зірвана. Напад здійснив Ейваз Умеров, кримський політик, який має проросійські погляди. У цей же день 10 грудня 2014 на площі Леніна біля будівлі Ради міністрів Криму, де раніше планувалося проведення тематичних

заходів, спостерігалось скупчення ОМОНу і так званої «кримської самооборони». Бажаючі потрапити на площу повинні були пройти через рамку металошукача. З прилеглих вулиць неможливо було потрапити на площу. Вулиця Сергєєва-Ценського, що веде до площі, була повністю перекрита поліцією, а на перехрестях центральних вулиць Сімферополя чергували патрулі ДПС. Представників преси розташовані на площі поліцейські вимагали покинути площу, а фотографів – видалити відзнятий матеріал.[37]

18. 10 грудня 2014 застереження члену Меджлісу кримськотатарського народу, директору БО «Фонд «Крим» Ризе Шевкієву

10 грудня 2014 Риза Шевкієв, член Меджлісу кримськотатарського народу і директор БО «Фонд «Крим» отримав застереження про неприпустимість екстремізму та порушення закону Російської Федерації «Про збори, мітинги, демонстрації, ходи і пікетування» від де-факто прокуратури Сімферопольського райвно. Де-факто прокуратура зазначила ймовірність використання антиросійської риторики і екстремістських закликів на мітингу, присвяченому Міжнародному дню прав людини в Сімферополі.[38]

19. 17 січня 2015 перешкоджання проведенню заходу Комітетом із захисту прав кримськотатарського народу

17 січня 2015 під час проведення Всекримської конференції щодо захисту прав кримських татар в Сімферополі, група з приблизно 30 осіб у спортивній формі (так звані «ТІТУШКИ») перешкоджали роботі конференції, викрикуючи образи її учасникам. Де-факто поліція відреагувала на епізод затриманням двох осіб з групи, яка зірвала захід.[39]

20. 26 січня 2015 заборона жительці Криму Ларисі Сабліній на проведення одиночного пікету

За інформацією Кримської правозахисної групи, 26 січня 2015 де-факто адміністрації міста Сімферополя заборонила громадській активістці Ларисі Сабліній проведення одиночного пікету біля будівлі Ради міністрів Криму. Метою пікету було звернути увагу на проблему виплати заробітної плати держслужбовцям.[40]

21. 2 лютого 2015 заборона на проведення вечора пам'яті українського музиканта Андрія Кузьменка

2 лютого 2015 в Севастополі де-факто поліція не дозволила провести акцію пам'яті загиблого в аварії напередодні українського музиканта Андрія Кузьменка, вокаліста української групи «Скрябін». Співробітники де-факто поліції змусили учасників акції загасити свічки, вимкнути пісні групи, і покинути місце проведення акції біля

пам'ятника Тарасу Шевченку. Паспортні дані всіх десяти жителів міста, які брали участь в акції, були зафіксовані де-факто поліцією. Представники окупаційної влади не змогли пояснити причини зриву заходу і збору паспортних даних.[41]

22. 10 лютого 2015 заборона на проведення мітингу на підтримку Ахтема Чийгоза в Бахчисараї

Де-факто адміністрація Бахчисарая заборонила проведення 19 лютого мітингу, запланованого Меджлісом кримськотатарського народу, в знак солідарності з Ахтемом Чийгозом, затриманого в січні 2015 з підозрою в організації заворушень 26 лютого 2014. Рішення адміністрації 10 лютого 2015 отримав член Меджлісу Ільмі Умеров. Обґрунтуванням відмови стало невідповідність нормам законодавства заявки на проведення мітингу, яку Меджліс подав 5 лютого 2014.[42]

23. 18 лютого 2015 заборона на проведення публічного заходу в Бахчисараї

18 лютого 2015 в Бахчисараї де-факто адміністрація не дозволила проведення публічного заходу, приуроченого до річниці загибелі кримськотатарського громадського діяча і літератора Номана Челебіджихана. Захід планували провести 22 лютого у дворі Ханського палацу.[43]

24. 7 березня 2015 перешкоджання проведенню мітингу в Севастополі

7 березня 2015 в Севастополі співробітники де-факто поліції і так звані «козачі війська» намагалися зірвати проведення мітингу за відставку губернатора Сергія Меняйла на площі Нахімова. Організатором заходу була громадська організація «Захистимо Севастополь». Співробітники так званої поліції і люди з нашивками «Росія. Козачі Війська» відтіснили мітингувальників з площі. Мітингувальники були змушені провести свій мітинг біля пам'ятника Катерині.[44]

25. 9 березня 2015 незаконне затримання активіста Леоніда Кузьміна, Вельдара Шукурджієва, активіста Олександра Кравченка

9 березня 2015, в річницю дня народження українського поета Тараса Шевченка, під час дозволеної де-факто адміністрацією Сімферополя акції в парку ім. Гагаріна, були затримані активісти Леонід Кузьмін, Вельдар Шукурджієв і Олександр Кравченко. Після затримання вони були доставлені в де-факто Залізничний райвідділ поліції. Учасники акції використовували українську символіку: прапори і синьо-жовті стрічки. Пізніше затримані були притягнуті до адміністративної відповідальності.[45]

26. 30 березня 2015 затримання семи студентів в Сімферополі, підозрюваних в незаконному масовому заході

30 березня 2015 в Сімферополі представники де-факто поліції затримали сім студентів, які знімали відео в підтримку кримськотатарського телеканалу АTR, який був змушений зупинити роботу на включеному півострові. Молоді люди були затримані за підозрою в проведенні неузгодженого масового заходу. Всі затримані були притягнуті до відповідальності.

1 квітня 2015 де-факто Київський районний суд Сімферополя притягнув до адміністративної відповідальності затриманого 30 березня активіста Олексія Єфремова, і оштрафував на 20 тисяч рублів за організацію забороненого мітингу і 500 рублів за вчинений опір співробітникам де-факто поліції

15 квітня 2015 де-факто Київський районний суд Сімферополя зобов'язав виплатити штраф у розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян двох студенток Кримського інженерно-педагогічного університету.[46]

27. 15 квітня 2015 перешкоджання проведенню мітингу в Севастополі

15 квітня 2015 де-факто поліція Севастополя перешкоджала проведенню на площі Нахімова мітингу на знак протесту проти «беззаконня місцевої влади» громадським рухом «Захистимо Севастополь». 5 квітня «Захистимо Севастополь» повідомила де-факто адміністрацію міста про намір провести мітинг. Проте, 14 квітня активістам повідомили, що заяву про мітинг отримано не було. Однак за інформацією журналіста Крим.Реалії, який був очевидцем подій, Василь Федорин, один з ініціаторів мітингу, мав у своєму розпорядженні документами, що підтверджують зворотнє, тому він і кілька інших активістів, прийняли рішення зібратися на площі Нахімова. До присутніх активістів підійшли представники де-факто поліції і повідомили про те, що на учасників несанкціонованого масового заходу будуть складені адміністративні протоколи. У свою чергу, активісти відмовилися підходити до поліцейських машин для заповнення протоколів. Контрольована РФ поліція, застосувавши силу, відвели трьох організаторів мітингу до автомобіля (серед них Василя Федорина та Олександра Карлюка), де склали на них протоколи. У процесі складання протоколу Федорин відчув себе погано, і йому довелося викликати карету швидкої допомоги.[47]

28. 26 квітня 2015 заборона на проведення громадського заходу в Алушті

26 квітня 2015 в Алушті було зірвано масовий захід «Захистимо рідне місто – збережемо сквери і парки» біля будівлі міської адміністрації. Захід був попередньо погоджено з де-факто адміністрацією

Алушти, але напередодні його проведення, активістам оголосили про заборону на проведення акції. Перед запланованим часом початку заходу на площі, де мало відбутися захід, приїхало більше десятка поліцейських ОМОНу і два автозаки.

За інформацією видання «Твоя газета», кількох пенсіонерок, активісток народно-визвольного руху (НОД), які роздавали листівки, присвячені майбутньому святкуванню Дня Перемоги затримали і проводили до автозаку.[48]

29. 4 травня 2015 зрив публічного заходу в Євпаторії

4 травня 2015 де-факто поліція не дозволила провести організаторам змагання з автоперегонів на території колишнього аеродрому в Євпаторії. Представники контрольованих РФ правоохоронних органів посилювалися на відсутність узгодження заходу з міською адміністрацією і відсутністю гарантій безпеки присутніх. Через дії де-факто поліції захід не відбувся.[49]

30. 8 травня 2015 відмова у проведенні мітингу 18 травня

8 травня 2015 Меджліс кримськотатарського народу отримав заборону від де-факто міської адміністрації Сімферополя на проведення траурного мітингу 18 травня, приуроченого до річниці депортації кримськотатарського народу. Представник де-факто адміністрації Г.В. Александров послався на те, що всі місця, де можна було б провести запланований мітинг 18 травня, зайняті.[50]

31. 14 травня 2015 застереження членам Меджлісу кримськотатарського народу

14 травня 2015 перший заступник голови Меджлісу Наріман Джелялов повідомив, що де-факто прокуратура Криму винесла йому застереження про неприпустимість проведення публічних заходів 18 травня в річницю депортації кримськотатарського народу. Застереження було зачитано Джелялову так званим прокурором відділу з нагляду за виконанням законів про федеральну безпеку, міжнаціональні відносини, протидії екстремізму і тероризму Валентином Чуприною. У документі пояснюється, чому застереження винесено саме Меджлісу, хоча формально ця організація не виступає організатором офіційних заходів до Дня депортації кримських татар в Криму. Так, в ньому зазначено, що нібито в травні 2014 року лідери Меджлісу Рефат Чубаров і Ахтем Чийгоз закликали кримських татар до протиправних і екстремістських дій, а саме до участі в акції 3 травня 2014 року, яка була організована на знак солідарності з лідером кримських татар Мустафою Джемільєвим. Для попередження подібних подій в 2015 році прокуратура вирішила винести попередження чинному першому заступнику Меджлісу. У цей день, 14 травня 2015, застереження були винесені 14 членам

Меджлісу кримськотатарського народу, включаючи Нарімана Джелялова, Гаяне Юксель, Ділявера Акієва і Шевкета Кайбуллаєва. На попередженні стояв підпис так званого заступника прокурора Ялти А. Зобкова.[51]

32. 15 травня 2015 застереження активісту Українського культурного центру Леоніду Кузьміну

15 травня 2015 аналогічне застереження було зачитано активісту Українського культурного центру Леоніду Кузьміну. Кузьмін був проінформований про негативні наслідки в разі проведення публічних заходів 16 і 18 травня, пов'язаних з днем пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Okремо Кузьміну, як ймовірному організаторові, вказали на його особисту відповідальність у разі присутності на заходах української атрибутики. За інформацією джерела Крим.Реалії, Кузьмін не виступав організатором вищезазначених заходів.[52]

33. 18 травня 2015 перешкоджання проведенню автопробігу

18 травня 2015 в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу в Сімферополі на автостанції «Західна» співробітники МВС РФ за допомогою автозаків перешкодили руху учасників автопробігу. Глава де-факто Державного комітету у справах міжнародних відносин і депортованих громадян Республіки Крим Заур Смирнов заявив, що в колоні на одній з автомашин був помічений український прапор, а значить захід потребував погодження з міською адміністрацією. Активісти спростували наявність українського прапора. За інформацією Крим. Реалії, представниками МВС РФ було затримано приблизно 60 учасників автопробігу (За версією так званого заступника голови де-факто Ради міністрів Руслана Бальбека, кількість затриманих – 29 осіб), які були спрямовані в де-факто відділ поліції № 1 «Залізничний» міста Сімферополя.

20 травня 2015 так званий заступник голови Ради міністрів Криму Руслан Бальбек повідомив під час відеомосту «Москва – Сімферополь», що на 8 учасників автопробігу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу проведеного 18 травня в Сімферополі, були накладені адміністративні штрафи. За словами Бальбека, він зголосився погасити суми штрафів за активістів.[53]

34. 19 травня – 30 червня 2015 залучення до відповідальності кримськотатарських активістів за нібито несанкціонований захід 18 травня 2015

19 травня 2015 після мітингу 18 травня в Красноперекопську до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу главу регіонального Меджлісу Красноперекопського району Саніє Аметову

викликали на допит співробітники де-факто правоохоронних органів. На Аметову було складено протокол про адміністративне правопорушення у вигляді порушення порядку проведення масового заходу через саморобні плакати, присвячені жертвам депортації кримських татар під час мітингу. 26 червня 2015 де-факто Красноперекопський районний суд оштрафував на 10 000 рублів главу Красноперекопського регіонального Меджлісу Саніє Аметову. 25 червня 2015 до адміністративної відповідальності за той же мітинг і за такими ж підставами був притягнутий Юнус Неметуллаєв, імам села Долинка. Де-факто Красноперекопський районний суд прийняв рішення про штраф в розмірі 10 000 російських рублів.

30 червня 2015 рішенням того ж де-факто Красноперекопського районного суду Зейнеп Айдоган, була також залучена до відповідальності у вигляді штрафу в розмірі 10 000 рублів за те, що під час мітингу в пам'ять за загиблим під час депортації стояла з плакатом про повернення кримськотатарській мові статусу державної.[54]

35. 18 червня 2015 відмови у святкуванні Дня кримськотатарського національного прапора 26 червня

18 червня 2015 сімферопольському організаційному комітету святкування Дня кримськотатарського національного прапора, який проводиться 26 червня, в третій раз було відмовлено в проведенні заходу. Організатори планували провести захід в районі Фонтани, південно-західному передмісті Сімферополя. Але де-факто адміністрація міста заявила, що 26 червня в цьому місці вже будуть проводитися інші публічні заходи, що стало підставою для відмови. Дві альтернативні спроби заявити інші локації для заходу позитивного результату не принесли. Не була підтримана і ідея проведення автопробігу. В результаті організаційний комітет змушений був відмовитися від ідеї проведення будь-яких заходів. [55]

36. 24 червня 2015 застереження Леоніда Кузьміна про неприпустимість проведення масових заходів

Леонід Кузьмін, активіст Українського культурного центру, 24 червня 2015 отримав від контрольованої РФ прокуратури Криму застереження про неприпустимість проведення в Сімферополі неузгоджених заходів в День Конституції України 28 червня. Згідно зі звітом БДІПЛ ОБСЄ причиною вручення попередження стало нібито отримання інформації прокуратурою про те, що «група радикальних кримськотатарських і українських активістів планує спровокувати кримські правозахисні органи на застосування сили шляхом демонстрації української символіки і вигукування гасел «Слава Україні! Героям слава!».[56]

37. 25 червня 2015 вручення застережень про неприпустимість проведення масових заходів членам Меджлісу кримськотатарського народу

За повідомленням Кримської правозахисної групи 25 червня 2015 членам Меджлісу Диляверу Акієву, Ільмі Умерову, Нариману Джелялову де-факто прокуратура Криму винесла застереження про неприпустимість проведення публічних неузгоджених заходів. Під такими заходами прокуратура розуміла День кримськотатарського прапора і День Конституції України.[57]

38. 19 липня 2015 заборона на захід в Бахчисараї

19 липня 2015 бахчисарайська громада мусульман не отримала схвалення від де-факто адміністрації міста на проведення публічного заходу на честь свята Ураза-Байрам. Захід планували провести поруч з мечеттю в районі Хан-Чайир. Причиною відмови стало побоювання так званої міської влади можливості перебування в одному місці занадто великої кількості людей.[58]

39. 11 серпня 2015 затримання, адміністративний протокол на активістів Вельдара Шукурджієва і Ірину Копилу

На активістів Українського культурного центру Вельдара Шукурджієва і Ірину Копилу 11 серпня 2015 де-факто поліцією Сімферополя був складений протокол про адміністративне правопорушення нібито через фото зробленого з прапором України біля пам'ятника Леніну. Згідно з протоколом, активістів звинуватили у порушенні проведення масового заходу за ст. 20.2 КоАП РФ.[59]

40. 18 серпня 2015 заборона на проведення мирного зібрання в Сімферополі

18 серпня 2015 де-факто міська адміністрація Сімферополя не погодила мирне зібрання, заплановане на День незалежності України 24 серпня. За словами співзасновника Українського культурного центру Леоніда Кузьміна, організаторів попередили про персональну відповідальність, якщо плановане раніше і неузгоджене з міськадміністрацією зібрання відбудеться. Причиною відмови було названо недотримання терміну подання повідомлення.[60]

41. 22 серпня 2015 застереження активісту Вельдару Шукурджієву

Кримська правозахисна група повідомила, що 22 серпня 2015 активісту Українського культурного центру Вельдару Шукурджієву було вручено попередження про неприпустимість проведення заходів 23 серпня в День прапора України та 24 серпня в День незалежності України, так як ці заходи не були схвалені де-факто міською адміністрацією Сімферополя. подібні попередження

отримали й інші активісти, які не є учасниками або організаторами мирних зібрань. [61]

42. 16 вересня 2015 введення додаткових обмежень для організаторів публічних заходів

16 вересня 2015 внесенням правок до статті 2 закону «Про забезпечення умов реалізації права громадян Російської Федерації на проведення зборів, мітингів, демонстрацій і пікетувань в Республіці Крим» були закріплені додаткові обмеження для організаторів публічних заходів, а саме: скорочення терміну подачі повідомлень про проведення заходів публічного заходу. При тотальному збігу терміну подачі з вихідними на честь свята дозволяється подати повідомлення в останній робочий день напередодні вихідних.[62]

43. 27 вересня 2015 обмеження права на проведення публічних заходів

27 вересня 2015 глава де-факто адміністрації Сімферополя Г. Бахарев підписав постанову № 953 «Про заходи реагування у зв'язку з ситуацією, що склалася 26.09.2015». Документ рекомендував утриматися від проведення публічних заходів з 27 вересня в зв'язку з тим, що трапилося напередодні вбивство медичних працівників в Сімферополі. Постанова діяла до 9 жовтня 2015.[63]

44. 28 вересня 2015 перешкоджання Олександрі Поліщук в проведенні одиночного пікету

28 вересня 2015 Олександра Поліщук зіткнулася з протидією де-факто поліції при проведенні одиночного пікету. Метою пікету було привернення уваги до питання її незаконного звільнення за проукраїнські погляди. Після того, як вийшла до будівлі приймальні президента РФ в Севастополі, і оголосила про початок свого голодування, співробітник приймальні, почав примушувати Поліщук зупинити пікет. [64]

45. 14 жовтня 2015 перешкоджання де-факто влади в покладанні квітів до пам'ятника Богдану Хмельницькому

14 жовтня 2015 в День українського козацтва під час покладання квітів до пам'ятника Богдану Хмельницькому, де-факто поліція Сімферополя затримала Леоніда Кузьміна і двох його колег з Українського культурного центру. Активісти були доставлені в місцевий центр з протидії екстремізму для допиту, у них були вилучені мобільні телефони, проведений огляд речей. Під час допиту представникам Українського культурного центру висувалися звинувачення в пропаганді екстремізму. Активістів підозрювали у спробі провести несанкціонований масовий захід. Активісти відкинули звинувачення Центру. Пізніше їх відпустили.[65]

46. 22 листопада 2015 заборона на проведення масових заходів на території Сімферополя

22 листопада 2015, у зв'язку з введенням надзвичайної ситуації в Криму через відключення електроенергії, на території Сімферополя був введений черговий мораторій на проведення масових заходів. Голова адміністрації міста Сімферополя Г. Бахарев ухвалив «тимчасово зупинити діяльність по проведенню масових, публічних, культурно-розважальних та інших заходів» на території Сімферополя в період з 22 листопада 2015 року до особливого розпорядження. 7 березня 2016 року в постанову внесено зміни. Слова «Тимчасово зупинити» і «обмежити» замінені на «заборонити». Винятком з постанови стали лише заходи, що проводяться чинною владою. Заборона на проведення масових заходів була знята 22 березня 2016 року.[66]

47. 27 листопада 2015 перешкоджання у проведенні мирних зібрань в Севастополі

27 листопада 2015 постановою так званого мера Севастополя були введені додаткові обмеження права на мирні зібрання. Так, введеною постановою було визначено максимальне число учасників масових публічних заходів, а також мінімальна відстань, на якому учасники одиночних пікетів повинні знаходитися один від одного, щоб їх акції не розглядалися як масовий захід. Обмеження також торкнулися допустимих місць проведення заходів. Була введена заборона організовувати масові заходи в торгових центрах, на ринках, вокзалах і інших місцях масового перебування людей.[67]

48. 3 грудня 2015 відмова у проведенні пікету в Сімферополі

3 грудня 2015 Меджліс кримськотатарського народу отримав від де-факто адміністрації Сімферополя відмову в проведенні пікету 10 грудня на вул. Севастопольської в Сімферополі. Метою пікету було привернення уваги до проблеми звільнення українських політв'язнів. [68]

49. 11 грудня 2015 штраф учасникам пікету в Білогірську

11 грудня 2015 за рішенням де-факто Білогірського районного суду Республіки Крим до адміністративної відповідальності притягнуто учасників пікету на підтримку Олега Зубкова, директора сафарі-парку «Тайган» і зоопарку «Казка» в Ялті, через звинувачення останнього в застосуванні сили до свого підлеглого. Кожному учаснику пікету призначений штраф у 20 000 рублів за порушення ст. 20.2 КоАП РФ («Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування»).[69]

50. 26 січня 2016 відмова у проведенні ходи «Парад Святого Патріка»

За повідомленням Кримської правозахисної групи, 26 січня 2016 де-факто департамент внутрішньої політики міської адміністрації Севастополя відмовив А. А. Кацалу у видачі дозволу на проведення 19 березня 2016 заходу «Парад Святого Патріка». Причиною відмови стала надзвичайна ситуація в місті, що склалася на той момент.[70]

51. 14 лютого 2016 заборона на проведення пікету в Сімферополі

14 лютого 2016 активісти, які бажають провести в Сімферополі пікет для привертання уваги до проблеми скупчення сміття в сусідніх селах, не змогли отримати дозволу від де-факто адміністрації міста. Причиною відмови було названо запровадження режиму надзвичайної ситуації в місті. Організатори мітингу отримали від де-факто УВС Сімферополя застереження про наслідки порушення заборони на проведення пікету.[71]

52. 15 лютого 2016 примушування до участі в масовому заході в Севастополі

15 лютого 2016 підконтрольний Росії Департамент освіти адміністрації Севастополя видав наказ, яким зобов'язав кожную школу міста зібрати від 20 до 700 школярів для участі в захід на пл. Нахімова, організованому до Дня захисника Вітчизни. Планувалося, що в заході візьме участь 10 тисяч севастопольських школярів. В прикріпленому до наказу графіку містилася інформація про точний час і місце, куди учні певної школи повинні були бути доставлені. [72]

53. 2 березня 2016 відмова в проведенні публічного заходу, приуроченого до річниці дня народження Тараса Шевченка в Сімферополі

2 березня 2016 у відповідь на заяву Олени Попової, активістки Українського культурного центру в Сімферополі, де-факто міська адміністрація не дозволила проведення заходу 9 березня, присвяченого дню народження українського поета Тараса Шевченка. Причиною такого рішення стало введення так званим главою Криму Аксьоновим обмежень на проведення заходів з 22 листопада 2015, пов'язаного з засіданням з приводу ліквідації наслідків надзвичайної ситуації через проблеми з електропостачанням і епідемією африканської чуми у свиней.[73]

54. 2 березня 2016 адміністративне покарання активісту Вельдару Шукурджієву нібито за несанкціонований масовий захід

Активіст Українського культурного центру Вельдар Шукурджієв 2 березня 2016 був притягнутий де-факто судом Центрального району Сімферополя до адміністративної відповідальності та оштрафовано на 10 000 рублів через опублікованого в Фейсбук знімка з українським

прапором біля пам'ятника Леніну в Сімферополі. Шукурджієва визнали винним у нібито порушенні порядку проведення громадських заходів, незважаючи на те, що на фото чітко видно, що Вельдар знаходиться біля пам'ятника один.[74]

55. 4 березня 2016 застереження активісту Українського культурного центру Леоніду Кузьміну

4 березня 2016 Леонід Кузьмін, активіст Українського культурного центру, отримав застереження про недопущення екстремістської діяльності і порушення російського закону про проведення масових заходів. Застереження було передано йому після виклику в де-факто прокуратуру Сімферополя.[75]

56. 7 березня 2016 винесено постанову про заборону публічних заходів в Сімферополі

7 березня 2016 де-факто адміністрація Сімферополя ухвалила заборонити проведення масових, публічних, культурно-розважальних та інших заходів на території сімферопольського міського округу до особливого розпорядження самої адміністрації. Дія цієї постанови не поширювалося на заходи, що проводяться органами державної влади та місцевого самоврядування. Заборона діяла до 22 березня 2016.[76]

57. 27 квітня 2016 примушування до участі в масових заходах

27 квітня 2016 так званий виконуючий обов'язки начальника управління освіти Сімферопольського району Криму А. Ж. Куренков видав наказ «Про участь у заходах, присвячених святкуванню кримськотатарського національного свята «Хидирлез». Куренков наказав керівникам 15 освітніх установ Сімферопольського району взяти обов'язкову участь в публічних заходах адміністрації Сімферопольського району з нагоди свята.[77]

58. 3 травня 2016 відмова в проведенні масового заходу на честь свята Хидирлез в селищі Кореїз

3 травня 2016 жителям селища Кореїз, який знаходиться недалеко від Ялти, адміністрація Ялти не дала дозволу провести масовий захід, пов'язаний зі святкуванням Хидирлез. В рамках свята планувалися презентації побуту і традицій кримськотатарського народу. Приводом для відмови послужила неможливість забезпечити безпеку на місці проведення свята. Замість цього, представники де-факто адміністрації запропонували жителям відвідати захід в розважальному центрі «Шахерезада», яке організувала місцева адміністрація.[78]

59. 4 травня 2016 відмова в дозволі на проведення мітингу 18 травня

Члену регіонального Меджлису Саніє Аметовій не дозволили провести мітинг 18 травня, приурочений до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. 13 травня 2016 відповідну відповідь від де-факто адміністрації села Воїнка, підписану главою адміністрації Катериною Максимовою, був вручений Аметовій. Приводом для відмови послужило облагороджування парку, де було заплановано проведення заходу, саме в той час, коли там хотіли провести свій захід кримські татари.[79]

60. 6 травня 2016 відмова в проведенні акції в Сімферополі

Організації "Кримское казачество" листом від 6 травня 2016 не дозволили проводити масові заходи на захист Кримського козачого кадетського корпусу в Сімферополі. Міська адміністрація, що розглядала заяви "Кримського казачества", послалася на інший запланований захід в тому ж місці. Після того, як організатори виявили, що ніяких альтернативних заходів 6 травня на раніше запитуваній локації не проводиться, вони вирішили провести своє. Де-факто поліція, що перебувала на місці, вдалася до силового розгону учасників неузгодженого, як вона стверджувала, мітингу.[80]

61. 12 травня 2016 перешкоджання збору кримськотатарських активістів, які спостерігали за проведенням обшуків

12 травня 2016 в Бахчисараї російські силовики проводили обшук в кримськотатарському кафе «Салачик». У той же день співробітники ФСБ РФ провели обшуки в будинках кількох кримських татар в Бахчисараї, в результаті яких затримали і звинуватили в участі в терористичній організації «Хізб ут-Тахрір» чотирьох чоловік.

Активісти і просто небайдужі громадяни, які прийшли підтримати тих, у кого проходили обшуки були звинувачені в проведенні несанкціонованого масового заходу. Так, Марлен Асанов, директор кафе «Салачик», був звинувачений в несанкціонованому масовому заході. 8 листопада 2016 де-факто Верховним судом Криму штраф Марлену був знижений на 5 тисяч, склавши – 15 тисяч рублів.[81]

Енвер Шерфієв також був притягнутий до адміністративної відповідальності і оштрафований на 15 000 рублів рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду від 6 грудня 2016. 24 січня 2017 де-факто Верховний суд Криму перекваліфікував статтю по якій Шерфієв був притягнутий до відповідальності з ч. 6.1 ст. 20.2 КоАП РФ (Участь в несанкціонованих зборах, мітингу, які спричинили створення перешкод функціонуванню об'єктів життєзабезпечення та інфраструктури) на ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ (Порушення публічного заходу встановленого порядку проведення зборів, мітингу) і зменшив розмір штрафу до 10 тисяч рублів.[82]

23 січня 2017 рішенням де-факто суду Бахчисарая до адміністративної відповідальності було притягнуто Османа Беялова за участь в нібито несанкціонованому мітингу 12 травня 2016 року. Беялова зобов'язали виплатити штраф у розмірі 10 000 рублів. 7 березня 2017 де-факто Бахчисарайський районний суд відхилив апеляцію Беялова.[83]

24 серпня 2016 де-факто Верховний суд Криму залишив у силі вирок де-факто районного суду Бахчисарая, яким кримський татарин Сейран Салієв був визнаний винним в скоєнні адміністративного правопорушення і оштрафований на 20 000 рублів. Салієву ставилося в провину те, що він з мінарету мечеті через мікрофон повідомив про проведення обшуків в Бахчисараї 12 травня. Такі дії суд кваліфікував як заклик до несанкціонованого мітингу.[84]

62. 17 травня 2016 розгін підприємців Севастополя під час незапланованого мітингу

17 травня 2016 в Севастополі зібралися підприємці, які протестували проти знесення павільйону роздрібної торгівлі на Історичному бульварі де-факто адміністрацією міста. Підприємці, перегородивши проїзд вантажівці підприємства «Севавтодор», домогалися судового рішення щодо знесення павільйону.

Ввечері того ж дня, де-факто поліція і «кримська самооборона» намагалися силою відтіснити присутніх і припинити стихійний мітинг. Незважаючи на протидію, підприємцям вдалося не допустити вивезення ларька. Чинovníки міста визнали, що ситуація неоднозначна і вимагає більш ретельного розгляду. [85]

63. 17 травня 2016 попередження заступнику голови Меджлісу Ільмі Умерову

Ільмі Умеров, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу, 17 травня 2016 отримав попередження про неприпустимість порушення закону про масові заходи напередодні 18 травня, Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Де-факто правоохоронні органи припускали, що Ільмі Умеров планує проведення несанкціонованого заходу в цей день, і попередили його про незаконність таких дій.[86]

64. 18 травня 2016 незаконне затримання та адміністративне покарання учасників автопробігу С.Р. Курукчі, Р.Н. Япалахову, У.М. Фахрієву, Е.Б. Берберову

18 травня 2016 в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу в селі Льгівське Кіровського району де-факто представники правоохоронних органів затримали чотирьох учасників автопробігу

до Дня пам'яті жертв депортації: С.Р. Курукчі, Р.Н. Япалахова, У.М. Фахрієва, Е.Б. Берберова.

19 травня 2016 суддя де-факто Кіровського районного суду Михайлов Р.В. прийняв рішення про залучення всіх чотирьох учасників автопробігу до адміністративної відповідальності у вигляді 20 годин громадських робіт відповідно до по ч. 6.1 ст. 20.2 КоАП РФ (участь в несанкціонованих зібраннях, мітингу, демонстрації, ході або пікетуванні, які спричинили створення перешкод функціонуванню об'єктів життєзабезпечення, транспортної або соціальної інфраструктури, зв'язку, руху пішоходів і (або) транспортних засобів або доступу громадян до житлових приміщень або об'єктів транспортної або соціальної інфраструктури).[87]

65. 18 травня 2016 незаконне затримання та адміністративне переслідування кримськотатарських активістів за проведення несанкціонованого масового заходу

18 травня 2016 за автопробіг з кримськотатарськими прапорами в день пам'яті жертв депортації кримських татар в Судаку затримали Аблякіма Аблякімова, Енвера Чавушева, Аліма Мусліядінова і Сейтмамута Сейтумерова. Протоколи про адміністративне правопорушення активістів де-факто поліція міста склала за проведення несанкціонованого масового заходу.[88]

7 червня 2016 рішенням де-факто Судацького міського суду всі затримані були визнані невинними у вчиненні адміністративного проступку. Однак, після оскарження рішення так званим тимчасово виконуючим обов'язки глави МВС РФ в Судаку Крековим Д., 27 жовтня 2016 четверо активістів було оштрафовано на 20 000 рублів. 15 грудня 2016 і 22 грудня 2016, після апеляції суми штрафів були зменшені до 10 000 рублів.[89]

66. 18 травня 2016 перешкоджання проведенню автопробігу.

18 травня 2016 в Бахчисараї представники МВС РФ перешкоджали проїзду автоколонни з 20 машин, які прямували з Сімферополя до Бахчисарая. Для блокування того, що правоохоронні органи РФ назвали несанкціонованою акцією, була розгорнута поліцейська «операція Анаконда». Автопробіг, в якому брали участь заблоковані 20 машин, був приурочений до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу.

18 травня 2016 3 учасники автопробігу, присвяченого до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу, були затримані МВС РФ в Бахчисараї. Одним із затриманих активістів виявився Ескендер Ганієв, 17-річний житель Бахчисарая. У той же день Ганієва притягнули до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в

4000 рублів за участь в автопробігу.[90]

67. 4 червня 2016 розгін протестуючих в Алушті

4 червня 2016 де-факто поліція Алушти, розігнала приблизно 50 людей, які протестували проти зведення парку атракціонів на Центральній набережній міста. Де-факто міськадміністрація була повідомлена про проведення заходу депутатом контрольованого окупаційною владою міськради Алушти Павлом Степанченком. Він повідомив місцеву міську адміністрацію, що як депутат має заплановану зустріч з місцевими жителями. Незважаючи на це, представники так званої поліції, без пред'явлення заборонних документів на проведення мітингу, завадили його проведенню.

Сам Павло Степанченко був затриманий 4 липня 2016 в ході сутичок з представниками де-факто поліції. Депутат заявив, що по дорозі до відділку до нього застосовували непропорційну силу. Де-факто поліцією на нього було складено кілька адмінпротоколів за участь в несанкціонованому мітингу і непокору співробітникам поліції. Пізніше щодо нього було порушено кримінальну справу.

Також були затримані інші учасники заходу, в тому числі Леонід Литвинчук і Руслан Маринков. Рішенням Алуштинського міського суду 9 червня Леонід Литвинчук за участь в мітингу був притягнутий до адміністративної відповідальності у вигляді 25 годин громадських робіт, а за непокору поліції до 48 годинах адмінарешту.[91]

68. 24 червня 2016 попередження дружині заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза Ельмірі Аблялімовій

24 червня 2016 попередження про неприпустимість порушення закону про проведення масових заходів отримала дружина заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза Ельміра Аблялімова. Попередження було винесено через організацію Ельмірою молебню у себе вдома, на якому планувалося присутність великої кількості людей. [92]

69. Червень 2016 заборона на проведення мітингу в Гурзуфі

У червні 2016 жителі селища Гурзуф не змогли отримати дозвіл від де-факто адміністрації селища на проведення мітингу на пляжі Гурівські камені. Захід планували провести 26 червня в знак протесту проти розширення території дитячого табору «Артек» шляхом виселення 1500 з приблизно 9000 жителів Гурзуфа. Адміністрація селища запропонувала жителям, які бажають взяти участь в мітингу, провести його в 15 кілометрах від Гурзуфа в ялтинському сквері імені Т.Г. Шевченко. Незважаючи на таке рішення селищної адміністрації, жителі Гурзуфу зібралися на Гурівських каменях і прийняли

колективне звернення до Президента РФ з проханням розібратися з ситуацією з виселенням мешканців селища заради перспективи розширення «Артеку».[93]

70. 2 липня 2016 перешкоджання проведенню пікету в Сімферополі

2 липня 2016 де-факто поліцейський офіцер Костянтин Гапанович, начальник відділу охорони громадського порядку МВС Сімферополя, і його колеги стали на заваді проведенню пікету в Сімферополі. За допомогою пікету його учасники хотіли привернути увагу і підтримати політв'язнів. Протидіючи проведенню пікету, де-факто поліція вказувала на відсутність в організаторів необхідного для проведення подібного заходу узгодження міської адміністрації. Відповідний дозвіл дійсно не було отримано, тому, що на лист-повідомлення про проведення пікету де-факто адміністрація не надала відповідь у визначений термін.[94]

Після проведення пікетів по дорозі додому був затриманий організатор Олексій Шестакович. На нього було складено протокол про порушення встановленого порядку організації пікету (ч. 1 ст. 20.2 КоАП). Пізніше він був визнаний винним де-факто судом і оштрафований на 20 000 рублів.

71. 4 липня 2016 обмеження переліку дозволених для проведення публічних заходів локацій

4 липня 2016 так звана Рада міністрів Криму постановою № 315 значно скоротила і без того невеликий список місць, в яких дозволялося проводити мирні зібрання. Всього в Криму загальна кількість місць для проведення мирних зібрань скоротилося з 717 до 360. У деяких містах прийнята постанова особливо різко скоротила можливості організовувати масові заходи. Наприклад, у м. Керч кількість таких місць скоротилося з п'ятнадцяти до трьох.[95]

72. 21 липня 2016 стало відомо про перешкоджання проведенню мітингу 22 липня

21 липня 2016 активісти громадського руху «Захистимо Севастополь» отримали відмову від де-факто адміністрації Севастополя на проведення мітингу «Наказ севастопольців кандидатам в депутати Державної Думи РФ». Мітинг планували провести 22 липня на площі Нахімова. Мотивом відмови у проведенні мітингу стало те, що такий публічний захід може порушити роботу «об'єктів з особливим режимом роботи». 29 липня суддя О.В. Прохорчук де-факто Ленінського районного суду скасувала рішення адміністрації, а саме так званого в.о. директора департаменту внутрішньої політики Володимира Тюніна, про заборону мітингу.[96]

73. 20 серпня 2016 заборона на проведення мітингу в Сімферополі

20 серпня 2016 де-факто адміністрація Сімферополя зобов'язала організаторів перенести мітинг «Обдурений Крим» з пл. Леніна до Палацу культури профспілок. Причиною такого рішення, за словами організаторів Сергія Акімова, отамана «Кримського козацтва», і Іллі Большедворова, голови «Кримського антикорупційного комітету», стало проведення іншого заходу на пл. Леніна в цей же день. Пізніше, незважаючи на дозвіл від місцевої влади, де-факто поліція заборонила його проведення. Ілля Большедворов повідомив, що організаторів мітингу і ще принаймні одну потенційну учасницю затримали, хоча сам мітинг був скасований незадовго до запланованого часу початку. На затриману де-факто поліцією нібито для давання пояснень учасницю Анну Шаульську, був складений адмінпротокол про вчинення проступку по п.5 ст. 20.2 КоАП РФ (порушення учасником публічного заходу встановленого порядку проведення мітингу). 14 січня 2016, при вирішенні питання про залучення Шаульської до адміністративної відповідальності, де-факто Київський районний суд прийняв рішення про відсутність складу правопорушення.[97]

74. 2 вересня 2016 заборона раніше узгодженого мітингу в Алушті

Запланований на 3 вересня 2016 і узгоджений 25 серпня с де-факто міськадміністрацією Алушти мітинг в Партеніті було скасовано. Захід було задумано як критика діяльності представництва політичної партії РФ «Єдина Росія» в Алушті. Причиною скасування стало отримання організатором мітингу Олексієм Назимовим увечері 2 вересня повідомлення про відмову погодження мітингу і попередження про неприпустимість порушення закону від адміністрації міста. Заборона була пояснена проведенням іншого узгодженого заходу «Молодою Гвардією Єдиної Росії» на тій же локації.[98]

75. 25 жовтня 2016 визнання законною заборону на проведення гей-параду

25 жовтня 2016 де-факто Севастопольський міський суд і Ленінський районний суд підтвердив законність прийнятого раніше так званим урядом Севастополя рішення про заборону на проведення параду ЛГБТ-спільнотою 6-7 травня 2016. Причиною відмови стала можливість перебування поруч дітей.[99]

76. 2 листопада 2016 вручено попередження Олексію Шестаковичу

2 листопада 2016 в Сімферополі анархістові Олексію Шостаковичу було вручено попередження про неприпустимість порушення закону про публічні заходи від так званого прокурора Пучкова Олексія Юрійовича. Причини попередження: деякі дані, зібрані Центром «Е» [100]

77. 23 листопада 2016 заборона на проведення пікету в Євпаторії

23 листопада 2016 де-факто міськадміністрація Євпаторії відмовилася погоджувати пікет біля будівлі відділу МВС РФ по місту Євпаторії. Де-факто адміністрація послалася на те, що обране місце не входить до переліку дозволених місць для проведення публічних заходів. Пікет, запланований на 26 листопада і організований групою з 10-15 жителів міста, повинен був привернути увагу співробітників вищезгаданого правоохоронного органу до проблеми «політичних репресій» в Євпаторії. У запланований день вдалося організувати тільки одиночний пікет, який не потребує узгодження.[101]

78. 12 грудня 2016 перешкоджання одиночному пікету Сергія Акімова та Іллі Большедворова

Активісти Сергій Акімов та Ілля Большедворов були затримані де-факто поліцією 12 грудня 2016 під час одиночного пікету на пл. Леніна в Сімферополі. Підставою для затримання стало те, що Акімов і Большедворов, за оцінками підполковника де-факто поліції міста Нікітіна, який знаходився на місці, розташовувалися один від одного на відстані менше як 50 метрів один від одного. Відповідно, їх поодинокі пікети «За Росію, за Конституцію» були кваліфіковані як неузгоджене з адміністрацією міста масовий публічний захід. У відділенні поліції, куди доставили обох активістів, на них були складені протоколи про адмінпорушення.[102]

79. 6 лютого 2017 зрив одиничних пікетів активістів Сергія Акімова та Іллі Большедворова

Активісти Ілля Большедворов і Сергій Акімов були затримані в Сімферополі де-факто поліцією 6 лютого 2017 під час проведення ними пікетів «Вкрадений Сімферополь». Метою пікетів було закликати до відставки так званого главу місцевої адміністрації Геннадія Бахарєва. Відео, опубліковане з місця подій, свідчить про порушення в діях де-факто поліції і перешкоджання проведенню пікету. Після затримання було складено протокол про адміністративне правопорушення. Затримання Акімова де-факто поліція пояснила тим, що відеозйомка, яку він вів, кваліфікується поліцією як безпосередня участь в масовому публічному заході.[103]

80. 10 лютого 2017 незаконне затримання, адміністративний протокол на активіста Андрія Страшка

10 лютого 2017 Віктор Попов, керченський активіст-еколог, представник громадської організації «Екологія і світ» повідомив про складання адмінпротоколу на активіста проросійськи руху «Громадський народний фронт» («ОНФ») Андрія Страшка де-факто поліцією за організацію неузгодженого з так званої міською

адміністрацією Керчі мітингу. Протокол був складений в приміщенні прокуратури міста після затримання Страшка на зустрічі штабу ОНФ Криму з жителями Керчі.[104]

81. 21 лютого 2017 перешкоджання спонтанному зібранню кримськотатарських активістів під час обшуку і подальше затримання активістів

21 лютого 2017 в селі Кам'янка, недалеко від Сімферополя, російські силовики проводили обшук в будинку Марлена Мустафаєва. Його прийшли підтримати інші кримські татари, сусіди, знайомі. У той час російські силовики повністю взяли в оточення будинок Марлена Мустафаєва, не підпускали нікого і не пояснювали, що відбувається. При цьому силовики заявили, що збори є незаконним, і 10 осіб було затримано. Хоча збори мали спонтанний характер, і не були заздалегідь організованим заходом. Цього ж дня 21 лютого 2017 де-факто суд притягнув до адміністративної відповідальності затриманих активістів – Руслана Сулейманова, Османа Аріфміметова, Ремзі Бекирова, Меджита Абдурахманова, Аблякіма Абдурахманова, Валіда Абу Фаріда, Сейрана Муртазаєва, Аліма Карімова, Ризу Ізетова і Енвера Тасінова. За рішенням де-факто суду, всі затримані були засуджені до арешту строком на 5 днів за адміністративне правопорушення кваліфіковане за статтею 20.2 КоАП РФ (Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування).[105]

82. 3 березня 2017 заборона на проведення мітингу 9 березня

3 березня 2017 Леонід Кузьмін, член Українського культурного центру, отримав відмову від де-факто міськадміністрації Сімферополя, в проведенні мітингу на честь дня народження українського поета Тараса Шевченка 9 березня 2017 року. Подану Леонідом 22 лютого заяву було визнано міськадміністрацією такою, що не відповідає законодавчим вимогам.

6 березня 2017 Леонід Кузьмін отримав попередження про неприпустимість недотримання закону і проведення недозволеного де-факто міськадміністрацією Сімферополя мітингу 9 березня приуроченого до дня народження українського поета Тараса Шевченка.[106]

83. 4 березня 2017 заборона футбольного матчу у селищі Краснокам'янка

4 березня 2017 в селищі Краснокам'янка біля Феодосії директор місцевої школи, побачивши підлітків, які грають в футбол, викликала поліцію. Разом з дільничним, який прибув, вона зажадала від футболістів припинити гру. За словами учасників матчу, свою

вимогу директор пояснила тим, що футболісти проводять на стадіоні «несанкціонований мітинг, не погоджений з адміністрацією Феодосії» [107]

84. 17 березня 2017 відмова в проведенні публічного заходу 26 березня в Севастополі

17 березня 2017 де-факто міська адміністрація Севастополя не дала дозволу на проведення 26 березня мітингу біля пам'ятника Георгія Побєдоносця, на якому планувалося озвучити вимоги розслідувати корупційну діяльність представників окупаційної влади. Мотивом для відмови стало проведення ремонтних робіт поряд з пам'ятником. Зустрічна пропозиція перенести мітинг на пл. Нахімова, не зустріла підтримки через побоювання, що масовий захід може перешкоджати пересування пішоходів по площі.[108]

85. 22 березня 2017 відмова в проведенні мітингу і ходи 26 березня в Сімферополі

22 березня 2017 де-факто адміністрація Сімферополя не погодила ходу і мітинг, які прихильники російського політика Олексія Навального планували провести 26 березня в центрі Сімферополя. Формальною причиною відмови стало те, що до повідомлення про проведення мітингу були прикріплені копії паспортів всіх його організаторів. Однак, при подачі повідомлення вказувався лише один організатор і два уповноважених його представляти особи, які подали необхідний пакет документів. Організатор, Дмитро Кісеєв 21 березня 2017 отримав попередження про неприпустимість порушення закону у вигляді проведення несанкціонованого антикорупційного мітингу 26 березня.[109]

86. 23 березня 2017 заборона на проведення масового пікету в Севастополі

23 березня 2017 де-факто адміністрація Севастополя заборонила проведення масового пікету на підтримку російського політика Олексія Навального в Комсомольському сквері Севастополя. Захід, який планувалося на 26 березня, не було погоджено адміністрацією через використання скверу в цей же день для проведення іншого публічного заходу, присвяченого Дню театру. Прихильники Навального змушені були трансформувати свій захід в ланцюг одиночних пікетів, кожен із яких не потребує узгодження для проведення. [110]

87. 26 березня 2017 превентивні затримання і зриви пікетів під час акції «Дімон відповідь» в Сімферополі

26 березня 2017, під час проведення акції «Дімон відповідь», в центрі Сімферополя чергувала велика кількість патрулів де-факто

поліції. Як повідомив активіст Олексій Єфремов, багато тих, хто планував в цей день взяти участь в одиночних пікетах, помітили за собою стеження. Близько 10 осіб, за остаточною оцінкою Єфремова, були превентивно затримані для недопущення їх участі в пікетах, в тому числі напередодні 25 березня. За припущенням Єфремова, такі затримання вдалося організувати завдяки відстеженню особистого листування в соціальній мережі «ВКонтакте».

26 березня 2017 Олексій Єфремов також був затриманий біля будівлі РВВС Сімферополя представниками де-факто поліції. Йому інкримінували «непокору законному розпорядженню працівника поліції», і пізніше за рішенням Центрального районного суду Сімферополя притягнули до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в 500 рублів відповідно до ст. 19.3 КоАП Росії.

26 березня 2017 був притягнутий до відповідальності ще один учасник акції «Дімон відповість» і координатор ініціативи «Навальний 2018. Крим» Дмитро Кісієв. Він був затриманий де-факто поліцією Сімферополя перед проведенням одиночного пікету, і не зміг його провести. За рішенням Центрального районного суду Сімферополя, Кісієв був притягнутий до адміністративної відповідальності і до нього застосовано санкцію у вигляді адміністративного арешту строком на 10 діб відповідно до ст. 19.3 КоАП Росії («непокоря законному розпорядженню співробітника поліції»).

26 березня 2017 також було скоєно напад на двох студентів, які вийшли на поодинокі пікети в рамках акції. Студенти розташувалися по різні боки вулиці Пушкіна в Сімферополі і тримали в руках плакати. Всього через кілька хвилин після їх появи на вулиці, на них напали невідомі, повалили на асфальт і відібрали плакати. Потерпілі поскаржилися про напад поліцейському, який був неподалік. Поліція доставила обох учасників пікету в Центральне РУВС, де їх зобов'язали пройти дактилоскопію і здати зразки ДНК. Невідомі нападники на студентів супроводжували машину поліції, в якій знаходилися потерпілі, до ділянки. Безпосередньо в РВВС студентам погрожували наслідками за участь в подібних акціях і дзвонили директору технікуму, в якому вони навчалися.[111]

88. 12 травня 2017 відмова у проведенні пікету в Севастополі

12 квітня 2017 де-факто міськадміністрація Севастополя через департамент громадських комунікацій міста заборонила проведення «Екологічного пікету». Організатори заходу, анархісти Севастополя, за допомогою пікету хотіли «пропагувати екологічний спосіб життя і інформувати населення про правила поведінки на природі». Офіційною причиною відмови стали «заплановані заходи з благоустрою та очищення від твердих комунальних відходів».[112]

89. 13 квітня 2017 перешкоджання спонтанному зібранню під час обшуку у Сейдамета Мустафаєва, м. Бахчисарай

13 квітня 2017 російські силовіки провели обшук в будинку Сейдамета Мустафаєва в Бахчисарай. Як і під час інших обшуків, друзі, знайомі, сусіди і активісти прийшли підтримати Сейдамета. Російські силовіки стали провокувати кримських татар, ображати їх, в результаті сталася бійка, російські силовіки застосували зброю, заряджену холостими патронами. П'ять осіб було затримано за звинуваченням у несанкціонованому масовому заході, незважаючи на те, що збори мали спонтанний характер.

У той же день суд прийняв рішення. У всіх рішеннях дії кримських татар, які прийшли до будинку Мустафаєва кваліфіковані за ст. 20.2 КоАП РФ як порушення порядку проведення масових заходів. Мустафа Абдураманов, Ескендер Меметов, Азіз Азізов, Шевкет Абдураманов, Ремзі Зудієв і Сейдамет Мустафаєв рішенням де-факто Бахчисарайського міського суду притягнуто до адміністративної відповідальності. Мустафі Абдурманову і Азізову у вигляді покарання обрано адміністративний арешт строком на 7 діб, Меметову терміном на 2 доби, Зудієву на 3 доби, а Мустафаєву на 5 діб. Шевкет Абдураманов рішенням де-факто суду зобов'язаний виплатити штраф у розмірі 10 000 рублів.

Протягом декількох місяців ще кілька активістів, які були присутні на обшуку, було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення порядку проведення масових заходів.[113]

30 червня 2017 суддею де-факто Бахчисарайського районного суду Германом Атаманюком винесено рішення про притягнення до адміністративної відповідальності за ч.8 ст. 20.2 КоАП РФ Османа Белялова і стягнення з нього штрафу в розмірі 150 000 рублів за повторне порушення порядку проведення мітингу за присутність біля будинку Сейдамета Мустафаєва.[114]

6 липня 2017 де-факто Бахчисарайський районний суд прийняв рішення про притягнення до адміністративної відповідальності Еміля Белялова. Белялов був оштрафований на 150 000 рублів за повторну участь в недозволеному де-факто владою мітингу в зв'язку з його присутністю біля будинку Сейдамета Мустафаєва під час обшуків 13 квітня 2017. 6 липня 2017 за присутність біля будинку Сейдамета Мустафаєва, на Еміля Белялова було складено адмінпротокол про правопорушення передбачене ст. 20.2 КоАП РФ. Але, слідчий вирішив не передавати протокол до суду, тому судові засідання для розгляду залучення Еміля до адміністративної відповідальності не проводилося.[115]

13 липня 2017 на кримськотатарського активіста Нарімана Мемедінова був складений протокол про адміністративне правопорушення за присутність біля будинку Сейдамета Мустафаєва під час обшуків 13 квітня 2017.

Цього ж дня Бахчисарайський районний суд своїм рішенням засудив Мемедінова на штраф в 10 000 рублів.[116]

Рустем Османов, активіст, що був присутній 13 квітня 2017 року на обшуку, був затриманий де-факто поліцією Бахчисарая 11 грудня 2017. Після затримання Рустема, на нього було складено протокол про адміністративне правопорушення. На підставі протоколу, де-факто Бахчисарайський районний суд виніс рішення про залучення Османова до адміністративної відповідальності та стягнення з нього штрафу в 10 000 рублів за участь в несанкціонованому публічному заході.[117]

90. 12 травня 2017 заборона на проведення публічного заходу в Судаку

Ільвер Аметов, голова судакського регіонального меджлісу, 12 травня 2017 отримав негативну відповідь на свою заяву з проханням погодити проведення публічного заходу, приуроченого до річниці депортації кримськотатарського народу 18 травня в Судаку. Представник де-факто адміністрації С. В. Ткаченко не обґрунтував своє рішення.[118]

91. 16 травня 2017 відмова у проведенні пікету в Сімферополі

Наріман Джелялов, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу, 16 травня 2017 отримав рішення де-факто міської адміністрації Сімферополя про відмову узгодити проведення кримськотатарськими активістами 19 травня 2017 року на пл. Леніна пікету. Пікет мав привернути увагу до переслідувань за національною і релігійною ознакою на окупованому півострові Крим. У рішенні де-факто міськадміністрації, без вказівок на допущені помилки в поданій заяві, констатується, що останній складено не у відповідності з законом РФ «Про збори, мітинги, ходи і пікетування». [119]

92. 16 травня – 17 травня 2017 попередження кримськотатарським активістам про неприпустимість порушення законодавства про екстремізм і масових заходів у зв'язку з днем пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу 18 травня

17 травня 2017 активісти Рустам Меннанов, що проживає в Советському районі Криму, Ільвер Аметов, який проживає в Судаку, а також Еміне Авамилєва, Лемар Юнусов і Наріман Джелялов з Сімферополя, Ільмі Умеров з Бахчисарая отримали попередження від прокуратури Криму про неприпустимість порушення закону про

мирні зібрання. Попередження розіслані в зв'язку з наближенням 18 травня – днем пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. [120]

17 травня 2017 також правозахисниці Лютфіє Зудієвій в її будинку в Джанкої вручили застереження про недопущення порушення закону напередодні Дня пам'яті жертв депортації 18 травня. Застереження призначалося чоловіку Зудієвої, але через те, що його не було вдома, то, де-факто дільничний з місцевої поліції і заступник прокурора Джанкоя, зачитали документ Лютфіє. [121]

93. 18 травня заборона на проведення масових заходів на території Криму

18 травня 2017 в Криму де-факто владою не було дозволено проведення ні одного масового заходу, присвяченого Дню пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Крім того, російські правоохоронці намагались всіляко перешкоджати кримським татарам іншим не забороненим способом вшанувати пам'ять жертв депортації. 18 травня поряд з десятками затримань силовиками блокували пам'ятні дошки та інші місця покладання квітів.

Так, наприклад, громадський активіст Осман Ізмайлов був зупинений чотири рази співробітниками де-факто поліцією ДПС за прикріплення на машині кримськотатарський прапор. В Сімферополі судове засідання у справі Ахтема Чийгоза, заплановане на цей день, було скасоване, а біля де-факто Верховного суду Криму чергували два автобуси з представниками де-факто поліції. Розташування поліції біля суду вірогідно було мірою безпеки, пов'язаною з тим, що на засіданні планували бути присутніми співвітчизники Чийгоза, які збиратись пізніше покласти квіти в пам'ять про жертв депортації. [122]

94. 18 травня 2017 затримання кримськотатарських активістів у зв'язку з наявністю кримськотатарської символіки на автомобілях

18 травня 2017 в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу в Бахчисараї де-факто поліцейські затримали 5 активістів, серед яких були Амехтан Юсупов, Сервер Умеров і Ібраїм Абдурафієв, на машинах яких були прикріплені кримськотатарські прапори. Наявність на машині прапора працівники де-факто МВС розцінювалось як участь в несанкціонованому масовому заході. На п'ятьох кримських татар були складені протоколи про адмінпорушення кваліфіковані за ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ.

30 травня 2017 суддя де-факто Бахчисарайського районного суду Герман Атаманюк виніс рішення про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ і відшкодування штрафу в розмірі 10 тисяч рублів з Аметхана Юсупова. [123]

95. 18 травня 2017 перешкоджання активістам у Феодосії

18 травня 2017 де-факто поліція Феодосії перешкоджала покладанню квітів біля пам'ятника жертв депортації. У кримчан, які хотіли таким символічним способом вшанувати пам'ять жертв, забирали документи, що засвідчують особу. Контрольовані РФ поліцейські пояснили вживаті заходи, як недопуск проведення неузгодженого масового заходу. Активіст Сулейман Кадиров був затриманий де-факто поліцією Феодосії, незабаром після затримання Сулеймана відпустили.[124]

96. 18 травня зрив одиничного пікету Сервера Караметова і затримка інших кримськотатарських активістів.

Сервер Караметов 76- річний учасник одиничного пікету в пам'ять жертв депортації кримськотатарського народу, був затриманий 18 травня 2017 де-факто поліцією Сімферополя біля пам'ятника Леніну. Караметов страждає хворобою Паркінсона і рядом інших захворювань. Не зважаючи на це, його допит тривав чотири години і цілий день він провів в РВВС Сімферополя, не дивлячись на законність його дій.

Також кримськотатарські активісти: Сервер Ізмайлов та заступник голови Меджлісу кримських татар Наріман Джемілев були затримані де-факто поліцією Сімферополя, але пізніше в той же день їх відпустили.[125]

97. 21 червня 2017 допит Руслана Куртсеїтова та чотирьох інших кримськотатарських активістів

21 червня 2017 до відділку поліції Джанкоя був викликаний Руслан Куртсеїтов та ще чотири жителі міста. Причиною стала участь Куртсеїтова та інших місцевих жителів в покладанні квітів до меморіальної дошки 18 травня 2017 в День пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. На думку де-факто поліції, покладання квітів прирівнюється до несанкціонованого мітингу. У викликаних взяли письмові пояснення про події 18 травня. При цьому, співробітники де-факто поліції ніяких документів активістам не представили, тільки повідомили, що незабаром справа про адміністративне правопорушення у вигляді порушення порядку проведення масових заходів передадуть в суд. Подальша інформація про цю справу відсутня.[126]

98. 9 червня 2017 відмова у проведенні публічного заходу в Керчі

9 червня 2017 Комуністична партія РФ отримала від де-факто адміністрації в Керчі негативну відповідь на свою заяву з проханням дозволити проведення мітингу «Керчинці за чисте місто без

корупції» 17 червня на Центральній площі міста. В той же день з адміністрації повідомили, що в тому ж місці вже було заплановано раніше проведення дитячого заходу. 17 червня 2017 захід «Керчинці за чисте місто без корупції» відбувся в невеликому за площею сквері Лютчиків.[127]

99. 15 червня 2017 відмова в узгодженні масового заходу в Сімферополі

15 червня 2017 де-факто міська адміністрація Сімферополя відмовилась узгоджувати масовий захід «Поверніть Салют профспілці», яке організатор Ілля Большедворов планував провести 19 червня біля пам'ятника Леніну. Причиною відмови стало проведення раніше узгодженого заходу в тому ж місці і в той самий час. Спроба Большедворова узгодити свій захід на 26 червня не змінила ні результат, ні мотиваційну частину відмови де-факто міської адміністрації. Варто зауважити, що ні 19, ні 26 червня на площі Леніна ніяких активностей крім акції Большедворова не проводилось.

Організатори все-таки провели публічний захід 26 червня в Сімферополі. 26 червня 2017 декілька десятків учасників акції були затримані представниками так званої поліції Сімферополя. Затриманих посадили в автобус і повезли до Центрального відділку поліції. За інформацією активіста Іллі Большедворова, затриманих учасників акції відпустили після взяття у них пояснення. Для одної із затриманих жінок довелось викликати швидку допомогу через погане самопочуття. На Іллю Большедворова та члена Кримської профспілки працівників культури Олександра Трунова співробітниками де-факто поліції Сімферополя були складені протоколи за організацію несанкціонованої акції в цей же день. [128]

100. 5 липня 2017 заборона на проведення мітингу в Севастополі

5 липня 2017 Комуністична партія РФ в Криму отримала відповідь від де-факто Департаменту суспільних комунікацій міста Севастополя, за підписом директора Департаменту Чихарева І.А., який повідомив, що сповіщення про проведення КПУ РФ мітингу на площі Нахімова 15 липня розглянуто. У зв'язку з можливим перешкоджанням руху пасажирів до рейсових катерів від зупинки громадського транспорту «пл. Нахімова», Департамент не міг узгодити пропонуване місце проведення мітингу та запропонував альтернативне місце проведення даного заходу – пл. Свободи. 14 липня де-факто Ленінський районний суд визнав законним неузгодження заходу в пропонуваній початковій локації.[129]

101. 8 серпня 2017 зрив одиничного пікету 76-річного активіста Сервера Караметова і залучення його до адміністративної відповідальності

8 серпня 2017 Сервер Караметов, 76-річний активіст, проводив одиничний пікет у Сімферополі біля будівлі суду, де проходило засідання у справі Ахтема Чийгоза, він тримав банер з текстом: «Путін і Аксьонов, наші діти і Ахтем Чийгоз – не терористи. Досить звинувачувати кримських татар».

Під час пікету, не дивлячись на дотримання законодавства РФ, Сервера Караметова затримали представники де-факто правоохоронних органів і доставили в Залізничний районний суд. Де-факто суддя цього суду Колоцей Марина прийняла рішення про притягнення до адміністративної відповідальності та штрафу у розмірі 10 000,0 рублів.

На наступний день в тому ж суді було прийнято рішення про притягнення Караметова до відповідальності ще й за непокору співробітникам де-факто поліції у вигляді 10 діб адмінарешту. На оголошення рішення суду не допустили адвокатів Караметова Еміля Курбедінова та Едема Семедляєва.[130]

102. 14 серпня 2017 зриви одноосібних пікетів кримськотатарських активістів

14 серпня 2017 кримськотатарські активісти Решат Ємрюсунов, Сінавер Німетуллаєв, Ярікул Давлатов, Осман Аблаєв проводили одиничні пікети на знак солідарності з затриманим напередодні Сервером Караметовим, Ємрюсунов, Німетуллаєв, Давлатов і Осман Аблаєв тримали плакати з гаслом «Путін, наші діти – не терористи». Всіх їх затримали представники де-факто поліції Сімферополя, а також затримали Ремзи Аблаєва, сина Османа Аблаєва, і Сейтумера Сейтумєрова. Останні не приймали участі в пікетах, та були затримані через те, що вони знаходились поблизу місця проведення пікетів. Всіх затриманих доставили в Залізничний та Київський РОВД міста Сімферополя і незабаром відпустили.

Ярикул Давлатов був притягнутий до адміністративної відповідальності згідно з ч. 1 ст.20.2 КоАП РФ і засуджений до виплати штрафу в розмірі 10 000.0 рублів за рішенням де-факто Залізничного районного суду міста Сімферополя від 14 серпня 2017. [131]

103. 20 серпня 2017 запобігання проведенню публічного заходу в Білогірську

20 серпня 2017 російські силовики перешкоджали проведенню заходу, приуроченого роковинам дня мітингу кримських татар в Москві. Захід був організований як приватний на приватній базі відпочинку «Ковбой» в Білогірському районі. Однак, працівники російського ОМОНУ і де-факто поліції завадили безперешкодному

входу на територію бази відпочинку, нібито через інформацію про знаходження на території вибухівки. В результаті захід не відбувся. 20 серпня 2017 перед запланованою акцією, що не відбулась, був затриманий кримський татарин Бекир Умеров. Його відпустили без складання протоколу. [132]

104. 22 серпня 2017 відмова в погодженні публічного заходу в Севастополі та залучення до відповідальності організатора за несанкціонований захід.

22 серпня 2017 де-факто держадміністрація Севастополя не погодила мітинг на площі Нахімова проти дій влади щодо позбавлення власників земельних ділянок. 1 вересня жителі все-таки вийшли на мітинг пл. Нахімова, протестуючи проти дій влади щодо позбавлення власників земельних ділянок. Співробітники МВД РФ склали адміністративний протокол на організатора мітингу Ленура Усманова згідно ч.1 ст. 20.2 КоАП РФ «Порушення організатором публічного заходу встановленого порядку організації або проведення зборів».

20 вересня 2017 де-факто суддя Ленінського районного суду Севастополя Прохорчук О.В. прийняла рішення про притягнення Усманова Л.А. до адміністративної відповідальності за організацію несанкціонованого мітингу і присудила стягнути з нього штраф в розмірі 10 000,0 рублів.[133]

105. 13 вересня 2017 заборона на проведення мітингу в Сімферополі

13 вересня 2017 де-факто держадміністрація не дозволила провести в Сімферополі мітинг в підтримку мусульман народності рохінджа в М'янмі, пояснивши відмову турботою про суспільну безпеку. Організатори акції отримали попередження про недопустимість порушення закону у зв'язку з невиконанням російського законодавства, яке стосується проведення масових заходів.[134]

106. 16 вересня 2017 заборона на проведення футбольного змагання в с. Крестьянівка

16 вересня 2017 було зірвано проведення футбольного змагання «Алтин тамгъа» в с. Крестьянівка Первомайського району на шкільному стадіоні. Змагання планувалось як знак солідарності з викраденим активістом Ервіном Ібрагімовим. Так званий заступник начальника РОВД Олександр Юрченко з'явився на місці проведення футбольного матчу і вимагав прибрати кримськотатарський прапор, який був встановлений на краю футбольного поля, і зупинити матч. Представник де-факто поліції посилався на відсутність дозволу де-факто влади на проведення заходу. Від самого початку турнір повинен був відбутись за декілька місяців до 16 вересня на стадіоні в Сімферопольському районі, однак за день до гри адміністрація

стадіону повідомила, що їм заборонили представники де-факто місцевої влади представляти свій майданчик для даного турніру. 26 вересня 2017 на Енвера Емірасанова, організатора, зірваного де-факто поліцією футбольного турніру, був складений протокол про адміністративні правопорушення за організацію несанкціонованого масового заходу.[135]

107. 11 жовтня 2017 зрив спонтанного зібрання кримськотатарських активістів під час обшуку у Сайрана Салієва

11 кримськотатарських активістів, а саме Асан Ісмаїлов, Амет Сулейманов, Ельдар Ішназаров, Ескендер Люманов, Ернест Ібрагімов, Рефат Асанов, Ільнур Асанов, Рудем Неджієв, Руслан Білялов, Нурі Ібрагімов і Максуд Аблякімов були затримані де-факто поліцією Бахчисарая 11 жовтня 2017. Всі вони були присутні біля будинку Сейрана Салієва, де в цей день проходив обшук. Активісти знімали на камеру все, що відбувалось під час обшуків. П'ятеро осіб було побиті при затриманні. Після затримання, де-факто Бахчисарайський районний суд своїми рішеннями кваліфікував дії активістів як адміністративний проступок відповідно до ст. 20.2 КоАП РФ (порушення порядку проведення масових заходів). За міру відповідальності для всіх затриманих 11 жовтня було визначено штраф у розмірі від 10 000,0 до 20 000,0 рублів.[136]

108. Жовтень-грудень 2017 притягнення до відповідальності учасників одиничних пікетів 14 жовтня в Криму

14 жовтня понад 100 кримських татар вийшли на одноосібні пікети в різних містах Криму, протестуючи проти затриманих кримських татар та їх звинувачень в тероризмі та екстремізмі. Не дивлячись на формальне дотримання вимог російського законодавства учасниками одиничних пікетів, після їх проведення, вони були затримані представниками контрольованої РФ поліції.

14 жовтня із застосуванням непропорційної фізичної сили був затриманий Мамет Люманова на вул. Героїв Сталінграду в Сімферополі. Також у Сімферополі були затримані Руслан Сулейманов (поряд із закладом «Алем»), Меджит Абдурахманов (поряд з авторинком «Туча») і Руслан Гостєв (неподалік від Бородинського кільця). В смт Кіровське були затримані Едем Аблязізов і Абдульмалік Сусанов. У Феодосії, у свою чергу Руслан Рустємов, Азізі Уримов, Дані Ерал і Рустем Мустафаєв. В Старому Криму затримали Ділявера Асанова, Герая Куламетова. Рустема Куркчи і Сімара Якубова. Ще двох учасників пікетів, Кемала Абдуразакова і Арсена Мустафаєва затримали в Ленінському районі. В Джанкої до відділку де-факто поліції доправили дев'ять учасників пікетів: Надіра Алієва, Айдєра Сулейманова, Ерджепа

Абібулаєва, Нарімана Аметова, Мустафу Мурахаса, Ленура Керімова, Ділявера Юнусова, Аблямита Зіядінова і Лемана Зекерьяєва. Біля села Верхнесадове відбулось затримання Селіма Нурадіннова. В Алушті був затриманий Бекір Заядінов. У всіх затриманих вимагали дати письмові пояснення того як організовувались пікети. Крім того була проведена дактилоскопічна експертиза та вилучені мобільні телефони для перегляду телефонних книг і журналів викликів. Всі затримані в той же день були відпущені [137]

15 жовтня на сайті МВС Криму з'явилась інформація про проведення так званих профілактичних бесід з 49 учасниками одиничних пікетів у зв'язку з нібито порушенням закону РФ «Про збори, мітинги, демонстрації, ходи та пікетування».[138]

23 листопада 2017 активісти Ділявер Шевкієв, Ділявер Асанов та Муслім Зеврієв заявили про те, що отримали повістки в де-факто поліцію. Подібні виклики на допит в різноманітні відділки контрольованої РФ поліції в Криму отримали і інші учасники одиничних пікетів 14 жовтня. Одноосібні пікети, що пройшли 14 жовтня 2017 всім Кримом проти репресій кримських татар і мусульман в Криму, так звані правоохоронні органи розцінили як масовий несанкціонований захід.[139]

На учасника одноосібного пікету 14 жовтня Усеїна Усеїнов із села Укромное, Сімферопольського району, 24 листопада 2017 був складений протокол про адмінпорушення згідно з ч.5 ст. 20.2 КоАП РФ. Ще 8 протоколів про адміністративні правопорушення у зв'язку з участю в одиничних пікетах 14 жовтня 2017 були складені 27 листопада 2017 на кримських татар, які проживали в селищі Красногвардійське. Як і у випадку з іншими учасниками подій 14 жовтня, дія активістів їх Красногвардійського були кваліфіковані як адмінпорушення згідно з ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ.

За інформацією Кримської правозахисної групи, в листопаді 2017 для отримання протоколу про адміністративні правопорушення в де-факто поліцію Білогірська був викликаний Садрі Муратова, а в де-факто поліцію Алушти Ебубекіра Зіядінова.[140]

З кінця 2017 року почалось масштабне адміністративне переслідування учасників одиничних пікетів 14 жовтня 2017, в грудні почались судові засідання проти учасників одиничних пікетів. Понад 90 судових рішень про залучення активістів до адміністративної відповідальності відповідно до ч. 5 ст. 20.2 КоАП РФ (порушення порядку пікетування) у вигляді штрафу від 10000 до 20000 були прийняті всім Кримом (Сімферополь, Судак, Алушта, Джанкой, Білогірський, Красногвардійський, Советский, Кіровський райони). На думку сторони обвинувачення загальна направленість і посил

одиночних пікетів показує, що під виглядом серій одиночних пікетів їх ініціатори малим наміри і провели масовий захід.

До адміністративної відповідальності було притягнуто у вигляді штрафів: 18 грудня 2017 Марлен Мустафаєв, Садрі Муратов, Руслан Умеров, Ельдар Емір-Усеин, Р.С. Емір-Усеїнов, Айдер Абібұлаєв, Сеїтбілял Сеїтмеметов, Джамадін Зіядінов, Ленур Сеїтмеметов, Таїр Ібрагімов, Ельдар Сейт-Еміне, Сейдамет Салімов, Ленур Сеїтмеметов, Сеїтбілял Сеїтмеметов, Асан Сейдхалілов, Ельдар Алієв, Мустафа Расілов, серер Сейтібрамов, Наріман дервішів, Риза Асанов, Мустафа Мурахасу, Леман Зекерьяєв, Надир Алієв, Диявер Аблаєв, Ерджеп Абібұлаєв, Едем Бекіров, Февзі Абдурахманов, Наріман Аметов, Диявер Юнусов, Ленур Керімов, Руслан Сулейманов, Меджид Абдурахманов, Валерій Григор'єв, Мемет Люманов, Е. Азізов, А. Муратов, Енве Халілов, Ебубекір Зіядінов, С. Якубов, Р. Джеміль-Уста, Р. Мамбетов, Герай Куламетов, Г. Куламетов, Д. Асанов, Рустем Куркчі, Е. Аблязіз, З. Куламетов, Абдульмалік Сусанна, Таїр Умеров, А.М. Ібрагімов, Абдульха Аблятипов, Сейран Ізмайлов, Еміль Зіядінов, Енвер Аблятипов, Диявер Халілов, Сервер Аблятипов, вирішать Емірсеїнов, А.С. Ібрагімов, Мемет Аблятипов, Помер Аблятипов, Джафер Бекіров, Сінавер Мустафаєв, Лемар Аджігафаров, Ахтем Алієв, Ахтем Чакіра, Ельдар Кантемир, Усеин Усеїнов, Бахтиер Асанов, Алі Сулейманов, Муслім Зеврієв, Леман Зекерьяєв, Ф. Абдураманов, Рустем Трошев, Айдер Зекерьяєв. 19 грудня 2017 до штрафу були засуджені: Айдер Сулейманов, Рустем Аметов, Ремзі Кутузов, Абляміт Зіядінов. 26 грудня 2017 до штрафу було притягнуто Рустем Емірсуїнову, 11 січня 2018 Рустем Усманов, 12 січня 2018 Рустем Мустафаєв, 12 січня 2018 Енвер Мустафаєв, 15 січня 2018 Азіз урим, 15 січня 2018 Руслан Рустемов, 15 січня 2018 Ераль Дані, 6 лютого 2018 Люман Бовбеков. 7 лютого 2018 до штрафів були засуджені А. Аджігафров, Е. Абибуллаєв, Т. Ібраїмов, С. Сеїтментов, Е. Аблятипов. 14 лютого 2018 до відповідальності було притягнуто Рустем Умеров, Сабрі Муратов, А. Аблялітов, Рустем Сулейманов, Равшан Нанейшвілі. [141]

З інформації, яку мають правозахисники та ЗМІ, відомо, що при складенні протоколів про адміністративне правопорушення та при розгляді справ в судах виявлені численні порушення процесуальних норм, а також фальсифікації, які не враховувались при прийнятті рішень про притягнення до адміністративної відповідальності. Апеляційний перегляд справ рідко змінював ситуацію на користь обвинувачених. Лише справа Марлена Мустафаєва після апеляції була повернута до суду першої інстанції для повторного розгляду. Ще 2 рішення суду першої інстанції про притягнення до адміністративної відповідальності Валерія Григоря і Рустема Мустафаєва були скасовані. [142]

15 лютого 2018 співробітники де-факто кримських силових відомств запропонували учаснику одиночного пікету 14 жовтня 2017 Айдеру Ібрагімову поставити підпис під документом, який виявився визнанням провини в організації одиночних пікетів 14 жовтня. Представник поліції не роз'яснив Ібрагімову зміст документа, запропонованого на підпис, і не проінформував про конституційні права.[143]

109. Жовтень 2017 заборона проведення гей-парадів в Криму

Микола Алексєєв, голова спільноти «GayRussia», повідомив про численні відмови де-факто міських адміністрацій Сімферополя, Керчі, Феодосії, Джанкою, Армянська, Красноперекопська і Бахчисарая погоджувати заявки про проведення гей-прайдів. Причиною відмов у всіх випадках називається заборона на пропаганду нетрадиційних сексуальних відносин серед неповнолітніх, який діє в РФ і був поширений на Крим після окупації півострова Росією.[144]

110. Жовтень 2017 штрафи представнику Комуністичної партії РФ Василю Пархоменку

Василь Пархоменко, представник комуністичної партії РФ, в листопаді 2017 був визнаний Ленінським районним судом Севастополя винним у вчиненні адміністративного правопорушення по ст. 20.2 КоАП (порушення порядку проведення публічного заходу) і оштрафований на 30 000 рублів. До відповідальності Пархоменко притягнутий через проведення 7 листопада несанкціонованого мітингу, приуроченого до річниці Жовтневої революції. Як повідомляють Крим.Реалії, один з присутніх в місці проведення мітингу поліцейських, учасники демонстрації вирішили пройти по використовуваному в попередні роки маршруту, що пролягає вздовж проспекту Нахімова, що не скориставшись запропонованим де-факто міською адміністрацією маршрутом по вулиці Леніна. 13 січня 2018 де-факто суд Севастополя скасував вироки так званого Ленінського районного суду, виправдавши Пархоменка.[145]

111. 18 листопада 2017 застереження активісту Абдуллаху Якубову

Абдуллах Якубов, громадський активіст зі Старого Криму, 18 листопада 2017 отримав застереження про неприпустимість проведення незгоджених з місцевою владою масових заходів. Застереження пов'язано зі збором підписів проти ліквідації кафе «У парку», який проводив Якубов.[146]

112. 1 грудня 2017 незаконне затримання активіста Володимира Новікова

1 грудня 2017 де-факто поліцією Севастополя був затриманий активіст Володимир Новіков, який оголосив голодування і

протестував в торговому павільйоні по вул. Захарова, за його словами, проти незаконного знесення нестационарних торгових об'єктів де-факто міською владою. При затриманні до Володимира, який має 2 групу інвалідності в зв'язку з хронічним захворюванням опорно-рухового апарату, застосовувалася непропорційна фізична сила — його насильно витягли з намети та завантажили в поліцейський автомобіль. 2 грудня 2017 нібито за непокору де-факто поліції 1 грудня Володимир Новіков був оштрафований на 1000 рублів.[147]

113. 12 грудня 2017 перешкоджання проведенню мітингу в Ялті

12 грудня 2017 в Ялті де-факто поліція попередила спробу проведення мітингу прихильників розпуску всього складу підконтрольного Кремлю місцевої міської ради. Де-факто міська адміністрація не погодила проведення заходу через раніше санкціонованого заходу на підтримку президента РФ на тій же локації 12 грудня.[148]

114. 15 грудня 2017 проведення несанкціонованого мітингу в Севастополі

У Севастополі на площі Нахімова 15 грудня 2017 пройшов мітинг, під час якого близько сотні севастопольців висловили протест проти земельної політики російського уряду Севастополя, а також невирішених проблем у сфері освіти і охорони здоров'я. Організатором мітингу виступив метсний активіст Володимир Новіков, до протестуючих приєдналися представники місцевого відділення російської комуністичної партії.

28 лютого 2018 Володимир Новіков як ініціатор мітингу 15 грудня 2017 був засуджений до штрафу в розмірі 10 000 рублів. 8 листопада 2018 вирок Новикову був скасований, де-факто суд визнав відмову де-факто влади Севастополя на проведення мітингу з пропозицією іншої локації неправомірним.[149]

115. 18 січня 2018 заборона на проведення публічного заходу в Сімферополі

18 січня 2018 Ілля Большедворов отримав від де-факто адміністрації Сімферополя негативне рішення за своєю заявою на проведення 20 січня пікету «Путін — наш президент» на пл. Леніна. Пікет планувалося провести для залучення уваги до необхідності спрощення процесу отримання земельних ділянок кримськими татарами. Приводом для рішення адміністрації стало раніше запланований і узгоджений захід у тому ж місці 20 січня.[150]

116. 27 січня 2018 втручання в приватну зустріч громадської ініціативи «Кримська солідарність» в Судаку

27 січня 2018 де-факто поліція Судака заблокувала будівлю, в

якому громадянська ініціатива «Кримська солідарність» проводила зустріч з родичами і адвокатами політичних в'язнів. Будівля була оточена, біля виходів були розташовані автозаки ОМОНу. Прибулі представники контрольованої РФ поліції, не пояснюючи причин, вимагали у присутніх пред'явити документи і письмово викласти причини організації зустрічі. Однією з вимог так званих правоохоронців було назвати імена організаторів заходу, незважаючи на те, що зустріч проходила за зачиненими дверима і не була публічною. Вихід з будівлі був можливий тільки після надання паспорту кожним учасником зустрічі. Відмова пред'явити документи супроводжувався погрозами затримання і доставки до найближчого відділення поліції в автозаках. Представники поліції знімали всіх учасників зустрічі на відео. Причиною проведення операції пізніше було названо анонімне повідомлення про зброю в будівлі. [151]

117. 8 лютого 2018 «профілактичну бесіду» Енвером Шерфієвим

8 лютого 2018 у Бахчисараї в будинку Енвера Шерфієва співробітники де-факто поліції Бахчисарая провели так звану «профілактичну бесіду». Мотивом «бесіди» було запобігання участі Енвера в траурних заходах 18 травня. Шерфієвим був підписаний документ про те, що він знає, що за участь в неузгоджену з де-факто міської адміністрації заході може наступити адміністративна відповідальність. [152]

118. 12 лютого 2018 зрив одиночного пікету Сергія Акімова

12 лютого 2018 отаман «Кримського козацтва» Сергій Акімов проведений поодиноким пікету на знак протесту проти заборони мітингу «Володимир Путін – президент Росії» біля будівлі прокуратури в Сімферополі. За словами активіста, пікет був перерваний співробітниками поліції нібито для отримання пояснень. 19 лютого 2018 де-факто УМВС Сімферополя порушила справу про адміністративне правопорушення Сергієм Акімовим. [153]

119. 25 лютого 2018 перешкоджання Ельмаз Акімової в проведенні одиночного пікету

25 лютого 2018 поруч з ханським палацом у Бахчисараї двома невстановленими особами було зірвано одиночний пікет Ельмаз Акімової. Акімова вийшла до Ханського палацу з плакатом: «Руки геть від Ханського палацу! Вандалізм – злочин!». Ельмаз Акімова хотіла висловити протест проти так званої реставрації пам'ятника кримськотатарської культури, яка проводиться з грубими порушеннями правил реставрації подібних об'єктів. Двоє невідомих розірвали плакат, лаючись, вони погрожували поскаржитися поліції за проведення Ельмаз несанкціонованого мітингу. Співробітники де-факто поліції, які з'явилися пізніше, не мали наміру встановлювати

особу нападників, хоча ті все ще перебували поруч. Замість цього, де-факто поліцейські зажадали від потерпілої дачі пояснень, що стосуються її акції і пригрозили адміністративною відповідальністю на випадок, якщо стане відомо, що Ельмаз була не одна. Під час розмови з поліцією, жінка, що порвала плакат, загрожувала написати заяву в поліції з твердженням про те, що Акімова була біля Ханського палацу не одна, а значить проводила несанкціонований мітинг.[154]

120. 1 березня 2018 перешкоджання в проведенні заходу анархістів Севастополя

Олексій Шестакович розмістив 26 лютого 2018 пост в соціальних мережах про те, що об'єднання «Анархісти Севастополя» 1 березня подасть в де-факто адміністрацію Севастополя повідомлення про проведення 10 березня публічного заходу «Пост президента – атавізм монархії». 1 березня у членів ініціативи Олексія Шостаковича, Ігоря Панюти, Олексія Присяжнюка, Артема та Олени Воробйових і Івана Маркова поліція провела обшуки. Маркова і Шостаковича Ленінський районний суд Севастополя визнав винними у вчиненні адміністративного злочину відповідно до ст. 20.29 КоАП РФ і у вигляді відповідальності обрали адміністративний арешт строком на 10 діб за звинуваченням в екстремізмі за публікації в соцмережах. [155]

121. 12 березня 2018 відмова в проведенні мітингу в Сімферополі

12 березня 2018 де-факто адміністрація Сімферополя прийняла рішення відмовити в проведенні публічного заходу «Володимир Путін – президент Росії», ініціатором якого був отаман «Кримського козацтва» Сергій Акімов. Акімов зазначив, що назва заходу, який мав привернути увагу до соціальних і побутових проблем Сімферополя, було вибрано в розрахунок на позитивне рішення де-факто адміністрації міста щодо заявки на проведення мітингу.[156]

122. 15 березня 2018 заборона на проведення мітингу в центрі Севастополя

Олексій Меркулов, голова громадської організації «Союзний рух 17 Березня», 15 березня 2018 отримав від де-факто міськкадміністрації Севастополя заборону на проведення 17 березня на пл. Нахімова мітингу, приуроченого до річниці проведення всесоюзного референдуму про збереження СРСР 17 березня 1991. Мітинг довелося перенести на запропоновану адміністрацією площу Свободи.[157]

123. 16 березня 2018 перешкоджання проведенню публічного заходу в Керчі

16 березня 2018 у Керчі контрольована РФ поліція розігнала збори гаражного кооперативу «Марат», а його організатора Ігоря Вовка силою відвезли у відділення поліції. Причина розгону

стала відсутність дозволу де-факто адміністрації Керчі на проведення заходу. 28 березня 2018 Ігор Вовк був притягнутий до адміністративної відповідальності рішенням де-факто Керченського суду. На Вовка накладено адміністративний штраф в розмірі 10 000 рублів. За інформацією місцевого керченського видання, учасники кооперативу 16 березня зібрались у сквері Лютчиків, щоб обговорити земельну проблему гаражного кооперативу. [158]

**124. 19 квітня 2018 незаконне затримання учасника одиночного пікету
Едема Аблаєва**

Едем Аблаєв, кримськотатарський активіст, який вийшов на одиночний пікет в Бахчисараї, був затриманий де-факто поліцією 19 квітня 2018. Пікет Едему був покликаний привернути увагу до проблеми збереження культурної цілісності Ханського палацу. Після затримання Аблаєва доставили в де-факто поліцію, де склали протокол про адміністративне правопорушення, незважаючи на дотримання норм російського законодавства. Незабаром після цього його відпустили.[159]

**125. 19 квітня 2018 незаконне затримання учасника одиночного пікету
Ролана Османова**

Ролан Османов, кримськотатарський активіст, який вийшов на одиночний пікет в Бахчисараї, був затриманий де-факто поліцією 19 квітня 2018. Османов, як і Едем Аблаєв, хотів привернути увагу до ризиків, пов'язаних з безконтрольною і непрофесійною реставрацією Ханського палацу, яка знищує культурну самобутність об'єкта. Після затримання, Ролана доставили у відділення поліції, склали протокол про адміністративне правопорушення та, незабаром, відпустили.[160]

**126. Квітень 2018 відмову в погодженні масового заходу 26 квітня в
Феодосії**

Сулейман Кадиров, кримськотатарський активіст, в квітні 2018 отримав від де-факто адміністрації Феодосії рішення про неузгодженість проведення акції 26 квітня. У цей день кримськотатарські активісти планували здійснити сходження на Карадазький заповідник для прибирання території біля пам'ятника жертвам депортації. Заявку на проведення заходу з кількістю учасників до 100 чоловік, за його словами, він подав заздалегідь. За словами Кадирова, де-факто адміністрація висунула кілька умов для проведення акції: наявність дозволу на проведення заходу від лояльного до РФ кримського Муфтіяту і освітлення акції провладним кримськотатарським телеканалом «Міллет». Кадиров не погодився на дані вимоги.[161]

127. 15 травня 2018 попередження активістам в селищі Советське, зокрема – активісту Рустема Меннанову

Активіст Рустем Меннанов 15 травня 2018 отримав письмове попередження від де-факто поліції Радянського району Криму про неприпустимість екстремізму на публічних заходах і кримінальної відповідальності в разі порушення закону. За інформацією Рустема, подібні попередження отримали багато кримських татар в регіоні. Їх розсилка пов'язана з наближенням Дня пам'яті жертв депортації кримських татар 18 травня, коли кримські татари традиційно проводять жалобні заходи.[162]

128. 17 травня 2018 перешкоджання проведенню заходу «Запали вогонь у своєму серці» в Сімферополі

17 травня 2018 представники так званих правоохоронних органів затримали понад 20 учасників заходу, приуроченого до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу «Запали вогонь у своєму серці». Захід проходив в районі Сімферополя Ак-Мечеть Джамі, де проживають кримські татари. Ще до затримань, співробітники де-факто поліції фотографували учасників акції і фіксували номерні знаки автомобілів, які розташовувалися поблизу з місцем проведення заходу.

Відомо, що як мінімум у трьох затриманих взяли відбитки пальців і ступнів, а також зразки ДНК. Їх мобільні пристрої вилучили для нібито здійснення їх перевірки. Згодом затримані були відпущені, претензій де-факто поліція до них не мала.

Сейтасан Асанов, один із затриманих поліцією учасників акції в Сімферополі «Запали вогонь у своєму серці», був доставлений в де-факто Центральний районний суд Сімферополя 18 травня 2018 для слухання його справи про адміністративне правопорушення у вигляді непокори представнику поліції. У зв'язку з відсутністю складу правопорушення справу Асанова було припинено де-факто судом. [163]

129. 26 травня 2018 відмову в погодженні масового заходу в Севастополі

26 травня 2018 юрист «Союзу підприємців Севастополя» отримав відмову в узгодженні масового заходу 4 червня на площі Нахімова від де-факто міськадміністрації Севастополя. Лист з відмовою було підписано главою департаменту громадських комунікацій уряду Олегом Берковичем. Метою проведення заходу організатори називали захист прав підприємців. У відповіді на повідомлення про проведення мітингу департамент запропонував альтернативну

локацію – площа Свободи, що знаходиться далеко від центру міста. Площа Нахімова, виходячи з тексту листа департаменту, не могла бути затверджена як місце проведення мітингу через можливе перешкоджання вільному пересуванню жителям міста і туристам. 28 травня Новіков подав позов в де-факто Ленінський міський суд, в якому намагався оскаржити рішення міськадміністрації. Позов Новикова був відхилений.

4 червня 2018 організатори провели неузгоджений мітинг «Союзу підприємців Севастополя», на якому учасники вимагали відставки представників міської влади. Співробітники де-факто поліції перешкодили проведенню мітингу. На організаторів мітингу Володимира Новикова і Ленура Усманова присутніми поліцейськими були складені протоколи про порушення порядку проведення масових заходів, після чого обидва активісти були доставлені до Ленінського РВВС.[164]

130. 25 червня 2018 заборона на проведення публічного заходу в Сімферополі

25 червня 2018 де-факто адміністрація Сімферополя заборонила проведення мітингу на пл. Леніна проти пенсійної реформи в РФ, який планувався на 30 червня. Повідомлення подала комуністична партія РФ.

Аналогічне рішення про заборону непроведення мітингу з другого заявою КПРФ було прийнято 29 червня 2018. Приводом для відмови став раніше запланований захід в цьому ж місці і в той самий час. Де-факто адміністрація запропонувала проведення мітингу в парку ім. Гагаріна. 7 липня там відбувся мітинг.[165]

131. 4 липня 2018 заборона на проведення публічного заходу в Керчі

4 липня 2018 де-факто міськадміністрація Керчі не дозволила проведення на пл. Леніна публічного заходу, де, організаторка мітингу КПРФ, хотіла привернути увагу до актуальних соціальних проблем півострова, таким як пенсійна реформа в РФ, підвищення вартості бензину і тарифів на ЖКГ. Так званий заступник глави адміністрації Д. Мельгазієв в листі, відправленому організаторам зазначив, що мітинг 13 липня 2018 не може бути проведений на пл. Леніна у зв'язку з проведенням там же раніше узгодженого заходу. 13 липня організатори мітингу не виявили на запланованому місці і в заявлений час інших масових заходів. Більш того, на місці перебували кілька співробітників де-факто поліції міста, які визнали, що були передислоковані на площу для недопущення проведення мітингу КПРФ. [166]

132. Липень 2018 відмова в погодженні масового заходу в Алушті

17 липня 2018 де-факто адміністрація Алушти відмовила в узгодженні мітингу проти підвищення пенсійного віку, проведення якого планувалося КПРФ на 28 липня. 18 липня представники партії подали повторну заяву про погодження заходу на 28 липня, але і в цей раз їм не вдалося отримати дозвіл на проведення мітингу. Формальною причиною відмови стало порушення термінів подачі заяви.[167]

133. Липень 2018 відмова в проведенні публічного заходу в Армянську

Аналогічні заборони на проведення мітингу проти пенсійної реформи РФ представники КПРФ отримали в липні 2018 від міськадміністрації Армянська. Мітинг, який планувався на 27 липня, не був санкціонований в зв'язку з нібито узгодженим раніше іншим заходом в той самий час і в тому ж місці. Пропозиція представника КПРФ Євгенії Рожко про альтернативну локації для мітингу не вплинуло на рішення адміністрації через порушення термінів подання повідомлення про проведення заходу.[168]

134. Липень 2018 відмова в погодженні пікету в Судаку

Представник відділення КПРФ в Судаку Ігор Кириченко, в липні 2018 отримав негативне рішення від де-факто міської адміністрації щодо розгляду своєї заяви на узгодження пікету. Формальною причиною відмови стало порушення термінів подачі заяви. У відповіді адміністрації стверджувалося, що подібні заяви повинні направлятися до відповідних місцевих органів влади не менше ніж за 10 днів до проведення заходу, хоча, законодавство РФ, поширене на Крим після окупації півострова, вимагає подавати заявку на проведення пікету не пізніше ніж за три дні до події.[169]

135. 26 липня 2018 розгін громадських зборів в Керчі

26 липня 2018 де-факто поліція Керчі розігнала учасників зустрічі з депутатом так званої міської ради від КПРФ Іваном Желтенко, яка проходила на площі Леніна. На зустрічі мала обговорюватися пенсійна реформа в РФ. Причиною перешкоджання зустрічі було названо порушення порядку проведення масового заходу, а саме відсутність дозволу на його проведення від де-факто адміністрації Керчі.[170]

136. 14 серпня 2018 перешкоджання Людмилі Шевченко в проведенні одиничного пікету

14 серпня 2018 де-факто заступник голови районної ради Нижньогірська Сергій Пишнограєв намагався перешкодити учасниці

одиночного пікету біля будівлі адміністрації Людмилі Шевченко, яка протестувала проти пенсійної реформи в РФ. Пишнограєв вимагав від Шевченко йти протестувати до пам'ятника Леніна, погрожував залученням співробітників контрольованої РФ поліції і порвав плакат, який тримала Людмила.[171]

137. 16 серпня 2018 перешкоджання одиночному пікету Ольги Ончевої

16 серпня 2018 де-факто поліція Радянського району Криму затримала учасницю одиночного пікету в селищі Радянський Ольгу Ончеву. Ольга вийшла до будівлі адміністрації селища і тримала плакат «Ні пенсійному геноциду». Після того як у відділення поліції, куди доставили Ончеву, співробітники відсканували сторінки її паспорта, активістку відпустили.[172]

138. Кінець серпня 2018 заборона на проведення мітингу в Сімферополі

В кінці серпня 2018 де-факто міська адміністрація Сімферополя заборонила проведення 2 вересня на пл. Леніна мітингу проти пенсійної реформи в РФ, заявку на проведення якого 17 серпня 2018 відправляв депутат так званого міської ради від КПРФ Степан Кіскін. Причиною відмови стало нібито узгоджений на цей же час і в тому ж місці захід. Однак, за словами Кіскіна, в «Журналі кореспонденції» міськадміністрації, до якого Степан отримав доступ 17 серпня, не було зареєстровано жодного запиту крім запиту КПРФ.[173]

139. 12 жовтня 2018 попередження жительці Армянська Катерині Пивовар

12 жовтня 2018 представники де-факто правоохоронних органів і прокуратури Армянська в усній формі попередили місцеву жительку Катерину Пивовар про неприпустимість порушення закону про проведення масових заходів. Приводом для попередження стало розміщення жінкою в соціальних мережах призову до жителів Армянська спільно звернутися до так званого голови місцевої адміністрації Василю Теліженко щодо екологічної катастрофи в місті, викликаній викидами заводу «Титан».

Перші викиди заводу «Титан» трапилися в серпні. Повідомлення про повторні викиди з'явилися 10 жовтня. У Катерини та її дітей після інциденту на «Титані» виникли проблеми зі здоров'ям, зокрема печіння в очах і роздратування горла. Через прояв симптомів Катерина звернулася в лікарню, де одному з її дітей поставили діагноз алергічний дерматит, а іншому бронхіт. За словами Катерини, за наполяганням де-факто адміністрації Армянська медики змушені ставити жителям міста некоректні діагнози, які не повинні показувати вплив викидів на здоров'я населення.[174]

140. 27 жовтня 2018 втручання в приватну зустріч об'єднання «Кримська солідарність»

27 жовтня 2018 представники «Центру з протидії екстремізму», де-факто поліції і прокуратури перешкодили проведенню наради активістів руху «Кримська солідарність» в Сімферополі. Метою візиту так званих правоохоронних органів було вручення застереження координатору громадського об'єднання «Кримська солідарність» Ділявера Меметова, юристу Лілі Гемеджі і адвокату Едему Семедляєву про відповідальність за порушення законодавства про боротьбу з проявами екстремізму. Необхідність вручення застережень була пояснена інформацією з Центру з протидії екстремізму про те, що активісти готують поодинокі пікети на підтримку забороненої в Росії політичної організації Хізб ут-Тахрір. На думку Лілі Гемеджі, тиск пов'язаний з активним інформуванням «Кримської солідарності» світової громадськості про репресії в Криму. Ніхто з учасників зборів затримано не було. У той самий день сайт «Кримської солідарності» був заблокований на всій території окупованого Криму. Перейти на сайт Солідарності стало можливо тільки через VPN.[175]

141. 28 жовтня 2018 заборона на проведення пікету в Армянську

28 жовтня 2018 де-факто адміністрація Армянська заборонила проведення пікету біля кінотеатру «Титан», яким активні жителі міста хотіли привернути увагу до екологічної катастрофи, яка виникла після серпневих і жовтневих шкідливих викидів із заводу «Титан». Формальною причиною відмови стало недотримання термінів інформування де-факто адміністрації міста про захід. Учасники акції, яка так і не відбулась, зібрали підписи під листом на ім'я російського президента Володимира Путіна, в якому просять його «призначити компетентну комісію, яка проведе розслідування і видасть рекомендації щодо усунення проблеми». Підпис під листом залишили понад 175 жителів Армянська. Наступні збори перед кінотеатром «Титан», як розповіла організатор акції Катерина Пивовар, планується провести, щоб сповістити жителів про результати незалежного лабораторного дослідження з Москви. Напередодні прийняття рішення про заборону заходу, співробітники так званих міського відділу МВС і прокуратури Армянська вручили організатору акції Катерині Пивовар попередження про неприпустимість порушення закону про проведення масових заходів.[176]

2. СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ

Свобода об'єднань (асоціацій) гарантована Конституцією України в статті 36, яка передбачає можливість безперешкодного створення і приєднання до політичних партій і громадських організацій. Аналогічна свобода закріплена в статті 31 Конституції РФ. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, ратифікована і Україною, і Російською Федерацією, гарантує цю ж свободу своєю статтею 11. Аналогічна свобода гарантована і обов'язковим для обох країн Міжнародним пактом про громадянські і політичні права в статті 22.

Після здійснення окупації Криму Російською Федерацією в березні 2014 року, на півострів де-факто було поширено російське законодавство, яке істотно відрізняється від українського в частині реалізації свободи асоціацій.

Так, для здійснення діяльності на території Росії, громадські організації та інші об'єднання, повинні бути зареєстровані за російським законодавством. Це означає, що статутні документи організацій, повинні відповідати російським стандартам і посилаючись на російські нормативно-правові акти. Таким чином, після окупації півострова, РФ пред'явила вимогу до всіх громадських організацій Криму пройти обов'язкову перереєстрацію за російським законодавством.

Крім того, російське законодавство, поширене в Криму після окупації, містить механізми, не передбачені українськими законами. Так, існування в РФ об'ємного антиекстремістського законодавства істотно змінило ситуацію з реалізацією свободи об'єднань на півострові.

Закон РФ «Про протидію екстремістської діяльності» від 25 липня 2002 року ввів поняття екстремістської діяльності і передбачив заходи, які можуть прийматися де-факто органами державної влади для протидії такій діяльності. У 2012 р. був прийнятий закон «Про внесення змін до статті 22.1 Федерального закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємців» і статті 331 і 351.1 Трудового кодексу Російської Федерації», якими була введена заборона на реєстрацію громадських організацій для осіб, засуджених або піддавалися кримінальному переслідуванню за злочини екстремістської спрямованості. 3 липня 2013 року в РФ приймаються правки до статті 9 закону «Про свободу совісті та

релігійні об'єднання». Згідно з ними релігійну організацію не може створювати особа, щодо якої рішенням суду встановлено, що в його діях є ознаки екстремістської діяльності. Таким чином, свобода об'єднань за законодавством РФ додатково обмежена в порівнянні з українським законодавством, так званим антиекстремістським блоком законів.

Незважаючи на відмінності в законодавстві, і Росія і Україна однаково пов'язані зобов'язаннями прийнятими в рамках Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Стандарти, закладені в Конвенції, і їх інтерпретація ЄСПЛ є орієнтирами для оцінки ситуації зі свободою асоціацій в Криму після окупації півострова Росією. Так, моніторинг повідомлень про обмеження згаданої свободи дозволяє категоризувати їх наступним чином:

1. Введення системи перереєстрації.

Як згадувалося вище, зареєстровані раніше за українським законодавством організації змушені були проходити перереєстрацію за російським законодавством для збереження можливості роботи в Криму.[177] В рамках цієї процедури, організації, які місцева влада бачила небажаними або нелояльними, не отримували таку перереєстрацію і можливості продовжувати свою роботу. Крім цього, забюрократизована процедура перереєстрації створила додаткові труднощі для функціонування багатьох громадських організацій. Згідно з коментарями щодо свободи асоціацій Венеціанської комісії Ради Європи, реєстрація як така має розглядатися як право організації, а не як її обов'язок.[178] Інше трактування цієї свободи позбавляє її практичного сенсу.

2. Відмова в реєстрації за формальними ознаками.

Багато громадських об'єднань в Криму не змогли [179] або довгий час не могли [180] пройти реєстрацію в установленому законом РФ порядку. Масовість таких ситуацій і нелояльність РФ до організацій, які поставали перед найбільшими труднощами під час реєстрації, свідчить про те, що реєстраційна процедура використовується в Криму як сито, пропускаючи лише обмежене число переважно лояльних організацій. Таке використання реєстраційної процедури суперечить ідеї свободи об'єднань.[181]

3. Конфіскація власності громадських організацій.

Громадські організації, як впливає з практики ЄСПЛ, повинні мати можливість для ефективного захисту своїх майнових прав.[182] Захоплення або втрата контролю над власністю може перешкоджати реалізації інших цілей організації.[183] Проте, власність окремих

організацій в Криму, які критикують де-факто уряд півострова, була конфіскована і такі організації не отримали можливості для ефективного захисту своїх майнових прав.[184]

4. Адміністративне та кримінальний тиск на членів організацій.

Багато членів громадських організацій Криму піддавалися адміністративним та кримінальним тискам з боку де-факто влади півострова. Так, у представників і в офісах громадських об'єднань проводять обшуки і огляди,[185] вручають попередження про недопущення порушення законодавства,[186] проти них порушують справи про порушення адміністративного [187] або навіть кримінального законодавства.[188] Такі повторювані і системні дії проти членів безлічі громадських організацій свідчать про як мінімум непропорційному [189] використанні санкцій проти громадських активістів.

5. Визнання організацій екстремістськими і терористичними.

Окупаційна влада в Криму визнає окремі організації екстремістськими і / або терористичними, хоча за українським законодавством такі організації є законними. При цьому, таким організаціям забороняється будь-яка діяльність на півострові, а їх члени піддаються судовому переслідуванню. ЄСПЛ встановив дуже високий поріг необхідності, яка може дозволити державі діяти подібним чином. Так, у своїх рішеннях Суд зазначав, що країни Ради Європи мають дуже вузькі можливості для розгляду при вирішенні питання про заборону певної організації. Це означає, що тільки у виняткових випадках громадського інтересу така заборона може законно застосовуватися. При цьому тягар доведення існування подібного інтересу завжди має лежати на державі. У випадку з заборону кримських організацій через їх осуд екстремістської діяльності, Російська Федерація очевидно діє врозріз з вимогами, сформульованими ЄСПЛ. Екстремістською організацією був визнаний орган самоврядування кримських татар – Меджліс кримськотатарського народу, що є серйозним порушенням прав людини. Інші організації, визнані терористичними і екстремістськими в Росії, є релігійні організації – як «Хізб ут-Тахрір», «Таблігі Джемат», «Свідки Єгови». Такі заборони були поширені на Крим відразу після запровадження в Криму російського законодавства і стали підставами для масового кримінального переслідування жителів Криму і активістів.

Всі згадані перешкоди здійсненню свободи асоціацій привели до того, що, за даними ОБСЄ, в перші півтора року після окупації лише 5-10% НУО успішно пройшли перереєстрацію. Це означає, що Росія «зачистила» поле громадських організацій від нелояльних

або незалежних від місцевої влади. Жителі півострова не можуть реалізувати гарантовану їм як національним, так і міжнародним правом свободу асоціацій.[190]

1. 4 травня 2014 попередження главі Меджлісу Рефату Чубарову

4 травня 2014 так званий «прокурор» Криму Наталія Поклонська оголосила попередження про неприпустимість екстремізму голові Меджлісу Рефату Чубарову. Поклонська додатково пояснила, що в разі непокори, Меджліс буде ліквідовано і його діяльність заборонена. 5 травня адвокат Чубарова Тейфук Гафаров безуспішно намагався отримати копію попередження для його подальшого оскарження. Повідомляється, що де-факто прокуратура Криму поставила під сумнів підпис Рефата Чубарова в адвокатській угоді.[191]

2. 2 серпня 2014 ліквідація об'єднання всеукраїнського товариства «Просвіта»

2 серпня 2014 було ліквідовано севастопольське міське об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім Т.Г. Шевченка, як стало відомо від його заступника голови Мирослава Мамчака. Об'єднання працювало з 1989 року. З використанням ресурсів товариства «Просвіта» була створена підконтрольна РФ організація – «Союз українців Севастополя «Просвіта». [192]

3. 15 вересня 2014 заборона на використання майна, арешт рахунків БО «Фонд «Крим»

Де-факто Центральний районний суд Сімферополя рішенням від 15 вересня 2014 заборонив користування власним майном благодійної організації «Фонд «Крим». Заборона торкнулася нерухомого майна, що знаходиться по семи адресами, включаючи приміщення, де працював Меджліс по вул. Шмідта 2, і розрахункових рахунків Фонду. Рішення зобов'язувало благодійну організацію покинути будівлю по вул. Шмідта 2 протягом 24 годин. Також, 29 вересня того ж року, де-факто Центральний районний суд Сімферополя підтримав вимогу прокуратури вилучити з засновників «Фонд» Крим «колишнього главу Меджлісу кримськотатарського народу і, як стверджувалося в рішенні де-факто суду, іноземного громадянина Мустафу Джемілева. В результаті описаного судового тиску, керівництву Фонду довелося вилучити Джемілева з засновників організації.[193]

4. 16 вересня 2014 обшук в офісі Меджлісу, блокування будівлі БО «Фонд «Крим»

16 вересня 2014 року, через день після прийняття судового рішення, що стосується нерухомого майна БО «Фонд» Крим, в сімферопольському офісі Меджлісу по вулиці Шмідта, 2, було

проведено обшук озброєними людьми в формі. Вони відмовилися назватися і пояснити мету і підстави обшуку. Обшук будівлі тривав 12 годин. Були вилучені комп'ютери, флеш-накопичувачі, частини протоколів засідань, література. Крім цього, співробітники МВС РФ забрали особисті речі, що належать Мустафі Джемільєву. Сама будівля була заблокована і опечатана.

17 вересня 2014 Риза Шевкієв, директор благодійної організації «Фонд «Крим», отримав вимогу від судового виконавця звільнити протягом доби будівлю в м.Сімферополі за адресою вулиця Шмідта, 2, де розташовуються офіси БО «Фонд «Крим», Меджлісу, редакція газети «Авдет». Юридичною підставою для виселення є виконавчий лист, виданий де-факто Центральним райсудом Сімферополя 15 вересня, у справі No 21688/14. У своєму позові де-факто прокуратура Криму заявила про порушення закону України «Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», яке полягає в тому, що БО «Фонд «Крим» зареєстрована за адресою вулиця Жидкова, 40, але фактично розташовується за адресою вулиця Шмідта, 2. Крім того, істотним порушенням де-факто прокуратура вважала те, що одним із засновників організації є Мустафа Джемільєв, громадянин України, щодо якого винесено постанову про заборону на в'їзд на територію Росії (включаючи окуповану територію Криму). Де-факто прокуратура порахувала, що «М. Джемільєв, будучи засновником БО «Фонд «Крим», може чинити деструктивний вплив на суспільні процеси, схилити населення Республіки Крим до здійснення екстремістської діяльності».

В наступні декілька днів будівлю по вул. Шмідта 2, було опечатано. З нього довелося виїхати як офісу Меджлісу кримськотатарського народу, так і офісах БО «Фонд «Крим» і редакції газети «Авдет». Таким чином, можливості здійснювати щоденну діяльність БО «Фонд «Крим» і Меджлісу були істотно обмежені.[194]

5. 25 вересня 2014 позбавлення Меджлісу офісу в Бахчисараї

25 вересня 2014 договір оренди офісного приміщення Меджлісу кримськотатарського народу в Бахчисараї по вул. Пушкіна, 1, був примусово розірваний за рішенням де-факто Господарського суду Криму. Позов про розірвання договору ініціювало комунальне підприємство «РЕП ЖФ БГС», яке зажадало анулювання договору оренди укладеного громадською організацією «Рада вчителів». Формальним приводом до пред'явлення позову послужило порушення попередньо домовленості орендаря і Меджлісу про оплату за оренду, її страхування, і використання будівлі, що представляє культурну цінність. Ні члени Меджлісу, ніхто з «Ради вчителів» не були повідомлені про проведення так званого «судового засідання»,

в силу чого вони були позбавлені можливості захищати свої права в рамках судового процесу.[195]

6. 18 листопада 2014 штраф організації БО «Фонд Крим» і директору БО «Фонд Крим» Різе Шевкієву

18 листопада 2014 підконтрольний окупаційної влади Криму Київський районний суд Сімферополя наклав штраф в 4,5 мільйона рублів на БО «Фонд Крим» і 350 тисяч рублів (пізніше суму змінили на 100 000 рублів) на директора Різе Шевкієва. Рішення про накладення штрафу було винесено у зв'язку зі справою, яка розглядалась де-факто Київським районним судом Сімферополя проти БО «Фонд Крим». Як випливає з рішення, санкції застосовані де-факто судом у зв'язку з відсутністю дозволу де-факто Державного комітету з охорони культурної спадщини на ремонт в приміщенні. Різа Шевкієв подав апеляцію на рішення де-факто суду першої інстанції. Про перше засідання де-факто суду апеляційної інстанції заявнику не повідомили. У зв'язку з цим, засідання 19 грудня 2014 з розгляду апеляції на рішення де-факто Київського районного суду було перенесено на січень 2015 року, однак апеляційний суд залишив рішення суду першої інстанції в силі.[196]

7. Середина листопада 2014 розірвання договору оренди з АКНКО «Чатир-Даг»

В середині листопада 2014 голова правління АКНКО «Чатир-Даг», громадської організації займається популяризацією кримськотатарської культури, Сеїт-Яг'я Казаков отримав повідомлення від де-факто муніципального підприємства міського округу Алушта «Управління міського господарства». Муніципальне підприємство заявило про бажання розірвати договір оренди приміщення, в якому розташовувався офіс організації. Мотиви прийняття такого рішення управлінням не були додатково роз'яснені. Сеїт-Яг'я Казаков додатково повідомив, що в приміщення, яке орендувала АКНКО «Чатир-Даг», були проведені ремонтні роботи вартістю приблизно 200 000 грн.[197]

8. Листопад 2014 перешкоджання перереєстрації «Антикорупційного бюро Криму»

У листопаді 2014 року, за інформацією Кримської польової місії з прав людини, Управління Мін'юсту Росії по Республіці Крим свідомо затягувало процес перереєстрації громадської організації «Антикорупційне бюро Криму». Член організації Катерина Горелкіна пов'язує ситуацію, що склалася з діяльністю організації і відкритим виразом організацією невдоволення діями де-факто влади.[198]

9. 18 грудня 2014 відмова в реєстрації БО «Фонд» Крим «

18 грудня 2014 БО «Фонд» Крим» було відмовлено в перереєстрації і надання статусу» некомерційної громадської організації». Причинами відмови стали формальні підстави, наприклад, використання двох назв в різних документах «благодійна організація» і «громадська благодійна організація». Такі неточності в реєстраційних документах були кваліфіковані де-факто Міністерством юстиції в Криму як надання непідтвердженою інформацією.[199]

10. Грудень 2014 перешкоджання реєстрації НКО в Криму

За інформацією Кримської правозахисної групи, станом на грудень 2014 у багатьох некомерційних організацій виникали складності при перереєстрації відповідно до законодавства РФ, яке застосовується в Криму. Проблеми, з якими зіткнулися кримські активісти були пов'язані, між іншим, з відсутністю можливості подачі документів за місцем знаходження організації (була необхідність їхати в Сімферополь). Крім того, ні Мін'юст Росії, ні де-факто головне управління Мін'юсту в Сімферополі не надали зразків заповнення реєстраційних форм для реєстрації некомерційної організації.[200]

11. Кримінальне переслідування за звинуваченням в участі в партії «Хізб ут-Тахрір»

Політична партія «Хізб ут-Тахрір» легально діє в Україні, і не була ніяк обмежена в своїй діяльності при юрисдикції України над територією Криму. Організація використовує мирні засоби у своїй діяльності і не пропагує насильство. Проте, в Росії «Хізб ут-Тахрір» була визнана терористичною організацією в 2003 р. Після окупації Криму Росія повністю розповсюдила своє законодавство, включаючи обмеження на свободу асоціацій в рамках контртерористичного і антиекстремістського законодавства.

У 2015 в Криму почалися масові затримання кримських татар і мусульман за звинуваченням у членстві в партії Хізб ут-Тахрір. Затримання і кримінальне переслідування триває протягом п'яти років окупації, і на даний момент ця кримінальна справа є наймасовіш за кількістю обвинувачених політично-вмотивованою кримінальною справою в Криму.ою

Фігуранти справи підозрюються у вчиненні злочин, передбачення або ч. 1 ст. 205.5 КК РФ (організація ДІЯЛЬНОСТІ терористичної організації), або ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь у ДІЯЛЬНОСТІ терористичної організації), а також в порушенні ст. 278 КК РФ (повалення конституційного ладу). Після затвердження останніх змін до Кримінального кодексу РФ, обвинуваченим за цими статтями загрожує від 10 до 20-ти років позбавлення волі. Ніхто

з обвинувачених у даній справі не підтвердив в своїх свідченнях, що є членом партії, докази провини, що надаються де-факто правоохоронними органами в рамках судових процесів, є явно недостатніми для доказу провини фігурантів даної справи.

У січні 2015 були затримані Рустем Вайтов, Руслан Зейтуллаєв і Нурі Примов за підозрою в участі в діяльності політичної партії «Хізб ут-Тахрір». 2 квітня 2015 був затриманий Ферат Сайфуллаєв. 7 вересня 2016 Північно-Кавказький військовий окружний суд в Ростові-на-Дону засудив Рустема Вайтова, Нурі Примова і Ферата Сайфуллаєва до 5 років колонії загального режиму. Руслан Зейтуллаєв був засуджений спочатку до 7, а пізніше – 15 років позбавлення волі [201]

11-12 лютого 2016 були затримані Інвер Бекіров, Емір-Усеїн Куку, Муслім Алієв, Вадим Сірук за звинуваченням в участі та організації діяльності «Хізб ут-Тахрір». 18 квітня 2016 були затримані Рефат Алімов і Арсен Джеппаров. 12 травня 2016 були затримані Зеврі Абсеїтов, Ремзі Меметов, Рустем Абільтаров, Енвер Мамутов. 12 жовтня 2016 затримані Теймур Абдуллаєв, Узеір Абдуллаєв, Айдер Саледінов, Еміль Джемаденов, Рустема Ісмаїлов. 11 жовтня 2017 затримані Тимур Ібрагімов, Сулейман Асанов, Мемет Белялов, Ернест Аметов, Сейран Салієв, Сервер Зекерьяєв. У травні 2018 були затримані Сервер Мустафаєв і Едем Смаїл. Всі затримані знаходяться під арештом в СІЗО, щодо них проводяться слідчі дії.

12. Березень 2015 труднощі в перереєстрації відділень Кримської Республіканської Асоціації «Екологія і світ»

За інформацією Кримської правозахисної групи, в березні 2015 Асоціація «Екологія і світ» не змогла перереєструвати свої відділення в Джанкої, Феодосії, Алушті, Керчі, Євпаторії та Ялті. Всі відділення раніше були зареєстровані за українським законодавством і мали статус юридичної особи. Материнська структура була перереєстрована за російським законодавством, застосування якого поширене окупаційною владою РФ на Крим. Зокрема, відділення в Феодосії отримало повідомлення про відмову в перереєстрації.[202]

13. Березень 2015 труднощі в роботі організації «МАМА-86»

Згідно зі звітом Кримської правозахисної місії, в березні 2015 Феодосії організація «МАМА-86», яка раніше була частиною всеукраїнської мережі громадських організацій, не могла перереєструватися у відповідність до вимог поширеного на окупований Крим російським законодавством. Інформації про діяльність організації або про успішне просування процесу перереєстрації на кінець 2018 роки не було. Це дозволяє припустити, що організація призупинила свою діяльність в Феодосії.[203]

14. 12 березня 2015 звинувачення в незаконній діяльності на адресу учасників «галявин протесту»

12 березня 2015 де-факто прокуратура Криму повідомила про проведення перевірки за зверненням жителів Бахчисарайського району з питання здійснення незаконних дій учасниками так званих земельних «галявин протесту». «Гальявин протесту» організовані кримськими татарами, які борються за визнання права на власність на земельні ділянки в районах, де вони проживають. Де-факто прокуратура пред'являла звинувачення в нібито організації «схеми, за якою право власності на землю повинні отримати лише одиниці з ініціативної групи». Частина учасників «галявин протесту» пояснила звинувачення бажанням де-факто влади представити кримських татар шахраями і запламувати репутацію регіональних відділень Меджлісу.[204]

15. 30 квітня 2015 вилучення будівлі з власності БО «Фонд» Крим»

30 квітня 2015 де-факто Арбітражний суд Криму ухвалив вилучити у БО «Фонд» Крим» будівлю за адресою вул. Шмідта, 2 на користь Російської Федерації. Також суд постановив стягнути з Фонду 6 000 рублів судових витрат.[205]

29 жовтня 2014 на БО «Фонд «Крим» було складено протокол за результатами перевірки будівлі за вищевказаною адресою, проведеної без свідків 27 жовтня. Протокол констатував порушення вимог використання об'єкта культурної спадщини і, у зв'язку з цим, порушення ст. 7.13 КоАП РФ. БО «Фонд «Крим» нібито без дозволу де-факто Державного комітету з охорони культурної спадщини Криму провів ремонт в будівлі. Крім того, Фонду ставилася, передача частини приміщень Меджлісу кримськотатарського народу і редакції газети «Авдет», видавцем і засновником якої Фонд є. Однак, за словами гендиректора Ризи Шевкієва, ремонт деяких приміщень будівлі проводився в 1990-х роках, а в 2004 був проведений ремонт горища. Охоронний договір 2010 року свідчить, що у компетентних органів претензій до організації не було.[206]

16. Травень 2015 обмеження свободи об'єднань

У травні 2015 Кримська правозахисна група повідомила про проведення де-факто прокуратурою півострова перевірок статутів громадських організацій на збіг їх юридичної та фізичної адрес, а також змісту статутних документів. Перевірки відбуваються відповідно до закону «Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації», прийнятому Держдумою РФ 19 травня 2015. Виявлення невідповідностей тягло за собою перешкоджання роботі організацій: неможливість відкривати свої представництва

або закриття. Закон також вводить заборону на поширення цими організаціями матеріалів, в тому числі в засобах масової інформації та через інтернет. Такі норми і дії обмежують свободу об'єднань, тому, що ставлять реалізацію цього права в залежність від юридичного статусу таких об'єднань або наявності у них юридичної адреси.[207]

17. 7 серпня 2015 відмова у визнанні права власності міжнаціонального союзу письменників Криму на Будинок творчості письменників ім. А.П.Чехова і «Коктебель»

7 серпня 2015 де-факто Арбітражний суд Криму відмовився визнавати за Міжнаціональним союзом письменників Криму право власності на пансіонат «Будинок творчості письменників ім. А.П. Чехова» в Ялті і будинок творчості письменників «Коктебель» в Феодосії. Своє рішення судді обґрунтували законодавчим положенням про позбавлення українських громадських організацій права на нерухомість в разі відсутності перереєстрації за російським законодавством, введеному в окупаційному Криму РФ.[208]

18. 16 вересня 2015 позбавлення громадських об'єднань без перереєстрації можливості здійснення громадського контролю

16 вересня 2015 де-факто Держрадою Криму прийнятий закон «Про порядок організації і здійснення громадського контролю на території Республіки Крим», яким позбавив громадські об'єднання, які не зареєстровані за російським законодавством, можливості здійснення громадського контролю. До того ж, вказувалося, що формувати громадські спостережні комісії при органах влади в РФ (включаючи органи, створені на окупованій території Криму) зможе тільки організація з досвідом мінімум п'ятирічним досвідом роботи. Таким чином, навіть проходження перереєстрації організаціями не давало можливості здійснювати громадський контроль в пенітенціарних установах на півострові. [209]

19. Грудень 2015 позбавлення «Ліги кримськотатарських жінок» приміщення

26 грудня 2015 громадську організацію «Ліга кримськотатарських жінок», яка 20 років займала приміщення в бібліотеці ім. Гаспринського в Сімферополі, вирішили виселити з будівлі. За словами Сафінар Джемільової, дружини Уповноваженого президента України у справах кримськотатарського народу Мустафи Джемілева, керівництво даної бібліотеки спочатку розпорядилось відключити в приміщеннях, займаних Лігою, світло, а пізніше фізично виселити активістів. Формальною причиною для виселення є не перереєстрація організації за російським законодавством. Як вважають активісти, ініціатором тиску на організацію є де-факто адміністрація міста. [210]

20. Лютий-вересень 2016 визнання Меджлісу кримськотатарського народу екстремістською організацією

У 2016 році де-факто влади Криму визнали орган самоврядування кримських татар — Меджліс кримськотатарського народу екстремістською організацією.

11 лютого 2016 Наріман Джеляль, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу, був викликаний на допит в де-факто прокуратуру Республіки Крим через скарги від невідомих осіб з проханням припинити діяльність Меджлісу. Питання на допиті стосувалися діяльності Меджлісу в Криму. 15 лютого 2016 де-факто прокурор Криму Наталія Поклонська подала заяву в де-факто Верховний суд Криму про визнання Меджлісу екстремістською організацією. 13 квітня 2016 так званим прокурором Криму Наталією Поклонською було прийнято рішення про призупинення діяльності Меджлісу в Криму до розгляду позову і заборону діяльності організації. 15 квітня 2016 у час слухання справи де-факто суд відмовився надати слово членам Меджлісу і Курултаю для пояснення їх позиції щодо діяльності організації.[211]

Меджліс кримськотатарського народу рішенням Верховного суду Криму від 26 квітня 2016 був визнаний екстремістською організацією і, як наслідок, йому заборонено діяльність на території РФ і окупованого Криму. 29 вересня 2016 законність заборони Меджлісу була підтверджена Верховним судом Росії.[212]

21. 8 червня 2016 позбавлення Національної спілки письменників України права на Будинок творчості письменників ім. А. П. Чехова в Ялті

8 червня 2016 де-факто Арбітражний суд Криму відхилив позов Національної спілки письменників України про визнання права власності Союзу на Будинок творчості письменників ім. А. П. Чехова. Суд послався на постанову де-факто Держради Криму за яким власність громадських організацій України, що знаходиться на території Криму, є власністю республіканських підрозділів відповідних організацій, а якщо таких немає — державною власністю Республіки Крим. У зв'язку з прийнятою постановою, Національний союз письменників України позбавляється права власності на Будинок творчості.[213]

22. Вересень-жовтень 2016 притягнення до адміністративної відповідальності членів Меджлісу кримськотатарського народу за збори приватного характеру

22 вересня 2016 в будинку Ільмі Умерова відбулося неформальне зібрання членів Меджлісу кримськотатарського народу. За словами учасників, вони привітали з днем народження голову

Меджлісу – Рефата Чубарова по скайпу, що і було основною метою зібрання. Однак окупаційна влада порахувала ці збори порушенням антиекстремістського законодавства.

26 вересня 2016 перший заступник голови Меджлісу Наріман Джелял повідомив про виклик кількох членів Меджлісу та делегатів Курултаю в Центр «Е» в Сімферополі. Алі Хамзін, член Меджлісу кримськотатарського народу, рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду від 27 вересня 2016 був притягнутий до адміністративної відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ за організацію діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності. Хамзін був оштрафований на 1000 рублів за зустріч з іншими членами Меджлісу 22 вересня 2016.

28 вересня 2016, за організацію зустрічі членів Меджлісу у власному будинку, до адміністративної відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ «Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності» був притягнутий заступник голови Меджлісу Ільмі Умеров. Рішення про залучення до відповідальності і накладення штрафу в 750 рублів було прийнято, як і у випадку з Алі Хамзін, де-факто Бахчисарайським районним судом.[214]

Садихов Табах, Шевкет Кайбуллаєв і Бекіра Мамутов, ще три члени Меджлісу кримськотатарського народу, були оштрафовані на 750 рублів і притягнуті до адміністративної відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду від 4 жовтня 2016 року. Усім трьом ставилась участь в зустрічі членів Меджлісу в будинку Ільмі Умерова 22 вересня 2016 року.[215]

Еміне Авамільєва, керівник управління Меджлісу з питань освіти, була притягнута до адміністративної відповідальності 14 жовтня 2016 рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду. Відповідальність стала наслідком кваліфікації судом зустрічі членів Меджлісу 22 вересня 2016 року в будинку Ільмі Умерова як правопорушення по ст. 20.28 КоАП РФ («Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності»). Суд у вигляді відповідальності для Еміне обрав штраф в 750 рублів. 20 грудня 2016 так званий Верховний суд Криму скасував рішення першої інстанції.[216]

Абдураман Егіз, член Меджлісу кримськотатарського народу, 20 жовтня 2016 притягнутий до відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ («Організація діяльності суспільного або релігійного об'єднання, щодо якого прийнято рішення про призупинення його діяльності») де-факто Бахчисарайським районним судом. Рішення про відповідальність і

штраф в 750 рублів застосовані до Егіза за участь у зустрічі членів Меджлісу 22 вересня 2016 в будинку Ільмі Умерова. Дилявер Акієв, керівник Секретаріату Меджлісу, і Енвер Куртієв, член Меджлісу, притягнуті до адміністративної відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ у вигляді штрафу в 500 рублів рішенням де-факто Бахчисарайського районного суду від 24 жовтня 2016 року. Приводом для прийняття рішення суду стало проведення зустрічі членів Меджлісу в будинку Ільмі Умерова 22 вересня 2016.

1 листопада 2016, до аналогічної відповідальності за ст. 20.28 КоАП РФ у вигляді штрафу в 500 рублів притягнута членкиня Меджлісу Зейнура Якубова. Рішення винесене суддею контрольованого РФ Бахчисарайського районного суду А.Є. Скісовим у зв'язку з участю Зейнури в зборах членів Меджлісу в будинку Ільмі Умерова 22 вересня 2016.[217]

Мустафа Маушев, член Меджлісу кримськотатарського народу, притягнутий до адміністративної відповідальності і засуджений до виплати штрафу в 750 рублів де-факто Бахчисарайським районним судом рішенням від 23 листопада 2016 року Причиною такого рішення стало затверджена судом участь Маушева в діяльності Меджлісу, визнаного в РФ екстремістською організацією.[218]

23. 19 жовтня 2016 перешкоджання діяльності організації «Юстіс»

За повідомленням Кримської правозахисної групи, 19 жовтня 2016, співробітники МВС РФ в цивільному (Федорін А. А., Савченко А. В., Крим Е. Б.) провели огляд офісу громадської організації «Юстіс», яка надає юридичну допомогу вразливим групам населення в Євпаторії. Під час проведення огляду, співробітники МВС застосовували до членів «Юстіс» силу, відмовлялися пояснити причину огляду офісу. Глава організації, Костянтин Сізарев подав скаргу на допущені під час огляду приміщення порушення.

29 листопада контрольована РФ прокуратура міста Євпаторії повідомила, що відділом МВС Росії проводилася перевірка законності діяльності громадської організації «Юстіс», яка була створена громадянином України Костянтином Сізаревим до 2014 року на підставі українського законодавства. Прокуратура заявила, що організація відповідно до чинного законодавства РФ в Мін'юсті Росії не зареєстрована, у зв'язку з чим її діяльність вважається незаконною.[219]

24. Травень 2017 зупинка роботи Українського Культурного Центру

В травні 2017 у зв'язку з відсутністю фінансових ресурсів, змушений був зупинити свою діяльність в Криму Український культурний центр. З початку окупації Криму діяльність Центру перебувала під пильною увагою контрольованих РФ правоохоронних органів Криму.

Активістів Центру неодноразово викликали на допит, де останні піддавалися психологічному тиску і залякуванню. Реєстрацію в рамках російського законодавства Центр не проходив, а більшість ініціатив Центру де-факто органами влади півострова заборонялися. Так, глава УКЦ Леонід Кузьмін повідомив, що протягом трьох років з моменту окупації Криму, з семи заходів, які намагався провести УКЦ, було дозволено тільки одне.[220]

25. Жовтень 2017 притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваних в діяльності організації Таблігі Джемаат

2 жовтня 2017 в Сімферопольському та Білогірському районах були проведені обшуки в будинках Талята Абдурахманова, Рената Сулейманова, Арсена Кубединова і Сейрана Мустафаєва. Після обшуку, всіх чотирьох кримських татар затримали і відвезли. За словами адвоката Едема Семедляєва, на автомобілях без номерних знаків їх відвезли в невідомому напрямку. Всіх їх звинуватили в участі в організації «Таблігі Джемаат», визнаній в РФ екстремістською, і ніяк не обмеженої в своїй діяльності в Україні.

3 жовтня 2017 де-факто Київським районним судом Сімферополя чотирьом затриманих напередодні кримським татарам, Сейранов Мустафаєву, Ренату Сулейманову, Арсену Кубединова і Таляту Абдурахманову були обрані запобіжні заходи до закінчення розслідування справи про їх приналежність до забороненої в РФ організації «Таблігі Джамаат». Сейран Мустафаєв був поміщений під домашній арешт на 2 місяці. Ренату Сулейманову, Арсену Кубединова і 64-річному батькові чотирьох малолітніх дітей Таляту Абдурахманову запобіжним заходом обрано поміщення в ізолятор тимчасового утримання. 27 листопада 2017 арешт був продовжений до 27 лютого 2018 року. 24 лютого 2018 Кубединову запобіжний захід був змінений на домашній арешт.[221]

За звинуваченням у приналежності до релігійної організації «Таблігі Джамаат», яка заборонена в РФ, Ренат Сулейманов засуджений 22 січня 2019 за частиною 1 статті 282.2 КК РФ на 4 роки позбавлення волі і рік обмеження. Талят Абдурахманов, засуджений за частиною 2 статті 282.2 КК РФ, – 2 з половиною роки умовно, обмеження – рік і випробувальний термін – два роки. Сейран Мустафаєв і Арсен Кубедінов засуджені за частиною 2 статті 282.2 КК РФ до умовних термінів ув'язнення.[222]

26. Листопад 2017 вимога так званого Міністерства внутрішньої політики інформації і зв'язку окупованого РФ Криму відстежувати суспільні ініціативи і чинити тиск на активістів

У листопаді 2017 громадська організація КримSOS отримала документ, який свідчить про системну політику тиску на активістів.

Так зване, Міністерство внутрішньої політики інформації і зв'язку окупованого РФ Криму, з метою аналізу суспільно-політичної ситуації в окупованому РФ Крим просить місцеві органи влади забезпечити:

1. Моніторинг та припинення фактів муніципальних контрактів з юридичними особами та індивідуальними підприємцями, які є організаторами масових протестних заходів.
2. Моніторинг громадських об'єднань і неформальних спільнот, що володіють мережею територіальних підрозділів із загальною кількістю учасників не менше 50 осіб.

Даний лист поширювалося через офіційні канали шляхом розсилки на регіональні адміністрації від імені першого заступника, так званого, «Міністра внутрішньої політики інформації і зв'язку республіки Крим», що говорить не просто про самоправство силових відомств на регіональному рівні, а політиці, яка спускається згори.[223]

27. 24 лютого 2018 перевірка в бібліотеці Українського культурного центру в Сімферополі

24 лютого 2018 член Українського культурного центру Ольга Павленко повідомила про обшук бібліотеки Центру в Сімферополі, який проводила прокуратура Криму. Раніше в бібліотеці проходили зустрічі активістів Українського культурного центру.[224]

28. Травень 2018 тиск на організацію «Кримське казачество»

Отаман «Кримського казачества» Сергій Акімов 15 травня 2018 повідомив про блокування так званими правоохоронними органами Криму його YouTube каналу «Кримський казачий веснік». Незабаром після блокування каналу Акімова на YouTube з'явився провладний канал з майже ідентичною назвою – «Вісник кримського казачества». Блокування та реєстрація нового провладного каналу збіглися за часом з публікацією матеріалу Акімова на сайті «Крим.Реалії» під заголовком «При Росії в Криму живеться гірше».[225]

29. 27 жовтня 2018 втручання в зустріч об'єднання «Кримська солідарність»

27 жовтня 2018 представники «Центру з протидії екстремізму», де-факто поліції і прокуратури перешкодили проведенню наради активістів руху «Кримська солідарність» в Сімферополі. Метою візиту так званих правоохоронних органів було вручення застереження координатору громадського об'єднання «Кримська солідарність» Ділявера Меметова, юристу Лілі Гемеджі і адвокату Едему Семедляеву про відповідальність за порушення законодавства про боротьбу з проявами екстремізму. Необхідність вручення

застережень була пояснена тим, що з Центру з протидії екстремізму надійшла інформація про те, що активісти готують поодинокі пікети на підтримку забороненої в Росії політичної організації Хізб ут-Тахрір. На думку Лілі Гемеджі, тиск пов'язаний з активним інформуванням «Кримською солідарністю» світової громадськості про репресії в Криму. Нікого з учасників зборів затримано не було. У той самий день сайт «Кримської солідарності» був заблокований на всій території окупованого Криму. Перейти на сайт Солідарності стало можливо тільки через VPN.[226]

30. 27 жовтня 2018 конфіскація майна Меджлісу в Криму

27 жовтня 2018 Меджліс кримськотатарського народу втратив можливість користуватися належали йому офісом на вул. Шмідта в Сімферополі, а також нерухомим майном в селі Піонерське. За словами заступника муфтія окупованого РФ Криму Айдера Ісмаїлова, рішенням підконтрольного Кремлю Курултаю мусульман так званому Духовному Управлінню мусульман Криму (ДУМК) будуть передані будівлі по вулиці Шмідта, а також нерухомість в селі Піонерське. Рішення про конфіскацію на користь пов'язаного з де-факто владою ДУМК було прийнято на засіданні контрольованого РФ Курултаю мусульман Криму VI скликання. Як заявив заступник муфтія Айдер Ісмаїлов, придбання майна в Сімферополі здійснювалося коштом пожертвувань кримчан, значить будівля повинна належати народу. А з цього, за логікою підконтрольного РФ Курултаю, випливає те, що будівля повинна належати ДУМК.[227]

31. 14 грудня 2018 позбавлення Національної спілки письменників України права на Будинок творчості письменників «Коктебель» в Феодосії

14 грудня 2018 де-факто Арбітражний суд Криму ухвалив рішення про розірвання укладеного між коктебельською сільською радою та Національною спілкою письменників України договору оренди землі. Таким чином, Національна спілка письменників України була остаточно позбавлена можливості користуватися Будинком творчості письменників «Коктебель» в Феодосії.[228]

ДЖЕРЕЛА:

1. Див. наприклад Article 11. The conduct of public assemblies in the Court's case-law, European Court of Human Rights, 2013
2. Див. наприклад кейси № 9, 11,12, 15,16,20,22,29,30,38,40,48,49, 51,53,59,69,72,77,84-86, 88, 90,91, 98-100, 105, 109, 115, 121, 126, 129, 130-134, 141

3. Див. наприклад рішення ЄСПЛ у справі Сергій Кузнецов проти Росії: *Sergey Kuznetsov v. Russia*, The European Court of Human Rights (First Section), decision no. 10877/04, 23 October 2008
4. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) OSCE/ODIHR – Venice Commission Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly (2nd Edition), para. 103
5. Див. наприклад кейси № 44,60,62,67,70, 87, 93, 101-102, 112, 118-119, 123, 128, 135-137
6. Див. наприклад рішення ЄСПЧЛ у справі Махмудов проти Росії: *Makhmudov v. Russia*, The European Court of Human Rights (First Section), decision no. 35082/04, 26 July 2007
7. Див. наприклад кейси № 18, 31, 36-37, 41,46,63,68,76,85, 92, 111, 117, 127, 139
8. Див. наприклад рішення ЄСПЛ у справі Берладир та інші проти Росії: *Berladir and Others v. Russia*, The European Court of Human Rights (First Section), decision no. 34202/06, 10 July 2011
9. Див. наприклад кейси 6, 25, 26,34,48,54,64,65,71,78, 87, 94, 101, 104, 108, 110, 112, 120, 124, 125
10. Див. наприклад кейси № 1, 6
11. Див. наприклад рішення ЄСПЛ у справі Езелін проти Франції: *Ezelin v. France*, The European Court of Human Rights, 26 April 1991
12. Див. наприклад кейси № 35, 58, 98, 130
13. Див. наприклад кейси № 21,45,61,81,89
14. Див. наприклад рішення ЄСПЛ у справі Ева Молнар проти Венгрії: *Éva Molnár v. Hungary*, The European Court of Human Rights (Second Section), decision no. 10346/05, 7 October 2008
15. Див. Наприклад рішення ЄСПЛ у справі Букта і інші проти Венгрії: *Bukta and Others v. Hungary*, The European Court of Human Rights (Second Section), decision no. 25691/04, 17/10/2007.
16. Див. наприклад кейси 46, 56, 71
17. Див. наприклад кейси 52, 57
18. Перед захватом. Как митинг 26 февраля сломал российский сценарий аннексии Крыма. URL: <https://qha.com.ua/uk/kryimskie-tataryi-uk/pered-zahoplennyam-yak-mityng-26-lyutogo-zlamav-rosijskyj-stsenarij-aneksiyi-krymu/>; Доповідь Міжнародної експертної групи «Справа 26 лютого». Частина 1. Реконструкція та правовий аналіз подій 26 лютого 2014 року біля будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим в м. Сімферополь». URL: <https://helsinki.org.ua/publications/dopovid-mizhnarodnoji-ekspertnoji-hrupy-sprava-26-lyutoho-chastyna-1-rekonstruktsiya-ta-pravovyj-analiz-podij-26-lyutoho-2014-roku-bilya-budivli-verhovnoji-rady-avtonomnoji-respubliky-kr/>.
19. Замглавы Меджлиса Ахтем Чийгоз арестован. Ему грозит до 10 лет лишения свободы. URL: <https://ru.krymr.com/a/26820448.html>
20. Крымскотатарского активиста Юнусова приговорили к 3,5 года условно по «делу 26 февраля». URL: <https://gordonua.com/news/crimea/krymskotatarskogo-aktivista-yunusova-prigovorili-k-35-godam-uslovno-po->

delu-26-fevralya-112942.html

21. Приговор Ахтему Чийгозу: 8 лет колонии общего режима. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/akhtem-chyihoz-8-let-kolonyu-stroho-ho-rezhyma>; В Крыму огласили приговор по «делу 26 февраля». URL: <https://www.currenttime.tv/a/29291821.html>

22. «Энциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією». URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 29

23. В Севастополе жестоко избили проукраинских активистов. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/v-sevastopole-zhestoko-izbili-proukrainskih-aktivistov-13409.html>; В Севастополе пророссийские активисты избили оппонентов. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/03/140309_sevastopol_unrest «Энциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією». URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf> С. 49

24. В Ялте агрессивные люди с российскими флагами напали на проукраинский митинг: пострадали журналисты. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/121971/>

25. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_April_2014_RUS.pdf; Новые российские порядки: в Севастополе крымчан едва не арестовали за проведение митинга против коррупции. URL: <https://news.pn.ru/public/102865>

26. Татары прорвали кордон ОМОНа для зустрічі Джемілева. Туди їдуть бойовики. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/05/3/7024235/>; «Справа 3 травня»: чотири терміни за зустріч із Джемілевым; URL: <https://ua.krymr.com/a/27423769.html>

27. Аксенов в канун Дня депортации ввел запрет на массовые акции в Крыму. URL: https://zn.ua/UKRAINE/aksenov-v-kanun-dnya-deportacii-krymskih-tatar-vvel-tabu-na-massovye-akcii-na-poluostrove-145141_.html

28. Избирательный запрет. URL: <https://ru.krymr.com/a/25395716.html>

29. В мэрии Симферополя сочли «нарушением общественного порядка» День крымскотатарского флага Татар отправили на окраину. URL: <https://crimea-news.com/politics/2014/06/17/33849.html>

30. Оккупационные власти Крыма запретили автопробег, посвященный Дню крымскотатарского флага. URL: https://censor.net.ua/photo_news/290509/okkupatsionnye_vlasti_kryma_zapretili_avtoprobeg_posvyaschennyi_dnyu_krymskotatarskogo_flaga_dokument

31. Власти запретили крымским татарам проводить традиционный митинг. URL: atr.ua/ru/news/44742-vlasti-zapretili-krymskim-tataram-provodit-tradicionnyj-miting-dokument-bespoko

32. В Севастополе полиция запретила митинг против коррупции. URL: <https://ru.krymr.com/a/26552718.html>

33. Активисты «Соболя» пикетировали правительство Крыма. URL: <http://www.novoross.info/general/28893-aktivisty-sobolya-piketirovali-pravitelstvo-kryma-protestuya-protiv-zahvata-imuschestva-krymavtotransa-foto.html>

34. Меджлису, в отличие от провластных татар, не дают провести митинг

в Симферополі. URL: <https://hromadske.radio/ru/news/2014/12/02/medzhlisu-v-otlichie-ot-provlastnyh-tatar-ne-dayut-provesti-miting-v-simferopole&page=11>; На мітинзі в підтримку Путіна скандалили і рвали плакати. URL: www.trust.ua/news/103822-na-mitinge-provlastnyh-krymskih-tatar-v-podderzhku-putina-skandalili-i-rvali-plakaty-foto.html

35. Комітету по захисті прав кримських татар прокуратура винесла попередження: про проведення мітингу. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/144040/>

36. Заборони, допити і провокації. Як в Криму пройшов День захисту прав людини. URL: <https://ru.krymr.com/a/26736059.html>; Кримська польова місія по правах людини. Короткий огляд ситуації по Криму (грудень 2014 року). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf

37. Заборони, допити і провокації. Як в Криму пройшов День захисту прав людини. URL: <https://ru.krymr.com/a/26736059.html>; Координаторів Комітету по захисті кримських татар облили зеленкою на прес-конференції. URL: <https://ru.krymr.com/a/26735062.html>

38. Кримська польова місія по правах людини. Короткий огляд ситуації по Криму (грудень 2014 року). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf

39. «Титушки» прорвалися на конференцію по захисті прав кримських татар і устроїли драку. URL: <https://ru.krymr.com/a/26798921.html>; Поліція їздить до місця проведення конференції Комітету по захисті прав кримських татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26798904.html>

40. Кримська польова місія по правах людини. Короткий огляд ситуації по Криму. (січень 2015 року). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_field_mission_report_January_2015_RU.pdf

41. Силовики пошевелили почитати пам'ятку Кузьми Скрибіна в Севастополі. URL: <https://nv.ua/ukraine/v-sevastopole-siloviki-pomeshali-pochtit-pamyat-kuzmy-skryabina-32482.html>

42. В Бахчисараї заборонили проводити мітинг в підтримку Ахтема Чийгоза – Умерова. URL: <https://ru.krymr.com/a/26840578.html>; Ilmi Umerov. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1575931222651745&id=100007046477228

43. Меджлису кримських татар заборонили проводити в Бахчисараї мітинг пам'ятки Челебіджихана. URL: <https://ru.krymr.com/a/26857396.html>; Ilmi Umerov. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1579266822318185&id=100007046477228

44. Полуострів страху: хроніка окупації і порушення прав людини в Криму. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/PeninsulaFear_Book.pdf

45. За українську символіку – на виправильні роботи. Суд винос покарання кримським активістам. URL: <https://ru.krymr.com/a/26898024.html>

46. В Симферополі почався суд над студентами, знімавшими відеоролик в підтримку АТР. URL: <https://www.unian.net/politics/1062411-v-simferopole-nachalsya-sud-nad-studentami-snimali-videorolik-v-podderzhku-atr.html>

Активиста, пытавшегося снять ролик в защиту АТР, оштрафовали на 20 тысяч 500 рублей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26932363.html>; В Крыму несовершеннолетних студенток оштрафовали за видео в поддержку АТР. URL: <https://www.novayagazeta.ru/news/2015/04/15/111593-v-krymu-nesovershennoletnih-studentok-oshtrafovali-za-video-v-podderzhku-atr>

47. В Севастополе полиция разогнала митинг против беззакония местных властей. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26958024.html>

48. В Крыму продолжают запрещать митинги против власти. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26982419.html>; Автозаки в Алуште: власть запретила выражать ей недоверие. URL: <http://www.tvoya-gazeta.com/news-alushta/3755-avtozaki-v-alushte-vlast-zapretila-vyrazhat-ej-nedoverie-video.html>

49. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf

50. Меджлису отказали в проведении Всекрымского траурного митинга памяти жертв депортации крымскотатарского народа. URL: <http://qtmm.org/новости/4730-меджлису-отказали-в-проведении-всекрымского-траурного-митинга-памяти-жертв-депортации-крымскотатарского-народа>

51. Прокуратура Крыма предостерегла Меджлис от проведения акций в День депортации. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27016688.html>; Члены Меджлиса получили предостережения перед Днем депортации крымских татар. URL: <https://hro.org/node/22204>

52. Прокуратура Крыма предупредила Кузьмина о недопустимости использования украинской символики 18 мая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27018803.html>

53. Полиция задержала около 60 участников автопробега в Симферополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27022959.html>; 8 задержанных участников автопробега 18 мая в Симферополе привлекли к административной ответственности. URL: <https://www.3652.ru/news/832023/8-zaderzannyh-uchastnikov-avtoprobeta-18-maa-v-simferopole-privlekli-k-administrativnoj-otvetstvennosti-video>; Бальбек: админпротоколы составили на 8 участников крымского автопробега 18 мая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27024935.html>

54. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf; Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2015 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf; В Крыму имама оштрафовали за участие в митинге. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/06/26/7072518/>; «Свобода собраний» для крымских мусульман. URL: <https://islam.in.ua/ru/analiz/svoboda-sobraniy-dlya-krymskih-musulman>

55. Заявление организационного комитета по подготовке и проведению мероприятий, приуроченных ко Дню крымскотатарского национального флага. URL: <http://bayraq.info/haberler/79-zayavlenie-orgkomiteta>

56. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Бюро по демократическим институтам и правам человека и Верховный комиссар по делам национальных меньшинств. Отчет Миссии по оценке положения в области прав человека в Крыму (6–18 июля 2015 г.) URL: <https://www.osce.org/ru/odihr/180601?download=true>
57. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2015 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf
58. В Бахчисарае полиция не разрешила мусульманам отпраздновать Ураза-байрам
URL: <https://gordonua.com/news/crimea/v-bahchisarae-policiya-ne-razreshila-musulmanam-otprazdnovat-uraza-bayram-90250.html>
59. В Крыму за фотографию с флагом Украины задержали двух активистов
URL: <http://news.bigmir.net/ukraine/925420-V-Krymu-za-fotografiju-s-flagom-Ukrainy-zaderzhali-dvuh-aktivistov>.
60. В Крыму запретили мероприятия на День Независимости Украины. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3554149-v-krymu-zapretyly-meropryiatyia-na-den-nezavysymosty-ukraynu>; Леонид Кузьмин. URL: <https://www.facebook.com/leokymin/posts/10201026680864964>
61. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Июль - август 2015 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean_Human_Rights_Group_July_August_15_RU.pdf
62. Закон Республики Крым. О внесении изменения в статью 2 Закона Республики Крым «Об обеспечении условий реализации права граждан Российской Федерации на проведение собраний, митингов, демонстраций и пикетирований в Республике Крым» URL: <http://crimea.gov.ru/textdoc/ru/7/act/148z.pdf>
63. Несогласованная свобода. Аналитический обзор о нарушениях свободы мирных собраний в Крыму (март 2014 – март 2017). URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Svoboda_zibran_v_Krimu_RU.pdf
64. Кандидат на должность омбудсмена Севастополя объявила бессрочную голодовку. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27275881.html>
65. В Симферополе у памятника Хмельницкому задержали проукраинских активистов и допросили в центре «Э». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27307324.html>
66. Несогласованная свобода. Аналитический обзор о нарушениях свободы мирных собраний в Крыму (март 2014 – март 2017). URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Svoboda_zibran_v_Krimu_RU.pdf
67. О проекте закона города Севастополя «О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях в городе Севастополе». URL: https://sev.gov.ru/files/iblock/69a/1116_pp.pdf
68. Меджлису в очередной раз отказали в проведении публичной акции. URL: <http://qtm.org/новости/5025-меджлису-в-очередной-раз-отказали-в-проведении-публичной-акции>
69. Сторонники Зубкова заплатят за его поддержку по 20 тысяч штрафа – решение суда. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27422812.html>

70. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Январь 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2016_RU.pdf
71. В Симферополе запретили проводить митинг против замусоривания крымских сел. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27548868.html>
72. Школы Севастополя получили приказ вывести 10 тысяч детей на площадь Нахимова. URL: <https://sevastopol.su/news/shkoly-sevastopolya-poluchili-prikaz-vyvesti-10-tysyach-detey-na-ploshchad-nahimova>
73. Активистам в Крыму не разрешили провести митинг ко дню рождения Тараса Шевченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27583612.html>; В Симферополе запретили митинги из-за нехватки электричества и африканской чумы свиней. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2016/03/10/632966-simferopole-mitingi>
74. Кримчанину присудили штраф за фото у Facebook з українським прапором. URL: <https://detector.media/community/article/113266/2016-03-02-krimchaninu-prisudili-shtraf-za-foto-u-facebook-z-ukrainskim-praporom/>
75. Заявителю митинга в Крыму вручили предостережение о недопустимости экстремизма. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2016/03/04/zayavitelyu-mitinga-v-krymu-vruchili-predosterezhenie-o-nedopustimosti>
76. В Крымской столице введён запрет на массовые, публичные, культурно-развлекательные мероприятия. URL: simadm.ru/press/government/4196/; С 22 марта на территории городского округа отменен запрет на проведение культурно массовых мероприятий. URL: <http://simadm.ru/press/government/4369/>
77. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Апрель 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/05/Crimean-Human-Rights-Group_April_2016_RU.pdf
78. В Крыму не разрешили проводить Хыдырлез отдельно от прокремлевского. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/05/3/7107483/>
79. «Глава» сельсовета Воинки отказала председателю Красноперекопского регионального меджлиса в проведении митинга 18 мая. URL: atr.ua/ru/news/159750-glava-selsoveta-voinki-otkazala-predsdatelyu-krasnoperekopskogo-regionalnogo-medzhlisa-v-provedenii-mitinga-18-maya-dokument
80. В Симферополе вчера разогнали митинг казаков. URL: https://kafanews.com/novosti/117731/v-simferopole-vchera-razognali-miting-kazakov_2016-05-07
81. Крымскому бизнесмену снизили размер штрафа за участие в митинге. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28103817.html>;
82. Бахчисарайский районный суд республика Крым. URL: https://bahchisarai-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466398151&deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1; В Крыму суд частично удовлетворил апелляцию по делу Энвера Шерфиева. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28254908.html>; Верховный суд республики Крым. URL: https://vs-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=case&case_id=592822666&result=1&delo_id=1502001

83. В Бахчисарає суд оштрафовав ще одного учасника «несанкціонованого митинга». URL: krymsos.com/ru/news/u-bakhchisarayi-sud-oshtrafuvav-shche-odnogo-uchasnika--nesanktsionovanogo-mitingu-/; Суд оставил в силе штраф участнику «несанкционированного митинга» в Бахчисарае. URL: krymsos.com/ru/news/sud-zalishiv-v-sili-shtraf-uchasniku--nesanktsionovanogo-mitingu--v-bakhchisarayi/
84. Суд оставил в силе решение о штрафе крымскому татарину в 20 тысяч. URL: <https://avdet.org/ru/2016/08/24/sud-ostavil-v-sile-reshenie-o-shtrafe-krymskomu-tatarinu-v-20-tysyach/>
85. «Ребята, мы же с вами в одних окопах сидели»: ночью бывшие самооборонцы напали на торговцев с Исторического бульвара. URL: <https://sevastopol.su/news/rebyata-my-zhe-s-vami-v-odnih-okopah-sideli-nochyu-byvshie-samooboronovcy-napali-na-torgovcev-s>
86. Ilmi Umerov. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1768632480048284&id=100007046477228
87. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Май 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/06/Crimean-Human-Rights-Group_May_2016_RU.pdf; Кировский районный суд. URL: https://kirovskiy-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&H_date=19.05.2016
88. В Крыму задержали участников автопробегов. URL: atr.ua/ru/news/159818-v-krymu-zaderzhali-uchastnikov-avtoprobegov
89. Судакский городской суд. URL: https://sudak--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=493274975&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1; Фигурантам «дела судакской черверки» суд в Крыму уменьшил штраф. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28177438.html>; Еще двоим фигурантам «дела судакской черверки» суд уменьшил штраф. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28191486.html>
90. В Крыму задержали участников автопробегов. URL: atr.ua/ru/news/159818-v-krymu-zaderzhali-uchastnikov-avtoprobegov
91. Митинг в Алуште: силовики-«бендеровцы» и побитый депутат. URL: <https://ru.krymr.com/a/27780241.html>
92. Эльмира Абляимова. URL: <https://www.facebook.com/economy.depart/posts/1040209516016789>
93. Крым: «Артек» расширим и возвысим, Гурзуф ограбим и унизим. URL:
94. 2 июля 2016. Несостоявшийся пикет в Симферополе в защиту политзаключенных. URL: https://www.youtube.com/watch?v=a_f3DyAgWkg&feature=youtu.be;
95. Постановление Совета министров Республики Крым О внесении изменений в постановление Совета министров Республики Крым от 12 ноября 2014 года № 452. URL: https://rk.gov.ru/rus/file/pub/pub_298128.pdf
96. Общественники Севастополя вновь заявляют о запрете митинга в центре города. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27869876.html>
97. Недовольных крымской властью «отодвинули» от Совмина. URL: <https://an-crimea.ru/page/news/142832>; С участницы несостоявшегося митинга «Обманутый Крым» сняли обвинения. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28179809.html>

98. Власти Алушты запретили уже согласованный митинг горожан. URL: http://news.sevas.com/news/print?news_id=37790
99. Суд признал законным отказ в проведении гей-парада в Севастополе. URL: <https://regnum.ru/news/society/2197214.html>
100. 2 ноября 2016. Предупреждение к дню народного единства. URL: https://www.youtube.com/watch?v=k_7PJd_zC3k&feature=share
101. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf
102. Симферопольца арестовали из-за пикета «За Россию». URL: https://primechaniya.ru/home/news/dekabr_2016/simferopolca_arestovali_iz-za_piketa_za_rossiyu/
103. В Крыму задержали активиста с плакатом «Украденный Симферополь». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28284709.html>; Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Февраль 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/04/Crimea_Field_Mission_Review_February_2017_RU.pdf
104. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/photos/a.1677121552573479/1851166658502300/?type=1&theater>
105. В оккупованому Криму до ночі тривали судові засідання над затриманими кримчанами. URL: voiccrimea.com.ua/main/mainnews/v-okupovanomu-krimu-do-nochi-trivali-sudovi-zasidannya-nad-zatrimanimi-krimchanami.html
106. Симферопольские власти не разрешили провести митинг памяти Шевченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28347084.html>; Право на Кобзаря: в Крыму не дают отметить день рождения Тараса Шевченко. URL: <https://ru.krymr.com/a/28356147.html>
107. В Феодосии запретили матч дворовых команд, назвав его «митингом». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28353515.html>
108. Crimean Human Rights Group. URL: https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/1870179933267639?_rdc=2&_rdr
109. Симферопольская мэрия не согласовала митинг сторонников Навального. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28383734.html>; Крым против Димона. Хроника протестного дня. URL: <https://ru.krymr.com/a/28394273.html>
110. Массовый пикет сторонников Навального не согласовали и в Севастополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28386773.html>
111. За Димона ответили: как крымчан «наказали» за протесты. URL: <https://ru.krymr.com/a/28396357.html>; Крым против Димона. Хроника протестного дня. URL: <https://ru.krymr.com/a/28394273.html>
112. Общественникам в Севастополе власти отказали в проведении экологического пикета. URL: <https://crimeahrg.org/obshhestvennikam-v-sevastopole-vlasti-otkazali-v-provedenii-ekologicheskogo-piketa/>
113. В Бахчисарае сообщают о стрельбе и арестах во время обысков. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28426985.html>;
114. Бахчисарайский районный суд Республика Крым. URL: <https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules>.

php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466400588&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1; Активисты объединения «Крымская солидарность» оплатили очередной штраф. URL: <http://krymsos.com/ru/news/aktivisti-obyednannya--krimska-solidarnist--oplatili-chergovii-shtraf/>

115. В Крыму свидетеля обысков в Бахчисарае Эмиля Белялова оштрафовали на 150 тысяч рублей – крымский активист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28600278.html>

116. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeaahrg/posts/1926735307612101:0>

117. В Крыму задержали крымского татарина Османова

URL: <https://gordonua.com/news/crimea/v-krymu-zaderzhali-krymskogo-tatarina-osmanova-221495.html>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/532497510451043>

118. Lenora Dyulber. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1518265191578541&>.

119. Власти Симферополя запретили пикет против политических и религиозных преследований – Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28490813.html>

120. Lenora Dyulber. URL: <https://www.facebook.com/lenora.dyulber/posts/1519884994749894>; Emine Avamileva. URL: <https://www.facebook.com/emine.avamileva.3/posts/1068828266580546>; Nariman Dzhelyal. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1481572105239978>

121. Активистам по всему Крыму запрещают отмечать годовщину депортации. URL: krymsos.com/ru/news/aktivistam-po-vsomu-krimu-zaboronyayut-vidznachati-richnitsyu-deportatsiyi/

122. Обзор ситуации в Крыму. Май 2017. URL: <http://krymsos.com/files/9/9/9942293-----17.pdf> Anton Naumliuk. URL: <https://www.facebook.com/anton.naumliuk/posts/1568306989870902>

123. Ayshe Umerova. URL: <https://www.facebook.com/ayshе.umerova/posts/1353062971398190>; Крымского татарина оштрафовали на 10 тысяч рублей за национальный флаг. URL: atr.ua/ru/news/171956-krymskogo-tatarina-oshtrafovali-na-10-tysyach-rublej-za-nacionalnyj-flag

124. Nariman Dzhelyal. URL: <https://www.facebook.com/nariman.dzhelyal/videos/1482566038473918/>

125. Ayshe Umerova. URL: <https://www.facebook.com/ayshе.umerova/videos/1353230898048064/>

126. Crimean Human Rights Group. URL: https://www.facebook.com/crimeaahrg/posts/1915598458725786?_rdc=2&_rdr

127. Администрация Керчи не разрешила коммунистам проводить антикоррупционный митинг. URL: <https://kerch.fm/2017/06/09/administraciya-kerchi-ne-razreshila-kommunistam-provodit-antikorrupcionnyy-miting.html>; В Керчи на антикоррупционном митинге вновь потребовали отставки Щербулы. URL: <https://kerch.fm/2017/06/17/v-kerchi-antikorrupcionnyy-miting-vse-taki-sostoyalsya.html>

128. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeaahrg/>

posts/1917406068545025?_rdc=2&_rdr; Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Июнь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/09/Crimean-Human-Rights-Group_June_2017_RU.pdf

129. Решение № 2А-2116/2017 2А-2116/2017~М-1972/2017 М-1972/2017 от 14 июля 2017 г. по делу № 2А-2116/2017. URL: <https://sudact.ru/regular/doc/96gOLxsBy96w/>

130. Zair Smedlya. URL: <https://www.facebook.com/zair.smedlya/videos/1430111503690680/>; Zair Smedlya. URL: <https://www.facebook.com/zair.smedlya/videos/1430527210315776/>; Железнодорожный районный суд г. Симферополя. URL: https://zheleznodorozhniy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&H_date=09.08.2017; Эдем Семедляев. URL: <https://www.facebook.com/100004757052466/videos/851175551717672/>

131. Osman Arifm з Шевкетом Наматуллаевим. URL: https://www.facebook.com/osmanarifm/posts/2040170792878239?_rdc=2&_rdr; У Криму «суд» оштрафував активіста Ярікула Давлатова на 10 тисяч рублів. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news-2/200928/>

132. Ayshe Umerova. URL: <https://www.facebook.com/ayshе.umerova/videos/1444870372217449/>; Ayshe Umerova. URL: https://www.facebook.com/ayshе.umerova/posts/1444874438883709?_rdc=2&_rdr

133. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Сентябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/10/Crimean-Human-Rights-Group_September_2017_RU.pdf; Ленуровцам не удалось прокатиться в автозаке URL: https://primechaniya.ru/home/news/sentyabr_2017/zemlya_usmanov_nahimova_miting/; Ленинский районный суд Севастополя. ДЕЛО № 5-334/2017. URL: https://leninskiy--sev.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=2022983260&_deloid=1500001&caseType=0&_new=0&srv_num=1

134. В Крыму запретили митинг в поддержку мусульман Мьянмы, а организаторам выписали «предупреждения». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28733853.html>

135. Ayshe Umerova URL: <https://www.facebook.com/ayshе.umerova/videos/1467097399994746/>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=501432546890873>

136. Обыски и задержания в Крыму. Живой блог. URL: <https://ru.krymr.com/a/28786264.html>; Избитые в Бахчисарае активисты подают жалобы на действия силовиков – юрист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28789530.html>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/506089013091893>

137. Большинство задержанных в Крыму участников одиночных пикетов отпустили – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28794674.html>; Крымская солидарность. URL: <https://m.facebook.com/crimeansolidarity/posts/507292612971533>

138. Проводится проверка по факту несогласованного публичного мероприятия. URL: <https://82.мвд.рф/news/item/11345690>

139. Alimdar Crimean Solidarity. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=302552470232003&id=100014317569547&_tn__=C-R

140. Активистов в Крыму начали преследовать за участие в одиночных пикетах. URL: <https://crimeahrg.org/kryimskih-aktivistov-nachali-shtrafovati-za-uchastie-v-odinochnyih-piketah/>; Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2017 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2017_RU.pdf

141. Суд в оккупированном Симферополе отменил штраф участнику одиночного пикета в поддержку крымских татар. URL: https://censor.net.ua/news/3051415/sud_v_okkupirovannom_simferopole_otmenil_shtraf_uchastniku_odinochnogo_piketa_v_podderjku_krymskih_tatar; «Массовое судилище». Судебные заседания по делам одиночных пикетов. URL: <https://crimean-solidarity.org/ru/repression/shtrafy/massovoe-sudilishche-sudebnye-zasedaniya-po-delam-odinochnykh-piketov>; Суд в Крыму оставил в силе штрафы десяти участникам одиночных пикетов – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29039866.html>

142. В Крыму оштрафовали участника одиночного пикета в поддержку крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28969377.html>; URL: В Феодосии суд оштрафовал еще одного участника одиночных пикетов в поддержку крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28971091.html>

143. Российские силовики предлагают активисту ответить за все одиночные пикеты крымских татар – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29043706.html>

144. Nikolay Alekseev. URL: <https://www.facebook.com/nikolai.alekseev.5/posts/10155564355580272>; Полуостров нетерпимости: что происходит с ЛГБТ-сообществом в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/28823713.html>

145. Севастопольский коммунист обжалует штраф за проведение митинга в день Октябрьской революции. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28936009.html>; Севастопольскому коммунисту отменили штрафы за проведение митинга в день Октябрьской революции. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28973430.html>

146. Абдуллах Якубов. URL: https://www.facebook.com/100009814609227/videos/546882648982217/?id=100009814609227&hc_ref=ARRijqNQRbpPog2DzArQH2MBCOtU23ILFicF0DCOs-nprhef5lvvjKx5E8RHCEP2Puw&fref=nf

147. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/1985328518419446>; Через боль и страдания, вместо больничной койки, на митинг в защиту севастопольцев от беспредельщиков приезжей власти. URL: <https://sevoborona.info/cherez-bol-i-stradaniya-vmesto-bolnichnoj-kojki-na-miting-v-zashhitu-sevastopolcev-ot-bespredelshikov-priezzhej-vlasti/>

148. В Ялте полиция пресекла попытку проведения митинга сторонников роспуска горсовета. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28912593.html>

149. В Севастополе митингуют против действий местной власти и «украинского геноцида». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28920799.html>; Севастополь: суд оправдал организатора митинга против «беспредела местной власти и судей». URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-sevastopole-opravdali-organizatora-mitinga-novikova/29590239.html>; Севастополь: суд закрыл дело против активиста, которого оштрафовали за протестный митинг. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sevastopol-novikov-viigral-sud/29611159.html>

150. В Симферополі заборонили пікет «Путін – наш президент». URL: https://primechaniya.ru/home/news/yanvar_2018/v_simferopole_zapretili_piket_putin_-_nash_prezident/

151. Сервер Мустафаєв. URL: <https://www.facebook.com/server.mustafayev/videos/1965729893497467/>; Крымская действительность vs «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/29003233.html>

152. В Бахчисарає учасниковий провів «профілактичну» бесіду з активістом Энвером Шерфиевым. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29028943.html>

153. В Симферополі возбудили справу в стосунку атаману «Кримського казачества» за самотній пікет. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29048695.html>

154. «Поліція прийшла не захищати мене, а взяти пояснення». Деталі нападу на кримськотатарську активістку в Бахчисараї. URL: <https://hromadske.radio/news/2018/02/25/policiya-pryyihala-ne-zahyshchaty-mene-a-vzyaty-poyasnennya-podrobyci-napadu-na-krymskotatarsku-aktyvistku-v-bahchysarai>

155. Алексей Шестакович. URL: <https://www.facebook.com/aleksej.shestakovich/posts/1700615303335163>; Суд в Евпатории продлил арест анархисту Каракашеву до конца июля. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29325740.html>; В Севастополе пропал левый активист. URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2018/03/01/v-sevastopole-propal-levyy-aktivist>; ДЕЛО № 5-84/2018 URL: https://leninskiy--sev.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=2022985248&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_srv_num=1; ДЕЛО № 5-82/2018 URL: https://leninskiy--sev.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=2022985231&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_srv_num=1; Севастопольских анархистов осудили за экстремистские материалы. URL: <https://primechaniya.ru/home/news/mart-2018/sevastopolskih-anarhistov-osudili-za-ekstremistskie-materialy/>

156. Критика под запретом: как подавляют недовольство крымчан. URL: <https://ru.krymr.com/a/29094727.html>

157. Власти Севастополя не разрешили провести в центре города митинг о сохранении СССР. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29102486.html>

158. В Керчи российские силовики разогнали собрание гаражного кооператива – правозащитники. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29105462.html>; В Керчи председателя гаражного кооператива оштрафовали на 10 000 рублей за митинг.

URL: <http://www.kerch.com.ru/ArticleView.aspx?id=72957>; ДЕЛО № 5-153/2018. URL: https://kerch--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=2031118376&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_srv_num=1; В Керчи встреча участников гаражного кооператива завершилась задержанием

URL: <http://kerch.com.ru/articleview.aspx?id=72693&MODE=FULL&fbclid=IwAR2t3uM3xrawplDChyV06DQoFSIV27vfl8S-OsXpJYKbN5nhf1ig6eYYmD8>

159. Обзор ситуации в Крыму. Апрель 2018. URL: <http://krymsos.com/files/f/5/f520aed-----2018.pdf>

160. Обзор ситуации в Крыму. Апрель 2018. URL: <http://krymsos.com/files/f/5/f520aed-----2018.pdf>

161. В Феодосии запретили акцию памяти жертв депортации крымских татар – организатор. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29197652.html>

162. В поселке Советское крымчан предупредили о недопустимости «проведения экстремистской деятельности». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29230772.html>

163. В Симферополе задержали около 20 активистов за «несанкционированную» акцию. URL: <http://www.sobytiya.info/news/v-simferopole-zaderzhali-okolo-20-aktivistov-za-nesankcionirovannuyu-akciju>; День депортации «почти» без задержаний: как в Крыму и за его пределами прошли акции 18 мая. URL: <https://ru.krymr.com/a/29240103.html>; Суд в Крыму оправдал задержанного накануне Сейтасана Асанова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29236149.html>

164. В Севастополе предприниматель Новиков проиграл иск против правительства города. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29260084.html>; ДЕЛО № 2а-1645/2018 ~ М-1350/2018. URL: https://leninskiy--sev.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=2022908986&_deloid=1540005&_caseType=0&_new=0&_srv_num=1; Полиция составила протокол на организаторов акции протеста в Севастополе. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29270994.html>

165. Мэрия Симферополя отказала КППФ в проведении митинга против пенсионной реформы. URL: <https://og.ru/society/2018/06/26/97347>; Власти Симферополя запретили митинговать против пенсионной реформы на площади Ленина – депутат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29327837.html>

166. Crimean Human Rights Group. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/posts/2104139556538341>; Керченские власти запретили митинг. URL: https://gorod24.online/kerch/news/69954-kerchenskie_vlasti_zapretili_miting.html; Вместо митинга в Керчи на площади скаучающая лошадь. URL: https://www.youtube.com/watch?v=am7q_WDFE7A&feature=youtu.be

167. Администрация г. Алушта не дала возможность провести 28 июля митинг. URL: <http://kprfkro.ru/news/26811>

168. Благодаря трусливой власти, и в Армянске митинга не будет. URL: <http://kprfkro.ru/news/26842>

169. «У вас справка есть?»: судакским коммунистам запретили пикет против пенсионной реформы. URL: <https://primechaniya.ru/home/news/iyul-2018/u-vas-spravka-est-sudakskim-kommunistam-zapretili-piket-protiv-pensionnoj-reformy/>

170. Депутат из Керчи назвал ответ горадминистрации дебильной. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o2ZyDugbsc8>

171. «Власть сильно напугана»: как в Крыму протестуют против пенсионной реформы. URL: <https://ru.krymr.com/a/kak-v-krymu-protestuyut-protiv-pensionnoj-reformy/29444069.html>

172. «Власть сильно напугана»: как в Крыму протестуют против пенсионной реформы. URL: <https://ru.krymr.com/a/kak-v-krymu-protestuyut-protiv-pensionnoj-reformy/29444069.html>

173. Власти Симферополя не согласовали митинг против пенсионной реформы, депутат требует уволить чиновницу. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-kprf-v-krimu-ne-daut-mitingovat/29457343.html>

174. Экоактивистку из Армянска навестили полиция и прокуратура. URL: <https://newdaynews.ru/crimea/647186.html>; Многодетная мать связывает болезни ее детей с выбросами в Армянске. URL: <https://crimeahrg.org/mnogodetnaya-mat-svyazyivaet-bolezni-ee-detey-s-vyibrosami-v-armyanske/>

175. Силовики вручили предостережения координатору «Крымской солидарности» и двум адвокатам. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-siloviki-vruchili-predosterezhenia-koordinatory-i-advokatam-krimskoi-solidarnosti/29567200.html>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/photos/a.416800078687454/724923004541825/?type=3&theater>; Преследование крымскотатарских правозащитников связано с их выступлениями в ОБСЕ – Гемеджи. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-vizit-silovikov-k-krumskoi-solidarnosti-sledstviye-uchastiya-aktivistov-v-mezhdunarodnyh-ploshadkah/29572727.html>; Обзор ситуации в Крыму. Октябрь 2018. URL: <http://krymsos.com/files/8/f/8f8caaa-----2018.pdf>

176. В «администрации» Армянска жителям города не разрешили проводить пикет по поводу экологической ситуации. URL: krymsos.com/ru/news/v-administratsiyi-armyansku-meshkantsyam-mista-vidmovili-v-provedenni-piketu-z-privodu-ekologichnoyi-situatsiyi/; В Армянске силовики РФ пришли к активистке, которая жаловалась на новые выбросы «Крымского титана». URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/armyanske-siloviki-rf-prishli-aktivistke-1539323153.html>; Экоактивистку из Армянска навестили полиция и прокуратура. URL: <https://newdaynews.ru/crimea/647186.html>

177. Див. наприклад кейси № 8-10, 24

178. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) OSCE/ODIHR – Venice Commission Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly (2nd Edition), para. 152

179. Див. наприклад кейси № 2, 9, 12, 13

180. Див. наприклад кейс № 8

181. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) OSCE/ODIHR – Venice Commission Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly (2nd Edition), paras. 155-157

182. Див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справі Святі монастирі проти Греції: *The Holy Monasteries v. Greece*, The European Court of Human Rights, Application no. 13092/87 and 13984/88, Judgment of 9 December 1994

183. Див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справі Святі монастирі проти Греції: *The Holy Monasteries v. Greece*, The European Court of Human Rights, Application no. 13092/87 and 13984/88, Judgment of 9 December 1994

184. Див. наприклад кейси № 3-5, 7, 15, 17, 19, 21, 29, 31

185. Див. наприклад кейси № 4, 23

186. Див. наприклад кейс № 1

187. Див. наприклад кейси № 22

188. Див. наприклад кейси № 11, 25

189. Див. коментар щодо пропорційності тут: European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) OSCE / ODIHR - Venice Commission Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly (2nd Edition), paras. 237-238.

190. Див. наприклад кейси № 20, 25

191. Крымская «прокуратура» не верит адвокату Чубарова. URL: <https://ru.krymr.com/a/25373197.html>; Прокурор Крыма Поклонская зачитывает предупреждение о возможной ликвидации меджлиса. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=apnA8JYuvCk&feature=youtu.be&t=76>

192. В Севастополе украинскую «Просвіту» заменили на российское «Просвещение». URL: <https://ru.krymr.com/a/25479498.html>; Мирослав Мамчак. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=697308977022243&set=a.339095062843638&type=3&theater>

193. Риза Шевкиев: претензии властей к «Фонду «Крым» надуманные, мы готовы судиться. URL: crimea24.info/2014/11/04/riza-shevkiev-pretenzii-vlastej-k-fondu-krym-nadumannye-my-gotovy-suditsya/; Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации с правами человека в Крыму (сентябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf; Фонд «Крым» во исполнение решения суда в Симферополе исключил Джемилева из числа соучредителей. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/235217.html>

194. Qırımtatar Milliy Meclisi. URL: <https://www.facebook.com/meclis.org/posts/715570751878497/>; Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации с правами человека в Крыму (сентябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf

195. Меджлис крымских татар в Бахчисарае выселяют из здания. URL: <http://mignews.com.ua/regiony/krym/3745072.html>; Бахчисарайский Меджлис по суду выселяют из здания без ведома арендатора. URL: <https://ru.krymr.com/a/26605596.html>

196. Главу крымскотатарского Фонда «Крым» симферопольский суд оштрафовал на крупную сумму. URL: <https://ru.krymr.com/a/26697781.html>; Суд по делу БО «Фонд «Крым» не смогли провести на крымскотатарском языке. URL: <http://qtm.org/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/4561-%D1%81%D1%83%D0%B4-%D0%BF%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%83-%D0%B1%D0%BE-%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B-4-%D0%BA%D1%80%D1%8B%D0%BC-%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D1%8B%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BC-%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5;> Второе судебное заседание по делу БО «Фонд «Крым». URL: <http://qtm.org/%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25BE%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B8/4587-%25D0%25B2%25D1%2582%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25B5-%25D1%2581%25D1%2583%25D0%25B4%25D0%25B5%25D0%25B1%25D0%25BD%25D0%25BE%25D0%25B5-%25D0%25B7%25D0%25B0%25D1%2581%25D0%25B5%25D0%25B4%25D0%25B0%25D0%25>

BD%25D0%25B8%25D0%25B5-%25D0%25BF%25D0%25BE-%25D0%25B4%25D0%25B5%25D0%25BB%25D1%2583-%25D0%25B1%25D0%25BE-%25D1%2584%25D0%25BE%25D0%25BD%25D0%25B4-%25D0%25BA%25D1%2580%25D1%258B%25D0%25BC

197. Крымская власть продолжает нарушать права людей, – правозащитники. URL: <https://ru.krymr.com/a/26762691.html>

198. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года). URL: http://diversipedia.org.ua/sites/default/files/crimea_field_mission_report_november_2014_ru.pdf

199. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (декабрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf

200. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (декабрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf

201. ДЕЛО № 1-39/2016. URL: https://ovs--skav.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=case&case_id=669985&delo_id=1540006&new=&hide_parts=0

202. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf

203. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf

204. Прокуратура провела проверку по вопросу совершения незаконных действий в отношении участников т.н. «полян протеста» в Бахчисарайском районе. URL: <http://rkproc.ru/uk/node/415>; Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf

205. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf

206. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (октябрь 2014 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf

207. Крымская полевая миссия по правам человека. Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf; Правозащитники о российском законе о «нежелательных организациях». URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/russia-new-law/2771396.html>

208. Союз писателей Украины подал иск о праве собственности на дом творчества в Феодосии. URL: <http://rapsinews.ru/arbitration/20180216/281966902.html>

209. Закон республики Крым. О порядке организации и осуществления общественного контроля на территории Республики Крым. URL: crimea.gov.ru/textdoc/ru/7/act/145z.pdf

210. «Лигу крымскотатарских женщин» выселяют. URL: <https://ru.krymr.com/a/27450730.html>; Крымские татарки? На выход! URL: <https://ru.krymr.com/a/27450844.html>

211. Смедляев: в Крыму вызвали в прокуратуру первого замглавы Меджлиса крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27544965.html>; Поклонская потребовала признать Меджлис экстремистской организацией. URL: <https://polit.info/231771-poklonskaya-potrebovala-priznat-medzhlis-ekstremistskoj-organizatsiey>; Поклонская приостановила деятельность меджлиса крымских татар. URL: <https://tass.ru/politika/3201415>. На суде по делу о запрете Меджлиса отказались заслушать представителей Курултая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27676569.html>

212. ДЕЛО № 2а-3/2016 ~ М-10/2016. URL: https://vs--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=case&case_id=592573360&result=1&delo_id=1540005&new=; Верховный суд признал меджлис крымских татар экстремистской организацией. URL:

<https://www.rbc.ru/politics/29/09/2016/57ed14869a794708c7e28040>; Дело № 127-АПГ16-4. URL: <https://vsrf.ru/lk/practice/cases/5485644>

213. В Крыму суд отказал Союзу писателей Украины в праве на дом творчества. URL: <https://crimea.ria.ru/culture/20160608/1105485573.html>

214. Членов Меджлиса вызвали на допрос в центр «Э». URL: <http://krymsos.com/ru/news/chleniv-medzhlisu-viklikali-na-dopit-v-tsentr-e/>; В Крыму Али Хамзину присудили штраф – Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28017197.html>; Оккупанты оштрафовали Умерова за участие в заседаниях Меджлиса. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/09/28/7122052/>

215. ДЕЛО № 5-1593/2016. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=2061264072&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1; ДЕЛО № 5-1591/2016. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=2061264052&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1; ДЕЛО № 5-1592/2016. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=2061517619&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1; В Крыму оштрафовали трех членов Меджлиса. URL: <https://hromadske.radio/news/2016/10/04/v-krymu-oshtrafovaly-treh-chlenov-medzhlysa>

216. Эмине Авамилеву оштрафовали на 750 рублей. URL: <https://ctrcenter.org/ru/news/252-emine-avamilevu-oshtrafovali-na-750-rublej>; ДЕЛО № 12-1957/2016. URL: https://vs--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=case&case_id=592820278&result=1&delo_id=1502001;

217. В Крыму еще один член Меджлиса получил штраф – 750 рублей. URL: <http://atr.ua/ru/news/164817-v-krymu-esche-odin-chlen-medzhalisa-poluchil-shtraf-750-rublej-video>. Бахчисарайский суд оштрафовал еще одного члена Меджлиса. URL: <https://avdet.org/ru/2016/10/07/bahchisarajskij-sud-oshtrafoval-eshhe-odnogo-chlena-medzhalisa/>; В Крыму «суд» оштрафовал еще одного члена Меджлиса. URL: <http://krymsos.com/ru/news/u-krimu-sud-oshtrafuvav-shche-odnogo-chlena-medzhlisu/>; ДЕЛО № 5-1732/2016. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=2061518827&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1

218. Zair Smedlya. URL: https://www.facebook.com/zair.smedlya/posts/1169166173118549?__mref=message_bubble

219. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму. Ноябрь 2016 года. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf
220. Украинский культурный центр в Крыму приостановил работу – активист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28504053.html>; Украинскому культурному центру в Крыму запрещают проводить публичные акции – Кузьмин. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28542901.html>
221. В аннексированном Крыму трех крымских татар отправили в СИЗО. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/10/4/7157234/>; В оккупированном Крыму новые репрессии: задержаны четверо крымских татар. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/10/2/7156980/>; Суд в Крыму отправил под домашний арест задержанного накануне Сейрана Мустафаева. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28771616.html>; Крымским фигурантам «дела Таблиги Джамаат» продлили арест на два месяца. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28882568.html>; Крым: подозреваемого в участии в «Таблиги Джамаат» Кубединова выпустили из СИЗО под домашний арест. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29060473.html>
222. Суд в Крыму вынес приговор четырем крымчанам по «делу Таблиги Джамаат». URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-krymu-prigovor-krymchanetabligi-djamaat/29723946.html/>
223. Российская власть в аннексированном Крыму сделала проверки в домах крымских татар обязательными. URL: <https://krymsos.com/ru/news/rosiiska-vlada-v-aneksovanomu-krimu-zrobila-obshuki-u-budinkakh-krimskikh-tatar-obovyazkovimi-dokument/>
224. Представители Украинского Культурного Центра объявили о давлении со стороны силовиков в Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5a91ae5c53c0a/>
225. Атаман «Крымского казачества» сообщает о давлении со стороны властей Крыма. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29227822.html>
226. Силовики вручили предостережения координатору «Крымской солидарности» и двум адвокатам. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-siloviki-vruchili-predosterezhenia-koordinatory-i-advokatam-krimskoi-solidarnosti/29567200.html>; Крымская солидарность. URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/photos/a.416800078687454/724923004541825/?type=3&theater>; Преследование крымскотатарских правозащитников связано с их выступлениями в ОБСЕ – Гемеджи. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-vizit-silovikov-k-krimskoi-solidarnosti-sledstviye-uchastiya-aktivistov-v-mezhdunarodnyh-ploshadkah/29572727.html>; Обзор ситуации в Крыму. Октябрь 2018. URL: <http://krymsos.com/files/8/f/8f8caaa-----2018.pdf>
227. Оккупанты приняли решение конфисковать имущество Меджлиса в Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/okupanti-virishili-konfiskovati-maino-medzhlisu/>
228. Арбитражный суд республики Крым. Дело №А83-12693/2017. URL: http://kad.arbitr.ru/Document/Pdf/efb0d803-9f47-4dd7-a09b-807ed7cce82f/74970322-e1c2-43fe-b91f-3731b07069dc/A83-12693-2017_20181214_Reshenija_i_postanovlenija.pdf?isAddStamp=True

ПОРУШЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ СВОБОД

В цьому розділі описана ситуація стосовно свободи совісті та віросповідання в окупованому Криму з 2014 по 2018 рр. Порушення свободи віросповідання розглядатимуться в контексті міжнародно-правових стандартів, зокрема ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і ст. 9 Європейської конвенції з прав людини.

Свобода віросповідання є однією з засадничих свобод, передбачених усіма ключовими універсальними та регіональними міжнародно-правовими інструментами у сфері прав людини: ст. 18 Загальної декларації прав людини, ст. 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП) та ст. 9 Європейської конвенції про права людини (Європейської конвенції).

Це право передбачає два різні аспекти: один аспект – свободу мати чи приймати релігію або переконання на власний розсуд, включаючи свободу не сповідувати ніякої релігії або переконань, другий аспект – свободу сповідувати свою релігію та переконання і одноосібно, і спільно з іншими у публічний чи приватний спосіб – відправлення культу, виконання релігійних та ритуальних обрядів та вчень. [1] Перший аспект - право мати вірування і переконання або не мати їх - не може бути обмежений державами, в той час як другий аспект може бути обмежено відповідно до закону, якщо це необхідно для охорони громадської безпеки, порядку, здоров'я і моралі, і основних прав і свобод інших осіб. [2]

Свобода сповідувати релігію включає розлогий перелік дій. Так, згідно із роз'ясненням Комітету ООН з прав людини, поняття відправлення культу розповсюджується на весь спектр прояву вірувань: ритуальні та церемоніальні дії, які є безпосередніми проявами вірувань, а також суміжні до таких дій практики, включно зі зведенням місць відправлення культу, використанням ритуальних предметів, демонстрацією символів, а також сповіданням свят і днів відпочинку. Виконання релігійних обрядів, окрім церемоніальних дій, передбачає також звичаї, як от дотримання певних харчових норм, вбрання у відмінний одяг, участь у обрядах, пов'язаних із відповідними життєвими етапами, використання спеціальної мови

для відправлення культу, а також спілкування в громаді. Релігійна практика також передбачає право на відповідне до релігійних уставів обрання або призначення релігійних лідерів, свободу на заснування релігійних шкіл та навчальних центрів, а також свободу на видання та розповсюдження релігійних текстів та публікацій. [3] Згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, учасницями якого є і Україна і Росія, свобода віросповідання має бути дотримана навіть під час надзвичайного стану в державі і не може бути обмежена. [4]

Релігійні свободи гарантовані також міжнародним гуманітарним правом. Згідно зі звичаєвим міжнародним гуманітарним правом, релігійні переконання та обряди фізичних осіб мають у повній мірі зауважуватися також в умовах воєнного конфлікту.[5] Стаття 27 Женевської конвенції IV про захист цивільного населення під час збройного конфлікту закріплює повагу релігійних переконань і практик заступництвом осіб. Держава-окупант зобов'язана враховувати та з повагою ставитися до релігійних практик населення – це зобов'язання також поширюється і на осіб, позбавлених волі. [6] Ст. 58 IV Женевської конвенції постановляє, що держава-окупант має дозволяти служителям культу надавати духовну допомогу своїм одновірцям. [7] Згідно зі ст. 75(1) I Додаткового протоколу кожна зі сторін збройного конфлікту повинна з повагою ставитися до переконань та релігійних обрядів підконтрольних їй осіб.[8] Згідно зі ст. 15(5) I Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, цивільний духовний персонал має поважатися та перебувати під захистом.

З кінця лютого 2014 року, з початку окупації півострова, Росія не тільки встановила контроль над територією, а й почала проводити планомірну політику для встановлення контролю над суспільством.

Як і в інших сферах суспільного життя, щодо релігій і релігійних груп Росія стала або ставити під свій контроль релігійні громади, або витіснити ті, які не можна контролювати. Підконтрольними РФ в Криму стала Православна Церква Московського Патріархату і Духовне управління мусульман Криму (ДУМК) після тривалого тиску. Всі інші релігійні громади, включаючи протестантів, юдеїв, православних Київського Патріархату, греко-католиків, індуїстів, а також мусульман, які відмовлялися підкорятися ДУМК, стали піддаватися різним формам тиску і репресій.

Окупаційна влада в Криму обмежує свободу віросповідання у

два способи. Перший спосіб – це введення в дію російського законодавства і його імплементація в Криму. До особливо грубих порушень свободи совісті та віросповідання призводить застосування в Криму російського «антиекстремістського» законодавства, встановлення режиму реєстрації релігійних груп, регулювання місіонерської діяльності тощо. Іншим способом порушення окупаційною владою свободи віросповідання в Криму є позазаконний тиск, як от незаконні обшуки, залякування вірян та лідерів релігійних громад, відсутність суттєвого розслідування актів вандалізму чи нападів представників парамілітарних структур на релігійні локації чи лідерів.

Порушення свободи віросповідань через використання російського законодавства відбувається за допомогою застосування російського законодавства в Криму, яке імплементується на окупованому півострові.

Відразу після встановлення контролю Росії над Кримом була введена система обов'язкової перереєстрації релігійних громад і церков.

Зобов'язання до перереєстрації релігійних організацій стало прикро потужним інструментом законодавчого тиску на релігійні свободи в Криму. До 1 березня 2015 року – одного з проміжних строків – згідно з російським законодавством лише 2 релігійні об'єднання і 12 релігійних громад в Криму пройшли процес перереєстрації. Це близько 1% від 1546 релігійних організацій, які мали українську реєстрацію. При цьому, організаціями, які змогли пройти перереєстрацію, виявилися Сімферопольська і Кримська єпархії православної церкви Московського патріархату (23 грудня 2014 року) і, після тривалого тиску, «Духовне управління мусульман Республіки Крим і міста Севастополя» (Муфтїят) (16 лютого 2015 року). [9] Водночас, організації, які не пройшли перереєстрацію до 1 січня 2016 року, позбавлялися прав на здійснення своєї діяльності з подальшою ліквідацією. Відтак, до окупації в Криму діяли понад 2200 релігійних громад – зареєстрованих і ні. Наразі лишилося менш ніж 800. [10]

Водночас із неможливістю перереєстрації релігійних організацій, окупаційна влада в Криму часто за власною ініціативою практикувала безпідставні відмови у перереєстрації. [11] Формальною причиною визначалося неподання усіх необхідних документів чи невідповідність якійсь вимозі зі ст. 12 ФЗ «Про свободу совісті і релігійних об'єднань». Відтак, релігійній організації

може бути відмовлено у державній реєстрації у таких випадках: її мета і діяльність суперечить Конституції РФ чи законодавству РФ; організація не визнана релігійною; устав та інші надані документи не відповідають вимогам законодавства РФ, чи дані, присутні в них, не є вірогідними; в єдиному державному реєстрі юридичних осіб вже зареєстровано організацію з такою ж назвою; засновник(и) не є уповноваженим(и). Ці норми є придатними до вільного трактування, і складають додатковий ресурс для перешкоджання реєстрації.

Більш того, згідно з російським законом «Про свободу совісті і релігійні організації» реєстрації підлягають не тільки релігійні організації, а й релігійні групи (зміни 2015 року).

У 2015 було встановлено вимогу письмового оповіщення уповноваженого органу державної реєстрації про початок діяльності релігійної групи за місцем її діяльності. Таке оповіщення має містити інформацію про основи віросповідання, місця здійснення служб, обрядів і церемоній, про керівника і громадян, які входять до групи, вказуючи їхні особисті дані, включно з адресою проживання. До того ж, щонайменше раз на три роки, має подаватися оповіщення про продовження функціонування групи. Також до релігійної групи можуть входити лише громадяни РФ і особи, які постійно і на законних підставах проживають на території РФ. [12]

Дане законодавство серйозно відрізняється від українського, і порушує низки прав вірян. По-перше, потреба оповіщення органів державної влади є серйозною перепорою для реалізації релігійних свобод. Згідно із позицією спеціального доповідача з питань свободи релігії і переконань Ради з прав людини ООН Гайнера Белefeldта, особа має свободу релігії і переконань до будь-якого адміністративного схвалення, а тому окремі особи і групи мають мати можливість практикувати свою віру незалежно від офіційного статусу, якщо вони не бажають його мати, або ж, якщо їхнє звернення не було успішним. [13] По-друге, потреба надавати вищенаведені дані, зокрема списки громадян, які входять до релігійної групи, та їхні адреси, суперечить недоторканості приватного життя і згідно з міжнародними стандартами (ст. 8 Європейської конвенції, ст. 17 МПГПП). [14] Загалом, дане законодавче регулювання щодо релігійних громад є засобом до примусу і набуття такими групами статусу юридичної особи, що робить державний контроль над ними інтенсивнішим і повнішим. [15]

Також ст. 24-1 цього ж федерального закон «Про свободу совісті та релігійні об'єднання» закріплює і регулює місіонерську діяльність, що стало ще однією підставою для утисків владою РФ релігійного життя в Криму. За цим законом, місіонерська діяльність передбачає «діяльність релігійного об'єднання, скеровану на поширення інформації про своє віровчення з-поміж осіб, які не є учасниками (членами, послідовниками) цього релігійного об'єднання, з метою залучення зазначених осіб до складу учасників (членів, послідовників) релігійного об'єднання, яка здійснюється безпосередньо релігійними об'єднаннями або уповноваженими ними громадянами і (або) юридичними особами публічно, за використання засобів масової інформації, інформаційно-телекомунікаційної мережі «Інтернет» або іншими законними способами». [16] Затим, законом визначається вичерпний список локацій, де може проводитися місіонерська діяльність без спеціального дозволу. Сама ж місіонерська діяльність має регламентуватися спеціальним документом, який підтверджує повноваження на здійснення місіонерської діяльності відповідною релігійною організацією. Цей процес ще більше ускладнюється для іноземних громадян, які мають право на здійснення місіонерської діяльності виключно на території РФ, де було отримано і зареєстровано релігійну організацію, від чийого імені вони збираються займатися місіонерством. [17] У російському законодавстві змішуються поняття «місіонерської діяльності» та «розповсюдження релігійних переконань». Окремі громадяни позбавляються права на розповсюдження власних релігійних переконань, якщо вони втілюють його поза релігійною організацією і за спеціальним дозволом на місіонерську діяльність. Це є прямим порушенням і міжнародного права (ст. 9, 10 Європейської конвенції, ст. 18, 19 МПГПП) [18].

В Криму за цим законодавством з грудня 2016 року де-факто суди масово почали притягувати до адміністративної відповідальності і окремих осіб, і релігійні організації.

Об'єктами переслідування стають представники християнських громад, окрім православних Московського патріархату. [19] Загалом у період з грудня 2016 до грудня 2018 року за ст. 5.26 КпАП РФ (доповнення щодо обмеження місіонерської діяльності), в Криму було розглянуто понад 30 справ. За цей період переслідувань зазнали щонайменше 17 релігійних організацій: християнські організації (євангельські, баптистські, католицькі), помісні

організації «Свідків Єгови», мусульманські організації, індуїстські організації. Представники різних релігій систематично піддаються адміністративним переслідуванням за порушення встановленого порядку організації або проведення масових заходів відповідно до ст. 20.2 КоАП РФ у зв'язку з їхньою релігійною діяльністю або переконаннями. Подекуди, до відповідальності притягувалися не організації, як юридичні особи, а їхні керівники. Щонайменше 20 постанов про призначення адміністративних покарань було винесено представникам релігійних організацій. У такий спосіб відбувається централізований тиск на релігійні організації та усунення їх з публічного поля.

Також після введення і застосування російського законодавства спільними для права вільного віросповідання усіх представлених в Криму релігій стали адміністративні переслідування за «порушення встановленого порядку організації чи проведення масових заходів», а також відмови у реєстрації чи наданні посвідки на постійне проживання релігійним служителям, які не мають російського громадянства.

Ще одна форма «узаконеного» тиску окупаційної влади на релігійні громади Криму – спроба афіліації релігійних організацій із де-факто владою.

У такий спосіб встановлюється тісний зв'язок органів де-факто влади і керівництва релігійних громад, що встановлює контроль і вплив над вірянами. До прикладу, автори цього звіту не зафіксували жодного випадку тиску чи порушення прав громад і парафіян православної церкви Московського патріархату (МП). Представники цієї релігійної організації необмежені у реалізації місіонерської діяльності, проведенні публічних ритуалів, а також не утискаються у своїх майнових правах. Варто також згадати вже зазначений факт швидкої і простої перереєстрації. Водночас, представники православної церкви Київського патріархату зазнають систематичного тиску: підпали храмів, напади на служителів, незаконні обшуки під час зібрань громад тощо. Очевидним кроком окупаційної влади на користь УПЦ МП слід вважати і рішення 30 вересня 2016 року про виведення представників УПЦ Київського Патріархату, УГКЦ та низки інших конфесій зі складу «Ради з міжконфесійних відносин при голові адміністрації міста Сімферополя». Пояснюється такий крок необхідністю присутності в зазначеній структурі лише організацій традиційних історичних конфесій, які діють на території Криму не менше 100 років. Це ясно свідчить про бенефіції афілійованості

православної церкви МП з де-факто владою в Криму, а також посилений тиск на православну церкву Київського патріархату через її непідконтрольність російській або кримській де-факто владі.

Спроби афіліації з окупаційною владою відбувалися також і з мусульманськими релігійними організаціями. Духовне управління мусульман Криму (ДУМК) – релігійна інституція, під чиїм впливом перебуває абсолютна більшість кримських мечетей та 350 громад. Раніше ця структура працювала разом з Меджлісом кримськотатарського народу, муфтій мусульман Криму, якого призначав Курултай мусульман, Еміралі Аблаєв, був членом Меджлісу. Від початку окупації де-факто влада чинила тиск на Меджліс і пов'язані з ним структури, враховуючи той факт, що світська і релігійна організації кримських татар тісно пов'язані між собою. Через різні форми тиску – особистий тиск на Аблаєва, створення так званого «Таврійського муфтіяту», постійні обшуки в мечетях та медресе, – окупаційна влада намагалася встановити контроль над інститутом ДУМК-у.

Зрештою, керівництво ДУМК-у і зокрема муфтій вирішили піти на співпрацю з де-факто владою і перереєструвалися за російським законодавством.

Внаслідок цього мусульманські громади, афілійовані з ДУМК-ом стали підконтрольними де-факто владі окупованого Криму. Що прикметно, одразу припинилися незаконні обшуки в кримських мечетях та місцях збору громад. Членство Аблаєва у Меджлісі кримськотатарського народу було призупинене. Після афіліації з владою, ДУМК постановив потребу реєстрації кожного імама (особа, яка проводить молитву в мечеті). Це рішення вочевидь продиктоване потребою де-факто влади прицільно контролювати кожну громаду, втім воно суперечить основам ісламу, де будь-хто, хто знає Коран, може прочитати молитву.

Менша за обсягами в Криму юдейська громада також була переведена під контроль де-факто влади. У жовтні 2017 року головним рабином Сімферополя (цей статус прирівнюється до головного рабина в Криму, бо саме в Сімферополі – найбільша юдейська громада) став Йехезкель Лазар – син Берла Лазара, головного рабина Росії, наближеного до президента РФ В. Путіна. Попередній головний рабин Сімферополя, Михайло Капустін, через проукраїнську позицію та тиск влади, був змушений виїхати з Криму. Відтак, призначення Йехезкеля Лазара – це спроба встановлення законної монополії на духовне життя юдеїв Криму.

Так само неможливість контролю призводить до утисків греко-католицьких та римо-католицьких громад – їхня афілійованість до Ватикану; протестантських громад – їхня афілійованість до асоціацій євангельських та баптистських церков, часто закордонних або українських, а також проведення у лютеранських громадах служби німецькою. Почасти ще більшого тиску зазнають менш розповсюджені в Криму релігійні організації, як от індуїсти, саєнтологи тощо – також через відсутність централізованих важелів контролю над ними у російської окупаційної влади, а також їхню афілійованість із закордонними структурами.

Наступним важливим механізмом законодавчо зумовлених утисків права віросповідання стало застосування так званого антиекстремістського законодавства.

У 2002 році, в межах імплементації Шанхайської конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом, яку здійснила РФ і низка центральноазіатських країн, було ухвалено закон «Про протидію екстремістській діяльності» [20], а у 2006 році – федеральний закон «Про протидію тероризму». [21] В межах реалізації першого закону були ухвалені відповідні «антиекстремістські» положення в КК РФ (ст. 280, 282-282.3) і КпАП РФ (ст. 20.3 і 20.29). Також КК РФ був доповнений кількома «антитерористичними» статтями (205-205.5).

Для виконання відповідних законодавчих положень, державними органами РФ були створені переліки заборонених організацій та матеріалів, зокрема Єдиний федеральний список терористичних організацій, Федеральний список екстремістських матеріалів (надалі – Список екстремістських матеріалів), а також Перелік громадських і релігійних об'єднань, інших некомерційних організацій, щодо яких судом було ухвалене рішення (яке набуло законної чинності) про ліквідацію чи заборону діяльності, на підставах, передбачених ФЗ «Про протидію екстремістській діяльності» (надалі – Перелік екстремістських організацій). [22] Ухвалення судового рішення про заборону тієї чи тієї організації як екстремістської, а також подальше включення разом із переліком її матеріалів до одного зі згаданих списків створює можливість для держави у будь-який момент здійснювати адміністративне або кримінальне переслідування осіб, яких підозрюють у причетності до діяльності відповідних організацій чи розповсюдженню таких матеріалів.

Так, в російському законодавстві заборонено 60 організацій як

екстремістських, з яких – 25 релігійних. З-поміж цих організацій відомо, що три – Хізб ут-Тахрір, Таблігі Джамаат і Свідки Єгови, – представлені громадами в Криму. При цьому, за українським законодавством ці релігійні організації не є забороненими. 2003 року до Єдиного федерального списку терористичних організацій було включено ісламську партію «Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі», а 2009 року до Переліку екстремістських організацій – міжнародне релігійне об'єднання «Таблігі Джамаат». [23] Відтак, з початку окупації Криму вони та інші особи, обвинувачені в приналежності до цих груп зазнають утисків через арешти, незаконні затримання та обшуки. 2017 року до переліку екстремістських організацій було внесено «Управлінський центр Свідків Єгови в Росії» та 395 помісних релігійних організацій, які входять до його структури. З осені 2018 року значно посилюються утиски членів організації «Свідки Єгови».

Загалом у законі «Про протидію екстремістській діяльності» закріплено дуже розлоге і неясне визначення екстремістської діяльності [24]. Венеціанська комісія, після проведення експертизи цього закону, відзначила, що замість закріплення концепції «екстремізму», законом просто встановлюється перелік розрізаних дій, які визначають «екстремістську діяльність». [25] Багато з цих дій сформульовані надто розлого, що надає простір до різноманітних інтерпретацій, якими зловживає російська влада. [26] Головним недоліком, який є характерним практично для всіх перелічених дій, є відсутність обов'язкового елементу насильства, що передбачено Шанхайською конвенцією для визначення екстремізму, сепаратизму і тероризму. [27]

Окрім відсутності елементу насилля, визначення екстремізму у російських актах також відкриває можливість заборони будь-якої проповідницької діяльності, навернення та релігійних вчень, які доводять вищість відповідної релігійної течії над іншими.

Вочевидь, згідно із такою постановкою, за бажання можна відкрити провадження щодо екстремістської діяльності супроти будь-якої релігійної течії.

Відповідне положення також ставить під загрозу не лише свободу сповідувати релігію, але й свободу приймати релігію чи переконання на власний розсуд, яка не може обмежуватись, як це передбачено МПГПП [28] та Європейською конвенцією. [29]

Венеціанська комісія відзначила, що через ухвалення широкого списку превентивних заходів, згідно із цим положенням закону,

російська влада невиправдано класифікує багато релігійних текстів «екстремістськими матеріалами». [30] Венеціанська комісія справедливо відзначила відсутність будь-яких критеріїв, згідно з якими матеріали можна кваліфікувати як «екстремістські», а отже держава має завелику свободу щодо розгляду цього питання. [31] Зрештою, через надмірну розлогість та неточність формулювань, а також довільних практик застосування права, замість виконання своєї функції протидії порушенню у відповідній сфері, законодавство про протидію екстремізму зумисне застосовується російською владою супроти осіб та організацій, які захищають права меншин, а також будь-яку релігійну організацію чи спільноту, яка може стати на заваді функціонуванню російського управлінського апарату. [32] Те саме стосується і «антитерористичних» положень.

Використовуючи антиекстремістське та контртерористичне законодавство РФ застосовує його як інструмент для кримінального переслідування кримських татар. Так, нібито за причетність до ісламської партії «Хізб ут-Тахрір», в Криму відбувається масовий тиск на кримських татар, а також на кримськотатарських правозахисників та активістів. Засуджені і затримані за цією категорією прямо визнані політичними в'язнями і правозахисними, і міжнародними організаціями. [33] На кінець 2018 у Криму, у 8 кримінальних справах нараховується 31 особа, яку окупаційна влада звинувачує у нібито організації чи участі в діяльності «Хізб ут-Тахрір».

Окрім кримінального переслідування, в Криму також реалізовується активне адміністративне переслідування за «антиекстремістськими» статтями КпАП РФ.

Йдеться про дві категорії справ: за ст. 20.3 (пропаганда або публічна демонстрація нацистської атрибутики чи символіки, або атрибутики чи символіки екстремістських організацій, або інших атрибутики чи символіки, пропаганда або публічна демонстрація яких заборонена федеральними законами) КпАП РФ, і за ст. 20.29 (виробництво і розповсюдження екстремістських матеріалів) КпАП РФ.

Перша категорія справ стосується здебільшого розміщення символіки організації «Хізб ут-Тахрір» в інтернеті. При цьому, часто такі матеріали публікувалися до окупації і відповідно до початку функціонування російського законодавства на цій території (наприклад, справи Еміля Курбедінова, Гірая Куламетова, Енвера Кроша, Ріани Куламетової, Османа Белялова). У більшості випадків представники російських спецслужб отримують відомості про

наявність таких матеріалів після вилучення комп'ютерної техніки, яке відбувається під час проведення незаконних обшуків. Тобто, арешти нібито за пропаганду екстремізму, базовані на попередньому переслідуванні активістів, а не на власне виконанні російського законодавства.

За період від початку окупації до кінця 2018 року, цей звіт налічує 16 випадків звинувачень за ст. 20.3 КпАП РФ (справи Сейрана Салієва, Еміля Курбедінова, Марлена Мустафаєва (двічі), Сейдамета Мустафаєва, Мідата Муджабаєва, Сейтумера Сейтумерова, Абдурамана Меджитова, Гірая Куламетова, Кемала Саїтьєва, Енвера Кроша, Ебазера Іслямова, Ріани Куламетової, Зеккія Куламетова, Зареми Куламетової, Османа Беялова), в яких кримські де-факто суди призначили адміністративне покарання за розміщення символіки «Хізб ут-Тахрір» в інтернеті. Не виключено, що насправді таких випадків обвинувачення значно більше.

Ще одна категорія справ (за ст. 20.29 КпАП РФ) стосується виявлення релігійної літератури, внесеної до Федерального списку екстремістських матеріалів. Така література виявляється найчастіше під час обшуків помешкань окремих осіб, а також мечетей, релігійних і освітніх установ тощо. В цій главі звіту представлено кілька десятків випадків обшуків у згаданих закладах, які, найчастіше поза законними підставами, провадилися з метою пошуку «екстремістської» літератури релігійного характеру (наприклад, обшуки у Кримській гімназії-інтернаті для обдарованих дітей у с. Танкове, освітньому центрі у Сімферополі, жіночій медресе у Кам'янці, медресе Сеїт-Сеттар, медресе с. Кольчугіно, Красногвардійському медресе хафізів, Азовському чоловічому медресе, кримськотатарській школі у Зуї, мечеті Тахтали-Джаамі, Ісламському культурному центрі в Сімферополі, низці мечетей, феодосійській міській лікарні тощо). У багатьох закладах обшуки проводилися багаторазово.

Обшуки в приватних помешканнях, внаслідок яких відбувалося виявлення та вилучення забороненої літератури, відбуваються практично незалежно від категорії справи, з якою пов'язаний сам обшук та інші процесуальні дії.

Самі особи, піддані таким обшукам, часто відзначають, що відповідні матеріали були їм підкинуті вже під час проведення «слідчих дій».

Ще одним фактором, який сприяє переслідуванням з боку де-факто

кримської влади, є той факт, що після окупації багато освітніх закладів, бібліотек, лікарень не встигли здійснити інвентаризацію і прибрати матеріали, заборонені згідно із російським, чинним в Криму під час окупації, законодавством, але є цілком легальними за українським. У низці справ до відповідальності притягуються особи з-поміж керівників релігійних закладів, зокрема імами мечетей і голови мусульманських громад, де були знайдені відповідні матеріали – їх було притягнуто до відповідальності за допущення зберігання відповідних матеріалів. Найбільша кількість справ у цій категорії була розглянута в серпні-жовтні 2014 року і квітні-травні 2015 року, коли співробітники де-факто правоохоронних органів здійснювали масові рейди з обшуками в мечетях, мусульманських центрах, освітніх закладах і бібліотеках.

Ситуація ускладнилася ще більше, коли 6 липня 2016 року, в межах «боротьби з екстремізмом і тероризмом», за ініціативи депутатки Держдуми РФ Ірини Ярової, було ухвалено закон «Про внесення змін до Федерального закону «Про протидію тероризму» і окремі законодавчі акти Російської Федерації щодо встановлення додаткових заходів протидії тероризму і забезпечення громадської безпеки». [34] Цей закон скеровано на посилення регулювання релігійної діяльності. Світовою громадськістю і, в першу чергу, правозахисними організаціями він сприймається дуже негативно, зокрема через обмежувальний вплив на релігійні права і свободи. [35] За своєю суттю він скерований на переслідування представників незареєстрованих релігійних організацій. [36]

Так, послуговуючись «антиекстремістським» законодавством, окупаційна влада РФ в Криму не лише переслідує осіб, які є членами, визнаних російським законодавством як «екстремістських», організацій (і які не є такими, згідно з українським законодавством), але й використовує його, аби, за надуманими причинами, тиснути на правозахисників і активістів у Криму.

Багато справ так званого перешкоджання екстремізму є сфабрикованими і націленими проти осіб, які жодним чином не є причетними до відповідних організацій чи релігійних течій, втім виявляють активний спротив і нелояльність до чинної окупаційної влади в Криму.

Водночас із законодавчим інструментом тиску на релігійні

організації в окупованому Криму використовуються механізми позазаконного тиску. Відтак, суттєву частину зібраних авторами звіту справ складають випадки обшуків, незаконних затримань, побиттів, відбирання локацій для служб та осквернення культових місць. У такий спосіб чиниться значний тиск на громади Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП), греко-католицькі, римо-католицькі, протестантські громади; мусульманські громади; юдейські громади; індуїстські громади. Через цей тиск багато служителів виїжджали з Криму, що далося взнаки у функціонуванні цих громад – багато з них розпалися, парафіяни через страх перестали відвідувати релігійні зібрання.

Тиск на мусульманські громади Криму часто відбувається через рейди в мечеті по п'ятницях після джума-намазу (мусульманського ритуалу, під час якого збирається найбільша частина громади).

Під час таких рейдів у присутніх перевіряють документи, беруть відбитки пальців і зразки ДНК, а також часто проводять масові затримання. Підставами до таких рейдів найчастіше виступають надумані причини, а самі «обшуки» порушують не лише ст. 5 і 9 Європейської конвенції, але й російське законодавство (КпАП РФ і КПК РФ). Практикується також незаконне встановлення камер спостереження у мечетях, нав'язування режиму роботи мечеті та інші.

Тиск на християнські громади Криму відбувається частіше через переслідування їхніх лідерів, а також систематичні утиски їхніх майнових прав. Так, автори звіту надають інформацію про побиття та напади на лідерів громад православної церкви Київського патріархату, повсюдне витіснення з храмів і передача їх до власності православної церкви Московського патріархату. Особливим тут є наближеність релігійних установ між цими двома церквами (спільний обряд, однаковий символ віри тощо). У такий спосіб мотивується масовий перехід парафіян православної церкви Київського патріархату до громад Московського патріархату. Щодо католицьких, протестантських чи греко-католицьких громад, то тиск на них також здебільшого організовується через незаконні обшуки, напади і погрози лідерам громад.

Відтак, не боятися утисків у Криму в умовах окупації можуть виключно члени громад, підпорядкованих ДУМК, парафіяни Російської православної церкви Московського патріархату, або

члени юдейських громад, які підтримують нового головного рабина Сімферополя. Будь-яка релігійна громада, на яку не може бути розповсюджений контроль де-факто влади, зазнає утисків; служителі та місіонери переслідуються за кримінальним та адміністративним законодавством, зазнають незаконних обшуків та нападів, що часто змушує їх виїжджати з Криму. А це у свою чергу послаблює релігійні громади, і з часом немало з них припиняє своє існування.

У цій главі порушення свобод віросповідання класифікуватимуться за релігійною приналежністю, а також за видами порушень – кримінальні та адміністративні переслідування, незаконні обшуки і затримання, а також інші види порушень.

Збір інформації про порушення, як і в інших розділах, відбувався через моніторинг відкритих джерел – ЗМІ, заяви громадських журналістів, а також інформація, представлена на офіційних порталах де-факто судів у Криму, і російських судів. З огляду на цю джерельну базу, автори звіту визнають, що поданий список порушень може бути неповним.

1. ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО МУСУЛЬМАН

Кримінальні переслідування в межах «справ Хізб ут-Тахрір» і «Таблігі Джамаат»

1-4. Січень – квітень 2015, перша «справа Хізб ут-Тахрір», м. Севастополь

23 січня 2015 року в Севастополі за підозрою в порушенні ст. 205.5 КК РФ (організація діяльності терористичної організації та участь в діяльності такої організації) були затримані троє кримських татар – Руслан Зейтулаєв, Нурі Прімов і Рустем Ваїтов. 2 квітня 2015 року в цій же справі в с. Орлине (Севастополь) співробітники російського ФСБ провели обшук, а пізніше затримали Ферата Сайфуллаєва.

Зейтулаєву інкримінована нібито організація в березні 2014 року групи «Хізб ут-Тахрір» в селах Орлине, Тилове і Штурмове Балаклавського району Севастополя, а також в інших частинах міста для створення «Кримського вілаєту», як адміністративної одиниці всесвітнього халіфату. За аргументами «прокурора», роль Зейтулаєва, як організатора групи, доводиться віднайденими в нього двома полотняними прапорами з надписом, що виконаний арабською в'яззю, а також зошитом в обкладинці з рукописним текстом «Вплив ЗМІ на суспільство. Використання ЗМІ в ісламі дозволено». Звинувачення Сайфуллаєва ґрунтувалися на вилучених у нього книгах про іслам,

які заборонені в РФ, а також на тому, що в його ноутбучі збереглись «сліди» перегляду ресурсів про діяльність «Хізб ут-Тахрір». [37] За свідченнями, Сайфуллаєв нібито вимагав вести пропаганду ідей «Хізб ут-Тахрір», вербувати нових членів, а пізніше – організовувати власні підрозділи цієї структури. [38] Звинувачення Ваїтова ґрунтувалося на знайдених в нього двох номерах кримськотатарської газети, яку пов'язують з «Хізб ут-Тахрір», і блокноту з записом «Провести сухбет з братом Анасом». Звинувачення Прімова базувалося на відео з інтерв'ю про «Хізб ут-Тахрір» на його сторінці в соцмережі.

Зейтулаєву була інкримінована ч. 1 ст. 205.5 (організація діяльності терористичної організації), іншим трьом звинуваченим – ч. 2 ст. 205.5 (участь в діяльності терористичної організації). В травні 2016 року всіх чотирьох заарештованих перевезли в Ростов-на-Дону (РФ). [39]

7 вересня 2016 року Північно-Кавказький окружний військовий суд в Ростові-на-Дону (РФ) засудив Руслана Зейтулаєва до 7 років позбавлення волі в колонії загального режиму, а Ферат Сайфулаєв, Рустем Ваїтов і Нурі Прімов отримали по 5 років позбавлення волі у виправній колонії загального режиму. [40]

27 грудня 2016 року Верховний Суд РФ відхилив апеляції Ферата Сайфулаєва, Рустема Ваїтова і Нурі Прімова, а справу Руслана Зейтулаєва відправив на перерозгляд. [41] 26 квітня 2017 року Північно-Кавказький окружний військовий суд засудив Зейтулаєва вже до 12 років ув'язнення. 27 липня 2017 року, після апеляції на другий вирок, Верховний Суд РФ збільшив строк позбавлення волі до 15 років. [42]

5-10. 11 лютого 2016, друга «справа Хізб ут-Тахрір» («ялтинська група») м. Ялта та м. Алушта

11-12 лютого 2016 року в другій «справі Хізб ут-Тахрір» були затримані кримськотатарський правозахисник, представника Контактної групи з прав людини Емір-Усеїн Куку, мешканець Алушти Муслім Алієв, Енвер Бекіров з Краснокам'янки і Вадим Сірук з Ялти. Всіх четверо лишилися під вартою через підозру в участі в організації «Хізб ут-Тахрір». [43] 13 лютого «Київський районний суд» у Сімферополі заарештував їх, не надавши достатніх доказів, які б підтверджували звинувачення. Спільною рисою всіх затриманих є факт сповідання ісламу. [44]

18 квітня 2016 року в селищі Краснокам'янка (Кизилташ) були затримані, а 19 квітня за рішенням так званого Київського районного суду Сімферополя заарештовані, ще два фігуранти у цій справі – Арсен Джепаров і Рефат Алімов. Перед затриманням в їхніх будинках провели обшук, вилучили комп'ютерну техніку, літературу

релігійного змісту і мобільні телефони. До арешту співробітники ФСБ тиснули на Джепарова, намагаючись завербувати його, а коли той відмовився, змусили керівника Джепарова звільнити його. [45] За обвинуваченням керівником ялтинського і алуштинського відділу «Хізб ут-Тахрір» нібито був Муслім Алієв, а інші затримані займалися вербуванням. [46]

Мусліму Алієву інкримінується ч. 1 ст. 205.5 (організація діяльності терористичної організації), ч. 1 ст. 30 – ст. 278 КК РФ (підготовка до насильницького захоплення влади), а іншим заарештованим – ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь в діяльності терористичної організації), ч. 1 ст. 30 – ст. 278 КК РФ. Хоча на початку затриманих звинуватили за ст. 205.5 КК РФ, наприкінці січня 2017 року до цих звинувачень додали ст. 278 КК РФ (діяльність означена у ст. 205.5 КК РФ) з метою створити можливість для продовження утримання їх в СІЗО після завершення строку затримання. [47] Офіційною підставою додаткового звинувачення за ст. 278 КК РФ, який представлено в обвинувальному висновку, є мета організації – побудова ісламського халіфату. [48]

11-14. 12 травня 2016, третя «справа Хізб ут-Тахрір» («перша бахчисарайська група»), м. Бахчисарай

12 травня 2016 року в Бахчисараї російські силовики провели низку обшуків в помешканнях мусульман та кримських татар, а також у місцевому кримськотатарському кафе. Після обшуків були затримані четверо бахчисарайців: Зеврі Абсеїтов, Ремзі Меметов, Рустем Абільтаров і Енвер Мамутов. [49]

13 травня «Київський районний суд» у Сімферополі обрав для них запобіжний захід у формі утримання під вартою, без належних обґрунтувань необхідності ухвалення таких заходів. Енверу Мамутову, якого «слідство» вважає організатором бахчисарайської групи «Хізб ут-Тахрір», інкримінують ч. 1 ст. 205.5 КК РФ, іншим затриманим – ч. 2 ст. 205.5, тобто участь в діяльності терористичної організації. [50]

В квітні 2017 року всіх чотирьох звинуватили за ст. 278 КК РФ (спробу насильницького захоплення влади). [51] За рік, у квітні 2018 року, «Київський районний суд» у Сімферополі передав справу «першої бахчисарайської групи» на розгляд до Північно-Кавказького окружного військового суду, а вже 22 травня 2018 року всіх чотирьох відправили в Ростов-на-Дону. [52]

У грудні 2018 Північно-Кавказький військовий окружний суд в Ростові-на-Дону виніс вирок чотирьом обвинуваченим. Енвер Мамутов був засуджений до 17 років колонії суворого режиму, Ремзі

Меметов, Рустем Абільтаров і Зеврі Абсеїтов - до дев'яти років колонії суворого режиму.

15-16. 26 серпня 2016, четверта «справа Хізб ут-Тахрір» (кримська справа двох громадян Киргизстану) м. Севастополь

23 серпня 2016 року щодо Акрамжона Абдулаєва і Нематжона Ісроїлова було порушено кримінальну справу за ч. ст. 205.5 КК РФ (участь в діяльності терористичної організації). 26 серпня 2016 року де-факто Ленінський районний суд Севастополя обрав для Абдулаєва запобіжний захід у формі утримання під вартою. Ісроїлова восени 2017 року додатково звинуватили за ч. 1 ст. 205.1 КК РФ (сприяння терористичній діяльності). Розгляд їхньої справи почався 15 лютого 2018 року. [53] Наразі вони перебувають в сімферопольському СІЗО.

17-21. 12 жовтня 2016, п'ята «справа Хізб ут-Тахрір» («сімферопольська група»), смт. Кам'янка та Строганівка

Вранці 12 жовтня 2016 року співробітники ФСБ провели низку обшуків і арештів в місцях компактного проживання кримських татар – селищах Кам'янка та Строганівка біля Сімферополя. За словами адвоката Еміля Курбединова, обшукували переважно тих кримських татар, які нещодавно повернулися з релігійного паломництва в Мекку. Під час обшуків вилучали ісламську літературу, телефони, а також гроші. За підозрою в причетності до «Хізб ут-Тахрір» були затримані Рустем Ісмаїлов, Теймур Абдуллаєв, Узеїр Абдуллаєв, Еміль Джемадинов, Айдер Саледінов. Рустема Ісмаїлова і Теймура Абдуллаєва при затриманні побили. [54]

Теймура Абдуллаєва звинуватили в організації діяльності терористичного угруповання за ч. 1 ст. 205.5 КК РФ, Узеїру Абдуллаєву, Рустему Ісмаїлову, Айдеру Саледінову і Емілю Джемаденову інкримінували ч. 2 ст. 205.5 КК РФ за нібито членство у терористичному угрупованні. [55] У червні-серпні 2018 року так званий Верховний Суд Криму продовжив арешт усім затриманим до 11 вересня 2018 року. [56]

18 червня 2019 Теймура Абдуллаєва засудили до 17 років ув'язнення, Узеїра Абдуллаєва – до 13 років, Рустема Ісмаїлова – до 14 років, Айдера Саледінова та Еміля Джемаденова – до 12 років. [57]

22-27. 11 жовтня 2017, шоста «справа Хізб ут-Тахрір» («друга бахчисарайська група»), м. Бахчисарай

11 жовтня 2017 року в Бахчисараї в декількох помешканнях кримських татар силовики провели обшуки. До деяких активістів, які прийшли підтримати сусідів, застосували силу. Згодом за підозрою в участі в організації Хізб ут-Тахрір затримали і арештували шість

осіб – Марлена (Сулеймана) Асанова, Тимура Ібрагімова, Сервера Зекір'яєва, Ернеста Аметова, Сейрана Салієва и Мемета Белялова . [58]

Марлена Асанова звинувачують в організації терористичного угруповання за ч. 1 ст. 205.5 КК РФ, Тимура Ібрагімова, Сервера Зекір'яєва, Ернеста Аметова, Сейрана Салієва та Мемета Белялова – за ч. 2 ст. 205.5 (участь у діяльності терористичної організації). Засідання у цій справі, зокрема з питання продовження утримання під вартою, проходять у закритому режимі. [59]

28-29. 22 травня 2018, затримання Сервера Мустафаєва і Едема Смаїлова, м. Бахчисарай

2 травня 2018 року в Бахчисараї, в помешканні одного з координаторів об'єднання «Кримська солідарність» Сервера Мустафаєва, і в селі Долинне Бахчисарайського району у Едема Смаїлова пройшли обшуки. Як наслідок, обох активістів затримали за підозрою в участі в діяльності організації «Хізб ут-Тахрір», а 22 травня так званий Київський районний суд Сімферополя обрав їм запобіжним заходом утримання під вартою. Їм інкримінують ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь у діяльності терористичної організації). Крім того, «суд» включив справу Смаїлова і Мустафаєва в п'яту «справу Хізб ут-Тахрір», затримання за якою відбулися 11 жовтня 2017. [60] Станом на кінець вересня 2018 року всі затримані у тій справі перебувають у Сімферопольському СІЗО. [61]

30. 22 березня 2018, затримання Нарімана Мемедемінова, с. Холмовка

Вранці 22 березня 2018 року в селі Холмовка Бахчисарайського району співробітники ОМОНу та інших силових відомств провели обшук в будинку активіста організації «Кримська солідарність» Нарімана Мемедемінова. Під час обшуку було вилучено кілька релігійних книг, два телефони і планшет, після чого Мемедемінова відвезли на допит в управління ФСБ в Сімферополі. Там йому повідомили про порушення проти нього кримінальної справи за ч. 2 ст. 205.2 КК РФ (публічні заклики до здійснення терористичної діяльності, публічне виправдання тероризму або пропаганда тероризму, вчинені з використанням засобів масової інформації, електронних або інформаційно-телекомунікаційних мереж, в тому числі мережі "Інтернет"). Так званий Київський районний суд обрав йому запобіжний захід у формі утримання під вартою на 2 місяці. 15 травня 2018 року арешт був продовжений до 15 серпня. [62] 28 червня 2018 року Мемедемінов без рішення «суду», базуючись лише на постанову слідчого, був поміщений до психіатричної лікарні на 20 діб, нібито для проведення експертизи. [63] Мемедемінов є блогером

і протягом 2013–2015 років вів канал на Youtube, у якому коментував політичні події, розповідав про іслам, а також висвітлював діяльність організації «Хізб ут-Тахрір». Зокрема, про «Хізб ут-Тахрір» блогер розповідав у двох відеороликах. Ці ролики були розміщені в його блозі ще до окупації Криму. До арешту Мемедемінов, як активіст «Кримської солідарності», вів текстові та відеотрансляції з «судових» засідань щодо кримських татар і стріми з місць проведення обшуків. Наразі Мемедемінов продовжує перебувати в сімферопольському СІЗО. [64]

31. 10 травня 2018, сьома «справа Хізб ут-Тахрір», с. Тилове

10 травня 2018 року помешкання братів Ернеса та Енвера Сейтосманових у селі Тилове Балаклавського району Севастополя, в якому також перебувала їхня мати Гульнара, пройшов обшук. Після проведення обшуку, всіх трьох забрали в севастопольське управління ФСБ. Пізніше Гульнару і Ернеса, якого попередньо допитали як свідка, відпустили. 11 травня 2018 «Ленінський районний суд» у Севастополі, за підозрою в участі в організації «Хізб ут-Тахрір» обрав Енверу Сейтосманову запобіжний захід у формі двох місяців утримання під вартою. Йому інкримінують ч. 2 ст. 205.5 КК РФ (участь у діяльності терористичної організації). Сейтосманов є двоюрідним братом першого фігуранта «справи Хізб ут-Тахрір» – Нурі Примова, раніше засудженого до 5 років позбавлення волі. Наразі Сейтосманов продовжує перебувати в ізоляторі тимчасового утримання в Севастополі.[65]

32-35. 2 жовтня 2017, справа «Таблігі Джамаат», Сімферопольський та Білогірський р-ни

2 жовтня 2017 року після обшуків в їхніх помешканнях, Рената Сулейманова, Арсена Кубедінова, Сейрана Мустафаєва та Таліята Абдурахманова (проживають в різних населених пунктах Сімферопольського і Білогірського районів) доставили в ізолятор тимчасового утримання в Сімферополі. 3 жовтня за підозрою в участі в організації «Таблігі Джамаат» де-факто Київський районний суд Сімферополя заарештував Сулейманова, Кубедінова і Абдурахманова, Мустафаєва був відправлений під домашній арешт. [66] 22 лютого 2018 року Арсен Кубедінов був звільнений з сімферопольського СІЗО під підписку про невиїзд.[67] Мамбетову, Абдурахманову та Кубедінову інкримінується ч. 2 ст. 282.2 КК РФ (участь у діяльності екстремістської організації), Сулейманову – ч. 1 ст. 282.2 КК РФ (організація діяльності екстремістської організації).

22 січня 2019 суддя підконтрольного Кремлю Верховного суду Криму Сергій Погребня оголосив вирок у «справі Таблігі Джамаат».

Ренат Сулейманов був засуджений за частиною 1 статті 282.2 Кримінального кодексу Росії на 4 роки позбавлення волі і рік обмеження. Талят Абдурахманов був засуджений за частиною 2 статті 282.2 Кримінального кодексу Росії, – 2 з половиною роки умовно, обмеження – рік і випробувальний термін – два роки. Сейран Мустафаєв і Арсен Кубедінов були засуджені за частиною 2 статті 282.2 Кримінального кодексу Росії до умовних термінів ув'язнення. [68]

Адміністративні переслідування (переслідування у межах адміністративного законодавства)

36. 28 серпня 2014 адміністративне переслідування Р.Г. Баїрова, м. Сімферополь

28 серпня 2014 Київський районний суд м.Сімферополя визнав винним в зберіганні екстремістської літератури заступника глави Муфтія Криму та директора медресе в Джанкойському районі Р.Г. Баїрова. Йому ставилося те, що в приміщенні бібліотеки медресе були знайдені книги, внесені до федерального списку екстремістських матеріалів. Баїров був визнаний винним по ст. 20.29 КоАП РФ, йому було призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тис. рублів з конфіскацією вилучених «екстремістських матеріалів». [69]

37. 28 серпня 2014 адміністративне переслідування Емір-Асана Умерова, м. Сімферополь

28 серпня 2014 Київський районний суд м.Сімферополя визнав винним в зберіганні екстремістської літератури директора Азовського медресе Емір-Асана Умерова. Йому ставилося те, що в приміщенні медресе були знайдені книги, внесені до федерального списку екстремістських матеріалів. Умеров був визнаний винним по ст. 20.29 КоАП РФ, йому було призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тис. Рублів з конфіскацією вилучених «екстремістських матеріалів». [70]

38. 29 серпня 2014 адміністративне переслідування Ш. З. Сулейманова, Красногвардійський район

19 серпня 2014 Красногвардійський районний суд визнав винним в зберіганні екстремістської літератури завідувач навчальної частини Красногвардійського медресе Ш. З. Сулейманова. Йому ставилося те, що в приміщенні бібліотеки медресе були знайдені книги, внесені до федерального списку екстремістських матеріалів. Зокрема, це чотири книги: «Фортеця мусульманина, зі слів розуміння Аллаха, що зустрічаються в Корані і Сунні», «Сузір'я праведних халіфів» автор Осман Нурі Топбаш Москва 2008 р., «Основи Ісламу» в перекладі

І.Муххамед Шейха - два примірники. Сулейманов був визнаний винним по ст. 20.29 КоАП РФ, йому було призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тис. Рублів з конфіскацією вилучених «екстремістських матеріалів». [71]

39. 11 вересня 2014 адміністративне переслідування Людмили Драгілевої, м. Сімферополь

11 вересня 2014 Центральний районний суд Сімферополя визнав виконавчого директора ВАТ «Кримкнига» Людмилу Драгілеву винною в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за виявлення в одному з магазинів підприємства книги «Життя пророка, нехай благословить його Аллах і вітає», визнаної екстремістською в РФ. Суд призначив їй покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тисяч рублів. [72]

40. 16 вересня 2014 адміністративне переслідування Асіє Абдулвелієвої, м. Білогірськ

16 вересня 2014 де-факто Білогірський районний суд визнав викладача кримськотатарської мови і літератури Асіє Абдулвелієву винною в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за зберігання наступних книг: 1 екземпляр книги Фетхуллах Гюлена «Сумніви породжені століттям» том 2, 1 екземпляр книги Алі Ат-Тантауї «Загальне уявлення про іслам», 1 екземпляр брошури «Ісламська віра». Суд призначив їй покарання у вигляді штрафу в розмірі 1 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [73]

41. 24 вересня 2014 адміністративне переслідування Мехмета Дагли, м. Ялта

14 вересня 2014 після обшуків в мечеті «Дерекой» де-факто Ялтинський міський суд, розглянувши справу у відсутності обвинуваченого, визнав Мехмета Дагли винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому покарання у вигляді штрафу в розмірі 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [74]

42. 4 жовтня 2014 адміністративне переслідування Е.Р. Юсупової, с. Танкове

9 вересня 2014 пройшов обшук в «Кримській гімназії-інтернаті для обдарованих дітей» в селі Танкове Бахчисарайського району. 4 жовтня 2014 де-факто Бахчисарайський районний суд визнав бібліотекаря гімназії Е.Р. Юсупову винною в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за зберігання в бібліотеці таких книг: «Трактат про природу Бадіуззамана С.Н., «Питання молоді. Практичні поради», «Віра і людина » С.Н.Бадіуззамана, «Короткі слова» С.Н.Бадіуззамана. Де-факто суд призначив їй штраф в розмірі 1 тисячі рублів. [75]

43. 8 жовтня 2014 адміністративне переслідування Мохамад Таха Алі, м. Сімферополь

8 жовтня 2014, після обшуку 26 серпня 2014 року в мечеті Ісламського культурного центру, Київський районний суд Сімферополя визнав Мохамада Таха Алі, голову Кримської Республіканської громадської організації «Культурний центр «Творення», винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за зберігання в приміщенні даної організації екстремістських матеріалів. Зокрема: 1 примірника брошури «Іслам сьогодні» Абу Аль-Аля Аль-Мауден і 1 примірника книги «Пояснення основ віри, короткий нарис догматів ісламу», 1 примірника брошури «Цінності Табліг», 1 примірника книги «Основи віри в світлі Корану і Сунни», 1 примірника книги «Три принципи і їх докази», 1 примірника книги «40 хадисів Ан-Нававі», 1 примірника книги «Фортеця мусульманина», 1 примірника книги «Повчання правителям» аль-Газалі. За твердженням Алі, книги в будівлю Центру ймовірно підкинули відвідувачі. Суд призначив йому штраф у розмірі 3 тисяч рублів з конфіскацією екстремістських матеріалів. [76]

44. 16 жовтня 2014 адміністративне переслідування Савро Сейдаметова, м. Бахчисарай

16 жовтня 2014 де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Савро Сейдаметова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за зберігання видання «Слово про єдність» і призначив йому штраф у розмірі 1 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». Проте 20 листопада 2014 в порядку апеляції дане рішення було скасовано. [77]

45. 30 жовтня 2014 адміністративне переслідування Людмили Попової, м. Керч

30 жовтня 2014 де-факто Керченський міський суд визнав директора Керченської центральної бібліотечної системи Людмилу Попову винною в порушенні ст. 20.29 КоАП за те, що вона нібито допустила зберігання книги Абуль Аль -Аля аль - Маудуді «Основи Ісламу», включена до списку екстремістських матеріалів, в одній з бібліотек Керчі. Де-факто суд призначив їй штраф в розмірі 2 тисяч рублів. [78]

46. 18 листопада 2014 адміністративне переслідування Е. А. Раїмова, м. Євпаторія

18 листопада 2014 після обшуку в мечеті Тахтали-Джамі, який відбувся 19 вересня 2014 року, Євпаторійський міський суд визнав голову мусульманської релігійної громади Е. А. Раїмова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за зберігання двох книг «Загальне уявлення про Іслам» і «Основи мусульманської віри

в світлі Корану і Сунни» автора Саліх ас-Сухеймі, визнаних російським законодавством екстремістськими матеріалами. Йому був призначений штраф в розмірі тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [79]

47. 23 грудня 2014 адміністративне переслідування А.Р. Ібрагімова, м. Сімферополь

23 грудня 2014 де-факто Центральний районний суд Сімферополя визнав колишнього імама А.Р. Ібрагімова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він допустив зберігання в приміщенні мечеті трьох книг: «Основи Ісламу», «Порушення єдинобожжя», «Основи мусульман» по 1 примірнику. Де-факто суд призначив йому штраф у розмірі 2 тисяч рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [80]

48. 6 квітня 2015 адміністративне переслідування П.А. Дранкова, м. Ялта

6 квітня 2015 де-факто Ялтинський міський суд визнав П.А. Дранкова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він допустив зберігання ісламського ідеологічного журналу «Халіфат». Де-факто суд призначив йому штраф у розмірі 1 тисячі рублів. [81]

49. 27 квітня 2015 адміністративне переслідування Р.Е. Османова, м. Сімферополь

27 квітня 2015 Центральний районний суд Сімферополя визнав Р.Е. Османова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання. [82]

50. 7 травня 2015 адміністративне переслідування А.А. Ісламова, м. Сімферополь

7 травня 2015 де-факто Сімферопольський районний суд визнав А.А. Ісламова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання. [83]

51. 25 травня 2015 адміністративне переслідування В.Н. Березняк, м. Сімферополь

25 травня 2015 де-факто Залізничний суд Сімферополя визнав В.Н. Березняк винною в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що вона, будучи комендантом гуртожитку Медичної академії ім. С. І. Георгієвського в Сімферополі, допустила зберігання в молитовній кімнаті гуртожитку книги Сафі ар-Рахман аль-Мубаракфурі «Мухаммад. Нехай Господь благословить його Аллах і вітає» і книги Аль-Газалі «Повчання правителям», які на внесені в список екстремістських матеріалів. Де-факто суд не врахував навіть той факт, що жінкам був обмежений

вхід в цю молитовну кімнату, і оштрафував її на 2 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [84]

52. 26 травня 2015 адміністративне переслідування Руслана Саїтвалієва, сел. Кам'янка

20 травня 2015 пройшов обшук мечеті селища Кам'янка. 26 травня 2015 де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав Муфтія Духовного центру мусульман Криму Руслана Саїтвалієва винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ в зберіганні таких матеріалів: 2 примірника книги «Три принципи і їх докази» М. бін Сулемана ат-Тамімі, 1 примірник журналу «Аль-Ва'й» Ідейно-просвітницької асоціації № 286, 1 екземпляр книги «Історія пророків» О. Н. Топбаша, 1 екземпляр книги «Ісламська держава», Т. Набхані.

Де-факто суд не взяв до уваги ту обставину, що Саїтвалієв був лише гостем мечеті, а книги ймовірно принесли інші віряни і призначив йому штраф у розмірі 3 тисяч рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». 2 липня 2015 де-факто Верховний Суд РК підтвердив дане рішення. [85]

53. 9 червня 2015 адміністративне переслідування Р.У. Османова, м. Сімферополь

9 червня 2015 де-факто Сімферопольський районний суд визнав Р.У. Османова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання. [86]

54. 14 серпня 2015 адміністративне переслідування Арсена Саїд- Абдулли, м. Сімферополь

14 серпня 2015 де-факто Сімферопольський районний суд визнав імама мечеті с. Джерельне Арсена Саїд-Абдуллу винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він допустив зберігання в приміщеннях мечеті книги «Три принципу і їх докази» - в кількості 3 примірників, книги А. А. Ар-Райіса «Порушення єдинобожжя» в кількості 3 примірників, книги «Основи ісламу» в кількості 7 екземплярів, брошури «Іслам сьогодні» в кількості 2 примірників, книги А. М. ібн Салах ібн Усаймін «Роз'яснення Основ віри. Нотатки про справжні віровчення» в кількості 1 примірника, книги Б. С. Нурси «Трактат про природу» - в кількості 1 примірника, книги із зібрань творів С. Нурси «Рісале-і Нур» «Короткі слова» - в кількості 1 примірника, журналу «Аль-Ва'й» № 286 за жовтень 2010 року - в кількості 2 примірників, журналу «Аль-Ва'й» № 287, 288 - листопад, грудень 2010 року - у кількості 1 примірника. Де-факто суд призначив йому штраф у розмірі 2 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [87]

55. 25 лютого 2016 адміністративне переслідування Мохамеда Таха Алі, м. Сімферополь

28 січня 2016 відбувся обшук в приміщенні Ісламського культурного центру в Сімферополі. Під час обшуку було знайдено ісламську релігійну літературу, зокрема мусульманський молитовник «Фортеця мусульманина» і «Книга єдиногобожжя» засновника «ваххабізму» Мухаммеда ібн Абдульваххаба. 25 лютого 2016 де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав президента Асоціації сприяння реалізації соціальних і культурних проєктів Мохамеда Таха Алі винним в зберіганні даної літератури і в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому штраф у розмірі 2000 рублів. [88]

56. 13 жовтня 2016 адміністративне переслідування М.А. Бекірова, м. Сімферополь

13 жовтня 2016 де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав М.А. Бекірова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він як член-засновник релігійної групи «Іман» допустив зберігання в приміщеннях даної релігійної групи книг «Три принципи і їх докази», «Роз'яснення Основ віри. Нотатки про справжні віровчення» Ібн аль-Усаймін, «Відведення сумнівів». Де-факто суд призначив йому покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тисяч рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [89]

57. 8 листопада 2016 адміністративне переслідування Ф.Н.Тасінова, селище Сімеїз

28 жовтня 2016 відбувся обшук в мечеті селища Сімеїз. 8 листопада 2016 де-факто Ялтинський міський суд визнав імама мечеті Ф.Н.Тасінова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ в зберіганні екстремістських матеріалів, зокрема книги «Фортеця мусульманина», і призначив йому штраф у розмірі 1 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [90]

58. 8 листопада 2016 адміністративне переслідування Р.М. Усеїнова, селище Кореїз

28 жовтня 2016 був проведений обшук мечеті в селищі Кореїз. 8 листопада 2016 де-факто Ялтинський міський суд визнав імама мечеті Р.М. Усеїнова винним в порушенні ст. 20.29 за зберігання в будівлі мечеті книги «Фортеця мусульманина» і призначив йому штраф у розмірі 1 тисячі рублів з конфіскацією «екстремістських матеріалів». [91]

59. 30 червня 2017 адміністративне переслідування А.С. Халілова, Кіровський район

30 червня 2017 де-факто Кіровський районний суд Республіки

Крим визнав А.С. Халілова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання. [92]

60. 24 листопада 2016 адміністративне переслідування Ельмара Абдулганієва, м. Євпаторія

21 листопада 2016 проти Ельмара Абдулганієва, імама мечеті «Хан-Джамі», в якій раніше, 14 листопада, був проведений обшук, було порушено справу про адміністративне правопорушення за ст. 20.29 КоАП РФ (поширення екстремістських матеріалів). 24 листопада 2016 російські силовики затримали його біля будинку і примусово доставили в суд. Протокол про затримання не складався, підстави для затримання наведені були. У суді Абдулганієву було надано лише півгодини на пошуки адвоката, чого він зробити так і не встиг. Судовий розгляд здійснювалося без адвоката. [93] У цей день де-факто Євпаторійський міський суд визнав його винним в зберіганні літератури забороненого релігійного об'єднання "Нурджулар" з метою її поширення і засудив до штрафу. Інформація про справу Абдулганієва на сайті суду відсутня. [94]

61. 26 січня 2017 адміністративне переслідування Сейрана Салієва, м. Бахчисарай

26 січня 2017 суддя де-факто Бахчисарайського районного суду А.Е.Скісов визнав кримськотатарського активіста Сейрана Салієва винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він на своїй сторінці в соцмережі розмістив пісні виконавця Тимура Муцураєва, які включені в список екстремістських матеріалів. За це де-факто суд призначив покарання у вигляді адміністративного арешту строком на 12 діб. [95] У цей же день Салієв був визнаний де-факто судом винним в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ за розміщення в соціальній мережі символіки організації «Хізб ут-Тахрір» і призначив йому адміністративне покарання у вигляді адміністративного арешту строком ще на 12 діб. [96] У жовтні 2017 Салієв був звинувачений в причетності до «Хізб ут-Тахрір» і заарештований в рамках кримінальної справи «Хізб ут-Тахрір».

62. 26 січня 2017 адміністративне переслідування Еміля Курбедінова, м. Сімферополь

26 січня 2017 по дорозі на обшук до активіста Сейрана Салієва для надання юридичної допомоги був затриманий кримський адвокат Еміль Курбедінов. В цей же день де-факто Залізничний районний суд Сімферополя визнав його винним в порушенні ч.1 ст. 20.3 КоАП РФ за перепост в 2013, тобто ще до окупації Криму, в соціальній мережі інформації про мітинг «Хізб ут-Тахрір» в Сімферополі. Де-факто суд призначив йому покарання у вигляді адмінарешту на 10 діб. [97]

63. 31 січня 2017 адміністративне переслідування М.С. Абселямова, м. Євпаторія

31 січня 2017 де-факто Євпаторійський міський суд визнав М.С. Абселямова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ за те, що він зберігав на сторінці «ВКонтакте» відеофайл «Який Джихад на Кавказі», внесений до списку екстремістських матеріалів. Де-факто суд призначив йому штраф у розмірі 2 тисяч рублів. [98]

64. 9 лютого 2017 адміністративне переслідування А.С. Ганієва, м. Бахчисарай

9 лютого 2017 де-факто мировий суддя судової ділянки № 29 Бахчисарайського судового району визнав А.С.Ганієва винним в порушенні ч. 4 ст. 5.26 КоАП РФ (здійснення місіонерської діяльності з порушенням вимог законодавства про свободу совісті, свободу віросповідання та релігійні об'єднання). Згідно з рішенням де-факто суду, Ганієв, який не є керівником релігійної організації, членом її колегіального органу або священнослужителем, поширював листівки і друковану продукцію (книгу «Мевлюд айи Хайирли олсун» та календарі на 2017 рік, в яких міститься інформація про віровчення релігійної організації), організував і провів захід під назвою «Маулід» (День народження пророка Мухаммеда) . [99]

65. 21 лютого 2017 адміністративне переслідування Марлена Мустафаєва, сел. Кам'янка

21 лютого 2017 в Кам'янці після обшуку у власному будинку було затримано активіста Марлена Мустафаєва. У той же день де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав його винним в порушенні ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ і засудив його на 11 діб адміністративного арешту. Причиною арешту стала публікація в соціальній мережі «ВКонтакте» з символікою організації «Хізб ут-Тахрір», зроблений в липні 2014. [100]

66. 27 лютого 2017 адміністративне переслідування Енвера Іслямова, м. Феодосія

27 лютого 2017 де-факто Мировий суддя судової ділянки № 90 Феодосійського судового району визнав Енвера Іслямова винним в скоєнні правопорушення за ч. 4 ст. 5.26 КоАП РФ і призначив йому штраф у розмірі 5 тисяч рублів.

Іслямову інкримінували те, що він організував проведення від імені централізованої релігійної організації «Центральне духовне управління мусульман» релігійний захід без документа, виданого керівним органом релігійного об'єднання, що містить відомості про реєстрацію релігійної організації або релігійної групи в Управлінні Міністерства юстиції Росії по Республіці Крим і Севастополю. [101]

67-68. 13 квітня 2017 адміністративне переслідування Мідата Муждабаєва і Сервера Мустафаєва, м. Бахчисарай

13 квітня 2017 в Бахчисараї російські силовики провели обшук в будинках кримських татар Сейдамета Мустафаєва і Мідата Муждабаєва. Після обшуків Мустафаєва і Муждабаєва доставили в суд. Підставою для обшуків і адміністративного переслідування за «екстремістськими статтями» послужило нібито розміщення Мустафаєвим і Муждабаєвим символіки організації «Хізб ут-Тахрір» в соціальних мережах. [102]

Згодом де-факто Бахчисарайський районний суд визнав Сейдамета Мустафаєва винним в порушенні ст.20.3, ст.20.29, ст. 20.2 КоАП РФ і призначив йому 12 діб адмінарешту. Мідат Муждабаєв був визнаний винним в порушенні ст.20.2.2 і 20.3 КоАП РФ. [103]

69-70. 8 листопада 2017 адміністративне переслідування Сейтумера Сейтумерова, м. Бахчисарай і Абдураман Меджитова, м. Сімферополь

8 листопада 2017 російські силовики провели обшуки в будинках кримськотатарських активістів. В результаті були затримані Сейтумер Сейтумеров з Бахчисарая і Абдураман Меджитов з Сімферополя. Їм пред'явили звинувачення в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ за розміщення в мережі постів з символікою організації «Хізб ут-Тахрір». Сейтумерова де-факто Бахчисарайський районний суд призначив штраф в розмірі 2 тисяч рублів. [104] Сейтумеров - адміністратор в кафе Салачик', власником якого є затриманий 11 жовтня 2017 по справі «Хізб ут-Тахрір» Марлен (Сулейман) Асанов.

Меджитову де-факто Центральний районний суд Сімферополя призначив адмінарешт строком на 15 діб. [105] 14 листопада 2017 де-факто Верховний Суд РК залишив в силі це рішення. [106]

71. 27 грудня 2017 адміністративне переслідування Я.С. Ісамухамедова, м. Керчь

27 грудня 2017 де-факто Керченський міський суд визнав Я.С. Ісамухамедова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання. [107]

72. 18 січня 2018 адміністративне переслідування Гірая Куламетова, м. Старий Крим

18 січня 2018 у Старому Криму силовики провели обшук в будинку Гірая Куламетова, який був одним з учасників одиничних пікетів 14 жовтня 2017. Підстав для обшуку вони не назвали. Потім Куламетова затримали і доставили до Кіровського РВВС. У той же день де-факто Кіровський районний суд визнав Куламетова винним в порушенні ч. 1

ст. 20.3 КоАП РФ (пропаганда або публічна демонстрація атрибутики або символіки екстремістських організацій) за розміщення в мережі «ВКонтакте» символіки організації «Хізб ут-Тахрір».

За словами громадського захисника активіста Мустафи Сейдалієва, в матеріалах звинувачення фігурували пости в соцмережах, а також відеоролики, датовані ще 2012 роком. Де-факто суд призначив йому покарання у вигляді адміністративного арешту строком на 10 діб. 26 січня 2018 де-факто Верховний Суд РК залишив дане рішення в силі. [108]

73. 18 січня 2018 адміністративне переслідування Кемала Саїтьєва, м. Білогірськ

18 січня 2018 російські силовики провели обшук в Білогірську в будинку Кемала Саїтьєва (Сеїтьєва), який був одним з учасників одиничних пікетів 14 жовтня 2017. Після обшуку його затримали і доставили в Білогірський РВВС.

В цей же день де-факто Білогірський районний суд визнав його винним у порушенні ст. 20.29 КоАП РФ (масове поширення екстремістських матеріалів, включених в опублікований федеральний список екстремістських матеріалів, а так само їх виробництво або зберігання з метою масового поширення) за те, що він на своїй сторінці в соціальній мережі «ВКонтакте» «Kemal Saityaev» у відкритому доступі розмістив пісні «Ісламська Умма» Тимура Муцураєва, яка включена в список екстремістських матеріалів Міністерства юстиції РФ. Де-факто суд призначив Саїтьєву штраф в розмірі 1 тисячі рублів. [109]

74. 25 січня 2018 адміністративне переслідування Енвера Кроша, Джанкойський район

25 січня 2018 у с. Ближньогородське Джанкойського району силовики провели обшук в будинку Енвера Кроша. Раніше в грудні 2015 його намагалися завербувати співробітники ФСБ, застосовуючи до нього тортури. Після обшуку, під час якого у Кроша вилучили телефон, планшет і ноутбук, його затримали і доставили в місцевий РВВС. Там його звинуватили в тому, що на його сторінці в соцмережі «ВКонтакте» була розміщена екстремістська інформація, хоча він не заходив на неї з 2013-го року. У той же день де-факто Джанкойський районний суд визнав його винним за ч. 1 ст. 20.3 і призначив йому покарання у вигляді 10 діб адміністративного арешту. [110]

75. 25 січня 2018 адміністративне переслідування Ебазера Іслямова, Нижньогірський район

25 січня 2018 у с. Розливи Нижньогірського району силовики провели обшук в будинку Ебазера Іслямова. Після обшуку його затримали і доставили в місцевий РВВС. У той же день де-факто Нижньогірський

районний суд визнав його винним у порушенні ч. 1 ст. 20.3 КоАП РФ за розміщення в мережі «ВКонтакте» символіки організації «Хізб ут-Тахрір» і призначив йому покарання у вигляді штрафу в розмірі 2 тисяч рублів. 20 березня 2018 де-факто Верховний Суд РК підтвердив дане рішення.[111]

76. 12 квітня 2018 адміністративне переслідування С.Р. Хайретдінова, м. Бахчисарай

12 квітня 2018 де-факто Бахчисарайський районний суд визнав С.Р. Хайретдінова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому адміністративне покарання.[112]

77. 20 червня 2018 адміністративне переслідування місцевої релігійної організації мусульман "Іхляс", сел. Павлівка

20 червня 2018 де-факто мировий суддя Решетнев А.С. визнав місцеву релігійну організацію мусульман "Іхляс" с. Павлівка винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КоАП РФ і призначив покарання у вигляді штрафу в розмірі 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Є підстави вважати, що дане адміністративне переслідування пов'язане з обшуком, що проходив в мечеті с. Павлівка 6 квітня 2018 [113]

78. 4 вересня 2018 адміністративне переслідування Марлена Мустафаєва, сел. Кам'янка

4 вересня 2018 у мікрорайоні Кам'янка Сімферопольського району російські силовики провели обшук в будинку активіста Марлена Мустафаєва. Причини обшуку вони не назвали. Обшук тривав близько трьох годин. Співробітники управління МВС РФ по Криму прибули на нього зі своїми понятими. Під час обшуку в будинку знаходилися також його дружина Ельнара, теща і дворічна дочка. Після обшуку Мустафаєва затримали і доставили в місцевий РВВС.

В ході обшуку силовики вилучили українські паспорти і телефони мешканців будинку. Крім цього, М. Мустафаєву вручили постанову де-факто суду, в якому говорилося, що слідчий комітет після перевірки відкрив проти нього кримінальну справу за ст. 282 КК РФ, імовірно за репост відео на сторінці Мустафаєва «ВКонтакте».[114]

В цей же день де-факто Київський районний суд Сімферополя визнав його винним в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ нібито за пост про «Хізб ут-Тахрір» в соціальній мережі і призначив покарання у вигляді 12 діб адміністративного арешту. У лютому 2017 Мустафаєв вже піддавався адміністративному переслідуванню за ст. 20.3 КоАП РФ. Тоді його судили за пост про «Хізб ут-Тахрір» в соціальній мережі «ВКонтакте», а на цей раз - в Facebook.

79-81. 4 вересня 2018 адміністративне переслідування сім'ї Куламетових, м.Старий Крим

4 вересня 2018 російські силовики провели обшук в будинку Зареми Куламетової на вулиці Жовтневій у Старому Криму. Вулицю, на якій розташований будинок, оточили співробітники російського ОМОНу та інших силових структур в повній екіпіровці. Коли за оточення намагалися потрапити дочка Зареми Куламетової Ріана Куламетова і її чоловік Зеккі Куламетов, силовики їх не пропускали. Однак через деякий час ОМОНівці вийшли вперед і скрутили Ріану Куламетову і Зеккі Куламетова. Потім силовики відвели Зеккі Куламетова в інший його будинок по вул. Інтернаціональній (там проживає їх квартирант Абдулла Якубов), де також провели обшук. У постанові на обшук повідомлялося, що слідчі дії проводяться за місцем реєстрації Ріани Куламетової, яка проходить свідком у кримінальній справі стосовно жителя Кам'янки Марлена Мустафаєва.

В цей же день де-факто Кіровський районний суд визнав затриманих винними: Зарему Куламетову - в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ за розміщений у 2016 році в Facebook відеозапис, Ріану Куламетову - в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ за опубліковані ролики на сторінці «ВКонтакте» у 2011 і 2013 рр. , [115] Зеккі Куламетова - в порушенні ст. 20.3 КоАП РФ за розміщення в Facebook символіки (прапорів і логотипу) «Хізб ут-Тахрір», а також в порушенні ст. 19.3 КоАП РФ (непокора законній вимозі поліції) за невиконання вимог співробітника де-факто поліції відійти від оточення створеного співробітниками спеціального підрозділу МВС РФ «ОМОН».[116] Заремі Куламетовій і Ріані Куламетовій призначений штраф в розмірі 1000 рублів кожній, Зеккі Куламетову - по ст. 20.3 - 10 діб адмінарешту, за ст. 19.3 - 5 діб адмінарешту.[117] 18 вересня 2018 де-факто Верховний суд Криму відхилив апеляції захисту Зеккі Куламетова.[118]

82. 13 вересня 2018 адміністративне переслідування Османа Беялова, м. Бахчисарай

13 вересня 2018 вранці в Бахчисараї в будинку активіста «Кримської солідарності» Османа Беялова, в рамках розслідування справи Марлена Мустафаєва, підозрюваного за ч. 1 статті 282 КК РФ, російські силовики провели обшук. Осман Беялов проходив в статусі свідка.

Сам Беялов був відсутній вдома під час обшуку. Після проведення обшуку російські силовики затримали його батька Решата Беялова, пізніше його відпустили. [119]

Самого Османа Беялова на наступний день де-факто Бахчисарайський міський суд визнав винним у порушенні ст. 20.29 за

публікацію в соціальній мережі «ВКонтакте» відео «Саїд абу Саад» і ст. 20.3 КоАП РФ за демонстрацію символіки «Хізб ут-Тахрір» 2010 і 2011 рр. [120] Де-факто суд призначив Белялову покарання у вигляді 5 діб адміністративного арешту. [121]

83. 20 вересня 2018 адміністративне переслідування Смаїла Теміндарова, м. Феодосія

20 вересня 2018 де-факто Феодосійський міський суд Криму визнав Смаїла Теміндарова винним в порушенні ст. 20.29 КоАП РФ і призначив йому штраф у розмірі 2 тисяч рублів. Теміндаров звинувачувався в тому, що як завідувач урологічного відділення в міській лікарні допустив зберігання і розповсюдження забороненої ісламської літератури в лікарняній кімнаті для молитов. Література була виявлена під час обшуку, проведеного співробітниками ФСБ 29 червня 2018. [122]

Обшуки в мусульманських установах та незаконні затримання священнослужителів, членів мусульманських громад

84. 16 березня 2014, незаконне затримання, тортури та негуманне ставлення щодо Івана Селенцова (Валіда Абу Юсуфа), м. Сімферополь

16 березня 2014 року Іван Селенцов (відомий на ім'я Валід Абу Юсуф – ісламський активіст, автор проекту «Читай», розповсюджував Коран російською мовою в Криму) був незаконно затриманий співробітниками невстановленої де-факто силової структури і підданий тортурам. Тривалий час до нього не допускали адвоката. Під час затримання йому на голову наділи мішок і відвезли в будівлю СБУ. Пізніше Селенцов був побитий з вимогою відмовитися від поширення перекладів Корану. Селенцова засудили до п'ятнадцяти діб адміністративного арешту. Потім він був вивезений за межі Криму на КПП Чонгар (Херсонська область), потерпілому погрожували заборонаю на в'їзд до Криму на 30 років. [123]

85. 24 червня 2014, обшук та незаконне затримання в медресе, с. Кольчугине

24 червня 2014 року о 6-й годині ранку в медресе (ісламський навчальний заклад) села Кольчугине Сімферопольського району понад 30 представників ФСБ і де-факто співробітників поліції Криму провели 5-годинний обшук. Дозвільних документів на його проведення пред'явлено не було. Обшукували також і особисті речі дітей. Були вибиті вікна та двері. У будівлі на цей час перебували 13 учнів і двоє викладачів. [124] Як наслідок, співробітники ФСБ вилучили кілька комп'ютерів. Також силовики вдерлися в будівлю, де проживав заступник директора медресе Айдер Османов з дружиною і дітьми.

Османов був затриманий. [125] Його відвезли до де-факто управління МВС Криму, де допитували півтори години, а потім відпустили. [126]

86-88. 13 серпня 2014, обшуки в трьох медресе, м. Сімферополь

13 серпня 2014 року пройшли обшуки в трьох медресе Сімферополя, зокрема, в освітньому центрі на проспекті Перемоги, в жіночому медресе в Кам'янці і в медресе Сеїт-Сеттар. [127] Обшуки проводили представники ФСБ, де-факто прокуратури, санітарно-епідеміологічної станції, «міністерства освіти», пожежної та інших служб. Як наслідок було виявлено три книги зі списку літератури, визнаної в Росії екстремістською. Важливо відзначити, що незадовго до обшуків де-факто влада звернулася до муфтія Криму з вимогою розіслати по кримських мусульманських навчальних закладах повідомлення про необхідність вилучити книги, які входять до списку екстремістських матеріалів. Не надавши для виконання цієї вимоги вдосталь часу, обшуки провели за один день, без попередження, коли персонал перебував у відпустці. [128]

89-91. 15 серпня 2014, обшуки в трьох медресе, смт Красногвардійське, смт Азовське

15 серпня 2014 року пройшли обшуки у трьох медресе: Красногвардійському медресе хафізів та Азовському чоловічому і жіночому медресе. Обшук, під видом спільної перевірки, проводили представники де-факто прокуратури, ФСБ РФ, санітарно-епідеміологічної, пожежної та інших служб. Шукали екстремістську літературу. Внаслідок обшуків кілька людей були притягнуті до адміністративної відповідальності [129] (детальніше про це – див. у розд. «Адміністративні правопорушення»).

92. 26 серпня 2014, обшук в мечеті Ісламського культурного центру, м. Сімферополь

26 серпня 2014 року російські силовики провели обшук в мечеті Ісламського культурного центру і вилучили примірник брошури «Іслам сьогодні» Абу Аль-Аля Аль-Маддіді, примірник книги «Пояснення основ віри, короткий нарис догматів ісламу», примірник брошури «Цінності Табліга», примірник книги «Основи віри у світлі Корану і Сунни», примірник книги «Три принципи та їх докази», примірник книги «40 хадисів Ан-Нававі», примірник книги «Фортеця мусульманина», примірник книги «Повчання правителям» Абу Хамід аль-Газалі. За твердженням голови Кримської Республіканської громадської організації «Культурний центр Творення» Мохамеда Таха Алі, книги в будівлю Центру найімовірніше підкинули відвідувачі, або особи, які проводили обшук. [130]

93. 17 вересня 2014, обшук в мечеті «Борчок'ярак-джамісі», м. Сімферополь

17 вересня 2014 року в мечеті Борчок'ярак-джамісі в Сімферополі було проведено обшук. За словами силовиків, де-факто прокуратура проводила слідчі дії. Журналістам заборонили знімати процес обшуку. [131]

94. 17 вересня 2014, обшук у кримськотатарській школі, смт Зуя

17 вересня 2014 року в національній школі з кримськотатарською мовою навчання в селищі Зуя Білогірського району співробітники ФСБ провели обшук. Обшук розпочався з кабінетів викладачів, які носять традиційне мусульманське вбрання.[132] Як наслідок, вилучили по одному примірнику газет «Голос Криму» за 2009 рік і «Відродження» за 2011.[133]

95. 19 вересня 2014, обшук мечеті «Тахтали-Джамі», м. Євпаторія

19 вересня 2014 року співробітники де-факто поліції провели обшук в мечеті Тахтали-Джамі в Євпаторії. Під час обшуку були знайдені дві книги – «Загальне уявлення про іслам» і «Основи мусульманської віри в світлі Корану і Сунни». На цій підставі, 18 листопада 2014 року до адміністративної відповідальності був притягнутий Е. А. Раїмов (детальніше про це – див. у розд. «Адміністративні правопорушення»). [134]

96. 22 вересня 2014, обшук у мечеті «Дерекой», м. Ялта

22 вересня 2014 року кілька десятків озброєних осіб протягом 7-ми годин обшукували мечеть Дерекой в Ялті та вилучили кілька книг, які, як стверджує голова Духовного управління мусульман А. Ісмаїлов, раніше ніхто в мечеті не бачив. Також, співробітники ФСБ викликали на допит вчителя з Туреччини, який працював при мечеті [135]

97. 20 травня 2015, обшук у мечеті, смт Кам'янка

20 травня 2015 року пройшов обшук у мечеті селища Кам'янка під Сімферополем. Як наслідок було знайдено три книги і журнал, які значаться у списку екстремістських матеріалів РФ.[136]

98. 28 січня 2016, обшук в Ісламському культурному центрі, м. Сімферополь

28 січня 2016 року було проведено обшук у приміщенні Ісламського культурного центру в Сімферополі. Під час обшуку було виявлено ісламська релігійна література, зокрема мусульманський молитовник «Фортеця мусульманина» і «Книга єдинобожжя» засновника «ваххабізму». Імам Ісламського культурного центру Саїд Ісмаїлов стверджує, що ця література була підкинута під час обшуку. [137]

Раніше силовики вже двічі обшукували Центр – тоді також були виявлені підкинуті заборонені в РФ книги, внаслідок чого були порушені адміністративні справи (детальніше про це – див. у розд. «Адміністративні правопорушення»). [138]

99. 3 березня 2016, обшук у будинку Шаїпа Сулейманова, с. Воїнка

3 березня 2016 року понад 10 озброєних силовиків і стільки ж осіб в цивільному провели 5-годинний обшук у помешканні голови мусульманської громади села Воїнка Красноперекопського району Шаїпа Сулейманова. Під час обшуку була вилучена ісламська література.[139] Понятими були особи, які приїхали разом зі співробітниками де-факто правоохоронних органів. [140]

100. 15 березня 2016, обшуки в Арсена Абдурашитова, с. Щебетовка

15 березня 2016 року в помешканні племінника місцевого імама в селі Щебетовка (Феодосія) Арсена Абдурашитова озброєні російські силовики провели обшук без пред'явлення документів.[141]

101-102. 13 квітня 2016, незаконне затримання на адмінкордоні з Кримом, КПП «Армянськ»

13 квітня 2016 року на КПП «Армянськ» російські прикордонники на в'їзді до Криму затримали мешканців Сімферополя, у яких виявилася книга, видана організацією «Хізб ут-Тахрір».[142] Подальше проходження цієї справи невідоме.

103-203. 6 травня 2016, обшуки та незаконні затримання мусульман, смт Молодіжне

6 травня 2016 року в селищі Молодіжне Сімферопольського району після п'ятничного намазу співробітники ОМОНу провели обшуки в місцевій мечеті. В операції брали участь від 30 до 50 озброєних силовиків. Мечеть оточили автобуси і автозаки, призначені для масових арештів. Як наслідок, понад 100 мусульман були затримані і вивезені в невідомому напрямку. Пізніше, затриманих випустили, давши вказівку самостійно з'явитися у відділенні «поліції». [143]

204. 13 травня 2016, обшук у мечеті, с. Мушаш

13 травня 2016 в мечеті села Мушаш (Вишенне) Білогірського району після п'ятничного намазу російські силовики провели обшук.[144]

205. 5 вересня 2016, обшук Ісламського культурного центру, м. Сімферополь

5 вересня 2016 року російські спецслужби провели обшук у будівлі Ісламського культурного центру та мечеті в центрі Сімферополя.

За заявою Духовного управління мусульман України, співробітники ОМОНу і ФСБ перекрили входи до мечеті, не допускаючи вірян, а також підкинули дві книги, заборонені в РФ. Книги знайшли біля туалету, що суперечить мусульманській традиції і підтверджує факт того, що вони були підкинуті.[145]

206. 28 жовтня 2016, обшук у мечеті, сел. Кореїз

28 жовтня 2016 року в мечеті селища Кореїз пройшов обшук. Внаслідок обшуку імам був притягнутий до адміністративної відповідальності за зберігання в мечеті забороненої в РФ літератури. Інформація про вилучення літератури та подальші адміністративні переслідування відсутня. [146]

207. 28 жовтня 2016, обшук у мечеті, сел. Сімеїз

28 жовтня 2016 року в мечеті селища Сімеїз пройшов обшук. Внаслідок обшуку імам був притягнутий до адміністративної відповідальності за зберігання в мечеті забороненої в РФ літератури. Інформація про вилучення літератури та подальші адміністративні переслідування відсутня. [147]

208-209. 28 жовтня 2016, обшук в мечетях «Дерекой» і «Ай-Василь Орта-джамі», м. Ялта

28 жовтня 2016 року в мечетях Дерекой та Ай-Василь Орта-джамі (Ялта) пройшов обшук. Внаслідок обшуку імам був притягнутий до адміністративної відповідальності за зберігання в мечеті забороненої в РФ літератури. Інформація про вилучення літератури та подальші адміністративні переслідування відсутня. [148]

210. 14 Листопада 2016, обшук у мечеті «Хан-Джамі», м. Євпаторія

14 листопада 2016 року співробітники ФСБ провели обшук у мечеті «Хан-Джамі» в Євпаторії. З самого ранку будівлю мечеті з невідомих причин було знеструмлено. Близько сьомої вечора в будівлю мечеті прийшли троє чоловіків, один з яких представився співробітником «прокуратури», а двоє інших – співробітниками ФСБ. Ніяких документів, які б підтверджували їхні особи, або дозволів на обшук вони не представили. Попри відсутність електрики, а також за відсутності понятих, вони провели обшук, під час якого нібито виявили заборонену в РФ літературу. Після закінчення обшуку електропостачання в мечеті було відновлено. Пізніше один з відвідувачів мечеті, звернувся до «прокуратури» і зізнався в тому, що це він того дня приніс книги в мечеть і випадково їх там забув. «Прокуратура» стверджує, що жодних пояснювальних записок зі зізнаннями не отримувала. [149]

211-222. 9 грудня 2016, незаконні затримання у мечеті, с. Орлівка

9 грудня 2016 року в селі Орлівка (Мамашай) поблизу Севастополя у місцевій мечеті, відразу після п'ятничного намазу, група озброєних осіб (ймовірно, співробітників Центру з протидії екстремізму) затримала 11 кримських мусульман і доставила їх до де-факто Качинського РВВС. Підставою нібито став «розшук підозрюваних». Затриманих допитали, провели дактилоскопію, а затим відпустили. [150]

223. 9 серпня 2017, обшук в помешканні Умера Емірамзаєва, смт Кіровське

9 серпня 2017 року у селищі Кіровське силовики провели обшук в помешканні мулли Умера Емірамзаєва. [151] Силовики висловлювали погрози щодо Емірамзаєва і його родини. Були вилучені планшет, персональний комп'ютер і ноутбук. Під час обшуку хазяїну вдома стало погано, його відвезла швидка. Силовики не склали ніяких протоколів, тільки пред'явили постанову про «огляд». [152]

224-225. 5 січня 2018, незаконні обшуки у Хатідже Кантемірової та Зере Базірової, м. Сімферополь

5 січня 2018 в Сімферополі російські силовики провели обшуки в помешканнях сестер Хатідже Кантемірової і Зери Базірової. В результаті обшуків у однієї з жінок вилучили релігійну літературу, а також телефон і планшет. Протоколів про проведення обшуку та вилучення речей не видали. [153]

226. 6 квітня 2018, обшук та незаконні затримання у мечеті, с. Павлівка

6 квітня 2018 після п'ятничного намазу понад 20 співробітників ФСБ, а також представник «прокуратури» провели обшук в мечеті с. Павлівка Джанкойського району, в якій на той момент перебувало 9 вірян. [154] Підставою стало нібито проведення екстремістських заходів в мечеті. У всіх присутніх мусульман попросили пред'явити документи. Затим їх опитали, провели особистий обшук і здійснили фотофіксацію. Під час обшуку з мечеті вилучили кілька журналів. Пізніше на всіх склали протоколи і відпустили. [155]

Інші порушення релігійних прав і свобод мусульман**227. 227. Липень-серпень 2014 турецькі релігійні діячі покинули Крим**

Влітку 2014 більшість релігійних діячів Туреччини покинули Крим через побоювання застосування норм російського законодавства, яке забороняє «місіонерську» діяльність для іноземців. До окупації вчителі Ісламу здійснювали свою діяльність на півострові за програмою Управління у справах релігії Турецької Республіки в Криму.

Безпосередньою причиною виїзду релігійних діячів з території Криму стала неможливість продовжити дозвіл на проживання, за яким вони мали право проживати в Криму. За даними управління у справах релігії Туреччини в Криму, всього в Криму залишилося 5 викладачів, які будуть перебувати в Криму до тих пір, поки не закінчатся терміни посвідки на проживання. [156]

228. 13 червня 2014, спроба підпалу мечеті «Чук'урча-Джамі», м. Сімферополь

13 червня 2014 року камерами зовнішнього спостереження була зафіксована спроба підпалу мечеті «Чук'урча-джамі» в Сімферополі з використанням «коктейлю Молотова». На паркані мечеті чорною фарбою була намальована свастика і дата підпалу «13.06.2014». Від підпалу постраждав фасад. Прибулі на місце злочину правоохоронні органи не дали жодних коментарів. [157]

229. 25 липня 2014, осквернення кладовища, смт Отуз

25 липня 2014 року в селищі Отуз було пошкоджено мусульманське кладовище. Розслідування де-факто владою не проводиться. [158]

230. 13 листопада 2014, спроба підпалу мечеті, с. Сонячна долина

Вночі 13 листопада 2014 року невідомі намагалися підпалити мечеть у селі Сонячна долина Судацького району. Зловмисники проникли в мечеть через вікно першого поверху. Сторож запобіг займанню мечеті, але зловмисники втекли. Розслідування де-факто владою не проводиться. [159]

231-235. 9-25 лютого 2015, крадіжки в мечетях, смт Жовтневе, с. Танкове, с. Строгонівка, с. Ізюмівка, с. Багата Ущелина

9–25 лютого 2015 року в селищах Жовтневе, Красногвардійського району, Строгонівка, Сімферопольського району, Ізюмівка, Кіровського району, Танкове, Бахчисарайського району та Багата Ущелина, Бахчисарайського району невідомі проникали до мечетей, зламували сейфи для пожертвувань, звідки вилучали всі кошти. [160] За наявною інформацією, увечері 9 лютого і в ніч на 10 лютого 2015 в Криму сталося відразу три крадіжки грошових пожертвувань в мечетях смт Жовтневе, Красногвардійського району, в с. Строгонівка, Сімферопольського району та с. Ізюмівка, Кіровського району, які відбулися практично одночасно. Розслідування де-факто владою не проводиться. Лише підозрюваний у крадіжці в мечеті с. Багата Ущелина був затриманий, втім опісля його відпустили.

236. 20 лютого 2015, відмова пропуску шеститисячного тиражу Корану, митниця Керченського порту

20 лютого 2015 року на митниці в Керченському порту не пропустили шеститисячний тираж Корану, який був підготовлений і відправлений до Криму товариством культури і взаємодопомоги кримських татар у Сейдишехирі (Туреччина). Російське керівництво в Криму доручило викинути книги в море або повернути назад до Туреччини.[161]

237. 26 квітня 2015, підпал мечеті, с. Скалисте

26 квітня 2015 року в селі Скалисте, Бахчисарайського району невідомі кинули кілька пляшок із вибуховою сумішшю в будівлю мечеті, внаслідок чого фасад будівлі був частково пошкоджений. За цим фактом було порушено кримінальну справу, втім розслідування не призвело до жодних результатів. [162]

238. 5 травня 2015, позбавлення мусульманської громади земельної ділянки під кладовище, м. Старий Крим

5 травня 2015 через заборону де-факто прокуратури Криму щодо рішення де-факто міської ради про виділення земельної ділянки, мусульманська громада м. Старий Крим була позбавлена можливості проводити поховання на виділеній під нове кладовище земельній ділянці. Підставою для заборони стала наближеність ділянки до водного джерела, втім, за заявами членів громади, всі санітарні норми були дотримані. Комунальні служби міста знесли огорожу, яка визначала межі кладовища.[163]

239. 18 липня 2015, необґрунтована заборона на проведення святкових заходів, м. Бахчисарай

18 липня 2015 року де-факто місцева влада Бахчисараю заборонила мусульманській громаді міста провести традиційний щорічний культурний захід на честь святкування Ураз-Байрам в мечеті мікрорайону Хан-Чаїр. Обґрунтувань відмови влада не надала. Представникам мусульманської громади довелося проводити свято в спальному районі міста.[164]

240. 14 серпня 2015, незаконне встановлення відеокамер у мечеті, смт Василівка

14 серпня 2015 року в мечеті селища Ай-Василь (Василівка) в Ялті співробітники ФСБ встановили камери відеоспостереження. При цьому, вони не пред'явили жодного офіційного дозволу, а лише усно пояснили, що ці дії необхідні для протидії тероризму. Також повідомляється про погрози співробітників ФСБ на адресу членів громад.[165]

241. 9 вересня 2015, крадіжка в мечеті «Муфті-Джамі», м. Феодосія

У ніч з 8 на 9 вересня 2015 року у Феодосії в мечеті «Муфті-Джамі» невідомими була здійснена крадіжка звукової апаратури. Розслідування де-факто владою не проводиться. [166]

242. 24 вересня 2015, заборона святкування Курбан-байрам, м. Севастополь

24 вересня 2015 року оголошено вихідним днем у Криму, з приводу святкування мусульманського релігійного свята Курбан-байрам. Проте, де-факто уряд Севастополя відмовився визначати це свято вихідним днем. Через це мусульмани, які проживають в Севастополі, не змогли взяти участь у традиційних заходах з нагоди Курбан-байрам. [167]

243. 4 листопада 2015, незаконне проникнення до будівлі мечеті, с. Мирне

4 листопада 2015 року під Сімферополем, в мікрорайоні Жигулина Роща, поблизу села Мирне, невідомі зламали двері мечеті і проникли всередину. Інцидент стався в денний час, коли охорона мечеті була відсутня, а сигналізація відімкнена. Зловмисники влаштували всередині безлад, але нічого цінного не знайшли й залишили мечеть. Розслідування де-факто владою не проводиться. [168]

244. 14 листопада 2015, напад на мечеть, с. Завіт-Ленінський

У ніч з 13 на 14 листопада 2015 року було скоєно напад на мечеть в селі Завіт-Ленінський Джанкойського району. Як наслідок, були розбиті вікна, пошкоджені стіни, укуси вікон, а також порвані фіранки в молитовному залі. Розслідування де-факто владою не проводиться. [169]

245. 19 листопада 2015 пограбування мечеті, Судакський район

19 листопада 2015 під Судаком, в мікрорайоні компактного проживання кримських татар вкрали грошові пожертвування з мечеті. Зловмисники забрали пожертви парафіян за останні три тижні разом з ящиком, в якому вони зберігалися. За словами імама мечеті Мустафи Мустафаєва, в мечеті проводилися будівельні роботи, у зв'язку з чим система відеоспостереження була відімкнена. За даним фактом було порушено кримінальну справу де-факто міліцією. [170]

246. 23 грудня 2015, депортація Хікмета Юваджі, м. Сімферополь

23 грудня 2015 стало відомо, що окупаційна влада депортувала з Криму координатора релігійної діяльності від Управління у справах релігії Туреччини Хікмета Юваджі. Причиною стало нібито завершення дозволеного терміну перебування на території Криму. Раніше також повідомлялося про проведення силовиками 8-годинного обшуку в будівлі офісу управління. [171]

247. 24 грудня 2015, підпал мечеті, с. Желябовка

Вночі 24 грудня 2015 року невідомі спробували підпалити мечеть у селі Желябовка Нижньогірського району. Зловмисники проникнули в мечеть, виламавши вікно. У молитовній кімнаті підпалили шафу з мусульманською літературою. Як наслідок, обгорів лише один кут приміщення, пожежу вдалося вчасно зупинити. Розслідування де-факто владою не проводиться. [172]

248. 10 січня 2016, осквернення будівлі мечеті, с. Ай-Серез

У ніч на 10 січня 2016 року невідомі осквернили мечеть в селі Ай-Серез в Судацькому районі, зобразивши на стіні мечеті непристойний малюнок і перекреслене зображення Тарак Тамги (кримськотатарського герба). Розслідування де-факто владою не проводиться. [173]

249. 24 червня 2016, спроба перешкоджання молебню на підтримку незаконно заарештованого Ахтема Чийгоза, м. Бахчисарай

24 червня 2016 року у Бахчисараї Ельміра Аблялімова, дружина заарештованого в межах «справи 26 лютого» заступника голови Меджлісу кримських татар Ахтема Чийгоза, організувала молебень за свого чоловіка. Молебень тривав півтори години. Весь час за ним спостерігали особи, які, за припущенням Аблялімової, були співробітниками російських спецслужб. Також, напередодні молебня до Аблялімової прийшли російські силовики і вручили попередження «про неприпустимість незаконної діяльності». Вона відмовилася підписувати цей документ.[174]

250. 6 липня 2016, «антитерористичні навчання» у дні мусульманського свята, с. Іллічівське

6 липня 2016 року російські силовики заблокували село Іллічівське Ленінського району Криму, обґрунтовуючи це проведенням «антитерористичних навчань». Ці «навчання» проводилися в дні мусульманського свята Ураз-Байрам. Люди не могли виїхати з села, щоб привітати своїх родичів та відзначити свята.[175]

251. 22 червня 2016, зневага до релігійних традицій мусульман у СІЗО, м. Сімферополь

22 червня 2016 адвокат Олександр Попков повідомив, що на кримських мусульман, заарештованих в межах «справи «Хізб ут-Тахрір», у Сімферопольському СІЗО чиниться додатковий тиск через умисне годування харамною їжею – зокрема тричі на день подають їжу, приготовану на свинячому бульйоні.[176] Пізніше на цю ситуацію у сімферопольському СІЗО скаржився також Емір-Усеїн Куку.[177]

На подібну ситуацію у СІЗО в Ростові-на-Дону також скаржилися утримувані там фігуранти у «справі Хізб ут-Тахрір» Руслан Зейтуллаєв, Рустем Ваїтов, Нурі Прімов і Ферат Сайфуллаєв.[178] Також є інформація про те, що Руслана Зейтуллаєва у ростовському СІЗО помістили до карцеру за відмову роздягатися догола через свої релігійні переконання. [179]

252. 27 серпня 2016, спроба підпалу мечеті, с. Пожарське

27 серпня 2017 року невідомі здійснили спробу підпалу мечеті в селі Пожарське (Булганак-Бадрак) Сімферопольського району, кинувши в неї три пляшки з вибуховою сумішшю. Пожежу вдалося вчасно ліквідувати. Розслідування де-факто владою не проводиться. [180]

253. Вересень 2016, обмеження паломництва хадж

У вересні 2016 стало відомо, що понад 100 паломників, які не підтримують проросійське Духовне управління мусульман Криму (ДУМК), позбавили можливості здійснювати хадж спільно з об'єднаною хадж-місією з Російської Федерації. Глава так званого Держкомітету Республіки Крим у справах міжнаціональних відносин Заур Смирнов заявив, що вся робота з організації хаджу в Криму покладається виключно на ДУМК. Як наслідок, частина вірян, які не хотіли їхати в хадж через ДУМК, були змушені виїздити через Україну [181]

254. листопад 2016, дозвіл на зведення православного храму на історичному місці мечеті, м. Феодосія

У листопаді 2016 року стало відомо, що на історичному місці мечеті «Джума-Джамі» у Феодосії окупаційна влада схвалила зведення церкви УПЦ МП.[182]

255. 17 квітня 2017, осквернення кримськотатарського кладовища, с. Багерovo

17 квітня 2017 року невідомі вчинили акт вандалізму на кримськотатарському кладовищі в с. Багерovo поблизу Керчі: обмалювали фарбою надгробні камені і зруйнували огорожі. [183]

256. 2 травня 2017, проникнення в мечеть «Хан-Чаїн Джамі» і спроба її осквернення, м. Бахчисарай

2 травня 2017 року невідомі проникли в мечеть «Хан-Чаїн Джамі» в Бахчисарай, розірвали кілька примірників Корану і намагалися підпалити вирвані сторінки просто в будівлі мечеті. За цим випадком де-факто прокуратура Криму порушила кримінальну справу. Результати розслідування невідомі. [184]

257. 10 серпня 2017, знищення мусульманського кладовища, м. Гурзуф

10 серпня 2017 року стало відомо про те, що керівництво Міжнародного дитячого центру «Артек» під час підготовки ділянки до будівництва котеджів, знищив старе мусульманське кладовище в Гурзуфі. На цьому кладовищі знаходилася могила Гурзуф-Азіза, яка була центром паломництва для мусульман.[185]

258. 22 грудня 2017, вилучення релігійної літератури на перетині адмінкордону з Кримом, КПП «Армянськ»

22 грудня 2017 року прес-служба Прикордонного управління ФСБ по Республіці Крим повідомила, що митники під час огляду автомобіля на пропускному пункті «Армянськ» вилучили у водія, який прямував з Одеси до Владикавказу, визнану в РФ екстремістською книгу «Фортеця мусульманина». На територію Криму водія не пропустили.[186]

259. 11 лютого 2018, пошкодження майна мечеті, м. Сімферополь

11 лютого 2018 року в районі «поляни протесту «Стрілецька» було зіпсовано майно мечеті, зокрема, здерли зі стін батареї та вкрали пилосос.[187]

260. Червень 2018, знесення недобудованої мечеті «Ар-Рахман», м. Сімферополь

На початку червня 2018 року в Сімферополі в районі «поляни протесту «Стрілецька» представники фірми «Акура», без представлення жодних дозвільних документів, зруйнували спецтехнікою недобудовану мечеть «Ар-Рахман», яка будувалася коштом громади.

261. 19 червня 2018, осквернення мечеті, м. Білогірськ

В ніч з 18 на 19 червня 2018 року в Білогірську невідомі обмалювали паркан місцевої мечеті свастикою, кельтськими хрестами і нацистськими символами. Розслідування де-факто владою не провадиться.[188]

262. 17 липня 2018, осквернення кладовища, смт Багерове

17 липня 2018 року стало відомо про руйнування понад 15 надгробків на території мусульманського кладовища в селищі Багерове в Ленінському районі. За інформацією кримськотатарського активіста, члена Меджлісу Нарімана Джеляла, в жодному зі скоєних за останні кілька років актів вандалізму щодо мусульманських об'єктів представники правоохоронних органів не провели ефективного розслідування.[189]

На наступний день де-факто адміністрація Керчі заявила про те,

що надгробки осквернили неповнолітні, які будуть залучені до адміністративної відповідальності. [190]

2. ПОРУШЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД ПРЕДСТАВНИКІВ ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЙ

Кримінальне переслідування представників християнських конфесій

263. Кримінальне переслідування Сергія Філатова, м. Джанкой

В ніч з 15 на 16 серпня 2018 у м. Джанкой російські силовики провели серію обшуків в будинках місцевих жителів, яких вони підозрювали в участі в визнаній екстремістській організації «Свідки Єгови». В результаті обшуком Сергій Філатов, колишній керівник регіонального об'єднання Свідків Єгови «Сиваш» був затриманий за звинуваченням у ч. 1 ст. 282.2 КК РФ. 20 листопада 2018 де-факто суд прийняв рішення про обрання підписки про невиїзд як запобіжний захід. [191]

Адміністративні переслідування представників християнських конфесій у Криму

264. початок 2015 притягнення до адміністративної відповідальності католицького священика, м. Ялта

На початку 2015 в Ялті до адміністративної відповідальності був притягнутий католицький священик, який правив службу в церкві, яка не була перереєстрована. Де-факто суд прийняв рішення про штраф в розмірі 4000 рублів, після чого священик покинув Крим. [192]

265-273. 10 травня 2015, адміністративне переслідування членів організації «Євангельські християни баптисти», с. Мар'янівка

10 травня 2015 року на Великдень до села Мар'янівка Красногвардійського району з м. Саки прибуло 8 членів організації «Євангельські християни баптисти». Під час їхнього виступу перед жителями багатоповерхового будинку, їх затримали співробітники де-факто поліції і доставили в місцевий де-факто РВВС. Там на них склали протоколи і провели дактилоскопію. Також було проведено огляд автомобіля, літератури та апаратури. Їх відпустили, вручивши повістки в «суд». [193] Організатора РФ оштрафували на 20000 рублів за проведення несанкціонованих зборів за ст. 20.2 КпАП, а учасників – на 10000 рублів кожного. [194]

274-282. 2 червня 2015, адміністративне переслідування членів релігійної організації «Свідки Єгови» (Сімферополь)

2 червня 2015 року співробітники поліції Сімферополя склали 8

адміністративних протоколів щодо членів релігійної організації «Свідки Єгови», які стояли біля чотирьох стендів з релігійною літературою, пропонуючи перехожим з нею ознайомитися (звичайна практика сповідання цієї релігійної організації). У протоколах значиться порушення за ч. 1 ст. 20.2 КпАП (порушення організатором публічного заходу, встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування). [195]

283. 26 грудня 2016, адміністративне переслідування Першої церкви Євангельських християн Баптистів, м. Сімферополь

26 грудня 2016 року де-факто Центральний районний суд м. Сімферополь визнав Першу церкву Євангельських християн баптистів винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ (здійснення організацією релігійної діяльності без вказування своєї повної назви) і призначив цій організації адміністративне покарання.[196]

284. 13 лютого 2017, адміністративне переслідування Григорія Стасюка, м. Ялта

13 лютого 2017 року де-факто Ялтинський міський суд визнав керівника місцевої релігійної організації «Церква християн адвентистів сьомого дня м. Ялта» Григорія Стасюка винним у порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ і присудив йому штраф у розмірі 30 тисяч рублів. Штраф був винесений за відсутність вивіски на будівлі, де проводяться зібрання громади.[197]

285. 28 квітня 2017, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Свідки Єгови», м. Керч

28 квітня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №46 Керченського судового району Хазрет Чіч визнав місцеву релігійну організацію «Свідків Єгови» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ (на будівлі організації висіла лише вивіска «Зала Царства Свідків Єгови» без зазначення повної офіційної назви організації). «Суд» призначив штраф у розмірі 50 тисяч рублів. [198]

286. 11 травня 2017, адміністративне переслідування Миколи Блищика, м. Бахчисарай

11 травня 2017 року «мирова суддя» Бахчисарайського району Олена Єсіна визнала винним пастора місцевої релігійної організації «Християн віри євангельської Церкви відродження» Миколу Блищика в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за відсутність вивіски на приміщенні, де проводяться проповіді. Йому був призначений штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[199]

287. 13 червня 2017, адміністративне переслідування С. М. Коломойця, м. Севастополь

13 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №14 Ленінського судового району у Севастополі К. Д. Селіверстова визнала С. М. Коломойця винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – за те проведення ним богослужіння 9 квітня 2017 року, при тому, що релігійна група «Нове покоління», яку він очолював, на той час не подала до Мін'юсту РФ заяву про початок своєї діяльності. «Суд» присудив йому штраф у розмірі 5 тисяч рублів.[200]

288. 15 червня 2017, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації євангельських християн «Церква жива вода», м. Євпаторія

15 червня 2017 року виконувач обов'язків тимчасово відсутнього «мирового судді» де-факто судової ділянки №42 Євпаторійського судового району (міський округ Євпаторія) – «мировий суддя» де-факто судової ділянки №38 Євпаторійського судового району (міський округ Євпаторія), – Н.О.Кіуса визнав місцеву релігійну організацію євангельських християн «Церква жива вода» винною у порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ – діяльність без вивісок чи іншої інформації із зазначенням офіційного найменування юридичної особи. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів. [201]

289. 15 червня 2017, адміністративне переслідування З. В. Мартюшова, м. Керч

15 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто Керченського судового району Хазрет Чіч визнав З. В. Мартюшова винним у незаконній місіонерській діяльності за ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – участь в богослужінні місцевого відділення релігійної організації «Свідків Єгови», попри те, що Мартюшов не був керівником організації, чи членом її колегіального органу. «Суд» оштрафував його на 5 тисяч рублів.[202]

290. 15 червня 2017, адміністративне переслідування Е. А. Кудіна, м. Керч

15 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто Керченського судового району Хазрет Чіч визнав Е. А. Кудіна винним у незаконній місіонерській діяльності за ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ за участь у богослужінні місцевого відділення релігійної організації «Свідків Єгови», і оштрафував Кудіна на 5 тисяч рублів.[203]

291. 19 червня 2017, адміністративне переслідування Д. Г. Сазонова, м. Ялта

19 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто Ялтинського судового району Петро Кіреєв постановив оштрафувати Д. Г. Сазонова на

5 тисяч рублів за порушення ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ. Де-факто суддя розцінив богослужіння як місіонерську діяльність.[204] 14 серпня 2017 року де-факто Ялтинський міський суд залишив це рішення без розгляду.[205]

292. 20 червня 2017, адміністративне переслідування Артема Морева, м. Ялта

20 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №95 Ялтинського судового району (міський округ Ялта) Ю. Н. Казаченко визнала Артема Морева винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – здійснення ним місіонерської діяльності за відсутності реєстрації повідомлення про створення та початок діяльності релігійної групи. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 5 тисяч рублів.[206]

293. 22 червня 2017, адміністративне переслідування Є. В. Буція, м. Севастополь

22 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №8 Гагарінського судового району у Севастополі К. В. Волков визнав Є. В. Буція винним у порушенні ч. 3 ст. 5.26 за те, що організація, якою він керував – місцева християнська релігійна організація «Свідків Єгови», і яка на час розгляду справи припинила своє існування, – здійснювала свою релігійну діяльність без вказівки свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[207]

294. 27 червня 2017, адміністративне переслідування Римо-католицької парафії «Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії», м. Ялта

27 червня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №95 Ялтинського судового району (міський округ Ялта) Казаченко Юлія визнала місцеву релігійну організацію Римо-католицької парафії «Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ – за розміщення організацією на інформаційному стенді відомостей із зазначенням найменування організації, що не відповідало її офіційному найменуванню. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[208]

295. 27 червня 2017, адміністративне переслідування Віталія Арсенюка, м. Джанкой

27 червня 2017 року в Джанкої відбулося «судове» засідання щодо Віталія Арсенюка за звинуваченням у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ (здійснення місіонерської діяльності з порушенням вимог законодавства). Арсенюк очолював місцевий комітет «Свідків Єгови» до заборони організації в РФ і в Криму. Тієї ж ночі 67-річний Віталій помер від інфаркту.[209]

296. 7 липня 2017, адміністративне переслідування Вадима Опякіна, м. Бахчисарай

7 липня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №28 Бахчисарайського судового району С. В. Бернацька визнала В. А. Опякіна винним у порушенні ч. 3 ст. 5.26 – за здійснення місцевою релігійною організацією «Свідків Єгови» (головою комітету якої був Опякін) діяльності без вказування свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 30 тисяч рублів. [210]

297. 26 липня 2017, адміністративне переслідування П. К. Шпака, м. Сімферополь

26 липня 2017 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя визнав П. К. Шпака винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – за поширення інформації про баптистське віровчення з-поміж осіб, які не є учасниками (членами) баптистської релігійної організації. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 10 тисяч рублів.[211]

298. 28 липня 2017, адміністративне переслідування місцевої греко-католицької церкви «Прихід Успіння Пресвятої Богородиці», м. Севастополь

28 липня 2017 року «мирова суддя» де-факто судової ділянки №14 Ленінського судового району в Севастополі Е. Д. Селіверстова визнала місцеву греко-католицьку церкву «Парафія Успіння Пресвятої Богородиці» в Севастополі винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ – за відсутність на території церкви вивіски із зазначенням її повного найменування. «Суд» призначив покарання у формі штрафу в розмірі 30 тисяч рублів.[212]

299. 20 жовтня 2017, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів», м. Севастополь

20 жовтня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки № 12 Ленінського судового району Севастополя визнав місцеву релігійну організацію «Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів» в Севастополі винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ – за здійснення організацією своєю діяльності без вказування свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив організації штраф у розмірі 30 тисяч рублів. 11 грудня 2017 «суддя» де-факто Ленінського районного суду у Севастополі А. В. Гуло залишив ухвалене рішення чинним.[213]

300. 20 жовтня 2017, адміністративне переслідування А. В. Ягіна, м. Севастополь

20 жовтня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки № 12 Ленінського судового району у Севастополі визнав А. В. Ягіна винним

у скоєнні адміністративного правопорушення за ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – за проведення ним богослужіння. Ягін був керівником релігійної групи «Сила Віри», яка входить в релігійну організацію «Російський об'єднаний союз християн Віри Євангельської (п'ятдесятник)». Ця релігійна група подала повідомлення про початок діяльності до «Міністерства юстиції» в Севастополі, проте відповіді не отримала. «Суд» призначив Ягіну штраф у розмірі 5 тисяч рублів. 25 грудня 2017 року «Ленінський районний суд» у Севастополі лишив ухвалене рішення чинним.[214]

301. 23 жовтня 2017, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церква Євангельських християн «Слово благодаті», м. Севастополь

23 жовтня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №11 (в. о. «мирового судді» де-факто судової ділянки №14) Ленінського судового району у Севастополі визнав місцеву релігійну організацію «Церква Євангельських християн «Слово благодаті» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за розміщення організацією інформації з офіційною назвою не назовні будівлі, а праворуч від центрального входу на дошці оголошень, що нібито ускладнювало ідентифікацію організації. «Суд» призначив організації штраф у розмірі 30 тисяч рублів. 4 грудня 2017 «суддя» де-факто Ленінського районного суду у Севастополі Гуло А. В. залишив ухвалене рішення чинним.[215]

302. 19 грудня 2017, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церква євангельських християн «Отчий дім», смт Красногвардійське

19 грудня 2017 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №55 Красногвардійського судового району визнав місцеву релігійну організацію «Церква євангельських християн «Отчий дім» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 за діяльність організації без вказування свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[216]

303. 27 лютого 2018, адміністративне переслідування П. В. Дьякова, м. Севастополь

27 лютого 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №16 Ленінського судового району у Севастополі визнав П. В. Дьякова винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ – за безкоштовну роздачу примірників християнської газети «Ти віриш?». Дьяков є учасником релігійної групи, яка зараховує себе до Міжнародного союзу Євангельських християн-баптистів. «Мировий суд» присудив Дьякову штраф в розмірі 20 тисяч рублів. 19 квітня 2018 де-факто Ленінський

районний суд у Севастополі підтвердив це рішення, але зменшив штраф до 5 тисяч рублів.[217]

304. 3 березня 2018, адміністративне переслідування Л. В. Котенкової

3 березня 2018 року «мирова суддя» С. С. Власова визнала Л. В. Котенкову винною в порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ і призначила їй штраф у розмірі 5 тисяч рублів. Деталі справи невідомі. [218]

305. 6 березня 2018, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церква євангельських християн «Перемога», м. Ялта

6 березня 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №97 Ялтинського судового району (міський округ Ялта) А. В. Алтунін визнав місцеву релігійну організацію «Церква євангельських християн «Перемога» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за здійснення організацією своєї діяльності без вказування свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[219]

306. 27 березня 2018, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церква євангельських християн «Церква Святого Павла», м. Сімферополь

27 березня 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №17 Центрального судового району у Сімферополі Тоскина А. Л. визнав місцеву релігійну організацію «Церква євангельських християн «Церква Святого Павла» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за здійснення організацією своєї діяльності без вказування свого повного офіційного найменування. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[220]

307. 2 квітня 2018, адміністративне переслідування Геннадія Горбатовського, м. Феодосія

2 квітня 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №90 Феодосійського судового району Р. А. Ярошенко визнав Геннадія Горбатовського винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ за проведення релігійного заходу з читання Біблії без реєстрації релігійної організації. «Суд» виніс штраф у розмірі 5 тисяч рублів.[221]

308. 5 квітня 2018, адміністративне переслідування А. В. Іваненкова, м. Сімферополь

5 квітня 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №21 Центрального судового району у Сімферополі визнав А. В. Іваненкова винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що 11 лютого 2018 року він, не буди керівником релігійної організації, членом її колегіального органу чи священнослужителем зареєстрованої релігійної організації,

за відсутності рішення загальних зборів місцевої релігійної організації про надання йому відповідних повноважень, здійснював місіонерську діяльність, яка полягала у поширенні інформації про його віровчення з-поміж осіб, які не є учасниками (членами) релігійної організації. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 5 тисяч рублів. 7 червня 2018 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя залишив ухвалене рішення чинним. [222]

309. 12 квітня 2018, адміністративне переслідування Катерини Бочкарьової, м. Севастополь

12 квітня 2018 року «суддя» де-факто Гагарінського районного суду міста Севастополя П. В. Крилло визнав громадянку України Катерину Бочкарьову винною в порушенні ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що вона 31 березня 2018, будучи учасницею релігійної групи, незареєстрованої в Міністерстві юстиції, роздавала друковану продукцію, а також вступала з попередньо невідомими їй особами в розмови на релігійні теми, в яких також повідомляла про місце і час проведення богослужінь. Важливо відзначити, що протокол про адмінправопорушення був складений Центром з протидії екстремізму. «Суд» призначив їй штраф у розмірі 15 тисяч рублів. [223]

310. 12 квітня 2018, адміністративне переслідування Ольги Воробйової, м. Севастополь

12 квітня 2018 «суддя» де-факто Гагарінського районного суду міста Севастополя Крилло П. В. визнав громадянку України Ольгу Воробйову винною в порушенні ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що вона 31 березня 2018, будучи учасницею релігійної групи, незареєстрованої в Міністерстві юстиції, роздавала друковану продукцію, а також вступала з попередньо невідомими їй особами в розмови на релігійні теми, в яких також повідомляла про місце і час проведення богослужінь. Важливо відзначити, що протокол про адмінправопорушення був складений Центром з протидії екстремізму. «Суд» призначив їй штраф у розмірі 15 тисяч рублів. [224]

311. 20 квітня 2018, адміністративне переслідування місцевої релігійної організації «Церква євангельських християн-баптистів с. Пожарське Сімферопольського району», с. Пожарське

20 квітня 2018 року «мировий суддя» де-факто судової ділянки №76 Сімферопольського судового району Т. З. Сянова визнала місцеву релігійну організацію «Церква євангельських християн-баптистів с. Пожарське Сімферопольського району» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за відсутність на будівлі релігійної організації вивіски з її назвою. «Суд» призначив штраф у розмірі 30 тисяч рублів. [225]

312. 26 квітня 2018, адміністративне переслідування В. Н. Котенкова

26 квітня 2018 року «мировий суддя» З. З. Власова визнала Котенкова В. Н. винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ і призначила йому штраф у розмірі 5 тисяч рублів. Деталі справи невідомі. [226]

313. 18 травня 2018, адміністративне переслідування севастопольської місцевої релігійної організації «Церква євангельських християн «Світло Воскресіння», м. Севастополь

18 травня 2018 року в. о. «мирового судді» де-факто Ленінського судового району міста Севастополя судової ділянки №13 визнав Севастопольську місцеву релігійну організацію «Церква євангельських християн «Світло Воскресіння» винною в порушенні ч. 3 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що організація здійснювала діяльність без зазначення свого офіційного повного найменування (відсутня вівіска з повним найменуванням організації). «Мировий суд» призначив організації штраф у розмірі 30 тисяч рублів. 19 червня 2018 року де-факто Ленінський районний суд Севастополя залишив ухвалене рішення чинним.[227]

314. 24 травня 2018, адміністративне переслідування Д. І. Поліш, м. Севастополь

24 травня 2018 року де-факто Балаклавський районний суд Севастополя визнав громадянина України Д. І. Поліш винним у порушенні ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що він, будиши учасником релігійної групи Духовний центр «Відродження», за місцем свого проживання здійснював місіонерську діяльність з-поміж осіб, які не є учасниками цієї групи, і при цьому не мав при собі рішення загальних зборів релігійної групи про надання йому відповідних повноважень із зазначенням реквізитів письмового підтвердження отримання та реєстрації повідомлення про створення та початок діяльності цієї групи. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 30 тисяч рублів без адміністративного випровадження за межі РФ.[228]

315. 25 травня 2018, адміністративне переслідування Катерини Бочкарьової, м. Севастополь

25 травня 2018 року «суддя» де-факто Гагарінського районного суду міста Севастополя Крилло П. В. визнав громадянку України Катерину Бочкарьову винною в порушенні ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що вона 23 травня 2018 року, будиши адміністраторкою інтернет-сторінок, а також учасницею релігійної групи, якій Мін'юст відмовив у реєстрації, здійснювала публічні заклики в інтернеті до відвідування богослужінь вказаної релігійної групи. Протокол про адмінправопорушення був складений на Бочкарьову Центром з протидії екстремізму.

Раніше, 12 квітня 2018, той же «суддя» вже привертав Бочкарьову до адміністративної відповідальності за ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ, призначивши їй тоді штраф у розмірі 15 тисяч рублів. Цього разу «суд» призначив їй штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[229]

316. 25 травня 2018, адміністративне переслідування Арчила Геворкова, м. Севастополь

25 травня 2018 року «суддя» де-факто Гагарінського районного суду міста Севастополя П. В. Крилло визнав громадянина України Арчила Геворкова винним у порушенні ч. 5 ст. 5.26 КоАП РФ за те, що він 23 травня 2018 року проводив богослужіння і релігійні обряди в релігійній групі, якій було відмовлено в реєстрації у Мін'юсті. Протокол про адмінпорушення був складений Центром з протидії екстремізму. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 15 тисяч рублів.[230]

317. 25 травня 2018, адміністративне переслідування Дениса Бочкарьова, м. Севастополь

25 травня 2018 року «суддя» де-факто Гагарінського районного суду міста Севастополя Крылло П. В. визнав громадянина України Дениса Бочкарьова винним у порушенні ч. 5 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що він 23 травня 2018 проводив богослужіння і релігійні обряди в релігійній групі, якій було відмовлено в реєстрації у Мін'юсті. Протокол про адмінпорушення був складений Центром з протидії екстремізму. «Суд» призначив йому штраф у розмірі 30 тисяч рублів.[231]

318. 7 червня 2018, адміністративне переслідування А. В. Іваненкова

7 червня 2018 року «мировий суддя» І. С. Василькова визнала А. В. Іваненкова винним у порушенні ст. 5.26 КпАП РФ і призначила йому покарання у вигляді штрафу в розмірі 5 тисяч рублів. Деталі справи невідомі. [232]

319. 7 червня 2018, адміністративне переслідування В. П. Савчука, с. Берегове

7 червня 2018 року де-факто Ленінський районний суд визнав В. П. Савчука винним у порушенні ч. 4 ст. 5.26 КпАП РФ за те, що він, без відповідних дозвільних документів, перебуваючи в приміщенні Будинку культури в с. Берегове, 29 березня 2018 року організував та провів богослужіння, на якому здійснював місіонерську діяльність через поширення інформації про віровчення релігійної організації, з-поміж осіб, які не є її учасниками. Савчук був представником «Церкви Християн Віри Євангельської «Союз Неємія», зареєстрованої в Іркутській області (РФ), проте не зареєстрованої в Криму. «Суд» призначив йому адміністративне покарання у вигляді штрафу в розмірі 5 тисяч рублів.[233]

Інші порушення прав людини в відношенні християнських конфесій**320. 15 березня 2014 обшук, затримання і побиття священика української греко-католицької церкви отця Миколая Квича, м Севастополь**

15 березня 2014 в церкві єпархії Успіння пресвятої Богородиці м Севастополі співробітники де-факто служби безпеки і де-факто міліції затримали священика української греко-католицької церкви - Отця Миколая Квича. Озброєні люди примусили Миколу дати дозвіл на проведення обшуку. Під час обшуку були виявлені кілька бронешитів, після чого співробітники де-факто правоохоронних органів стали звинувачувати Миколу в пособництві незаконним угрупованням і погрожувати кримінальними переслідуваннями. Після обшуку Миколу допитували представники де-факто служби безпеки, де-факто міліції і контррозвідка Росії. В цей час його Під час допиту його ображали, били, змусили говорити російською мовою. Йому погрожували кримінальним переслідуванням, і заявляли про те, що він повинен з'явитися в де-факто суд через два тижні на засідання. Після 9 вечора батька Квича відпустили, затримання тривало 9 годин. Після того як Миколу відпустили, він покинув територію Криму. [234]

321. 15 березня 2014 затримання двох священиків української греко-католицької церкви, м. Євпаторія та м. Ялта

15 березня 2014 Українська греко-католицька церква заявила про затримання священиків Богдана Костецького з Євпаторії і Ігоря Гаврилів з Ялти. Богдан Костецький напередодні повернувся з Тернопільської області, куди вивіз родину. В автомобілі разом з отцем Богданом Костецьким перебував отець Ігор Гаврилів. На наступний день обидва священики були звільнені, проте подробиці їх затримання залишилися невідомими. [235]

322. Квітень 2014 відбір храму Української Православної Церкви Київського Патріархату (УКЦ КП), м Севастополь

У квітні 2014 в Севастополі в Українській православної церкви Київського патріархату відібрали храм Священномученика Климента Римського, який розташований на колишній території Навчального загону ВМС України. Російські військові здійснювали охорону території і не пускали до храму священика і парафіян. Пізніше храм був переданий у користування УПЦ Московського патріархату. [236]

323. Квітень-травень 2014 відбирання приміщення Кафедрального собору рівноапостольних Володимира і Ольги у Кримській Єпархії УПЦ КП, м. Сімферополь

У травні 2014 році де-факто Фонд майна повідомив архієпископа Климента про необхідність переукладання договору оренди

на приміщення, в якому розташовується Кафедральний собор Володимира і Ольги з новою підвищеною ціною орендної плати. Архієпископ Климент також розповів, що невідомі люди вимагали від нього 200 тисяч доларів за можливість перебувати в приміщенні надалі. [237]

16 травня 2001 році постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим Кримському Єпархіальному управлінню УПЦ КП були передані в безкоштовне користування до 2050 року приміщення за адресою Севастопольська 17 загальною площею 1475,7 кв.м. 14 квітня 2014 року де-факто «Державна рада Республіки Крим» незаконно внесла зміни до цієї постанови і доручила «Міністерству майнових і земельних відносин Криму» розрахувати вартість орендної плати, [238] в результаті чого площа орендованого приміщення зменшилася до 1016,1 кв.м, а вартість оренди була визначена в сумі 90906,62 рубля на місяць. [239]

324. квітень 2014 глава греко-католицької громади Ялти був змушений покинути Крим

Навесні 2014 представники греко-католицьких громад стали отримувати погрози переслідування і ліквідації парафій від де-факто влади. У квітня 2014 глава греко-католицької громади Ялти змушений був покинути Крим через погрози кримінального переслідування з боку де-факто влади. [240] Глава УГКЦ Святослав заявив про атаки російської пропаганди, яка називає греко-католиків «радикальними націоналістами», що може спровокувати напади на них. [241]

325. 1 червня 2014 напад на церкву УПЦ КП, с. Перевальне

1 червня 2014 року група озброєних людей у формі російських козаків незаконно проникла в приміщення церкви Покрова Пресвятої Богородиці УПЦ КП в с. Перевальному. Під час нападу в храмі постраждали вагітна парафіянка і хвора дочка священика. Нападники стали вимагати від протоієрея Івана, щоб він покинув не тільки церкву, а й Крим. Крім того, була пошкоджена машина настоятеля церкви. Співробітник поліції відмовився прийняти заяву про вчинення злочину проти вірян. [242] До нападу де-факто влада вимагала УПЦ КП покинути храм і передати його російській Православній церкві.

326. Червень 2014 року, пастор «Армії порятунку» Руслан Зуєв був змушений покинути Крим через погрози

У червні 2014 пастор кримського представництва «Армії порятунку» Руслан Зуєв, який раніше повідомляв про тиск на представників протестантських релігійних течій в Криму, змушений був разом зі своєю сім'єю виїхати з Криму. Він повідомив, що останнім часом їм почала цікавитися ФСБ Сімферополя, приходили в офіс, допитували

його, погрожували дружині і дочці. Також він отримував погрози на свою адресу телефоном, невідомі погрожували підпалити приміщення, в якому знаходиться його релігійна організація. [243]

327. 21 липня 2014 невідомі спалили дачний будинок архієпископа УПЦ Київського патріархату Климента, с. Мармурове

Увечері 21 липня 2014 невідомі спалили дачний будинок архієпископа УПЦ Київського патріархату Климента в селі Мармуровому Сімферопольського району. Архієпископ не був на місці події, йому повідомили телефоном. Поруч з дачним будинком знаходиться храм на честь Преображення Господнього УПЦ Київського патріархату. Дана територія є приватною власністю владики Климента. Він розцінив інцидент як попередження про те, що наступним підпалити можуть сам храм на тлі захоплень інших храмів Київського патріархату. [244]

328. 2 вересня 2014 затримання греко-католицького священника Богдана Костецького, м. Евпаторія

2 вересня настоятель євпаторійської греко-католицької парафії «Покров Пресвятої Богородиці» Богдан Костецький з групою парафіян з 15 чоловік виїхав в Ялту, після чого з ним було втрачено зв'язок. Пізніше Костецький повідомив мобільним телефоном священнику Миколі Гаврилюку про те, що їх затримали невідомі люди і тримають в підвалі. Після чого з ним знову зник зв'язок. Причини його затримання їй не пояснили. Вранці 3 вересня священник вийшов на зв'язок і повідомив, що вже перебуває на волі. До затримання він неодноразово говорив іншим священникам та друзям, що ФСБ стежить за ним і прослуховує його розмови, і що кілька разів його викликали на допит в ФСБ. У березня 2014 року його вже затримували невідомі, разом з іншим священником - отцем Ігорем Гавриловим. [245]

329. жовтень 2014 відмова у продовженні дозволу на проживання католицькому священнику Петру Росохацькому

21 жовтня 2014 Петро Росохацький, священник сімферопольського римсько-католицької парафії Успіння Пресвятої Діви Марії, був змушений покинути Крим за день до закінчення терміну його посвідки на проживання, який російська влада відмовилася продовжити. Священнослужитель не зміг отримати дозвіл на проживання, попри обіцяну допомогу від прокурора і голови Криму. [246] Заміщає його батько Валентин, громадянин України, змушений покидати Крим кожні 90 днів. У листопаді виїхав з Криму колега Петра Росохацького, якому також не продовжили посвідку на проживання. Отець Петро повідомив, що всі інші римсько-католицькі священники і черниці, які мають українські дозволи на проживання в Криму, повинні будуть покинути півострів до кінця 2014 року, оскільки, на думку влади Криму,

які керуються російським законодавством, священнослужителі тепер є іноземними громадянами. [247]

330. Листопад 2014 кілька священників УПЦ КП були змушені виїхати з Криму

У листопада 2014 кілька священників Української православної церкви Київського патріархату (УПЦ КП) разом з сім'ями змушені були покинути Крим. За їх словами, багатьох зі священників викликали на допити в ФСБ Росії. [248] У вересні Архієпископ Сімферопольський і Кримський Климент повідомив про безперервний тиск на священників Української православної церкви Київського патріархату з метою змусити їх співпрацювати з ФСБ. Станом на вересень 2014 з 15 священників Української православної церкви Київського патріархату в Криму залишилося лише 9. [249]

331. Січень 2015 відмова у продовженні дозволу на проживання сестрам католицького монастиря

У січні 2015 трьом сестрам Католицького монастиря в Сімферополі, громадянкам Польщі та України, було відмовлено в продовженні дозволу на проживання, не дивлячись на те, що в цьому монастирі вони працюють 18 років. [250]

332. квітень 2015 заява про тиск на протестантські церкви

5 квітня 2015 пастор протестантської церкви «Нове життя» єпископ Анатолій Калюжний повідомив, що в Криму відбувається цілеспрямоване витіснення протестантизму. За його словами, щодо протестантських громад і окремих служителів здійснюється тиск з боку представників де-факто місцевої влади. Однією з форм тиску є формальні перешкоди перереєстрації протестантських громад, за відомостями пастора, на момент заяви жодна протестантська громада не змогла пройти перереєстрацію. Єпископ Анатолій Калюжний також заявив про тиск російських спецслужб на лідерів церков. [251]

333. Червень 2015 закриття парафій УПЦ КП в різних містах

У червні 2015 Сімферопольський і Кримський УПЦ КП Климент повідомив, що через різні загрози були закриті парафії, які розташовувалися в приміщеннях, наданих українськими бізнесменами в містах Саки, Красноперекопськ, Керч. [252] Також в УПЦ КП де-факто владою відняті храми в Керчі (с. Осовенное), Севастополі (при Нахімовському училищі) і Красноперекопську. Храм в селі Перевальне з 2014 захоплений насильно і переданий в користування церкви Московського патріархату.

334. 23 грудня 2015 обшук в будинку батьків священика УПЦ Київського Патріархату, м. Сімферополь

У Сімферополі російські силовики провели обшук в будинку батьків українського священика УПЦ КП, отця Сергія. Двоє людей «в штатському» зупинили матір священика на вулиці і доставили її в Залізничне РВВС для допиту. Ордер на обшук видано 22 грудня за підписом «прокурора РК» Н. Поклонского. Кримінальна справа заведена нібито за участь в «екстремістській організації». Під час обшуку було вилучено 4 зошити особистих записів отця Сергія, посвідчення члена «Народного руху України», військовий квиток, медична карта. [253]

335. Січень 2016 вилучення Кафедрального собору рівноапостольних Володимира і Ольги у Кримській Єпархії УПЦ КП, м. Сімферополь

У січні 2016 року Російський арбітражний суд Криму засудив вилучити з власності Кримської єпархії УПЦ КП частини приміщення в Сімферополі, в якому розміщується Кафедральний собор святих рівноапостольних князів Володимира і Ольги. За рішенням «суду» Кримська єпархія повинна заплатити півмільйона рублів «Міністерству» майна і земельних відносин та протягом 10 днів звільнити приміщення. [254]

До цього 29 травня 2015 «Міністерство майнових і земельних відносин Криму» без повідомлення орендарів - УПЦ КП - провела аукціон з оренди приміщення Кафедрального собору святих рівноапостольних князів Ольги та Володимира УПЦ КП. В результаті аукціону переможцем стало суспільний некомерційний рух сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в Республіці Крим «РОЗУМ», яке займається консультуванням у сфері бізнесу. Після цього представники УПЦ КП звернулися в «Арбітражний суд Криму» з вимогою визнати недійсним рішення де-факто міністерства щодо частини приміщення в 112,6 кв.м. Однак «міністерство» подало зустрічний позов, в якому вимагає не тільки звільнити приміщення, а й стягнути з представника УПЦ КП неустойку за «безпідставне користування майном за період з 21 серпня 2014 року по 30 вересня 2015 року» в сумі 591 128,65 руб. Де-факто арбітражний суд задовольнив позов «Міністерства» майна і земельних відносин. [255] 14 червня 2016 року «Апеляційний суд Севастополя» залишив в силі рішення де-факто арбітражного суду і зобов'язав Кримську єпархію УПЦ КП сплатити «Міністерству майнових і земельних відносин Республіки Крим» півмільйона рублів штрафу і звільнити 112 кв. м на першому поверсі Кафедрального собору в Сімферополі. [256] 8 листопада 2016 в Сімферополі представники так званого «Фонду майна Криму» намагалися опечатати перший поверх Кафедрального собору святих рівноапостольних Володимира і Ольги УПЦ КП. [257]

336. Лютий 2016 загроза ліквідації церкви УПЦ КП, Євпаторія

12 лютого 2016 архієпископ Сімферопольський і Кримський Климент УПЦ КП повідомив, що церкви УПЦ КП в м Євпаторії загрожує ліквідація. За кілька днів до цього йому зателефонував де-факто глава міського управління з питань міжнаціональних та міжконфесійних відносин, з вимогою, щоб УПЦ КП припинила свою діяльність в зв'язку з тим, що вона не зареєстрована. [258]

337. Квітень 2016 перевірка релігійної організації «Церква євангельських християн-баптистів» Благодать», м Севастополь

У квітні 2016 де-факто прокуратура Севастополя провела перевірку виконання законодавства про протидію екстремізму в релігійних об'єднаннях, за адресою реєстрації церкви християн-баптистів в багатоквартирному будинку по вул. Михайлівській в Севастополі. За результатами перевірки де-факто прокуратура встановила, що за вказаною адресою організація відсутня. На цій підставі в січня 2019 організація була ліквідована за рішенням де-факто суду. [259]

338. 2 липня 2016, зрив богослужіння «Свідків Єгови», м. Алушта

2 липня 2016 в Алушті російські силовики зірвали богослужіння послідовників релігійної організації «Свідки Єгови». 10 співробітників правоохоронних органів з'явилися на богослужіння, де були присутні близько 100 вірних. Потім помічник міського прокурора Михайло Дідун підійшов до трибуни і перервав богослужіння. Він вилучив у одного з присутніх чорний пакет, в якому опинилося кілька брошур, ймовірно внесених до списку екстремістських матеріалів РФ.[260]

339. 2 грудня 2016 заборона церкви «Голос Надії» користуватися своїм приміщенням, м. Бахчисарай

2 грудня 2016 Церква християн віри євангелістської «Голос Надії» в Бахчисараї отримала постанову від влади про заборону використовувати приміщення по вул. Ракицького 29, яке знаходиться в приватній власності у релігійної громади. [261] Формальною підставою для заборони стало порушення стандартів будівництва приміщення. Неформальною причиною називають той факт, що навпроти церкви було побудовано нову будівлю ФСБ РФ.

340. 20 квітня 2017 визнання «Свідків Єгови» екстремістською організацією і заборона на її діяльність

20 квітня 2017 року Верховний суд РФ визнав «Управлінський центр свідків Єгови в Росії» екстремістською організацією. Суд постановив ліквідувати її і заборонити діяльність на території РФ, що поширилося і на 22 організації «Свідків Єгови», які знаходяться в Криму. За інформацією порталу «Свідки Єгови в Росії», на території

Криму проживає 8000 вірян, що належать до «Свідків Єгови». 17 липня 2017 року Верховний суд РФ залишив у силі рішення про визнання організації «Свідків Єгови» екстремістською і заборону її діяльності. 16 серпня 2017 року Міністерство юстиції РФ внесло в список екстремістських організацій організацію «Управлінський центр Свідків Єгови в Росії» і 395 місцевих релігійних організацій, які входять в його структуру. Серед них - 18 релігійних організацій Криму, діяльність яких стала забороненою. [262]

341. 20 квітня 2017 рейд в приміщенні Свідків Єгови, м. Джанкой

20 квітня 2017 російські силовики увірвалися в приміщення Свідків Єгови під час богослужіння. Вони процитували присутнім рішення Верховного суду Росії про визнання «Свідків Єгови» екстремістською організацією і про заборону їх діяльності. Вони також обшукали будівлю і, вигнавши присутніх, замкнули його для запобігання зборів в майбутньому в цьому місці. [263]

342. 9 червня 2017 примус до зміни релігії, м. Бахчисарай

9 червня одному зі Свідків Єгови повідомили у військкоматі в Криму, про те що за законодавством Російської Федерації він не може скористатися своїм правом на альтернативну невійськову службу до тих пір поки він не змінить свою релігію. [264] Військкомат захотів від молодого людини надати документи про зміну віри для проходження альтернативної цивільної служби. [265]

343. 31 серпня 2017 захоплення приміщення Кафедрального собору святих рівноапостольних князів Ольги та Володимира Української православної церкви Київського Патріархату, Сімферополі

У продовженні спору про приміщення Кафедрального собору святих рівноапостольних князів Ольги та Володимира Української православної церкви Київського Патріархату в Сімферополі 31 серпня російська виконавча служба разом з російськими силовими структурами заблокували храм. Російський судові пристави зламали двері першого і другого поверху і винесли церковне майно. [266] За словами архієпископа Сімферопольського і Кримського УПЦ КП Климента пристави забрали хрест, церковний посуд, раритетні ікони, столовий посуд з фарфору і богемського кришталю, які були подаровані церкві та килими. При цьому актів про вилучення речей пристави які не склали і не погодили вилучення з архієпископом. [267] Російські чиновники посилалися на рішення «арбітражного суду» про розірвання договору оренди та виселення УПЦ КП з храму, а також оплати штрафу в розмірі 500 000 російських рублів (\$ 8600). Також в ході рейду російські силовики пошкодили руку Архієпископу Клименту, в результаті чого він був госпіталізований.

344. Грудень 2017 церква «Голос Надії» припинила свою діяльність, м. Бахчисарай

Церква «Голос надії», деномінація євангельських протестантів в Бахчисарай, перереєструвалася відповідно до законодавства Російської Федерації. Проте, після погроз з боку ФСБ і настирливих перевірок, проведених різними урядовими відомствами, в грудні 2017 р Церква припинила проведення богослужінь.[268]

345. 23 квітня 2018 відмова Архієпископу Клименту у відвідуванні політв'язня Володимира Балуха, м. Сімферополь

23 квітня 2018 архієпископ Сімферопольський і Кримський Климент отримав відмову у відвідуванні політв'язня Володимира Балуха від адміністрації СІЗО Сімферополя. Раніше Архієпископ Климент отримав статус громадського захисника Балуха і має право відвідувати його в місцях позбавлення волі для підтримки психологічного і духовного стану Володимира. 18 березня 2018 Володимир Балух оголосив безстрокове голодування. Владика Климент протягом тривалого часу надавав духовну допомогу Володимирі.

Причиною відмови у візиті стала формальність - співробітники СІЗО зажадали у Климента ухвалу суду про призначення його захисником окремим документом відповідно до 49 ст. Частина 2 КПК України, і не прийняли випуску судового засідання, на якому «Роздольненський районний суд» задовольнив клопотання адвоката українця про включення в процес Климента як громадського захисника Балуха. [269]

346. Листопад 2018, дискредитація релігійної організації «Свідки Єгови»

17 жовтня в Керчі в політехнічному коледжі студент Владислав Росляков вбив 21 людини і поранив більше 40-ка. Після трагедії деякі російських ЗМІ безпідставно і не маючи підтверджень стали вказувати на релігійні переконання матері підозрюваного в злочині молодшої людини як на один з факторів, що посприяв злочину. Так, 20 жовтня 2018 року на сайті Вести.ру з'явилася публікація відеосюжету під назвою "Керченського вбивцю оточували адепти тоталітарних сект." На початку сюжету ведучий озвучує таке твердження: "Мати, активістка секти «Свідки Єгови» (заборонена в Росії), змушувала і сина жити за правилами забороненої організації. Люди, яким вдалося звідти вирватися, тепер розміщують на своїх сторінках в соцмережах співчуття рідним загиблих і запевняють, що все, що сталося - наслідки псевдорелігійного виховання ". Ці та інші висловлювання є мовою ворожнечі стосовно послідовників релігійної течії "Свідки Єгови". [270] Подібні висловлювання, що розпалюють ненависть до «Свідкам

Єгови» Кримська правозахисна група зафіксувала як мінімум в 10 публікаціях Інтернет-видань Криму і РФ: Вести.ру, НТВ, телеканал «Звезда» і Russia Today.

347. 15-16 листопада 2018, обшуки в будинках «Свідків Єгови», м Джанкой

В ніч з 15 на 16 листопада в Джанкої пройшли масові обшуки в будинках місцевих жителів, підозрюваних в причетності до організації «Свідки Єгови», визнаної в РФ екстремістською. За повідомленням самої організації, близько 200 співробітників ФСБ провели обшуки щонайменше в 8 будинках. [271] В результаті обшуків було затримано Сергія Філатова за звинуваченням в екстремізмі. Російські силовики застосовували непропорційну силу під час обшуків. В результаті Двоє людей було госпіталізовано з підвищеним артеріальним тиском після обшуків. 22-річна Жанна Лунгу, яка була вагітна, втратила дитину після обшуку. [272]

3. ПОРУШЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ПРЕДСТАВНИКІВ ІНШИХ РЕЛІГІЙ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

348. 27 лютого 2014 осквернення синагоги, м. Сімферополь

27 лютого 2014 в Сімферополі був осквернений фасад будівлі синагоги «Нер тамід», що належить громаді прогресивного іудаїзму. Невідомі написали чорною фарбою на дверях синагоги «Смерть жидам», а також намалювали на дверях і на фасаді свастику та інші неонацистські символи. Це перший подібний акт антисемітського вандалізму в Сімферополі за останні 20 років. [273] Пізніше за підозрою в оскверненні синагоги був затриманий молодий чоловік, якого окупаційна влада звинувачувала в зв'язках з українським добровільним полком «Азов». МВС України спростувало цю інформацію. [274] Рабин Криму Михайло Капустін висловлював свою думку, що осквернення могло бути сплановано проросійськими силами. [275]

349. 16 березня 2014 рабин Криму Михайло Капустін був змушений покинути Крим

Рабин громад прогресивного іудаїзму Сімферополя і України Михайло Капустін зі своєю сім'єю виїхав з Криму. Раніше невідомі розписали двері і фасад будівлі синагоги Нер-тамід свастикою і образливими написами. [276]

350. 22 березня 2014 Хабад рабин Іцхак-Меір Ліфшиц покинув Крим

В кінці березня 2014 кримський Хабад рабин Іцхак-Меір Ліфшиц покинув Крим зі своєю дружиною Леей і сувоєм Тори. Рабін Іцхак-Меір Ліфшиц, був емісаром Хабад-Любавич в Криму з сувоєм Тори понад два десятиліття. [277]

351. Січень-лютий 2016 затримання та притягнення до адміністративної відповідальності послідовників вайшнавизму, м Ялта

30 січня 2016 року співробітники МВС РФ затримали на набережній Ялти групу послідовників вайшнавизму, які йшли вулицею, викрикували «Харе-Крішна-Харі Рама» і роздавали брошури. [278] 26 лютого 2016 року де-факто суддя Юрій Берещанській «Ялтинського міського суду» визнав одного учасників ходи Шарапова С.С. винним в проведенні несанкціонованого масового заходу і засудив до покарання у вигляді 10 000 рублів штрафу згідно з ч. 1 ст. 20.2 КоАП РФ. [279] 10 травня 2016 року «суддя Верховного суду Республіки Крим» Євген Павловський визнав постанову про штраф у відношенні С. Шарапова законним і залишив його в силі. [280]

352. 28 квітня 2017 притягнення до відповідальності Івана Васильєва, м. Сімферополь

28 квітня 2017 року «мировий суддя Сімферопольського судового району» Ольга Чепіль оштрафувала на 5 000 рублів Івана Васильєва. [281] Згідно з постановою «суду», Васильєв, будучи парафіянином «Кримського товариства свідомості Крішни», проводив місіонерську діяльність під виглядом заходу, присвяченого здоровому способу життя. Згідно зі свідченнями свідка звинувачення, чоловік з мікрофоном розповідав, що вони проти куріння і алкоголю, вони співають молитви і таким чином радіють життю. Ця мова була розцінена як заклик приєднатися до суспільства. [282]

353. 1 листопада 2017 притягнення до відповідальності Ольгу Сабітову, м. Ялта

1 листопада 2017 року «мировий суддя Ялтинського судового району» Петро Кіреєв оштрафував на 5 000 рублів Ольгу Сабітову за те, що вона запрошувала всіх охочих разом провести комплекс вправ оздоровчої гімнастики Фалуньгун. «Суддя» вважав місіонерською діяльністю те, що Сабітова мала намір проводити гімнастику відповідно до книги «Фалуньгун». [283] «Суддя» проігнорувала заяву Ольги Сабітової про те, що вона православна, і що гімнастика не є релігією або віровченням. «Ялтинський міський суд» залишив рішення «мирового судді» без змін. [284]

354. 24 грудня 2018 притягнення до адміністративної відповідальності «Караїмську релігійну громаду»

24 грудня 2018 року "мировий суддя Євпаторійського судового району" Інна Семенець оштрафувала "Караїмську релігійну громаду" за ч.3 ст. 5.26 КоАП РФ за відсутність вивіски на будівлі релігійної організації. [285]

ДЖЕРЕЛА:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). Ст. 18. URL: <http://bit.ly/2RhnJ1k>
2. UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion), 30 July 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para. 3
3. UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion), 30 July 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para. 4.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). Ст. 4(2). URL: <http://bit.ly/2RhnJ1k>
5. Норма 104, Международный комитет Красного Креста (МККК), Обычное международное гуманитарное право. Том I. Нормы. С. 479.
6. Норма 127, Международный комитет Красного Креста (МККК), Обычное международное гуманитарное право. Том I. Нормы. С. 573; UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion), 30 July 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para. 8.
7. Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны. С. 58.
8. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I), ст. 75(1)
9. 99% религиозных общин Крыма не зарегистрировались по законам России. URL: https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1543%253A1&catid=34%253Aua&Itemid=61&lang=ru.
10. United States Commission on International Religious Freedom, 2018 Annual Report. P. 78. URL: <http://www.uscirf.gov/sites/default/files/2018USCIRFAR.pdf>.
11. Расизм, дискриминация и борьба с «экстремизмом» в современной России: Альтернативный отчет о соблюдении Российской Федерацией Конвенции ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации. С. 16. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/RUS/INT_CERD_NGO_RUS_28206_R.pdf.

12. Федеральный закон "О свободе совести и о религиозных объединениях" от 26.09.1997 N 125-ФЗ, ст. 7.
13. UN General Assembly, Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, 2 August 2016, A/71/269. Para. 49. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Religion/A-71-269_en.pdf.
14. Инна Загребина. Где двое или трое, там и Минюст посреди них. URL: <https://www.sova-center.ru/religion/publications/2015/07/d32419/>.
15. Инна Загребина. Где двое или трое, там и Минюст посреди них. URL: <https://www.sova-center.ru/religion/publications/2015/07/d32419/>.
16. Федеральный закон «О свободе совести и о религиозных объединениях» от 26.09.1997 N 125-ФЗ. URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/11523>.
17. Федеральный закон «О свободе совести и о религиозных объединениях» от 26.09.1997 N 125-ФЗ. Ст. 24-2, 24-2(3). URL: <http://kremlin.ru/acts/bank/11523>.
18. UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on freedom of religion or belief, Asma Jahangir, A/60/399, 30 September 2005, Para. 62, 65, 68.
19. «Антимиссионерский» закон подлежит отмене как антиконституционный. URL: <https://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/06/d34892/>.
20. Федеральный закон от 25 июля 2002 г. N 114-ФЗ «О противодействии экстремистской деятельности».
21. Федеральный закон «О противодействии терроризму» от 06.03.2006 N 35-ФЗ.
22. Национальный антитеррористический комитет. Единый федеральный список организаций, в том числе иностранных и международных организаций, признанных судами Российской Федерации террористическими. URL: <http://nac.gov.ru/terroristicheskie-i-ekstremistskie-organizacii-i-materialy.html>.
23. Национальный антитеррористический комитет. Единый федеральный список организаций, в том числе иностранных и международных организаций, признанных судами Российской Федерации террористическими. URL: <http://nac.gov.ru/terroristicheskie-i-ekstremistskie-organizacii-i-materialy.html>; Министерство юстиции Российской Федерации. Перечень некоммерческих организаций, в отношении которых судом принято вступившее в законную силу решение о ликвидации или запрете по основаниям, предусмотренным ФЗ «О противодействии экстремистской деятельности». URL: https://minjust.ru/nko/perechen_zapret.
24. Расизм, дискриминация и борьба с «экстремизмом» в современной России: Альтернативный отчет о соблюдении Российской Федерацией Конвенции ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации. С. 9. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/RUS/INT_CERD_NGO_RUS_28206_R.pdf.
25. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, Adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15-16 June 2012), para. 30.
26. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission),

Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, Adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15-16 June 2012), para. 31.

27. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, Adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15-16 June 2012), para. 31.

28. UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 22: Article 18 (Freedom of Thought, Conscience or Religion), 30 July 1993, CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, para. 3.

29. Council of Europe/European Court of Human Rights, Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights, 2018, para. 25.

30. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, Adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15-16 June 2012), para. 39.

31. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, Adopted by the Venice Commission at its 91st Plenary Session (Venice, 15-16 June 2012), para. 49.

32. Консультативный комитет Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств, Третье мнение о Российской Федерации, 24 ноября 2011. Para. 92, 132, 139. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6a4>.

33. Актуальный список незаконно лишенных свободы в связи с реализацией права на свободу вероисповедания. URL: <https://memohrc.org/ru/aktualnyy-spisok-presleduemyyh-v-svyazi-s-realizaciey-prava-na-svobodu-veroispovedaniya>; European Parliament resolution on Russia, notably the case of Ukrainian political prisoner Oleg Sentsov (2018/2754(RSP)), 14 June 2018. URL: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+P8-RC-2018-0288+0+DOC+XML+V0//EN&language=en#_part1_ref2.

34. Федеральный закон от 6 июля 2016 г. N 374-ФЗ «О внесении изменений в Федеральный закон «О противодействии терроризму» и отдельные законодательные акты Российской Федерации в части установления дополнительных мер противодействия терроризму и обеспечения общественной безопасности». URL: <https://rg.ru/2016/07/08/antiterror-dok.html>.

35. United States Commission on International Religious Freedom, 2018 Annual Report. P. 73. URL: <http://www.uscirf.gov/sites/default/files/2018USCIRFAR.pdf>.

36. Boris Nemtsov Foundation for Freedom, Доклад «Политические преследования в России»: шесть месяцев 2017 года. С. 3. URL: <https://nemtsovfund.org/cp/wp-content/uploads/2017/07/Report-Persecution-2017-1.pdf>

37. Яна Гончарова, Засуджені за думки. Справа кримських мусульман URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/09/7/7119820/>

38. «Мемориал» признал политзаключенными четверых обвиняемых по

делу «Хизб ут-Тахрир» URL: <https://www.ixtc.org/2016/07/memorial-priznal-politzaklyuchennymi-chetveryh-obvinyaemyh-po-delu-hizb-ut-tahrir/>

39. Фигурантов «дела «Хизб ут-Тахрир» увезли из Крыма в Ростов-на-Дону URL: <https://investigator.org.ua/news/180604/>

40. Четырех крымчан, обвиняемых в связях с «Хизб ут-Тахрир» в России приговорили к тюремным срокам URL: https://censor.net.ua/news/404866/chetyreh_krymchan_obvinyaemyh_v_svyazyah_s_hizb_uttahrir_v_rossii_prigovorili_k_tyuremnyam_srokam

41. Верховный суд РФ отправил на пересмотр «дело Хизб ут-Тахрир» по одному из фигурантов URL: <https://investigator.org.ua/topnews/192458/>

42. «Дело Хизб ут-Тахрир»: основные фигуранты и причина преследований URL: <https://112.ua/obshchestvo/delo-hizb-ut-tahrir-osnovnye-figuranty-i-prichina-presledovaniy-403319.html>

43. Иван Путилов. Фигуранты нового дела «Хизб ут-Тахрир»: кого арестовала ФСБ в Крыму URL: <https://ru.krymr.com/a/27560631.html>

44. Иван Путилов. Фигуранты нового дела «Хизб ут-Тахрир»: кого арестовала ФСБ в Крыму URL: <https://ru.krymr.com/a/27560631.html>

45. «Дело Хизб ут-Тахрир»: плюс два новых фигуранта URL: <https://ru.krymr.com/a/27682304.html>

46. На суде по ялтинскому «делу Хизб ут-Тахрир» допросили сотрудника ФСБ РФ URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29041216.html>

47. Адвокат: В Краснодарском СИЗО издеваются над крымскими мусульманами Куку и Сируком URL: <https://graniru.org/Politics/Russia/Politzeki/m.266686.html>

48. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, с. 4 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

49. В Крыму суд оставил под арестом фигурантов бахчисарайского «дела Хизб ут Тахрир» URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29180809.html>

50. Иван Путилов. В СИЗО за вероисповедание. Бахчисарайских мусульман оставили за решеткой URL: <https://ru.krymr.com/a/27755199.html>

51. Фигурантам первого бахчисарайского дела «Хизб ут Тахрир» продили арест URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.268952.html>

52. Фигурантов дела «Хизб ут-Тахрир» этапируют из Крыма в Ростов-на-Дону URL: <https://15minut.org/news/176802-figurantov-dela-hizb-ut-tahrir-etapiruyut-iz-simferopola-v-rostov-na-donu>

53. В Крыму граждане Киргизии обвиняются в сотрудничестве с «Хизб ут-Тахрир» URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/counter-extremism/2016/08/d38722/////> Список преследуемых в связи с причастностью к «Хизб ут-Тахрир» URL: https://memohrc.org/ru/news_old/spisok-presleduemyh-v-svyazi-s-prichastnostyu-k-hizb-ut-tahrir-obnovlyaetsya

54. В Симферополе задержаны фигуранты четвертого дела крымских

мусульман URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.255452.html>

55. Задержанным в Крыму предъявили подозрение по «террористической статье» - адвокат URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28047846.html>

56. Задержанный в Крыму Абдуллаев в критическом состоянии - МИД URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/04/30/7179144/> /// Виктория Бега, Фигурантов дела «Хизб ут-Тахрир» этапируют из Крыма в Ростов URL: <https://hromadske.ua/posts/fihurantiv-spravu-khizb-ut-takhrir-etapuiut-z-krymu-do-rostova-advokat>

57. Справа Хизб ут-Тахрир: оккупанты засудили крымских татар на 12-17 років URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/18/7218442/>

58. Задержанных после обысков в Бахчисарае увезли в управление ФСБ по Крыму – адвокат URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28786234.html>

59. Решение по делу «Хизб ут Тахрир» вернули в суд первой инстанции URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2018/05/17/7180592/>

60. Задержанного в Бахчисарае крымскотатарского активиста поместят в изолятор до суда URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29240791.html>

61. Суд в Крыму продлил арест фигурантам дела «Хизб ут-Тахрир URL: https://lb.ua/news/2018/10/06/409337_sud_krimu_prodlil_arest_figurantam.html ///

62. Мемедеминов: преследование РФ активистов в Крыму – это борьба с инакомыслием в любых его проявлениях URL: <https://investigator.org.ua/news-2/209376/>

63. Наримана Мемедеминова поместили в психиатрическую больницу URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/636383593395767>

64. Суд в Крыму оставил под стражей блогера Мемедеминова URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-ostavil-pod-strazhej-memedeminova/29449267.html>

65. Суд оккупантов оставил под стражей Энвера Сейтосманова URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/quot-sud-quot-okkupantov-ostavil-pod-strajei-envera-seitosmanova/195024/>

66. Суд в Крыму отправил под арест крымчан, обвиняемых в создании и участии в экстремистской ячейке URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28771862.html> /// Суд в Крыму избрал меру пресечения для задержанных вчера мусульман URL: <https://ovdinfo.org/express-news/2017/10/03/sud-v-krymu-izbral-meru-presecheniya-dlya-zaderzhannyh-vchera-musulman>

67. Фигурант крымского дела «Таблиги Джемаат» Кубединов освобожден из СИЗО URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.267876.html>

68. Суд у Криму виніс вирок чотирьом кримчанам у «справі Таблігі Джемаат» URL: <https://ua.krymr.com/a/news-krym-vyrok-krymchany-tablihi-dzhamaat/29724071.html>

69. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 5 URL: https://www.kiev-symph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=308083176&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_srv_num=1

70. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 5 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf> /// Киевский районный суд г. Симферополя, 28 августа 2014, 5-811/2014, URL: https://kiev-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=308083171&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

71. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 5 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>/// Красногвардейский районный суд, 29 августа 2014, 5-411/2014, URL: https://krasnogvardeiskiy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=149990228&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_doc=1&srv_num=1

72. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 9 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

73. Белогорский районный суд, 5-357/2014, 16 сентября 2014, URL: https://belogorskiy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=90425865&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

74. Ялтинский городской суд, 5-736/2014, 25 сентября 2014, URL: https://yalta--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=440615653&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1///

Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 6 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

75. Бахчисарайский районный суд, 5-627/2014, 7 октября 2014, URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466359346&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1///

Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 9 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

76. Киевский районный суд Симферополя, 5-994/2014, 08 октября 2014, URL: https://kiev-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=308084334&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

77. Крымская правозащитная группа, Украинский Хельсинский союз по правам человека, Альтернативный доклад к объединенным 23-й и 24-й докладам Российской Федерации для представления в Комитет по ликвидации расовой дискриминации в соответствии со ст.9 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации

URL:https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCERD%2fNGO%2fRUS%2f28205&Lang=en

78. Керченский городской суд, 5-797/2014, 30 октября 2014, URL: https://kerch--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=81743002&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1/// Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 9 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

79. Евпаторийский городской суд, 5-1457/2014, 18 ноября 2014, URL: https://evpatoriya--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1456022475&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1/// Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 5 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>

80. Центральный районный суд г. Симферополь, дело №5-1337/2014, 23 декабря 2014 г., URL: <http://судебныерешения.рф/3671365/extended>

81. Ялтинский городской суд Республики Крым, 5-726/2015, 6 апреля 2015 г., URL: <http://судебныерешения.рф/5371741/extended>

82. Центральный районный суд г. Симферополь, 5-614/2015, 27 апреля 2015 г., URL: <http://судебныерешения.рф/5688119/extended>

83. Симферопольский районный суд Республики Крым, 5-823/2015, 7 мая 2015 г., URL: <http://судебныерешения.рф/6188738/extended>

84. Железнодорожный районный суд г. Симферополь, 5-790/2015, 25 мая 2015 г., URL: <http://судебныерешения.рф/7271432/extended> /// Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 9 URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCERD%2fNGO%2fRUS%2f28205&Lang=en

85. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 6 URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCERD%2fNGO%2fRUS%2f28205&Lang=en /// Киевский районный суд Симферополя, 5-1277/2015, 26 мая 2015 года, URL: https://kiev-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=284060009&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

86. Симферопольский районный суд Республики Крым, 5-816/2015, 9 июня 2015 г., URL: <http://судебныерешения.рф/7089263/extended>

87. Симферопольский районный суд Республики Крым, 14 августа 2015 г., 5-1640/2015, URL: <http://судебныерешения.рф/9187366/extended>

88. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений

- в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 6 URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCERD%2fNGO%2fRUS%2f28205&Lang=en/// Киевский районный суд г. Симферополя, 5-994/2016, 25 февраля 2016 г., URL: https://kiev-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=284083617&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_doc=1&srv_num=1
89. Киевский районный суд г. Симферополь, 5-4010/2016, 13 октября 2016 г., URL: <http://судебныерешения.рф/21010688/extended>
90. Ялтинский городской суд, 5-3185/2016, 08 ноября 2016, URL: https://yalta-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=440675186&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
91. Ялтинский городской суд, 5-3186/2016, 08 ноября 2016, URL: https://yalta-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=440675195&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
92. Кировский районный суд Республики Крым, 5-115/2017, 30 июня 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/28075256/extended>
93. В Евпатории суд оштрафовал имама за хранение запрещенной литературы URL: <https://www.sova-center.ru/misuse/news/persecution/2016/11/d35902/>
94. Евпатория: имам Абдулганиев оштрафован за подброшенную запрещенную литературу URL: <https://graniru.org/Politics/World/Europe/Ukraine/m.256982.html>
95. Илья Тарасов, Витокрия Веселова, «Экстремистские» песни и картинки: как крымчан наказывают за фото и видео в соцсетях URL: <https://ru.krymr.com/a/28985413.html///> Бахчисарайский районный суд, 5-109/2017, 26 января 2017, URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466399547&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
96. Бахчисарайский районный суд, 5-110/2017, 26 января 2017, URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466399557&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
97. Адвокат на свободе: Эмиль Курбединов освобожден из-под ареста в Симферополе URL: <https://ru.krymr.com/a/28279895.html///> Железнодорожный районный суд г. Симферополь, 5-169/2017, 26 января 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/25094312/extended>
98. Евпаторийский городской суд Республики Крым, 5-45/2017, 31 января 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/25008527/extended>
99. У Криму людей переслідують за релігійні переконання – правозахисники URL: <https://investigator.org.ua/ua/news-2/199860///> Бахчисарайский районный суд URL: <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=17553&year=2017>
100. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 324 URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
101. Феодосийский районный суд, URL: <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=221786&year=2018>

102. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-184/2017, 13 апреля 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/26613469/extended> /// Жертвы «зачищенного» четверга: кого задержали в Бахчисарае URL: <https://ru.krymr.com/a/28431415.html> /// Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-183/2017, 13 апреля 2017, URL: <http://судебныерешения.рф/26613470/extended>

103. Мидат Муждабаев и Сейдамет Мустафаев получили наказание в виде админареста URL: <https://avdet.org/ru/2017/04/14/midat-muzhdabaev-i-sejdamet-mustafaev-poluchili-nakazanie-v-vide-adminaresta>

104. Крымская Солидарность URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/517220041978790> /// Бахчисарайский районный суд, 5-391/2017, 08 ноября 2017, URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1466401689&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

105. В Симферополе утром 8 ноября у еще одного крымскотатарского активиста прошел обыск URL: <https://avdet.org/ru/2017/11/09/v-simferopole-utrom-8-noyabrya-u-eshhe-odnogo-krymskotatarskogo-aktivista-proshel-obysk> /// Центральный районный суд г. Симферополь, 5-625/2017, 8 ноября 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/31209825/extended>

106. Верховный Суд Республики Крым, 12-1297/2017, 14 ноября 2017, URL: http://sudact.ru/regular/doc/BC0ncAGhEf1V/?regular-txt=%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2&regular-case_doc=&regular-lawchunkinfo=&regular-doc_type=&regular-date_from=14.11.2017&regular-date_to=15.11.2017&regular-workflow_stage=&regular-area=&regular-court=%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9+%D0%A1%D1%83%D0%B4+%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8+%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC+%28%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0+%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC%29&regular-judge=&_id=1532956401330&snippet_pos=130#snippet

107. Керченский городской суд Республики Крым, 5-829/2017, 27 декабря 2017 г., URL: <http://судебныерешения.рф/31819228/extended>

108. Илья Тарасов, Витокрия Веселова, «Экстремистские» песни и картинки: как крымчан наказывают за фото и видео в соцсетях URL: <https://ru.krymr.com/a/28985413.html> /// Кировский районный суд Республики Крым, 5-11/2018, 18 января 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/31896763/extended> /// Верховный Суд Республики Крым, 12-192/2018, 26 января 2018, URL: https://sudact.ru/regular/doc/7scr81fkHqL/?regular-txt=12-192%2F2018&regular-case_doc=&regular-lawchunkinfo=&regular-doc_type=&regular-date_from=&regular-date_to=&regular-workflow_stage=&regular-area=&regular-court=%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B9+%D0%A1%D1%83%D0%B4+%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8+%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC+%28%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0+%D0%9A%D1%80%D1%8B%D0%BC%29&regul

ar-judge=&_id=1533033822303

109. Илья Тарасов, Витокрия Веселова, «Экстремистские» песни и картинки: как крымчан наказывают за фото и видео в соцсетях URL: <https://ru.krymr.com/a/28985413.html> /// Белогорский районный суд, 5-32/2018, 18 января 2018, URL: https://belogorskiy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1426868008&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1

110. Задержанного в Джанкое активиста Кроша пытали током – адвокат Курбединов URL: https://censor.net.ua/news/3046495/zaderjannogo_v_djankoe_krymskotatarskogo_aktivista_krosha_pytali_tokom_advokat_kurbedinov; В Крыму проходят очередные обыски в домах крымских татар – обновляется URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/v-krimu-prohodyat-ocherednie-obiski-v-domah-krimskih-tatar-obnovlyaetsya/186261/>

111. В Крыму проходят очередные обыски в домах крымских татар – обновляется URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/v-krimu-prohodyat-ocherednie-obiski-v-domah-krimskih-tatar-obnovlyaetsya/186261/>; Оккупанты рассмотрели жалобу Эбазера Ислямова URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/okkupanti-rassmotreli-jalobu-ebazera-islyamova/189281/////> Нижнегорский районный суд РК, 5-12/2018, 25 января 2018, URL: https://nizhnegorskiy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=1494884575&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&_doc=1&srv_num=1

112. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-77/2018, 12 апреля 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/33735375/extended>

113. ФСБшники влаштували «маски-шоу» під час молитви кримських мусульман URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/vandalism/70794/

114. Говорящий кот-«экстремист»: против активиста из Крыма открыли уголовное дело из-за видео «ВКонтакте» URL: <https://ru.krymr.com/a/ugolovnoe-delo-protiv-krymskogo-aktivista/29494823.html>

115. Кировский районный суд Республики Крым, 5-166/2018, 4 сентября 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/36072638/extended>

116. Кировский районный суд Республики Крым, 5-167/2018, 4 сентября 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/36332871/extended>; Кировский районный суд Республики Крым, №5-168/2018, 4 сентября 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/36072637/extended> /// Кировский районный суд Республики Крым, №5-169/2018, 4 сентября 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/36072636/extended>

117. Штрафы и аресты за «экстремизм»: четверых крымских татар осудили за посты в соцсетях URL: <https://ru.krymr.com/a/novye-obyski-aresty-i-shtrafy-v-krymu/29471956.html>

118. Суд в Крыму подтвердил законность ареста крымчанина Куламетова URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-krymu-podtverdil-zakonnost-aresta-krymchanina-kulametova/29496655.html>

119. Отца активиста «Крымской Солидарности» отпустили из отделения полиции – правозащитники URL: <https://ru.krymr.com/a/news-zaderzhannogo-posle-obyska-v-bahchisarae-otpusili-iz-otdelenia-policyi/29487669.html>

120. В Криму по обвинению в демонстрации символики «Хизб ут-Тахрир» арестован активист «Крымской Солидарности» URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/counter-extremism/2018/09/d40039/>
121. Суд в Криму арестовал активиста Белялова на пять суток URL: <https://ru.krymr.com/a/news-belyalova-arestovali/29490274.html>
122. Суд в Криму оштрафовал уролога за экстремизм URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-feodosii-oshtrafoval-krymskogo-urologa-za-ekstremizm/29500193.html>
123. КрымSOS, “Энциклопедия репрессий в Криму с момента аннексии Россией”, 2017, с. 91 URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
124. ФСБ снова провела обыски в крымских медресе URL: <https://ru.krymr.com/a/26533512.html>
125. В Криму после обыска задержан замдиректора мусульманской школы URL: <http://podrobnosti.ua/981857-v-krymu-posle-obyska-zaderzhan-zamdirektora-musulmanskoj-shkoly-foto.html>
126. Задержанного зам директора исламского медресе в Симферопольском районе отпустили URL: <https://ru.krymr.com/a/25433734.html>
127. OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights & High Commissioner on National Minorities, Report of the Human Rights Assessment Mission on Crimea (6–18 July 2015), 17 September 2015, URL: <https://www.osce.org/odhr/report-of-the-human-rights-assessment-mission-on-crimea?download=true>
128. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Криму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 4 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>
129. Кримська правозахисна група, Свобода релігії і переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації у сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, с. 4 URL: crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf
130. Київський районний суд Сімферополя, 5-994/2014, 08 октября 2014, URL: https://kiev-simpf--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=308084334&_deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
131. В Симферопольской мечети проходит обыск URL: <https://investigator.org.ua/news/136931/>
132. Жители белогорского поселка сообщают об обыске в крымскотатарской школе URL: <https://ru.krymr.com/a/26590190.html>
133. Обыски в Криму продолжают: взяли за школы и мечети URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>
134. Кримська правозахисна група, Свобода релігії і переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації у сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, с. 5 URL: crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf

135. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года), с. 12-13 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_December_2014_RU.pdf /// Ялтинскую мечеть обыскивали 7 часов URL: <https://avdet.org/ru/2014/09/29/yaltinskuu-mechet-obyskivali-7-chasov/>
136. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 6 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>
137. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (январь 2016 года), с. 6 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2016_RU.pdf
138. Муфтий Украины: в Исламский культурный центр в Симферополе подбросили запрещенную литературу URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27518543.html>
139. Меджлис: в Крыму у главы мусульманской общины в ходе обыска изъяли религиозную литературу URL: <https://112.ua/obshchestvo/medzhlis-v-krymu-u-glavy-musulmanskoj-obshhiny-v-hode-obyska-izyali-religioznuyu-literaturu-295963.html>
140. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (март 2016 года), с. 4 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2016_RU.pdf
141. В Щебетовке в дом семьи местного имама пришли силовики – Крымская контактная группа URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27615131.html>
142. ФСБ задержала на админгранице крымчан за «экстремистскую» литературу URL: <https://investigator.org.ua/news/177736/>
143. Обыски в Крыму: ОМОН насильно увез из мечети более сотни мусульман URL: <https://www.obozrevatel.com/politics/78941-obyiski-v-kryimu-omon-nasilno-uvez-iz-mecheti-bolee-sotni-musulman--fotofakt.htm>
144. В мечети крымского села проводится обыск URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/v-mecheti-krimskogo-sela-provoditsya-obisk/159476/>
145. «Маски-шоу» в крымской мечети: в Симферополе опять обыскивают мусульман URL: <https://ru.krymr.com/a/27970812.html>
146. Ялтинский городской суд, 5-3186/2016, 08 ноября 2016, URL: https://yalta-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=440675195&deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
147. Ялтинский міський суд, 5-3185/2016, 08 листопад 2016, URL: https://yalta-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=440675186&deloid=1500001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
148. Кримська правозахисна група, Свобода релігії і переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації у сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, с. 8 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>/// Российские силовики провели обыски в

четырёх мечетях Крыма URL: <http://islam.in.ua/ru/novosti-v-strane/rossiyskie-siloviki-proveli-obyski-v-chetyryoh-mechetyah-kryma>

149. Обращение имама «Хан-Джами» к Главе Республики Аскенову С.В. URL: <http://krimsegodnya.ru/religiya/obrashchenie-imama-khan-dzhami-k-glave-respubliki-krym-aksenovu-s-v.html>

150. Правозащитник подтвердил массовое задержание мусульман в Крыму URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28167448.html> /// Оккупанты задержали 11 мусульман вблизи Севастополя – Семедляев https://censor.net.ua/news/418692/okkupanty_zaderjali_11_musulman_vblizi_sevastopolya_smedlyav

151. В Крыму оккупанты устроили обыск в доме мусульманского священника URL: <https://www.unian.net/society/2073059-v-krymu-okkupanty-ustroili-obyisk-v-dome-musulmanskogo-svyaschennika-foto-video.html>

152. Силовики в Крыму провели обыск в доме имама – его госпитализировали URL: https://lb.ua/society/2017/08/10/373582_siloviki_krimu_proveli_obisk_dome.html

153. Крымская Солидарность URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/543420166025444>/// Во время обысков в Симферополе изъяли религиозную литературу – адвокат URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28956275.html>

154. ФСБшники влаштували «маски-шоу» під час молитви кримських мусульман URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/vandalism/70794/

155. Оккупанты обыскали мечеть в Джанскойском районе Крыма URL: https://ru.espreso.tv/news/2018/04/08/okkupanty_obyskaly_mechet_v_dzhankoyskom_rayone_kryma/// Крымская Солидарность URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/videos/%D0%92%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D1%82-%D0%A4%D0%A1%D0%91-%D0%B2-%D0%BC%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%82%D1%8C-%D0%94%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B9%D1%81/589513578082769/>

156. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июль – август 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf

157. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2014 года), с. 9-10 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf

158. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября 2017, para. 140 URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_RU.pdf

159. Имам мечети с Солнечной Долины никого в поджоге не подозревает URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/imam-mecheti-s-solnechnaya-dolina-nikogo-v-podjoge-ne-podozrevaet/141188/>

160. В Крыму обворовали мечеть, взломав сейф с пожертвованиями URL: <https://ru.krymr.com/a/26839703.html>

161. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года), с. 19 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf
162. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года), с. 21 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf
163. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года), с.11 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf
164. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (июль-август 2015 года), с. 12-13 URL: <https://crimeahrg.org/350/>
165. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (июль-август 2015 года), с. 13 URL: <https://crimeahrg.org/350/>
166. В Феодосии ограбили единственную мечеть URL: <https://investigator.org.ua/news/163378/>
167. Выходного на Курбан-Байрам в Севастополе не будет URL: http://news.sevas.com/politics/vyходного_na_kurban-bajram_v_sevastopole_ne_budet_24_sentyabrya_2015
168. Неизвестные устроили погром в мечети под Симферополем URL: <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/neizvestnie-ustroili-pogrom-v-mecheti-pod-simferopolem/150598/>
169. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (ноябрь 2015 года), с. 10 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
170. В Крыму ограбили очередную мечеть URL: <http://krymsos.com/ru/news/v-krimu-porgabuvali-chergovu-mechet/>
171. В Крыму депортивали координатора у справах релігій Туреччини URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/international_relations/62018/
172. В Крыму пытались поджечь мечеть - ДУМК URL: <https://investigator.org.ua/news/170564/>
173. В Крыму осквернили мечеть URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/counter-extremism/2016/01/d33592/>
174. Крымские татары провели молебен у дома Ахтема Чийгоза под присмотром неизвестных URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27819173.html>
175. У Криму силовики в день мусульманского свята проводят «антитерористичні навчання» с URL: <http://krymsos.com/news/u-krimu-siloviki-v-den-musulmanskogo-svyata-provodyat--antiteroristichni-navchannya-/>
176. Арестованных мусульман в крымском СИЗО кормят едой со свининой – адвокат URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27813109.html>
177. Куку рассказал об ужасающих условиях для узников в крымском

СИЗО URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/kuku-rasskazal-ob-ujasayuschih-usloviyah-dlya-uznikov-v-krimskom-sizo/169872/>

178. Фигуранты дела «Хизб ут Тахрир» пожаловались на тяжелые условия в СИЗО Ростова URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27938774.html>

179. Кримський мусульманин, якого судять в Ростові , п'яту добу сидить у карцері URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/64156/

180. В Крыму пытались поджечь мечеть в селе Пожарское URL: <https://investigator.org.ua/news-2/186298/>

181. Муфтий Крыма: крымских мусульман-патриотов России лишили в 2016 права на хадж URL: <https://eadaily.com/ru/news/2016/09/07/muftiy-kryma-krymskih-musulman-patriotov-rossii-lishili-v-2016-godu-prava-na-hadzh>

182. У Криму на місці Ханської мечеті зведуть храм Московського патріархату URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/land_and_property_problems/64981/

183. В оккупированном Крыму вандалы осквернили могилу на крымскотатарском кладбище URL: <http://atr.ua/ru/news/170975-v-okkupirovannom-krymu-vandaly-oskvernili-mogily-na-krymskotatarskom-kladbische>

184. В Крыму неизвестные вандалы разорвали и пытались сжечь несколько экземпляров Корана URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/vandalism/2017/05/d36965/>

185. В Гурзуфе разрушено мусульманское кладбище, которое до революции было местом паломничества URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/vandalism/2017/08/d37647/>

186. В Крыму на таможне изъят сборник мусульманских молитв URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/counter-extremism/2017/12/d38548/>

187. Вандализм в преддверии выборов: о нападении на мечеть в Крыму и выборах в России URL: <https://ru.krymr.com/a/29036901.html>

188. В Белогорске неизвестные исписали стены забора мечети нацистскими символами URL: <https://www.sova-center.ru/religion/news/extremism/vandalism/2018/06/d39574/>

189. Мусульманское кладбище в Ленинском районе подверглось актам вандализма URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29372623.html>

190. У Криму знайшли вандалів, які пошкодили надгробки на мусульманському кладовищі в Багерово URL: <https://investigator.org.ua/news-2/209801/>

191. Задержание «Свидетелей Иеговы» в Крыму: Филатову избрали меру пресечения URL: <http://atr.ua/news/180254-zaderzanie-svidetelej-iegovy-v-krymu-filatovu-izbrali-meru-presecenia>

192. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2015 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf

193. Крымская правозащитная группа, Свобода религии и убеждений в Крыму: Аналитический обзор о ситуации в сфере свободы религии и убеждений в условиях оккупации Крыма (апрель 2014-январь 2018), Киев, 2018, с. 17 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu-dlya-sayta.pdf>
194. 256 участников мирных собраний привлекли к административной ответственности в Крыму с момента оккупации URL: <https://crimeahrg.org/256-uchastnikov-mirnyih-sobraniy-privlekli-k-administrativnoy-otvetstvennosti-v-kryimu-s-momenta-okkupatsii/>
195. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2015 года), с. 14 URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf
196. Центральный районный суд г. Симферополь, 5-2684/2016, 28 декабря 2016 г., URL: <http://судебныерешения.рф/23773566/extended>
197. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 324 URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
198. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=115561&year=2018>
199. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 334 URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
200. Дело № 05-0396/14/2017. ПОСТАНОВЛЕНИЕ по делу об административном правонарушении. URL: <http://mirsud.sev.gov.ru/officework/dectextsas/?id=22692&year=2017>
201. Дело № 05-0187/42/2017. ПОСТАНОВЛЕНИЕ по делу об административном правонарушении. URL: <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/decisionas/?pn=0&id=334167&year=2018>
202. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 336, URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
203. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 337, URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
204. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 337, URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
205. Ялтинский городской суд, 12-648/2017, 14 августа 2017, URL: https://yalta-krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&_id=501497396&_deloid=1502001&_caseType=0&_new=0&srv_num=1
206. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=222681&year=2018>
207. <http://mirsud.sev.gov.ru/officework/dectextsas/?id=116688&year=2018>
208. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=222653&year=2018>
209. КрымSOS, "Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией", 2017, с. 337, URL: <http://krymsos.com/ru/reports/analitichni-zviti-po-krimu/entsiklopediya-represii-v-krimu-z-momentu-aneksiyi-rosiyeyu-zvit/>
210. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=430368&year=2018>

211. Центральный районный суд Симферополя, 5-509/2017, 26 июля 2017, URL: https://centr-simph--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=471786184&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1
212. <http://mirsud.sev.gov.ru/officework/dectextsas/?id=56344&year=2017>
213. Ленинский районный суд Севастополя, 12-508/2017, 11 декабря 2017, URL: <http://судебныерешения.рф/31500691/extended>
214. Ленинский районный суд Севастополя, 12-504/2017, 25 декабря 2017, URL: <http://судебныерешения.рф/30877208/extended>
215. Ленинский районный суд Севастополя, 12-431/2017, 04 декабря 2017, URL: <http://судебныерешения.рф/30793927/extended>
216. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/decisionas/?pn=0&id=1056781&year=2018>
217. Ленинский районный суд Севастополя, 12-230/2018, 19 апреля 2018, URL: <http://судебныерешения.рф/33441950/extended>
218. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/decisionas/?id=1716240&year=2018>
219. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=331252&year=2018>
220. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=352776&year=2018>
221. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=356482&year=2018>
222. Центральный районный суд г. Симферополь, 12-189/2018, 7 июня 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34966207/extended>
223. Гагаринский районный суд, 5-208/2018, 12 апреля 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/33736103/extended>
224. Гагаринский районный суд, 5-209/2018, 12 апреля 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/33736102/extended>
225. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=429224&year=2018>
226. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/decisionas/?id=1644816&year=2018>
227. Ленинский районный суд Севастополя, 12-400/2018, 19 июня 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34688267/extended>
228. Балаклавский районный суд Севастополя, 5-59/2018, 24 мая 2018, URL: <http://судебныерешения.рф/34365096/extended>
229. Гагаринский районный суд Севастополя, 5-284/2018, 25 мая 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34492291/extended>
230. Гагаринский районный суд Севастополя, 5-281/2018, 25 мая 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34394813/extended>
231. Гагаринский районный суд Севастополя, 5-283/2018, 25 мая 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34394812/extended>
232. <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/decisionas/?id=2049501&year=2018>
233. Ленинский районный суд, 5-189/2018, 7 июня 2018 г., URL: <http://судебныерешения.рф/34606311/extended>
234. Отец Николай Квич: меня обвинили в том, что я спонсирую Военно-морские силы Украины URL: news.ugcc.ua/ru/articles/otets_nikolay_kvich_menya_obvinili_v_tom_chno_ya_sponsiruyu_voennomorskie_sili_ukraini_69744.html

235. Три священника УГКЦ исчезли в Крыму за сутки, заявляют в церкви URL: <https://interfax.com.ua/news/general/196201.html>
236. УПЦ КП в Крыму жалуется, что у нее отобрали храмы URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/upc-kp-v-krymu-zhaluetsya-cto-u-nee-otobrali-hramy-362832.html>
237. В аннексированном Крыму отбирают храмы у украинских священников URL: <https://ru.krymr.com/a/25395881.html>
238. «Государственный совет Республики Крым» | О внесении изменения в Постановление Верховной Рады АР Крым от 16 мая 2001 года № 1801-2/01 «О передаче Крымскому Епархиальному Управлению Украинской Православной Церкви Киевского Патриархата части здания, расположенного на ул. Севастопольской, 17 в г. Симферополе» URL: <http://crimea.gov.ru/act/12091>
239. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>
240. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_May_2014_RUS.pdf
241. Греко-католические священники присутствуют в Крыму – глав УГКЦ URL: https://risu.org.ua/ru/index/all_news/catholics/ugcc/56478/
242. Храм УПЦ Киевского патриархата в Перевальном отобрали. В чью пользу? URL: <https://ru.krymr.com/a/25406300.html>
243. Пастор протестантской церкви бежал из Крыма от ФСБ URL: <https://hromadske.radio.ru/podcasts/golosy-krymu/pastor-protestantskoj-cerkvi-bezhal-iz-kryma-ot-fsb>
244. В Крыму сожгли дачный домик архиепископа УПЦ Киевского патриархата Климента URL: <https://ru.krymr.com/a/25465217.html>
245. Тайные пленники Крыма URL: <https://ru.krymr.com/a/26565233.html>
246. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf
247. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (октябрь 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_October_2014_RU.pdf
248. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (ноябрь 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Report_November_2014_RU.pdf
249. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf
250. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (январь 2015 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_field_mission_report_January_2015_RU.pdf
251. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года) URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/>

- uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf
252. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2015 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimean_Field_Mission_Review_June_2015_RU.pdf
253. В Крыму провели обыск в доме родителей украинского священника УПЦ КП отца Сергия URL: <https://investigator.org.ua/news/170514/>
254. Суд в Крыму лишил церковь Киевского патриархата помещений – владыка Климент URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27516859.html>
255. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>
256. «Апелляционный суд» оштрафовал Крымскую епархию УПЦ КП, отобрав помещение URL: <https://investigator.org.ua/news/181725/>
257. В Крыму пытались опечатать помещение храма УПЦ КП – архиепископ Климент URL: <https://investigator.org.ua/news-2/190289/>
258. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2016 года) URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimean_Human_Rights_Group_February_2016_RU.pdf
259. Севастополь: суд ликвидировал религиозную организацию баптистов URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-sevastopole-sud-likvidiroval-religioznuu-organizatsyu-baptistov/29699302.html>
260. В Крыму продолжаются преследования Свидетелей Иеговы URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/33404-v-krymu-prodolzhayutsya-presledovaniya-svidetelej-iegovy.html
261. В Крыму евангелистской церкви запретили проводить служения URL: <http://ngnews.org/v-kryimu-evangelskoj-tserkvi-zapretili-provodit-sluzheniya/>
262. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>
263. Государственный департамент США, Отчет о религиозной свободе, май 2018 URL: <https://www.state.gov/reports/2017-report-on-international-religious-freedom/ukraine/ukraine-crimea/>
264. УВКПЧ, Доклад о ситуации с правами человека в Украине, 16 мая – 15 августа 2017 URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport19th_RUS.pdf
265. “Свидетелей Иеговы” заставляют отказаться от их веры или служить в вооруженных силах оккупирующей армии URL: <http://khp.org/en/index.php?id=1497831415>
266. Силовики в Криму заблокували храм Київського патріархату – архієпископ Климент URL: <https://ua.krymr.com/a/news/28707086.html>
267. З каплиці в Криму російські пристави забрали килимі, ікони, хрест і посуд URL: <https://ua.krymr.com/a/news/28707705.html>

268. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 13 сентября 2017 – 30 июня 2018, para. 43 URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_RU.pdf
269. Владыку Климента не пустили к Балуху в крымское СИЗО URL: <https://crimeahrg.org/vladyku-klimenta-ne-pustili-k-baluhu-v-krymskoe-sizo/>
270. Керченского убийцу окружали адепты тоталитарных сект. URL: <https://www.vesti.ru/doc.html?id=3073759>; Массовые убийства в Керчи используют для разжигания ненависти к «Свидетелям Иеговы» URL: <https://crimeahrg.org/massovyie-ubiystva-v-kerchi-ispolzuyut-dlya-razzhiganiya-nenavisti-k-svidetelyam-iegovy/>
271. Государственный департамент США, Отчет о религиозной свободе, май 2018 URL: <https://www.state.gov/reports/2018-report-on-international-religious-freedom/ukraine/crimea/>
272. Джанкой после облавы: как травля калечит жизнь верующих URL: <https://jw-russia.org/news/18122713-554.html>
273. В Симферополе осквернили синагогу URL: <http://vaadua.org/news/v-simferopole-oskvernili-sinagogu>
274. «Прокуратура» Крыма возобновила дело по осквернению синагоги URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/prokuratura_krimu_ponovila_spravu_pro_papljuzhennja_sinagogi
275. «Одна из основ иудаизма- свобода» URL: <https://www.svoboda.org/a/27575625.html>
276. Главный раввин Крыма бежал в Киев от обострения антисемитизма URL: <https://focus.ua/ukraine/301054>
277. Крымский раввин: русское ТВ поменяло мнения людей URL: <https://inforesist.org/krymskij-ravvin-russkoe-tv-pomenyalo-mneniya-lyudej/>
278. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018, URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>
279. «Ялтинский городской суд» | Постановление по делу № 5-358/2016 URL: https://yalta--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=440650010&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1
280. «Верховный суд Республики Крым» | Решение по делу № 12-439/2016 URL: https://vs--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&srv_num=1&name_op=doc&number=600078465&delo_id=1502001&new=0&text_number=1
281. Дело 05-0138/16/2017 URL: <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?pn=0&id=246263&year=2018>
282. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>
283. Дело 05-0318/94/2017 URL: <http://mirsud82.rk.gov.ru/officework/dectextsas/?id=153506&year=2017> 69

284. Кримська правозахисна група, Свобода релігії переконань в Криму: Аналітичний огляд ситуації в сфері свободи релігії та переконань в умовах окупації Криму (квітень 2014-січень 2018), Київ, 2018 URL: <https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/03/Svoboda-religii-v-Kryimu.pdf>

285. Караимскую религиозную общину в Крыму оштрафовали за отсутствие вывески URL: <https://crimeahrg.org/karaimskuyu-religioznuyu-obshhinu-v-kryimu-oshtrafovali-za-otsutstvie-vyiveski/>

ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Цей розділ містить опис найсерйозніших порушень міжнародного гуманітарного права у сфері права окупації, які мають широкий вплив на цивільне населення в Криму. Насамперед це стосується примусового громадянства, мобілізації до російської армії та переміщення населення. Варто відзначити, що представлені у цьому звіті факти порушень не є вичерпним списком порушень у трьох вищезазначених сферах, а радше відображають основні тенденції ситуації в окупованому Криму.

Водночас усі порушення, зазначені в інших розділах цього звіту, – умисні вбивства, насильницькі зникнення, тортури, несправедливе правосуддя, порушення свободи слова і зібрань, – також є порушеннями міжнародного гуманітарного права.

Згідно з міжнародним гуманітарним правом, окупація є тимчасовим явищем, і суверенітет над окупованою територією не переходить до держави-окупанта, а будь-які односторонні зміни статусу цієї території не мають правового значення. [1] Місцеве законодавство і органи влади мають лишатися незмінними, [2] лише в деяких випадках передбачено винятки. [3] Держава-окупант має забезпечувати захист цивільного населення. [4]

Всупереч нормам міжнародного гуманітарного права Росія заявляє про «приєднання» Криму і протягом останніх років активно «інтегрує» Крим до складу РФ

Згідно з Федеральним конституційним законом від 21.03.2014 №6–ФКЗ «Про прийняття до складу Російської Федерації Республіки Крим і утворення в складі РФ нових суб'єктів – Республіки Крим і міста федерального значення Севастополя» від 1 квітня 2014 на території Криму застосовуються законодавчі та інші нормативно-правові акти РФ, а також вводиться нова система органів державної влади. До 1 січня 2015 діяв «перехідний період» для «інтеграції» нових суб'єктів у фінансову, економічну, кредитну і правову системи РФ. Водночас цей процес передбачав призначення нових державних службовців і суддів, націоналізацію державного, муніципального та приватного майна, введення системи перереєстрації господарчих суб'єктів (включно з некомерційними організаціями і ЗМІ), введення російської

системи оплати податків і застосування російського законодавства в інших сферах громадського життя.

Всі особи, які проживали на території Криму на момент окупації, автоматично стали громадянами РФ, якщо не відмовлялися від російського громадянства у встановленому порядку. Відтак, ті, хто відмовився від російського громадянства, опинилися у статусі іноземців на місці свого постійного проживання, серйозно обмежених у низці прав. Особи, які стали громадянами РФ, виявилися зобов'язаними як громадяни, включно з обов'язком служби у збройних силах РФ. Варто зазначити, що багато кримчан не писали заяв про відмову від російського громадянства з етичних міркувань: подання будь-яких документів до органів влади держави-окупанта означає непряме визнання цих органів і власне факту окупації й подальшої анексії. Водночас, згідно з ч.3 ст.9 Закону України №120-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014, будь-які документи, видані де-факто органами влади на тимчасово окупованій території, є недійсними і не створюють правових наслідків. Заразом вихід з громадянства України передбачено лише в випадку подання особистої заяви до уповноважених органів державної влади України.

З 2014 року особи, які відмовилися від російського громадянства, зазнають депортацій та заборон на в'їзд на територію Криму, попри те, що їхнє місце постійного проживання знаходиться в Криму

Крім того, окупаційна влада намагається змінити склад населення півострова через витіснення нелояльних груп населення. З 2014 року особи, які відмовилися від російського громадянства, зазнають депортацій та заборон на в'їзд на територію Криму, попри те, що їхнє місце постійного проживання знаходиться в Криму. Через незаконні кримінальні та адміністративні переслідування, а також допити, затримання і тортури, громадські активісти, незалежні журналісти, політичні лідери були змушені залишити півострів.

Поряд з тим спостерігається збільшення кількості складу збройних сил Росії на території Криму, а також призначення російських чиновників для роботи в Криму. Разом з тим окупаційна влада залучає мігрантів з регіонів Росії через різноманітні заохочувальні програми і створення вигідних умов проживання в Криму.

В цьому розділі представлені здебільшого практики окупаційної

влади в Криму, які порушують міжнародне гуманітарне право, а також певні кейси, які найкращі демонструють ці практики.

1. ПРИМУСОВЕ ГРОМАДЯНСТВО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Згідно зі ст.5 «Договору між Російською Федерацією і Республікою Крим про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим і утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів», *«З дня прийняття до Російської Федерації Республіки Крим і утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів, громадяни України та особи без громадянства, які на той момент постійно проживали на території Республіки Крим чи Севастополя, визнаються громадянами Російської Федерації, окрім тих, хто протягом одного місяця від зазначеного дня заявить про своє бажання зберегти наявне у них і (або) їхніх неповнолітніх діти інше громадянство, або ж лишитися особами без громадянства»*. Процедура відмови від громадянства РФ була настільки складною, що фактично унеможливила відмову від громадянства. До того ж відбувався неформальний тиск парамілітарних об'єднань, скерований на примус отримати громадянство, а також автоматичне отримання громадянства деякими групами населення. Як наслідок у вказаний період 3500 осіб заявили про відмову від українського громадянства. [6]

1. Згідно зі ст.4 Федерального конституційного закону від 21.03.2014 №6–ФКЗ (ред. від 28.12.2017) «Про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та утворення в складі Російської Федерації нових суб'єктів – Республіки Крим і міста Федерального значення Севастополя» для жителів Криму був встановлений строк 1 місяць (з 18 березня 2014 року), аби подати письмову заяву про відмову від громадянства РФ. Всі особи, які цього не зробили, були автоматично визнані російськими громадянами. [7] Водночас відповідні інструкції для де-факто міграційних органів, що регламентували порядок відмови від громадянства РФ, вступили в силу лише за 10 днів після офіційного початку встановленого строку, а реальний прийом заяв розпочався лише 1 квітня 2014 року.

Відмовитися від громадянства було можливо лише в 4 центрах (в Севастополі, Бахчисараї, Сімферополі і Білогірську), адреси яких оприлюднили лише 4 квітня 2014 року. [8] За п'ять днів до закінчення строку було відкрито ще три пункти (в Алушті, Ялті та Керчі). Бажаючі подати заяву про відмову від громадянства були змушені займати чергу з ночі, чергувати на пунктах прийому заяв, відмічатися в черзі. Окрім цього, згідно зі свідченнями, вимоги до документів кількаразово змінювались. [9] Внаслідок таких умов багато бажаючих фізично не змогли виконати цю процедуру. За даними ГО

«Європростір» з 300 опитаних кримчан лише 22% заявили про те, що вони мали можливість не приймати російське громадянство. [10]

Відмовитися від громадянства було можливо лише в 4 центрах, адреси яких оприлюднили лише 4 квітня 2014 року

2. В Сімферополі і Судаку додому до громадян, які вирішили відмовитися від громадянства РФ, приходили представники так званої місцевої «самооборони», які вимагали від них покинути Крим, а також погрожували фізичною розправою. [11]

3. Щодо людей, які стали в чергу для подачі документів на відмову від громадянства РФ, фіксувалися випадки залякування «самообороною» та деяких цивільних агресивно налаштованих осіб. [12]

4. Судді та адміністративний персонал кримського Господарського суду в Сімферополі були змушені відмовитися від українського громадянства, оскільки їм присвоїли громадянство РФ у пріоритетному порядку. [13] Водночас, 19 тисяч державних службовців були змушені відмовитися від громадянства України. [14]

5. В особливо уразливому стані опинилася особи, що перебували в закритих установах, як от засуджені або заарештовані особи. За даними ОБСЄ і Державної пенітенціарної служби України на початку окупації в Криму було 2033 ув'язнених, засуджених українськими судами за українським законодавством, які відбували покарання в якості позбавлення волі у в'язницях Криму, а також 1098 затриманих до суду в Сімферополі. Ці затримані не отримали можливості відмовитися від автоматичного російського громадянства. [15] В червні 2015 видання «Коммерсант», посилаючись на Федеральну службу виконання покарань, заявило про те, що з 3111 ув'язнених в Криму 1233 «виявили бажання» стати громадянами РФ. [16] В червні 2015 омбудсман РФ, Елла Памфілова, заявила про те, що 18 ув'язнених зажадали зберегти громадянство України. [17] 3 липня 2014 року Валерія Лутковська отримала листа від 400 засуджених за неполітичними кримінальними справами, в якому вони заявили про жорстоке ставлення за відмову приймати громадянство РФ. [18]

6. В середині липня 2017 з'явилася інформація про те, що українських ув'язнених – Івана Федірко, Віктора Луцишина, Валерія Макарова, Дмитра Серпика та Мирошина А. М., – в Республіці Адигея змушують прийняти російське громадянство через створення нестерпних умов

утримання. [19] До цього ув'язнені після своєї відмови прийняти російське громадянство, були етаповані з Криму в Адигею. 16 серпня 2017 одного з них перевели до кінця строку на суворі умови утримання. Також в серпні 2017 Валерій Макаров і Іван Федірко оголосили голодування через ненадання медичної допомоги і невиконання РФ вимог резолюції ПАРЄ про передачу українських ув'язнених на територію України. Адміністрація колонії відреагувала на голодування переміщенням Макарова до штрафного ізолятора з надуманих причин. [20]

7. Діти, які на момент анексії, перебували в дитячих будинках (4323 особи), були автоматично визнані громадянами РФ. В 2014 році їхня кількість збільшилася на 585 осіб, а в 2015 – на 844. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини заявив, що українська сторона зафіксувала лише один випадок, коли трьох дівчат-підлітків перемістили з сімферопольської школи-інтернату на територію України, після того як вони відмовилися визнавати анексію півострова. До того ж, примусове громадянство щодо дітей-сиріт призвело до погіршення їхнього становища: за інформацією, наданою українською експерткою Людмилою Волинець, внаслідок анексії було перервано 7 процесів усиновлення кримських дітей іноземними громадянами через дію російського «Закону Діми Яковлева». [21]

8. Відомо про щонайменше один випадок позбавлення батьківських прав стосовно всиновленої дитини через відмову названої мати прийняти громадянство РФ. [22]

9. За даними юристки громадянського об'єднання «Кримська солідарність» Лілі Гемеджі, кримчан, яких призвали до служби в окупаційну армію, змушують відмовлятися від українського громадянства у військоматах. [23]

10. Подібний примус до відмови від українських паспортів відбувається і щодо осіб, запрошених для участі в колегії присяжних в де-факто судах окупованого Криму. [24]

Примусове громадянство також було зафіксовано у низці політично мотивованих кримінальних справ.

11. В жовтні 2016 Російська Федерація відмовила в екстрадиції Олега Сенцова в Україну, мотивувавши це тим, що Сенцов має російське громадянство. [25] Водночас Сенцов не відмовлявся від українського громадянства і не писав заяви про набуття громадянства РФ. [26] В червні 2018 року через тривале голодування Сенцова (припинене 6 жовтня 2018 року) омбудсман України прибула в РФ, аби відвідати його, – їй було відмовлено через те, що де-факто Олег є громадянином Росії. [27]

12. Разом із Сенцовим, з тієї ж причини, в екстрадиції було відмовлено Олександрові Кольченку. [28] Мати Олександра заявляла про те, що, примушуючи до прийняття російського громадянства, Олександра шантажували долею родичів, які залишилися в Криму. [29]

13-14. Фігуранти справи Сенцова, Генадій Афанасьєв [30] та Олексій Чирній [31] також були насильно визнані громадянами РФ.

15. Олександр Костенко, засуджений російським судом до 3 років 11 місяців позбавлення волі за нібито завдання тілесних ушкоджень співробітнику «Беркута» в Києві під час подій Євромайдану, був насильно прийнятий до російського громадянства 28 січня 2015 року. 3 серпня 2018 Костенко був звільнений з огляду на завершення строку покарання – одразу після звільнення він повернувся на територію материкової України. [32]

16. Син Мустафи Джемілева Хайсер написав відмову від російського громадянства, в яке він був автоматично прийнятий влітку 2014 року. Попри це в березні 2016 року адвокату Хайсера прийшли документи про прийняття його підзахисним громадянства РФ. Лише в серпні 2016 року РФ визнала його українське громадянство. [33]

17. Слідство у справі громадянського журналіста Нарімана Мемедемінова, якого окупаційна влада звинувачує у пропаганді тероризму, відмовилося вносити до анкетних даних звинуваченого факт наявності українського громадянства. 22 травня 2018 року «Верховний суд Криму» відмовився прийняти апеляційну скаргу адвоката на дії слідства. [34] Відомо про щонайменше два випадки, коли російські прикордонники забирали паспорти України при перетині адміністративного кордону.

18. 10 квітня 2015 на виїзді з Криму співробітники прикордонної служби РФ розірвали український паспорт кримського татарина – з паспорту вирвали першу сторінку з фотографією та іменем. Прізвище постраждалого невідоме. [35]

19. 11 березня 2016 російські прикордонники забрали паспорт у громадянки України, пояснивши це тим, що, за наявності кримської прописки, вона проживає на материковій частині України. Прикордонники заявили, що вона має або зареєструватися на новому місці проживання, або отримати російське громадянство. Її також було оштрафовано. Прізвище постраждалої не повідомляється. [36]

Водночас лишається невідомою кількість осіб, які не подали заяву про відмову від російського громадянства чи про його набуття. За різними даними кількість таких осіб може бути від 100 до 300 тисяч осіб. Де-факто владою було заявлено про видачу 1,56 мільйонів російських паспортів [37] на 2,2 мільйонів жителів Криму. Згідно з

переписом населення, який провела де-факто влада у 2014 році, 46700 осіб заявили про наявність лише українського громадянства. [38] В травні 2015 року де-факто владою було заявлено про 100 тисяч осіб, які не мали громадянства РФ. [39]

Громадяни України, які на момент анексії проживали в Криму без реєстрації, опинилися в статусі нелегальних мігрантів. Для легалізації свого перебування на території півострова вони зобов'язані в судовому порядку доводити факт проживання в Криму, а затим, базуючись на позитивному судовому рішенню, подавати до Федеральної міграційної служби заяву про вступ до громадянства РФ чи отримання посвідки на проживання.

Кримчани, які відмовилися від російського громадянства і отримали статус іноземців, були зобов'язані пройти складний процес оформлення посвідки на проживання. Якщо отримати посвідку на проживання отримати не вдалося, кримчани мали право легально знаходитися на території Криму не більше 180 днів на рік.

20. Безкоштовна медицина доступна лише для громадян РФ – для українських громадян медичні послуги є платними. Необхідною умовою для отримання безкоштовних медичних послуг в державних медичних установах Криму є поліс обов'язкового медичного страхування. Поліс видається кримчанам безкоштовно, але за умови наявності громадянства РФ. За відсутності російського громадянства медичні послуги або не недоступні (в державних медичних установах). Водночас їхня вартість є такою, що більшість кримчан не можуть ними скористатися навіть у випадку серйозної загрози життю і здоров'ю. [40]

21. Згідно з інформацією директора Харківської правозахисної групи Євгена Захарова, в грудні 2015 року кримчанка з українським паспортом померла через ненадання медичної допомоги. Жінка була тяжко хвора. Мотивуючи це тим, що вона не є громадянкою РФ, співробітники швидкої допомоги відмовили їй у наданні екстренної допомоги. [41]

22. В грудні 2017 року стало відомо, що громадянину України афганського походження Кабіру Мохаммаду, утримуваного в СІЗО Сімферополя, який страждав на хвороби, спричинені інсультом, було відмовлено у наданні необхідної медичної допомоги, бо він не є громадянином Росії і не мав полісу. [42] (Кабір Мохаммад в червні 2017 року був помилково затриманий, згідно з запитом на екстрадицію від Ірану; 12 вересня 2017 його звільнили під підписку про невиїзд. На момент публікації цього звіту Мохаммад проживає у свого земляка в Криму)

23. Дискримінація за принципом громадянства здійснюється і у сфері реалізації права на працю. Особи, які після окупації півострова не прийняли російське громадянство, для офіційного працевлаштування зобов'язані отримати трудовий патент. Втім процедура оформлення патенту є дорогою і складною. Подати заяву на оформлення патенту необхідно протягом 30 днів з дня в'їзду на територію півострова. Для подання заяви вимагається пакет документів, включно з сертифікатом про здачу платного іспиту з російської мови, історії та законодавства, а також поліс медичного страхування (також платний).

Процес отримання кожного з цих документів є тривалим, що призводить до того, що часто не вдається подати документи у встановлений строк, що тягне за собою адміністративний штраф. Водночас, саме оформлення патенту є платним, а його продовження має оплачуватися щомісячно. У випадку прострочення патент може бути анульовано. [43] Під описану законодавчу структуру підпадають ті, хто намагався оформитись на роботу після анексії, а також ті, хто на момент анексії мав роботу. Наслідком такої державної практики є те, що багато кримчан позбавлені можливості здійснювати трудову діяльність, а отже позбавлені засобів до існування.

Особи, які після окупації півострова не прийняли російське громадянство, для офіційного працевлаштування зобов'язані отримати трудовий патент

24. В трудовій сфері також існує і побутова дискримінація: в деяких випадках працедавці не бажають брати на роботу осіб без російського громадянства. Таке небажання частково зумовлюється законодавчими вимогами до працедавців, які беруть на роботу іноземців. Зокрема працедавець має у встановленому порядку сповістити міграційні органи про підписання трудового договору з іноземцем. В деяких сферах прийом на роботу не-громадян РФ заборонено на законодавчому рівні (судові органи, поліція і силові структури, чиновники і тд.). Бюджетним працівникам, які відмовилися від російського громадянства, також не продовжували контракти. [44]

25. 8 серпня 2016 року в Ялті кандидата біологічних наук Гурія Корнільєва звільнили з роботи за відмову від громадянства РФ. Керівництво Нікітського ботанічного саду, де працював Корнільєв, кілька разів змушувало його забрати відмову від російського громадянства, і протягом певного часу його звільнили. [45] Разом з ним, з тієї ж причини, звільнили ще двох співробітників. При цьому

директор аргументував звільнення тим, що він має звітувати своєму керівництву про те, чому в штаті працює іноземець. [46]

26. В Керчі ТОВ «Керченская морская верфь «Фрегат» було оштрафовано на 250 тис. російських рублів за те, що на підприємстві працював громадянин України без трудового патенту. [47]

27. Щодо директора ТОВ «Вояжкрим» (м. Сімферополь) було відкрито адміністративне провадження за те, що підприємство не сповістило міграційну службу про прийом на роботу громадянина України. [48]

28. За інформацією, представленою в звіті УВКПЛ ООН, 2 лютого 2018 року 23 будівельники, громадяни України, які працювали на будівництві в Криму, були депортовані за «нелегальне працевлаштування». Окрім цього їх оштрафували на 5 тисяч гривень і заборонили в'їзд на територію Криму на 5 років. [49]

29. Подібна ситуація відбувається у сфері освіти. Без російського громадянства українські діти не можуть відвідувати середні та вищі заклади освіти. Кримчанка під псевдонімом Ell Levitska розповіла журналістам українського новинного ресурсу «Фокус» про те, через неможливість дитиною отримувати шкільну освіту, вона з родиною переїхала на територію материкової України. [50]

Без російського громадянства українські діти не можуть відвідувати середні та вищі заклади освіти

30. Громадяни України також є дискримінованими у сфері банківських послуг на території окупованого півострова. За відсутності російської посвідки на проживання, отримання банківських послуг і, відповідно, виконання будь-яких фінансових операцій є неможливим. До прикладу, співробітники Чорноморського банку розвитку і реконструкції відмовили жителю Ялти Юрію Формусу в прийомі сплати державного податку за звернення до суду. Український паспорт з кримською пропискою для оформлення сплати не підійшов. Співробітники банку послалися на те, що він не має громадянства РФ чи документу іноземного громадянина російського зразка. [51]

Відтак, українські громадяни позбавлені не лише доступу до банківських послуг, але й до інших видів державних і адміністративних послуг та відповідних соціально-економічних прав (напр., право на правосуддя). [52] Також відсутність громадянства РФ унеможливорює отримання будь-яких соціальних виплат, реєстрацію/перереєстрацію транспортних засобів, реалізацію права власності,

зокрема отримання земельних наділів, а також вкрай ускладнена процедура перереєстрації власності. Окрім того, державні підприємства відмовляють у наданні комунальних послуг власникам без громадянства РФ, попри те, що це суперечить російському законодавству, чинному в окупованому Криму. [53]

Окрім дискримінації у різних сферах, українці, які письмово відмовилися від російського громадянства, зобов'язані щорічно сповіщати міграційну службу про своє місце перебування і вид діяльності. У випадку невиконання цих вимог передбачено штраф від 2 до 5 тисяч рублів. [54]

З 1 січня 2016 року на території Росії став чинним Федеральний закон від 4 червня 2014 №142–ФЗ «Про внесення змін до статей 6 і 30 Федерального закону «Про громадянство Російської Федерації» та окремі законодавчі акти Російської Федерації». Згідно з цим законом всі кримчани, які прийняли російське громадянство у встановлений строк, зобов'язані подати письмову заяву у разі наявності іншого громадянства. Попри те, що цей закон ухвалено на федеральному рівні, автори звіту припускають, що законодавчі зміни такого штибу можуть ухвалюватися з метою виявлення на території Криму осіб з другим українським громадянством. У випадку невиконання цієї вимоги застосовується санкція штрафу до 200 тис. рублів або примусових робіт до 400 годин. [55]

Водночас кримські паспорти громадянина РФ вважаються недійсними, як ті, що видані органами влади на окупованій території, у більшості держав світу

Водночас кримські паспорти громадянина РФ вважаються недійсними, як ті, що видані органами влади на окупованій території, у більшості держав світу і не приймаються іноземними прикордонними, консульськими, фінансовими та іншими службами.

В листопаді 2017 стало відомо про те, що на території Криму працює спеціальна комісія, функція якої полягає у перегляді рішень про видачу російського громадянства після окупації півострова. За даними ЗМІ у Севастополі було позбавлено російського громадянства щонайменше 528 осіб. Депутат російської Державної думи Павло Шперов заявив, що станом на серпень 2017 року рішення про визнання паспортів РФ недійсними було ухвалено стосовно щонайменше 3200 осіб.

З-поміж причин до визнання паспорт РФ недійсним була й відсутність особи за місцем реєстрації в Криму в день проведення так званого

референдуму 18 травня 2014 року. Одним з резонансних випадків позбавлення громадянства є інцидент з Олександром Шкітовим. Де-факто заступник прокурора Олександр Шкітов був позбавлений громадянства з нібито причини набуття його у незаконний спосіб. Шкітов отримав громадянство у 2014 році з огляду на анексію. [56] До цього восени 2015 року заявлялось про масове вилучення російських паспортів у осіб з тимчасовою реєстрацією в Криму через те, що паспорти були видані помилково. [57]

З-поміж причин до визнання паспорт РФ недійсним була й відсутність особи за місцем реєстрації в Криму в день проведення так званого референдуму 18 травня 2014 року

Невтішними є зміни ухвалені до закону РФ «Про громадянство» у 2017 році, згідно з яким осіб, засуджених за звинуваченнями в тероризмі, можуть позбавити громадянства після відбування покарання. Це означає, що осіб, яких за політичними мотивами звинувачували в тероризмі, можуть в подальшому позбавити громадянства і депортувати з території півострова. Це свідчить про довільне позбавлення громадянства і використання цих норм задля зручності окупаційної влади. Якщо зручно, щоб особа мала громадянство РФ – йому/їй нав'язують його, якщо ні – навпаки, позбавляють його.

2. ПРИЗОВ ДО ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ

Призов до російської армії почався в Криму навесні 2015 року, що є порушенням ст.51 Женевської конвенції IV 1949. [58] 4 березня 2015 року де-факто очільник Криму Сергій Аксьонов видав два укази, які регламентували проведення призову до армії РФ на території Криму: «Про створення призовних комісій і забезпечення проведення призову громадян на військову службу в Республіку Крим в квітні-червні 2015 року» і «Про призовну комісію з мобілізації громадян в Республіці Крим». [59]

30 березня 2015 року президент РФ Владімір Путін підписав федеральний закон РФ «Про особливості правового регулювання взаємин, пов'язаних з виконанням військового зобов'язання окремими громадянами Російської Федерації у зв'язку з прийняттям в Російську Федерацію Республіки Крим і утворенням у складі Російської Федерації нових суб'єктів – Республіки Крим і міста федерального значення Севастополя, і внесень змін до Федерального закону «Про військове зобов'язання і військову службу» – закон

було ухвалено Державною думою РФ 20 березня і ухвалено Радою Федерації 25 березня 2015 року. [60] Військовий призов стосується всіх кримчан у віці від 18 до 27 років, які в результаті анексії стали громадянами РФ. Строк служби складає 1 рік.

Згідно з законодавством РФ з 5 місяця служби призовники можуть бути переміщені у будь-яку точку дислокації російських військ, включно за межами РФ і у зони бойових дій (з 2017 року). [61] Зокрема, за даними Кримської правозахисної групи, незаконно призваних громадян України відправляють брати участь у війсьній операції в Сирії. На підтвердження цього є 9 наказів про нагородження жителів Криму за участь у війсьній операції. [62]

31. З весни 2014 до жовтня 2015 на військовий облік в окупованому Криму стали понад 250 тисяч осіб, було видано 120 тисяч військовий квитків. За розпорядженням де-факто військового комісара Анатолія Малолетко з листопада 2015 усі кримчани, які не стали на військовий облік, будуть притягнені до адміністративної відповідальності. [63]

Варто також відзначити, що у 2015–2016 роках проходження військової служби здійснювалося лише на території півострова, а з весни 2017 кримчани проходять службу і на території РФ

32. Перша хвиля призову в російську армію почалася 1 квітня 2015 року. За 2015–2018 роки в Криму пройшло 8 призовних кампаній. За даними ООН, в російську армію з 2015 року до першого півріччя 2018 були призвані близько 12 тисяч кримчан. [64] Водночас кількість призовників збільшується з кожним роком: весна 2015 року – 485 осіб [65], осінь 2015 – більше 1000 осіб [66], весна 2016 – близько 1900 осіб [67], осінь 2016 – близько 1600 осіб [68], весна 2017 – 2400 осіб [69], осінь 2017 – 2400 осіб, весна 2018 – 2800 осіб. [70] За заявою де-факто військового комісара Криму Олега Єрмілова, план призову на осінню кампанію 2018 складає також 2800 осіб. [71] Також, від осінньої призовної кампанії 2018 року розшириться географія військової служби – призовників відправлятимуть також і в північні регіони РФ. До того ж, наприклад, під час весняної призовної кампанії 2017 року в Південному військовому окрузі РФ Крим і Севастополь лідирували за кількістю призовників. [72] Місцева де-факто влада Красноперекопська і Красноперекопського району анексованого Криму відзвітувалася про те, що восени 2017 року план призову був перевиконаний і склав 110%. [73]

Варто також відзначити, що у 2015–2016 роках проходження військової служби здійснювалося лише на території півострова, а з весни 2017 кримчани проходять службу і на території РФ. Навесні і влітку 2017 року в Росію були відряджені перші 30 осіб на службу в десантних військах РФ. [74] В межах весняної призовної кампанії 2018 року 110 жителів Білогірського району Криму були призвані на службу до лав окупаційної армії – 30% з них проходять службу за межами півострова. [75] За даними Південного військового округу російського міністерства оборони, понад 600 кримчан були відряджені проходити військову службу в російські частини, розташовані за межами Криму. [76]

Де-факто МВС Криму затримує осіб, які ухиляються від призову і проходження військової служби.

33. Восени 2015 року член Меджлісу Ескендер Барієв заявив, що Меджлісу відомі випадки, коли представники де-факто поліції в Білогірському та інших районах погрожували штрафами в обсязі 20 тисяч рублів і кримінальною відповідальністю тим, хто відмовлявся від служби в російській армії. [77]

34. В грудні 2015 лояльний до де-факто влади ресурс «Крыминформ» опублікував інформацію про те, що співробітники Феодосійського військкомату спільно з де-факто правоохоронцями розшукують кримчан, які ухиляються від військової служби (понад 450 осіб). [78]

35. В лютому 2016 року до українського видання «15 хвилин» потрапила копія повістки про воєнний призов в Білогірському районі кримського татарина (прізвище невідоме) – батька трьох дітей (молодшому півтора роки на момент отримання повістки). При цьому, за російським законодавством громадянам, які мають двох та більше дітей, має надаватися відстрочення від служби. [79] Інформатор видання сповістив про те, що бачив список призовників на листку формату А4, і всі прізвища були кримськотатарськими. Повідомлення про мобілізацію резервістів у Криму почали з'являтися 9 лютого. [80]

36. Восени 2016 було відкрито кримінальну справу за відхилення від призову проти мешканця Ялти. Особа потерпілого невідома. [81]

37. В квітні 2017 року стало відомо, що де-факто влада Криму відкрила кримінальну справу супроти кримчанина за ухилення від призову. Ще 200 осіб вважаються як «несповіщені» у зв'язку з тим, що на момент призовної кампанії вони не знаходилися на території Криму і не могли отримати повістку. Попри те, що навіть за російським законодавством таких осіб не можна вважати за тих, хто ухиляється, де-факто військовий комісар Анатолій Малолетко заявив, що співробітники комісаріатів будуть «жорстко розбиратися», чому вони

були відсутні на момент призову. [82]

38. 1 квітня 2017 міська адміністрація Сімферополя сповістила про те, що окрім розшуку і притягнення до кримінальної відповідальності кримчан, які не хочуть відбувати військову службу у збройних силах РФ, за ініціативою міністра оборони РФ Сергія Шойгу, буде запроваджуватися низка заходів з формування негативного ставлення громадськості до таких осіб. Зокрема розглядалася ідея публікації в пресі прізвищ так званих «уклоністів». [83]

39. В жовтні 2017 року ГО КримSOS отримала повідомлення про те, що на адміністративному кордоні з Кримом де-факто влада проводить додаткові перевірки щодо того, чи є особа призовником – у цьому випадку його не випускали з Криму. Також сповіщається, що, з огляду на це, деякі особи призовного віку бояться перетинати адмінкордон.

40. Станом на кінець грудня 2018 року авторам звіту відомо про щонайменше 41 вирок за ухилення від служби в армії РФ, з них 34 – в 2018 році. [84] За даними, опублікованими на сайтах де-факто кримських судів, в 29-ти випадках було ухвалено постанову про призначення покарання у формі штрафу від 7 до 80 тис. рублів. Щонайменше в одному випадку було ухвалено покарання в формі умовного позбавлення волі строком на 8 місяців. Наразі ще 3 кримінальні справ перебувають на стадії розгляду. Два жителі Сімферопольського району, два жителі Джанкойського, один Красногвардійського і один житель Керчі були оштрафовані на загальну суму 25 тис. рублів. [85] Водночас Моніторингова місія ООН в Україні заявляє про щонайменше 9 судових розглядів, пов'язаних з ухилянням від призову. [86]

41. 16 жовтня 2018, як повідомив на прес-конференції в Сімферополі начальника відділу підготовки та призову громадян на військову службу підконтрольного Кремлю Військового комісаріату Криму, В. Мешалкін, 18 кримчан були оштрафовані через ухилення від служби в російській армії у 2018 р. [87] Ще близько 3 тисяч кримчан окупаційна влада планує залучити до служби в російській армії в рамках осіннього призову 2018 р. [88] Близько 2 тисяч з них, за словами підконтрольного Кремлю військового комісара, О. Єрмілова, більше 2 тис. кримчан відправлять служити на материкову частину РФ. [89]

42. 23 грудня 2018, за інформацією підконтрольної РФ міської адміністрації Сімферополя, в Гагарінському парку Сімферополя відбулася церемонія прийняття військової присяги військовослужбовцями національної гвардії Росії, які були зараховані до складу частини 6917 військ національної гвардії. [90]

43. 29 грудня 2018, прес-служба ЮВО Міноборони РФ повідомила, що близько сотні кримчан прийняли військову присягу у з'єднанні протиповітряної оборони Південного військового округу (ЮВО), дислокованому в Ростовській області сусідньої Росії. [91]

За інформацією Кримської правозахисної групи, з моменту окупації до вересня 2018 року було ухвалено щонайменше 35 рішень щодо відповідальності кримчан за ухиляння від служби в Збройних силах РФ. [92]

Водночас призов до російської армії розповсюджується на кримчан, які не визнають юрисдикцію РФ і вважають службу в армії держави-окупанта неприйнятною. Передусім йдеться про осіб, які зберегли українське громадянство, вважають себе громадянами України, втім не подали у відповідні де-факто органи заяву про відмову від громадянства РФ. Також фіксуються випадки, коли кримчан, призваних до російської армії, змушують відмовлятися від українського громадянства. [93] Повістки з кримських де-факто військкоматів, за місцем попереднього проживання в Криму, отримували й кримчани, які після 18 березня 2014 року виїхали на материкову частину України, змінили реєстрацію та стали на військовий облік в українські військкоматів. [94] На них також розповсюджується відповідальність за ухиляння від постановки на військовий облік у де-факто кримських структурах і військового призову – від адміністративних штрафів до кримінальної відповідальності строком до 2-х років. [95]

Законодавством РФ, яке наразі діє в окупованому Криму, передбачено можливість проходження альтернативної цивільної служби (АЦС), що може бути законним рішенням для кримчан, які з релігійних чи політичних міркувань не приймають військову службу в армії РФ. На практиці кримські де-факто військкомати не мають жодної інформації щодо АЦС. Заразом, осіб, які бажають проходити АЦС, відмовляють від цього і перешкоджають їм у поданні заяв. [96] З 1 січня 2015 року відсутність штампу про постановку на військовий облік в російському паспорті є підставою до відмови в прийомі на роботу.

44. 16 серпня 2017 року в лісі у Феодосійському районі було знайдено тіло військовослужбовця Валерія Ковальчука, який проходив службу у військовій частині 6915 (Феодосійський р-н). Тіло мало ознаки самогубства, поряд знаходилася передсмертна записка. Згідно з офіційною інформацією, самогубство не було пов'язаним з проходженням служби, втім про зміст передсмертної записки не повідомляється, і перевірити правдивість офіційної версії не є можливим. [97]

Окрім строкової військової служби на території окупованої АРК проводиться набір військовослужбовців для контрактної служби. Відповідні оголошення періодично з'являються на офіційних сайтах окупаційних органів влади. [98] Станом на лютий 2017 року кількість контрактників з Криму у ЗС РФ складає 4 тисячі осіб. [99] В жовтні 2017 року Служба РФ військового комісаріату в анексованому Криму отримала наряд на 1400 контрактників для проходження служби в армії Росії, враховуючи те, що 650 кримчан виявили бажання проходити її. [100] Варто зазначити, що на території півострова проводиться масштабна агітаційна кампанія з призовом до проходження строкової та контрактної служби. Для цього використовуються механізми пропаганди у ЗМІ, зовнішня агітація (оголошення на інформаційних стендах під час державних свят), місцеві органи влади не військового профілю (центри зайнятості пропонують своїм клієнтам службу за контрактом). [101]

45. 17 липня 2015 року в Керчі в державному палаці культури військовослужбовці провели концерт для пропаганди служби у ЗС РФ. [102]

46. В російській газеті «Сельская новь» (Білогірський район) від 24 травня 2017 року з'явилося оголошення із закликом вступати на контрактну службу, підписане де-факто військовим комісаром Білогірського району Юрієм Камишенко: «В житті кожної людини настає момент, коли треба зробити вибір майбутньої професії. Якщо ви бажаєте отримати професію військового, вступ до військового училища і отримання офіцерського звання після закінчення – оптимальний варіант досягнення цілі». [103]

47. 12 червня 2017 року в Севастополі і Сімферополі відбулися вуличні акції «Військова служба за контрактом – твій вибір!», під час яких кримчан закликали записуватися на контрактну військову службу. На місцях проведення акцій діяли мобільні пункти запису бажаючих. Організатори акцій всіляко намагалися вплинути на кримчан: демонструвалася російська військова форма, функціонували польові кухні з солдатською їжею, публіці розповідали про «соціальні гарантії і переваги» контрактної служби в армії РФ. Аналогічні акції кількаразово проводилися до цього в 2014–2016 роках. [104]

48. В російській газеті «Сельская новь» (Білогірський район) від 24 червня 2017 року з'явилося оголошення із закликом вступати на контрактну службу: «На військову службу за контрактом приймаються військовозобов'язані, які визнані військово-медичними комісіями придатними за станом здоров'я для проходження служби і мають відповідний рівень фізичної підготовки, а також жінки, які придатні за станом здоров'я для проходження військової служби у мирний час і, переважно, не мають дітей дошкільного віку». [105]

49. В травні 2017 року так звана міська адміністрація Сімферополя розмістила публічний заклик до військової служби за контрактом. Згідно з опублікованим повідомленням запрошуються особи, які стоять в списках запасу Збройних сил Росії, а також громадяни чоловічої статі, які не є в списках запасу, які закінчили державні, або ті, що мають державну акредитацію, вищі навчальні заклади. [106]

50. В російській газеті «Сельская новь» (Білогірський район) від 25 жовтня 2017 року з'явився матеріал авторства військового комісара Білогірського району Юрія Камишенка. Матеріал містив заклик вступати на контрактну службу, а також опис фінансових переваг вступу до лав збройних сил. [107]

51. 4 квітня 2018 року в Державній думі Російської Федерації в першому читанні було ухвалено законопроект №361804-7 «Про внесення змін до ст.31 Федерального закону «Про військовий обов'язок і військову службу». [108] Згідно з цим законопроектом, призовник буде зобов'язаний з'явитися у військкоматі навіть якщо він не отримав повістки. Неявка буде прирівнюватися до ухиляння від служби в армії. [109] Відтак, на кримських студентів українських вишів, а також кримчан віком 18–27 років, які виїхали з півострова після окупації і не отримали повістки, можуть бути відкриті кримінальні справи на території Криму за неявку у військкомат. [110]

52. В травні 2018 року в Севастополі на площі Нахімова, в межах заходів, присвячених 235-річчю російського Чорноморського флоту, був організований «мобільний пункт» призову на контрактну військову службу в армії РФ. Згідно з отриманою інформацією, кримчанам роздавали рекламні буклети і агітували за проходження контрактної служби. [111]

На руку залучення до збройних сил держави-окупанта населення окупованого Криму грає також формування парамілітарних структур. Наприклад, 2 лютого 2017 року на сайті де-факто міської адміністрації Керчі з'явилася інформація із закликом до містян взяти участь у створенні дружин так званої «самооборони». [112]

До того ж у 2016 році російський Міністр оборони Сергій Шойгу створив «юнармійський» рух для виховання патріотичної молоді. [113] Згідно з «клятвою» «юнармієць» покликаний служити «батьківщині» – Росії, – і за потреби стати на її захист. Так, в Севастополі наразі засновано 65 юнармійських гуртків, в які записано близько 7 тис. дітей. [114] За словами Євгени Костилева, керівника управління зі справ молоді де-факто міністерства освіти і науки Криму, наразі юнармійські гуртки функціонують у більш ніж половині кримських шкіл та закладів додаткової освіти. [115]

53. В квітні 2018 року в Білогірському районі Криму пройшли районні змагання шкільних команд «юнармійців». Школярам було запропоновано позмагатися у стройовій підготовці, стрільбі з вогнепальної зброї і тд. На змаганнях школярів привітав російський військовий комісар Білогірського району Юрій Камишенко, який агітував за активний вступ до російських військових навчальних закладів. [116] Відтак мілітаризація населення відбувається на різноманітних рівнях і зачіпає й дитяче населення також. Пропаганда армії держави-окупанта і культу сили з-поміж дітей очевидно має на меті популяризацію військової сфери і ідеології так званого русского мира.

54. Нарпикінці травня 2018, Міністерство оборони Росії повідомляло, що до російського руху «Юнармія» долучили більше 500 севастопольських школярів.

55. 24 вересня 2018, у Севастополі бійці російського спецпідрозділу «Сокіл» місцевого управління Росгвардії взяли участь в церемонії відкриття фіналу військово-патріотичної спортивної гри «Рубіж-51», і провели для школярів демонстрацію затримань, виставку зброї та обмундирування. [117]

56. 29 жовтня 2018, у Керчі на базі дитячого оздоровчого табору стартувала «юнармійська зміна». За інформацією прес-служби російського Кримпатріотцентру, в рамках зміни працюють військово-прикладні майданчики, де дітей вчать стріляти з гвинтівок і пістолетів, а також збирати і розбирати бойову зброю. [118].

3. ПЕРЕМІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ: З І НА ТЕРИТОРІЮ КРИМУ

З 2014 року РФ активно провадить політику переміщення населення, скеровану на витіснення нелояльного населення з території півострова через депортації, заборони в'їзду і створення неможливих для проживання на території півострова умов. Водночас збільшується кількість військовослужбовців і чиновників, які прибувають з території Росії, а також заохочується міграція з території РФ в Крим. Попри те, що переміщення військового персоналу на окуповану територію не є порушенням міжнародного гуманітарного права і відповідно не є предметом детального вивчення в межах цього звіту, мілітаризацію півострова Російською Федерацією необхідно брати до уваги в загальному контексті окупації і політики окупаційної влади. Влітку 2017 року, за оцінками експертів, чисельність російських військових на території півострова склала орієнтовно 60 тисяч осіб [119], при тому, що до окупації, за згодою України та Росії, їхня кількість не перевищувала 23 тисяч осіб. Водночас українські офіційні особи заявляють про те, що особовий склад військ РФ,

який у 2013 році був представлений 12 тисячами осіб, до 2018 року збільшився практично втричі – до 32 тисяч осіб. [120]

3.1 Заборона на в'їзд і депортації цивільного населення

У зв'язку з тим, що багато українських громадян відмовилися від громадянства РФ, де-факто влада почала застосовувати міграційне законодавство щодо цих осіб. Це означає, що у випадку порушення міграційного законодавства, однією з форм покарання за це порушення є депортація. Відтак, людину, яка до окупації проживала в Криму, мала там майно і родину, стало можливим депортувати з території Криму після 2014 року.

Від початку окупації розповсюдженішою за депортацію практикою стала заборона на в'їзд на територію РФ (включно з Кримом) для політиків, журналістів і громадських активістів, які проживають на території Криму або материкової частини України. Заборони на в'їзд встановлюються при перетині адміністративного кордону з Кримом, і строк цієї заборони зазвичай складає 5 років. Низка відомих заборон на в'їзд і виселення пов'язані з введенням міграційного законодавства РФ, неможливістю отримати нові документи або попередніми порушеннями.

До того ж в березні 2014 року де-факто Державна рада Криму опублікувала список з 320 українців, яким було заборонено в'їзд до Криму з тієї причини, що їхнє перебування в Криму є «небажаним». У списку виявилися здебільшого українські та кримські політики. Список пізніше доповнювався. [121]

Кримська правозахисна група проаналізувала 1000 постанов де-факто судів півострова у справах про порушення ст.18.8 КпАП РФ («Порушення іноземними громадянином або особою без громадянства правил в'їзду в Російську Федерацію або режиму перебування (проживання) в Російській Федерації») за період від квітня 2016 до листопада 2017 року. У 36,9% випадків застосовувалося покарання у формі депортації. [122]

Далі наведені відомі випадки заборони на в'їзд, виселення і депортації з території Криму:

1. 16 березня 2014 року міліція затримала Івана Селенцова (знаний за іменем Валід Абу Юсуф), який в Криму розповсюджував Коран російською мовою. Його піддали тортурам, а за два дні видали рішення суду про його депортацію з території Криму. [123]

2. В березні 2014 року Олегові Хоменку, відомому журналісту, медіаексперту і тренеру, який проживав у Сімферополі, було заборонено в'їзд до Криму. Причиною була названа п'ятирічна

заборона в'їзду на територію РФ, встановлена для нього у 2012 році. [124]

3. 21 березня де-факто Державна рада Криму ухвалила рішення про список осіб, чиє перебування на території півострову є небажаним. Список потім оновлювався. До списку також увійшли Андрій Сенченко, Людмила Денисова і Сергій Куніцин. [125]

4. 22 квітня 2014 року народному депутату України, лідеру кримськотатарського народу Мустафі Джемілеву було вручено акт про заборону на в'їзд на територію Росії (і Криму) до 2019 року. 2 травня 2014 Мустафі Джемілеву заборонили в'їзд на територію РФ у Москві; 3 травня 2014 йому заборонили в'їзд на територію Криму під час спроби перетнути адміністративний кордон через пункт пропуску в Армянську. [126]

5. За даними УВКПЛ ООН, 29 квітня 2014 року групу кримських татар висадили з потяга в м. Джанкой з тієї причини, що їм заборонений в'їзд на територію Криму. Детальних причин відмови їм не повідомили. [127]

6. 15 травня 2014 року стало відомо про заборону на в'їзд до РФ (і Криму) українському режисеру і оператору Ярославу Пілунському. Пілунський родом з Криму, на півострові проживають його батьки. [128] (Ярослава Пілунського викрали представники «кримської самооборони» 16 березня 2014 року в Сімферополі. Батько Ярослава, Леонід Пілунський, раніше був депутатом ВР АРК, головою кримської організації «Народний рух України»)

7. 5 липня 2014 року голові Меджлісу кримськотатарського народу Рефату Чубарову було заборонено в'їзд на територію Криму. На адміністративному кордоні з Херсонською областю і Кримом де-факто прокурорка Криму Наталя Поклонська зачитала рішення про заборону на в'їзд в Крим на 5 років. [129]

8. 9 серпня 2014 року координатору інформаційної агенції «Крымские новости» (QNA), раднику голови Меджлісу кримськотатарського народу, члену Союзу журналістів тюркомовних країн Ісмету Юкселю заборонили в'їзд до Криму на 5 років. Під час проходження адміністративного кордону з Кримом йому було надано сповіщення про заборону в'їзду на територію РФ і Криму. [130]

9. В липні-серпні 2014 року учителі ісламу з Турецької Республіки були змушені виїхати з Криму через неможливість продовжити посвідку на проживання. На 12 серпня 2014 на півострові лишилося лише 5 учителів. [131]

10. 24 жовтня 2014 року отець Петро Росохацький, один з двох

священиків сімферопольської римо-католицької громади Успіння Пресвятої Діви Марії, був змушений виїхати з Криму за день до закінчення його посвідки на проживання, яке російська влада відмовилася подовжити. Інші римо-католицькі служителі були змушені виїхати до кінця 2014 року з тієї ж причини. [132]

11. У січні 2015 року рішенням де-факто суду було притягнуто до адміністративної відповідальності, оштрафовано і виселено з півострова Синавера Кадирова – активіста правозахисного руху «Комітет з захисту прав кримськотатарського народу». Синавер Кадиров проживав у Криму до окупації, втім відмовився прийняти російське громадянство. Йому були інкриміновані публічні заклики до дій, скерованих на порушення державної цілісності РФ (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ). [133]

12. У лютому 2015 року кримському татарину Серверу Абкаірову було відмовлено у в'їзді на територію РФ і Криму. Абкаіров не є громадським активістом, не порушував міграційне законодавство РФ. Причин до заборони в'їзду лишаються для нього невідомими. [134]

13. У лютому 2015 громадянину Узбекистану Кемрану Айвазову було відмовлено у в'їзді в Крим з території материкової частини України через порушення міграційного законодавства РФ. Його дружина має українське громадянство і проживає в Україні з дитиною. [135]

14. 30 листопада 2015 року громадянки Узбекистану Е. російські прикордонники відмовили у в'їзді до Криму, згідно з рішенням Федеральної міграційної служби у Московській області про заборону на в'їзд на територію РФ до 1 липня 2018 року. [136]

15. За інформацією члена Меджлісу кримськотатарського народу Гаяни Юксель, в грудні 2015 року правозахисники стали фіксувати депортації громадян Туреччини з Криму, з огляду на погіршення взаємин між Росією і Туреччиною. За словами Юксель, прізвища цих осіб не публікуються, оскільки вони бояться переслідувань. [137]

16. В січні 2016 року в Криму залишився лише один священик Української православної церкви Київського патріархату. Інші виїхали через неможливість отримати документи на проживання на території Криму. [138]

17. 5 лютого 2016 року на в'їзді до Криму російські прикордонники затримали проукраїнського активіста Вельдара Шукурджієва. На адмінкордоні йому було вручено сповіщення про заборону в'їзду в РФ до 2030 року. Втім, за деякий час у нього зажадали документ назад і заявили, що пускають його до Криму востаннє. [139]

18. 25 лютого 2016 року російська влада заборонила в'їзд до Криму українській журналістці Анастасії Рінгіс до 2020 року (під час її спроби

заїхати на територію Криму). Рінгіс родом з Гурзуфа, її батьки живуть в Криму. [140]

19. В лютому 2016 року подружню пару – громадянку України та громадянина Ізраїлю, – депортували з території Криму рішенням де-факто суду. Прізвище пари лишається невідомим. [141]

20. – 22. 18 березня 2016 року Білялу Сейтумерову і Рустему й Бекіру Гугурікі – кримським татарам, які проживають в смт. Новоолексіївка Херсонської області, на в'їзді в Крим вручили сповіщення про заборону на в'їзд на територію РФ і Криму до 2021 року. [142]

23. 25 травня 2016 року Ільхаму Шакірову, жителю Ялти, громадянину України, російські прикордонники заборонили в'їзд на територію Криму. Де-факто суд визнав Шакірова винним у порушенні міграційного законодавства РФ, а також у наявності подвійного громадянства – України і Туреччини. Суд призначив Шакірову штраф у 2000 рублів і зобов'язав виїхати з території РФ (маючи на увазі територію Криму) протягом 10 днів. В Ялті залишилися його дружина і неповнолітня дитина. [143]

24. 23 серпня 2016 року співробітники прикордонної служби РФ відмовилися пропустити на територію Криму українського адвоката Євгенію Закревську. Їй вручили сповіщення про відмову на в'їзд на територію РФ (і Криму) до 1 вересня 2020 року. [144]

25. 10 січня 2017 року стало відомо про те, що співробітники прикордонної служби ФСБ РФ на автомобільному пункті пропуску «Перекоп» затримали громадянина України 1973-го року народження. Раніше, за ініціативою міграційної служби Краснодарського краю, йому вже було заборонено в'їзд на територію РФ до 2019 року. В ФСБ РФ заявили, що він нібито «вирішив обійти заборону і звернувся до РАЦСу в Новій Каховці Херсонської обл., із заявою про зміну прізвища, після чого отримав новий паспорт». Його затримали і розпочали кримінальне провадження – йому загрожував штраф 300 тис. рублів або позбавлення волі строком до 4 років. [145]

26. 20 січня 2017 року де-факто Євпаторійський суд ухвалив рішення про призначення штрафу і депортацію кримчанина, громадянина України, активіста Костянтина Сизарева, після визнання його винним за ч. 3 ст. 20.25 КпАП РФ. Після оголошення вироку з зали «Євпаторійського суду» Сизарева примусово вивезли в Центр тимчасового утримання іноземних громадян і осіб без громадянства в с. Новоукраїнское Краснодарського краю РФ для подальшої депортації на материкову частину України. [146]

27. За інформацією першої заступниці міністра інформаційної політики України Еміне Джеппар, в кінці грудня 2017 року декілька

десятьків українських таксистів (прізвища невідомі), які щоденно перевозять людей на територію півострова, отримали сповіщення про заборону на в'їзд до Криму. [147]

28. За даними російської влади лише у 2017 році з Криму були депортовані 155 осіб за порушення міграційного законодавства РФ. Згідно зі Звітом моніторингової місії ООН, в судовому реєстрі РФ є інформація про 512 рішень про депортацію, ухвалених в Криму за 2017 рік. З цих рішень – 287 стосувалися громадян України. Експерти Київської правозахисної групи заявили про понад 2500 рішень про депортацію з території півострова. [148]

29. За даними УВКПЛ ООН 2 лютого 2018 року 23 будівельника з українським громадянством, які працювали на будівництві в Криму, були депортовані за «нелегальне працевлаштування». Їм заборонили в'їзд до Криму на 5 років. [149]

30. – 32. 21 квітня 2018 року кримська юристка Ельвіна Семедляєва заявила, що трьом кримським татарам, з яких двоє є громадянами Туреччини, а один – України, було заборонено в'їзд на територію Криму. У громадянина України на території півострова проживає родина. Однак при спробі заїхати на територію Криму він отримав сповіщення про заборону в'їзду до 2048 року. [150]

Особливо вразливими виявилися кримські татари, які повертаються з місць депортації у 1944 році і мають громадянство Узбекистану – тобто, фактично, наразі є іноземцями. Наприкінці 2014 року кількість таких осіб складала 3000–4000 на території Криму [151], в 2017 році, за даними заступника Меджліса кримськотатарського народу, таких осіб лишалося 1000–2000 на території півострова. [152] Такі особи мають право на отримання громадянства України у спрощеному порядку. У квітні 2017 року в РФ ухвалили закон про спрощений порядок отримання репатріантами посвідки на проживання. Втім, на практиці цим правом скористатися вкрай проблематично через труднощі в отриманні довідки про реабілітацію жертв політичних репресій. [153] Таких прав на громадянство РФ де-факто влада не надає, і з огляду на це відбуваються депортації та виселення кримських татар в Узбекистан. Наразі інформація з цього приводу є неповною.

33. 20 жовтня 2014 року де-факто Кіровський районний суд ухвалив рішення про депортацію родини Оксани Толмачової з Криму в Узбекистан. Тоді ж громадська адвокаційна організація Human Rights Watch повідомила про ще декілька родин у подібній ситуації. [154]

34. За інформацією голови Центральної виборчої комісії Заїра Смедляєва, в 2014 році, згідно з рішенням де-факто суду, відбулася

депортація молодого кримського татарина з Чорноморського р-ну Криму. [155]

35. 26 травня 2016 року де-факто правоохоронні органи провели обшуки у трьох кримськотатарських підприємців (Тимур Османов, Хайсер Халілов, Артур Халтаєв), і заявили про виявлення 20 кримських татар, громадян Узбекистану, з підробленими документами, які надавали право на перебування на території РФ. За цим фактом було порушено кримінальну справу за ст. 322.1 КК РФ (організація незаконної міграції). [156]

36. 7 листопада 2016 року кримськотатарського активіста Недіма Халілова, який проживав на території Криму, визнали винним у порушенні міграційного законодавства РФ. На цій підставі його депортували. Халілов проживав на території Криму без російського чи українського громадянства – він наполягав на державності кримських татар. 21 листопада 2016 року він оголосив голодування, яке тривало понад 40 днів. Його депортували в Узбекистан супроти його волі і попри факт голодування. [157]

Переміщення осіб, які знаходяться в закритих закладах

За даними ОБСЄ і Державної пенітенціарної служби України, на початку окупації 2033 ув'язнених за українським законодавством відбували покарання у в'язницях в Криму; ще 1086 були затримані до суду. Вже в березні 2014 року щонайменше 179 осіб з-поміж цих в'язнів були передані до місць утримання на території РФ. [158] Згідно з інформацією Регіонального центру прав людини на 2017 рік, від початку окупації з Криму на територію РФ було вивезено щонайменше 4700 осіб. Зафіксовано щонайменше 6 випадків смертей в російських колоніях, зумовлених ненаданням українським громадянам необхідної медичної допомоги. [159] На момент написання цього звіту лише 12 кримських в'язнів, засуджених у загальнокримінальних справах, були передані на територію України для відбування покарання. [160]

Разом із ув'язненими у загальнокримінальних справах, після набуття законної чинності вироками де-факто судів, для відбування покарань на територію РФ етапують і політичних в'язнів. Відомо про такі випадки:

37 – 40. 23 травня 2014 року співробітники Федеральної служби безпеки Російської Федерації етапували громадян України Олександра Кольченка (затриманий 16 травня) і Олега Сенцова (затриманий 10 травня) в СІЗО Москви. Після суду в Ростові-на-Дону Сенцова і Кольченка етапували в колонії в Челябінській області. З моменту оголошення вироку Олег Сенцов відбуває покарання у віддалених регіонах РФ із суворим кліматом (спершу в Якутії, наразі

– в Ямало-Ненецькому автономному окрузі). Олександр Кольченко перебуває у виправній колонії №6 в м. Копейск (Челябінська обл.). 30 травня 2014 року двоє інших фігурантів у «справі Сенцова» – Генадій Афанасьєв і Олексій Чирній, – були вивезені в ростовське СІЗО–1. Після оголошення вироку 4 вересня 2015 року Генадія Афанасьєва етапували для відбування покарання у виправну колонію №25 Республіки Комі, м. Сиктивкар. 14 червня 2016 року його було звільнено через стан здоров'я у межах процедури помилування. Олексій Чирній, засуджений до 7 років строгого режиму, відбуває покарання у виправній колонії №9 у м. Шахти Ростовської області. [161]

41. 5 жовтня 2015 року засудженого в окупованому Криму активіста Майдану Олександра Костенка етапували з СІЗО–1 у Сімферополі до виправної колонії №5 Кіровського району (РФ). 3 серпня 2018 року Олександра звільнили з огляду на закінчення строку покарання. Він повернувся на підконтрольну територію України. [162]

42. В грудні 2015 року російський суд присудив киянину Валентину Вигівському 11 років колонії строгого режиму. Він відбуває покарання у Кіровській області РФ. У 2016 році МЗС України надіслав до РФ документи щодо екстрадиції Вигівського, втім досі процес блокується на рівні центральної влади в Москві. [163]

43 – 46. 27 травня 2016 року фігурантів «справи Хізб ут-Тахрір» Руслана Зейтулаєва, Рустема Ваїтова, Нурі Прімова і Ферата Сайфулаєва вивезли з Криму на територію РФ – в Ростов-на-Дону, – для участі в судовому засіданні. Після оголошення вироку їх етапували в колонії на території РФ: Ваїтов утримується в колонії м. Курган, Зейтулаєв – в Республіці Башкортостан, Прімов – у Республіці Марі Ел, Сайфулаєв – у Кіровській області. [164]

47. 16 листопада 2016 року, звинуваченого у побитті співробітників «Беркута», активіста Андрія Коломійця етапували до виправної колонії №14 у Краснодарському краї для відбування покарання. [165]

48. В серпні 2018 року засудженого на 8 років у «справі українських диверсантів» Генадія Лимешка етапували з Сімферополя на територію РФ у виправну колонію №6 хутір Дидимкін, Ставропольський край. [166]

Важливо також відзначити, що окупаційна влада переміщала на територію РФ і дітей-сиріт. Це порушення відбувалося в межах ініціативи «Потяг надії» зі всиновлення дітей-сиріт з Криму родинами з РФ, розпочатої російським омбудсменом. У 2014 році через цей проект 37 кримських дітей були переміщені до РФ для всиновлення і передачі під опіку російським родинам. Український уряд надіслав

російській стороні ноти протесту, втім РФ відповіла, що вважає цих дітей своїми громадянами, тому не надаватиме Україні інформації про їхню подальшу долю. [167] Були також випадки, коли дітей розлучали з їхніми вже знайденими українськими батьками, коли дитина вже була в контакті з родиною, або питання про всиновлення розглядалося на суді. [168]

3.2 Примус до виїзду з території Криму

Водночас із рішеннями про заборону на в'їзд, виселення і депортації, окупаційна влада тисне на цивільне населення через політично мотивовані адміністративні та кримінальні переслідування, допити, обшуки і неофіційні погрози, скеровані на те, щоб нелояльні до РФ громадяни виїздили з Криму. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на вересень 2018 року на території материкової України зареєстровані 35068 внутрішньо переміщених осіб з АРК та м. Севастополя. [169] Втім, громадські організації оцінюють цю цифру як занижену і повідомляють, що кількість внутрішньо переміщених осіб з Криму може бути в межах 50–100 тисяч осіб. [170] В 2017 році аналітичний центр «Український інститут майбутнього» заявив, що депопуляція Криму з 2014 року складає понад 200 тисяч осіб. [171]

Переміщення з Криму у багатьох випадках зумовлене порушеннями прав людини щодо певних осіб, які належать до переслідуваних груп. Така політика призвела до того, що політичні лідери, громадські активісти і незалежні журналісти були змушені масово виїхати з території окупованого півострова. Далі наведені приклади таких випадків, втім цей список є лише очерком і жодним чином не є вичерпним.

49. 16 березня 2014 року Ольга Скрипник, викладачка Кримського гуманітарного університету і співробітниця центру громадської просвіти «Альменда», який надавав безоплатну правову допомогу, виїхала з півострова через тиск де-факто влади. За її словами, вони з чоловіком допомагали місцевим активістам Євромайдану і українським військовим, що привернуло увагу співробітників ФСБ і «самооборони». Скрипник заявила, що була змушена виїхати, оскільки відчувала серйозну загрозу для свого життя і здоров'я. [172]

50. 16 травня 2014 року отець Микола Квич, священик Української греко-католицької церкви, був змушений виїхати з Криму після затримання, тортур, погроз і допитів. [173] З Криму також виїхав ще один глава греко-католицької общини в Ялті (прізвище не повідомляється); а також відомо, що й іншим представникам цієї конфесії надходили погрози з боку де-факто правоохоронців. [174]

51. В травні 2014 экс-голова кримського центру ділової і культурної співпраці «Український дім» Андрій Щекун разом з одним з координаторів кримського Євромайдану Анатолієм Ковальським разом з родинами виїхали з півострова. До цього Щекуна і Ковальського викрали і утримували в полоні протягом 11 діб. [175]

Варто додати, що в лютому–березні 2014 року щонайменше 17 осіб стали жертвами викрадень і всі вони опісля виїхали з півострова. (див. Главу «Насильницькі зникнення» і «Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією», КримSOS, 2017)

52. В березні 2014 року активісти, які підтримали Євромайдан, – Сергій Мокренюк, Ісмаїл Ісмаїлов, Олександра Дворецька, Сергій Ковальський, Андрій Іванець, Євген Новицький і Олексій Шубін, – були змушені виїхати з Криму. [176]

53. В березні 2014 Айрія Аджиосман з родиною виїхала з Криму. Причиною виїзду вона називає громадянську позицію родини і страх перед переслідуваннями за інакодумство. [177]

54. Ігор та Олена Кірющенко виїхали з Криму після того, як до них додому увірвалися дружинники «Русского блока» і погрожували затриманням і викраденням. [178]

55. 4 квітня 2014 року 6 тисяч українських військових, які залишилися вірними присязі, виїхали разом з родинами з території Криму. [179]

56. В квітні 2014 року журналісти та цілі редакції почали масово переїжджати на материкову частину України. (див. Главу «Свобода інформації»)

57. В травні 2014 року за статтю про волонтерів, які допомагали батальйону «Крим», було порушено кримінальну справу за ст. 280.1 КК РФ (заклик до сепаратизму) проти кримської журналістки Анни Андрієвської. З огляду на свою безпеку Андрієвська переїхала до Києва. [180] Пізніше відбувся обшук у її колеги Наталі Кокуріної – вона теж опісля виїхала з Криму. Справа за цією ж статтею була порушена проти журналіста Андрія Клименка, який також виїхав з Криму. [181]

58. В травні 2014 року рабин общин прогресивного юдаїзму Сімферополя і України Михайл Капустін разом з родиною виїхав з Криму. Його замінили лояльним до де-факто влади та близьким до кремлівської влади російським рабином, а до цього двері і фасад будівлі синагоги «НерТамід» розмалювали свастиками. [182]

59. В травні 2014 року Аслан Омер Кірімлі, заступник голови Меджлісу, був змушений виїхати з Криму. Йому заборонили в'їзд на територію півострову. [183]

- 60.** В травні 2014 року громадський активіст Микола Подоляка був змушений виїхати з півострова після обшуку і затримання в офісі «Гражданская оборона» в Севастополі. [184]
- 61.** Навесні 2014 року Асан і Ескендер Буджурови переїхали до Києва через небажання жити на окупованій території і дотримуватися законів держави-окупанта. [185]
- 62.** Навесні 2014 року Марія Сорокоумова переїхала до Києва з двома дітьми. Причиною переїзду стала її громадянська позиція. [186]
- 63.** В червні 2014 року пастор кримського представництва «Армії спасіння» (міжнародна християнська методистська церква) Руслан Зуєв, який до цього заявляв про тиск на протестантські релігійні общини в Криму, був змушений разом з сім'єю виїхати з Криму. [187]
- 64.** 2 червня 2014 року представники «самооборони» незаконно затримали журналіста Сергія Мокрушина і режисера Владлена Мельникова. Після цього вони були змушені виїхати з Криму. [188]
- 65.** В липні 2014 року Галина Джикаєва, режисерка і керівниця мистецького центру, була викликана на допит, де її змушували дати свідчення проти Олега Сенцова. На інших членів її творчого колективу також тиснули. Джикаєва була змушена виїхати з Криму. [189]
- 66.** 3 липня 2014 року почався тиск на священиків Української православної церкви Київського патріархату. За словами архієпископа Климента, на початок 2018 року з 20 священиків УПЦ КП в Криму лишилися лише 4. [190]
- 67.** В серпня 2014 року після мітингу, приуроченого до Дня незалежності України, в Севастополі співробітники російської інспекції з безпеки дорожнього руху затримали Віктора Неганова. Пізніше Неганов повідомив про те, що він зазнав фізичного насилля, йому погрожували вбивством і кримінальним переслідуванням. Після цього він був змушений виїхати з Криму. [191]
- 68.** 8 вересня 2014 року де-факто поліція Сімферополя провела обшук вдома у Лізи Богуцької – відомої кримської дизайнерки і блогерки. Після допиту вона була змушена виїхати з Криму. [192]
- 69.** Де-факто влада Криму здійснює системний тиск на Меджліс кримськотатарського народу: у вересні 2016 року Верховний суд РФ заборонив його діяльність на території РФ і Криму через визнання Меджлісу «екстремістською організацією». Через переслідування багато членів та лідерів Меджлісу були змушені виїхати з півострова. (див. главу «Право на самовизначення кримськотатарського народу»)

70. В жовтні 2014 року засновники севастопольського гей-бару Qbar Єгор Гуськов і Богдан Зінченко були змушені разом із сином виїхати з Криму через переслідування. Вони заявляють, що не є першими представниками ЛГБТК-спільноти, які виїхали з Криму через утиски. [193]

71. В жовтні 2014 року громадянина Німеччини, єпископа німецької євангельської лютеранської церкви де-факто влада змусила виїхати з Криму. За інформацією ОБСЄ в Україні, причиною депортації стало невизнання Німеччиною факту «приєднання» Криму до РФ. Прізвище єпископа не повідомляється. [194]

72. В 2014 році сповідники ісламської організації «Хізб ут-Тахрір» виїхали з території Криму через побоювання переслідувань з боку де-факто влади. Спікер організації Фазил Амзаєв заявив про те, що «Хізб ут-Тахрір» не може повідомити про кількість своїх членів, які виїхали, і тих, які лишилися на півострові з міркувань безпеки. [195]

73. В 2014 році режисер Антон Романов був змушений виїхати з Криму через переслідування. [196]

74. В січні 2015 року Абмеджит Сулейманов і Ескендер Барієв виїхали з Криму через погрози кримінального переслідування. [197]

75. 9 березня 2015 року активісти Леонід Кузьмін, Олександр Кравченко і Вельдар Шукурджієв провели акцію, присвячену 201-й річниці від народження Тараса Шевченка. 12 березня їм у судовому порядку було присуджене адміністративне покарання – 40 годин громадських робіт. Після рішення суду Олександр Кравченко був змушений виїхати з півострова. [198]

76. В червні 2015 року Сейран Аріфов, імам однієї з кримських общин, виїхав на материкову частину України через острах переслідувань. [199]

77. Влітку 2015 року 17-річний Алім (свого прізвища він не повідомив) – кримський татарин, студент, – був змушений виїхати з Криму разом з родиною. Причиною переслідувань став страх переслідувань за проукраїнську позицію. [200]

78. 6 серпня 2015 року Олег Комунар, голова «Клубу вболівальників Таврія» заявив про те, що з Криму виїхали вболівальники-«ультрас» через побоювання переслідувань з боку ФСБ. [201]

79. В червні 2016 року в Керчі співробітники ФСБ провели обшук в квартирі матері кримчанки Наталі Ващенко, яка у 2014 році переїхала до Дніпра, а наприкінці травня 2016 року приїхала провідати мати. Після обшуку Наталю вивезли на допит. Після погрози кримінальною справою, Наталя назавжди виїхала з Криму. [202]

- 80.** 17 серпня 2016 року Юрій Ільченко, супроти якого було відкрито політично мотивовану кримінальну справу, зміг виїхати на материкову частину України. [203]
- 81.** Авторам звіту відомо про щонайменше 5-х кримських татар, які були змушені виїхати з півострова у 2016 році через тиск спецслужб, погрози, затримання і викрадення. Їхні прізвища тут не називаються з міркувань безпеки.
- 82.** 20 червня українська активістка Наталя Харченко була змушена виїхати з Криму через постійні допити, обшуки і відкриття кримінальної справи проти неї. [204]
- 83.** 11 серпня 2017 року після обшуку вдома у родини Мірпочаєвих в селі Уч-Коз (Новокленово) Білогірського району, батько і середущій син виїхали з Криму. [205] В 2018 році через страх переслідувань (двох членів родини піддали тортурам і схилили до «співпраці» російські спецслужби) уся родина виїхала на материкову частину України (семеро осіб, включно з трьома дітьми).
- 84.** 1 вересня 2017 року Леонід Кузьмін, активіст Українського культурного центру в Криму був змушений виїхати з півострова через постійні погрози і переслідування. [206]
- 85.** Восени 2017 року з Криму був змушений виїхати Рінат Параламов. 13 вересня 2017 року в нього вдома було проведено обшук, після чого його незаконно затримали і вивезли у невідомому напрямку. Його знайшли наступного дня на сімферопольському автовокзалі зі слідами тортур. Після цього в двох лікарнях його відмовилися прийняти. [207]
- 86.** 20 січня 2017 року кримчанин, громадянин України Костянтин Сизарев виїхав з Криму. Він керував євпаторійською організацією «Юстис», яка надавала юридичну допомогу громадянам і захищала інтереси містян. 8 лютого Верховний суд РФ відмінив рішення де-факто кримського суду про примусову депортацію Сизарева. Втім він не може повернутися до Криму, оскільки при цьому чинним лишилося інше рішення – про його «добровільну» депортацію. [208]
- 87.** У грудні 2017 року громадянин України Олександр Ковальчук, за рішенням судді де-факто ялтинського міського суду, був змушений виїхати з Криму і виплатити штраф у розмірі 2000 рублів. Підставою до цього став факт відсутності у Ковальчука паспорта громадянина РФ. [209]
- 88.** Ахтем Мустафаєв, водій родини Мустафи Джемілева, був змушений виїхати з Криму після того, як 28 червня 2018 року в нього вдома був проведений обшук, а самого Ахтема зачинили в підвалі, де до нього застосували тортури і піддали жорстокому ставленню. [210]

89. 2 вересня 2018 року активістка Українського культурного центру Ольга Павленко була змушена виїхати з Криму після обшуків у неї вдома, звинувачень у співпраці з «Правим сектором», періодичних допитів і постійного політичного тиску на діяльність УКЦ. Разом з нею з Криму виїхав Михайло Батрак – ще один активіст центру. [211]

Щонайменше 35 тисяч осіб виїхали з Криму¹. До того ж виїхав Таврійський національний університет, ціла низка ЗМІ і громадських організацій, а також міжнародні комерційні компанії, українські компанії, малий і середній бізнеси через можливості реалізації своїх діяльностей в умовах окупованого півострова.

3.3 Переміщення населення з території РФ на територію Криму

Оцінити масштаби міграції з Росії в Крим доволі важко, оскільки підтверджена статистична інформація з цього питання відсутня.

За даними Регіонального центру з прав людини, згідно з офіційною статистикою Федеральної служби державної статистики РФ, в період з червня до грудня 2014 року на постійне проживання до Криму з Росії переїхали 8943 особи. Водночас, з 1 січня 2015 року до 1 жовтня 2015 року ця кількість складає 11220 осіб. В Севастополі з січня до грудня 2014 року прибули 14225 осіб – це понад 3,5% від офіційної кількості населення. В 2016 році, за даними Федеральної служби державної статистики РФ по Криму, загальна кількість тих, хто переїхав на постійне проживання до Криму з Росії, складає 28226 осіб. В 2017 році цей показник опустився до 25111 тисяч. [212]

За даними аналітичного центру «Український інститут майбутнього», за перші 3 роки після окупації в Крим переселилися понад 200 тисяч росіян. Російська держава створює відповідні умови для цього процесу: в Криму було побудовано понад 30 тисяч квартир для військовослужбовців ЗС РФ і співробітників російських спецслужб. Відтак росіяни, які переїхали до Криму після окупації, складають 10% населення всього півострова. Незалежні журналісти, які проводили розслідування, базовані на доступних статистичних даних, надають цифру 150 тисяч приїжджих. [213]

В травні 2016 року де-факто спікер так званої Державної ради Криму Володимир Константинов заявив, що населення Криму складає 3,5 млн осіб і буде зростати. Кількість біженців з Донбасу він оцінив у 200 тисяч, і в 30 тисяч – осіб, які нібито переїхали з материкової частини України (через економічну кризу). За його словами близько 50 тисяч осіб приїхали з регіонів РФ. Водночас він відзначив, що не всі з тих, хто переїхав, отримали прописку і враховуються статистично. До

¹ Ці особи офіційно зареєстровані як внутрішньо переміщені особи з АР Крим та м. Севастополь.

того ж він заявив, що «близько мільйону людей в Російській Федерації виявили бажання на офіційних форумах переїхати до Криму. На практиці ми бачимо, що цей процес вже давно відбувається, і має значні обсяги». [214]

За даними ООН за період 2014–2017 років 10224 осіб з різних регіонів РФ змінили свою адресу проживання на «Республіку Крим» чи Севастополь. [215] Згідно з офіційними даними російської Федеральної служби державної статистики, за період з 2014 року до 2018 року 102898 осіб переїхали в Крим з Росії, 127602 кримчан виїхали з півострова (на січень 2018 року), смертність складає 134556 осіб (на вересень 2018 року). [216] Водночас, очевидно, що ці цифри не відображають масштабів заміщення населення.

Станом на 2018 рік немає точних даних щодо кількості осіб, які мігрували в Крим з території РФ, бо дані про переселення росіян не є відкритими. Причина цієї закритості очевидна – цей факт є воєнним злочином, згідно з Женевською конвенцією IV 1949 року. Лідер кримськотатарського народу, народний депутат України Мустафа Джемільєв стверджує, що, за спостереженнями самих кримчан, кількість росіян, які мігрували до Криму, складає приблизно 850 тисяч осіб. Голова Меджлісу Рефат Чубаров заявляє про 100 тисяч таких мігрантів. [217] Постійний представник України в ООН Володимир Єльченко на засіданні Ради безпеки ООН щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях 30 жовтня 2018, доповів, що «за період з 2014 по 2017 рік з Російської Федерації в Крим і Севастополь переїхало 108 тис. осіб. [218]

Також прослідковується тенденція заохочення притоку населення з території РФ через встановлення економічних пільг, надання недорогого житла та інших вигідних умов для проживання російським громадянам. Наприклад, федеральний закон про вільну економічну зону на території Криму і Севастополя вводить особливий пільговий режим строком на 25 років. Під час прийому на роботу у жителів півострова вимагають наявність громадянства РФ, знання російського права, системи оподаткування і тд. Кримська політологиня Ленора Дюльбер відзначила, що в Криму відбуваються активні процеси купівлі і будівництва нерухомості росіянами. [219] Водночас російські бізнес-структури активно входять в Крим через тендерні системи РФ і інвестиційні проекти.

ДЖЕРЕЛА:

1. Международный комитет Красного Креста (МККК), Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны (IV Женевская конвенция), 12 августа 1949, 75 UNTS 287, ст. 47.

2. Международный комитет Красного Креста (МККК), Приложение к Гаагской конвенции (IV) о законах и обычаях сухопутной войны: Положение о законах и обычаях сухопутной войны, 18 октября 1907, ст. 43; Международный комитет Красного Креста (МККК), Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны (IV Женевская конвенция), 12 августа 1949, 75 UNTS 287, ст. 64
3. Международный комитет Красного Креста (МККК), Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны (IV Женевская конвенция), 12 августа 1949, 75 UNTS 287, ст. 64
4. Международный комитет Красного Креста (МККК), Приложение к Гаагской конвенции (IV) о законах и обычаях сухопутной войны: Положение о законах и обычаях сухопутной войны, 18 октября 1907, ст. 43
5. Сколько сегодня в Украине зарегистрировано переселенцев с Донбасса и Крыма: Информация по регионам. URL: <https://112.ua/statji/skolko-segodnya-v-ukraine-zaregistrirovano-pereselencev-s-donbassa-i-kryma-informaciya-po-regionam-369259.html>
6. Доклад Уполномоченного по правам человека в Российской Федерации за 2014 г. – Москва 2015. – С. 99. URL: <http://ombudsmanrf.org/www/upload/files/docs/appeals/doklad2014.pdf> (дата обращения: 01.11.2016).
7. Федеральный конституционный закон от 21.03.2014 N 6-ФКЗ (ред. от 28.12.2017) "О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя". URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_160618/59da020c960aea094ca62da3b868bf1d3789d92f/
8. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine. 15 May 2014. – Para. 128. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15May2014.pdf>
9. Дмитрий Синяк. Как живут граждане Украины в Крыму. Интервью с крымчанкой, отказавшейся от российского паспорта. URL: <https://focus.ua/society/342601/>
10. Результаты мониторинга: в оккупированном Крыму грубо нарушаются права человека. URL: <https://informnapalm.org/30919-krym-2/>
11. Крымчан, не желающих принимать гражданство РФ, "навещает" местная "самооборона" и требует убраться из Крыма, - "ИС". URL: https://censor.net.ua/news/286315/krymchan_ne_jelayuschih_prinimat_grazhdanstvo_rf_naveschaet_mestnaya_samooborona_i_trebueta_ubratsya_iz
12. Крым: принуждение к гражданству - из отчёта ОБСЕ. URL: <http://05542.com.ua/obschestvo/2193-krym-prinuzhdenie-k-grazhdanstvu-iz-otcheta-obse.html>
13. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine. 15 June 2014. – Para. 295. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15June2014.pdf>
14. Россия грубо нарушила права человека при оккупации Крыма – ООН. URL: <https://ru.reuters.com/article/topNews/idRUKCN1C01ZR-ORUTP>

15. International Crimes in Crimea: An Assessment of Two and a Half Years of Russian Occupation. September 2016. URL: <http://iphronline.org/wp-content/uploads/2016/09/Crimea-report-Sept-2016.pdf>
16. Граждане арестанты: Москва и Киев спорят о крымских ээках. URL: http://www.bbc.com/russian/international/2016/05/160526_crimea_prisoners_extradition
17. Граждане арестанты: Москва и Киев спорят о крымских ээках. URL: http://www.bbc.com/russian/international/2016/05/160526_crimea_prisoners_extradition
18. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июль-август 2014 года). URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_July-August_2014_RUS.pdf
19. МИД Украины: вывезенных из Крыма в Адыгею заключенных незаконно заставляют принимать российское гражданство. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28701360.html>
20. Crimean Human Rights Group. 16 August 2017. URL: <https://www.facebook.com/crimeahrg/photos/a.1677121552573479.1073741828.1676669515952016/1942548052697493/?type=1&theater>; В России украинца посадили в штрафной изолятор после его требований предоставить медицинскую помощь. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/u_rosiji_ukrajincja_zaprotorili_v_shtrafnij_izoljator_pislja_jogo_vimog_nadati_medichnu_dopomogu; Заключенные из Крыма в ИК-1 Адыгеи: Нас вынуждают принять российское гражданство. URL: <https://graniru.org/tags/prison/m.263380.html>
21. «Мы дошли до критического уровня: меньше в нашей стране никогда не усыновляли». URL: <https://ru.hromadske.ua/posts/my-doshli-do-kriticheskogo-urovnya-menshe-v-nashej-strane-nikogda-ne-usynovlyali>
22. Яна Степанковська. Позбавлені батьківщини: доля українських дітей-сиріт у Криму. URL: <http://krymsos.com/news/pozbavleni-batkivshchini-dolya-ukrayinskikh-diteisirit-u-krimu/>
23. Сергей Мокрушин. Идешь в армию – сдай паспорт: крымских призывников лишают украинского гражданства. URL: <https://ru.krymr.com/a/29072962.html>
24. Оккупанты заставляют крымчан-присяжных и призывников отказаться от украинского гражданства, - юрист Гемеджи. URL: https://censor.net.ua/news/3052336/okkupanty_zastavlyayut_krymchanprisyajnyh_i_prizyvnikov_otkazatsya_ot_ukrainskogo_grajdanstva_yurist
25. Россия отказала Украине в экстрадиции Сенцова. URL: <http://www.ukrinform.ru/rubric-politycs/2105672-rossia-otkazala-ukraine-v-ekstradicii-sencova.html>
26. Сестра Сенцова: Это абсолютный беспредел России. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3760683-sestra-sentsova-eto-absoluitnyi-bespredel-rossyyu>
27. Москалькова объяснила, что Денисову не пустили к Сенцову из-за гражданства. URL: <https://strana.ua/news/149016-rossijskij-ombudsmen-tatjana-moskalkova-rasskazala-chto-ee-ukrainskuju-kollehu-ljudmilu->

denisovu-ne-pustili-k-olehu-sentsovu-iz-za-toho-chto-u-nikh-raznoe-hrazhdanstvo.html

28. МИД осудил отказ России передать Украине Сенцова и Кольченко . URL: http://lb.ua/news/2016/10/21/348578_mid_osudil_otkaz_rossii_peredat.html; Россия отказалась экстрадировать в Украину Кольченко. URL; <http://nv.ua/ukraine/events/rossija-otkazalas-ekstradirovat-v-ukrainu-kolchenka-250006.html>
29. Александра Кольченко принуждают принять российское гражданство – мама. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29262165.html>
30. Крымскому политзеку Афанасьеву грозит отказ в экстрадиции в Украину. URL: <http://www.kasparov.ru/material.php?id=570F7F2F41CC0>
31. Украинские заложники Путина поименно. URL: <http://gordonua.com/specprojects/hostages.html>
32. В Крыму рассмотрят апелляционную жалобу по делу Костенко. URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/v-krimu-rassmotryat-apellyatsionnuu-jalobu-po-delu-kostenko/145921/>; Адвокат Костенко рассказал о задержании и пытках крымского активиста. URL: http://cripo.com.ua/print.php?sect_id=10&aid=189818
33. Син Джемилева повторно відмовився від російського громадянства. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/03/31/7103990/>; В РФ признали украинское гражданство сына Джемилева. URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/08/24/7118583/>
34. Следователь не признал украинское гражданство крымскотатарского активиста Мемедеемина. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29243418.html>
35. Российский пограничник разорвал крымчанину паспорт, чтобы тот не попал в Украину (3 фото) URL: <http://ru.tsn.ua/ukrayina/rossiyskiy-pogranichnik-razorval-pasport-krymchanina-kotoryu-hotel-vehat-v-ukrainu-420136.html?g=article&m=384695178>
36. Оккупанты в Крыму изымают паспорта у граждан Украины – пограничники. URL: <http://www.unian.net/politics/1287832-okkupantyi-v-krymu-izyimayut-pasporta-u-grajdan-ukrainyi-pogranichniki.html>
37. ФМС: выдача паспортов РФ жителям Крыма завершена полностью. URL: https://ria.ru/crimea_today/20141219/1039147488.html
38. Итоги Переписи населения в Крымском федеральном округе. Таблица 4.13. Население по гражданству и возрастным группам. URL: http://crimea.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/crimea/resources/eb615c80498558668be0eb2d12c3261e/pub-04-13.pdf, http://sevastopol.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/sevastopol/resources/ee394000499b00a69d3bfd2d12c3261e/pub-04-13.pdf
39. Россия грубо нарушила права человека при оккупации Крыма – ООН. URL: <https://ru.reuters.com/article/topNews/idRUKCN1C01ZR-ORUTP>
40. Ирина Седова. Украинцы в Крыму: 6 наказаний за отказ от российского паспорта. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/9/222536/>
41. У Криму померла українка через відмову у наданні меддопомоги. URL:

<http://krymsos.com/news/u-krimu-pomerla-ukrayinka-cherez-vidmovu-u-nadanni-meddopomogi/>

42. Гражданин Украины после удержания в крымском СИЗО нуждается в срочной операции – супруга. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28941738.html>; Александра Сурган. Невыездной по ошибке. История Кабира Мохаммада. URL: <https://ru.krymr.com/a/29006308.html>
43. Трудовые мигранты Донбасса: как работать в Крыму . URL: <http://crimea.mk.ru/articles/2015/10/23/trudovye-migranty-donbassa-kak-rabotat-v-krymu.html>
44. Последствия принуждения к гражданству РФ. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/naslidki_primusu_do_gromadjanstva_rosijskoji_federaciji
45. В Ялте уволили с работы ученого за отказ от российского гражданства – правозащитники. URL: https://humanrights.org.ua/ru/material/u_jalti_zvilnili_z_roboti_vchenogo_za_vidmovu_vid_rosijskogo_gromadjanstva__pravozahisniki
46. Ирина Седова. Украинцы в Крыму: 6 наказаний за отказ от российского паспорта. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/9/222536/>
47. В Керчи по постановлению прокуратуры предприятие за незаконное использование труда мигранта оштрафовано на 250 тыс. рублей. URL: <http://rkproc.ru/ru/news/v-kerchi-po-postanovleniyu-prokuratury-predpriyatje-za-nezakonnoe-ispolzovanie-truda-migranta>
48. Прокуратура выявила нарушение при привлечении мигранта к работе на предприятии-автоперевозчике. URL: <http://rkproc.ru/ru/news/prokuratura-vyyavila-narushenie-pri-privlechenii-migranta-k-rabote-na-predpriyatii>
49. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine. 16 February to 15 May 2018. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineFev-May2018_EN.pdf
50. Ирина Седова. Украинцы в Крыму: 6 наказаний за отказ от российского паспорта. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/9/222536/>
51. Дмитрий Синяк. Как живут граждане Украины в Крыму. Интервью с крымчанкой, отказавшейся от российского паспорта. URL: <https://focus.ua/society/342601/>
52. Ирина Седова. Украинцы в Крыму: 6 наказаний за отказ от российского паспорта. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/9/222536/>
53. Дмитрий Синяк. Как живут граждане Украины в Крыму. Интервью с крымчанкой, отказавшейся от российского паспорта. URL: <https://focus.ua/society/342601/>
54. Власти РФ депортируют крымчан за отказ от российского паспорта – Александр Седов. URL: <https://crimeahrg.org/vlasti-rf-deportiruyut-kryimchan-za-otkaz-ot-rossijskogo-pasporta-aleksandr-sedov/>
55. Федеральный закон от 4 июня 2014 г. N 142-ФЗ «О внесении изменений в статьи 6 и 30 Федерального закона “О гражданстве Российской Федерации” и отдельные законодательные акты Российской Федерации». URL: <https://rg.ru/2014/06/06/grajdanstvo-dok.html>
56. Иван Путилов. Увольнение за борьбу с «Матильдой»: соратника Поклонской

- лишили паспорта и работы. URL: <https://ru.krymr.com/a/28769723.html>; Сергей Мокрушин. Паспорт на стол: почему крымчан лишают российского гражданства? URL: <https://ru.krymr.com/a/28846604.html>
57. Михаил Беляев, Вадим Никифоров. В Крыму изымают излишки гражданства: ФМС обнаружила, что выдала на полуострове слишком много российских паспортов. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/2817265>
58. Международный комитет Красного Креста (МККК), Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны (IV Женевская конвенция), 12 августа 1949, 75 UNTS 287, ст. 51
59. Указ главы Республики Крым от 04 марта 2015 года №60-У «О создании призывных комиссий и обеспечении проведения призыва граждан на военную службу в Республики Крым в апреле-июле 2015 года». URL: http://rk.gov.ru/rus/file/pub/pub_240639.pdf; Распоряжение главы Республики Крым от 04 марта 2015 года №56-рг «О призывной комиссии по мобилизации граждан в Республике Крым». URL: http://rk.gov.ru/rus/file/pub/pub_240543.pdf
60. Федеральный закон от 30 марта 2015 г. N 58-ФЗ "Об особенностях правового регулирования отношений, связанных с исполнением воинской обязанности отдельными категориями граждан Российской Федерации в связи с принятием в Российскую Федерацию Республики Крым и образованием в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя, и внесении изменений в Федеральный закон "О воинской обязанности и военной службе". URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102369770>
61. Российский эксперт: крымчане-призывники могут отказаться от службы в армии России. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28394287.html>
62. Есть доказательства, что Россия отправляет крымчан воевать в Сирию, - Крымская правозащитная группа. URL: https://sensor.net.ua/news/3093349/est_dokazatelstva_chno_rossiya_otpravlyaet_krymchan_voevat_v_siriyu_krymskaya_pravozaschitnaya_gruppa
63. Жители Крыма, не вставшие на воинский учёт до ноября, заплатят административный штраф. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/29961>
64. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. 13 September 2017 to 30 June 2018. P. 2. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf
65. Первый крымский российский призыв: Вы служите, мы вас подождём! URL: http://news.sevas.com/crimea/prizyv_v_krymu-vesna_2015
66. В армию России призвали тысячу человек из Крыма . URL: <http://www.mk.ru/politics/2016/01/03/v-armiyu-rossii-prizvali-tysyachu-chelovek-iz-kryma.html>
67. Призыв крымчан в российскую армию этой весной увеличится почти вдвое – Минобороны. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/36955>

68. Осенний призыв: идти ли крымчанам в российскую армию? URL: <http://socportal.info/2016/10/05/osennij-prizyv-idti-li-kry-mchanam-v-rossijskuju-armiyu.html>
69. Призывники из Крыма и Севастополя впервые послужат на материке. URL: <https://tvzvezda.ru/news/forces/content/201707162350-gn0i.htm>
70. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. 13 September 2017 to 30 June 2018. P. 13. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf
71. Призывников из оккупированного Крыма отправят служить в армию РФ на Крайний Север, - российский военком. URL: https://censor.net.ua/news/3093758/prizyvnikov_iz_okkupirovannogo_kryma_otpravlyat_sluzhit_v_armiyu_rf_na_krayiniyi_sever_rossiyiskiyi_voenkom
72. TV ForPost. Севастополь отправил за пределы Крыма первых призывников. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ccOkUtro2yQ&feature=youtu.be>
73. В Красноперекопске отчитались о перевыполнении призыва в российскую армию. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28769417.html>
74. Призывников из Крыма впервые направили служить в Россию. URL: <https://investigator.org.ua/ua/topnews/198470/>
75. Более сотни жителей Белогорского района отправили служить в российскую армию. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29195439.html>
76. Более 600 крымских призывников отправились служить в другие регионы России. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/60973>
77. В Крыму за уклонение от призыва в армию РФ крымским татарам грозят преследованиями – правозащитник. URL: <http://investigator.org.ua/news/168253/>
78. Феодосийский военкомат ищет полсотни уклонистов. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/33148>
79. Весенний призыв в Крыму-2016. URL: <http://crimeapress.info/vesenniy-prizyv-v-krymu-2016/>
80. Крымские татары стали массово получать повестки в армию (ФОТО) . URL: <http://15minut.org/news/157297-krymskie-tatary-stali-massovo-poluchat-povestki-v-armiyu-foto>
81. Крымский военный комиссариат зафиксировал в Крыму только один случай уклонения от осеннего призыва. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/44336>
82. Crimean Human Rights Group. 12 April 2017. URL: <https://www.facebook.com/crimeaarg/posts/1882018162083816>
83. Из Симферополя на срочную службу намерены отправить 150 человек . URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28419079.html>
84. Новые факты уголовного преследования крымчан за отказ служить в армии оккупанта. URL: <https://crimeahrg.org/novye-faktyi-ugolovnogo-presledovaniya-kryimchan-za-otkaz-sluzhit-v-armii-okkupanta/?fbclid=IwAR3a60KTMo2ZHkfZ30U2ZvLpEs8V1XP3X6McMTKunB9B830svr2xsA3rwdY>

85. Анастасия Жукова. В Крыму 6 человек привлекли к уголовной ответственности за уклонение от призыва. URL: <https://www.crimea.kp.ru/online/news/3083462/>
86. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. 13 September 2017 to 30 June 2018. P. 16. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf
87. В Крыму оштрафовали 18 человек из-за уклонения от службы в российской армии. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-krymu-oshtrafovali-18-chelovek-iz-za-otkaz-sluzhit/29547203.html>
88. В российскую армию планируют призвать около 3 тысяч крымчан. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-rossiiskuu-armiu-planiruyut-prizvat-okolo-3-tysyach-krymchan/29546957.html>
89. Более 2 000 крымских призывников оккупанты отправят служить в РФ. URL: <http://krymsos.com/ru/news/ponad-2-000-krimskikh-prizovnikov-okupanti-vidpravlyat-sluzhiti-na-materikovu-chastinu-rf/>
90. В Симферополе прошла церемония принятия присяги новобранцами Росгвардии (+фото). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-simferopole-prisyaga-rosgvardii/29672223.html>
91. Около сотни крымчан приняли военную присягу в Ростовской области – Минобороны России. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-krymchane-prinyali-prisyagu-v-rostovskoi-oblasti/29682943.html>
92. По призыву, а не по призыванию – как набирают крымчан в российскую армию. URL: <https://crimeahrg.org/ro-prizyvu-a-ne-po-prizvaniyu-kak-nabirayut-kryimchan-v-rossiyskuyu-armiyu/>
93. Сергей Мокрушин. Идешь в армию – сдай паспорт: крымских призывников лишают украинского гражданства. URL: <https://ru.krymr.com/a/29072962.html>
94. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_March_2015_RU.pdf
95. Статья 21.5 Административного Кодекса РФ; ч. 1 ст. 328 Уголовного кодекса РФ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34661/b579e6b98d04339110a9676dd035147862ff91e0/
96. Федеральный закон «Об альтернативной гражданской службе» (Об АГС) от 25.07.2002 N 113-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37866/
97. В Крыму повесился военнослужащий срочной службы – Росгвардия. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28684186.html>
98. В Симферополе набирают контрактников для службы в российской армии. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28284839.html>
99. В Крыму на военную службу по контракту поступило порядка 4 тысяч человек. URL: <http://crimea.ria.ru/society/20170214/1109123060.html>

100. Около 650 крымчан в этом году изъявили желание служить по контракту. URL: <http://www.c-inform.info/news/id/57458>
101. Виктория Веселова. Служба или преступление? Как остановить российский призыв в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/28651997.html>
102. Военные, рекламирующие службу по контракту, отказались рассказать о ней корреспонденту. URL: <http://kerch.fm/2015/07/18/voennye-reklamiruyuschie-sluzhbu-po-kontraktu-otkazalis-rasskazat-o-ney-korrespondentu.html>
103. Виктория Веселова. Служба или преступление? Как остановить российский призыв в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/28651997.html>
104. В Симферополе и Севастополе рекламируют службу по контракту в армии России. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28543150.html>; HTC Севастополь. Выпуск от 20.12.2014. «Служба по контракту». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5XPfk6d4B3g&feature=youtu.be>
105. Крымчан продолжают набирать в российскую армию по газетным объявлениям. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28577937.html>
106. Жителей Симферополя зовут на службу в ряды Росгвардии. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28500522.html>
107. Егор Потапов. Призыв за гранью права: крымчан активно вербуют в российскую армию. URL: <https://ru.krymr.com/a/28820843.html>
108. Законопроект № 361804-7 «О внесении изменений в статью 31 Федерального закона "О воинской обязанности и военной службе"». URL: <http://sozd.parliament.gov.ru/bill/361804-7>
109. Денис Дмитриев, Александр Борзенко. Призывники теперь будут должны являться в военкомат даже без повестки. Это вообще как? URL: <https://meduza.io/cards/prizyvniky-teper-budut-dolzheny-yavlyatsya-v-voenkomat-dazhe-bez-povestki-eto-voobsche-kak>
110. Российский законопроект о явке в военкомат угрожает крымским студентам украинских вузов – правозащитник. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29150582.html>
111. В Крыму продолжают агитировать местных жителей на службу в российскую армию – правозащитники. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29225267.html>
112. Керчан призывают вступать в «народные дружины». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28275328.html>
113. Роман Попков. Юнармия генерала Шойгу. URL: <https://openrussia.org/media/140099/>
114. Две тысячи севастопольских школьниковполнили ряды Юнармии. URL: <https://sevastopol.gov.ru/info/news/62216/>
115. «Это подготовка рабов»: для чего в крымских школах создают кружки «Юнармии». URL: <https://1k.com.ua/171-eto-podgotovka-rabov-187-dlya-chego-v-krymskih-shkolah-sozdayut-kruzhki-171-yunarmii-187.html>
116. В Белогорском районе школьники стреляли из винтовок и ходили строем. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29183605.html>

117. В Севастополі росгвардейці показують школьникам, як захоплювати терористів (+фото). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-sevastopole-detiav-pokazali-kak-rosgvardia-provodit-zaderjania/29506732.html>
118. В Керчі дітей учат стреляти з винтовок і пістолетів – Кримпатріотцентр. URL: <https://ru.krymr.com/a/detei-v-kerchi-uchat-strelyat-iz-vintovok-i-pistoletov/29575071.html>
119. «Резиновый» Крым: в ожидании новой волны переселения. URL: <https://regnum.ru/news/2135786.html>
120. Стало известно, насколько Россия увеличила количество своих военных в аннексированном Крыму. URL: <https://glavred.info/ukraine/502017-stalo-izvestno-naskolko-rossiya-velichila-kolichestvo-svoih-voennyh-v-anneksirovannom-krymu.html>
121. Обнародован “черный” список нежелательных гостей Крыма. URL: <https://vesti-ukr.com/krym/44608-opublikovan-chernyj-spisok-gostej-kryma; Тимошенко и Яроша объявили персонами нон-грата в Крыму. URL: https://vesti-ukr.com/krym/45401-timoshenko-jarosh-i-korchinskij-objavleny-personami-non-grata-v-krymu>
122. Украинцев системно депортируют из Крыма за отсутствие паспортов РФ, – исследование. URL: <https://crimeahrg.org/ukraintsev-sistemno-deportiruyut-s-kryima-za-otsutstvie-pasportov-rf-issledovanie/>
123. Громадське телебачення. Іван Селенцов про полон в Криму. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8sGO-st1MRo#t=108>
124. Дело Олега Хоменко. URL: <https://precedent.crimea.ua/cases/oleh-homenok-yzvestnyij-medyatrenner-29-oktyabrya-2012-hoda-poluchyl-otkaz-na-vezd-v-rossyjskuyu-federatsyyu-srokom-na-pyat-let-na-moment-okkupatsyy-kryima-eho-mesto-zhytelstva-byilo-zarehystryrovan/>
125. Решение Президиума ГС РК от 18 апреля 2014 года № 2062-6/14 «О пребывании некоторых лиц на территории Республики Крым». URL: <http://crimea.gov.ru/act/12067>; Решение Президиума ГС РК от 21 марта 2014 года № 1785-6/14 «О лицах, осуществляющих антикрымскую деятельность, пребывание которых на территории Республики Крым является нежелательным». URL: <http://crimea.gov.ru/act/11790>; Профильный парламентский комитет пересмотрел список лиц, пребывание которых на территории Республики Крым является нежелательным (по состоянию на 21 ноября 2014 года). URL: http://crimea.gov.ru/news/21_11_14
126. Энвер Абибулла. Мустафу Джемилева не пустили в Крым. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/05/140503_ru_s_dzhemilev_crimea_return
127. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine. 15 May 2014. – Para. 134. URL: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15May2014.pdf>
128. Оператор Babylon’13 Пилунский: Любой “национал-предатель” для Путина это и есть “Правый сектор”. URL: <http://gordonua.com/news/politics/operator-babylon13-pilunskiy-lyuboy-nacional-predatel-dlya-putina-eto-i-est-pravyi-sektor-22766.html>
129. Главе Меджлиса Чубарову запретили въезд в Крым. URL: <http://>

korrespondent.net/ukraine/politics/3388533-hlave-medzhlysa-chubarovu-zapretyly-vezd-v-krym

130. ФСБ не пустила в Крым крымскотатарского активиста: "власти" запретили въезд на 5 лет. URL: <http://glavred.info/politika/fsb-ne-pustila-v-krym-krymskotatarskogo-aktivista-zapretili-vezd-na-5-let-287126.html>
131. Турецкие учителя ислама покидают Крым из-за законодательства оккупантов. URL: <http://gordonua.com/news/crimea/tureckie-uchitelya-islama-pokidayut-krym-iz-za-zakonodatelstva-okkupantov-36032.html>
132. У Крыму триває зачистка релігійних громад. URL: <http://catholicnews.org.ua/u-krimu-trivaie-zachistka-religijnih-gromad>
133. Суд решил выдворить из Крыма активиста национального движения крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26809604.html>
134. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (февраль 2015 года). – С. 22. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_February_2015_RU.pdf
135. В буферной зоне между границами Крыма человек живет в машине уже 45 дней. URL: <https://antikor.com.ua/articles/34135-v-bufernoj-zone-mehdu-granitsami-kryma-chelovek-hivet-v-mashine-uhe-45-dnej>
136. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (декабрь 2015 года). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf
137. Эмир Достим. Депортация и проверка бизнеса. Граждане Турции в Крыму попали в немилость. URL: <https://ru.krymr.com/a/27429971.html>
138. Яна Степанковская. Как украинским церквям в Крыму удастся оставаться украинскими. URL: <http://krymsos.com/ru/news/yak-ukrayinskim-tserkvam-u-krimu-vdayetsya-zalishatisya-ukrayinskimi/>
139. Вельдара Шукурджиева пропустили в Крым после вручения ему запрета на въезд – правозащитники. URL: ru.krymr.com/a/news/27534851.html
140. Анастасия Рингис. Четыре года запрета на въезд домой. URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2016/02/25/7100316/>
141. Российские приставы выдворили из Крыма супружескую пару – граждан Украины и Израиля. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27534166.html>
142. Трём крымским татарам из Херсонской области запретили въезд в Крым на 5 лет. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27628205.html>
143. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (май 2016 года). С. 17. URL: http://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/06/Crimean-Human-Rights-Group_May_2016_RU.pdf
144. Украинскому адвокату правозащитника Эмир-Усеина Куку запретили въезд в Крым и РФ. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/186021/>
145. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (январь 2017 года). С. 13. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/02/Crimean-Human-Rights-Group_Jan_2017_RU.pdf

146. Иван Путилов. Новая депортация: как из Крыма выдворяли правозащитника. URL: <https://ru.krymr.com/a/28300738.html>
147. Через админграницу в Крым не пропустили украинских таксистов – Джебпар. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28942411.html>
148. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. 13 September 2017 to 30 June 2018. P. 13-14. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf
149. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the human rights situation in Ukraine. 16 February to 15 May 2018. P. 25. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineFev-May2018_EN.pdf
150. Россия запретила въезд в Крым троим крымским татарам – юрист. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29183741.html>
151. Мустафа Чауш. Как не стать жертвой депортации в новом году? URL: <https://ru.krymr.com/a/26749350.html>
152. Иван Путилов. Полульготы для крымских репатриантов. URL: <https://ru.krymr.com/a/28439590.html>
153. Иван Путилов. Полульготы для крымских репатриантов. URL: <https://ru.krymr.com/a/28439590.html>
154. Эмир Достим. Из Крыма собрались депортировать целую семью. URL: <https://ru.krymr.com/a/26647029.html>
155. Эмир Достим. Из Крыма собрались депортировать целую семью. URL: <https://ru.krymr.com/a/26647029.html>
156. В Крыму правоохранители обыскивают ФМС и дома крымских татар. URL: <https://regnum.ru/news/2137391.html>
157. Иван Путилов. Недим Халилов, депортированный в Узбекистан: «Я не теряю надежды вернуться в Крым». URL: <https://ru.krymr.com/a/29250727.html>; International Crimes in Crimea: An Assessment of Two and a Half Years of Russian Occupation. September 2016. P. 92, para. 162. URL: <http://iphronline.org/wp-content/uploads/2016/09/Crimea-report-Sept-2016.pdf>
158. На заседании ОБСЕ правозащитники потребовали остановить депортацию украинских граждан из Крыма в РФ. URL: <http://crimeahrg.org/na-zasedanii-obse-pravozashhitniki-potrebovali-ostanovit-deportatsiyu-ukrainskih-grazhdan-iz-kryima-v-rf/>
159. З окупованого Криму в Росію незаконно вивезли понад 4 700 засуджених громадян України. URL: https://humanrights.org.ua/material/z_okupovanogo_krimu_v_rosijiu_nezakonno_vivezli_4_700_zasudzhenih_gromadjian_ukrajini
160. Переданных из оккупированного Крыма заключенных распределяют по тюрьмам Украины на будущей неделе, - замминистра юстиции Чернышов. URL: https://censor.net.ua/news/434899/peredannyh_iz_okkupirovannogo_kryma_zaklyuchennyh_raspredelyat_po_tyurmam_ukrainy_na_buduscheyi_nedele
161. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. КримSOS, 2017.

- P. 90-94. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf>
162. Украинский политзаключенный Кремля Александр Костенко вышел на свободу. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-crimea/2510953-ukrainskij-politzaklucennyj-kremla-aleksandr-kostenko-vysel-na-svobodu.html>
163. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. КримSOS, 2017. P. 94-95. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf>
164. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. КримSOS, 2017. P. 127, 96, 97, 99. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf>
165. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. КримSOS, 2017. P. 101. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf>
166. Осужденного в Крыму «украинского диверсанта» Лимешко этапировали в Россию. URL: <https://ru.krymr.com/a/ukrainskogo-diversanta-limeshko-etapirovali-v-rossiu/29421925.html>
167. Яна Степанковська. Позбавлені батьківщини: доля українських дітей-сиріт у Криму. URL: <http://krymsos.com/news/pozbavleni-batktivshchini-dolya-ukrayinskikh-diteisirit-u-krimu/>; При оккупации Россия «украли» более 4 тысяч крымских детей-сирот, – представитель омбудсмена. URL: https://sensor.net.ua/news/408654/pri-okkupatsii-rossiya-ukrala-bolee_4_tysyach_krymskih_deteyisirotpredstavitel_ombudsmena
168. Лариса Задорожная, Юлия Крючкова, Данил Русаков, Виталий Коваленко, Сергей Килимник. Сирот Крыма разлучают с приемными родителями из Украины. URL: <http://podrobnosti.ua/1008381-sirot-kryma-razluchajut-s-priemnymi-roditeljami-iz-ukrainy.html>
169. Звіт про результати діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим за 3 квартал 2018 року. URL: <http://www.ppu.gov.ua/ru/zvity-pro-rezultaty-diyalnosti-predstavnytstva/zvit-pro-rezultaty-diyalnosti-predstavntstva-prezydenta-ukrayiny-v-avtonomnij-respublitsi-krym-za-3-kvartal-2018-roku/>
170. David Blair. 100,000 flee 'worsening oppression' as Russia tightens grip on Crimea. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/11/100000-flee-crimea-as-russia-tightens-grip/>
171. Игорь Тышкевич. Как Россия заселяет Крым «антиукраинскими элементами». URL: <http://nikvesti.com/articles/103851>
172. Катерина Некречая, Осман Пашаев. «Страшнее всего – глаза матери, которая тебя провожает» – Ольга Скрипник. URL: <https://ru.krymr.com/a/29191774.html>
173. Отец Николай Квич: «Меня обвинили в том, что я спонсирую Военно-морские силы Украины». URL: http://news.ugcc.ua/ru/articles/otets_nikolay_kvich_menya_obvinili_v_tom_chno_ya_sponsiruyuvoennomorskie_sili_ukraini_69744.html
174. Енциклопедія репресій в Криму з моменту анексії Росією. КримSOS, 2017. P. 49-50. URL: <http://krymsos.com/files/3/a/3a6275a-report-ua-new--1-.pdf>
175. Анна Андриевская. Лица крымского Евромайдана. Два года спустя. URL: <https://ru.krymr.com/a/27563818.html>

176. С чистого листа. Жизнь переселенцев. URL: <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/migrants/index.html>
177. Игорь Осипчук. Игорь Кирющенко: «Ко мне домой нагрянули люди из «Русского блока»: «Собирайтесь, будем выбивать из вас признания». URL: <http://fakty.ua/178391-igor-kiryucshenko-ko-mne-domoj-nagryanuli-lyudi-iz-russkogo-bloka-i-potrebovali-sobirajtes-poedem-na-blokpost-budem-vybivat-iz-vas-priznaniya>
178. Матиос обнародовал количество украинских военных, которые остались в оккупированном Крыму. URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/matios-obnarodoval-kolichestvo-ukrainskih-voennyh-kotorye-ostalis-v-okkupirovannom-krymu-574354.html>
179. «Полуостров страха: хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму» /Под общей редакцией Т. Печончик – Киев, 2015. - 83 с.
180. Андрей Кириллов. «Дело Андриевской». ФСБ против крымских журналистов или крымских бойцов АТО? URL: <http://glavcom.ua/columns/kirillov/128788-%C2%ABdelo-andrievskoj%C2%BB.-fsb-protiv-krymskih-zhurnalistov-ili-krymskih-bojtsov-ato.html>; Екатерина Сергацкова. Крым. Молчание. Как спецслужбы запугивают журналистов. URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/03/27/7062767/>
181. Иван Путилов. Аннексия правды: ФСБ взялась за крымских журналистов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26899913.html>
182. Главный раввин Крыма покинул аннексированный Россией полуостров. URL: <http://gordonua.com/news/society/glavnyu-ravvin-kryma-pokinul-anneksirovannyy-rossiey-poluostrov-22812.html>
183. Виталий Червоненко. Меджлис: запрет, тюрьма и эмиграция. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/05/160518_ru_s_mejlis_tatars_history
184. Александра Вагнер. Крымский отъезд по принуждению. URL: <https://www.europalibera.org/a/25390426.html>
185. С чистого листа. Жизнь переселенцев. URL: <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/migrants/index.html>
186. С чистого листа. Жизнь переселенцев. URL: <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/migrants/index.html>
187. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (июнь 2014 года). С. 9-10. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_June_2014_RUS.pdf
188. "Самооборона" Крыма похитила и избивала редактора и режисера. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/06/2/7027808/>
189. Дмитрий Волчек. Галина Джикаева: «Российский монстр пришел в Крым». URL: <http://ru.telekritika.ua/daidzhest/2014-08-09/96808>
190. В УПЦ КП в Крыму осталось четверо священников, - архиепископ Климент. URL: https://sensor.net.ua/news/3046440/v_upts_kp_v_krymu_ostalos_chetvero_svyaschennikov_arhiepiskop_kliment
191. Активист Виктор Неганов: В Севастополе остается большое количество украинских патриотов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26551634.html>

192. Крымская активистка Богуцкая выехала с полуострова – журналист. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3416522-krymskaia-aktyvystka-bohutskaia-vyekhala-s-poluostrova-zhurnalyst>
193. Севастопольская гей-пара рассказала журналу Time, почему, вместе с сыном, покинула Крым. URL: <https://crimea.vgorode.ua/news/sobytyia/239616-sevastopolskaia-hei-para-rasskazala-zhurnalu-Time-pochemu-vmeste-s-pryemnym-synom-pokynula-krym>
194. СМИ: священника из Германии вынудили покинуть Крым. URL: <https://ru.krymr.com/a/26644118.html>
195. Тата Шведова. Пострадавшие за особую веру. Крымские последователи «Хизб ут-Тахрир»: на материк. URL: <https://ru.krymr.com/a/27902496.html>
196. Катерина Мацюпа. «Наша цель – развить диалог со зрителем» – режиссер из Крыма (видео). URL: <https://ru.krymr.com/a/28173733.html>
197. Абмеджит Сулейманов стал представителем Меджлиса в Херсонской области. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/abmedjit-suleimanov-stal-predstavitelem-medjlisa-v-hersonskoi-oblasti/146115/>
198. "Увольнение, постоянные допросы в ФСБ и запрет на въезд", - жизнь украинских активистов в оккупированном Крыму спустя год после участия в митинге памяти Шевченко. URL: https://sensor.net.ua/photo_news/379427/uvolnenie_postoyannye_doprosy_v_fsb_i_zapret_na_vezd_jizn_ukrainskih_aktivistov_v_okkupirovannom_krymu
199. Курбан-Байрам вдали от родины: с мыслями о возвращении и милости Аллаха (ФОТО, ВИДЕО). URL: <http://islam.in.ua/ru/obshchestvo/kurban-bayram-vdali-ot-rodiny-s-myslyami-o-vozvrashchenii-i-milosti-allaha-foto-video>
200. Дэвид Блэр. Опасаясь российских репрессий, Крым покинули 100 тысяч человек. URL: http://www.20khvylyn.com/review/press/review_18322.html
201. Радикальные "ультрас" "Таврии" покинули Крым, опасаясь ФСБ .URL: <http://www.politnavigator.net/radikalnye-ultras-tavrii-pokinuli-krym-opasayas-fsb.html>
202. Волонтер после визита в Крым: испытываю отвращение к российским спецслужбам. <https://ru.krymr.com/a/news/27798554.html>
203. Инна Аннитова. Юрий Ильченко – побег из «крымского Шоушенка». URL: <https://ru.krymr.com/a/27927984.html>
204. Украинская активистка покинула Крым из-за преследования ФСБ. URL: <https://www.svoboda.org/a/28570969.html>
205. После обыска в Белогорском районе: один арестован, двое покинули Крым. URL: <https://avdet.org/ru/2017/08/11/posle-obyska-v-belogorskom-rajone-odin-arestovan-dvoe-pokinuli-krym/>
206. Активист Украинского культурного центра Кузьмин покинул Крым: Мне угрожали, РФ "зачищает поле перед выборами". URL: <https://112.ua/politika/aktivist-ukrainskogo-kulturnogo-centra-kuzmin-pokinul-krym-mne-ugrozhali-rf-zachishhaet-pole-pered-vyborami-409131.html>
207. Павел Казарин. «Били кулаками и током»: похищение и освобождение Рената Параламова. URL: <https://ru.krymr.com/a/28838225.html>; Хамза

Караманоглу. Ренат Параламов: «ФСБшники сказали, что три года буду работать на них». URL: <https://ru.krymr.com/a/28830944.html> Владимир Нестайко, Максим Волобоев, Александра Славина, Инна Аннитова. Понаехали vs понаоставались: борьба за место под крымским солнцем. URL: <https://ru.krymr.com/a/29090625.html>

208. Депортированный из Крыма Константин Сизарев больше года борется за свое возвращение домой. URL: <https://crimeahrg.org/deportirovannyiy-iz-kryima-konstantin-sizarev-bolshe-goda-boretsya-za-svoe-vozvrashhenie-domoy/>
209. Крымская правозащитная группа. Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (декабрь 2017 года). URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2018/01/Crimean-Human-Rights-Group_Dec_2017_RU.pdf
210. Иван Путилов. «Сказали, что я потеряюсь навсегда»: водитель Джемилева заявил о пытках со стороны ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/29355499.html>
211. Украинская активистка была вынуждена покинуть Крым после "наезда" силовиков. URL: <http://www.sobytiya.info/news/ukrainskaya-aktivistka-byla-vynuzhdena-pokinut-krym-posle-naezda-silovikov>
212. Владимир Нестайко, Максим Волобоев, Александра Славина, Инна Аннитова. Понаехали vs понаоставались: борьба за место под крымским солнцем. URL: <https://ru.krymr.com/a/29090625.html>
213. За 3 года в Крым переселились 200 тыс. россиян. Военным и ФСБ построили 30 тыс. квартир, – эксперт. URL: <https://dnews.dn.ua/news/583144>
214. Сколько людей будут жить в Крыму? URL: <http://goloskrimanew.ru/skolko-lyudey-budut-zhit-v-kryimu.html>
215. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Report on the situation of human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine. 13 September 2017 to 30 June 2018. P. 17. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CrimeaThematicReport10Sept2018_EN.pdf
216. Миграционное движение населения (оперативная информация). Архивы 2014–2018 гг.. URL: http://crimea.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/crimea/ru/statistics/stat_Crimea/population/?fbclid=IwAR2P4CS1VHeb0-QE DdjnaDL0vbTebI5ikdOHsRKpKBn5Z0oPjE4MRXH_MAA
217. Ростислав Хотин, Рустем Халилов. Росія активно міняє склад населення анексованого Криму – представники України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29255626.html>
218. 108 тысяч своих граждан РФ переселила в оккупированный Крым – постпред Украины в ООН. URL: <http://krymsos.com/ru/news/108-tisyach-rosiiskikh-gromadyan-rf-pereselila-v-okupovanii-krim-postpred-ukrayini-v-onn/>
219. Ростислав Хотин, Рустем Халилов. Крым не для крымчан? Как полуостров заселяют россиянами. URL: <https://ru.krymr.com/a/29256685.html>

ПРАВО НА САМОВИЗНАЧЕННЯ

1. ПРАВО НА САМОВИЗНАЧЕННЯ КОРИННИХ НАРОДІВ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У цьому розділі розглянуто особливості реалізації кримськими татарами як корінним народом права на самовизначення в умовах окупації Криму.

Варто звернути особливу увагу на те, що право на самовизначення в цій частині звіту розглядатиметься не з точки зору прав етнічної або національної меншини (що стало за основу аргументів РФ, які виправдовують окупацію Криму), а як окреме право корінного народу, статус якого передбачено сучасним міжнародним правом.

Міжнародно-правовий аналіз права на самовизначення в цьому розділі побудований так: спершу надається загальна характеристика права на самовизначення народів і історія розвитку цього інституту в міжнародному праві. Затим представлено аналіз права на самовизначення саме корінних народів, безпосереднього суб'єкта цього права.

Право на самовизначення народів є одним з ключових з передбачених системою міжнародного права

Наразі право на самовизначення набуло статусу імперативної норми, або норми *jus cogens*, відхилення від якої неприпустиме. У контексті нашої теми важливо згадати, що самовизначення є одночасно правом і принципом міжнародного права. [1] У першому зазначеному форматі цей термін закріплено у безлічі джерел міжнародного права. Як принцип право на самовизначення народів згадується в ст. 1 (2) і 55 Статуту ООН. [2]

Право на самовизначення у сучасному розумінні було закріплене в загальній ст. 1 (1) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (надалі – МПГПП) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (надалі – МПЕСКП), ухвалених в 1966 році. Згідно з цим положенням, «Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток». [3]

Надалі право на самовизначення було закріплене в Декларації про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН від 1970 року. Ухвалений в 1975 році Гельсинський Заключний акт також закріплює право на самовизначення народів в ст. 1 (а) VIII. [4] Міжнародний Суд ООН неодноразово висловлював підтримку принципу самовизначення народів. [5]

Всі вищезгадані документи об'єднує той факт, що вони містять згадку про «самовизначення народів» без конкретного визначення терміну «народ». [6]

Щодо права на самовизначення корінних народів, то воно було закріплене в Декларації ООН про права корінних народів (надалі – Декларація ООН), ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН в 2007 році і в Американській декларації про права корінних народів (2016 р.).

Так, в ст. 3 Декларації ООН прямо передбачене право на самовизначення, яке за змістом повністю відтворює наведене вище положення загальної ст. 1 (1) Міжнародних пактів 1966 року. [7] До того ж ст. 4 конкретизує політичний аспект, зокрема вказує на те, що «корінні народи при здійсненні своїх прав на самовизначення мають право на автономію або самоуправління у питаннях, які належать до їхніх внутрішніх та місцевих справ, а також і шляхів фінансування їхніх автономних функцій».

Відповідно до теорії міжнародного права, політичний аспект права на самовизначення реалізується через «особливі форми самоврядування», які можуть передбачати автономію, гарантоване представництво в уряді, закріплення особливого конституційного статусу, право вето, встановлення пропорційних виборчих систем.

Водночас такі механізми самоврядування передбачаються і на загальнонаціональному, і на регіональному та локальному рівнях. [8]

Великий перелік прав корінних народів, який хоч і не передбачає безпосереднього права на самовизначення, закріплено і в Конвенції про корінні народи та народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах (Конвенція 169), ухваленій Міжнародною організацією праці в 1989 році. Цей документ є єдиним міжнародно-правовим актом, який має обов'язкову силу для держав, які його ратифікували (наразі це 17 держав, Україна і РФ не є сторонами цієї Конвенції).

В контексті міжнародно-правового аналізу права на самовизначення ключовими є ще два теоретичні питання: суб'єкти цього права і його зміст. Щодо суб'єктів, то наразі не існує усталеного визначення концепту корінних народів. З-поміж наведених вище міжнародно-правових інструментів, воно міститься лише в Конвенції 169. Згідно зі ст. 1 (1), дія цього документу поширюється на «народи в незалежних країнах, які розглядаються як корінні з огляду на те, що вони є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є ця країна, в період її завоювання або колонізації, або в період встановлення чинних державних кордонів, і які, незалежно від їхнього правового статусу, зберігають деякі або всі свої соціальні, економічні, культурні та політичні інститути». [9]

До того ж, згідно зі ст. 1 (2) Конвенції 169, а також ст. 1 (2) Американської декларації корінних народів, суб'єктивний критерій, а саме самоідентифікація корінних народів, є основним критерієм для визначення таких народів як корінних. [10]

Щодо змісту і меж права на самовизначення корінних народів – в теорії міжнародного права це питання лишається невирішеним

Прихильники мінімалістських підходів або не визнають це право як таке, або ототожнюють його з правом на сецесію, чи розглядають виключно в межах розділення внутрішнього (демократичне управління, автономія) і зовнішнього (незалежність, асоціація, інтеграція) самовизначення. [11]

Прихильники максималістських підходів надають цьому праву широке значення, включаючи в нього, крім політичного, також економічний і культурний аспекти, права інтелектуальної власності, релігійні свободи, освітні та мовні права тощо. [12]

З огляду на наведений огляд теорії міжнародного права, автори звіту вирішили застосувати помірний підхід до формулювання права на самовизначення. Такий підхід дозволить сконцентруватися на колективному вимірі права кримських татар як корінного народу на самовизначення, і водночас завважити окремі порушення, які є особливо значущими в перешкоджанні реалізації цього права в умовах окупації. Тому в цьому розділі концепт «права на самовизначення корінного народу» передбачатиме право народу на встановлення і реалізацію свого політичного статусу через вільний вибір форм самоврядування, а також свободу в забезпеченні свого економічного, соціального і культурного розвитку. Також,

з огляду на обраний підхід, а також обмежений обсяг цього звіту, акцентуватимуться політичні права і національні інститути, як форми реалізації права на самовизначення кримських татар.

2. КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ НАРОД ЯК КОРИННИЙ НАРОД, ЙОГО СТАТУС І МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

У цій частині розділу ми розглянемо проблему визнання кримських татар корінним народом на національному та міжнародному рівнях, проаналізуємо особливості політики Російської Федерації у сфері забезпечення прав корінних народів, а також її застосування щодо кримських татар як одного з представників цієї категорії.

Кримськотатарський народ (кримськотатарською «Къырымлар») має всі характеристики корінного народу, закріплені у зазначеній Конвенції 169

Зокрема, кримські татари а) є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є ця країна, в період її завоювання або колонізації або в період встановлення чинних державних кордонів; б) незалежно від їхнього правового положення, зберігають деякі або всі свої соціальні, економічні, культурні та політичні інститути.

Щодо першої частини визначення, то представники цієї національності є нащадками тих, хто населяв Кримське ханство в 1783 році, на момент його завоювання Російською імперією [13] та населяли територію України, а саме Кримський півострів, в 1991 році, коли були встановлені державні кордони України. Щодо другої частини визначення – збереження кримськотатарським народом всіх перерахованих інститутів є позасумнівним.

Однак, як вже зазначалося, ще важливішим критерієм для визначення народу корінним, є самоідентифікація. Цей важливий момент було зафіксовано у зверненні Курултаю кримськотатарського народу до Президента СРСР, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради УРСР ще 30 червня 1991 року, в якому кримські татари були безпосередньо названі «корінним народом». [14]

Після проголошення незалежності України кримські татари продовжували дотримуватися цієї позиції, наслідком чого стало закріплення в Конституції України категорії «корінні народи» поряд з категорією «національні меншини». [15]

Офіційне визнання кримськотатарського народу корінним світовою громадськістю і зокрема міжнародними організаціями, наразі є досить обмеженим

Це наслідок позиції, яку до моменту окупації Криму займала Україна, уникаючи визначення кримськотатарського народу корінним народом в офіційних документах.

Водночас Європейський Парламент неодноразово у своїх документах визначав кримськотатарський народ корінним, а також визнавав його право на самовизначення. Наприклад, в резолюції «Про ситуацію з правами людини в Криму, особливо кримських татар» наголошується, що «згідно з міжнародним правом кримські татари, як корінний народ Криму, мають право зберігати і зміцнювати свої відмінні політичні, правові, економічні, соціальні та культурні інституції» і закликається до «поваги Меджлісу як законного представницького органу кримськотатарської спільноти, а також припинення утисків і систематичних переслідувань його членів». [16]

До того ж в резолюції «Про кримських татар» Європейський Парламент засудив заборону Меджлісу, який є «легітимним і визнаним представницьким органом корінного народу Криму» і вказав, що така заборона може стати «благодатним ґрунтом для стигматизації кримських татар, подальшої дискримінації проти них і порушення їхніх прав (...) і є спробою витіснити їх з Криму, їхньої історичної батьківщини». [17] У цьому ж контексті були ухвалені резолюції Європейського парламенту «Про українських полонених в Росії і ситуації в Криму» від 16 березня 2017 року і «Справи кримськотатарських лідерів Ахтема Чийгоза, Ільмі Умерова та журналіста Миколи Семени» від 5 жовтня 2017. [18]

Рада Європи виявляє стриманішу позицію з цього питання. Проте в резолюції від 28 червня 2018 року «Громадяни України, які утримуються Російською Федерацією як політв'язні» Парламентська Асамблея вжила означила кримськотатарську громаду як «корінну». [19]

Зі свого боку Управління Верховного Комісара ООН з прав людини визначає кримськотатарський народ корінним у своїх звітах присвячених ситуації з правами людини. [20]

На ці ж звіти і, зокрема, на означення кримськотатарського народу корінним, посилається і Міжнародний Суд ООН у своєму Наказі про тимчасові заходи. [21]

Окупувавши Крим, РФ ввела в дію на території півострова своє законодавство, порушуючи цим норми міжнародного гуманітарного права

Зважаючи на це, доречно проаналізувати російське федеральне законодавство, яке регулює питання прав і статусу корінних народів і національних меншин. Також будуть проаналізовані особливості виконання РФ взятих на себе міжнародних зобов'язань у цій сфері.

Згідно з ч. 3 ст. 5 Конституції РФ принцип рівноправності і самовизначення народів закладений в основу державного устрою Росії. У ч. 2 ст. 19 Конституції закріплено принцип рівності прав і свобод людини і громадянина незалежно від раси, національності, мови і походження. Згідно з ч. 3 ст. 68 Конституція РФ гарантує всім своїм народам право на збереження рідної мови, створення умов для її вивчення та розвитку.

Нормативно-правова база РФ у сфері забезпечення прав корінних народів багато в чому визначила сучасну ситуацію кримських татар в окупованому Криму. Однією з особливостей в законодавстві РФ є використання терміну «корінний нечисленний народ». Згідно з Федеральним законом «Про державні гарантії прав корінних нечисленних народів Російської Федерації» до таких належать народи, які налічують на всій території РФ менш як 50 тисяч осіб. [22] Оскільки за наявними даними кримських татар в Криму налічується понад 240 тисяч, [23] дія цього закону на них не поширюється.

До того ж сфера дії цього закону поширюється лише на осіб, які постійно проживають в місцях традиційного проживання і традиційної господарської діяльності корінних народів, і для яких традиційна господарська діяльність і заняття традиційними промислами є основним або підсобним видом діяльності. Як наслідок, переважна більшість прав, передбачених цим законом, скерована на захист від втручання держави і приватних осіб в традиційний спосіб життя таких народів, і лише деякі положення передбачають позитивні економічні, соціальні, культурні та політичні права, зокрема право на делегування представників нечисленних народів до органів влади суб'єктів РФ. Такий підхід суперечить ст. 19 Декларації ООН про права корінних народів, згідно з якою держави через представницькі інститути корінних народів повинні «заручитися їхньою вільною, попередньою і усвідомленою згодою, перш ніж ухвалювати і здійснювати законодавчі або адміністративні заходи, які можуть їх стосуватися». [24]

Варто відзначити, що обмежений доступ представників етнічних меншин, включно з корінними народами, до участі в діяльності органів законодавчої влади, є загальноприйнятною практикою в РФ.

Крім вже зазначеного закону, деякі аспекти прав корінних народів передбачені в Федеральному законі «Про території традиційного природокористування корінних нечисленних народів Півночі, Сибіру і Далекого Сходу Російської Федерації» і Федеральний закон «Про загальні принципи організації громад корінних нечисленних народів Півночі, Сибіру і Далекого Сходу Російської Федерації».

Крім обмеженої територіальної сфери застосування цих законів, варто відзначити також обмежену сферу їх застосування. Перший закон стосується правового режиму територій, утворених виключно з метою ведення традиційного природокористування і традиційного способу життя. [25] Другий регулює правовий статус громад корінних нечисленних народів, який за своїм змістом не відрізняється від статусу некомерційних організацій, створених в загальному порядку. [26]

Оскільки згідно з російським законодавством кримські татари навіть теоретично не можуть отримати статус корінного народу, з точки зору права РФ вони підпадають під дію загального правового режиму, який регулює статус національних та етнічних меншин в РФ. У цьому контексті варто відзначити ратифікацію РФ таких міжнародно-правових актів, як Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, а також Рамкової конвенції про захист національних меншин. [27] При вступі до Ради Європи РФ взяла на себе зобов'язання ратифікувати до 28 лютого 1998 Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, проте підписавши її у 2001 році, РФ так і не ратифікувала цей документ. [28]

Наступний закон, який визначає статус-кво кримських татар, стосується права на самовизначення. Ця категорія в умовах правового поля РФ реалізується через створення так званих «національно-культурних автономій» (надалі – НКА). [29] Федеральний Закон РФ «Про національно-культурну автономію» від 22 травня 1996 визначає національно-культурну автономію як «форму національно-культурного самовизначення, яка є об'єднанням громадян Російської Федерації, які асоціюють себе з певною етнічною спільнотою, яка має статус національної меншини на відповідній території, на основі їхньої добровільної самоорганізації з метою самостійного вирішення питань збереження самобутності, розвитку мови,

освіти, національної культури, укріплення єдності російської нації, гармонізації міжетнічних відносин, сприяння міжрелігійному діалогу, а також здійснення діяльності, скерованої на соціальну та культурну адаптацію та інтеграцію мігрантів».

Цим законом також визначається громадська організація як організаційно-правова форма національно-культурної автономії. Функціонувати такі організації можуть на трьох рівнях: місцевому, регіональному та федеральному, при цьому для функціонування на федеральному рівні необхідне об'єднання організацій місцевого і регіонального рівнів. [30]

Наразі в Криму зареєстровано 14 регіональних національно-культурних автономій, враховуючи автономії кримських татар і караїмів. [31]

Однак у такої форми самоврядування існують серйозні недоліки, які не дозволяють розглядати її повноцінним заміном представницьких органів корінних народів.

По-перше, це пов'язано з тим, що функціонування таких «автономій» у формі громадських організацій не може гарантувати реальної репрезентативності, оскільки не встановлено процедур, які б гарантували, що створення такої організації представляє інтереси всієї групи або хоча б її більшої частини, а не лише лояльних до влади окремих представників такої групи. Для порівняння, у виборах членів Курултаю беруть участь всі кримські татари і члени їхніх сімей.

Закон прямо передбачає що «право на національно-культурну автономію не є правом на національно-територіальне самовизначення». [32] Коло повноважень національно-культурних автономій не відповідає стандартам «ефективної участі» національних меншин в суспільно-політичному житті держави, передбаченим у Лундських рекомендаціях про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті [33] і ст. 15 Рамкової конвенції про захист національних меншин. [34]

Наразі в РФ існує законодавство, яке безпосередньо стосується прав кримських татар як окремого народу. В його основі – принцип відновлення прав (або реабілітації) як депортованого народу.

Так, 21 квітня 2014 року Президент РФ прийняв указ «Про заходи щодо реабілітації вірменського, болгарського, грецького, італійського, кримськотатарського та німецького народів і державну підтримку їхнього відродження і розвитку», який закликає органи влади «вжити комплекс заходів з відновлення історичної справедливості, політичного, соціального і духовного відродження» депортованих народів.

В цьому контексті слід зазначити, що кожен з указів подібного роду, виданих раніше відносно інших депортованих народів РФ, стосується одного конкретного народу. Іншим важливим нововведенням «кримського» указу є спеціальна згадка про сприяння створенню та розвитку національно-культурних автономій, що може сприйматися як спеціальне обмеження у виборі можливих форм самоврядування. [35]

Щодо закріплення окремих соціальних, економічних і культурних прав національних меншин, які проживають на території Криму, як і в загальнофедеральному російському законодавстві простежується відсутність комплексних нормативно-правових актів, які регулюють це питання. Замість цього запускаються програми, норми яких мають декларативний характер і не передбачають реально дієвих механізмів їх втілення.

Для прикладу, в січні 2018 року де-факто Радою міністрів в окупованому Криму була затверджена Державна програма так званої Республіки Крим зі зміцнення єдності російської нації і етнокультурного розвитку народів Росії – «Республіка Крим – територія міжнаціональної згоди» на 2018–2020 роки. [36] Інформація про її виконання наразі момент відсутня.

Ще одна особливість – встановлення низки де-факто республіканських органів, в сферу компетенції яких належать питання реалізації державної політики щодо національних меншин. Так, в червні 2014 року постановою де-факто Ради міністрів був створений «Державний комітет у справах міжнаціональних відносин і депортованих громадян РК» (надалі – Держкомнац). [37]

Завданням Держкомнацу є ведення державної політики і здійснення функцій у сфері міжнаціональних і міжконфесійних взаємин, а також реабілітація репресованих народів так званої РК

У жовтні 2015 при де-факто Раді міністрів була створена «Рада з міжнаціональних і міжконфесійних відносин», який є консультативно-дорадчим органом, утвореним з метою збереження міжнаціональної та міжконфесійної згоди в так званій РК, профілактики і протидії проявам екстремізму. [38] Втім існування подібної структури жодним чином не сприяє реалізації прав кримських татар і зумовлене виключно необхідністю формально підтвердити наявність профільних підрозділів у складі держапарату.

Ще однією важливою сферою законодавства РФ, суміжною з темою прав корінних народів, є боротьба з расизмом, екстремізмом і злочинами на ґрунті ненависті. Проголошується метою такого законодавства є, крім іншого, захист прав корінних народів і національних меншин. На думку Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин, відповідна політика не вплинула належним чином на зниження кількості таких порушень. Аж навпаки: антиекстремістське законодавство питомо націлене супроти правозахисників, осіб і організацій, які захищають права меншин, а також нетрадиційних мусульманських груп. [39] Ця тенденція чітко прослідковується в умовах окупованого Криму.

Тепер розглянемо особливості регулювання в російському законодавстві питання мов національних меншин і корінних народів. Так, обов'язки РФ зі збереження рідних мов народів Росії передбачені ч. 3 ст. 68 Конституції РФ, згідно з якою РФ гарантує всім своїм народам право на збереження рідної мови, створення умов для її вивчення та розвитку. [40] Це право також конкретизоване в положеннях глави III Федерального закону «Про національно-культурні автономії», [41] ст. 14 Федерального закону «Про освіту в Російській Федерації», [42] законі РФ «Про мови народів Російської Федерації». [43] До того ж окремі мовні права національних меншин передбачені ст. 10, 11, 14 Рамкової конвенції про захист національних меншин, ратифікованої РФ. [44]

Варто відзначити внесення в серпні 2018 року поправок до Федерального закону «Про освіту в Російській Федерації», згідно з якими вибір мови освіти здійснюватиметься «добровільно», тобто за заявою батьків учнів. [45] Такі зміни викликали протести в багатьох республіках РФ, тому що на практиці відмова від обов'язкового вивчення рідної мови автоматично призведе до його факультативного вивчення і відповідно до зниження престижу мови. [46] Також варто відзначити, що процедура вибору батьками мови навчання законодавчо не врегульована, що призводить до масових зловживань з боку адміністрацій шкіл.

3. ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ОРГАНИ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ ТА ЇХНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ

Представницькі органи кримськотатарського народу

Кримськотатарський народ має два вищі представницькі органи: Курултай кримськотатарського народу (надалі – Курултай) і Меджліс кримськотатарського народу (надалі – Меджліс). Курултай є національним з'їздом, традиційним для тюркських народів інститутом вищої влади, який забезпечує широке представництво членів народу і виносить обов'язкові для виконання рішення. [47] Згідно з Положенням про Меджліс кримськотатарського народу, головною метою його діяльності є «ліквідація наслідків геноциду, вчиненого радянською державою щодо кримських татар, відновлення національних і політичних прав кримськотатарського народу і реалізація його права на вільне національно-державне самовизначення на своїй національній території». [48] Органами самоврядування кримських татар на локальному рівні є регіональні і місцеві меджліси, які реалізують рішення Меджлісу і Курултаю помісно. [48]

Кримськотатарський народ має два вищі представницькі органи: Курултай кримськотатарського народу і Меджліс кримськотатарського народу

28 червня 1991 року II Курултай заснував Меджліс і ухвалив Декларацію про національний суверенітет кримськотатарського народу, в якій було заявлено про «право на самовизначення кримськотатарського народу у термінах, в яких воно викладене в міжнародних правових актах, визнаних світовою спільнотою». [49]

Складність ситуації, у якій опинився Меджліс в Криму, обумовлена тим, що з моменту свого заснування його статус як представницького органу кримськотатарського народу не був закріплений в законодавстві України. Водночас, де-факто з Меджлісом співпрацювали органи державної влади як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевих рівнях. [50] Одним з показових прикладів є створення в 1999 році при Президентові України консультативно-дорадчого органу – Ради представників кримськотатарського народу, до складу якого входили всі члени Меджлісу. [51] Від моменту окупації Меджліс, як представницький орган кримськотатарського народу, не був визнаний російською владою навіть де-факто.

29 березня 2014 року в Бахчисараї відбулася позачергова друга сесія VI Курултая, на якій в контексті політичної ситуації було ухвалено постанову «Про реалізацію кримськотатарським народом права на самовизначення на своїй історичній території – в Криму». В цьому документі Курултай, виходячи з того, що «зміна статусу Криму була здійснена без згоди і вираженою на те волі кримськотатарського народу» і, виходячи з норм міжнародного права про право корінного народу на самовизначення, оголосив про «початок політичних і правових процедур зі створення (відновлення) національно-територіальної автономії кримськотатарського народу», а також закликав міжнародні організації та уряди держав до «підтримки права кримськотатарського народу на самовизначення на своїй історичній території – в Криму». [53]

Після початку окупації і до моменту проведення «референдуму», російська влада намагалася заручитися підтримкою кримських татар. З цією метою 11 березня 2014 року Верховна Рада АРК в окупованому Криму ухвалила постанову «Про гарантії відновлення прав кримськотатарського народу і його інтеграції в кримську спільноту», в якому було прописано обіцянку передбачити в новій конституції так званої Республіки Крим низку гарантій для кримських татар, і зокрема офіційний статус для кримськотатарської мови, квоту 20% місць в так званій Верховній раді, так званих виконавчих органах та «органах місцевого самоврядування», визнання офіційними представниками органів національного самоврядування кримськотатарського народу Курултая та органів, створених ним. [54]

Після відмови кримських татар брати участь в «референдумі» 16 березня 2014 року, в ухваленій 11 квітня 2014 року конституції так званої РК жодна з обіцяних гарантій прописана не була

Єдина згадка про кримських татар міститься в ст. 10, яка передбачає надання кримськотатарській мові статусу державної мови у так званій РК, поряд із російською і українською мовами. [55]

Варто зазначити, що постанова «Про гарантії відновлення прав кримськотатарського народу і його інтеграцію в кримську спільноту» від 11 березня 2014 року має неоднозначний статус. З одного боку, вона була ухвалена після початку окупації Криму, що означає, що свобода і добровільність волевиявлення членів Верховної Ради

АРК при ухваленні рішень в цей період є сумнівною. З іншого боку, формально ця постанова була ухвалена Верховною Радою АРК ще до моменту дострокового припинення її повноважень з боку України, яке відбулося лише 15 березня 2014 року. [56]

Відтак, у частині, в якій постанова про гарантії відновлення прав кримських татар не суперечить Конституції України, вона є дійсною за українським законодавством.

Оскільки світова спільнота не визнала окупацію Криму, дію цієї постанови, якщо розглядати її частиною законодавства України, підкріплюється також міжнародним правом. [57]

З позицій російського законодавства, яке чинне в Криму після анексії, також можна дійти висновку, що постанова про гарантії відновлення прав має обов'язкову силу для РФ. Так, згідно зі ст. 23 Федерального Конституційного Закону РФ «Про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та створення в складі Російської Федерації нових суб'єктів – Республіки Крим та міста федерального значення Севастополь» зазначається, що нормативно-правові акти АРК і так званої Республіки Крим діють на території так званої Республіки Крим до закінчення перехідного періоду або до ухвалення відповідного нормативно-правового акту Російської Федерації і (або) нормативно-правового акту Республіки Крим. [58]

Перехідний період, згідно із законом, діє від дня прийняття в РФ так званої Республіки Крим та створення в складі Російської Федерації нових суб'єктів – до 1 січня 2015 року. [59]

Згідно зі ст. 1 (3) закону датою де-факто прийняття Криму в РФ є дата підписання Договору між Україною, Російською Федерацією і «Республікою Крим» про прийняття в Російську Федерацію Республіки Крим та створення в складі Російської Федерації нових суб'єктів. [60]

Цей договір було підписано 18 березня 2014 року. [61] З цього слідує, що згідно з російським законодавством, від 18 березня 2014 року до 1 січня 2015 року, на території Криму паралельно діяло і законодавство АРК, і законодавство РФ.

Отже, ухвалення «Конституції» так званої Республіки Крим без урахування постанови про гарантії відновлення прав порушувало і російське законодавство.

Загалом, якщо визнати, що постанова про гарантії відновлення прав має обов'язкову для влади РФ силу, на практиці існує не так багато шляхів домогтися її застосування. Так, можливе оскарження положень «Конституції» так званої Республіки Крим, які не відповідають постанові про гарантії відновлення прав, в де-факто Верховному Суді «Республіки Крим». [62] Втім, позитивний результат такого розгляду малоймовірний. Щодо міжнародних інстанцій, то можливе лише оскарження порушення індивідуальних прав, а не нормативного акту як такого.

Наразі в де-факто уряді окупованого Криму розглядається законопроект «Про функціонування державних мов Республіки Крим та інших мов в Республіці Крим» (законопроект Фікса-Трофимова-Льясова) [63], втім станом на 2018 рік закон досі не ухвалено. До того ж, як відзначають експерти, в цьому законопроекті не передбачено надання кримськотатарській мові привілейованішого статусу. [64]

Щодо сфери освіти, то в ст. 11 ухваленого 6 липня 2015 року закону так званої РК «Про освіту в Республіці Крим», мовою освіти прямо закріплено лише російську мову. Водночас освіта іншими «державними» мовами, зокрема кримськотатарською, є правом жителів Криму, межі та зміст якого визначаються законодавством РФ про освіту. [65] У такий спосіб ще раз підкреслюється особливий статус російської мови у порівнянні з іншими, також «державними» мовами. [66]

Заборона Меджлісу кримськотатарського народу Російською Федерацією

23 жовтня 2015 року Громадська палата РФ, посилаючись на попередню заяву так званого віце-прем'єра «уряду» в Криму Руслана Бальбека, звернулася до Генеральної прокуратури РФ з проханням перевірити діяльність Меджлісу кримськотатарського народу на факт екстремізму. [67] 2 лютого 2016 року голови кримських громадських організацій «Къырым Бирлиги», «Крымские татары – опора Крыма», «Комитет крымскотатарской молодежи» і «Совет старейшин крымскотатарского народа «Намус» надіслали колективного листа де-факто прокурору Криму Н. Поклонській, в якому висловлювали схвалення факту «возз'єднання Криму з Росією», а також виступили з проханням вжити заходів з «недопуску протиправної і провокаційної діяльності» Меджлісу. [68] Варто відзначити, що ці організації, крім «Намусу», були створені вже після окупації Криму.

15 лютого 2016 року Наталія Поклонська звернулася до де-факто Верховного суду в Криму з вимогою визнати Меджліс кримськотатарського народу екстремістською організацією.

Копію позову особисто вручили першому заступнику голови Меджлісу Наріману Джелялову. [69] На доведення «екстремістської діяльності» Меджлісу були наведені судові рішення щодо деяких членів Меджлісу за фактом організації і проведення Меджлісом мітингу 26 лютого 2014 року (акції за збереження територіальної цілісності України), проведення несанкціонованого заходу 3 травня 2014 року в Армянську (зустріч лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемільєва), також проведення «громадянської блокади Криму» з кінця вересня 2015 року, а також заяв членів Меджлісу про потребу деокупації Криму і повернення півострова до складу України. 13 квітня 2016 року Поклонська, посилаючись на ст. 9, 10 закону РФ «Про протидію екстремістській діяльності», ухвалила рішення про припинення діяльності Меджлісу. [70]

18 квітня 2016 року міністерство юстиції РФ занесло «громадське об'єднання «Меджліс кримськотатарського народу» до Переліку організацій, чия діяльність призупинено через їхню екстремістську діяльність. [71]

26 квітня 2016 року де-факто Верховний суд «Республіки Крим» ухвалив рішення про визнання Меджлісу кримськотатарського народу екстремістською організацією і заборону його діяльності на території РФ. [72] Підставами до такого рішення де-факто визнав документи, представлені Поклонською. «Суд» взяв до уваги аргументи представника «Державного комітету у справах міжнаціональних взаємин», який вказав на наявність в Криму значної кількості громадських організацій, які нібито визначають своєю головною метою захист прав кримськотатарського народу, базуючись на «конструктивній позиції у співпраці з органами державної влади».

Зрештою суд дійшов висновку, що на момент ухвалення цього рішення, Меджліс кримськотатарського народу «не здійснює захист прав народу у політичному, економічному, соціальному і культурному житті спільноти», а також «не є єдиною громадською єднальною структурою на території Республіки Крим, яка представляє інтереси кримськотатарського народу». [72]

В травні 2016 року, одразу після рішення де-факто Верховного суду і до вступу його в законну силу, так званий заступник глави «Ради міністрів РК» Руслан Бальбек, проінформувавши де-факто голів

міських і сільських адміністрацій про те, що Меджліс було визнано екстремістською організацією, закликав сповіщати де-факто прокуратуру про порушення членами Меджлісу встановлених де-факто судом заборон. [73]

29 вересня 2016 року Верховний суд підтвердив рішення де-факто Верховного суду РК, зокрема підтвердивши, що розглянуті судом першої інстанції факти є проявами екстремістської діяльності Меджлісу.

Також Верховний суд РФ погодився з тим, що заборона Меджлісу не є порушенням прав кримськотатарського народу на політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток, а також фундаментального права кримськотатарського народу на самовизначення. [74] Суд підтримав свою позицію аргументами, з яких жоден за фактом не стосувався права на самовизначення.

Зокрема судом також було відзначено, що в Криму функціонує понад 30 громадських об'єднань, які виступають на захист прав і інтересів кримськотатарського народу, кримські татари мають можливість створення національно-культурних автономій, згідно з законом РФ «Про національно-культурну автономію», що кримськотатарська мова має статус державної, згідно зі ст. 10 так званої конституції РК, а для забезпечення соціально-культурного розвитку кримськотатарського народу було ухвалено «Закон РК» від 29 грудня 2014 року №55-ЗРК/2014 «Про свята і пам'ятні дати в Республіці Крим».

Також, оцінюючи діяльність Меджлісу, Верховний суд РФ дійшов висновку, що він може розглядатися в категоріях «громадського об'єднання» (відповідно до закону РФ «Про громадські об'єднання»). І, проаналізувавши закон РФ «Про загальні принципи організації місцевого самоуправління в Російській Федерації», суд дійшов висновку, що Меджліс не можна вважати органом місцевого самоуправління чи іншим органом, який реалізовує владу кримськотатарського народу на певній території. У такий спосіб російська влада заперечила факт Меджлісу як національного інституту.

Заборона діяльності Меджлісу у квітні 2016 року призвела до утисків громадянських, політичних та культурних прав кримських татар. [75] Рішення де-факто суду означало, що близько 2500 членів національних і місцевих органів Меджлісу можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності з покаранням до 8 років позбавлення волі за членство в «екстремістській організації». [76]

Низка міжнародних організацій засудила рішення російського суду. УВКПЛ зазначає, що ця «постанова» базована на упередженнях і може розглядатися як колективне покарання для кримськотатарської громади

Європейський парламент схарактеризував це рішення як цілеспрямоване переслідування кримських татар, спробу вигнати їх з Криму (їхньої історичної батьківщини), і постановив вимогу про його скасування.

19 квітня 2017 року Міжнародний суд ООН видав Указ про тимчасові заходи за позовом Україна проти РФ, в якому зазначив, що Російська Федерація має відмовитися від чинних і утримуватися від подальших обмежень права кримських татар на свої представницькі органи, включно з Меджлісом.

26 квітня 2016 року, у зв'язку з винесенням де-факто Верховним судом РК рішення про заборону діяльності Меджлісу на території Криму, голова Меджлісу Рефат Чубаров видав розпорядження про введення надзвичайного режиму діяльності Меджлісу в умовах тимчасової окупації Криму Росією. Надзвичайний режим розповсюджується не лише на Меджліс кримськотатарського народу, але й на делегатів Курултаю, членів регіональних і місцевих меджлісів. Згідно з розпорядженням, центральний офіс Меджлісу розташовуватиметься в Києві. Координація діяльності Меджлісу здійснюватиметься на особливій нараді у складі голови Меджлісу (Рефат Чубаров), лідера кримськотатарського народу (Мустафа Джемільєв) і членів Меджлісу, які постійно перебувають на материковій частині України. [78]

Переслідування членів Меджлісу, та представників інших національних інститутів кримських татар

Переслідування окупаційною владою членів національних інститутів кримських татар є системним. В першу чергу варто відзначити тісний зв'язок між усіма кримськотатарськими національними інститутами: Меджліс, який є органом політичного представництва кримських татар, перебуває у взаємозалежному зв'язку із Курултаєм кримських татар, який обирає членів Меджлісу. Курултай також призначає голову Духовного управління мусульман Криму – центрального духовного органу кримських татар (ситуація з ним розписана детальніше у розділі «Свобода думки, совісті та релігії»), чия тісна співпраця з Меджлісом також тісно передбачена. Члени Меджлісу або їхні родичі також є засновниками багатьох національно важливих кримськотатарських інституцій, з-поміж яких є ЗМІ, правозахисні

організації, культурні центри та соціальні проекти. Відтак, законодавчо прописане де-факто владою переслідування Меджлісу, передбачає системний тиск на всю мережу кримськотатарських національних інституцій.

Переслідування окупаційною владою членів національних інститутів кримських татар є системним

У цій главі описані випадки переслідування членів кримськотатарських національних інститутів – Меджлісу, Курултаю, регіональних та місцевих меджлісів, кримськотатарських ЗМІ та інших організацій, пов'язаних з кримськотатарським національним рухом. Варто відзначити, що наведений список порушень не є вичерпним через відсутність в Криму незалежних ЗМІ, а також страху постраждалих заявляти про факти переслідувань. Відтак, багато порушень лишаються незадокументованими. Деякі з наведених випадків дублюються з випадками, наведеними у інших главах цього звіту. Включення їх до окремого розділу зумовлене необхідністю відстежування масштабів та тенденцій політично мотивованого переслідування осіб, які мають безпосередній стосунок до виконання представницьких функцій корінного народу.

Характерною особливістю переслідувань членів національних інститутів кримських татар є той факт, що більшість порушень формально зумовлювалися не участю у діяльності цих інститутів, а надуманими причинами, як от переховування екстремістів, диверсійна діяльність, вимагання, зберігання наркотиків і зброї тощо.

За сфабрикованими справами кримінального переслідування зазнали голова Меджлісу Рефат Чубаров і двоє з трьох його заступників (Ахтем Чийгоз та Ільмі Умеров), а також лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв. Офіційну заборону на в'їзд до Криму отримали Рефат Чубаров та Мустафа Джемільєв, неофіційну – Ахтем Чийгоз і Ільмі Умеров. 5 осіб були притягнуті до кримінальної відповідальності і понад 100 – до адміністративної відповідальності у «справі 3 травня» – за зустріч Мустафи Джемільєва на адміністративному кордоні 3 травня 2014 року. За період окупації сотні осіб зазнали адміністративного і незаконного переслідування за участь у відзначенні Дня кримськотатарського прапора та роковин депортації кримськотатарського народу 18 травня. Також де-факто влада фабрикує групові політично мотивовані кримінальні справи для представлення Меджлісу як екстремістської організації, як от

«справа Веджіє Кашка», або «справа Олександра Стешенка». При цьому фігуранти цих справ навіть не є членами Меджлісу, а подекуди жодним чином з ним не пов'язані.

Адміністративного переслідування також зазнала БО «Фонд «Крим» – фінансова інституція Меджлісу, чиїм президентом є Мустафа Джемільєв. Майно фонду було відчужене. Генеральний директор фонду Різа Шевкієв також зазнав адміністративних переслідувань. Через систематичне переслідування активів фонду де-факто влада здійснювала тиск на майнові права Меджлісу, позбавляючи його нерухомості та власності.

Численні обшуки, допити і незаконні затримання, як позазаконна площина переслідувань де-факто владою національних інституцій кримських татар, подібно до переслідувань за кримінальним та адміністративним законодавствами, має на меті і дестабілізацію роботи цих інституцій, і залякування населення півострова загалом.

Так, часом затримання супроводжувалися тортурами чи негуманним ставленням, публічними побоями і демонстративним засудженням за спротив представникам де-факто правоохоронних органів. Найвиразнішим є випадок викрадення члена Бахчисарайського регіонального меджлісу Ервіна Ібрагімова.

Обшуки найчастіше провадяться без законних підстав, або за сфабрикованими приводами, а співробітники де-факто правоохоронних органів відмовляються представити судові рішення, як цього вимагає російське законодавство у ст. 182 (3) КПК РФ, аргументуючи це тим, що проводиться лише «огляд», для якого не потрібне судове рішення (хоча, за ст. 177 (5) КПК РФ огляд також передбачає відповідне судове рішення). Силовики використовують тактику залякування при таких «оглядах», вриваючись до житла рано-вранці, проводячи «огляди» групами по 10 озброєних осіб зі спецтехнікою та застосуванням фізичної сили. Попри те, що обшуки провадяться при понятях, їхня безсторонність є сумнівною, бо їх привозять силовики з собою. Зафіксовано багато випадків, коли на місце проведення обшуку не допускають адвоката (порушення ст. 182 (11) КПК РФ). Під час обшуків вилучають кошти, релігійну літературу, підкидаються заборонені предмети, зокрема зброя.

Обшуки найчастіше провадяться без законних підстав, або за сфабрикованими приводами

Розповсюдженою практикою після обшуків незаконно затримувати осіб, яких обшукували і відвозити їх до де-факто районних відділків внутрішніх справ, Центр протидії екстремізму чи підрозділи ФСБ для проведення допиту, проведення дактилоскопії або з'ясування обставин справи. У багатьох випадках до підозрюваного не допускають адвоката, а допити часто проводяться понад 4 години, після чого допитуваному не дають ознайомитися з протоколом допиту (все це порушує російське законодавство, чинне на окупованому півострові, зокрема ст. 92 (1.1), 187 (2), 190 КПК РФ, а також ст. 48 (2) Конституції РФ). Ще одна форма незаконного затримання – це безпідставні затримання на КПП під час проходження контролю на адміністративному кордоні з півостровом.

Адміністративне та кримінальне переслідування членів Меджлісу супроводжується великою кількістю процесуальних порушень на всіх стадіях процесу. Крім порушень права на свободу та особисту недоторканність, також порушується право на справедливий судовий розгляд, передбачене ст. 6 Європейської конвенції. До того ж, у багатьох випадках особи переслідуються за кримінальним законодавством за дії, вчинені до анексії Криму, тобто до де-факто розповсюдження на його території кримінального законодавства РФ.

Розповсюджені випадки порушення прав членів Меджлісу на свободу слова та зібрань, передбачені і міжнародними інструментами прав людини, зокрема ст. 10, 11 Європейської Конвенції та ст. 19, 21 МПГПП, і ст. 28, 31 Конституції РФ. Так, з-поміж порушень в цій сфері варто відзначити заборону, перешкоджання та подальше переслідування за організацію та участь в акціях, приурочених до пам'ятних дат кримськотатарського народу; перешкоджання участі та переслідування учасників Всесвітньої конференції з захисту прав кримськотатарського народу; цілеспрямованого запобігання участі членів Меджлісу у Всесвітньому конгресі кримських татар у Туреччині; винесення застережень і необґрунтованих заборон членам Меджлісу на проведення мітингів. У сфері порушення свободи слова варто відзначити заборону трансляції голови та членів Меджлісу, кримінальні переслідування за висловлені нелояльні до де-факто влади позиції в інтерв'ю або навіть приватних розмовах за антиекстремістським законодавством; безпідставні адміністративні переслідування за нібито порушення антиекстремістського законодавства тощо.

Членам Меджлісу систематично забороняють в'їзд до Криму

(Мустафа Джемільєв, Рефат Чубаров, Синавер Кадиров, Ісмет Юксель), що порушує ст. 2 Протоколу №4 Європейської конвенції та ст. 12 МПГПП.

До того ж, зафіксовано низку випадків порушень майнових прав Меджлісу, зокрема, нападів на його офіси, націоналізацію будинків, які перебувають в користуванні Меджлісу і у власності його афілійованих структур, а також включення окремих членів Меджлісу до «переліку терористів та екстремістів», що передбачає серйозне обмеження їхніх економічних і майнових прав. Такі заходи порушують ст. 1 Додаткового протоколу Європейської конвенції, а також суперечать Конституції РФ, зокрема ст. 35.

Практично в усіх описаних випадках присутні елементи політичної дискримінації переслідуваних (прибічники національних інституцій кримських татар, прихильники територіальної цілісності України), етнічної (кримські татари) та релігійної дискримінації (мусульмани). Це суперечить ст. 14 Європейської конвенції, ст. 2 МПГПП, ст. 27 IV Женевської конвенції, а також чинному в окупованому Криму законодавству РФ, зокрема ст. 19 Конституції РФ.

Відтак, після анексії Криму російська влада почала впроваджувати системні практики переслідування членів і делегатів органів кримськотатарського самоврядування та представників інших громадянських та політичних структур кримськотатарського народу

Окрім індивідуальних переслідувань, окупаційна влада атакувала національні інститути кримських татар: Меджліс, Курултай, пов'язані з ними структури, національні ЗМІ, а також чинить систематичний тиск на кримськотатарську мову. Ці дії супроводжуються масштабною пропагандистською кампанією російських ЗМІ, які намагаються показати кримських татар потенційно небезпечною групою, схильну до екстремістських дій, а кримськотатарські представницькі органи – кримінальними спільнотами, які нібито намагаються дестабілізувати ситуацію на півострові. Внаслідок такої політики система національних інституцій кримських татар (представницькі, релігійні та інші національні органи) була фактично зруйнована на території окупованого Криму, а національні лідери кримських татар були і змушені виїхати з Криму і через переслідування не можуть повернутися на батьківщину. Водночас Російська Федерація фальсифікує дані про використання кримськотатарської мови в

освітній сфері. На місцевому рівні, попри на законодавчі гарантії, проводиться політика запобігання отримання освіти рідною мовою для кримських татар. У судах та інших органах державної влади також не дотримуються мовні права кримськотатарського народу. Пізніше функціонування національних інститутів було частково відновлене в межах материкової частини України, проте очевидно, що, з огляду на концепцію національно-територіальної автономії, право на самовизначення кримськотатарського народу неможливе до реалізації поза межами Криму.

Відтак, в умовах окупованого Криму відбувається систематичне переслідування кримськотатарських національних лідерів, представницьких та релігійних органів, кримськотатарських мови та ЗМІ, а також самої національної ідеї кримських татар. Комплексне впровадження зазначених практик на рівні державної політики окупаційної влади не лише порушує право на самовизначення кримськотатарського народу, але є виявом етнічної дискримінації.

ДЖЕРЕЛА:

1. Xanthaki, Alexandra. The Right to Self-Determination: Meaning and Scope. In *Minorities, Peoples and Self-Determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry*, edited by N. Ghanea and A. Xanthaki, 15-34. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, с. 22.
2. United Nations, Charter of the United Nations, 24 October 1945, 1 UNTS XVI.
3. UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171; UN General Assembly, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3.
4. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE): Final Act of Helsinki, 1 August 1975.
5. Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16; Western Sahara, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1975, p. 12; Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, OI.C.J. Reports 2004, p. 136; East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, I.C.J. Reports 1995, p. 90; Xanthaki, Alexandra. The Right to Self-Determination: Meaning and Scope. In *Minorities, Peoples and Self-Determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry*, edited by N. Ghanea and A. Xanthaki, 15-34. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, с. 21; Shaw, Malcolm N. Self-Determination and the Use of Force. In *Minorities, Peoples and Self-Determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry*, edited by N. Ghanea and A. Xanthaki, 35-54. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, с. 39.
6. Higgins, Rosalyn. *Problems & Process: International Law and How We Use It*.

Oxford: Clarendon Press, 2007, с. 124.

7. UN General Assembly, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples : resolution / adopted by the General Assembly, 2 October 2007, A/RES/61/295.
8. Magallanes, Catherine. Indigenous Political Representation: Identified Parliamentary Seats as a Form of Indigenous Self-Determination. In *Unfinished Constitutional Business? Rethinking Indigenous Self-Determination*, edited by B.A. Hocking, 106-117. Canberra: Aboriginal Studies Press, 2005, p. 106-108.
9. International Labour Organization (ILO), Indigenous and Tribal Peoples Convention, C169, 27 June 1989, C169.
10. International Labour Organization (ILO), Indigenous and Tribal Peoples Convention, C169, 27 June 1989, C169; Organization of American States, American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, 15 June 2016, AG/RES. 2888 (XLVI-O/16).
11. Xanthaki, Alexandra. The Right to Self-Determination: Meaning and Scope. In *Minorities, Peoples and Self-Determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry*, edited by N. Ghanea and A. Xanthaki, 15-34. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, с. 21-26.
12. Xanthaki, Alexandra. The Right to Self-Determination: Meaning and Scope. In *Minorities, Peoples and Self-Determination: Essays in Honour of Patrick Thornberry*, edited by N. Ghanea and A. Xanthaki, 15-34. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, с. 26-29.
13. Анексія Криму – міжнародний злочин : монографія / О. В. Задорожній; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – Київ : К.І.С., 2015. – 572 с., С. 25.
14. Обращение Курултая крымскотатарского народа, 30 июня 1991. URL: <http://cidct.org.ua/avdet/1991-avdet-15-16-11-lipnya/>
15. Беліцер, Наталя. Кримські татари як корінний народ: Історія питання і сучасні реалії: Посібник, 2016. с.57. URL: http://mip.gov.ua/files/pdf/blicer_pro_krimtat.pdf; Конституція України: Закон від 28.06.1996. No254к/96-ВР.
16. European Parliament resolution of 4 February 2016 on the human rights situation in Crimea, in particular of the Crimean Tatars (2016/2556(RSP)), para. 3. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2016-0043>
17. European Parliament resolution of 12 May 2016 on the Crimean Tatars (2016/2692(RSP)), para. 2. URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2016-0218&language=EN>
18. European Parliament resolution of 16 March 2017 on the Ukrainian prisoners in Russia and the situation in Crimea (2017/2596(RSP)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2017-0087&language=EN>; European Parliament resolution of 5 October 2017 on the cases of Crimean Tatar leaders Akhtem Chygoz, Ilmi Umerov and the journalist Mykola Semena (2017/2869(RSP)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FNONSGML%20TA%20P8-TA-2017-0382%200%20DOC%20PDF%20V0%2F%2FEN>

19. Council of Europe, Parliamentary Assembly, Resolution 2231 (2018) Ukrainian citizens detained as political prisoners by the Russian Federation, para. 2.2. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24994&lang=en>
20. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Report on the human rights situation in Ukraine 16 February to 15 May 2016, paras. 186-188; Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Report on the human rights situation in Ukraine 16 August to 15 November 2016, paras. 167-169.
21. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation), Provisional Measures, Order of 19 April 2017, I.C.J. Reports 2017, p. 104, para. 97.
22. Федеральный закон от 30.04.1999 N 82-ФЗ (ред. от 27.06.2018) "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации", ст. 1; "Конституция Российской Федерации" (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ), ст. 69.
23. The Unrepresented Nations and People Organization (UNPO). Crimean Tatars. URL: <http://unpo.org/members/7871>
24. UN General Assembly, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: resolution / adopted by the General Assembly, 2 October 2007, A/RES/61/295.
25. Федеральный закон от 07.05.2001 № 49-ФЗ «О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации». URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102070941&rdk=4>
26. Федеральный закон от 07.05.2001 № 49-ФЗ «О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации». URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102070941&rdk=4>
27. Council of Europe, Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157.
28. Консультативный комитет Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств, Третье мнение о Российской Федерации, 24 ноября 2011, para. 28. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6a4>
29. Беліцер, Наталя. Кримські татари як корінний народ: Історія питання і сучасні реалії: Посібник, 2016. С. 24. URL: http://mip.gov.ua/files/pdf/blicer_pro_krimtat.pdf
30. Федеральный закон "О национально-культурной автономии" от 17.06.1996 N 74-ФЗ, ст. 1, 5.
31. Региональные национально-культурные автономии Республики Крым. URL: <https://gkmn.rk.gov.ru/ru/structure/31>

32. Федеральный закон "О национально-культурной автономии" от 17.06.1996 N 74-ФЗ, ст. 1.
33. OSCE High Commissioner on National Minorities, The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life, 1 September 1999. URL: <https://www.osce.org/hcnm/32240?download=true>
34. Council of Europe, Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157; Federica Prina, Protecting the Rights of Minorities and Indigenous Peoples in the Russian Federation: Challenges and Ways Forward: Report // Minority Rights Group Europe. – 2014, P. 18.
35. Бекташ, Айдер. О некоторых отличиях в мерах по реабилитации разных народов. URL: <https://ayder-bekdash.livejournal.com/64820.html>
36. Постановление Совета министров Республики Крым от 29 января 2018 года № 30 «Об утверждении Государственной программы Республики Крым по укреплению единства российской нации и этнокультурному развитию народов России «Республика Крым – территория межнационального согласия» на 2018 - 2020 годы». URL: https://gkmn.rk.gov.ru/uploads/gkmn/attachments//d4/1d/8c/d98f00b204e9800998ecf8427e/phppWw685_5aabaad0dcf233.33964214_30__29012018.pdf
37. Посановление Совета Министров РК от 27 июня 2014 №159 «Об утверждении положения о Государственном комитете по делам межнациональных отношений и депортированных граждан Республики Крым».
38. Постановление Совета министров РК от 13.10.2015 «О Совете по межнациональными межконфессиональным отношениям при Совете министров Республики Крым». URL: [https://rk.gov.ru/file/610\(4\).pdf](https://rk.gov.ru/file/610(4).pdf)
39. Консультативный комитет Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств, Третье мнение о Российской Федерации, 24 ноября 2011, para. 92, 132, 139. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6a4>
40. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ).
41. Федеральный закон от 17.06.1996 N 74-ФЗ "О национально-культурной автономии".
42. Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 03.08.2018) "Об образовании в Российской Федерации".
43. Закон РФ от 25.10.1991 N 1807-1 «О языках народов Российской Федерации». URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102012883>
44. Council of Europe, Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 February 1995, ETS 157.
45. Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ (ред. от 03.08.2018) "Об образовании в Российской Федерации".
46. Не в ущерб русскому: что не так с законом РФ об изучении национальных языков. URL: <https://www.dw.com/ru/>

не-в-ущерб-русскому-что-не-так-с-законом-рф-об-изучении-национальных-языков/а-44297566

47. Общая информация о Курултае крымскотатарского народа. URL: <http://qtmm.org/общая-информация-о-курултае-крымскотатарского-народа>
48. Положение о Меджлисе крымскотатарского народа. URL: <http://qtmm.org/положение-о-меджлисе-крымскотатарского-народа>
49. Декларация о национальном суверенитете крымскотатарского народа, 28 июня 1991. URL: <http://cidct.org.ua/avdet/1991-avdet-15-16-11-lipnya/>
50. Беліцер, Наталя. Кримські татари як корінний народ: Історія питання і сучасні реалії: Посібник, 2016. с. 41. URL: http://mip.gov.ua/files/pdf/blicer_pro_krimtat.pdf
51. Беліцер, Наталя. Кримські татари як корінний народ: Історія питання і сучасні реалії: Посібник, 2016. с. 42. URL: http://mip.gov.ua/files/pdf/blicer_pro_krimtat.pdf; Указ Президента України від 7 квітня 2000 №573/2000 «Про Положення про Раду представників кримськотатарського народу».
52. Постановление VI Курултая крымскотатарского народа «О реализации крымскотатарским народом права на самоопределение на своей исторической территории – в Крыму», 29 марта 2014.
53. Постановление VI Курултая крымскотатарского народа «О реализации крымскотатарским народом права на самоопределение на своей исторической территории – в Крыму», 29 марта 2014.
54. Постановление Верховного Совета РК от 11.03.2014 «О гарантиях восстановления прав крымскотатарского народа и его интеграции в крымское сообщество». URL: <http://crimea.gov.ru/act/11727>
55. Конституция Республики Крым от 11 апреля 2014. URL: <http://crimea.gov.ru/content/uploads/files/base/Konstitutsiya.pdf>
56. Постанова Верховної Ради України від 15.03.2014 № 891-VII «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-18>
57. International Committee of the Red Cross (ICRC), Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention), 12 August 1949, 75 UNTS 287, Art. 64.
58. Федеральный конституционный закон РФ от 21.03.2014 N 6-ФКЗ «О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя», ст. 23(2).
59. Федеральный конституционный закон РФ от 21.03.2014 N 6-ФКЗ «О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя», ст. 6.
60. Федеральный конституционный закон РФ от 21.03.2014 N 6-ФКЗ «О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов - Республики Крым и города федерального значения Севастополя», ст. 1(3).

61. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов от 18 марта 2014 года (вступил в силу 1 апреля 2014 года, письмо МИД России от 02.04.2014 № 4886/дп), ст. 1, 9. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403180024?index=6&rangeSize=1>
62. Кодекс административного судопроизводства Российской Федерации, от 08.03.2015 N 21-ФЗ (ред. от 19.07.2018), ст. 20.
63. Закон Республики Крым «О функционировании государственных языков Республики Крым и иных языков в Республике Крым». URL: <http://crimea.gov.ru/textdoc/ru/7/project/2-351.pdf>
64. Иван Путилов. Крымский «языковой закон»: имитация равноправия? URL: <https://ru.krymr.com/a/28518896.html>
65. Закон Республики Крым от 6 июля 2015 года №131-ЗПК / 2015 «Об образовании в Республике Крым». URL: <http://dsdlf.ru/yuridicheskaya-stranichka/305-zakon-respubliki-krym-ot-06-iyulya-2015-goda-131-zrk-2015-ob-obrazovanii-v-respublike-krym.html>
66. Крымскотатарские общественники выступают против неравноправия языков на полуострове. URL: <https://ru.krymr.com/a/26797023.html>
67. Поклонская вручила руководству меджлиса крымских татар предписание прекратить деятельность. URL: <http://tass.ru/proisshestviya/2669311>
68. Меджлис: Иск прокуратуры составлен с «множеством юридических несоответствий». URL: <https://newdaynews.ru/crimea/557925.html>
69. Что будут делать крымские татары после Меджлиса. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/02/160217_ru_s_crimea_tatars_extremism
70. Поклонская приостановила деятельность меджлиса крымских татар. URL: <http://tass.ru/politika/3201415>
71. Перечень некоммерческих организаций, в отношении которых судом принято вступившее в законную силу решение о ликвидации или запрете деятельности по основаниям, предусмотренным ФЗ «О противодействии экстремистской деятельности». URL: http://minjust.ru/ru/nko/perechen_zapret
72. Верховный Суд Республики Крым, № 2а-3/2016, 26 апреля 2016.
73. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (май 2016 года), с. 14. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/06/Crimean-Human-Rights-Group_May_2016_RU.pdf
74. Апелляционное определение Верховного Суда РФ от 29.09.2016 N 127-АПГ16-4. URL: <http://legalacts.ru/sud/apelliatsionnoe-opredelenie-verkhovnogo-suda-rf-ot-29092016-n-127-apg16-4/>
75. Управление Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по правам человека. Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина). URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/>

Crimea2014_2017_RU.pdf

76. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временнооккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября 2017, para. 190.
77. Чубаров: Междлис переходит на чрезвычайный режим работы. URL: http://news.liga.net/politics/news/chubarov_mezhdlis_perekhodit_na_chrezvychaynyy_rezhim_raboty
78. Application de la convention internationale pour la répression du financement du terrorisme et de la convention internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale (Ukraine c. Fédération de Russie), mesures conservatoires, ordonnance du 19 avril 2017, C.I.J. Recueil 2017, p. 104. URL: https://www.icj-cij.org/files/case-related/166/166-20170419-ORD-01-00-EN.pdf?fbclid=IwAR2l9GLoisqBk5n1t8tiA-Y2uy1neGeRPdBdaLieKE7647ESs58QGITk_Ig

Усі лінки перевірено 01.08.2019

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ КРИМСЬКИХ ТАТАР

Тиск на систему національного самоуправління кримських татар – ледь не перша форма утисків на окупованому півострові, яку застосовує Російська Федерація. Обмежуючи можливості функціонування, дискредитуючи і залякуючи прибічників національних інститутів кримських татар, окупаційна влада в першу чергу намагається зруйнувати національну самосвідомість кримських татар. Заради дестабілізації ситуації на півострові, національні інститути кримських татар, а також кримськотатарські активісти всіяко представляються «екстремістами», чия деструктивна діяльність скерована не лише на повалення російської влади в Криму, але й на залякування інших груп населення. Відтак кримінальні та адміністративні переслідування, обшуки та незаконні затримання, офіційні попередження (які насправді є залякуванням де-факто владою), побиття та напади пов'язаних з окупаційною владою парамілітарних структур та викрадення – це способи витіснити кримськотатарські інститути з півострова і залякати їхніх прибічників.

Цей розділ покликано висвітлити не лише факти такого тиску, але й прослідкувати тенденції витіснення кримськотатарських національних інститутів.

Об'єктами цього витіснення стали в першу чергу Меджліс кримськотатарського народу і вся мережа регіональних меджлісів, Курултай кримськотатарського народу, Всесвітній конгрес кримських татар, а також національні ЗМІ, як от газети «Авдет», «Къырым», онлайн-видання «15 минут», агенція QHA, телеканал ATR та інші. Тиск на ці інституції є порушенням права кримськотатарського народу як корінного народу на самовизначення.

Раніше вже було відзначено, що центральний законодавчий механізм тиску РФ на кримськотатарський національний рух – це невизнання кримських татар корінним народом, всупереч міжнародним правовим актам. Відтак, РФ розглядає кримських татар національною меншиною. Попри те, що російське законодавство щодо національних меншин передбачає можливість функціонування інституцій національних меншин, кримськотатарські національні інституції лишаються поза «законодавством» на окупованому півострові. Прикметною у цьому контексті є ситуація із «порадою» уникати назви «Меджліс кримськотатарського народу» у медіа – де-факто прокурор Криму Наталя Поклонська заявила, що в Криму офіційно не зареєстровано організацій з назвами «Меджліс», «управління Меджлісу», «Меджліс кримськотатарського народу». Вона заявила, що в РФ зареєстровано всього два громадських об'єднання, які використовують у своєму найменуванні слово «Меджліс», а саме – регіональна громадська організація Меджліс татарських мурз Республіки Татарстан і регіональний благодійний громадський фонд допомоги народам мусульманської культури та інших етнічних меншин «Меджліс» (Збори) м. Москва. На підставі цього де-факто Міністерство внутрішньої політики, інформації та зв'язку Криму дуже не рекомендує ЗМІ використовувати в своїй діяльності найменування нібито організацій, які насправді не існують. Попри це, як буде представлено нижче, де-факто влада у Криму, а також російська влада цілком визнає існування Меджлісу, заносючи його до офіційних списків екстремістських організацій (2016 рік), та переслідуючи його членів на законодавчому рівні, не зважаючи на постанову суду ООН від квітня 2017 року (вимога про зняття обмежень на діяльність Меджлісу).

Ця подвійність стандартів у так званому «кримськотатарському питанні» окупаційної політики РФ – дуже симптоматична.

Відверте порушення Росією міжнародного гуманітарного права через порушення права кримських татар на самовизначення супроводжується і законодавчою боротьбою з кримськотатарськими національними інституціями, і боротьбою через парамілітарні та неофіційні структури і заяви.

Окрім унеможливлення функціонування кримськотатарських національних інституцій на півострові, а затим і взагалі перекреслення національного питання кримських татар, окупаційна влада і влада РФ переслідує ще одну мету. Через постійну «боротьбу з екстремізмом і тероризмом», яка втілюється у боротьбі з національним самоуправлінням кримських татар, окупаційна влада намагається переконати і населення Криму, і світову громадськість у нібито створенні безпечної ситуації на півострові. Безпека – лейтмотивна цінність російської політики, забезпечення якої часто відбувається через штучне створення нібито небезпечної і токсичної ситуації, яку потім так само штучно вирішує влада. Відтак, боротьба з кримськотатарськими національними інститутами має на меті переконати населення Криму у тому, що кримські татари становлять критичну небезпеку, яку усуває окупаційна влада, забезпечуючи позірну безпеку для жителів півострова.

Представлені далі випадки переслідувань представників кримськотатарських національних інституцій – це факти порушення права кримських татар як корінного народу на самовизначення. При цьому переслідувань зазнають і представники кримськотатарських національних інституцій, і фізичні особи, які виказали підтримку цим інституціям.

Ці переслідування є засобом до витіснення кримськотатарських національних інституцій з Криму, послаблення їхнього впливу та позитивного іміджу у населення окупованого півострова, а також залякування.

Провадячи свою політику утисків національних інститутів кримських татар, окупаційна влада намагається «обезголовити» кримськотатарський народ, позбавити його політичних способів самовизначення, а надалі – і самоусвідомлення.

Кримінальні переслідування

1. 16 жовтня 2014, затримання Муси Абкерімова

16 жовтня 2014 року у «Справі 3 травня»* був затриманий кримський татарин Муса Абкерімов. Абкерімова засудили за ч. 2 ст. 318 КК («Застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, до представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх посадових обов'язків»). Де-факто суд виніс вирок 4 роки 4 місяці умовного позбавлення волі. [1]

2. 17 жовтня 2014, затримання Рустама Абдурахманова

17 жовтня 2014 року у «Справі 3 травня» затриманий Рустам Абдурахманов, згодом його було засуджено до умовного позбавлення волі за ч. 1 ст. 318 КК. Абдурахманову, як і іншим фігурантам цієї справи, був інкримінований напад на співробітників «Беркуту». [2]

3. Жовтень 2014, затримання Таїра Смедляєва

У жовтні 2014 року де-факто правоохоронці затримали Таїра Смедляєва («Справа 3 травня»). Таїр – брат голови ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заїра Смедляєва. Після затримання Смедляєв 2 місяці перебував у СІЗО м. Сімферополя, після чого його відпустили на поруки. Таїр отримав 2 роки умовного позбавлення волі за ч. 1 ст. 318 КК РФ. [3]

4. 25 листопада 2014, затримання Едема Ебулісова

25 листопада 2014 року у «Справі 3 травня» затримано кримського татарина Едема Ебулісова. 17 грудня 2014 року Ебулісова звільнили з СІЗО. Попередньо його було засуджено за ч. 1 ст. 318 КК РФ, пізніше статтю було замінено на м'якшу і йому був присуджений штраф 40 тисяч рублів. [4]

5. 17 грудня 2014, порушення кримінальної справи проти Різи Шевкієва

17 грудня 2014 року член Меджлісу, генеральний директор Фонду «Крим» Різа Шевкієв дізнався про те, що проти нього порушено кримінальну справу за нібито контрабанду. Обвинувачення пов'язане з перевезенням до Криму речей кримськотатарського письменника Джингіза Дагджи. Пізніше проти Шевкієва було порушено ще декілька кримінальних справ. Вироки за всіма справами – штрафи та конфіскація майна. За рішенням де-факто влади, Шевкієву заборонений в'їзд до Криму. [5]

6. 19 січня 2015, затримання Едема Османова

19 січня 2015 року у «Справі 3 травня» де-факто правоохоронці в масках із застосуванням сили затримали ще одного кримського татарина Едема Османова. Після затримання Османова побили та помістили до ізолятора тимчасового утримання в м. Сімферополь. Де-факто суд засудив його до 1 року умовного терміну за ч. 1 ст. 318 КК РФ. [6]

7. 28 січня 2015, порушення кримінальних справ проти Ескендера Барієва

28 січня 2015 року де-факто правоохоронні органи Криму порушили кілька кримінальних справ проти члена Меджлісу, координатора Комітету із захисту прав кримськотатарського народу Ескендера

Барієва. За інформацією наданою Барієвим, справи порушені за статтями про замах на цілісність Російської Федерації, використання іноземних коштів, створення некомерційної організації, яка загрожує суспільству, а також за двома частинами статті про екстремізм. Через кримінальне переслідування Барієв не може заїхати на територію Криму. [7]

8. 29 січня 2015, затримання Ахтема Чийгоза

Заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтем Чийгоз був затриманий 29 січня 2015 року у «справі 26 лютого». Його було засуджено «Верховним судом Республіки Крим» до 8 років строгого режиму за ч. 1 ст. 212 КК РФ (організація масових закатів). Чийгоза утримували в сімферопольському СІЗО. За інформацією адвоката Ніколая Полозова, він перебував не у звичайному ізоляторі, а у спецблоці – внутрішній в'язниці без жодних можливостей контакту з навколишнім світом та складними побутовими умовами. У травні Чийгоз тримав 3-денне голодування на знак протесту проти незаконного переведення в карцер.

25 жовтня 2017 року під час політичних перемовин між президентами Туреччини, Росії та України, Ахтем Чийгоз разом з Ільмі Умеровим були помилувані та вивезені на територію Туреччини, звідки він пізніше прибув до Києва

По прибуттю Чийгоз заявив про психологічний тиск на нього, зокрема про схиляння до співпраці з владою РФ і де-факто владою Криму. Також важливо відзначити, що з огляду на засекреченість наказу президента РФ про помилування Чийгоза, а також той факт, що його і Умерова не лишили на території Криму, є сенс припускати заборону на їхній в'їзд до Криму. [8]

9. 29 січня 2015, порушення кримінальної справи проти Абмесджіта Сулейманова

29 січня 2015 року стало відомо про кримінальну справу порушену проти одного з координаторів Комітету із захисту прав кримськотатарського народу Абмесджіта Сулейманова. Сулейманов стверджує, що в Криму його звинувачують відразу за п'ятьма статтями кримінального кодексу РФ, з-поміж яких нібито замах на територіальну цілісність РФ і екстремізм. Наразі Сулейманов проживає на материковій частині України. [9]

10. 29 травня 2015, порушення кримінальної справи проти Рефата Чубарова

29 травня 2015 року проти голови Меджлісу кримськотатарського народу, народного депутата України Рефата Чубарова слідчим підрозділом ФСБ РФ в окупованому Криму було порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ (заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності РФ» (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ). У липні 2014 Чубарову на 5 років заборонили в'їзд до Криму. [10]

11. Червень 2015, засудження Хайсера Джемілева

У червні 2015 року Краснодарський крайовий суд засудив Хайсера Джемілева, сина Мустафи Джемілева, до 5 років колонії загального режиму. Хайсера Джемілева було затримано до анексії Криму у травні 2013 року за вбивство з необережності громадянина України у дворі свого будинку в Бахчисараї. До анексії Криму він був засуджений українським судом до 3 років і 8 місяців позбавлення волі.

На момент анексії він перебував у СІЗО м. Сімферополя. Після окупації російські слідчі органи в Криму вирішили розслідувати його справу заново. Хайсера вивезли з сімферопольського СІЗО в Краснодарський край всупереч нормам міжнародного гуманітарного права

21 травня 2015 року Мін'юст України надіслав до РФ запит про екстрадицію Джемілева. Запит був проігнорований. Адвокати подали справу до Європейського суду з прав людини. 10 липня ЄСПЛ постановив звільнити Хайсера Джемілева з СІЗО. Втім російське правосуддя ніяк не відреагувало на це рішення. У червні 2015 року Краснодарський крайовий суд засудив Хайсера Джемілева до 5 років ув'язнення у колонії загального режиму. За кілька місяців Верховний Суд РФ скоротив термін до 3,5 років позбавлення волі. 30 вересня 2016 року Советській районний суд Астрахані відмовив Джемілеву в умовно-достроковому звільненні. 24 серпня 2016 року адвокат Джемілева повідомив, що МВС РФ визнало українське громадянство сина Мустафи Джемілева. 25 листопада 2016 року його було звільнено з колонії в м. Астрахань з причини завершення терміну ув'язнення. [11].

**12. 22 жовтня 2015, порушення кримінальної справи проти
Ленура Іслямова**

22 жовтня 2015 року кримінальна справа була порушена щодо власника кримськотатарського телеканалу АTR, одного з ініціаторів громадянської блокади Криму Ленура Іслямова. Провадження у цій справі знаходиться у відомстві ФСБ. Сам Іслямов проживає на материковій частині України. Після порушення кримінальної справи розпочалися систематичні обшуки родичів та колег Іслямова (див. «Обшуки, допити та незаконні затримання»). Майно Іслямова було заарештоване. [12]

13. Листопад 2015, порушення кримінальної справи проти Мустафи Джемілева

В листопаді 2015 року було порушено кримінальну справу проти лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемілева. Його звинуватили в причетності до підризу ліній електропередач в Херсонській області. 20 січня 2016 року стало відомо, що де-факто федеральною службою безпеки в Криму на Джемілева відкриті кримінальні справи за трьома різними статтями. Де-факто Київський районний суд Сімферополя ухвалив рішення про його заочний арешт і оголошення в федеральний, а затим і міжнародний розшук (Джемілев тривалий час проживає в Києві). Точна кваліфікація обвинувачення невідома, однак вочевидь Мустафу Джемілева переслідують за його роль у функціонуванні кримськотатарських національних інституцій. Водночас, в межах цієї справи співробітники ФСБ і де-факто прокуратури Криму почали хвилю переслідувань керівників регіональних меджлісів, а також рідних і близьких членів Меджлісу. [13]

14. 12 травня 2016, порушення кримінальної справи проти Ільмі Умерова

12 травня 2016 року було порушено кримінальну справу проти заступника голови Меджлісу, ветерана кримськотатарського національного руху Ільмі Умерова. До окупації Умеров займав високі державні посади в Криму (заступник Голови Верховної Ради Криму, голова Бахчисарайської районної державної адміністрації). Відкрито виступав проти анексії Криму Російською Федерацією і відмовився від посад в де-факто органах влади. Переслідування з боку російських правоохоронців почалися з березня

2015 року, коли Умерова двічі викликали на допит у справі Ахтема Чийгоза, проводили обшук. За рік, у березні 2016 року Умеров дав інтерв'ю кримськотатарському телеканалу АTR, в якому заявив, що Росія повинна піти з українського Криму і Донбасу. 12 березня 2016 року проти нього було порушено кримінальну справу за «публічні заклики до замаху на територіальну цілісність РФ» (ч. 2 ст. 280.1 КК РФ), в будинку Умерова відбувся обшук. На вимогу ФСБ Ільмі Умерову провели примусову психіатричну експертизу. У грудні 2016

року Ільмі Умерова внесли до списку екстремістів, йому заблокували можливість проведення фінансових операцій в Криму.

У червні 2017 року з'ясувалося, що експертка, яка здійснювала лінгвістичну експертизу у справі (інтерв'ю Умерова, на підставі якого було порушено кримінальну справу, проходило кримськотатарською мовою), не володіє кримськотатарською мовою. Попри це, пізніше суд відмовив у залученні альтернативної лінгвістичної експертизи, зробленої на материковій частині України. 27 вересня 2017 року де-факто Сімферопольський районний суд виніс йому 2 роки позбавлення волі у колонії-поселенні і 2 роки заборони провадити публічну діяльність. 25 жовтня під час політичних переговорів за участі президентів Туреччини, України та Росії, Ільмі Умерова вивезли на територію Туреччини, звідки він приїхав в Україну. Адвокати повідомляють про помилування Ільмі Умерова і зняття всіх звинувачень, проте відповідні документи засекречені. Важливо відзначити, що викрадений в травні 2016 року Ервін Ібрагімов був фактично заступником Ільмі Умерова. [14]

15. 5 жовтня 2016, затримання Сулеймана Кадирова

5 жовтня 2016 року був затриманий член феодосійського Меджлісу Сулейман Кадиров. В нього вдома був проведений обшук ФСБ, під час якого були вилучені ноутбук і телефон. Обшук проводився в контексті здійснених Кадировим заяв про те, що Крим є територією України. 10 жовтня Кадирова допитали в ФСБ, а 11 жовтня проти нього було порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 280.1 КК РФ («Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на замах на територіальну цілісність Російської Федерації, вчинені за використання мережі Інтернет»). Обрано запобіжний захід (підписка про невиїзд). Лінгвістична експертиза у справі засвідчила, що в словах Кадирова немає складу злочину, який йому інкримінується. Де-факто суд призначив додаткову психолого-лінгвістичну експертизу. У квітні 2017 року Сулеймана Кадирова внесли до списку екстремістів і заблокували пенсійну банківську карту з єдиним джерелом доходу для Кадирова і його сім'ї. 1 березня 2018 року його було визнано винним і присуджено до 2 років умовного позбавлення волі, а також заборонено публічну діяльність на 2 роки. [15]

16. 23 листопада 2017, затримання «вимагачів» у «справі Веджіє Кашка»

23 листопада 2017 року в Сімферополі співробітниками ФСБ, «Центру Е» і де-факто поліції затримали кримськотатарських активістів Асана Чапуха, Казіма Аметова і Бекіра Дегерменджи, звинувативши їх у нібито вимаганні грошей у громадянина Туреччини. Того ж дня, але в іншому місці у цій же справі був затриманий Руслан Трубач.

Під час затримання з активістами була ветеранка кримськотатарського національного руху Веджіє Кашка, якій стало погано під час проведення силовиками операції затримання. Вона померла у машині швидкої допомоги того ж дня

Чотирьох затриманих так званий сімферопольський суд інкримінував їм порушення ч. 2 ст. 163 КК РФ. Аметов, Дегерменджі і Трубач досі перебувають в СІЗО – попри стан здоров'я і складні умови перебування там, їм постійно продовжується термін перебування в СІЗО. Чапуха у жовтні 2018 року через серйозний зрив стану здоров'я перевели під домашній арешт.

Попри те, що з затриманих лише Казім Аметов мав стосунок до політичних інституцій кримських татар (голова помісного меджлісу в Грушевці), у російській пресі затримання було представлено як «викриття чергової злочинної махінації Меджлісу». [16]

17 - 18. 26 квітня 2018, затримання Ресуля Веліляєва і Алі Барієва

26 квітня 2018 року були затримані підприємці та меценати Ресуль Веліляєв та Алі Барієв за нібито зберігання і збут прострочених продуктів. Їм інкримінували ч. 2 ст. 238 КК РФ. Після затримання підприємців етапували до СІЗО «Лефортово» у Москві. Їм досі не винесли вирок, строк утримування постійно продовжується. Справжніми причинами затримання незалежними журналістами та правозахисниками розглядається активна меценатська діяльність підприємців – вкладання в будівництво мечетей, підтримка кримськотатарських культурних заходів; а також той факт, що Ресуль Веліляєв мав досвід політичної діяльності, а також був делегатом Курултаю кримськотатарського народу. [17]

19. 21 травня 2018, кримінальне переслідування Олександра Стешенка за «участь в діяльності екстремістської групи»

21 травня ФСБ РФ заявила про те, що нібито викрила діяльність «екстремістської групи», створеної помічником Мустафи Джемілева Еролом Велієвим за вказівкою голови Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова і Служби безпеки України. ФСБ звинуватила «учасників групи» в плануванні низки злочинів з метою залякування проросійськи налаштованих кримських татар, а також в підпалі дому лояльного до окупаційної влади голови Духовного управління мусульман Криму Еміралі Аблаєва. З-поміж учасників групи були зазначені троє: Ерол Велієв – помічник Мустафи Джемілева; А. Третьяков (оголошений у федеральний розшук) та Олександр

Стешенко – харків'янин без попереднього досвіду співпраці з Меджлісом або будь-якими іншими політичними структурами, якого викрали співробітники ФСБ на КПП «Джанкой» 11 квітня 2018 року. Стешенко приїздив до Криму до знайомої. Після викрадення йому був присуджений адміністративний арешт, після якого його знову викрали співробітники де-факто правоохоронних органів. Протягом місяця – з 24 квітня до 21 травня, – адвокати і родина Стешенка не мали жодної інформації про місце його перебування. Відомо, що при затриманні Стешенка піддавали тортурам, внаслідок чого він обмовив себе і інших фігурантів сфабрикованої справи. В серпні стало відомо, що 26 липня 2018 року харків'янина Олександра Стешенка було засуджено до 2 років колонії-поселення за ч.2 ст.167 КК РФ. [18]

20. 30 жовтня 2018, обшук у місцевого жителя Ділявера Гафарова с. Жемчужина Криму Кіровський район

30 жовтня 2018, у селі Жемчужина Криму Кіровського району російські силовики провели обшук у місцевого жителя Ділявера Гафарова. В якості понятих на обшуку були присутні дві мешканки Феодосії, яких привезли з собою силовики. За інформацією ГО «Кримська солідарність», в будинку Гафарова безуспішно шукали зброю. 31 жовтня Гафаров був заарештований Київський районним де-факто судом Сімферополя за підозрою в нібито участь у збройному формуванні (ч.2 ст. 208 КК РФ). [19]

21. Листопад 2018, перша справа про «неповідомлення про злочин» (ст. 205.6 КК РФ)

В листопаді 2018, окупаційна влада Криму ініціювала першу справу про «неповідомлення про злочин» (ст. 205.6 КК РФ). Справу було відкрито проти кримського татарина через підозру у не інформуванні влади РФ про брата своєї дружини, який нібито воює в Сирії. [20]

22. 24 грудня 2018, вироки фігурантам першої Бахчисарайської «справи Хізб ут-Тахрір» Енверу Мамутову, Рустему Абільтарову, Ремзі Меметову і Зеврі Абсеітову

24 грудня 2018, Північно-Кавказький окружний воєнний суд в Ростові-на-Дону виніс вироки фігурантам першої Бахчисарайської «справи Хізб ут-Тахрір», визнавши їх винними в організація/участі у терористичній організації (ст. 205.5 КК РФ) і приготуванні до насильницького захоплення влади організованою групою за попередньою змовою (ч. 2 ст. 35, ч. 1 ст. 30, ст. 278 КК РФ). Фабули цих звинувачень збігаються: і те, і інше «доводиться», на думку слідства, приналежністю до Хізб ут-Тахрір та проведенням партійних зборів. Подвійне покарання за одне і те ж триваюче діяння порушує ст. 4 Протоколу №7 до Конвенції про захист прав людини і основних

свобод 1950 р. та ст. 50 Конституції РФ. Енвера Мамутова було засуджено до 17 років позбавлення волі в колонії суворого режиму з подальшим обмеженням волі на строк 1 рік 6 місяців, Рустема Абільтарова, Ремзі Меметова і Зеврі Абсеїтова - до 9 років колонії суворого режиму з подальшим обмеженням волі на строк 1 рік. Всі фігуранти заперечують свою провину і вважають кримінальне переслідування політично мотивованим. На судових засіданнях по справі здійснювався допит "таємних свідків" (в секретній кімнаті з викривленням голосу). Адвокати фігурантів вважають, що в кімнаті зі свідками могли перебувати сторонні люди, які підказували свідкам відповіді. Адвокати також відзначають, що в протоколах допитів відсутні питання, які слідчий задавав свідкам, що є порушенням норм КПК РФ. Це може свідчити про те, що питання були навідними і могли вплинути на показання свідків. На думку правозахисного центру «Меморіал» окупаційна влада РФ своїми діями в цій справі порушує низку норм Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р. і Протокол №7 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р. Правозахисний центр «Меморіал» вважає кримінальне переслідування політично мотивованим, так як воно здійснюється за звинуваченням в правопорушенні, подія якого було відсутнє, з порушенням російського та міжнародного права, та з терміном позбавлення волі, який є явно непропорційним суспільній небезпеці обвинувачених. [21]

23. 12 грудня 2018, затримання Едема Бекірова.

12 грудня 2018, російськими силовиками на в'їзді в Крим був затриманий Едем Бекіров. Відомо, що він прямував до Криму для відвідування 78-річної матері та родичів. Пізніше його доставили в будівлю ФСБ Росії в Сімферополі. Едем Бекіров підозрюється в скоєнні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 222 КК РФ («Незаконне придбання, зберігання і носіння боєприпасів і вибухових речовин, вчинені групою осіб за попередньою змовою») і ч. 2 ст. 222.1 КК РФ («Незаконне виготовлення вибухових речовин, а так само незаконні виготовлення, переробка або ремонт вибухових пристроїв, вчинені групою осіб за попередньою змовою»). Він нібито підшукав громадянина РФ Меметова К. Р. (псевдонім), з яким вступив в злочинну змову. Перебуваючи в Сімферополі, Бекіров, за версією ФСБ, передав «Меметова» сумку з 47 тротилівими шашками масою 11,62 кг і 192 патронами до пістолета Макарова та дав вказівку помістити їх у схованку. 23 серпня 2018 року «Меметов» добровільно звернувся в ФСБ, повідомивши про спільне з Е. Бекірова незаконне зберігання боєприпасів і вибухових речовин. Едем Бекіров провину не визнає. Його адвокат А. Ладін зазначав, що Едем Бекіров за станом здоров'я фізично не міг підняти сумку з такою вагою: він має

інвалідність 1 групи, на момент затримання переніс важкий інфаркт і йому недавно зробили операцію на серці, має 4 шунти, цукровий діабет, у нього ампутована нога. 13 грудня 2018, Київський районний суд Сімферополя обрав Едему Бекірова запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. На засіданні суду йому викликали швидку допомогу через різке погіршення самопочуття. Правозахисний центр «Меморіал» передбачає, що переслідування Едема Бекірова є політично мотивованим. Він неодноразово брав участь в мітингах, автопробігах, зборах, інших заходах, що проводяться кримськотатарськими громадськими об'єднаннями, спрямованими на захист політичних в'язнів в Криму, підтримку їх сімей, проти окупації Криму Росією. Активну політичну і правозахисну діяльність в цих напрямках ведуть також його дружина та інші члени сім'ї. [22]

24. 18 грудня 2018, інформація про ненадання медичної допомоги Едему Бекірову

18 грудня 2018 з'явилася інформація, що в Сімферопольському СІЗО, де утримується Бекіров, йому не надається необхідна медична допомога. Зокрема, йому не робляться перев'язки ампутованої ноги, хоча за рекомендаціями лікарів, так перев'язки повинні робитися 2-3 рази на день. Він позбавлений необхідних ліків, які має приймати у зв'язку з цукровим діабетом. Крім того, Едем Бекіров утримується у непристосованій для людини з інвалідністю камері. Адвокат А. Ладін зареєстрував скаргу прокурору по нагляду за законністю в виправних установах. Одна з основних позицій в скарзі - це те, що хвороби, наявні у Едема Бекірова, входять до списку тих, наявність яких не дозволяє обирати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. [23]

Адміністративні переслідування

1. 27 жовтня 2014, адміністративне переслідування Різи Шевкієва

27 жовтня 2014 року за результатами позапланової перевірки в офісі Меджліса так званий державний комітет Криму з охорони культурного спадку склав адміністративний протокол про порушення ст. 7.13 КпАП РФ (порушення правил збереження, використання і охорони об'єктів культурного спадку) і ініціював справу про адміністративне правопорушення щодо БО «Фонд «Крим» і генерального директора Фонду, члена Меджлісу Різи Шевкієва. Де-факто комітет, який провадив перевірку, заявив, що Фонд проводив неузгоджені з місцевою владою ремонт частини приміщень. Ще одним порушенням визначили передачу частини приміщення в користування газеті «Авдет» (на той момент офіційне друковане видання Меджлісу). 18 листопада 2014 року де-факто Київський районний суд присудив

штрафи «Фонду «Крим» – 4,5 млн рублів, і Різі Шевкієву – 350 тис. рублів. [19]

2. 23 січня 2015, адміністративне переслідування Сінавера Кадирова

23 січня 2015 року, вночі, Сінавера Кадирова, одного з координаторів Комітету з захисту прав кримськотатарського народу, колишнього члена Меджлісу кримськотатарського народу, делегата Курултая разом з Ескендером Барієвим і Абмеджитом Сулеймановим – членами Меджлісу, – був затриманий на виїзді з окупованого півострова до материкової частини України. Всі надали на перевірку українські паспорти з кримськими прописками.

Представники російських спецслужб оголосили Кадирову про адміністративне порушення при перетині кордону як іноземним громадянином, і за кілька годин допиту відвезли до суду

Де-факто суд в Армянську визнав Кадирова винним за ст. 18.8 КпАП РФ (порушення міграційного законодавства) і присудив його до видворення. Також було ухвалене рішення про оштрафування Кадирова на 2 тис. рублів. [20]

3. 22 квітня 2015, адміністративне переслідування директорки кримсько-татарської інформаційної агенції QHA

22 квітня 2015 року директорка кримськотатарської інформаційної агенції QHA, член Меджлісу Гаяна Юксель була викликана на допит в «Центр Е». Приводом для допиту стала публікація інформації про Українську повстанську армію (організація визнана Верховним судом РФ екстремістською від 17 листопада 2014 року) на сайті агенції. Було складено протокол про порушення ч. 2 ст. 13.15 КпАП РФ (розповсюдження інформації про екстремістську організацію без зазначення того, що діяльність відповідної організації є забороненою). При цьому сама Юксель стверджує, що публікація була зроблена до ухвалення рішення про відповідну заборону. [21]

4. 19 травня 2015, адміністративне переслідування Саніє Аметової

19 травня 2015 року голову регіонального меджлісу Красноперекопського району Саніє Аметову, а також імама с. Долинка Красноперекопського р-ну Юнуса Неметуллаєва звинуватили в організації незгодженого мітингу до Дня пам'яті жертв кримськотатарського народу. За словами Аметової, вона подала заяву про проведення мітингу в сільську раду с. Воїнкі за 15 днів до 18

травня. 13 травня дозвіл було отримано (розпорядження №109 від 13.05.2015). Після цього районна де-факто влада намагалася всіляко змінити умови цього дозволу, а організаторів мітингу викликали 16 і 17 травня в Красноперекопськ на перемовини з представниками ФСБ, де-факто прокуратури і де-факто поліції, присвячені протидії екстремізму. 18 травня 2015 року мітинг відбувся з лозунгами «Поверніть лідерів на Батьківщину», «Свободу Чийгозу», «Поверніть АТР, Ляле, Мейдан» (кримськотатарські незалежні медіа – прим.), «18 травня – день депортації кримськотатарського народу», «Къырым – бизим Ветан!» («Крим – наша Батьківщина!»).

Попри те, що більшість лозунгів були представлені російською, були також україномовні лозунги. 19 травня Аметову забрали до де-факто районного відділку внутрішніх справ, де змушували підписати протокол про адміністративне порушення. Після відмови її викликали до де-факто суду. Наприкінці червня 2015 року де-факто Красноперекопський районний суд, посилаючись на те, що проведення мітингу 18 травня було непогоджене з адміністрацією с. Воінки, визнав Аметову винною у порушенні ч. 2 ст. 20.2 КпАП (організація або проведення громадського заходу без подання у встановленому порядку сповіщення про проведення громадського заходу) і призначив їй штраф в обсязі 10 тис. рублів. [22]

5. 27 вересня 2016, адміністративне переслідування Алі Хамзіна

27 вересня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Алі Хамзіна у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Хамзіна було оштрафовано на 1000 рублів. Йдеться про нараду Меджлісу в Києві, на якій були ухвалені кадрові рішення. Нарада відбулася в екстреному порядку за вказівкою голови Меджлісу від 26 квітня 2016 року. [23]

6. 28 вересня 2016, адміністративне переслідування Ільмі Умерова

28 вересня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним голову Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерова винним у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Умерова було оштрафовано на 750 рублів. 9 листопада де-факто Верховний суд так званої Республіки Крим лишив це рішення чинним. Зустріч 22 вересня вдома у Ільмі Умерова відбулася для поздоровлення Рефата Чубарова з днем народження через онлайн-зв'язок, а також для висловлення

своєї позиції щодо ухвалених на зустрічі Меджлісу (доєднатися до ухвалення рішень вони не могли через те, що рішенням голови Меджлісу усі рішення мали ухвалюватися на території материкової частини України). [24]

7. 4 жовтня 2016, адміністративне переслідування Шевкета Кайбуллаєва

4 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Шевкета Кайбуллаєва у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Кайбуллаєва було оштрафовано на 500 рублів. [25]

8. 4 жовтня 2016, адміністративне переслідування Бекіра Мамутова

4 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Бекіра Мамутова у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Мамутова було оштрафовано на 750 рублів. [26]

9. 4 жовтня 2016, адміністративне переслідування Сади́ха Таба́ха

4 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Сади́ха Таба́ха у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Таба́ха було оштрафовано на 750 рублів. [27]

10. 7 жовтня 2016, адміністративне переслідування Енвера Куртієва

7 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Енвера Куртієва у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Куртієва було оштрафовано на 500 рублів. [28]

11. 14 жовтня 2016, адміністративне переслідування Еміне Авамілевої

14 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний

суд визнав винною члена Меджлісу кримськотатарського народу Еміне Авамілеву у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Авамілеву було оштрафовано на 750 рублів. 20 грудня де-факто Верховний суд РФ надіслав скаргу Авамілевої на повторний розгляд, втім 22 грудня 2016 року де-факто Бахчисарайський районний суд підтвердив своє попереднє рішення. [29]

12. 19 жовтня 2016, адміністративне переслідування Абдурамана Егіза

19 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Абдурамана Егіза у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Егіза було оштрафовано на 750 рублів. [30]

13. 24 жовтня 2016, адміністративне переслідування Ділявера Акієва

24 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Ділявера Акієва у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Акієва було оштрафовано на 500 рублів. 27 грудня 2016 року де-факто Верховний суд РФ підтвердив це рішення. [31]

14. 1 листопада 2016, адміністративне переслідування Зейнура Якубова

24 жовтня 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Зейнура Якубова у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення про призупинення його діяльності). Якубова було оштрафовано на 750 рублів. 17 січня 2017 року де-факто Верховний суд РФ підтвердив це рішення. [32]

15. 23 листопада 2016, адміністративне переслідування Мустафи Маушева

23 листопада 2016 року за присутність на зустрічі 22 вересня 2016 року (нарада Меджлісу в Києві) де-факто Бахчисарайський районний суд визнав винним члена Меджлісу кримськотатарського народу Мустафу Маушева у порушенні ст. 20.28 КпАП РФ (участь в діяльності громадського чи релігійного об'єднання, щодо якого ухвалено рішення

про призупинення його діяльності). Маушева було оштрафовано на 750 рублів. Цю інформацію надав адвокат Заір Смедляєв – на офіційному сайті суду вона відсутня. [33]

16. 23 травня 2017, адміністративне переслідування Рустема Меннанова

23 травня 2017 року голову регіонального меджлісу в Советському районі Рустема Меннанова було звинувачено в скоєнні адміністративного правопорушення за пост з привітанням Мустафи Джемілаєва з днем народження, в якому також є згадка про Меджліс кримськотатарського народу. 1 червня 2017 року Меннанова оштрафували на 2 тис. рублів за порушення ч. 2 ст. 13.15 (зловживання свободою масової інформації). 4 липня 2017 року де-факто Советський районний суд підтвердив це рішення. [34]

17. 6 грудня 2018, затримання адвоката Еміля Курбедінова.

6 грудня 2018 в Криму співробітники російського Центру з протидії екстремізму затримали адвоката Еміля Курбедінова. Під час затримання у адвоката були вилучені робоча техніка (телефон, комп'ютер, жорсткий диск), в якій знаходилася інформація, що містить адвокатську таємницю, яку, згідно з постановою «суду», повинна бути повернута лише за 10 діб. Коментуючи своє затримання, адвокат підкреслив, що воно відбувалося «на абсурдній підставі», а також, що він не визнає звинувачень у екстремізмі. Еміль Курбедінов зазначив, що причиною переслідувань є його правозахисна діяльність, допомога політв'язням і захист українського військового Богдана Небилиці. 7 грудня де-факто Київський районний суд Сімферополя засудив його до 5 діб адміністративного арешту за публікацію символіки ісламської організації Хізб ут-Тахрір у Facebook в 2013 році, тобто до окупації Криму РФ, коли на півострів не розповсюджувалася фактична юрисдикція РФ. У 2017 р. Еміль Курбедінов вже відбув 10 діб арешту за аналогічну публікацію в соціальній мережі «ВКонтакте». Протягом судового засідання де-факто силовики також склали адміністративний протокол на Нурі Абдурешитова, який намагався вести трансляцію із зали суду. Крім цього, 9 грудня 2018, в офіс адвокатів Еміля Курбедінова і Едема Семедляєва, розбивши вікно, намагався потрапити невідомий – його спинала металеві ґрати на вікні. За фактом цього адвокати подали заяву до де-факто поліції. [40]

До зазначених справ варто також додати, що переслідування національних інститутів кримських татар здійснюється не лише через тиск на представників цих інститутів, але й на активних громадян, які висловлюють підтримку цих інститутів. Наприклад, наприкінці 2014 року понад 100 кримських татар були притягнуті до адміністративної відповідальності за участь в акціях 3 травня 2014 року. Того дня лідер

кримських татар Мустафа Джемілев приїхав на адміністративний кордон з Кримом, намагаючись в'їхати на територію півострова. Напередодні йому заборонили в'їзд до РФ. Його вийшли зустріти тисячі осіб, водночас по всьому Криму проходили акції солідарності. Притягнення до адміністративної відповідальності здійснювалося за декількома статтями КпАП РФ. Ті особи, які брали участь в акції на адміністративному кордоні, притягувалися до відповідальності за незаконний перетин кордону. За фактами проведення протестів – в Бахчисарайському, Судакському районах, в Білогірську та Сімферополі – люди були притягнуті до відповідальності за ст. 20.2.2 КпАП РФ за одночасне перебування громадян, яке призвело до перешкод для руху транспортних засобів. Також були розпочаті адміністративні справи за порушення ст. 20.2 КАП РФ (порушення порядку проведення масового заходу). Були призначені адміністративні штрафи в розмірі від 10 до 40 тисяч рублів. Повний список імен і прізвищ постраждалих, а також хід адміністративних процесів відсутній. [41]

Також варто відзначити про адміністративні переслідування учасників траурних акцій, приурочених до відзначення роковин депортації кримських татар. Щороку від початку окупації 18 травня де-факто влада чинить тиск на тих, хто відкрито відзначає ці роковини. Щонайменше 26 осіб були притягнені до адміністративної відповідальності за участь у цих відзначень, не враховуючи понад 30 осіб, до яких застосовувалися незаконні затримання. Більше про це читайте в розділі «Свобода зібрань і асоціацій».

Обшуки, допити і незаконні затримання

1. 6 травня 2014, незаконне затримання і побиття Абдурамана Егіза

6 травня 2014 року в Сімферополі представники «самооборони» вимагали у члена Меджлісу Абдурамана Егіза надати документи. Після відмови і пропозиції викликати поліцію, представники «самооборони» одягли на нього кайданки і здійснили спробу вивезти його до свого офісу. Егіз почав чинити спротив, після чого його тих, хто його підтримав, побили. Напад здійснювали близько 20 осіб у військовій формі. Після кількох ударів Егіз таки показав свій паспорт. Після цього представники «самооборони» відпустили його. [42]

2. 14 травня 2014, обшук вдома у Мустафи Джемілева

14 травня 2014 року в будинку лідера кримськотатарського народу, колишнього голови Меджлісу і народного депутата Мустафи Джемілева відбувся обшук. Причини обшуку не повідомлялись. [43]

3. 15 травня 2014, обшук вдома у Алі Хамзіна

15 травня 2014 року вдома у керівника управління Меджлісу з зовнішніх зв'язків Алі Хамзіна співробітники ФСБ провели обшук. Приводом стали візитівки Хамзіна, які нібито знайшли у членів «Правого сектору». На момент обшуку Алі перебував у Києві. На допит наступного дня викликали його сина. [44]

4. 3 червня 2014, виклик на допит Шевкета Кайбуллаєва

3 червня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет», члена Меджлісу Шевкета Кайбуллаєва викликали до де-факто прокуратури в Сімферополі. Приводом стала нібито перевірка за фактом порушення закону РФ «Про протидію екстремістській діяльності» керівництвом видання. [45]

5. 24 липня 2014, виклик у ФСБ Шевкета Кайбуллаєва

24 липня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет», члена Меджлісу Шевкета Кайбуллаєва викликали в ФСБ для надання пояснень щодо отриманого ними звернення «про наявність матеріалів екстремістського штибу в газеті». Йшлося про публікацію рішення Меджлісу «Про наступні вибори депутатів Держради і представницьких органів муніципальних утворень в Республіці Крим», в якому значиться про відмову Меджлісу від участі в виборах. [46]

6. 3 вересня 2014, обшук вдома у родини Ісаєвих

3 вересня 2014 року в сімферопольському районі вдома у голови сільського меджлісу Ісаєва силовики провели обшук. Протягом обшуку з дому нікого не випускали, понятими були особи, які прибули разом із силовиками. Документи, які засвідчують особу і повноваження, не були представлені. За словами доньки Ісаєвих, силовики нібито виявили у господарській прибудові біля будинку пакет з речовиною схожою на тротил. [47]

7. 4 вересня 2014, обшук і незаконне затримання Мустафи Салмана і його синів

4 вересня 2014 року в селі Розливи Нижнегорського району представники де-факто правоохоронців і спецназу провели обшук вдома у голови Нижнегорського регіонального меджлісу Мустафи Салмана. Припустимо вони шукали зброю. Після обшуку Мустафу Салмана і його двох синів забрали до райвідділку де-факто поліції. Після допиту їх відпустили. [48]

8. 4 вересня 2014, обшук і незаконне затримання Іси Нурлаєва

4 вересня 2014 року вдома у голови Меджлісу села Почетне Іси

Нурлаєва близько 40 озброєних силовиків провели обшук – шукали озброєних людей і наркотики. В результаті була нібито знайдена тротилова шашка. Після обшуку Нурлаєва вивезли до де-факто центрального слідчого комітету (Сімферополь), де на допиті питання тротилової шашки не піднімалося. Натомість предметом допиту стала участь Нурлаєва в акції в Армянську 3 травня 2014 року (зустріч Мустафи Джемілева). Після допиту його відпустили. [49]

9. 4 вересня 2014, обшук вдома у Ділявера Хайреддінова

4 вересня 2014 року представники де-факто поліції Сімферополя провели обшук вдома у члена регіонального меджлісу Нижньогорського району Ділявера Хайреддінова. Про причини обшуку не заявлялось. [50]

10. 10 вересня 2014, незаконне затримання Алі Озенбаша

10 вересня 2014 року на виїзді з Криму на КПП «Армянськ» голову Ревізійної комісії Курултаю Алі Озенбаша незаконно затримали російські прикордонники, забравши його з потягу «Сімферополь–Львів». Озенбаш прямував до Львова на зустріч з лідером кримськотатарського народу Мустафою Джемілевим. Підстав для затримання прикордонники не назвали. Під час затримання супроти Озенбаша застосовували силу – викручували руки і кидали на землю. Як наслідок він отримав травму руки. Затим його допитали і лишили в приміщенні подібному до ізолятора тимчасового утримання. В цей час невідомі в цивільному застосовували до нього психологічний тиск і проводили особистий огляд. За 3 години Озенбаша відпустили, не надавши протоколу про затримання. [51]

11. 16 вересня 2014, обшук в квартирі Ескендера Барієва

16 вересня 2014 року вранці в квартирі члена Меджлісу кримськотатарського народу Ескендера Барієва в с. Молодіжне 15-ма озброєними співробітниками ФСБ було проведено обшук. Силовики представили постанову де-факто суду, згідно з якою обшук проводився через події 3 травня 2014 (зустріч Мустафи Джемілева на кордоні в Армянську). Шукали також ісламську літературу. Під час обшуку були вилучені ноутбук і системний блок. [52]

12. 16 вересня 2014, обшук і незаконне затримання Мустафи Асаба

16 вересня 2014 року співробітники ФСБ провели обшук вдома у голови Білогірського регіонального меджлісу Мустафи Асаба. Вони представили рішення де-факто суду про проведення обшуку через події 3 травня 2014 року. За результатами обшуку було вилучено декілька брошур (на релігійну тематику і про кримськотатарський

національний рух). Затим Асаба затримали і повезли на допит. На допиті його питали про причини його відмови від отримання паспорту громадянина РФ і чим йому не подобається Росія. За годину його відпустили без представлення звинувачення. [53]

13. 17 вересня 2014, виклик у ФСБ Шевкета Кайбуллаєва

17 вересня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет», члена Меджлісу Шевкета Кайбуллаєва викликали в ФСБ. Йому видали офіційне попередження про неприпустимість дій, які створюють умови для скоєння злочинів за ст. 282 КК РФ (публічні заклики до екстремістських дій). Кайбуллаєву заявили, що він 23 червня 2014 року допустив публікацію в газеті «Авдет» тексту, який у прихованій формі закликає не брати участь у виборах, а також має на меті перешкоджати законній діяльності органів державної влади, органів місцевого самоуправління і виборчих комісій. [54]

14. 10 грудня 2014, допит Ахтема Чийгоза

10 грудня 2014 року у день запланованого Меджлісом мітингу щодо Міжнародного дня прав людини заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза викликали на допит до Слідчого комітету РФ як свідка у справі щодо подій 3 травня 2014 року. [55]

15. 17 грудня 2014, допит Різи Шевкієва і вилучення власності «Фонду «Крим»

17 грудня 2014 року член Меджлісу, голова благодійної організації «Фонд «Крим» Різа Шевкієв був викликаний на допит в управління ФСБ в Сімферополі. Звідти він у супроводі співробітників ФСБ поїхав до лікарні в селі Піонерське Сімферопольського району, де зберігалися особисті речі відомого кримськотатарського письменника Дженгіза Дагджи. Ці речі Консульство Туреччини в Україні офіційно передало «Фонду «Крим» з метою подальшого створення музею письменника. Співробітники ФСБ зачитали постанову про нібито контрабанду вантажу, вилучили експонати і заявили, що проти Шевкієва відкрито кримінальну справу. [56]

16. 19 січня 2015, незаконне затримання Еміне Авамилєвої

19 січня 2015 року на КПП «Армянськ» співробітники російської прикордонної служби без пояснення причин незаконно затримали члена Меджлісу, делегатку Курултаю, адвокатку Еміне Авамилєву. [57]

17. 10 лютого 2015, допит Заіра Смедляєва

10 лютого 2015 року голову ЦВК Курултаю Заіра Смедляєва допитали у відділі ФСБ щодо справи про 3 травня 2014 року. Допит проводився кримськотатарською на вимогу Смедляєва. [58]

18. – 19. 23 січня 2015, незаконне затримання Ескендера Барієва і Абмеджита Сулейманова

23 січня 2015 року російські прикордонники на виїзді з Криму затримали членів Меджлісу, координаторів Комітету з захисту прав кримськотатарського народу Ескендера Барієва, Абмеджита Сулейманова і Синавера Кадирова. Після демонстрації затриманими паспортів України прикордонники заявили, що ті, як іноземні громадяни, порушили режим перебування на території Криму, пробувши там понад 90 діб. Після допиту Барієва і Сулейманова відпустили, а супроти Кадирова почали адміністративну справу (див. розділ «Адміністративні переслідування»). За день до цього де-факто прокурор Наталя Поклонська заявила про те, що супроти Комітету з захисту прав кримськотатарського народу варто відкрити кримінальну справу. Цей факт припустимо може бути пов'язаний із фактом затримання. [59]

20. 30 січня 2015, обшук вдома у Ахтема Чийгоза

30 січня 2015 року вдома у заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза в Бахчисараї представники де-факто поліції провели обшук. Дім оточив ОМОН, всередину нікого не пускали. Обшук пояснили провадженням кримінальної справи за ч. 1 ст. 212 КК РФ (організація масових заворушень). Обшук продовжувався понад 10 годин, в результаті нічого не знайшли. Були вилучені 2 тисячі доларів США і 100 євро особистих заощаджень, сувенірні монети, вся комп'ютерна техніка і особисті телефони. [60]

21. 4 лютого 2015, незаконне затримання Асана Чебієва

4 лютого 2015 року в смт. Советське співробітники де-факто правоохоронних органів затримали Асана Чебієва – близького родича члена Меджлісу, одного з координаторів Комітету з захисту прав кримськотатарського народу Абмеджита Сулейманова. Затримання пояснили провадженням у «справі 26 лютого». Чебієва вивезли в Сімферополь на допит, після якого його відпустили. Пізніше виявилось, що його допитували не як звинуваченого, а як свідка. [61]

22. – 27. 5 березня 2015, допити учасників Всекримської конференції з захисту прав кримськотатарського народу

З початку березня 2015 року учасників Всекримської конференції з захисту прав кримськотатарського народу (17 лютого 2015 року), організованої Комітетом з захисту прав кримськотатарського народу, почали викликати на допити. На конференції було ухвалене звернення до президента України Петра Порошенка, голови Турецької Республіки Реджепа Таїпа Ердогана і генерального секретаря

ООН Пан Гі Муна, в яких йшлося про утиски прав кримських татар російською владою. На допити у так званий слідчий комітет були викликані заступник голови Меджлісу Наріман Джелялов, член Меджлісу Мустафа Маушев, колишній член Ревізійної комісії Курултаю Куртсеїт Абдулаєв, активісти Гульнара Сейтумерова, Решат Артмамбетов і Каміль Кадиров. На допиті затриманих розпитували про їхнє ставлення до ухвалених на конференції документів, як вони пов'язані з ініціаторами заходу, а також, чи не видаються їм заяви, озвучені на конференції, екстремістськими. [62]

28. 23 березня 2015, допит Ільмі Умерова

23 березня 2015 року у справі «26 лютого» заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова викликали на допит в управління з розслідувань особливо важливих справ Головного слідчого управління СК РФ, яке діє в окупованому Криму. Під час допиту у нього намагалися з'ясувати інформацію про діяльність заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза і організацію мітингу 26 лютого 2014 року. Допит провадився понад 2 години. [63]

29. 27 березня 2015, допит і обшук Нарімана Джелялова

27 березня 2015 року як свідка у «справі 26 лютого» де-факто слідчий комітет в Криму допитав першого заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Нарімана Джелялова. Допит провадився понад 5 годин, опісля в нього вдома був проведений обшук. У Джелялова вилучили мобільний телефон. [64]

30. 31 березня 2015, допит і обшук Ільмі Умерова

31 березня 2015 року члена Меджлісу Ільмі Умерова викликали на допит в управління з розслідувань особливо важливих справ Головного слідчого управління СК РФ, яке діє в окупованому Криму. Допит стосувався «справи 26 лютого» і провадився понад 7 годин. Після допиту вдома в Умерова провели обшук. [65]

31. 14 квітня 2015, обшук і незаконне затримання Мустафи Асаба

14 квітня 2015 року в межах слідства у «справі 26 лютого» вдома у голови Білогірського регіонального меджлісу Мустафи Асаба було проведено обшук, під час якого вилучили 13 патронів, які нібито належали йому. Після обшуку його затримали і вивезли на допит в де-факто Слідчий комітет. Після допиту його відпустили. [66]

32. 25 квітня 2015, допит Нарімана Джелялова

25 квітня 2015 року, під час засідання Меджлісу, першого заступника голови Меджлісу Нарімана Джеляла вивезли на допит в де-факто

Слідчий комітет в Криму. Його допитали у «справі 26 лютого». З Джелялова взяли підписку про нерозголошення. [67]

33. – 34. 27 квітня 2015, допит Абдурамана Егіза і Ділявера Акієва

27 квітня 2015 року на допит у «справі 26 лютого» в де-факто Слідчий комітет Сімферополя викликали члена Меджлісу Абдурамана Егіза і керівника Секретаріату Меджлісу Ділявера Акієва. [68]

35. 28 квітня 2015, допит Заіра Смедляєва

28 квітня 2015 року на допит у «справі 26 лютого» в де-факто Слідчий комітет Сімферополя викликали голову ЦВК Курултаю Заіра Смедляєва. [68]

36. – 41. 30 квітня 2015, допит Нарімана Джеляла, Ділявера Акієва, Алі Хамзіна, Енвера Куртієва, Заіра Смедляєва і Алі Озенбаша

30 квітня 2015 року відбувся допит першого заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Нарімана Джеляла, керівника Секретаріату Меджлісу Ділявера Акієва, членів Меджлісу Алі Хамзіна і Енвера Куртієва, голови ЦВК Курултаю кримськотатарського народу Заіра Смедляєва, а також голови Ревізійної комісії Курултаю Алі Озенбаша в де-факто слідчому комітеті в Криму. Допит проводився з приводу подій 26 лютого 2014 року, а також ролі Ахтема Чийгоза в них. [69]

42. 15 травня 2015, виклик до «прокуратури» Шевкета Кайбуллаєва

15 травня 2015 року де-факто прокуратура Криму викликала на допит члена Меджлісу кримськотатарського народу, головного редактора газети «Авдет» Шевкета Кайбуллаєва. На допиті йому особисто видали заборону на проведення і участь у публічних заходах 18 травня. [70]

43. – 44. 28 липня 2015, допити і перешкоджання участі членів Меджлісу у Всесвітньому конгресі кримських татар

28 липня управління де-факто Слідчого комітету викликала на допит як свідків у «справі 26 лютого» голову ЦВК Курултаю Заіра Смедляєва та першого заступника голови Меджлісу Нарімана Джелялова. Допит призначили на дати проведення Всесвітнього конгресу кримських татар 1–2 серпня. [71]

45. – 47. 31 липня 2015, перешкоджання участі членів Меджлісу у Всесвітньому конгресі кримських татар

31 липня 2015 року під час виїзду трьох членів Меджлісу – Енвера Куртієва, Дінара Сейтгазієва і Зенура Якубова – з Криму до Туреччини

на Всесвітній конгрес кримських татар в Туреччині, їх проінформували через телефонний дзвінок про призначений на 1 серпня допит в де-факто Слідчому комітеті. [72]

48. – 58. 2 листопада 2015, обшуки у справі проти Ленура Іслямова, відозва ліцензії у організації, яка належить Іслямову

2 листопада 2015 року, в межах порушеної кримінальної справи проти колишнього політика в АРК, генерального директора телеканалу АТР, віце-президента Всесвітнього конгресу кримських татар і одного з організаторів блокади Криму Ленура Іслямова, було проведено 10 обшуків: вдома у колишньої редакторки телеканалу АТР Лілії Буджурової (на місце обшуку не було допущено адвоката, під час обшуку були вилучені цифрові носії та мобільний телефон); вдома у экс-директорки телеканалу АТР Ельзари Іслямової; вдома у сестри Іслямова – Ленари Іслямової; батька Іслямова – Едема Іслямова; в московській квартирі Іслямова; в приміщенні транспортної компанії «СімСітіТранс» (підприємство Іслямова); в кримській редакції телеканалу АТР та будівлі видання «15 минут»; офісах ООВ «Квін-груп-Крим» і мережі магазинів «I-Com» (підприємства Іслямова) – будівлі були оточені співробітниками ОМОНу, не допускалися співробітники підприємств, були вилучені комп'ютерна техніка і документи. Того ж дня «Банк Росії» (центральний банк РФ) відізвав ліцензію у кредитної організації «Джаст Банк», яка належить Іслямову. Обшуки та відозва ліцензії, а також сама кримінальна справа проти Іслямова розглядається авторами звіту як комплекс заходів тиску на мовлення кримськотатарських медіа в першу чергу (АТР, 15минут). [73]

59. 25 листопада 2015, спроба допиту Сафінар Джемілевої

25 листопада 2015 року де-факто СК у Криму викликав на допит дружину лідера кримськотатарського народу, Уповноваженого при Президенті України з питань кримських татар Мустафи Джемілева – Сафінар Джемілеву – у справі про підрив 22 листопада 2015 року ліній електропередач (Кримінальна справа про підрив ліній електропередач 22 листопада 2015 року – одна з акцій дискредитації Мустафи Джемілева і Меджлісу кримськотатарського народу, яких де-факто влада в Криму звинувачує у акті підриву). Втім, справу було передано до відомства ФСБ і виклик було скасовано. [74]

60. 26 листопада 2015, виклик на допит Рустема Шевкієва

26 листопада 2015 року член Меджлісу, син голови БО «Фонд «Крим» Різа Шевкієв отримав повістку в де-факто СК в Криму. Його викликали на допит у справі про підрив 22 листопада 2015 року ліній електропередач. [75]

61. 26 листопада 2015, допит родичів Ескендера Барієва

26 листопада 2015 року співробітники ФСБ прийшли додому до батьків члена Меджлісу і координатора Комітету з захисту прав кримськотатарського народу Ескендера Барієва. Вони розпитували про місце перебування їхнього сина, а також сестер Барієва. Їх викликали на допит. [75]

62. 30 листопада 2015, обшук у Рустема Меннанова

30 листопада 2015 року співробітники ФСБ провели обшук вдома у в.о. голови Советського регіонального меджлісу Рустема Меннанова у справі про підрив 22 листопада 2015 року ліній електропередач. [76]

63. 30 листопада 2015, обшук у Екрема Абдульватова

30 листопада 2015 року співробітники ФСБ провели обшук вдома у голови Кіровського регіонального меджлісу Екрема Абдульватова у справі про підрив 22 листопада 2015 року ліній електропередач. [76]

64. 30 листопада 2015, обшук у Сулеймана Кадирова

30 листопада 2015 року співробітники ФСБ провели обшук вдома у члена Феодосійського регіонального меджлісу Сулеймана Кадирова у справі про підрив 22 листопада 2015 року ліній електропередач. [76]

65. 2 грудня 2015, обшук вдома у Ільвера Аметова

2 грудня 2015 року співробітники ФСБ провели обшук вдома у голови меджлісу м. Судак Ільвера Аметова, який до цього відкрито критикував роботу «правоохоронців» у розкритті крадіжок в мечетях. Сам Аметов на момент обшуку перебував у лікарні. [77]

66. 2 грудня 2015, обшук вдома у Садиха Табаха

2 грудня 2015 року співробітники де-факто правоохоронних органів провели обшук вдома у члена Меджлісу кримськотатарського народу, бізнесмена Садиха Табаха. Про причини обшуку не було заявлено. [78]

67. 9 грудня 2015, обшук вдома у Ельзари Іслямової

9 грудня 2015 року в межах кримінальної справи проти колишнього політика в АРК, генерального директора телеканалу АTR, віце-президента Всесвітнього конгресу кримських татар і одного з організаторів блокади Криму Ленура Іслямова, було проведено обшук вдома у колишньої генеральної директорки телеканалу АTR Ельзари Іслямової. [79]

68. – 69. 1 лютого 2016, обшуки у справі проти Ленура Іслямова

1 лютого 2016 року в межах кримінальної справи проти колишнього

політика в АРК, генерального директора телеканалу АТР, віце-президента Всесвітнього конгресу кримських татар і одного з організаторів блокади Криму Ленура Іслямова силовики провели обшуки в офісах компанії-перевізника «СімСітіТранс», а також в редакціях кримськотатарського каналу АТР. При цьому «прокурор Криму» Наталя Поклонська заявила, що в компанії «СімСітіТранс» не проводили обшуки, а намагалися вручити припис про усунення порушень. [80]

70. 2 лютого 2016, допит внука Мустафи Джемільєва

2 лютого 2016 року співробітники де-факто Федеральної міграційної служби Криму прийшли додому до Ельзари Абдулжелілової і Ерола Абдулжелілова – доньки і онука Мустафи Джемільєва, – задля проведення паспортного контролю. Після перевірки двоє представників де-факто поліції – один з яких пред'явив документи капітана «поліції» м. Коктебель Алі Фазілова, – прийшли до Ерола Абдулжелілова і викликали його на допит. Коли Абдулжелілов відмовився, посилаючись на порушення процедури виклику на допит, так звані співробітники «поліції» пішли, пообіцявши, що його буде викликано на допит пізніше. [81]

71. 11 лютого 2016, допит Нарімана Джелєлова

11 лютого 2016 року де-факто прокуратура Криму в м. Сімферополь викликала на допит заступника голови Меджлісу Нарімана Джелєлова. Підставою для допиту були названі скарги від невідомих осіб з проханням про заборону діяльності Меджлісу. На допиті у Джелєлова з'ясовували, чим займається Меджліс, про його обов'язки і роль в структурі Меджлісу. [82]

72. 1 березня 2016, обшук вдома у Ленура Аблязімова

1 березня 2016 року вдома у голови Ленінського регіонального меджлісу Ленура Аблязімова було проведено обшук. Підставою до нього стало нібито зберігання ним незареєстрованого за російським законодавством рушниці для полювання. Після обшуку Аблязімова відвезли до відділку де-факто поліції для складання протоколу. [83]

73. 3 березня 2016, обшук вдома у Шаіпа Сулейманова

3 березня 2016 року силовики прийшли з обшуком додому до голови мусульманської громади села Воїнка Красноперекопського району Шаіпа Сулейманова. Протягом 5-тигодинного обшуку було вилучено релігійну літературу. Обшук проводили 10 озброєних осіб, а також близько 10 осіб у цивільному. Понятих з-поміж сусідів Сулейманова не допустили, натомість ними були особи, які прибули разом із

силовиками. Підставою до проведення обшуку стала підозра про те, що вдома у Сулейманова переховуються кримськотатарські терористи. [84]

74. 22 березня 2016, обшук вдома у Ремзі Муратова

22 березня 2016 року вдома у делегата Курултаю кримськотатарського народу Ремзі Муратова, в с. Дмитрівка Джанкойського району, відбувся обшук. Обшук тривав 3 години і припустимо був пов'язаний з «боротьбою з тероризмом». [85]

75. 22 березня 2016, обшук вдома у Шевкета Усманова

22 березня 2016 року вдома у делегата Курултаю кримськотатарського народу Шевкета Усманова, в с. Веселе Судакського району, співробітники ОМОНу провели обшук. Усманов на той час перебував у Києві, під час обшуку були присутні його дружина і сини. Про причини обшуку не заявлялось. [86]

76. 22 березня 2016, обшук вдома у Учкуну Девлетшаєва

22 березня 2016 року було проведено 3-годинний обшук вдома у голови Курманського регіонального меджлису, делегата Курултаю Учкуну Девлетшаєва. Під час обшуку Девлетшаєв був на роботі. Його дружині, яка була вдома під час обшуку, не дозволили вийти з ним на контакт. Адвокат Едем Смедляєв припустив, що проведення обшуку було пов'язане з нарадою з приводу Криму, організованою головою Ради Безпеки РФ Ніколаєм Патрушевим 21 березня 2016 року. [87]

77. 30 травня 2016, незаконне затримання Алі Озенбаша

30 травня 2016 року під час проходження КПП «Джанкой» було затримано голову Ревізійної комісії Курултаю, члена виконавчої ради Всесвітнього конгресу кримських татар Алі Озенбаша. Особа в формі без розпізнавальних знаків, не представившись, розпочала допит. Було заявлено про потребу огляду особистих речей Озенбаша, після його відмови силовики, за присутності понятих, провели особистий огляд Озенбаша і перевірили його паспорт. Допит продовжувався 3 години. [88]

78. 30 травня 2016, застереження Лілії Буджурові

30 травня 2016 року директорці телеканалу АTR Лілії Буджуровій де-факто владою було заявлене застереження про неприпустимість порушення законодавства про протидію екстремістській діяльності. Приводом до застереження стала публікація в Facebook, в якій Буджурова закликала допомогти дітям заарештованих окупаційною владою кримських татар. [89]

79. 15 серпня 2016, обшук на підприємстві Ремзі Муратова

15 серпня 2016 року на підприємстві члена Ревізійної комісії Курултаю кримськотатарського народу Ремзі Муратова було проведено обшук «в межах антитерористичних заходів». Під час обшуку були вилучені документи, пов'язані з громадською діяльністю Муратова. [90]

80. – 81. 14 вересня 2016, обшук вдома у Енвера Алядінова та його батька

14 вересня 2016 року представники де-факто поліції провели обшук вдома у голови місцевого меджлісу Енвера Алядінова, в с. Гришино Первомайського р-ну. Було заявлено, що обшук провадився з метою знайти у Алядінова наркотики. Після обшуку силовики поїхали з обшуком в дім батька Алядінова, який на той момент знаходився у лікарні. [91]

82. – 89. 30 вересня 2016, допити з приводу заборони діяльності Меджлісу

26 вересня 2016 року декількох членів Меджлісу і делегатів Курултаю – Еміне Авамільєву, Ділявера Акієва, Мустафу Маушева, Бекіра Мамутова, Садиha Табаха, Шевкета Кайбуллаєва, Енвера Куртієва і Абдурамана Егіза, – викликали на допит до Центру протидії екстремізму РФ. 30 вересня 2016 року Еміне Авамільєву, Ділявера Акієва, Мустафу Маушева, Бекіра Мамутова, Садиha Табаха, Шевкета Кайбуллаєва допитали у «Центрі Е» щодо рішень Меджлісу призупинити членство Еміралі Аблаєва, Руслана Якубова і Айдера Аджимамбетова через їхню колаборацію з окупаційною владою, а також звільнення останнього з посади заступника голови Меджлісу. Під час допиту були складені адміністративні протоколи у зв'язку з участю у «забороненому зібранні». Енвер Куртієв на допит не з'явився, вимагаючи письмового запрошення. Абдураман Егіз не з'явився на допит за станом здоров'я. [92]

90. 13 березня 2017, допит Нарімана Джелялова

13 березня 2017 року першого заступника голови Меджлісу Нарімана Джелялова викликали в Центр протидії екстремізму. Його допитали у зв'язку з його інтерв'ю для каналу 112, де він стверджував, що є заступником голови «екстремістської організації» Меджлісу. Також його допитували щодо його зв'язків з Марленом Мустафаєвим, якого затримали у лютому 2017 року і визнали винним за ст. 20.3 КпАП РФ за пост в соціальній мережі. [93]

91. 8 травня 2017, обшук вдома у Ільвера Аметова

8 травня 2017 року 10 співробітників ОМОНу провели обшук вдома у голови судакського регіонального меджлісу Ільвера Аметова. Приводом для обшуку стало повідомлення про зберігання ним

наркотиків і зброї. Заявлених предметів знайдено не було, втім було вилучено камери відеоспостереження з фасаду дому. [94]

92. – 93. 8–9 травня 2017, незаконні затримання Амета Аметова

8 травня 2017 року, після обшуку вдома у голови судакського регіонального меджлісу Ільвера Аметова, було незаконно затримано його сина Амета Аметова. Його повалили на підлогу, одягли кайданки і побили. Після цього його забрали на допит, затим відпустили. Наступного дня «поліція» повторно затримала його. [95]

94. 17 травня 2017, погроза затриманням Шевкету Кайбуллаєву

17 травня 2017 року, напередодні Дня пам'яті депортації кримськотатарського народу, члена Меджлісу, головного редактора газети «Авдет» Шевкета Кайбуллаєва викликали в де-факто прокуратуру Сімферопольського району. Там йому погрожували затриманням, посилаючись на скаргу певного Іванова про те, що Кайбуллаєв нібито планує організацію несанкціонованих громадських заходів. Надати скаргу для ознайомлення співробітники де-факто прокуратури відмовились. [96]

95. 20 серпня 2017, незаконне затримання Бекіра Умерова

20 серпня 2017 року затримали брата заступника голови Меджлісу Ільмі Умерова – Бекіра Умерова. Підставою до затримання стала організація ним проведення заходу в честь 30-річчя від масових мітингів кримських татар на Красній площі в Москві у 1987 році. Захід мав відбутися на кінській базі «Ковбой» в с. Ак-Кая Білогірського району. Захід було скасовано представниками де-факто поліції через нібито виявлення на локації схрону боєприпасів. Після допиту Умерова відпустили, не заявивши жодних обвинувачень. [97]

96. 30 серпня 2017, незаконне затримання Алі Озенбаша

30 серпня 2017 року на адмінкордоні на виїзді з Криму співробітники ФСБ затримали голову Ревізійної комісії Курултаю, члена виконавчої ради Всесвітнього конгресу кримських татар Алі Озенбаша. Його утримували півтори години без представлення підстав до затримання, затим відпустили. [98]

97. 8 листопада 2017, обшук вдома у Екрема Абдульваапова

8 листопада 2017 року під час масових незаконних обшуків і затримань кримськотатарських активістів відбувся обшук вдома у голови кировського регіонального меджлісу Екрема Абдульваапова. Причини обшуку не були представлені. [99]

98. 21 листопада 2017, обшук вдома у Мустафи Мустафаєва

21 листопада 2017 року співробітники де-факто поліції провели обшук з відеофіксацією вдома у делегата Курултаю Мустафи Мустафаєва. Підставою до обшуку став нібито невиплачений кредит його сина Фахрі. Під час обшуку були вилучені всі папери, в яких значилося ім'я Фахрі Мустафаєва. [100]

99. – 104. 23 листопада 2017, масові обшуки під час затримання «вимагачів» у «справі Веджіє Кашка»

23 листопада 2017 року в межах затримання «вимагачів» – кримськотатарських активістів Асана Чапуха, Казіма Аметова і Бекіра Дегерменджи, яких звинуватили у нібито вимаганні грошей у громадянина Туреччини, – відбулася низка обшуків: вдома у Руслана Трубача, Казіма Аметова, Бекіра Дегерменджи, Ельміри Баранової-Газієвої, Курсеїта Абдуллаєва, Асана Чапуха. У російській пресі затримання було представлено як «викриття чергової злочинної махінації Меджлісу», попри те, що з затриманих лише Казім Аметов мав стосунок до політичних інституцій кримських татар – голова помісного меджлісу в Грушевці (див. більше у підрозділі «Кримінальні переслідування»). [101]

105. 12 грудня 2017, обшук і незаконне затримання Рустема Османова

12 грудня 2017 року відбулися обшуки в двох сусідніх будинках в с. Урожайне Советського р-ну. Після обшуків було затримано сина кримськотатарського активіста, голови урожайненського меджлісу і члена регіонального меджлісу Рустема Османова. Його вивезли до де-факто Київського відділку внутрішніх справ Сімферополя, затим відпустили. Підставою до обшуків стала нібито інформація про зберігання наркотиків. [102]

106. 21 грудня 2017, виклик на допит родичів Ескендера Барієва

21 грудня 2017 року родичам члена Меджлісу, голови правління Кримськотатарського ресурсного центру Ескендера Барієва прийшли повістки з викликом до управління ФСБ. Зокрема на допит викликали батька, мати, тестя, тещу, двох сестер і дружину Барієва. Допитали двох сестер і тестя. З них взяли підписку про нерозголошення. [103]

107. 6 лютого 2018, незаконне затримання Фахрі Муратова

6 лютого 2018 року невідомі у формі співробітників ОМОНу і балаклавах зупинили машину Фахрі Муратова – сина члена Ревізійної комісії Курултаю кримськотатарського народу Ремзі Муратова. Без пояснень причин, його витягли з машини, побили и лишили поряд з авто. Після цього вони обшукали його машину і залишили його.

Пізніше співробітники де-факто правоохоронних органів заявили, що це ймовірно була «операція з затримання наркоторговців», а Муратова, можливо, з кимось переплутали. [104]

108. – 140. 26 квітня 2018, обшуки в межах кримінальної справи проти Ресуля Веліляєва і Алі Барієва

26 квітня 2018 року в Білогірську пройшли обшуки вдома у кримськотатарських підприємців, меценатів, активістів кримськотатарського національного руху Алі Барієва, Ресуля Веліляєва, а також їхніх родичів. Водночас обшуки проходили в приміщеннях виробничих баз, в десятку фірмових магазинів «КримОпт» – фірми, яка належить братам Веліляєвим, в офісі підприємства «Стимул», в магазинах торговельної мережі «Гузель». Обшуки проходили за 33-ма адресами. Після обшуків Ресуля Веліляєва і Алі Барієва вивезли до де-факто Слідчого комітету (див. більше у підрозділі «Кримінальні переслідування»). [105]

141. 23 травня 2018, незаконне затримання Асана Егіза

23 травня 2018 року відбулося незаконне затримання делегата Курултаю кримськотатарського народу Асана Егіза. Авто Егіза зупинив мікроавтобус де-факто Державтоінспекції. Особи в масках і формі без шевронів заштовхнули Егіза до мікроавтобуса, надягли на нього кайданки і мішок на голову, і побили. За півтори години побоїв Егіза вивезли в ліс за містом – поблизу смт. Партизанське на трасі Сімферополь-Бахчисарай, де його викинули при дорозі. В управлінні ФСБ РФ затримання Егіза заперечують. [106]

142. 28 червня 2018, обшук і незаконне затримання Ахтема Мустафаєва

28 червня в Бахчисараї після обшуку співробітники ФСБ затримали кримського татарина Ахтема Мустафаєва – водія дружини Мустафи Джемілева. Супроти нього були застосовані катування. За наявною інформацією затримання пов'язано з кримінальною справою проти харків'янина Олександра Стешенка і Ерола Велієва, помічника народного депутата України Мустафи Джемілева (звинувачення в організації та участі в екстремістському угрупованні – див. більше у підрозділі «Кримінальні переслідування»). Співробітники ФСБ утримували Мустафаєва приблизно 12 годин. За цей час відбулося 2 допити, його було побито, йому надягали мішок на голову, чинили на нього психологічний тиск. [107]

143. 3 серпня 2018, обшук і незаконне затримання Ленура Аблязімова

3 серпня 2018 року в Ленінському районі Криму відбувся «огляд» в будинку голови регіонального меджлісу Ленура Аблязімова. Після

обшуку Аблязімова затримали і відвезли до місцевого де-факто відділу з внутрішніх справ. Того ж дня його відпустили під підписку про невиїзд і нерозголошення таємниці слідства. [108]

144. 3 серпня 2018, надання пояснень Назімом Меметовим

3 серпня 2018 року заступника голови ЦВК Курултаю Назіма Меметова опитували з метою отримання свідчень. Опитування проводилося через донос його сусідки. Меметова відпустили, втім заяву на наклеп суд не прийняв. [109]

145. 25 серпня 2018, незаконне затримання Сервера Девлетшаєва

25 серпня 2018 року на КПВВ «Каланчак» співробітники ФСБ РФ близько 18 годин утримували сина делегата Курултая Сервера Девлетшаєва, його допитували спецслужби. [110]

146. 21 жовтня 2018, обшук Ісмета Меметова

21 жовтня 2018 співробітники ФСБ Росії провели обшук, формально представлений ними як "обстеження приміщення" у жителя м. Старий Крим, кримськотатарського активіста Ісмета Меметова. Приводом для нього стали підозри в його «причетність до Меджлісу кримськотатарського народу», забороненої в Росії і визнаної екстремістською організацією (ч. 2 ст. 282.2 КК РФ). За версією ФСБ Меметов здійснював фінансування Меджлісу і зберігав екстремістську літературу. Незважаючи на те, що адвокат Ісмета не дав згоди на огляд приміщень без відповідного судового рішення, силовики провели "огляд" приміщень, що належать Ісмету Меметова (двох боксів СТО, магазину, кафе і його будинку), але нічого не вилучили. Сам Ісмет Меметов пов'язує тиск на себе з активним відвідуванням судів щодо політично мотивованих справ і активною громадянською позицією. [111]

148. 28 листопада 2018, обшук Еліни Мамедової

28 листопада 2018 у квартирі мешканки м. Ялти Еліни Мамедової, обвинуваченої російською владою Криму в розпалюванні ненависті і ворожнечі (ч.1 ст. 282 КК РФ) за репости декількох записів в соцмережі «ВКонтакте», датовані 2014 і 2015 рр., провели вже другий обшук (перший проходив 13 червня 2018). Еліні зачитали постанову суду, на підставі якої проходив обшук, не давши можливості власноруч з нею ознайомитися. Незважаючи на те, що в постанові було вказано прізвище слідчого - Осокін, обшук проводила інша особа. У проведенні обшуку брали участь троє осіб зі слідчим Гайфуліним на чолі і двоє понять, які приїхали разом з ними. Безуспішно шукали ноутбук, за допомогою якого Еліна нібито робила репости в соціальній мережі «ВКонтакте». За словами Еліни, вона вже повідомляла слідчим

органам, що ноутбук знаходиться в ремонті, що викликає питання щодо обґрунтованості підстав чергового обшуку. Замість ноутбуку вилучили зубну щітку нібито для відібрання зразків ДНК. [112]

149. 28 листопада 2018 обшуки у Еміра і Руслана Муртазаєвих

28 листопада 2018, в с. Кам'янка (Сімферопольський район) російські силовики проводили обшуки у кримських татар Еміра і Руслана Муртазаєвих. Після обшуку Еміра затримали і пізніше відпустили. [113]

149. 14 грудня 2018, обшук у Алі Османова

14 грудня 2018 в Сімферополі співробітники ФСБ провели обшук в будинку кримськотатарського активіста і практикуючого мусульманина, Алі Османова. Підставою для обшуку стала нібито інформація про наявність у нього забороненої зброї і вибухових речовин. За даними кримськотатарських активістів, Алі був знайомий з активістом «Кримської солідарності» Марленом Мустафаєвим і заарештованим фігурантом сімферопольського «справи Хізб ут-Тахрір» Емілем Джемаденовим. За інформацією «Кримської солідарності», Алі близько двох років займається організацією передач в СІЗО кримським татарам-фігурантам політично мотивованих справ і їздив до Ростова на судові процеси. [114]

150. 9 листопада 2018, обшук у Халіла Аблямітова

9 листопада 2018 в смт. Азовське (Джанкойський район), в будинку Халіла Аблямітова, де проживають п'ятеро членів сім'ї, силовики провели обшук. У Халілу Аблямітова під час обшуку різко погіршився стан здоров'я і йому була викликана швидка допомога. Після обшуку силовики відвезли до Сімферополя сина господаря будинку, Аблялімов Аблямітова, і його вагітну дружину Айджан для опитування. Пізніше їх відпустили. [115]

МАЙНОВІ ПРАВА МЕДЖЛІСУ ТА ІНШИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ КРИМСЬКИХ ТАТАР

1. 21 квітня 2014, напад на приміщення Меджлісу

21 квітня 2014 року на приміщення Меджлісу кримськотатарського народу за адресою вул. Шмідта, 2 невідомі особи в камуфляжі скоїли напад. Вони увірвалися до приміщення, аби зняти український прапор і повісити прапор так званої Республіки Крим. Вони погрожували і застосовували фізичну силу, внаслідок чого постраждали три співробітниці організації, які перебували на той

момент в приміщенні – вахтерка Зодіє Салієва, прес-секретарка Лейла Муслімова і головна бухгалтерка «Фонду «Крим» Марлена Сейтасанова. [116]

2. 17 липня 2014, штраф «Фонду «Крим» і спроба націоналізувати «Дім Арендта»

17 липня 2014 року «Фонд майна Криму» звернувся в де-факто Господарський суд в Криму з позовом про стягнення штрафу в розмірі 2 млн 122 тис. рублів у БО «Фонд «Крим». Приводом став нібито зрив фондом, як орендарем приміщення, строків інвестування у будівництво об'єкту за адресою вул. Карла Маркса, 25 (Сімферополь). За кілька років до цього Сімферопольська міська влада ухвалила передачу в оренду БО «Фонд «Крим» 16 соток землі під залишками історичної будівлі «Дім родини Арендт». Умови оренди передбачали реконструкцію під Кримськотатарський культурний центр, обслуговування нежилых приміщень, створення офісних приміщень і паркінгу. Проектування будівлі відбувалося з 2010 року. Початково планувалася здача центру в експлуатацію в 2015 році. Втім, будівництво було тимчасово зупинено рішенням суду через заяву Міністерства культури України про те, що будівля за адресою будівництва, належить до пам'яток культурної спадщини. Після окупації у листопаді 2014 року «Державний комітет з охорони культурного спадку Криму» надіслав «Фонду «Криму» лист з вимогою розробити проект першочергових протиаварійних робіт задля збереження об'єкту, а після переїзду фонду до Києва так зване міністерство майна і земельних ресурсів продовжує надсилати керівництву фонду запити та попередження. Керівник фонду Різа Шевкієв заявив, що після того, як фонд став нездатним продовжувати роботи на локації (з огляду на спротив окупаційної влади, а згодом і переїзд фонду), реакція «міністерства» і «громадськості», які відстоювали історичність руїн і неможливість провадити там будівництво, зникла. Залишки будівлі продовжують руйнуватися, «міністерством» жодних заходів до попередньо заявленої «критично необхідної реставрації» не провадиться. [117]

3. 15 вересня 2014, зняття прапору з приміщення Меджлісу

15 вересня 2014 року троє невідомих озброєних осіб у масках вночі напали на приміщення Меджлісу кримськотатарського народу в окупованому Сімферополі з метою зняти український прапор. Після скинення прапору на землю, невідомі забрали його і втекли. [118]

4 - 10. 15 вересня 2014, арешт приміщень «Фонду «Крим»

15 вересня 2014 року де-факто Центральний районний суд Сімферополя виніс рішення про заборону БО «Фонд «Крим»

користуватися своїм майном за сімома адресами (включно з будівлею Меджлісу), наклав арешт на розрахункові рахунки та заборонив відкривати нові рахунки. «Фонд «Крим» виконував частину юридичних функцій Меджлісу кримськотатарського народу, відповідно приміщення Меджлісу, за адресою вул. Шмідта, 2, було фактично у власності БО «Фонд «Крим». Де-факто кримська прокуратура звернулася в де-факто суд із вимогою про заборону БО «Фонд «Крим» вести фінансово-господарську діяльність та розпоряджатися своїм майном і банківськими рахунками, аргументуючи це тим, що юридична та фактична адреси «Фонду «Крим» не збігаються, а також тим, що одним із засновників організації є Мустафа Джемільєв. [119]

11. 18 вересня 2014, опечатування приміщення Меджлісу

18 вересня 2014 будівля Меджлісу була опечатана. Разом з Меджлісом будівлю були змушені покинути зареєстровані там БО «Фонд «Крим» і газета «Авдет». Після цього де-факто Державний комітет Криму з охорони культурної спадщини представив БО «Фонд «Крим» інші позови – на підставі того, що власник будівлі, яка є пам'яткою історії та культури, нібито змінив її вигляд. Під час розгляду справи «Київський районний суд» постановив штраф директору БО «Фонду «Крим» Різі Шевкієву у сумі 350 тис. рублів, а сам фонд було оштрафовано на 4,5 млн рублів (див. підрозділ «Адміністративні переслідування»). [120]

12. 25 вересня 2014, припинення оренди будівлі Бахчисарайського районного меджлісу

25 вересня 2014 року де-факто Господарський суд Криму задовольнив позов комунального підприємства «РЭП ЖФ Бахчисарайського горсовета» про припинення оренди приміщення у Бахчисараї, де знаходився районний меджліс. [121]

13. 30 вересня 2014, зняття прапору з будівлі Меджлісу

30 вересня 2014 року з арештованої будівлі Меджлісу в Сімферополі зняли прапор України. У авторів звіту є підстави вважати, що до цього причетні представники «кримської самооборони» за сприяння де-факто місцевих правоохоронних органів. [122]

14. 30 квітня 2015, націоналізація приміщення Меджлісу

В квітні 2015 року де-факто Арбітражний суд Криму постановив вилучити з власності «Фонду «Крим» будівлю на користь держави (через «неналежне утримання з боку власника»), з метою подальшого викупу чи продажу з прилюдних торгів. Фондові не була запропонована компенсація чи можливість виправити стан будівлі

до «належного». Фонд продовжує судитися з окупаційною владою з Києва. [123]

15. 1 травня 2015, конфіскація і передача ДУМКС приміщення Зинджирлі медресе

1 травня 2015 будівля Зинджирлі медресе у Бахчисараї (власник – БО «Фонд «Крим») було передане ДУМКС рішенням «влади». «Прокурорська» перевірка постановила, що медресе є культовою, а не лише освітньою установою, а отже має бути у власності релігійної організації. [124]

16. 26 грудня 2015, витіснення громадської організації «Ліга кримськотатарських жінок»

26 грудня 2015 року стало відомо, що громадську організацію «Ліга кримськотатарських жінок», головою якої є Сафінар Джемілева, дружина лідера кримськотатарського народу Мустафи Джемілева, виселяють з офісу, розташованого на території Республіканської кримськотатарської бібліотеки ім. Гаспринського в центрі Сімферополя. Повідомляється, що за два тижні до цього у них за розпорядженням керівництва бібліотеки в офісі відключили світло та опалення. [125]

17. 21 лютого 2016, незаконне проникнення до офісу Меджлісу

21 лютого 2016 року невідомі проникли до будівлі офісу Меджлісу за адресою вул. Жидкова, 40 у Сімферополі. Було зламано хвіртку, вибиті вікна з задньої частини будівлі, зламані скляні двері в кабінетах. З приміщення нічого не зникло. З огляду на цей факт заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу Наріман Джелялов припускає, що інцидент міг бути скоєний з метою демонстрації негативного ставлення до Меджлісу. [126]

18. 6 березня 2016, напад на приміщення сімферопольського регіонального меджлісу

6 березня 2016 року було скоєно напад на приміщення сімферопольського регіонального меджлісу за адресою вул. Чехова, 20. Було вибите вікно. Після арешту будівлі центрального офісу Меджлісу кримськотатарського народу в цьому офісі відбувалися збори Меджлісу, ветеранів національного руху кримських татар та інші заходи. [127]

19. 7 березня 2016, остаточна націоналізація будівлі Меджлісу

7 березня 2016 року де-факто Севастопольський апеляційний суд підтвердив попереднє рішення, і будівля Меджлісу була остаточно націоналізована. [128]

20. 15 липня 2016, захоплення офісу сімферопольського регіонального меджлісу

15 липня 2016 року колишній член Меджлісу кримськотатарського народу, а зараз заступник де-факто голови адміністрації Сімферополя Тейфук Гафаров у супроводі кількох осіб умисно пошкодив замок дверей офісу сімферопольського регіонального меджлісу за адресою вул. Чехова 20. Після арешту будівлі центрального офісу Меджлісу кримськотатарського народу в цьому офісі відбувалися збори Меджлісу, ветеранів національного руху кримських татар та інші заходи. За цією адресою також знаходився офіс газети «Авдет». Після дій Гафарова співробітники газети та члени регіонального меджлісу не змогли потрапити всередину офісу. Затим Гафаров з посібниками замінили замок, витіснивши редакцію «Авдет» і регіональний меджліс з приміщення. [129]

ІНШІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ КРИМСЬКИХ ТАТАР

До цього підрозділу занесені факти утисків національних інституцій кримськотатарського народу, а також їхніх членів, які не підпадають під вищезазначені категорії кримінального, адміністративного переслідування, обшуків та незаконних затримань.

1. 21 квітня 2014, попередження Різі Шевкієву

Де-факто прокуратура Криму надіслала листа за підписом де-факто прокурора Криму Наталі Поклонської члену Меджлісу, голові БО «Фонд «Крим» Різі Шевкієву з попередженням і поясненням процедури кримінальної відповідальності за порушення ним законів РФ щодо «протидії екстремістській діяльності». Підставою для попередження стало встановлення прапора України на будівлі Меджлісу в Сімферополі. Того ж дня до будівлі прибув автобус бійців так званої «самооборони», щоб зняти прапор з будівлі Меджлісу. Детальніше див. підрозділ «Кримінальні переслідування». [130]

2. 21 квітня 2014, заборона де-факто владою трансляції Мустафи Джемілева та деяких інших членів Меджлісу в ефірі держтелерадіокомпанії (ДТРК) «Крим»

Представники де-факто влади заборонили співробітникам кримськотатарської редакції ДТРК «Крим» показувати в ефірі Мустафу Джемілева та деяких інших членів Меджлісу кримськотатарського народу. Зокрема їм заявили, що «нерекомендовано брати інтерв'ю у лідера (Мустафи Джемілева – прим.), а також демонструвати

навіть широкі плани, де він присутній, а також використовувати будь-які згадки його імені». Ці «рекомендації» окупаційної влади були виголошені персоналу кримськотатарської редакції в усній формі. Директор Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» Сейтіслям Кішвеев підтвердив встановлення цієї цензури з боку керівництва каналу. Він також додав, що вимушено бере відпустку. Разом з ним про вихід у відпустку заявив головний редактор Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» Шевкет Ганієв (див. розділ «Свобода інформації»). [131]

3. 22 квітня 2014, заборона на в'їзд до Криму лідеру кримськотатарського народу Мустафі Джемілеву

22 квітня 2014 року лідеру кримськотатарського народу, народному депутату України Мустафі Джемілеву вручили, при в'їзді в Крим, «Акт-повідомлення про заборону в'їзду в Російську Федерацію». В Акті було зазначено, що в'їзд на територію РФ йому заборонений на підставі п. 1. ст. 27 Федерального закону «Про порядок виїзду з Російської Федерації та в'їзду в Російську Федерацію». Заборона встановлена строком на п'ять років, тобто до 19 квітня 2019 року. На виданому Джемілеву документі не було підписів або печатки. Після оскарження цього рішення в російських судах Верховний Суд РФ залишив заборону в силі. Прокуратура АРК в березні 2017 відкрила у даній справі кримінальне провадження за ст. 351 КК України (перешкоджання діяльності народного депутата України). [132]

4. 5 липня 2014, заборона на в'їзд до Криму Рефату Чубарову

5 липня 2014 року главі Меджлісу Рефату Чубарову відмовили у в'їзді на територію Криму, коли той повертався з виїзного засідання в Генічеську (Херсонська область). Де-факто прокурор так званої Республіки Крим Наталя Поклонська оголосила Чубарову постанову про заборону на в'їзд на територію Росії строком на 5 років і попередження про порушення кримінальної справи щодо Чубарова за нібито здійснення ним екстремістської діяльності (див. підрозділ «Кримінальні переслідування»). На вимогу Чубарова оголосити постанову державною кримськотатарською мовою, відповідно до «конституції» так званої Республіки Крим, Поклонська відповіла відмовою. Всіх інших членів Меджлісу, які поверталися з засідання, пропустили в Крим. [133]

5. 10 серпня 2014, заборона на в'їзд до Криму Ісмету Юкселю

10 серпня 2014 року представники ФСБ заборонили раднику голови Меджлісу кримськотатарського народу в Туреччині Ісмету Юкселю і його родині в'їзд до Криму терміном на 5 років (до 30 червня 2019 року). Рішення було ухвалене 30 червня 2014 року, а оголошено Ісмету

Юкселю 10 серпня на в'їзді на територію Кримського півострова через КПП Армянськ співробітниками Прикордонної служби Російської Федерації в усній формі. [134]

6. 4 грудня 2014, позапланова перевірка підприємства Сади́ха Таба́ха

4 грудня 2014 року в сімферопольському офісі фірми з виробництва віконних систем Winta, яка належить кримськотатарському бізнесмену, члену Меджлісу Сади́ху Таба́ху, була проведена позапланова перевірка. Перевірка була проведена представниками відразу декількох де-факто органів, а саме де-факто прокуратури Криму, ФСБ, де-факто МНС і де-факто Федеральної міграційної служби. Припустимо перевірка пов'язана з тим, що в сусідньому приміщенні, яке також належить бізнесменові, знаходився офіс Сімферопольського регіонального Меджлісу. [135]

7. 9 грудня 2014, заборона проведення мітингу з нагоди Міжнародного дня прав людини

9 грудня 2014 де-факто міська адміністрація Сімферополя відмовила Комітету із захисту прав кримськотатарського народу в проведенні мітингу на честь Міжнародного дня прав людини. До цього мітинг проходив щороку 10 грудня з ініціативи Меджлісу. Відмову пояснили необхідністю проведення заходів, пов'язаних зі святкуванням Нового року і Різдва. [136]

8. 20 грудня 2014, звільнення Ельміри Аблялімової

20 грудня 2014 року Ельміру Аблялімову, дружину заступника глави Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза, звільнили з посади генерального директора Бахчисарайського історико-культурного заповідника. Звільнення найімовірніше пов'язане з політичною діяльністю чоловіка Ельміри, а також її діяльністю на захист збереження Бахчисарайського палацу. [137]

9. 17 січня 2015, зрив Всекримської конференції про захист прав кримськотатарського народу

17 січня 2015 року в Сімферополі група осіб у спортивних костюмах («тітушки») увірвалися до зали, де відбувалася реєстрація на Всекримську конференцію про захист прав кримськотатарського народу. Вони намагалися зірвати конференцію, називали учасників «провокаторами». Затим вони напали на членів координаційного комітету, зокрема на колишнього члена Меджлісу, делегата Курултаю Синавера Кадирова, члена Меджлісу Ескендера Барієва. Роботу конференції було поновлено після того, як нападники пішли. Ескендер Барієв припускає, що нападники мають стосунок до так званої Ради

міністрів Криму. [138]

10. 5 лютого 2015, заборона на проведення мітингу на підтримку Ахтема Чийгоза

5 лютого 2015 року де-факто Бахчисарайська міська рада відмовила заступнику голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерову у видачі дозволу на проведення мітингу «на підтримку необґрунтовано заарештованого заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу» Ахтема Чийгоза. Мітинг мав відбутися на центральній площі Бахчисарая 19 лютого 2015 з 11 до 12 години дня. [139]

11. 18 лютого 2015, заборона на проведення мітингу до річниці смерті Номана Челебіджихана

18 лютого 2015 року де-факто міська влада Бахчисарая заборонила місцевому відділенню Меджлісу проводити 22 лютого мітинг на подвір'ї Ханського палацу. Проведення мітингу планувалося на честь річниці від смерті Номана Челебіджихана – організатора І Курултаю кримськотатарського народу. [140]

12. 5 березня 2015, звільнення Айше Умерової

5 березня 2015 року Айше Умерову, доньку члена Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерова, звільнили з Бахчисарайського історико-культурного заповідника. Вона обіймала посаду організатора заходів і паралельно очолювала прес-службу заповідника. Умерова пов'язує це з політичною діяльністю свого батька, а також з її власними політичними поглядами. [141]

13. 8 травня 2015, попередження та заборона проведення мітингу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу

8 травня 2015 року де-факто голова адміністрації міста Сімферополь Г. В. Александров відмовив Меджлісу в проведенні 18 травня траурного мітингу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Рішення було обґрунтовано тим, що нібито на всі локації в Сімферополі, де дозволено проводити масові заходи, вже були подані заявки від інших громадських організацій. [142]

14. 14–15 травня 2015, застереження членів Меджлісу про недопущення порушення законодавства і проведення несанкціонованих акцій 18 травня

Напередодні Дня пам'яті жертв депортацій кримськотатарського народу було складено список з 14 так званих «радикально налаштованих членів Меджлісу». Вони отримали від де-факто прокуратури так званої РК попередження про недопущення порушення законодавства і проведення несанкціонованих акцій

18 травня. Зокрема до списку були внесені Гаяна Юксель, Наріман Джелялов і Ділявера Акієв. [143]

15. 22 вересня 2015, рекомендація ЗМІ не згадувати назву Меджлісу

22 вересня 2015 року так зване Міністерство внутрішньої політики, інформації та зв'язку Криму розіслало на адреси провідних ЗМІ Криму лист з роз'ясненням про вживання в журналістських матеріалах назви «Меджліс кримськотатарського народу». У ньому містилося посилання на лист, надісланий де-факто прокурором Криму Н. Поклонською де-факто міністерству, в якому було зазначено, що в Криму офіційно не зареєстровано організацій з назвами «Меджліс», «управління Меджлісу», «Меджліс кримськотатарського народу». Також в листі Поклонської повідомлялося, що в РФ зареєстровано всього два громадських об'єднання, які використовують у своєму найменуванні слово «Меджліс», а саме – регіональна громадська організація Меджліс татарських мурз Республіки Татарстан і регіональний благодійний громадський фонд допомоги народам мусульманської культури та інших етнічних меншин «Меджліс» (Збори) м. Москва. На підставі цього де-факто міністерство дуже не рекомендує ЗМІ використовувати в своїй діяльності найменування нібито організацій, які насправді не існують. [144]

16. 10 листопада 2015, збір підписів до резолюції, яка засуджує діяльність Меджлісу

10 листопада 2015 року стало відомо, що в Бахчисараї місцеві чиновники збирають населення під приводом обговорення земельних питань. Замість цього на зустрічі людей агітували підписати резолюцію, яка засуджує Меджліс кримськотатарського народу. [145]

17. 3 грудня 2015, заборона проведення пікету до Дня прав людини

3 грудня 2015 року Меджлісу кримськотатарського народу було відмовлено в проведенні 10 грудня мітингу до Дня прав людини. Акцію з вимогами звільнити політв'язнів і припинити політичні переслідування планувалося провести біля будівлі кримської де-факто прокуратури в Сімферополі. Свою відмову де-факто адміністрація Сімферополя обґрунтувала тим, що у зв'язку з енергоблокадою Криму в період з 22 листопада 2015 року та до спеціального розпорядження проведення масових, публічних, культурно-розважальних та інших заходів буде недозволеним. Попри це 27 листопада 2015 року провладні громадські активісти змогли провести антитурецьку акцію на центральній площі Сімферополя. [146]

18. 16 січня 2016, підпал будинку Енвера Вейсова, відсутність розслідування

16 січня 2016 року невідомі влаштували підпал будинку голови меджлісу Советського району Енвера Вейсова. Вогонь перекинувся на авто. Будинок не зайнявся, але Вейсов отримав опіки. Де-факто служба надзвичайних ситуацій заявила про самозаймання, але Вейсов говорить про попереднє надходження погроз про підпал. [147]

19. 17 травня 2016, вручення Ільмі Умерову попередження про неприпустимість проведення масових заходів до Дня пам'яті жертв депортації кримських татар

7 травня 2016 року представники де-факто поліції Бахчисарайського району спробували вручити попередження про неприпустимість порушення законів РФ заступнику голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерову. Зокрема йшлося про організацію заходів до Дня пам'яті жертв депортації кримських татар 18 травня. Умеров відмовився підписувати попередження, мотивуючи це тим, що заплановані регіональним меджлісом Бахчисараю заходи (покладання квітів до меморіальної дошки, проведення хвилини мовчання і молебень про загиблих) не є мітингом. До цього де-факто співробітники поліції заявили про відкриття кримінальної справи проти Умерова за статтею «екстремізм» (див. підрозділ «Кримінальні переслідування»). [148]

19. 24 травня 2016, викрадення Ервіна Ібрагімова – досі не знайдений

24 травня 2016 року Ервін Ібрагімов, член Виконавчого комітету Всесвітнього конгресу кримських татар, экс-депутат Бахчисарайської міськради, член регіонального меджлісу в Бахчисараї, був викрадений. Пізно ввечері на об'їзній дорозі м. Бахчисарай його машину зупинили люди в формі ДІБДД РФ на білому мікроавтобусі Ford Transit. Камера зовнішнього спостереження, встановлена в одному з найближчих магазинів, зафіксувала викрадення. На записі видно, як Ібрагімов намагався втекти, але його спіймали і насильно посадили до мікроавтобуса. Після цього машина через лісосмугу поїхала в бік Бахчисарайського водосховища. Незадовго до викрадення Ібрагімов декілька разів казав про те, що за ним ведеться спостереження на автомобілі Skoda білого кольору з номером 350 Воронежської області. 25 травня Ервін Ібрагімов збирався їхати в Судак на черговий суд над кримськотатарськими активістами. За словами батька Ервіна, це була не перша спроба викрадення. Пізно ввечері 23 травня Ервін повертався від друзів. Батько Ібрагімова стверджує, що існує відеозапис, на якому видно, як за Ервіном стежили. Після того, як Ервін поїхав, машина на повному ході, не вмикаючи фари, погналася за ним. Але дорога була розбита, і викрадачі не встигли його наздогнати. Мотивом до викрадення могла стати активність Ібрагімова як члена регіонального меджлісу – після арешту Ахтема

Чийгоза Ільмі Умеров фактично почав виконувати функції голови Бахчисарайського меджлісу. Ервін Ібрагімов був правою рукою Умерова та розглядався ним як наступник та майбутній голова меджлісу Бахчисарайського району. [149]

20. 6 червня 2016, включення представників Меджлісу до «списку терористів і екстремістів»

6 червня 2016 року стало відомо про те, що Федеральна служба з фінансового моніторингу РФ внесла віце-президента Світового конгресу кримських татар, генерального директора кримськотатарського телеканалу АТР Ленура Іслямова до «списку терористів і екстремістів». До кінця 2016 року в цей список було внесено також голову Меджлісу кримськотатарського народу Рефата Чубарова і заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ільмі Умерова. Занесення до цього списку передбачає серйозне обмеження економічних прав. Тоді ж до списку в розділ «Організації» було додано Меджліс кримськотатарського народу. [150]

21. 24 червня 2016, спроба завадити проведенню молебню на підтримку Ахтема Чийгоза

24 червня 2014 року Ельміра Аблялімова, дружина заарештованого у «справі 26 лютого» заступника голови Меджлісу кримськотатарського народу Ахтема Чийгоза, організувала в Бахчисараї молебень на підтримку Чийгоза. Напередодні до Аблялімової прийшли силовики і видали їй попередження «про неприпустимість незаконної діяльності». Вона відмовилася підписувати цей документ. За проходженням молебню стежили представники спецслужб. [151]

22. 16 травня 2017, відмова у проведенні заходу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу

16 травня 2017 року голова судакського регіонального меджлісу Ільвер Аметов отримав відповідь від де-факто заступника голови адміністрації Судака Світлани Ткаченко, згідно з якою йому було відмовлено в проведенні траурного мітингу до Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу. Підставою до відмови стало нібито порушення порядку подання заявки. До того ж, у відповідь де-факто міської влади були попередження про відповідальність в разі порушення законодавства про проведення масових заходів. [152]

23.-24. 16 травня 2017, вручення членам меджлісів попереджень про неприпустимість проведення публічних заходів

16 травня 2017 року представники де-факто МВС надіслали голові Советського регіонального меджлісу Рустему Меннанову та членам Меджлісу кримськотатарського народу Еміне Авамилевій і

Наріману Джелялову, а також активістам Люфтіє Зудієвій та Ільверу Аметову попередження про неприпустимість проведення публічних заходів. [153]

25. 23 листопада 2017, вбивство Веджіє Кашка

23 листопада 2017 року в Сімферополі співробітники ФСБ, «Центру Е» і де-факто поліції затримали кримськотатарських активістів Асана Чапуха, Казіма Аметова і Бекіра Дегерменджи, звинувативши їх у нібито вимаганні грошей у громадянина Туреччини (див. підрозділ «Кримінальні переслідування»). Під час затримання з активістами була ветеранка кримськотатарського національного руху Веджіє Кашка, якій, за версією ФСБ, стало погано під час проведення силовиками операції затримання. Вона померла у машині швидкої допомоги того ж дня. Втім протягом року вдалося знайти відеозапис, на якому видно, що 82-річну Веджіє б'ють прикладом автомату. Адвокат Ніколай Полозов заявив, що слідча у цій справі приховує імена силовиків, які проводили операцію. Веджіє Кашка була визначною постаттю для кримськотатарського національного руху – ветеранка руху повернення до Криму з депортації, соратниця Джемілева, одна з центральних особистостей в національній історії кримських татар. [154]

26. 15 травня 2018, попередження Рустему Меннанову про неприпустимість участі в несанкціонованих масових заходах 18 травня

15 травня 2018 року напередодні Дня пам'яті жертв депортації кримськотатарського народу співробітник де-факто поліції приніс голові Советського регіонального меджлісу Рустему Меннанову попередження від де-факто прокуратури, в якому повідомлялося про те, що при проведенні зборів, мітингів, демонстрацій і пікетувань не дозволяється здійснення екстремістської діяльності, а також про кримінальну відповідальність за публічні заклики до екстремістської діяльності. Також повідомляється про розсилку подібних попереджень учасникам одиночних пікетів і членам Меджлісу. [155]

27. 27 жовтня 2018, застереження про недопущення порушення законодавства в сфері екстремізму і тероризму Едему Семедляєву, Лілі Гемеджі, Діляверу Меметову

27 жовтня 2018 року на засідання ГО «Кримська солідарність» в Сімферополі прийшли співробітники російської прокуратури в супроводі співробітників Центру з протидії екстремізму і співробітника поліції. Адвокату Едему Семедляєву, юристу Лілі Гемеджі, а також координатору ГО «Кримська солідарність» Діляверу Меметову вручили застереження про недопущення порушення законодавства в сфері екстремізму і тероризму. Днем пізніше доступ

до інтернет-ресурсу ГО «Кримська солідарність» на території Криму був обмежений. [156]

28. 6 листопада 2018, застереження про недопущення порушення законодавства про протидію екстремістській діяльності Емілю Курбедінову

6 листопада 2018 року співробітники Центру з протидії екстремізму в масках вдерлися до офісу Еміля Курбедінова і вручили йому ще одне застереження про недопущення порушення законодавства про протидію екстремістській діяльності, а також законодавства про мирні зібрання. [157]

29. 15 листопада 2018, затримання Ленори Дюльбер, Нарімана Джеляла, Леммара Юнусова, Мустафи Асаба

15 листопада 2018 року на адміністративній межі між Кримом і материковою частиною України в пункті пропуску «Чонгар» співробітники ФСБ Росії затримали кримськотатарських активістів Ленору Дюльбер і Нарімана Джелял, делегата Курултая Леммара Юнусова і колишнього делегата Курултая Мустафу Асаба. Пізніше Ленору Дюльбер відпустили. Решту співробітники ФСБ тримали в пункті пропуску протягом семи годин, викликаючи їх по одному для «бесіди», в той час як інші змушені були чекати на вулиці при температурі повітря, близькій до нуля. [158]

30. 3 листопада 2018, виклик на допит родичів Ескендера Барієва

3 листопада 2018 року в Криму співробітники ФСБ Росії викликали на допит родичів члена Меджлісу кримськотатарського народу Ескендера Барієва. Ександер повідомив, що співробітники ФСБ приходили до його 85-річного батька і двох сестер. Сестри були викликані на допит в ФСБ. Він вважає, що таким чином ФСБ намагається чинити на нього тиск. [159]

31. 5 грудня 2018, внесення Гульсум Алієвої до російського списку фізичних осіб, щодо яких є відомості про «причетності до екстремістської діяльності або тероризму»

5 грудня 2018 року з'явилася інформація про те, що дочку фігуранта ялтинської «справи Хізб ут-Тахрір», Мусліма Алієва, Гульсум Алієву, внесли до російського списку фізичних осіб, щодо яких є відомості про їх «причетності до екстремістської діяльності або тероризму». За інформацією адвоката А. Ладіна, після внесення Алієвої в список, вона не зможе користуватися банківськими картами і здійснювати безготівкові платежі. [160] Раніше, 19 липня 2018 російські силовики проводили «слідчі заходи» в будинку Мусліма Алієва. Пізніше стало відомо, що на його дочку, Гульсум Алієву, складено протокол за статтею 282 КК РФ (розпалювання міжнаціональної ворожнечі). ГО «Кримська

солідарність» розцінило обшук у дочки фігуранта ялтинської «справи Хізб ут-Тахрір» Гульсум Алієвої як тиск і переслідування за активну правозахисну і журналістську діяльність. [161]

Також варто відзначити постійні переслідування учасників траурних акцій, приурочених до відзначення роковин депортації кримських татар. Щороку від початку окупації 18 травня де-факто влада чинить тиск на тих, хто відкрито відзначає ці роковини. Понад 30 осіб зазнали незаконних затримань та переслідувань де-факто правоохоронцями та представниками «самооборони» за участь у цих відзначень; організатори постійно отримують відмови від де-факто влади щодо проведення заходів пам'яті; здійснюється тиск на активних громадян через «попередження про неприпустимість участі в несанкціонованих заходах»; відбувається щорічне повсюдне розганяння акцій пам'яті, недопущення до покладання квітів, стеження за присутніми. Також постійні утиски чиняться де-факто владою на відзначення Дня кримськотатарського прапора. Більше про це читайте в розділі «Свобода зібрань і асоціацій».

ДЖЕРЕЛА:

1. Крымский татарин получил 4 года условно по делу "3 мая". URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/krimskii-tatarin-poluchil-4-goda-uslovnopo-delu-quot-3-maya-quot/145324/>
2. Осужден очередной участник «Дела 3 мая» в Крыму. URL: <https://www.ixtc.org/2015/12/5484/>
3. Эмир Достим. Фигурант дела «3 мая» Таир Смедляев: в СИЗО я здоровался на крымскотатарском. URL: <https://ru.krymr.com/a/27242726.html>
4. В Крыму вышел на свободу Эдем Эбулисов – последний из задержанных по «армянскому делу». URL: <https://ru.krymr.com/a/26751133.html>
5. Главу БО «Фонд «Крым» Ризу Шевкиева обвиняют в контрабанде. URL: <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/glavu-bofond-krim-rizu-shevkieva-obvinyayut-v-kontrabande/141923/>
6. Стали известны подробности задержания Эдема Османова (видео). URL: <http://atr.ua/ru/news/101184-stali-izvestny-podrobnosti-zaderzhaniya-edema-osmanova-video>
7. Невъездные в Крым: сегодняшнее положение дел. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>
8. Amnesty назвала арешт Чийгоза «репрессивным заходом». URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/01/150130_or_chiygos_arrest; Крымское «дело 26 февраля»: вопросы без ответов. URL: https://lb.ua/news/2016/02/26/328880_krimskoe_delo_26_fevralya_voprosi.html; Суд оккупантов в Крыму приговорил Чийгоза к 8 годам колонии. URL: https://sensor.net.ua/news/454785/sud-okkupantov_v_krymu_prigovoril_chiygoza_k_8_godam_kolonii; Наталья Смолярчук, Алина Смутко. Дело Чийгоза. Борьба за право попрощаться с матерью. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/>

articles/2017/06/21/7147462/; Через Туреччину до Києва. Путін відпустив незаконно засуджених Умерова та Чигойза. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/cherez-turechchinu-do-kijeva-putin-vidpustiv-nezakonno-zasudzhenih-umerova-ta-chigojza-2089494.html>; Указы о помиловании Умерова и Чийгоза засекречены, де-юре они до сих пор в Крыму. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/467918.html>

9. Невъездные в Крым: сегодняшнее положение дел. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>

10. Верховный Суд Республики Крым, № 2а-3/2016, 26 апреля 2016; Главу Меджлиса Рефата Чубарова не пустили обратно в Крым. URL: <https://ru.krymr.com/a/25446620.html>

11. Елена Матусова. Сын за отца. В России судят Джемилева-младшего. URL: <https://ru.krymr.com/a/26954398.html>; Полозов: Суд признал сына Джемилева гражданином Украины, его выпустят из России. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/polozov-sud-priznal-syna-dzhemileva-grazhdaninom-ukrainy-ego-vypustyat-iz-rossii-160613.html>; Хайсер Джемилев уже в Украине. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/11/26/7127992/>

12. ФСБ РФ возбудила дело против одного из инициаторов блокады Крыма Ленура Ислямова. URL: <https://112.ua/mir/fsb-rf-vozbudila-delo-protiv-odnogo-iz-iniciatorov-blokady-kryma-lenura-islyamova-269078.html>; Оккупанты арестовали всю землю и недвижимость организатора блокады Крыма. URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/okkupanty-arestovali-vsyu-zemlyu-i-nedvizhimost-organizatora-blokady-kryma-540995.html>; В Крыму арестовали имущество Ленура Ислямова. URL: <https://112.ua/politika/v-krymu-arestovali-imushchestvo-lenura-islyamova-276335.html>

13. Против Мустафы Джемилева ФСБ возбудила уголовное дело за пособничество терроризму. URL: <https://fakty.ua/209237-protiv-mustafy-dzhemileva-fsb-vozbudila-ugolovnoe-delo-za-posobnichestvo-terrorizmu>; Артур Громов. Джемилев ответит за блокаду. URL: <https://www.gazeta.ru/social/2016/01/21/8033159.html>; Виктор Воробьев. «Охота за неблагонадежными». Энергоблокада Крыма спровоцировала обыски и допросы. URL: <https://ru.krymr.com/a/27400720.html>

14. Симферопольский районный суд, 1-171/2017, 27 сентября 2017, http://sudact.ru/regular/doc/7l0nvd6asW53/?regular-txt=умеров&regular-case_doc=&regular-lawchunkinfo=&regular-doc_type=&regular-date_from=&regular-date_to=&regular-workflow_stage=10&regular-area=3066&regular-; КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. С. 108.

15. Сулеймана Кадырова внесли в список экстремистов и заблокировали банковскую карту. URL: <http://ctrcenter.org/ru/news/395-sulejmana-kadyrova-vnesli-v-spisokekstremistov-i-zablokirovali-bankovskuyu-kartu>; Суд в Крыму оставил без изменений приговор крымскотатарскому активисту Сулейману Кадырову. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29206182.html>

16. Иван Путилов. «Дело Веджие Кашка»: кого ФСБ сделала вымогателями? URL: <https://ru.krymr.com/a/28882467.html>; Членов меджлиса задержали в Крыму по подозрению в вымогательстве. URL: https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5a16ce679a7947b6809d9486?fbclid=IwAR0jcdHX86HqZgldjZvWXJhmlZt9-_MQotllmIvez1S4lgc7vb9WcLxVVD0

17. Иван Путилов. В тюрьму ФСБ за печенье: в чем обвиняют

крымскотатарского бизнесмена Велиляева. URL: <https://ru.krymr.com/a/29310955.html>; Построивший одну из красивейших мечетей в Крыму меценат арестован оккупационными властями. URL: <http://islam.in.ua/ru/novosti-v-mire/postroivshiy-odnu-iz-krasiveyshih-mechetey-v-krymu-mecenat-arestovan-okkupacionnymi>; Рефат Чубаров рассказал подробности обысков в Белогорске (трансляция завершена). URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29193190.html>

18. КрымSOS. Обзор ситуации в Крыму. Май, 2018. URL: <http://krymsos.com/files/b/4/b41d336-----2018.pdf>; Похищенный силовиками РФ украинец Стешенко фигурирует в сообщении ФСБ о «вскрытии группы экстремистов». URL: <http://krymsos.com/ru/news/5b027f8d4bc9f/>

19. Обыск в Крыму: Гафарова подозревают в участии в вооруженном формировании – активисты. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-zaderzhannogo-posle-obyska-v-krymu-podozrevaut-v-uchastii-v-vooruzhennom-formirovanii/29573705.html>

20. Несообщение о преступлении: первое «уголовное дело» по ст.205.6 УК РФ возбуждено в оккупированном Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/nerovidomlennya-pro-zlochyn-porusheno-pershu-kriminalnu-spravu-v-okupovanomu-rf-krimu/>

21. Бахчисарайское дело о членстве в запрещённой «Хизб ут-Тахрир»). URL: <https://memohrc.org/ru/special-projects/bahchisarayskoe-delo-o-chlenstve-v-zapreshchyonnoy-hizb-ut-tahrir>; Российский суд вынес приговор фигурантам бахчисарайского «дела Хизб ут-Тахрир» URL: <https://ru.krymr.com/a/news-rossiiskii-sud-vynes-prigovor-figurantam-bahchisaraiskogo-dela-hizb-ut-tahrir/29673241.html>

22. Бекиров Эдем Айдерович. URL: <https://memohrc.org/ru/defendants/bekirov-edem-ayderovich>; Крымскотатарскому активисту Бекирову ФСБ предъявила официальное обвинение – СМИ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-bekirovu-fsb-predjavila-ofitsyalnye-obvineniya/29666805.html>

23. В Крыму не оказывают медпомощь помещенному в СИЗО Эдему Бекирову, который болен диабетом – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-krymu-ne-okazyvayut-pomosch-edemu-bekirovu/29663494.html>

24. Эмир Достим. «Мы боремся в рамках российского законодательства». Фонд «Крым» пытается опротестовать миллионный штраф URL: <https://ru.krymr.com/a/26747916.html>

25. КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017, С. 291.

26. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). С. 15-16. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf

27. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2015 года). С. 9-10. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/Crimea_Field_Mission_Review_May_2015_RU.pdf

28. В Крыму Али Хамзину присудили штраф – Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28017197.html>; Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1555/2016, 27 сентября 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/2GrlobOBtH6J>

29. В Крыму суд оставил в силе решение о штрафе Ильми Умерову. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28108459.html>; Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1559/2016, 28 сентября 2016. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/caJuuMv99kVm/>; Верховный Суд Республики Крым, 12-1804/2016, 9 ноября 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/G4q3Tglq9kxC>; Еще шестерых членов Меджлиса приговорят к штрафам за участие в заседании Меджлиса. URL: <http://krymsos.com/ru/news/shche-shistokh-chleniv-medzhlisu-zasudyat-do-shtrafiv-za-uchast-v-zasidanni-medzhlisu/>
30. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1591/2016, 4 октября 2016 г., <http://sudact.ru/regular/doc/cV0EThGraM5r/>
31. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1592/2016, 04 октября 2016. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/FxWBRTJmbrJJ/>
32. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1593/2016, 4 октября 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/cytmFL4stzIN>
33. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, № 5-1624/2016, 07 октября 2016. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/nNAFKoszpkmQ>
34. В Крыму суд присудил очередной штраф члену Меджлиса. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28053502.html>; Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-2038/2016, 22 декабря 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/qO3GsWXy71QO>
35. Еще одному члену Меджлиса в Крыму присудили штраф. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28063739.html>
36. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 5-1589/2016, 24 октября 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/hPx3myjY4DZ8>; Верховный Суд Республики Крым, 12-1956/2016, 27 декабря 2016 г. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/6sZx8HejM5rV>
37. Бахчисарайский районный суд Республики Крым, 1732/2016, 01 ноября 2016 г. URL: https://bahchisarai--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=1466396141&deloid=1500001&caseType=0&new=0&srv_num=1; Верховный Суд Республики Крым, 12-20/2017, 17 января 2017. URL: <http://sudact.ru/regular/doc/K3orzWYrtILR>
38. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (ноябрь 2016 года). С. 12. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/12/Crimean-Human-Rights-Group_Nov_2016_RU.pdf
39. КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. С. 333-334; Советский районный суд, 12-8/2017, 4 июля 2017. URL: https://sovetskiy--krm.sudrf.ru/modules.php?name=sud_delo&name_op=case&id=467360675&deloid=1502001&caseType=0&new=0&srv_num=1
40. Суд в Крыму арестовал адвоката Эмиля Курбединова. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-sud-v-krymu---advokata-emilya-kurbedinova/29642770.html>; Появились подробности нападения на офис Курбединова и Семедляева в Симферополе (+фото). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-podrobnosti-napadenia-na-ofis-kurbedinova-i-semedlyaeva/29647786.html>
41. Иван Путилов. «Дело 3 мая»: четыре срока за встречу с Джемилевым. URL: <https://ru.krymr.com/a/27421680.html>; Крым. Зачистка-2015: Крымские татары здесь больше не нужны. URL: <http://kontrakty.ua/article/86699>

42. КрымSOS. Энциклопедия репрессий в Крыму с момента аннексии Россией. 2017. С. 154.
43. В Крыму в доме Джемилева сепаратисты провели обыск. URL: <https://ru.tsn.ua/politika/v-krymu-v-dome-dzhemileva-separatisty-proveli-obysk-365695.html>
44. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (май 2014 года), С. 18. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/otchet_krymskoy_polevoy_missii_-_may_2014.pdf
45. Редактора крымскотатарской газеты вызывают на допросы по подозрению в экстремизме URL: <https://ru.krymr.com/a/25408121.html>
46. Главного редактора газеты «Авдет» Шевкета Кайбуллаева вызывали в ФСБ. URL: <http://qtmm.org/новости/4515-главного-редактора-газеты-авдет-шевкета-кайбуллаева-вызывали-в-фсб>
47. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 6. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/obzor_krymskoy_polevoy_missii_sentyabr_2014.pdf
48. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 6. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/obzor_krymskoy_polevoy_missii_sentyabr_2014.pdf; ФСБ проводит массовые обыски в домах крымских татар. URL: <https://www.unian.net/society/959464-fsb-provodit-massovyie-obyiski-v-domah-krymskih-tatar.html>
49. В домах крымских татар продолжают проводить обыски URL: <https://avdet.org/ru/2014/09/08/v-domah-krymskih-tatar-prodolzhayut-provodit-obyski>
50. В домах крымских татар продолжают проводить обыски URL: <https://avdet.org/ru/2014/09/08/v-domah-krymskih-tatar-prodolzhayut-provodit-obyski>
51. Председателя ревизионной комиссии Курултая удерживают силой российские пограничники. URL: <https://ru.krymr.com/a/26576434.html>; Озенбаша отпустили через несколько часов после задержания – Чубаров. URL: <https://hromadske.radio/ru/news/2014/09/11/ozenbasha-otputili-cherez-neskolko-chasov-posle-zaderzhaniya-chubarov?page=5>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 13. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/obzor_krymskoy_polevoy_missii_sentyabr_2014.pdf
52. ФСБ устроила обыск в квартире члена Меджлиса – Чубаров. URL: <https://nv.ua/ukraine/fsb-ustroila-obysk-v-kvartire-chlena-medzhlisa-chubarov-12053.html>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 17. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/obzor_krymskoy_polevoy_missii_sentyabr_2014.pdf
53. Обыск прошел и в доме главы Белогорского меджлиса, его увезли на допрос. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/136850/>; В «полиции» интересовались у главы Белгорского меджлиса, почему он так и не получил российский паспорт. URL: <https://ru.krymr.com/a/26587426.html>
54. В Крыму главный редактор газеты «Авдет» получил «черную метку» от ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590776.html>
55. Замглавы крымскотатарского Меджлиса вызывают на допрос. URL:

<https://ru.krymr.com/a/26734665.html>; Международный день защиты прав человека в «российском» Крыму: запреты, провокации, металлодетекторы и ОМОН (обновлено). URL: <https://ru.krymr.com/a/26734897.html>

56. Шевкиев: ФСБ обыскивает больницу из-за вещей крымскотатарского писателя, заявляют об уголовном деле URL: <https://ru.krymr.com/a/26748235.html>

57. Делегата Курултая несколько часов не пускали в Крым – Меджлис крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26803276.html>

58. Смедляева допросили в ФСБ на крымскотатарском языке. URL: <https://ru.krymr.com/a/26839680.html>

59. При пересечении «российской границы» на севере Крыма задержаны крымскотатарские правозащитники (обновлено) URL: <https://ru.krymr.com/a/26808949.html>; Из Крыма выдворяют активиста за попытку выехать с украинским паспортом. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/01/23/7056117/>

60. Оккупанты забрали у замглавы Меджлиса компьютеры, телефоны и деньги. URL: <https://focus.ua/politics/324157/>; Полиция разгромила дом замглавы Меджлиса при обыске. URL: https://lb.ua/society/2015/01/30/293939_politsiya_razgromila_dom_zamglavi.html

61. В Крыму по “делу 26 февраля” задержали еще одного крымского татарина URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/148156/>; Чебиева по “делу 26 февраля” допрашивали как свидетеля. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/148182/>

62. Эмир Достим. Допросы, угрозы, увольнение... В Крыму продолжается давление на крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26884371.html>

63. Зампредседателя Меджлиса Умеров два часа допрашивали по делу Чийгоза. URL: <https://investigator.org.ua/news/151548/>

64. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). С. 7. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/05/Obzor_KPM_Mart_2015_final.pdf

65. К замглаве Меджлиса после семичасового допроса едут с обыском. URL: <https://investigator.org.ua/news/152236/>; Обыск в доме замглавы Меджлиса Ильми Умерова закончен. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26930866.html>

66. Российские силовики нагрянули с обысками в дома братьев Велиляевых в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/26955486.html>; Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2015 года). С. 12. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/05/Crimea_Field_Mission_Review_April_2015_RU.pdf

67. В Крыму на заседании Меджлиса задержан Нариман Джелялов. URL: <http://podrobnosti.ua/2030749-v-krymu-na-zasedanii-medzhliisa-zaderzhali-narimana-dzheljalova.html>

68. В Крыму допрашивают очередных членов Меджлиса. URL: <https://investigator.org.ua/news/154142/>

69. В Крыму продолжаются допросы членов Миллий Меджлиса. URL: <http://qtmm.org/ru/новости/4719-в-крыму-продолжаются-допросы-членов-миллий-меджлиса>

70. Несогласованная свобода: Аналитический обзор о нарушениях свободы мирных собраний в Крыму (март 2014 – март 2017) / сост.: А. Седов; общая ред.: О. Скрипник; лит. ред.: М. Будзар. – Киев, 2017. – С. 4.
71. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (июль-август 2015 года). С. 17. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_July_August_15_RU.pdf
72. Еще три члена Меджлиса не смогли выехать из Крыма на конгресс: ФСБ развернула на полпути. URL: <https://investigator.org.ua/news/160408/>
73. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (ноябрь 2015 года). С. 6-7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf; Центральный банк Российской Федерации (Банк России). Пресс-служба. Об отзыве лицензии на осуществление банковских операций и назначении временной администрации. URL: http://www.cbr.ru/press/PR/?file=02112015_083513ik2015-11-02T08_27_07.htm
74. Виктор Воробьев. «Охота за неблагонадежными». Энергоблокада Крыма спровоцировала обыски и допросы. URL: <https://ru.krymr.com/a/27400720.html>
75. В Крыму допрашивают родственников членов Меджлиса. URL: <https://investigator.org.ua/news/168708>
76. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (ноябрь 2015 года). С. 7. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/01/Crimean-Human-Rights-Group_November_2015_RU.pdf
77. Обыск в доме главы Судакского меджлиса завершился. URL: <https://15minut.org/news/152161-obysk-v-dome-glavy-sudakskogo-medzhlisa-zavershilsya-audio>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (декабрь 2015 года). С. 5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf
78. Джелаял: обыски у членов Меджлиса в Крыму продолжаются. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27406504.html>
79. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (декабрь 2015 года). С. 5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/02/Crimean-Human-Rights-Group_December_2015_RU.pdf
80. В офисах компании Ислямова в Крыму “СимСитиТранс” и бывшей редакции телеканала АТР – “маски-шоу”. URL: <https://investigator.org.ua/news/173211>; Поклонская заявила, что обыска в компании Ислямова не было. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/02/4/7097804>
81. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (февраль 2016 года). С. 5. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/03/Crimean-Human-Rights-Group_February_2016_RU.pdf

82. Смедляев: в Крыму вызвали в прокуратуру первого замглавы Меджлиса крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27544965.html>
83. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (март 2016 года). С. 4. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2016_RU.pdf
84. Меджлис: В Крыму у главы мусульманской общины в ходе обыска изъяли религиозную литературу. URL: <https://112.ua/obshchestvo/medzhlis-v-krymu-u-glavy-musulmanskoj-obshhiny-v-hode-obyska-izyali-religioznuyu-literaturu-295963.html>
85. В доме делегата Курултая крымскотатарского народа Ремзи Муратова проводится обыск, - Смедляев. URL: https://sensor.net.ua/news/380326/v_dome_delegata_kurultaya_krymskotatarskogo_naroda_remzi_muratova_provoditsya_obysk_smedlyaev;
86. Оккупанты обыскивают дом Шевкета Усманова. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/okkupanti-obiskivayut-dom-shevketa-usmanova/157054/>
87. Появилась информация еще об одном обыске в Крыму. URL: <https://15minut.org/news/158530-poyavilas-informaciya-esche-ob-odnom-obyske-v-krymu>
88. На выезде из Крыма допросили главу ревизионной комиссии Курултая. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2016/05/31/7110299>
89. Украинский Хельсинский союз по правам человека, «Крым без правил: Тематический обзор ситуации с правами человека в условиях оккупации». – Выпуск №4: Информационная оккупация. – 2017, С. 33. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/4Kr_Ru_fin_18.12.2017.pdf
90. На предприятии у Ремзи Муратова изъяли документы. URL: <http://qha.com.ua/ru/obshchestvo/na-predpriyatii-u-remzi-muratova-izyali-dokumenty/164225/>
91. Обыск у Алядинова закончился, полицейские ничего не нашли – Джелял. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27988367.html>
92. Еще шестерых членов Меджлиса приговорят к штрафам за участие в заседании Меджлиса. URL: <http://krymsos.com/ru/news/shche-shistokhchleniv-medzhlisu-zasudyat-do-shtrafiv-za-uchast-v-zasidanni-medzhlisu/>
93. Наримана Джелялова ФСБ вызвала на допрос (ОБНОВЛЕНО). URL: <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/narimana-djelyalova-fsb-vizvala-na-dopros-obnovleno/171754/>
94. Крымчанина Амета Аметова, задержанного утром в Судаке, отпустили – родные. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28474956.html>
95. Крымчанин Амет Аметов находится в отделении полиции Судака – активистка. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28476496.html>
96. В Крыму оккупанты угрожают задержанием редактору крымскотатарской газеты «Авдет». URL: <https://www.blackseanews.net/read/130264>
97. У Крыму силовики відпустили організатора зустрічі кримських татар, її учасникам наказали розійтися. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/201085>
98. На админгранице с Крымом сотрудники ФСБ России задержали главу ревизионной комиссии Курултая. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28705606.html>

99. Рефат Чубаров. 8 November 2017. URL: <https://www.facebook.com/dogrujol/posts/1438482476246902>
100. Сергей Громенко. Взял кредит – впускай силовиков: что искали у крымскотатарского активиста Мустафы Мустафаева? URL: <https://ru.krymr.com/a/28871895.html>
101. Иван Путилов. «Дело Веджие Кашка»: кого ФСБ сделала вымогателями? URL: <https://ru.krymr.com/a/28882467.html>; Членов меджлиса задержали в Крыму по подозрению в вымогательстве. URL: <https://www.rbc.ru/rbcfreenews/5a16ce679a7947b6809d9486>
102. Задержанного после обысков в Советском районе сына активиста Ибраима Османова отпустили – «Крымская солидарность». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28912598.html>
103. У Крыму родичів члена Меджлісу кримських татар Барієва викликали на допит в ФСБ. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/204507/>; ФСБ в Крыму допитала сім'ю члена Меджлісу Ескендера Бариева. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news-2/204812/>
104. В Джанкое сына крымскотатарского активиста избили и обыскали люди в балаклавах. URL: https://lb.ua/news/2018/02/06/389323_dzhankoe_sina_krimskotatarskogo.html
105. Рефат Чубаров рассказал подробности обысков в Белогорске (трансляция завершена). URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29193190.html>; Построивший одну из красивейших мечетей в Крыму меценат арестован оккупационными властями. URL: <http://islam.in.ua/ru/novosti-v-mire/postroivshiy-odnu-iz-krasiveyshih-mechetey-v-krymu-mecenat-arestovan-okkupacionnymi>
106. КрымSOS. Обзор ситуации в Крыму. Май, 2018. URL: <http://krymsos.com/files/b/4/b41d336-----2018.pdf>
107. КрымSOS. Обзор ситуации в Крыму. Июнь, 2018. URL: <http://krymsos.com/files/0/0/007633e-----2018.pdf>
108. Задержанного после обыска в Ленинском районе отпустили домой – активисты. URL: <https://ru.krymr.com/a/obysk-lenur-abliazimov/29410535.html>
109. Заместителя председателя ЦИК Курултая приглашали для дачи объяснений по ложному доносу соседки - Смедляев <http://krymsos.com/ru/news/zastupnika-golovi-tsvk-kurultayu-zaproshuvali-dlya-dachi-poyasnen-zapomilkovim-donosom-susidki-smedlyayev/>
110. «Крымская солидарность»: В пункте пропуска «Армянск» по неизвестным причинам удерживается крымский татарин Сервер Девлетшаев. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/krymskaya-solidarnost-v-punkte-propuska-armyansk-po-neizvestnym-prichinam-uderzhivaetsya-krymskiy-tatarin-server-devletshaev-322152.html>
111. «Это давление на крымскотатарского активиста» – адвокат об обыске Меметова в Старом Крыму (видео) URL: <https://ru.krymr.com/a/video-obysk-u-akrivista-ismeta-memetova/29613657.html>
112. Ялта: в квартире обвиняемой за репосты провели обыск, изъяли зубную щетку. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-v-kvartire-obvinyaemoj-za-reposty-obysk-izyali-shchetku/29626714.html>

113. Российские силовики увезли крымского татарина после обыска – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-siloviki-uvezli-krymskogo-tatarina-possle-obuska/29626452.html>

114. Силовики оккупантов провели очередной обыск в доме крымского татарина. URL: <http://krymsos.com/ru/news/siloviki-okupantiv-proveli-chergovii-obshuk-v-budinku-krimskogo-tatarina/>

115. Оккупанты провели очередной обыск в доме крымских татар. URL: <http://krymsos.com/ru/news/okupanti-proveli-chergovii-obshuk-v-budinku-krimskikh-tatar/>

116. В Крыму напали на Меджлис: избили пресс-секретаря и сняли украинский флаг. URL: <https://investigator.org.ua/news/125219/>

117. Оккупанты Крыма пытаются присвоить имущество Меджлиса. URL: <https://telegraf.com.ua/ukraina/mestnyiy/4653042-okkupantyi-kryima-pyitayutsya-prisvoit-imushhestvo-medzhlisa.html>

118. Обнародовано видео нападения на Меджлис. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/136802/>

119. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 10-11. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/01/obzor_krymskoj_polevoj_missii_sentyabr_2014.pdf; Мустафа Чауш. С какой целью уничтожается «Фонд «Крым»? URL: <https://ru.krymr.com/a/26673903.html>;

Павел Новиков. Риза Шевкиев: За сотрудничество с оккупантами мне обещали первый транш 4 млн руб. URL: <https://ru.krymr.com/a/27318771.html>; Главу «Фонда «Крым» оштрафовали на 350 тысяч рублей. URL: <https://investigator.org.ua/news/142107>

120. Суд решил изъять здание Меджлиса в пользу государства. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/sud-reshil-izyat-zdanie-medjlisa-v-polzu-gosudarstva/144740/>

121. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (сентябрь 2014 года). С. 11. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_September_2014_RUS.pdf

122. Со здания Меджлиса в Симферополе сняли флаг Украины. URL: <https://ru.krymr.com/a/26613021.html>

123. Суд решил изъять здание Меджлиса в пользу государства. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/sud-reshil-izyat-zdanie-medjlisa-v-polzu-gosudarstva/144740/>

124. Здание Зынджырлы медресе в Бахчисарае передали Муфтияту. URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/zdanie-zindjirli-medrese-v-bahchisarae-peredali-muftiyatu/144749/>

125. «Лигу крымскотатарских женщин» выселяют из офиса в центре Симферополя. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27450685.html>

126. Джелял: взлом офиса Меджлиса в Симферополе – демонстрация негатива к организации. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27566911.html>

127. В Симферополе совершено нападение на здание регионального меджлиса – правозащитник. URL: <https://investigator.org.ua/news/175399/>

128. У крымских татар отобрали здание Меджлиса. URL: https://lb.ua/news/2016/03/07/329687_krimskih_tatar_otobrali_zdanie.html
129. Оккупанты отобрали офис у симферопольского меджлиса и крымскотатарской газеты "Авдет". URL: https://investigator.org.ua/rss_yandex/183873/
130. Прокуратура предупредила Меджлис из-за украинского флага: "пропагандирует исключительность". URL: <https://investigator.org.ua/news/125652/>
131. Новые "власти" Крыма вводят цензуру на Джемилева и Меджлис. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/04/21/7023180/>; ГТПК «Крым» запретили транслировать Мустафу Джемилева. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/gtrk-krim-zapretili-translirovat-mustafu-djemileva/135280/>
132. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (апрель 2014 года). С. 16. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/10/crimea_field_mission_report_April_2014_RUS.pdf; Запрет въезда Джемилева в Россию остался в силе. URL: http://ipress.ua/ru/news/zapret_vezda_dzhemyleva_v_rossyyu_ostalas_v_syle_191719.html; Прокуратура открыла дело из-за запрета Джемилеву въезжать в Крым. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/3830334-prokuratura-otkryla-delo-yz-za-zapreta-dzhemylevu-vezhat-v-krym>
133. Главе Меджлиса Чубарову запретили въезд в Крым. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3388533-hlave-medzhlysa-chubarovu-zapretyly-vezd-v-krym>
134. Россия продолжает не пускать в Крым лидеров крымских татар. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3403677-rossyia-prodolzhaet-ne-puskat-v-krym-lyderov-krymskykh-tatar>; Невъездные в Крым: сегодняшнее положение дел. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/nevezdnie-v-krim-segodnyashnee-polojenie-del/157608/>
135. Российские силовики нагрянули в фирму, принадлежащую крымскотатарскому бизнесмену. URL: <https://ru.krymr.com/a/26725640.html>
136. Мустафа Чауш, Андрей Колокольцев. Запреты, допросы и провокации. Как в Крыму прошел День защиты прав человека. URL: <https://ru.krymr.com/a/26736059.html>
137. Оккупанты уволили гендиректора Бахчисарайского заповедника. URL: <https://www.obozrevatel.com/crime/21843-okkupanty-uvolili-gendirektora-bahchisarajskogo-zapovednika.htm>
138. Чубаров просит помочь опознать «титушек», пытавшихся сорвать конференцию крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26799489.html>; В срыве крымскотатарской конференции заподозрили "представителей Совмина". URL: <http://atr.ua/news/100566-v-sryve-krymskotatarskoj-konferentsii-zapodozrili-predstavitelej-sovmina>
139. Несогласованная свобода: Аналитический обзор о нарушениях свободы мирных собраний в Крыму (март 2014 – март 2017) / сост.: А. Седов; общая ред.: О. Скрипник; лит. ред.: М. Будзар. – Киев, 2017. – С. 4.
140. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября

2017, para. 184; Крымским татарам в очередной раз запретили проводить митинг. URL: <https://investigator.org.ua/news/149210/>

141. Эмир Достим. Допросы, угрозы, увольнения... В Крыму продолжается давление на крымских татар. URL: <https://ru.krymr.com/a/26884371.html>

142. Несогласованная свобода: Аналитический обзор о нарушениях свободы мирных собраний в Крыму (март 2014 – март 2017) / сост.: А. Седов; общая ред.: О. Скрипник; лит. ред.: М. Будзар. – Киев, 2017. – С. 4.

143. Гаяна Юксель попала в "список радикальных меджлисовцев". URL: <https://investigator.org.ua/news/155313>; Зампредседателю Меджлиса Джелялу вынесли предостережение. В связи с 18 мая. URL: <https://investigator.org.ua/news/155290>; Еще одному члену Меджлиса вынесли предупреждение. URL: <https://investigator.org.ua/news/155298>

144. В Крыму журналистам рекомендуют не упоминать о Меджлисе крымскотатарского народа – СМИ. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27263135.html>

145. Крымчан агитируют подписать резолюцию, осуждающую Меджлис. URL: <https://investigator.org.ua/news/167607/>

146. Меджлису крымских татар не разрешили акцию в Симферополе ко Дню прав человека. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27420431.html>

147. В Крыму главе регионального меджлиса сожгли машину. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/172112/>

148. Оккупанты заподозрили Умерова в «организации несанкционированного митинга 18 мая». URL: <https://15minut.org/news/159746-okkupanty-zapodozrili-umerova-v-organizacii-nesankcionirovannogo-mitinga-18-maya>

149. Сергей Мокрушин. Похищения людей в Крыму: есть ли надежда на справедливость? URL: <https://ru.krymr.com/a/28148163.html>; Похищение Эрвина Ибрагимова 24.05.2016Г. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YZZh4zFaWKY>

150. Перечень дополнен. URL: <https://rg.ru/2016/06/06/perechen-dok.html>; Перечень террористов и экстремистов. URL: <http://fedsfm.ru/documents/terrorists-catalog-portal-act>; Список «террористов»: как Россия ущемляет финансовые права проукраинских крымчан. URL: <https://crimeahrg.org/spisok-terroristov-kak-rossiya-ushhemlyaet-finansovye-prava-proukrainskih-krymchan>

151. Крымские татары провели молебен у дома Ахтема Чийгоза под присмотром неизвестных. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27819173.html>

152. В Судаче запретили траурный митинг в День памяти жертв геноцида крымских татар. URL: <http://atr.ua/ru/news/171684-v-sudake-zapretili-traurnyj-miting-v-den-pamyati-zhertv-genocida-krymskih-tatar>; Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (май 2017 года). С. 9. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2017/07/Crimean-Human-Rights-Group_May_2017_RU.pdf

153. Активистам по всему Крыму запрещают отмечать годовщину депортации. URL: <http://krymsos.com/ru/news/aktivistam-po-vsomu-krimu-zaboronyayut-vidznachati-richnitsyu-deportatsiy/>

154. При задержании Веджие Кашка ударили прикладом автомата и надевали наручники – адвокат. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-pri-zaderzhanii-vedzhye-kashka-udarili-prikladom-avtomata-i-nadevali-naruchniki/29619652.html>
155. В поселке Советское крымчан предупредили о недопустимости «проведения экстремистской деятельности». URL: <https://ru.krymr.com/a/news/29230772.html>
156. Силовики в «Крымской солидарности»: Гемеджи и Меметова вызывают в прокуратуру (+фото). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-siloviki-krymskaya-solidarnost/29567088.html>
157. «Прокурор» и силовики в масках пришли в офис крымских адвокатов. URL: <http://krymsos.com/ru/news/5be16dbe065b4/>
158. Несколько крымских татар, удерживаемых ФСБ на «Чонгаре», отпустили через 7 часов (+видео). URL: <https://ru.krymr.com/a/news-krimskih-tatar-na-chongare-otпустили-domoi/29602951.html>
159. Бариев рассказал об очередных попытках ФСБ оказать давление на его родных в оккупированном РФ Крыму. URL: <http://krymsos.com/ru/news/fsb-namagayetsya-chiniti-na-mene-tisk-bariyev-rozpoviv-pro-vizit-silovikiv-dobatka-ta-pro-viklik-sester-na-dopit/>
160. Дочь фигуранта ялтинского «дела Хизб ут-Тахрир» внесли в список «террористов и экстремистов» России. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-doch-figuranta-yaltinskogo-dela-hizb-ut-tahrir-vnesli-v-spisok-terroristov/29639097.html>
161. ЗАЯВЛЕНИЕ «КРЫМСКОЙ СОЛИДАРНОСТИ» по факту обыска в доме Гульсум Алиевой URL: <https://www.facebook.com/crimeansolidarity/posts/654354544932005>

Усі лінки перевірено 01.08.2019

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ ЗМІ

За інформацією директорки інформаційної агенції QNA Гаяни, до окупації в Криму функціонували 12 національних кримськотатарських ЗМІ. Після окупації Криму РФ всі нелояльні до прокремлівської де-факто влади ЗМІ були змушені припинити свою роботу на півострові. [1]

На материковій частині України продовжують діяти 11 кримськотатарських ЗМІ, які де-факто влада дуже обмежує в контакті з кримською аудиторією і які є відірваними від ареалу свого мовлення. [2] Згідно з офіційною інформацією окупаційної влади, в Криму діє від 40 до 65 кримськотатарських ЗМІ. Насправді під час проходження перереєстрації (процесу отримання російської ліцензії на мовлення в умовах окупації) велика кількість ЗМІ при заповненні заявки у пункті «мова» зазначили кримськотатарську мову. Втім мовлення цих ЗМІ відбувається російською, а Федеральна

служба з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій (Роскомнадзор) враховує їх у своїй статистиці тих ЗМІ, які «провадять своє мовлення кримськотатарською мовою». У такий спосіб вочевидь відбувається фальсифікація даних, і нібито збільшення кількості ЗМІ кримськотатарською мовою не відповідає реальній ситуації. [3]

Від початку анексії півострова спостерігається тиск з боку окупаційної влади на ЗМІ, які відмовилися співпрацювати з де-факто владою, зокрема на незалежні кримськотатарські ЗМІ

Щодо періодики, то наразі кримськотатарською виходить 5 видань: журнал «Йылдыз», газети «Янъы Дюнья», «Къырым», «Сувдагъ сеси» і дитячий журнал «Арманчыкъ». При цьому «Янъы Дюнья» і «Йылдыз» були включені до «медіахолдингу імені Гаспринського», управління яким здійснює де-факто Комітет з міжнаціональних взаємин, раніше очолюваний колишнім членом Меджлісу, який пішов на співпрацю з де-факто владою, Заур Смірнов, а зараз – Юрієм Гемпелем. [4] УВКПЛ ООН відзначає, що засоби масової інформації мовами меншин (тобто кримськотатарською та українською в першу чергу), які продовжили свою роботу або пройшли процедуру перереєстрації, не публікують політичних матеріалів, або ж підтримують офіційну позицію прокремлівської де-факто влади. [5] При цьому, на редакції вищезазначених видань відбувається систематичний тиск з боку де-факто влади: залякування, скорочення бюджетних видатків і цензура.

Представники де-факто прокуратури і ФСБ РФ систематично допитують їхніх співробітників і особливо членів редакторських колективів, погрожують їм. Також редакції нелояльних до де-факто влади ЗМІ постійно позбавляють місця роботи, витісняючи їх з офісів, які вони займали, або зчиняючи напади на редакційні офіси і влаштовуючи незаконні обшуки.

Для інтернет-видань найпопулярнішою формою утисків є блокування та зламування сайтів. Функціонує російський «Єдиний реєстр заборонених сайтів», до якого додають і кримські ресурси, які «розповсюджують екстремістські матеріали» та «підважують цілісність РФ у своїх матеріалах». Окрім цього «офіційного» способу, є ще обхідні варіанти блокування – коли нелояльні до окупаційної влади ресурси блокуються деякими інтернет-провайдерами,

втім лишаються в доступі через інші. І поширеною практикою є спорадичне зламування сайтів – щонайменше півдобі зазвичай йде на відновлення роботи ресурсу і, відповідно, така підривна політика значно ускладнює функціонування незалежних ЗМІ в Криму.

Внаслідок такого тиску деякі редакції перемістилися на підконтрольну частину України, де продовжують свою діяльність і створюють фактично підпільне мовлення для аудиторії окупованого півострова. Ще один спосіб обійти вимоги російської цензури на окупованому півострові – випуск обмеженого тиражу, який не потрібно реєструвати. Такий підхід застосовує, наприклад, кримськотатарська газета «Авдет», яка друкує 999 примірників – максимальний незареєстрований тираж.

На противагу до витіснених з Криму незалежних кримськотатарських ЗМІ окупаційна влада створює нові, лояльні до режиму. Приміром, з 2015 року існують та активно функціонують «Громадська кримськотатарська телерадіокомпанія Міллет» та радіо «Ветан седасы», створені за указом Аксьонова. Ці ЗМІ ліцензовані Роскомнадзором і є підпорядкованими де-факто владі, що відбивається у трансльованих ними матеріалах. [6] Також статистика цих ЗМІ використовується для підтвердження пропагандистських заяв про закладання значних бюджетних коштів на підтримку кримськотатарських ЗМІ, особливо у звітуваннях РФ на різноманітних міжнародних платформах, як от комітети ООН.

Відтак, після окупації півострова кримськотатарські національні ЗМІ перестали бути незалежним політичним інститутом кримських татар як корінного народу. Найпопулярніші засоби масової інформації були піддані цензурі і тиску з боку де-факто влади на редакції і журналістів, і внаслідок цього деякі з цих ЗМІ пригальмували мовлення, або були значно обмежені у провадженні своєї редакційної політики (обмеження свободи слова). Водночас функціонують кілька лояльних кримськотатарських ЗМІ, що імітує дотримання законних прав і інтересів кримськотатарського народу в забезпеченні функціонування політичних інститутів. Втім, варто зазначити, що ці інформаційні ресурси не мають реальної підтримки кримських татар і не артикулюють законні інтереси кримськотатарського народу. Також де-факто влада Криму через маніпуляції штучно збільшує кількість ЗМІ, які нібито функціонують кримськотатарською мовою, коли насправді кількість таких ЗМІ значно нижча офіційно заявленої.

Де-факто влада Криму через маніпуляції штучно збільшує кількість ЗМІ, які нібито функціонують кримськотатарською мовою, коли насправді кількість таких ЗМІ значно нижча офіційно заявленої

1. 7 березня 2014, відключення від мережі першого кримськотатарського телеканалу ATR

7 березня 2014 року телеканал ATR було відключено від інтернету, що унеможливило його супутникове мовлення. Про це заявили журналісти телеканалу у своєму новинному випуску Zaman. ATR провадив цілодобове мовлення у прямому ефірі, де давав об'єктивну оцінку перших етапів окупації півострова. [7]

2. 3 червня 2014, допит у «прокуратурі» Сімферополя головного редактора кримськотатарської газети «Авдет»

3 червня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет», члена Меджлісу Шевкета Кайбуллаєва викликали в де-факто прокуратуру Сімферополя. Приводом до допиту було названо перевірку за фактом нібито порушення керівництвом видання вимог закону РФ «Про протидію екстремістській діяльності». За словами Кайбуллаєва, екстремістським «прокуратура» назвала використання виразів «анексія», «окупація» і «тимчасова окупація Криму». Також були висловлені претензії щодо матеріалів, які висвітлювали діяльність Меджлісу і Курултаю. Кайбуллаєва попередили про те, що редакція має більше не має пропускати до видання матеріалів, які «можуть викликати напругу у міжнаціональних взаєминах». [8]

3. 25 червня 2014, звільнення директора Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» Сейтісляма Кішвеева

25 червня 2014 року Сейтісляма Кішвеева звільнили з його посади директора Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим». Перед звільненням керівництво ДТРК запропонувало Кішвееву написати заяву про звільнення за власним бажанням. Після відмови його було звільнено за нібито відсутність дослівного перекладу програм програм з кримськотатарської мови. За свідченням Кішвеева керівництво ДТРК лишає виключно лояльних до окупаційної влади співробітників. [9]

4. 24 липня 2014, допит ФСБ головного редактора кримськотатарської газети «Авдет»

24 липня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет», члена Меджлісу кримськотатарського народу Шевкета Кайбуллаєва викликали в де-факто управління ФСБ РФ в Криму з вимогою надати пояснення щодо «звернення про наявність матеріалів екстремістського штибу в газеті «Авдет». Силовики звернули увагу на публікацію рішення Меджлісу «Про прийдешні вибори депутатів Державної ради і представницьких органів муніципальних утворень в Республіці Крим», в якому заявлялося про відмову Меджлісу брати участь у виборах. За словами Кайбуллаєва,

«звернення», яке за фактом є доносом, також містило звинувачення в екстремізмі газети «Къырым». [10]

5. 10 серпня 2014, оголошення заборони на в'їзд до Криму генеральному координатору новинної агенції QHA

10 серпня 2014 року співробітники прикордонної служби РФ усно оголосили заборону на в'їзд до Криму раднику Голови Меджлису кримськотатарського народу щодо Туреччини, генеральному координаторові новинної агенції QHA Ісмету Юкселю строком на 5 років (до 20 червня 2019 року). На момент виголошення заборони Юксель в'їжджав до Криму через КПП в Армянську. Водночас сповіщення про заборону в'їзду Юкселю не було видане. [11]

6. 11 серпня 2014, анулювання акредитації журналісту телеканалу ATR

11 серпня 2014 року журналісту телеканалу ATR Шевкету Нематтулаєву анулювали акредитацію в «Державній раді Криму». Підставою став лист групи «депутатів» з проханням анулювати акредитацію Нематтулаєву на події в «Державній раді» через те, що той не виконував основних положень чинного «законодавства», а саме не вставав під час виконання гімну РФ і гімну «Республіки Крим». [12]

7. Вересень 2014, напад, обшук та витіснення редакції кримськотатарської газети «Авдет»

15 вересня 2014 року троє невідомих скоїли напад на будівлю, в якій знаходилася редакція кримськотатарської газети «Авдет» (власником будівлі була ГО «Фонд «Крим»). Вони зірвали прапор України і втекли. Наступного дня, 16 вересня, за рішенням де-факто суду в цій будівлі було проведено обшук. Силовики забороняли проводити фото- та відеофіксацію, погрожували арештом. Прикметно, що вони були вдягнені в російську уніформу, хоч і демонстрували українські посвідчення. 18 вересня «суд» оголосив про арешт майна «Фонду «Крим», а отже і будівлі, в якій знаходилася редакція газети «Авдет». В подальшому ця будівля була націоналізована. [13]

8. 17 вересня 2014, допит ФСБ головного редактора кримськотатарської газети «Авдет»

17 вересня 2014 року головного редактора кримськотатарської газети «Авдет» Шевкета Кайбуллаєва викликали в де-факто управління ФСБ РФ в Криму, де йому вручили офіційне застереження про неприпустимість дій, які створюють умови для злочинів за ст. 282 КК РФ (публічні заклики до екстремістської діяльності). Кайбуллаєву заявили, що 23 червня 2014 року ним було допущено

до публікації в «Авдет» текст, який у прихованій формі закликав не брати участь у виборах, а також, що він намагається перешкоджати законній діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування і виборчих комісій. [14]

9. 24 вересня 2014, попередження керівництву телеканалу АТР

24 вересня 2014 року на адресу керівництва телеканалу АТР прийшов лист від Центру протидії екстремізму в РФ («Центр Е»). В листі йшлося про те, що де-факто Управління Роскомнадзору в Криму і Севастополі проінформувало де-факто МЗС Криму про те, що телеканал АТР нібито «заято закладає думку про можливі репресії за національною та релігійною ознаками, сприяє формуванню антиросійської громадської думки, зумисне розпалює з-поміж кримських татар недовіру до влади та її дій, що опосередковано загрожує екстремістською діяльністю». Також лист містив вимогу надати всі правоустановчі документи і список осіб, які офіційно працевлаштовані на телеканалі. [15]

10. 26 вересня 2014, звільнення кримськотатарської редакції ДТРК «Крим»

26 вересня 2014 року під час реорганізації з Творчого об'єднання кримськотатарських програм ДТРК «Крим» (після перереєстрації – Автономна некомерційна організація «Телерадіокомпанія «Крим») було звільнено «кримськотатарську редакцію» у складі редакторів та журналістів Зуре Пінкі, Ельмази Велієвої, Суріє Ібраїмової, Арзи Селімової, режисерів Едіє Аблаєвої, Айдера Яг'єва. Наслідком масового звільнення стало закриття культурних програм кримськотатарською мовою. Відтак, кримськотатарською мовою лишилися лише новини, які транслювалися в перекладі з російськомовних випусків. [16]

11. 26 січня 2015, обшук на телеканалі АТР

26 січня 2015 року в Сімферополі силовики оточили будівлю кримськотатарського телеканалу АТР. Представники ФСБ та де-факто слідчого комітету зупинили роботу телеканалу, провели обшук приміщення і допитали керівництво АТР. Протягом обшуку були вилучені відеозаписи зроблені під час мітингу під будівлею кримського уряду 26 лютого 2014 року, а також персональні дані співробітників телеканалу. [17]

Опівночі 1 квітня 2015 року в Криму припинив мовлення єдиний у світі телеканал кримськотатарською мовою АТР

12. 1 квітня 2015, припинення мовлення кримськотатарського телеканалу ATR та інших ЗМІ медіахолдингу ATR

Опівночі 1 квітня 2015 року в Криму припинив мовлення єдиний у світі телеканал кримськотатарською мовою ATR. Це було спричинено неможливістю перереєстрації згідно з російським законодавством. Представники Роскомнадзора кількаразово відмовляли керівництву у прийомі документів для процедури, посилаючись на формальні причини. Незадовго до закриття каналу Аксьонов заявив про неможливість функціонування в Криму телеканалів, які «розпалюють ворожнечу між народами», «викликають у населення відчуття напруги» та створюють «сподівання на повернення Криму в Україну». В цьому контексті він особливо підкреслив факт функціонування ATR. Згідно з заявою заступника голови представництва Роскомнадзора в Криму Максима Ксензова, підставою для заключної відмови у перереєстрації документів ATR був лист де-факто прокуратури, яка «мала сумніви щодо того, що засновники телеканалу не є іноземними громадянами». [18] Інші ЗМІ медіахолдингу ATR, як от дитячий телеканал Lale, радіостанції «Мейдан» та «Лідер» також припинили аналогове та супутникове мовлення 1 квітня. [19]

13. 1 квітня 2015, припинення діяльності низки кримськотатарських газет, журналів і інфомагенцій

З 1 квітня 2015 року завершилося право на функціонування низки кримськотатарських ЗМІ через непрходження ними процедури перереєстрації згідно з російським законодавством. Відтак, видання «Янъы Дюнья», «Къырым», «Авдет», «Арманчикъ», «Къасевет», «Йылдыз», інфомагенції «Крымские новости QHA» і інтернет-портал «15минут.org» втратили право на функціонування на території Криму. Головний офіс агенції QHA переїхав до Києва. Газеті «Къырым» було скорочено фінансування на 40%. Газета «Авдет» скоротила свій тираж до 999 екземплярів для можливості працювати без реєстрації, згідно з російським законодавством, чинним на окупованому півострові. А журнал «Къасевет» переформатувався на кварталне видання (з попереднього щомісячного). [20]

14. 1–2 серпня 2015, напад на редакцію кримськотатарської газети «Янъы Дюнья»

1–2 серпня 2015 року невідомі розгромили і пограбували редакцію кримськотатарської газети «Янъы Дюнья» у Сімферополі. Зокрема були пошкоджені фізичні редакційні архіви, були викрадені комп'ютери і жорсткі диски з цифровим архівом; всі системні блоки були розібрані і дані, які містилися в них, були скопійовані. У фотоархіві були знищені світлини пов'язані з політичними подіями, як от мітинги і акції. З огляду на прицільний розгром та грабунок, можливо висновкувати,

що це було скоєно або силовиками російських чи де-факто кримських спецслужб, або на їхнє замовлення. [21]

15. 29 березня 2016, блокування доступу до сайту 15minut.org (ресурс АТР)

29 березня 2016 року Роскомнадзор заблокував доступ до сайту «15 минут» – інформаційного ресурсу медіахолдингу АТР, який висвітлював події в Криму. Сайт внесли до «Єдиного реєстру заборонених сайтів». Кримська прокуратура пояснила цей факт тим, що ресурс систематично розповсюджував екстремістські матеріали, пропагандував порушення територіальної цілісності РФ і проведення акцій громадської блокади Криму. [22]

ДЖЕРЕЛА:

1. Гаяна Юксель: В Крыму созданы марионеточные национальные СМИ. URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/gayana-yuksel-v-krimu-sozdani-marionetochnie-natsionalnie-smi/157912/>
2. В Крыму оккупанты используют против крымскотатарских СМИ сталинские методы давления – член Меджлиса. URL: <https://investigator.org.ua/news-2/196702/>
3. Крымскотатарских СМИ и свободы слова в Крыму нет – журналисты. URL: http://news.liga.net/politics/news/krymskotatarskikh_smi_i_svobody_slova_v_krymu_net_zhurnalisty
4. Расизм, дискриминация и борьба с «экстремизмом» в современной России: Альтернативный отчет о соблюдении Российской Федерацией Конвенции ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации. С. 12. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/RUS/INT_CERD_NGO_RUS_28206_R.pdf
5. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября 2017. Para. 158. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_RU.pdf
6. Аксенов заявил о начале работы крымскотатарского радио в Крыму. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28307397.html>
7. В Крыму телеканал АТР отключили от интернета. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/121267/>
8. Редактора крымскотатарской газеты вызывают на допросы по подозрению в экстремизме. URL: <https://ru.krymr.com/a/25408121.html>;
Главреду крымскотатарской газеты вынесли предостережение за экстремизм. URL: <http://qha.com.ua/ru/proisshestviya/glavredu-krimskotatarskoi-gazeti-vinesli-predosterejenie-za-ekstremizm/136688/>
9. Директора ТО крымскотатарских программ ГТПК «Крым» Кишвеева уволили. URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/>

- direktora-to-krimskotatarskih-programm-gtrk-krim-kishveeva-uvolili/137507/; На ГТПК "Крым" увольняют нелояльных к новой власти сотрудников. URL: <http://www.sobytiya.info/news/14/42326>
10. Главного редактора газеты «Авдет» Шевкета Кайбуллаева вызывали в ФСБ. URL: <http://qtm.org/новости/4515-главного-редактора-газеты-авдет-шевкета-кайбуллаева-вызывали-в-фсб>; На крымскотатарскую газету «Авдет» написали донос в Роскомнадзор. URL: <https://ru.krymr.com/a/25469274.html>
  11. Россия продолжает не пускать в Крым лидеров крымских татар. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3403677-rossiya-prodolzhaet-ne-puskat-v-krym-lyderov-krymskykh-tatar>
  12. Полуостров страха: хроника оккупации и нарушения прав человека в Крыму / Под общей редакцией Т. Печончик – Киев, 2015. – С. 109. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/PeninsulaFear_Book.pdf
  13. Российские силовики заблокировали здание Меджлиса, внутри ФСБ проводит многочасовой обыск (обновляется). URL: <https://ru.krymr.com/a/26586940.html>; В Крыму арестовано имущество фонда экс-главы меджлиса крымско-татарского народа. URL: <https://tass.ru/proisshestiya/1450497>
  14. В Крыму главный редактор газеты «Авдет» получил «черную метку» от ФСБ. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590776.html>
  15. Телеканал ATR обвиняют в экстремизме. URL: <https://investigator.org.ua/news/137451/>
  16. Уволенные крымскотатарские журналисты будут судиться с ГТПК «Крым». URL: <http://qha.com.ua/ru/obschestvo/uvolennye-krimskotatarskie-jurnalisti-budut-suditsya-s-gtrk-krim/140234/>; Уволенные властью крымскотатарские журналисты идут в Европейский суд. URL: <https://investigator.org.ua/voice-krim/142422/>
  17. В Симферополе вооруженные люди оцепили крымскотатарский телеканал ATP (дополнено). URL: <https://investigator.org.ua/news/147504/>; В офисе крымскотатарского телеканала ATR закончен обыск, силовики изъяли видеоархивы. URL: <https://www.unian.net/society/1036495-v-ofise-krymskotatarskogo-telekanala-atr-zakonchen-obyisk-siloviki-izyiali-videoarhivy.html>
  18. Гендиректор ATR: Аксенов назвал наш канал вражеским, внушающим надежду на возвращение Крыма в Украину. URL: <https://gordonua.com/news/crimea/gendirektor-atr-aksenov-nazval-atr-vrazheskim-kanalom-vnushayushchim-nadezhdu-na-vozvraschenie-kryma-v-ukrainu-73623.html>; Отказ в регистрации телеканалу ATR связан с письмом прокуратуры России, – Роскомнадзор. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27039906.html>;
  19. Крымская полевая миссия по правам человека, Краткий обзор ситуации по Крыму (март 2015 года). С. 8-9. URL: http://cfmission.crimeahr.org/wp-content/uploads/2015/05/Obzor_KPM_Mart_2015_final.pdf; ATR прекратил вещание, но обещает вернуться. «Наш народ пережил Сталина, и мы всегда возвращаемся». URL: <https://ru.krymr.com/a/26931435.html>;
  20. Конгресс национальных общин Украины, Группа мониторинга прав

национальных меньшинств, «Два года войны: Ксенофобия в Украине в 2015г. Информационно-аналитический доклад по результатам мониторинга», 2016. С. 39; Инна Аннитова. «Авдет» и «Къасевет»: как выживает крымскотатарская периодика на полуострове. URL: <https://ru.krymr.com/a/27695309.html>;

21. В Симферополе разгромили редакцию крымскотатарской газеты «Янъы Дюнья». URL: <https://ru.tsn.ua/video/video-novini/v-simferopole-razgromili-redakciyu-krymskotatarskoj-gazety-yany-dyunya.html>
22. Крымская правозащитная группа, Мониторинговый обзор ситуации с правами человека в Крыму (март 2016 года). С. 10. URL: https://crimeahrg.org/wp-content/uploads/2016/04/Crimean-Human-Rights-Group_March_2016_RU.pdf; Информация из реестра по 15minut.org. URL: <https://antizapret.info/site.php?id=133063>

Усі лінки перевірено 01.08.2019

ОБМЕЖЕННЯ У ВИКОРИСТАННІ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВИ

Кримськотатарська мова вважається «державною мовою» в так званій Республіці Крим, нарівні з російською та українською мовами, згідно зі ст. 10 «Конституції Республіки Крим». Статус «державної мови» за російським законодавством передбачає використання її в діяльності органів влади, в назвах органів влади, судочинстві, дороговказях, в складенні нормативно-правових актів (законодавство), можливість навчання цією мовою, а також вільного послуговування нею в приватному житті і в громадському просторі. Ситуація з кримськотатарською мовою, попри те, що вона є «державною» за окупаційного режиму в Криму, є далекою від прописаних у російському законодавстві норм.

Жоден «державний» сайт так званої Республіки Крим не представлено кримськотатарською (чи українською – теж «державною мовою»); нормативні документи видаються виключно російською

Судові засідання де-юре можуть провадитися кримськотатарською, втім на практиці найчастіше їх переносять через нездатність «судочинців» провести процес не російською, а зрештою таки проводять російською; також обмежується послуговування

ув'язненими кримськотатарською мовою. Ситуація з вивченням кримськотатарської, а також з можливістю отримувати нею освіту також є доволі складною: повсюдними є практики скорочення навчальних годин та закриття класів для навчання кримськотатарською. До того ж, випускні та вступні іспити кримські школярі можуть складати лише російською мовою. При цьому важливо розуміти ще й той факт, що природною для передачі фонетики кримськотатарської мови є латинська графіка, а, згідно п.6 ст.3 Федерального закону «Про мови народів Російської Федерації», який наразі де-факто діє на території Криму, передбачає, що «державні мови» в РФ використовують лише графічну основу кирилиці. Відтак, всі ці фактори скеровані на зменшення користування кримськотатарською мовою, що призведе до зубожіння мови, а згодом і до її згасання.

17 червня 2015 року було ухвалено де-факто владою «Закон про освіту в Республіці Крим» навчання у школах відбувається виключно російською мовою. Освіта рідною мовою відбувається лише за письмовою заявою батьків, і лише з 1 по 9 клас.

За інформацією керівниці управління з питань освіти кримськотатарською мовою Меджлісу кримськотатарського народу Еміне Авамілевої, на 2013–2014 навчальний рік в Криму функціонувало 15 шкіл з кримськотатарською мовою навчання, в яких було 182 класи і 3092 учні. Також діяла одна школа з кримськотатарською мовою навчання і класами, де навчалися українською (40 класів, 809 учнів), і 20 шкіл з двома (кримськотатарська і російська) мовами навчання (68 класів, 679 учнів). Трьома мовами (кримськотатарська, українська, російська) навчалися у 27 школах (109 класів, 1281 учень). Загалом кримськотатарською навчався 5551 учень; 12707 учнів вивчали кримськотатарську, з них 28 – поглиблено, а 6906 – факультативно. [1] Загалом функціонувало 384 класи з кримськотатарською мовою навчання. [2]

Згідно з інформацією «Міністерства освіти» в Криму, станом на 2017–2018 навчальний рік в Криму діяло 15 шкіл з кримськотатарською мовою навчання – 201 клас, 3651 учень. Також, на базі загальноосвітніх шкіл з російською мовою навчання відкриті класи з кримськотатарською мовою навчання – 137 класів з 1730 учнями в 37 школах. [3] Втім, варто відзначити, що статистика кількості учнів, які навчаються кримськотатарською, не є цілком релевантною, адже на практиці вивчення кримськотатарської мови є дуже обмеженим і перебуває під постійним тиском, попри факт заявленої свободи на навчання кримськотатарською та її вивчення. [1] Часто навчання кримськотатарською не реалізовується через помісне протистояння дирекції шкіл та вчителів зокрема: шкільні адміністрації повсюдно

перешкоджають поданню заяв на вивчення кримськотатарської мови, змушують батьків відмовлятися від вивчення, або ж скорочують кількість годин на вивчення кримськотатарської мови та літератури – про це йтиметься далі.

Шкільні адміністрації повсюдно перешкоджають поданню заяв на вивчення кримськотатарської мови, змушують батьків відмовлятися від вивчення, або ж скорочують кількість годин на вивчення кримськотатарської мови та літератури

Заразом, статистика кількісних змін доповнюється якісними змінами у сфері викладання і вивчення кримськотатарської мови після російської окупації. Приміром, на початку 2014–2015 навчального року з освітніх закладів було вилучено всі видані в Україні підручники кримськотатарською мовою, окрім підручників з кримськотатарської мови та літератури. [1] За переліком надісланих до шкіл підручників, маємо, що було видано 61.000 підручників з 14 предметів кримськотатарською мовою. Причому, з-поміж них немає підручників з фізики і хімії. [4] Випускники (10–11 клас) кримськотатарську не вивчають – таким чином реалізовується системна «економія часу» задля підготовки до здачі випускових та вступних іспитів (державна форма оцінки знань, «Єдиний державний екзамен», не передбачає можливості скласти іспити з кримськотатарської мови). [5] Що стосується університетських студій, то там вивчення кримськотатарської скоротили на 300 годин – наразі мова вивчається на філологічних факультетах, а на інших спеціальностях вивчення відбувається у максимально скороченому форматі. [6] Також, є свідчення про закриття в дитсадках груп з кримськотатарською мовою виховання, що ускладнює дітям процес підготовки до навчання у школах кримськотатарською. [7]

Відчутна нестача педагогічних кадрів з викладання кримськотатарської мови. [1] З огляду на те, що кримськотатарська мова і література не внесені до шкільних навчальних планів, проведення занять з цього предмету можливе лише в позанавчальний час. До того ж викладання кримськотатарської мови не зараховується в педагогічний стаж вчителів. [8] І варто мати на увазі тиск адміністрацій шкіл на батьків – автори звіту неодноразово документували скарги батьків на перешкоджання з боку шкільних адміністрацій при створенні класів кримськотатарською мовою навчання, а також запису до них. Про це також повідомляє прес-служба Меджлісу. [9]

Викладання кримськотатарської мови не зараховується в педагогічний стаж вчителів

Обмеження у вивченні кримськотатарської мови, маніпулювання адміністрацій в навчальних закладах і утиски викладачів не вважаються правопорушеннями в законодавстві окупаційної влади. У нормативній базі РФ, яку використовує де-факто влада в Криму, не прописано регулювальних процедур щодо освіти рідною мовою. Також на законодавчому рівні не встановлено кількісний критерій відкриття шкіл чи класів для навчання мовами меншин. [10] Це дає простір для маневру, враховуючи той факт, що утиски щодо використання кримськотатарської мови не обмежуються лише навчальними процесами.

Варто відзначити, що обмеженням у використанні кримськотатарської мови є цілковита відсутність знаків у системі дорожніх вказівників кримськотатарською мовою. І, попри те, що авторам звіту відомі й випадки, коли на запити до державних структур кримськотатарською мовою відповідали теж кримськотатарською, в цьому підрозділі будуть представлені випадки з неможливістю послуговуватись кримськотатарською і в державних структурах, і навіть часом в приватному житті. Приміром, адвокат Еміль Курбедінов заявив про те, що дуже розповсюдженою практикою є заборона йому на допитах спілкуватися з підзахисним кримськотатарською. [11]

Відтак, надалі представлені кейси продемонструють, що обмеження у використанні кримськотатарської на побутовому та державному рівні є розповсюдженою практикою, скерованою на зменшення кількості мовців кримськотатарською, а надалі – й цілковитою маргіналізацією цієї мови.

1. 1 вересня 2014 закриття кафедри кримськотатарської літератури

З початку навчального 2014–2015 року в Таврійському національному університеті ім. Вернадського було закрито кафедру кримськотатарської літератури. Окрім того, було заявлено про скорочення годин, відведених на вивчення кримськотатарської мови на факультеті кримськотатарської мови і філології в Таврійському університеті. [12]

2 - 8. 1 вересня 2014 відмова у відкритті класів кримськотатарською мовою навчання та їх ліквідація в 9-ти школах Білогірського р-ну

З початку навчального 2014–2015 року в Білогірському районі на базі 9-ти районних шкіл була можливість відкрити набір до перших класів з кримськотатарською мовою навчання. Через спротив та протидію шкільних адміністрацій, класи так і не відкрилися. До того ж, у школах в селах Багате, Вишенне і Цвіточне класи з кримськотатарською

мовою навчання були закриті, а учнів перевели до російськомовних класів. [13]

9. Вересень 2014, директорка Новопавлівської школи відмовила батькам у відкритті класу з кримськотатарською мовою навчання (Красноперекопський р-н)

В Новопавлівській школі (Красноперекопський р-н) директорка Галина Чорна відмовила батькам у відкритті класу з кримськотатарською мовою навчання, мотивуючи це тим, що не всі з них мають місцеву прописку. [13]

10. Вересень 2014, закриття класів з кримськотатарською мовою навчання в школі №29 (м. Сімферополь)

В сімферопольській школі №29 були закриті усі класи з кримськотатарською мовою навчання – з 1-го по 11-й. Учні були переведені до російськомовних класів. [14]

11 -13. Вересень 2014, в Євпаторії в 3-х школах скоротили час на вивчення кримськотатарської мови та літератури

В школах №14, №15 і №16 в Євпаторії скоротили час на вивчення кримськотатарської мови та літератури з 3-х годин до 2-х. [15]

14. 17 вересня 2014 обшук в кримськотатарській школі (Білогірський р-н)

17 вересня 2014 у селищі Зуя (Білогірський р-н) в національній школі з кримськотатарською мовою навчання співробітники ФСБ провели обшук. Обшук почався о 3 годині ночі в кабінетах вчителів, які носять мусульманське вбрання. В результаті обшуку було вилучено по одному екземпляру газет «Голос Криму» (за 2009 р.) і «Возрождение» (за 2011 р.). [16]

15. 15 січня 2015 перенесення судового засідання через неможливість провести процес кримськотатарською мовою («Верховний суд Республіки Крим»)

15 січня 2015 в так званому Верховному суді Республіки Крим мало відбутися судове засідання у справі «Фонду "Криму"», який очолює член Меджлісу Різа Шевкієв. Засідання мало відбутися кримськотатарською мовою, за клопотанням Шевкієва, який послався на відповідне право, закріплене «Конституцією РК». Засідання було перенесене, бо суд не зміг організувати процес кримськотатарською. [17]

16. 16 червня 2015 відмова у відкритті класу з навчанням кримськотатарською мовою (Красноперекопський р-н)

16 червня 2015 Мубеїн Небієв подав заяву про переведення його сина

на навчання кримськотатарською мовою. Йому було відмовлено Красноперекопським районним управлінням освіти, і Небієв подав заяву до суду. При цьому у Красноперекопському районі немає жодної школи з навчанням кримськотатарською мовою, попри те, що в районі проживає близько 2 тис. кримськотатарських родин. Суд не задовольнив скаргу Небієва. [18]

17. 28 серпня 2015 відмова у відкритті класу з навчанням кримськотатарською мовою в загальноосвітній школі №28 (м. Сімферополь)

28 серпня 2015 в загальноосвітній школі №28 м. Сімферополь (вул. Беспалова, 79) відбулася зустріч батьків учнів 5–6 класів з директоркою школи Ольги Левицької, на якій мало відбутися обговорення можливості дітьми отримати освіту кримськотатарською мовою. Після неодноразових усних відмов, батьки колективно звернулися до директорки з письмовою заявою про навчання дітей рідною мовою, згідно з російським законодавством, яке де-факто діє на півострові («Про освіту в РФ», «Про мови народів РФ», «Про порядок розгляду звернень громадян РФ»). На зустрічі директорка почала висміювати право дітей на навчання рідною мовою, а також пояснювала відмову тим, що кількість бажаючих навчатися кримськотатарською складає менше 25 осіб, що є максимальною кількістю учнів у класі. Аргументи батьків щодо того, що жоден нормативно-правовий акт РФ не передбачає мінімальну кількість учнів для відкриття класу з національною мовою навчання, були проігноровані. Наприкінці розмови Левицька заявила, що прийме заяви батьків лише в індивідуальному порядку після особистої бесіди і за наявності оригіналу паспорта. [19]

18. 1 вересня 2015 скорочення навчання кримськотатарською мовою в школі №42 (м. Сімферополь)

1 вересня 2015 стало відомо про те, що у сімферопольській школі №42 ім. Ешрефа Шем'ї-заде (мікрорайон Каменка) з кримськотатарською мовою навчання на 2014–2015 навчальний рік лише 3 з 7-ми перших класів навчатимуться кримськотатарською мовою. Інші класи було переведено на навчання російською. Також деякі учні 3-го класу були змушені перейти до класів з кримськотатарською мовою навчання через тиск вчителів на їхніх батьків. При цьому 90% учнів школи є кримськими татарами. [20]

19. 1 вересня 2015 скорочення навчальних годин на вивчення кримськотатарської мови у Добровській школі (Сімферопольський р-н)

1 вересня 2015 стало відомо про те, що у Добровській школі Сімферопольського р-ну було скорочено навчальні години на

вивчення кримськотатарської мови: продовжуватимуть її вивчення лише у класах з кримськотатарською мовою навчання, а класам з російською мовою навчання було запропоноване факультативне вивчення. При цьому 70% учнів школи є кримськими татарами. Звернення батьків до так званого Міністерства освіти на ситуацію не вплинуло. [20]

20. 27 січня 2016 обшук в кримськотатарському дитячому центрі Elif

27 січня 2016 в кримськотатарському дитячому центрі Elif (м. Джанкой) співробітники ФСБ, «прокуратури» і представники де-факто МЧС в Криму провели обшук. Як наслідок вони вилучили документацію центру, а також літературу турецькою та кримськотатарською мовами, і викликали співробітників центру на допит – їх розпитували щодо специфіки діяльності центру. Керівниця центру Лутфіє Зудієва відмовилася говорити без присутності свого адвоката, внаслідок чого їй вручили повістку, щоб наступного дня вона прибула до прокуратури. При цьому силовиками не було представлено жодних дозволів на проведення обшуку. Зудієва подала скаргу щодо незаконної перевірки, на що отримала відповідь про те, що огляд був проведений «з письмової згоди власника» (Зудієва переконує, що не давала письмового погодження на це), а також згідно зі ст. 176 КПК РФ (огляд місця події, місцевості, житла, іншого приміщення, предметів і документів з метою виявлення слідів злочину, з'ясування інших обставин, стосовних до кримінальної справи). Лутфіє Зудієва припускає, що обшук відбувся через те, що діяльність центру провадиться кримськотатарською мовою. [21]

21. 4 жовтня 2016 перенесення судового засідання через неможливість провести процес кримськотатарською мовою

4 жовтня 2016 так званий Бахчисарайський районний суд переніс судові засідання у справі члена Меджлісу кримськотатарського народу Мустафи Маушева (звинувачення за ст. 20.28 КпАП РФ за участь у зустрічі Меджлісу 22 вересня 2016 р.) через неможливість «судом» задовільнити вимогу Маушева і провести засідання кримськотатарською. [22]

22. 16 лютого 2016 позапланова перевірка кримськотатарського дитячого центру Elif

16 лютого 2016 в кримськотатарському дитячому центрі Elif (м. Джанкой) відбулася позапланова перевірка. Співробітники «прокуратури» прийшли з вимогою негайно представити документи в межах «розгляду звернень громадян». Перевірка провадилась після завершення робочого дня. [23]

23. 27 березня 2017 заборона ув'язненому в СІЗО надсилати листи додому кримськотатарською мовою

22 березня 2017 фігуранта так званої сімферопольської «справи Хізб ут-Тахрір» Теймура Абдулаєва було на 5 днів поміщено в карцер за те, що він намагався надіслати родині листа кримськотатарською мовою. Співробітники сімферопольського СІЗО знайшли листа при обшуку і забрали його, мотивувавши це тим, що Абдулаєв не має права писати не російською мовою. [24]

24. 30 червня 2017 позапланова перевірка кримськотатарського дитячого центру Elif

30 червня 2017 в кримськотатарському дитячому центрі Elif (м. Джанкой) співробітники «прокуратури», «Роспотребнадзору», де-факто відділу освіти і «поліції» провели перевірку, яка, за їхніми словами, була зумовлена потребою «моніторингу інтернет-мереж». Перед керівництвом центру було виставлено вимогу вивісити в центрі список заборонених сайтів для ознайомлення. Жодних претензій не було пред'явлено, і обшук після перевірки документів було завершено. [25]

25. 2017–2018 н.р. порушення права батьків на вибір мови навчання (с. Цвіточне, Білогірський р-н)

6 червня 2018 Кримське юридичне бюро провело перевірку в школі с. Цвіточне (Білогірський р-н). Перевірка проводилася на запит батьків школярів з приводу питання відкриття класу з навчанням кримськотатарською мовою (для першокласників). Перевіркою було виявлено, що на зборах щодо вступу дітей у перший клас не були роз'яснені умови навчання рідними мовами. При поданні заяв на зарахування дітей до перших класів, батькам були видані зразки, де завчасно було прописано мову навчання – «російська». Відтак, можливості подати заяву з іншою мовою навчання не було. Надалі під тиском громадськості клас з кримськотатарською мовою навчання таки було відкрито. [26]

26. 27 серпня 2018 відмова у забезпеченні права на навчання кримськотатарською мовою (с. Орлівка, Нахімовський р-н)

27 серпня 2018 зафіксовано випадок відмови Солошенко Людмили, директорки школи №46 с. Орлівка Нахімовського р-ну (м. Севастополь), відкрити на запит батьків клас із поглибленим вивченням кримськотатарської мови на базі школи. [27]

27. 18 листопада 2018, заборона працівницям спілкуватись кримськотатарською мовою

18 листопада 2018 року стало відомо, що у оздоровчому комплексі

«Судак», де більшість співробітниць – кримські татарки, завідувачка пральнею усно заборонила працівницям спілкуватися між собою кримськотатарською мовою. [28]

ДЖЕРЕЛА:

1. Хамза Караманоглу. Эмине Авамилева: к началу учебного года учебников на крымскотатарском языке по предметам в Крыму нет. URL: <https://ru.krymr.com/a/27227363.html>;
2. Образование на родном языке в Крыму. URL: <https://avdet.org/ru/2017/08/07/obrazovanie-na-rodnom-yazyke-v-krymu/>;
3. <https://monm.rk.gov.ru/ru/index> – знайти дані
4. Крымстат_підручники
5. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временно оккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября 2017, para. 196. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_RU.pdf;
6. Расизм, дискриминация и борьба с «экстремизмом» в современной России: Альтернативный отчет о соблюдении Российской Федерацией Конвенции ООН о ликвидации всех форм расовой дискриминации. Р. 14. URL: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/RUS/INT_CERD_NGO_RUS_28206_R.pdf;
7. Эдем Дудаков. Плясать можно, учиться – нет. Статус крымскотатарского языка на полуострове. URL: <https://soundcloud.com/radio-krym-realii/plyosat-mozhno-uchitsya-net-status-krymskotatarskogo-yazyka-na-poluostrove>;
8. В Крыму учителей крымскотатарского языка лишают педстажа, – Бариев. URL: <https://investigator.org.ua/ua/news/164021/>;
9. Меджлис крымских татар: в Крыму не хотят открывать национальные классы. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/27178702.html>
10. УВКПЧ, Ситуация с правами человека во временнооккупированной Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина), 25 сентября 2017, para. 196. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_RU.pdf;
11. Иван Путилов. В карцер за родной язык: новые испытания для симферопольских мусульман. URL: <https://ru.krymr.com/a/28389298.html>;
12. Олесь Черемшина. «Могильщики» крымских вузов. URL: <https://ru.krymr.com/a/26572841.html>; Аксёнов заявил студентам Таврического университета, что Россия – страна огромных возможностей. URL: <https://ru.krymr.com/a/26561022.html>;
13. Эмир Достим. С чем пришло к 1 сентября крымскотатарское образование, URL: <https://ru.krymr.com/a/26561283.html>;
14. Олесь Черемшина. Образовательная «ломка» Крыма. URL: <https://ru.krymr.com/a/26560007.html>;

15. От «Минобраза» Крыма требуют решить проблемы с урезанием часов на изучение крымскотатарского языка. URL: <https://ru.krymr.com/a/26556445.html>;
16. Жители белогорского поселка сообщают об обыске в крымскотатарской школе. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590190.html>; Андрей Колокольцев. Обыски в Крыму продолжаются: взяли за школы и мечети. URL: <https://ru.krymr.com/a/26590743.html>;
17. Суд по делу «Фонда «Крым» не смогли провести на крымскотатарском языке. URL: <https://avdet.org/ru/2015/01/19/sud-po-delu-fonda-krym-ne-smogli-provesti-na-krymtatarskom-yazyke/>;
18. Крымский татарин судится за право сына учиться на родном языке. URL: <https://soundcloud.com/hromadske-radio/ybomiw4ojgyz>;
19. Макс Маршмеллов. Право на родной язык по-русски. URL: <https://ru.krymr.com/a/27219985.html>;
20. Эмир Достим. Тревога вместо надежды. Почему в школах крымскотатарского языка становится меньше. URL: <https://ru.krymr.com/a/27219133.html>;
21. Крымские «правоохранители» пришли с проверкой в крымскотатарский детский центр. URL: <http://atr.ua/ru/news/155716-krymskie-pravoohraniteli-prishli-s-proverkoj-v-krymskotatarskij-detskij-tsentr>;
22. Суд в Крыму отказал Маушеву в проведении заседания на его родном языке – Смедляев. URL: <https://ru.krymr.com/a/news/28031196.html>;
23. Детский центр «Elif» снова проверяли. URL: <http://qha.com.ua/ru/politika/detskii-tsentr-elif-snova-proveryali/155234/>; В детском центре Elif в Крыму связывают обыски с деятельностью на крымскотатарском языке. URL: <https://ru.krymr.com/a/28588713.html>;
24. Иван Путилов. В карцер за родной язык: новые испытания для симферопольских мусульман. URL: <https://ru.krymr.com/a/28389298.html>;
25. Оккупанты провели обыск в крымскотатарском детском центре в Крыму. URL: <https://www.unian.net/society/2004684-okkupanty-proveli-obyisk-v-krymskotatarskom-detskom-tsentre-v-krymu.html>;
26. Крымское юридическое бюро. Информация о ситуации в школе с. Цветочное. URL: <https://www.facebook.com/145101022958996/photos/a.235467717255659/235467307255700/?type=3&theater>; В Крыму откроют класс с крымскотатарским языком обучения. URL: <http://qha.com.ua/ru/obrazovanie/v-krimu-otkroyut-klass-s-krymskotatarskim-yazykom-obucheniya/193671/>;
27. Отказ директора школы в открытии класса с крымскотатарским языком обучения. URL: <https://www.facebook.com/engulatovalenura/posts/1815725318543829>;
28. Заведующая прачечной запретила подчинённым общаться между собой на крымскотатарском языке. URL: <http://krymsos.com/ru/news/zaviduyucha-pralni-zaboronila-pidleglim-spilkuvatisya-mizh-soboyu-na-krymskotatarskii-movi/>

Konrad
Adenauer
Stiftung

©КримSOS. Київ, 2019